DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Eylül İmparatorluğu

ERBİL TUŞALP

YAZILAMA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yazılama Yayınevi: 70
Türkiye Yazıları: 18

Eylül İmparatorluğu

Erbil Tuşalp

Kapak Tasarımı
Gökçe Erbil / Levent Karaoğlu

Sayfa Tasarımı
Gülgün Keneş / Didem Ülüş

Birinci Baskı
Ağustos 2013

© Yazılama Yayınevi

ISBN
978-605-5892-65-4

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL
(0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker cad. Osmancık sokak Betül Han 9/13
Kadıköy – İSTANBUL
0 216 338 52 59

www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eylül İmparatorluğu

Erbil Tuşalp

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Erbil Tuşalp: Akşehir'de doğdu (1945). Harp Okulu'nu bitirdi (1965). Gazeteciliğe TRT'de haber kameramanı olarak başladı (1974). *Günaydın, Vatan, Dünya, Cumhuriyet, Radikal, Posta, Milliyet, Birgün* gazetelerinde; ANKA ve UBA ajanslarında muhabirlik, yazarlık ve belgesel çalışmalarına katıldı.

Halen soL gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta.

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nda iki dönem Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yaptı. İnsan Hakları Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı.

Haber ve araştırma dallarında 1980, 1988, 1997, 2001, 2002 ve 2006 yıllarında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Çağdaş Gazeteciler Derneği haber ve araştırma ödüllerini aldı.

Araştırmacı kimliğiyle tanınan yazarın yayımlanmış olan kitapları şunlar: *Bin İnsan, Bin Tanık, Bin Belge, Eylül İmparatorluğu, Artık Demokrasi İsteyin, Ben Tarihim Bay Başkan, Paşa ile General, Önce Çocuklar Öldü,Evreninki mi Özalınki mi?, Çürüme, Plastik Papatya Kokusu, Şeriatı Beklerken, Demokrasi Sizin Neyinize, Şeriat A.Ş., Sen Sofi'nin Oğlusun, İslam Faşizmi, Bozkurtlar, Çete Parti Mafya, Aldanma, Kuklaturka, Güle Güle Sayın Sezer, Zehir Yüklü Bulutlar, İslam İmparatorluğu.*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Yayınevinin sunuşu 7
Sunuş Otuzüç yıl sonra..... 9
Yalansız Yaşamak İçin 21
Sandıksız, Seçimsiz Bir İktidar 75
Kollamadan Korumaya 93
Öl Dedin de Ölmedim mi 145
Palamut Kağıt Çöp 201
Özgür Türkiye'nin Sesi..... 243
Bir Sürahi Dört Bardak 279
Bunaldık Tek Tek Delireceğiz..... 339
Sendika Mahkeme Her Yer 383
Kolayına Geldiği İçin Unutmak 409
İnsanın Yeri Yoktu 442

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yayınevinin sunuşu

"Bir Türk dünyaya bedeldir..', 'Her Türk asker doğar..' ya da 'Ben Türkoğlu Türküm..' sözlerinin hecelerine uyduruyordu adımlarını. Bunları hem söylüyor, hem uygun adım yürüyordu. İstiklal Marşı'ndan, Andımız'dan, Atatürk'ün gençliğe hitabesinden ezberlediği bölümler bile vardı Raymond'un."

Yukarıdaki paragrafın son sözcüğüne kadar, ne yazık ki bir dönem için olağan hale gelmiş bir gerçekliği yeniden okuduğunuzu hissettiniz eminiz ki. 12 Eylül'ü ve onu izleyen 1980'li yılların karanlığını yeniden hatırlatan, bildik uygulamalar. Ama bunların, bu ülkenin binlerce aydınlık insanının yanında bir yabancının da başına geldiğini görmek, ne olursa olsun bir kez daha sarsıyor okuyanı.

Raymond tek örnek değil: "Benzer bir serüveni Fransız rehber Michel Ceraminot da yaşayacaktı. Türk rehber Nihat Güldoğan'ın'Ermeni propagandası yapıyor' ihbarıyla 17 Haziran 1987'de Urfa'da tutuklandı. Diyarbakır DGM 5 Ekim'de şartlı olarak salıverilmesine karar verdi. Ceraminot Urfa Cezaevi'nin kapısından çıktı ama yurt dışına çıkması yasaktı."

12 Eylül'ün insanlığı yok etmeye çalıştığını kanıtlayan pek çok örneğin arasında yer alıyor Raymond ve Michel'in yaşadıkları. 1980'li yıllarda da süren 12 Eylül faşizminin insanlığı yok etmekte sınır tanımadığını kanıtlarcasına.

12 Eylül, dünya kapitalizminin Türkiye'nin de yer aldığı bir dizi ülkede uygulamaya soktuğu bir uygulama idi. Özgürlüklerin ayaklar altına alınmasıyla birlikte Türkiye'yi dünya kapitalist sistemine tam anlamıyla entegre etmek için başvuruldu 12 Eylül'e.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Erbil Tuşalp "Eylül İmparatorluğu" adını veriyor 12 Eylül'ün yarattığı insanlık dışı rejime. İnsanı, insanlığı yok etme hedefini vurgulamak istercesine. O dönemi anlatan diğer yapıtlarında olduğu gibi bütün çıplaklığıyla anlatıyor yaşananları. Yine hatırlatıyor onca yasağı, halkı bunaltan baskıları, haksızlıkları, hukuksuzlukları, yakılan kitapları ve dönemin başka pek çok gerçeğini. Hatırlatıyor, ama daha önemlisi, unutturmuyor.

Öte yandan, elinizdeki kitap, bugün içinde yaşadığımız AKP faşizmi ile Eylül İmparatorluğu arasındaki sürekliliği kanıtlıyor. Tuşalp'in bu yapıtı da, onlarca yıl sonra, ne yazık ki, hâlâ güncelliğini koruyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sunuş
Otuzüç yıl sonra..

Tarih "12 Eylül 1980" sabahını yıllarca sürecek bir baskı dönemin ilk günü olarak belleğine kattı. Bu sürece "damgasını vuran", dahası bu sürece "devamlılık kazandıran" toplumsal/ siyasal/ ekonomik/ kültürel nedenler, darbe sabahından bu yana "aklı zorlayan" biçimde aralıksız sürdü, sürüyor.

Türkiye'ye demokratik ülke etiketini yapıştıran "yabancılarla" Türkiye'yi demokratik bir ülke etiketiyle pazarlayan "yerliler" uzun süredir ama özellikle son on yıldır yaşam hakkı, hukukun üstünlüğü, savunmanın kutsallığı, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel ilkeleri ya görmezden geliyor ya da "abd'nin güvenlik devleti modeline sadık kalarak olarak, rejimin olmazsa olmazları arasında saymıyor.

"Eylül İmparatorluğu" yazıldıktan yıllar sonra dün olduğu gibi bugün de Anadolu yarımadasının özgürlük ve bağımsızlık , hak ve hukuk yoksunu bir kara parçası olduğunun somut kanıtlarından biri olarak masanın üstünde duruyor.

"Eylül İmparatorluğu" yazıldıktan yıllar sonra dün olduğu gibi bugün de hiç değişmeyecekmiş gibi görünen 12 Eylül hummasının kronikleşme nedenlerinin irdelenmesini sabırla bekliyor.

"Eylül İmparatorluğu" yazıldıktan yıllar sonra dün olduğu gibi bugün de 12 Eylül'ü tarihin çöp sepetine atmayanlardan gerçekten hesap sormanın yolunu açıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kin öfke intikam

Kısaca karşımıza yakın tarihin "son askeri darbesiyle son sivil darbesinin" günümüze uzanan karanlık yolu çıkacaktı. Eylül 1980 taşlarıyla döşenmeye başlanan bu yol acı, gözyaşı, korku, ihanet köprülerinden, kin öfke, intikam duraklarından geçti.

Anneler, çocuklar, gençler, öğrenciler, işçiler, bilim ve düşün insanları, rektörler,dekanlar, öğretmenler, avukatlar, cumhuriyet savcıları, yargıçlar, sendikacılar,kooperatifçiler, dernek yöneticileri, generaller, subaylar, gazeteciler, yazarlar, ozanlar, sanatçılar ve siyaset adamları işkencelerden geçti, aşağılandı, işsiz ve aç kaldı. Tutukladı. Vicdanın ve ahlakın kabul edemeyeceği ölçüde uzun hukuksuz yargılama süreçlerinden geçti.

1980'lerin "askeri atanmışları" ile 2000'lerin "sivil seçilmişleri" aynı yolda yürüdü aynı kavşakta rastlaştı, aynı ortak payda da buluştu. Bu yolun yolcusu devlet ve siyaset adamları süreç içinde utanç kavşaklarında buluştu. Yolsuzluk, rüşvet, soygun, vurgun, karapara, uyuşturucu "turları organize" edildi.

Şimdi son askeri darbeden otuzüç yıl sonra tarihinin en uzun süren baskı dönemini umursamayan Türkiye her gün biraz daha faşizmin batağına saplanıyor.

Görmüyor, duymuyor, konuşmuyor. Gündelik çıkarlar kollayarak yaşıyor.

12 Eylül 1980 tarihi, Türkiye halkının o güne değin belki de hiç yaşamadığı ölçüde karanlık bir sürecin başlangıcı olduğunu anımsamıyor bile.

Oysa bu sürece "devamlılık kazandıran" nedenler bugün geçerliğini koruyor. Dahası gerici bir iktidarın akıl dışı eylem ve söylemleriyle darbe sabahından bu yana çeşitlenip çoğaltılarak aralıksız sürüyor. Sonuçta son askeri darbenin otuzüçüncü yılında, ödenen bunca bedele karşı Türkiye hala siyasal tarihinin en uzun süren baskı dönemini yaşıyor. Türkiye'de kan akıyor, Türkiye'de kan akıtılıyor.

Polis devleti

Büyük bir "kararlılık" ve olağanüstü bir "planlama" ile 12 Eylül 1980 sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bahı televizyonun ışıklı camında ortaya çıkan yeni rejim işkenceleri, idamları, cezaevleri, mahkemeleri ve yasaklarıyla bildiğimiz faşizmin tüm özelliklerini taşıyordu.

Süreç içinde karşımıza kimi zaman, parlamenter demokrasi görüntüsü altında "devlet başkanlığı diktatörlüğü" kimi zaman, tek partinin gözetimi altında "askeri diktatörlük" gibi baskı rejimleri çıkacaktı. Son on yılda ise iktidar topluma parlamentoya dayalı "çoğunluk partisi diktası" yöntemini dayattı.

Bir askeri darbeyle başlayıp günümüze uzanan bu sürecin temel özelliği, her aşamada "militer ve paramiliter" özellikleri ağır basan polis devletini anımsatmasıydı.

Türkiye halkı 12 Eylül 1980 sabahında demokrasiden ne kadar uzaksa, o günden bugüne geçen otuzüç 12 Eylül'de de demokrasiden o kadar uzaktı.

Uzaktı çünkü çağımızda bir siyasal sistemin demokratik olduğu savı, uygulandığı ülkede temel insan hak ve özgürlüklerinin varlığıyla kanıtlanıyordu. İnanması güç ama Eylül 1980 Türkiyesi'nde söz edilemeyen temel hak ve özgürlükler, ne yazık ki otuzüç yıl sonra bugün Mayıs 2013 Türkiyesinde de yok.

Türkiye'ye demokratik ülke etiketini yapıştıranlar yaşam hakkı, savunmanın kutsallığı, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi temel ilkelerin uygulamada geçerli olup olmadığının ayırdında mı sorusuna yanıt aramıyor. Aramıyor çünkü o günden bugüne Türkiye'de hukukun üstünlüğü kuralının geçersiz olduğu biliniyor.

"Ülkemizde demokrasi tüm kurum ve kurallarıyla işlemektedir" ninnisiyle kitleleri uyutmak, artık 1980'li yıllardan çok daha kolay.Kolay çünkü insanlar hak ve özgürlük sorunlarını hukuk dışı çıkar ilişkileriyle çözebiliyor. Rüşvetli, ihaleli, özelleştirmeli, soygunlu, vurgunlu, borsalı, ihtilaslı, irtikaplı, sadakalı maymuncuk her kapıyı açıyor.

Bunca yıl sonra gelinen noktada "otuzüç çarpı 0 eşittir 0" olmasına karşın diktanın/ diktatörün gücü artması sıfırı tüketme/ tükettirme sorununu düşünmeye sürüklüyor. Rejimin niteliğini belirleyecek her soru dünle bugün arasındaki otuzüç yılı sıfırla çarpıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yanıt aramak bir yana, tek başına sorular bile sıfırı tükenen rejimin niteliğini ortaya çıkarıyor:

İnsanlar yaşamlarının her türlü baskıdan uzak, özgürce sürdürebilmekte midir? Ülkenin içinde bulunduğu koşullar gerekçe gösterilerek temel hak ve özgürlükler kısıntıya uğratılmakta mıdır? Vatandaşlar düşünce ve inançlarını özgürce ve örgütlü olarak açıklama hakkına sahip midir? Örgütlenme özgürlüğü yaşama geçirilmiş midir? Sendikal haklar özgürce kullanılmakta mıdır? Basın özgür müdür?

Daha başka sorular da var. Örneğin Türkiye'de bir halklar mozaiğinden söz edilebiliyor mu? "Savaşa hayır" denilebiliyor mu? Irk, din, dil, cinsiyet farklılıkları yaşamın acımasız bir parçası olmayı sürdürüyor mu?

Otuzüç yıldır bu soruların yanıtı bulunamadı; darbenin getirdiği sorunlar aşılamadı; her geçen gün bir önceki günden daha ağır ve dayanılmaz zorluklar yaşandı. Sonuçta otuzüç yıldır kendi topraklarını, kendi çocuklarının kanlarıyla sulayan bir rejime demokratik demenin büyük bir aldatmaca, korkunç bir yalan olduğu ortaya çıktı.

Nedir ne değildir

Darbe sabahının insan onuru ile bağdaşmayan karanlık amaçları günümüze ustaca taşındı, korundu, kollandı, kullanıldı.

Asker ve sivil değişik devlet ve siyaset adamlarının öncülüğünde, teorisi ve pratiğiyle günümüze taşınan 12 Eylül askeri darbesinin "ne olup, ne olmadığına" bakmakta büyük yarar var.

Otuzüç yıl önce gerçekleştirilen bir askeri darbeyi "nedir, ne değildir?" ikilemiyle tartmak, dolambaçlı bir yol gibi görünüyor. Ama, bu günkü rejimin niteliği ancak "12 Eylül nedir, ne değildir?" sorularının yanıtlarıyla aydılatılabiliyor. Çünkü, bir baştan bir başa koca ülkede otuziki yıldır, 12 Eylül rejiminin hükümleri sürüyor. O zaman 1980-2013 köprüsünü kurmak için, yaşamın çeşitli alanlarında, birden çok "12 Eyül nedir?" sorusu üretmek gerekiyor. Çeşitli kaynaklardan derlenen sorular uzun süredir yanıt bekliyor :

"Halkın başkaldırısını karşısına alan bir askeri darbe midir 12 Eylül?

Egemen sınıfların emekçi sınıflarla çelişkisini çözmek için atılan bir adım mıdır? Sömürünün ve emperyalizme bağımlılığın kaçınılmaz bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sonucu mudur?

İç savaşın vardığı son aşama mıdır? 24 Ocak ekonomik programının başarısı için gerekli bir girişim midir? Yoksa, işçi sınıfının ve devrimci güçlerin mücadele gücünü ortadan kaldırmayı amaçlayan askeri- siyasal bir baskın mıdır?

Egemen sınıflar için 12 Mart'ta yarım kalan önlemlerin tamamlanmasını öngören planın bir parçası mıdır? Ya da işçi sınıfı hareketinin ve de toplumsal/siyasal muhalefetin bir daha başkaldıramayacak biçimde ezilmesini, gerek ekonomik ve gerekse siyasal kazanımlarının kalıcı bir biçimde silinip atılmasını amaçlayan bir dış müdahale midir ?

12 Eylül devrimci mücadelenin, halkın, özelikle gençliğin içinde bulduğu yankının çökertilmesi için başvurulan bir karşı eylem midir?

Demokrasiyi sınırlamak, sınıf mücadelesini durdurmak için başvurulan bir devletin silahlı bir terör opeasyonu mudur? Veya, ABD'nin Ortadoğu'daki ileri karakol olan bir Türkiye'de antidemokratik rejimin gereksinimine yanıt veren bir koruma ve kollama harekatı mıdır?"

Evet 12 Eylül hepsidir. Ama 12 Eylül, hiç bir zaman, "dökülen kardeş kanını durdurmak, ülkeyi bölünmekten kurtarmak" değildir.

Bu soruları ve bu soruların yanıtlarını uzun uzun düşünmeden 12 Eylül'ü irdelemeye olanak yok. 12 Eylül'ü bilmek ve öğrenmek için 12 Mart'a, 12 Mart'tan da 1960'ların başlarına dönmek gerekiyor.

Yaşam hakkı

12 Eylül sermayenin özgür, emeğin tutsak, düşüncenin yasak olduğu; işçisi, köylüsü, memuru, öğretmeni, genci yaşlısı tüm emekçi halkı her gün biraz daha yoksullaştığı bir baskı rejimidir.

12 Eylül öncesi ve sonrasıyla alanları,sokakları kentleri, köyleri, dağlarıyla tüm ülkenin kana bulandığı dönemin hazırlayıcısı ve sorumlusudur.

12 eylül siyasi parti liderlerinden, bilim adamlarına, işçi önderlerinden, gençlik liderlerine, gazetecilere, öğretmenlere kadar ilerici, demokrat ve devrimci tüm insanları susturmayı amaçlamıştır.

Soruna bu çerçeveden bakıldığında; temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı davranışlar, 1980'den günümüze uzanan otuzüç yılın en belir-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gin özelliği olduğu somutlanıyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kapatmaktan, siyasal ve sendikal çalışmaları durdurmaktan, grevleri yasaklamaktan çok daha önemli olan yaşama hakkının hiçe sayılması 12 Eylül'ün maskesini düşürmeye yetti.

Yaşam hakkının yok sayıldığı bu süreçte "işkence" dönemin en belirgin özelliklerinden biri oldu. İşkence nedeniyle ölümlerin artması, işkence ve kötü davranış savlarının çoğalması üzerine ; ülke yönetimini ele geçiren Milli Güvenlik Konseyi, darbeden dört ay sonra, 23 Ocak 1981 tarihinde, "işkence olgusunun vardığı boyutu görüşmek üzere" ilk kez toplandı.

Sorgu odalarına canlı giren onlarca, yüzlerce insanın, işkencecilerin elinde yaşamını noktaladığı bu dönemde, özellikle demokratik Batı ülkelerinden gelen eleştiriler sürekli olarak inkar edildi.

Türkiye'de ne işkence, ne de işkenceden sakat kalan ya da ölen vardı.

Örneğin 1981'de yayınlanan ABD Kongresi İnsan Hakları Raporu, askeri yönetimin insan haklarına aykırı davranışlarına sanki dayanak oluşturmak için hazırlanmıştı. Rapor 1980-1981 öldürümlerini görmezden geliyor; dahası Türkiye'deki insan haklarına aykırı davranışların 12 Eylül darbesiyle düzeldiği bile belirtiyordu.

ABD Dışişleri Bakanı George Schultz'un insan haklarından sorumlu yardımcısı Elliot Abrams'a göre Türkiye'de üzerinde durulmaya değer insan hakları sorunları vardı ama, bunlar El Salvador, Guatemala, Nikaragua, Vietnam, Suriye, İran ve Afganistan gibi ülkelerin insan hakları sorunlarıyla karıştırılamazdı:

"Türkiye'yi düşündüğümüz zaman, bu ülkenin sınırlarının Bağdat ve Aden'i kesen boylam çizgisinde yer aldığının ve Türiye'nin Tel Aviv'in doğusuna ve batısına inen geniş bir alana uzandığını genellikle unuturuz. SSCB'nin, Körfeze inmek amacıyla İran'a girmesi durumunda Sovyet askerlerinin Türk sınırının 100 mil doğusundan geçeceğini hiç bir zaman unutmayalım".

Resmi politika

Duyanı şaşırtan ilk açıklama, oramiral Bülend Ulusu Hükümeti'nin sözcüsü Devlet Bakanı Prof. Dr. İlhan Öztrak tarafından 16 Mart 1982'de ya-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pıldı. Prof. Öztrak, Uluslararası Af Örgütü'nün işkence ile öldürülenlere ilişkin savlarını yanıtlarken, işkence ile "67 değil, 15 kişi öldürülmüştür" demekte hiç bir sakınca görmüyordu.

Sayıların dilinden konuşarak inkar etmek yöntemi benimsenmişti. Günümüze uzanan süreç içinde işkenceden ölenlerin sayısı açıklayana ve açıklandığı döneme göre hep değişti.

Örneğin Prof. Öztrak'a göre darbeden 1 yıl 6 ay 4 gün sonra işkence ile öldürülenlerin sayısı 15'ti ama, Genelkurmay'ın 4 Ekim 1982 tarihli açıklamasında bu sayı 4'tü. Genelkurmay 3 Nisan 1984'te bu sayıyı 2'ye indirdi. 1980-1983 arası askeri yönetim döneminde 251 genç insan gün ışığına kavuşamadan işkence kurbanı oldu.

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un, 30 Ocak 1985 tarihli açıklamasıyla da Türkiye'de işkence ile öldürülen bir tek kişi bile kalmayacaktı. Oysa Özal'ın askeri hükümetin bakanı olduğu yıllarda örneğin 12 Eylül 1980-31 Aralık 1980 arasında 43, 1981'de 74, 1982'de 53 kişinin sorgu odalarında can verdi. Özal'ın başbakanlık yaptığı 45nci ve 46ncı hükümetleri döneminde ise 1983'te 21, 1984'de 32, 1985'te 29, 1986'da 20, 1987'de 18, 1988'te 16, 1989'da 12 kişinin yaşamları işkencilerinin kanli ellerinde son buldu.

Askeri hükümetin sözcüsü bilim adamı profesör Öztrak'ın korkusuz açıklamasından sonra işkencenin peşin ve ilkel bir cezalandırma yöntemi olarak resmi politikaya dönüşmesi olağandı.Günümüze uzanan süreç içinde ,iç güvenliğin ayrılmaz parçasına dönüşen işkenceden ölenlerin "hesabı tutulmayacak" sayısı bilinmeyecekti.

Salt işkence sonucu ölüm olaylarının irdelenmesi bile, 12 Eylül'ün karanlık günlerin başlangıç tarihi olduğunu kanıtlıyor.

Darbeden otuzüç yıl sonra yeniden kanlı bir coğrafyaya sıkıştırılan Türkiye halkı, yaşamla ölüm arasındaki o ince çizgide, en uzun süren sonbaharını yaşıyor. O sabahtan bu sabaha bunca yıldır özgürlüğün ve bağımsızlığın, hakkın ve hukukun adı da tadı da yok.

Geriye dönüp 1980 eylülü ile başlayan karanlık sürece bakınca otuzüç yıl sonra bugün yaşanan açmazların pek çoğunu açıklayan ipucları tek tek ortaya çıkıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Askeri darbenin, rejimin İslam devleti arayışına yönelmesine büyük katkısı oldu. Başka deyişle emperyalizm Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden, Türkiye İslam Cumhuriyeti Devleti'ne geçiş için 12 Eylül köprüsünü kullandı.

12 Eylül öncesinin kavgalı günleri bitti diyenler haklı görünse de, bu satırların yazıldığı zaman diliminde kavga yeni başladı diyenler çok daha haklı.

Bu günkü gibi

Yıllar sonra yeniden basılan Eylül İmparatorluğu'nun sunuşunu yazarken yakamı bırakmayan "değişen ne?" sorusunu yanıtlamaktan kaçmanın benim için özrü yok.

Yok çünkü otuzüç yıl önce bağımsızlık adına bağımsızlığı yokedildi, özgürlük adına özgürlüğü boğuldu, eşitlik adına eşitlik katledildi. Otuzüç yıl sonra şimdi bağımsızlık, özgürlük ve eşitlikten söz edenler yeniden tarifsiz bedeller ödüyor.

Yok çünkü otuzüç yıl önce yok edilen demokratik rejime son darbe vuruldu. 1980'li yılların 2000'li yıllara taşındığını bir çok kez belgelendi. Otuzüç yıl sonra şimdi sopalı, gazlı, cipli, coplu, kelepçeli, zincirli, işkenceli, sahte belgeli, dinlemeli, gizli tanıklı, haksız, hukuksuz, savunmasız yasaklı demokrasiye hayır diyenler yine azınlıkta.

Eylül İmparatorluğu'nu 1980'lerin ilk yıllarında doğan çocuklarımız, sevgili kızım ve onun sevgili arkadaşlarını imparatorluk yalanlarından korumak için yazdığımı söyleyerek bu günlere geldim. Türkiye pratiği teoriyi zorladı,evdeki hesap çarşıya uymadı.

Çocuklarımız da onların çocukları da askeri ve sivil diktaların yalanlarıyla büyüdü. Doğdukları yılların utançları onlardan gizlendi, acıların üstü örtüldü. Onlardan cuntanın generalleri, diktanın imamları gibi düşünmeleri istenecekti.

Kızımın kibrit çöpü gibi parmakları elime değdiğinde en büyük korkum buydu.

Korktuğum başıma geldi. Özgürlük, bağımsızlık, eşitlik, barış,hak, hukuk, adalet "isteyen" sosyalistlerin, devrimcilerin, demokratların; emperyalizmle, kapitalizmle, şovenizmle, gericilikle, faşizmle "savaşan" işçilerin,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

emekçilerin, öğrencilerin, gençlerin, kadınların acılarına ve sevinçlerine yalan katıldı.

Sizi seviyorduk , sizinle birlikte yeniden doğmayı umuyorduk. Size deneyim bilgi ve görgümüzle güç katacak, sizi donatacaktık. Olmadı.

"Eylül İmparatorluğu" yürekleri sevgi dolu insanlar için yaşamın en acımasız olduğu günlerde aramıza katılan, bir savaşın ortasına doğan çocuklarımız için yazmıştım.

Bunca yaşanmışlıktan sonra ne savaşı, nasıl savaş diye soran olursa, bence, bugünkü gibi demek yeterli. Kendi çocuklarının geleceğini kendi elleriyle yok eden bir savaş.

Eylül İmparatorluğu'nu noktalarken küçük bir dileğim olmuştu:

"İmparatorluğun çöküşünün kutlanacağı günleri elbette yaşayacağız. O sevinci yaşarken, demokrasiyi canlarını hiçe sayarak savunan insanları ve onların inançlarını paylaşanları varlık nedenin say. Onların çocukları ile gurur duy, onlara sarıl."

Eylül İmparatorluğu'nun çöküşünü kutlamadık ama 1980'lerden 2000'lere taşınan rejime karşı, tam bağımsız, gerçekten demokratik bir Türkiye için mücadelemiz sürüyor. Tek fark siz büyüdünüz, biz ihtiyarladık.

24 mayıs2013 Karaburun

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kızıma mektuplarım
olsun istedim hep
doğduğu günden başlayan...

Sevgili Ekin, Ekin'in Sevgili Arkadaşları;

Yürekleri sevgi dolu insanlar için yaşamın en acımasız olduğu günlerde aramıza katıldınız. Bir savaşın ortasına doğdunuz. Kendi çocuklarını kendi elleriyle yok eden bir savaştı bu.

Doğduğunuz yıllardaki olayları gizleyerek karanlık bir dönemin gerçeklerinden sizleri uzak tutmayı amaçladılar. O günlerin koşullarını resmi açıklamalardan öğrenmenizi istediler. Amaçlarına ulaştılar, istedikleri oldu.

Onlar gibi düşünmeniz, onlar gibi davranmanız planlandı, programlandı.

Senin ve arkadaşlarının 1980 Eylülü'nden sonra yaşanan yılların bilinmeyen yanlarını öğrenme hakkınız var,her şeyden önce. Küçük birer insan olarak aramıza katıldığınızda; büyüklerin anlamadıkları, belki de anlamak istemedikleri, toplumsal ve siyasal olguları sorgulamadan Eylül İmparatorluğu'nun çağ dışılığını kavramanız olanaksız.

Geleceğinizi çağdışı yöntemlerle biçimlendirmek isteyenleri bu insanları ve onların kurumlarını tanımadan büyüyüp gelişirseniz arkanızda, acısı sonradan çıkacak bir çocukluk ve gençlik dönemi bırakırsınız. "Neden bu acılar?" sorusuna yanıt aramakla geçer en güzel yıllarınız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sizin için tartışmasız, başkaldırısız, kavgasız, kitapsız, şiirsiz, bilimsiz ve politikasız bir gelecek öngörüldü. Geleceğinizi araştırıp, sorgulamak için ipuçlarına gereksiniminiz olduğunu sanıyorum. Geleceğinizin nasıl hazırlandığını bilmek istersiniz diye yazıyorum. Yalansız yaşamanızı istiyorum.

Hepinizi kucaklıyorum, öpüyorum.

Erbil Tuşalp
15 Ekim 1987 - Ankara

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yalansız Yaşamak İçin

Kibrit çöpü gibi parmaklarınla elime ilk kez uzandığında ikimiz de dünyanın en zor işini yapıyorduk.

Sen yaşamı yakalamış gülüyordun. Ben yaşamın sana neler getireceğini düşünüp ürperiyordum. Ama yine de tanımsız bir heyecan yaşıyordum.

Dünyalar benimdi artık. Yolcu yola çıkmış geliyordu.

Büyük olasılıkla doktorsuz, okulsuz, ilaçsız, aç ve susuz kalmayacaktın. Ama insan gibi yaşamak için bunlar yeterli değildi. Sana insan gibi insan olma koşullarını sağlayabilecek miydi dünya, ülke, rejim?

Bu sorudan korkuyordum. Başka sorularda vardı düşlerimi kemiren. Örneğin doğmak ister miydin, bilmiyorum.

Bize doğru yola çıktığında sana bu soruyu durmadan sordum.Herkes gibi sen de duymazdan geldin. Nasıl bir dünyaya,nasıl bir ülkeye doğru yelken açtığını anlattım dilim döndüğünce.

Yelkenlerini hangi rüzgarlar dolduracaktı, küçük tekneni bizim limana bağlayabilecek miydin?

Yanıt vermedin. Yanıt vermeni çok isterdim. Aslında hiç kimse yanıt veremedi böyle bir soruya şimdiye dek. Hiç kimseye sorulmadı, hiç kimse soramadı. Sen de sormayacaksın. Senin çocukların da, onlardan doğacak olanlar da soramayacak bu soruyu.

Bize doğru yolculuğunu başından beri bu düşüncelerle izledim. Sana sunduğumuz dünyanın korku ve güçle yönetildiğini, vatandaşı olacağın ülkenin acı ve gözyaşının dolu olduğunu biliyordum.

Kuşkularım korkuya dönüşüyor, korkum, sevincimi boğuyordu.

Seni ilk kez kucağıma aldığımda, aklımdan geçenleri biliyormuşsun gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir aldırma gülücüğü koptu dudaklarından. Elime sıkıca sarılıp *"işte yaşıyorum ya.."* dedin. Korkum kuşkularım yaşama sevincinle dağılıp gitti.

Varlık haberinin bize ulaştığı ilk günden beri Eylül İmparatorluğu'nun sana nasıl bir gelecek hazırladığını biliyordum. Geleceği yakalamayı belki başarabilirdin ama, 1980 güzünde yaşanmaya başlanan olayları hiç öğrenemeyecektin. Annene babana ve onların arkadaşlarına yapılan kötülükleri bilmeden büyüyecektin. Dünyanın ve ülkenin kötülüklerini anlatmak gerekiyordu. Birey olarak yaşaman için olmazsa olmaz bir koşuldu bu. Oysa yakın geçmişten belki hiç haberin olmayacaktı. Doğduğun yıllardan başlayarak büyük bir yalanı yaşatacaklardı çünkü sana.

Yalanlarla besleyeceklerdi seni.

Yıllar sonra yalansız yaşamak isterdim dediğinde başımı öne eğip susmamalıydım. Söyleyebilecek birkaç sözüm olmalıydı.

Yalanla yaşamanın yükünü biliyordum. Kendi yalanımızı da, başkalarının yalanını da yaşamıştık yıllarca. Büyük yalanlar yaşamanın acısını çekmiştik. Bedelini ödemiştik.

Evrensel bir gerçekti yalan.

Yalan söylendi hep. Devlet büyükleri yalan söyledi,siyaset adamları,din adamları, bilim adamları yalan söyledi. Ders kitapları, gazeteler, radyo ve televizyon yalan söyledi. Kutsal kitaplar bile..

Yalan uğruna öldü insanlar.

Yalanla gerçek karşıtı birbirine. Gerçeği söyleyenlere yalancı dendi. En büyük yalancılar saygınlık kazandı. Yalanın kolayına sığındılar, gerçeği yeğleyenlere düşmanlık beslediler.

Özgürlüğe yalan dediler, bağımsızlığa da, sevgiye de. İnsana yakışan her şey yalandı onlar için.

Yelin üfürdüğü, selin götürdüğü bir kargaşayı nasıl anlatırdım sana.

En doğrusu yalanın baskısı, zorun gücüyle geleceğini karartan bu büyük oyunu olduğu gibi anlatmaktı.

Yalanla ürettikleri korkunun üstüne kurdular Eylül İmparatorluğu'nu. Senin doğduğun yıldan başlayarak yalan sürekli korku üretti. Korku yürekleri kararttı. Yalanla beslenen, korkuyla doyurulan insanlar geleceklerinden kolayca koparıldı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İmparatorluk yalanlarının en ayırt edici özelliği bilinçli, sistemli ve baskıcı olmasıydı. Bir odaktan ve büyük bir özenle hazırlanıyordu yalanlar. Bir gün önce söylenenin, bir gün sonra tam tersi savunulabiliyordu. Çelişki olan yerde yokmuş gibi, olmayan yerde varmış gibi davranıyorlardı. Çünkü yalana gereksinimleri vardı. Çünkü insana saygıları hiç yoktu.

Zora ve güce dayanan her imparatorlukta olduğu gibi, insan bilincini dondurmak için büyük söylencelere ve akıl almaz yalanlara dayanmaktan başka çözümleri yoktu.

Önce kendi yalanlarına kendilerini inandırdılar. Sonra inanmayanları döverek söverek ülkeyi yönetmeye başladılar. Doğduğun yıllarda yalana yalan denilemediği için korkuya tutsak edilen halk kısa bir süre sonra yalanlarına aldırmaz oldu Eylül İmparatorluğu'nun.

Aralıksız beslendikleri yalanlarla kusacak gibi olmuştuk ama kusamıyorduk.

Parmaklarımı sımsıkı yakaladığın o gün,baskıya aldırmayan, aşağılanmayı hoşgören, kısaca kötülükleri hazmeden ölümcül bir hastalığın tutsağıydık hepimiz.

İmparatorluk yalanlarını yakalamana yardımcı olabilirsem, seni böyle bir hastalıktan kurtarabilirim diye düşündüm.

Doğduğun yıllardan başlayarak senin için yazmaya karar verdim. Geleceği erken görebilmeni sağlamanın tek yolu, yaşananları yalanlardan arıtarak sana ulaştırabilmekti.

Salt yok etmek için yola koyulan Eylül İmparatorluğu'nda uygulanan baskıların tüm ayrıntılarını tek tek anlatmam gerekiyor sana.

Sen aramıza katılmadan önce, ülke yönetiminde bulunanlar, bizim istek ve dileklerimizle toplumsal ve siyasal koşulları hiç karşılaştırmadılar. Ne istiyoruz, niçin istiyoruz bilmek, duymak, anlamak istemediler. Bizi yok sayarak kolay yolu seçtiler. İmparatorluk güçleri ellerine geçince, bizi yok sayanların tek uğraşı, bizi yok etmek oldu. Aslında yapay olarak gözetilen denge arayışlarına artık hiç gerek yoktu. Eylül İmparatorluğu yöneticileri kavganın, karşı tarafın yok edilişi ile kazanılacağına inandırılmışlardı. Kendi güçlerini karşı tarafın güçsüzlüğüne bağlamışlardı. Bunun için önce korkutmak yıldırmak, sonra da yakmak yıkmak gerekliydi..

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Büyük ölçüde başarılı oldukları bu tarihin en görkemli yıkımının; başka deyişle sessizce yok oluşun öyküsünü anlatacağım sana.

Günün birinde yıkılmaman ve yok sayılmaman için uyguladıkları baskı politikalarının perde arkasını bilmen gerekiyor.

Şunu hiç unutma sevgili kızım; geleceği değiştirebilmek öncelikle geçmişi bilmekten ve onu irdeleyip sorgulamaktan geçiyor. Dünsüz yarın olmuyor. Sen ve arkadaşların 1980 güzünde yaşanmaya başlanan imparatorluk serüvenini en küçük ayrıntılarına dek bilmek zorundasınız.

Sizlerden saklanacakların boyutunun ne olacağını bildiğim için yazıyorum. Yazdıklarımın imparatorluk gerçeklerinin çok küçük bir bölümü olduğunu da biliyorum. Gücüm bu kadar, yeteneğim bu.

Eylül İmparatorluğu'nun hazırlıkları yıllar önce başlamıştı. Siyasal yelpazenin solunda yer alan yığınları, bir daha canlanamayacak biçimde tarihe gömmek istiyorlardı. İnanılması güç saldırı başladığında 1970'li yıllara giriliyordu.

Faşistler saldırıyor, demokrasi yanlıları savunuyordu. Savunanlar siyasal iktidarın da görünür hedefiydi. Faşist saldırılara karşı çıkanlar, yeteri kadar siyasal ve toplumsal gücü seferber edemedikleri için çözümsüzdürler. Bağımsızlığı, özgürlüğü, eşitliği savunan bu genç insanların adlarının başına saldırganlık sıfatı eklenmişti. O günlerin bilinmeyen, belki de bilinmek istenmeyen, bir gerçeği vardı. Faşist saldırılar karşısında halkın gücünü iyi-kötü örgütleyebilen bu genç insanlar başlangıçta sadece yürekleriyle, evet yürekleri ve yumruklarıyla tarihi bir görevin sorumluluğunu üstlendi. Halkı savundu.

Silahlar kuşanılınca *"masumiyet.."* bozulacaktı ama, başka çare de yoktu.70'li yılların başlarında *"köşebaşlarında birer ikişer öldürülen.."* genç insanlar, 1975'ten sonra *"toplu katliamların özneleri.."* oldu. Bağımsızlığı, özgürlüğü, eşitliği savunan öğrenciler-öğretmenler- işçiler-emekçiler *"devlet desteğini arkasın alan eli kanlı başı dumanlı katiller.."* tarafından can derdine düşürüldü.

Eylül İmparatorluğu'nun saldırısı başladığında yılların biriktirdiği bu kin suçlu-suçsuz herkesi hesaplaşma masasında birleştirdi. Kendilerine karşı olanları, kendileri gibi düşünmeyenleri temizlemeyi temel görevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

saydılar. Bununla da yetinmediler. Senin de, sizin de geleceğinizi etkileyecek yapılanmalar oluşturmaya kalktılar. Gerçekleştirdikleri yeni oluşumlarla, gerçek demokrasiyi kurma savlarının büyük bir yalan olduğu geç olsa da anlaşılacaktı.

Büyüdüğünüzde Eylül İmparatorluğu'nun yaptığı her şeyi olumlayacak insanlar olmanız için akla gelmeyecek yalanlara başvurdular. Tarihi yeniden yazdılar, belgelerini sakladılar. Kitapları, filmleri yaktılar yasakladılar. Türkçe sözlükler ve ansiklopediler tarandı sözcükler değiştirildi, sözcükler yasaklandı.

İmparatorluk günlerinde yapılanları onaylayan, başkaldırıyı tanımayan, hesaplaşmayı tarihe bırakan bir kuşak yetiştirmekti amaçları. Sen ve arkadaşların bu kuşağın çocuklarıydınız. Geleceğinizin kimler tarafından nasıl hazırlandığını bilmek istersin diye yazıyorum.

Bize varlık haberinin verildiği eylül günlerinden, yaşamaya başladığın o güzel mayıs günlerine dek geçen sürede annen, baban ve onların sevgili arkadaşları can yoldaşları çok zor günler yaşadı. Acıları içlerinden taştı. Oluk oluk kanları aktı. Gözyaşına boğuldular. Vurulanlar, asılanlar oldu. Kaçanlar, dönenler oldu.Kaçanlar arkadaşlarının *"işkence yaraları kapanmadan ahkam kesip.."* akıl vermeye kalktı. Hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Dönenler yeni kapılarına yüz sürerek sahnede kalmak için onurlarını pazarladı. Sonuçta bu bir yenilgiydi. Evet tarihin bu en büyük saldırısı karşısında yenilgi yaşandı. Oysa her şey o kadar kötü değildi. Direnmeyi bilen başı dik alnı açık insanlar, yenilgiden ders çıkarmayı bilen insanlar vardı.

Kibrit çöpü gibi parmaklarınla elime ilk kez uzandığında işte bu nedenlerle sevinememiştim. Yenilen tarafın kollarında açıyordun dünyaya gözlerini. İlk çığlığında ilk gülücüğünde yenilen tarafta yer alan bir anne ve babanın kucağında olduğunu bilmiyordun.

Sen büyürken o yılları sana bir masal gibi anlatabilir miyim diye uzun uzun düşündüm. Ama masal yaşına geldiğinde bir tek masal bile hazırlayamadım sana. Her şey çeliğin yüzü çıplak, bıçağın sırtı gibi gerçekti. Masalların inandırıcılığı olmadığı için fazla direnmedim sana ille de masal anlatmak için. Masallarla söylemek istenileni anlatmaktansa, söyle-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mek istenileni masal gibi anlatmak belki daha geçerli bir yoldu.

Anlayabilirsen anlar, anlayamazsan yalanlarla yaşayıp giderdin. Birçok insan öyle yapmadı mı? Karşı koyamadıkları yalanlara, gerçekmiş gibi inanmadı mı?

Hani o çok sevdiğin masaldaki çocuk gibiydik, birçoğumuz. Bulutlara değmesini istediği uçurtmasının, ağaçlara takılıp kalmasından yakınan çocuk gibi. İpi çekse uçurtması yırtılacak, çekmese uçurtmasız kalacaktı. O duyguları ile yaşadık imparatorluk günlerini.

Bir masalın daha vardı dinlerken dudaklarını büzüp ağladığın. Kuğularını ve balıklarını severdin masalın en çok. Koltukların önüne bebeklerini dizer oynardık. Hepsinin adı vardı. Kırmızı kuğu, sarı kuğu, beyaz kuğu. Kartondan balıklar keserdik sonra. Kuğuların yanına otururdu balıklar. Kırmızı balık, sarı balık, beyaz balık.

Yüz binlerce insan yıllarca, o masaldaki kuğular ve balıklar gibi yaşadı Eylül İmparatorluğu'nda. Göller ülkesinin bir zamanlar mutlu kuğuları ve balıkları ile yazgılarımız çok benziyordu. Onları kötü yürekli bir kasırga, bizi kötü niyetli bir fırtına savurup atmıştı.

Bir gün karabulutlar toplanıvermişti kuğuların ülkesinin üstüne. Hafiften başlayan esinti, kabardıkça kabarmış tozu toprağı birbirine katarak suları havaya kaldırmıştı. Ağaçlar devrilmiş damlar uçmuştu.

Boyunlarını kanatlarının altına sokan kuğular korkudan büzülmüşler, balıklar suların en derin yerlerine kaçmışlardı.

Kimse sesini çıkaramaz olmuştu. Gökyüzü ve deniz büyük bir sessizliğe gömülmüştü.

Kasırga kudurdukça kudurmuş, hiç suçu günahı olmayan göllere, derelere saldırmıştı. Kuğuları balıkları birlikte suları havalara kaldırıp, yerden yere vurmuştu.

Kanadı kırılan kuğular, yüzgeçleri kopan balıklar köşelerinde sessizce dinlemişlerdi kasırganın şiddetini.

Kuğularla balıkların suskunluklarına bakan kasırga, o günden sonra her gün yeniden bir kez daha gücünü anımsayacaktı, sesi soluğu çıkmayanlara, haklarını savunmayanlara, başkaldırmayanlara.

Kuğuların kanat sesini de balıkların sessizliğini de sevmiyordu kasır-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ga. Bir gün herkesi şaşırtan bir buyruk verdi . *"Bundan böyle.."* dedi *"kuğuların kanatlarından ses çıkmayacak uçarken. Balıklar da konuşmaya başlayacak yüzerken."*

Ağzından her çıkan sözün tartışmasız buyruk olduğunu anlayan kasırga bir süre sonra kendi gücünden de sıkılmaya başlamıştı. Bir gün başını kaldırdı gökyüzüne. Göllerden, ormanlardan yükselen sislere baktı. Dağların doruklarında kümelendiklerini gördü. Yeniden kükredi. *"İster sis olun, ister bulut.."* dedi *"bir araya gelip toplanmayacaksınız bundan böyle"*

Bulutlar da buyruğuna uymuştu kasırganın. Kimi başka ülkelere göçmüş, kimi susmuş haklı bulmuştu kasırganın isteğini.

Öfkesi geçince kasırga *"gücümü ara sıra göstermem gerek"* diye yeni önlemler düşündü. Aklına her geleni istemeye başladı o günden sonra alanlara toplattırdığı halktan.

Konuşmayı öğrenen balıklardan ağaca tırmanmalarını istemişti. Kanatlarından ses çıkmayan kuğular da kertenkeleler gibi yerde sürünecekti bundan böyle. Kuzular havlayacak, köpekler meleyecekti artık. Ağaçlara meyve vermeleri, çiçeklere tomurcuklanmaları yasaktı. Ekinler başağa boynu bükük durmayacaktı artık.

Masalın tam burasında ara verirdik mutlaka. Sen ayağa kalkardın. Başını yana eğer sarı başak saçlarını sallayıp ben de ekinim derdin. Sonra sütümüzü içer; kırmızı, sarı, beyaz kuğularının, karton balıklarının da karnını doyurup, kaldığımız yerden yeniden başlardık masalımıza.

En çok korktuğu insanlardan da bir tepki gelmeyince onlara da el atmıştı acımasız kasırga.

İnsanların yüzlerini değiştiriyor, kendi kendine kahkahalar atıyordu. Kimini papağana, kimini bukalemuna, kimini tilkiye benzetmiş günlerce gülüp eğlenmişti.

Masal bu ya, herkesi aptal kendini akıllı saydığından yaptıklarının unutulacağını sanıyormuş kasırga. Gökyüzündeki bulutların, tek başlarına dolaşsalar da, her şeyi görüp duyduklarını hesaplayamamıştı.

Bulutların bir gün yeniden bir araya gelip, kuğuların ve balıkların çektikleri acıların hesabını soracaklarını unutmuştu kasırga.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Masalları sonuna dek dinlerdin. Bitmediğini bilir, mutlaka bitirilmesini isterdin. Kuğuların, balıkların derdine düşer güzel gözlerinden boncuk boncuk yaşlar süzülürdü masalın sonuna doğru. Çoğu zaman senin yerine sana masal anlatanlar uykuya dalardı. Yatağından iner, kendine yeni bir masalcı bulmak için ortalıkta dolaşıp dil dökerdin.

Sanki gerçek değil, sonunda gözyaşı olan bir masal gibiydi doğduğun yıllarda yaşam. Masalların çözümü vardı ama yaşamın denklemlerini daha çözememiştik. Kanadı kırık kuğu, yüzgeci kopuk balıklarla doluydu çevremiz. Kimi zaman uçurtma masalındaki gözü yaşlı çocuklar olduk. Kimi zaman kuğu masalındaki kanadı kırık kuşlara benzedik.[1] Ama biz onlar gibi bir masalı değil, gerçeğin kendisini yaşadık.

Dallara takılan uçurtmasını kurtarmak için bir kartal inmişti gökyüzünden sarı ipek saçlı çocuğun ayaklarının dibine.

Bulutlar korkusuzca bir araya gelip karşı durmuşlardı kasırganın acımasızlığına, baskısına.

Uçurtma kuyruğunu, kuğular kanatlarını, balıklar yüzgeçlerini koruyacak kadar deneyimliydi artık. Büyük zorluklar yaşandı, büyük bedeller ödendi. Ama uçurtma kuyruğunu bir daha kaptırmadı. Kuğular hiç durmadan kanat çırptı. Balıklar yüzgeçlerinden asla vazgeçmedi.

Doğduğunuz yılların masalı böyle başlamalıydı. Oysa böyle başlamayacaktı.

Türkiye'deki Askeri Ataşe

1980 yılı kışıydı.Sen annenin karnında bir damlacıktın daha. Son günlerde bazı İspanyol subayları huzursuzdular.

İspanyol subayları mı..Evet İspanyol subayları.

Cumhuriyetçilik adı altında gelişen olayları sevmiyorlardı. Tepki duyuyorlardı. İspanya'nın yaşamı hep kargaşa içinde mi geçecekti? Bazı bölgelerde halk, ayrılıkçı isteklerle eylemlere başlamıştı.

İspanyol subayları olayların bir an önce durdurulmasını istiyordu.

Madrid'de yayımlanan bir gazete, İspanyol subaylarının düşünceleriyle

[1] Şeytan Uçurtması, Kuğuların Göçü; İhmal Amca (Vartan İhmalyan) Cem Yayınları, Çocuk Dizisi, 1982.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Türkiye'de yönetimi ele geçiren subayların düşünceleri arasında çarpıcı benzerlikler bulunduğunu yazdı. *"Türk Cuntası ile Franco yönetimi arasında benzerlik"* diye bir başlıkla üstelik. Bizimkileri çok kızdırmasına karşın, batı dillerinde karşılığı olmadığı için Milli Güvenlik Konseyi yerine *"askeri cunta"* sözcüğü kullanılıyordu.

Batı basını için çalışan bir Türk gazetecisi "cuntaya cunta" dediği için sorgulanmış, yüksek sesle uyarılmıştı.[2] O günden sonra cuntaya cunta denilmeyecek, Milli Güvenlik Konseyi denilecekti.

Çeviriyi annen getirdi. Annen o günlerde nerdeyse dünyaya açılan tek penceremizdi. Çantasına doldurduğu gazete ve dergi çevirilerini düzenli olarak getiriyordu. Bir kez iş çıkışında ufak bir tehlike atlattı. Çantasını arasalardı, alır götürürlerdi ikinizi. O günden sonra annenle senin gazeteye uğrama saatlerinizi beklerken aklıma hep kötü şeyler geldi.

İspanyol subaylarıyla Türk subaylarının benzerliklerini anlatan gazeteye[3] göre, yazının çok önemli bir kaynağı vardı. İspanya'nın Türkiye'deki askeri ataşesi Federico Coirdero.

Askeri ataşe Türk cunta yönetiminden övgüyle söz ediyordu. Federico Coirdero, yönetime el koyan Türk subayları ile iyi ilişkiler içindeydi. Onlarla dostluğu eskilere gidiyordu. ABD'nin Arizona Eyaleti'ndeki askeri eğitim günlerinden beri tanıyordu onları. Yolları bir gün bir yerde kesişebilirdi. Amerikalı bir generalin sözleri çınladı kulaklarında:

"Uluslararası eğitim programımız nüfuz sağlamak açısından son derece başarılı olmuştur. Bugün dünyada ordularının başında olan hatta bazı durumlarda ülkelerini yöneten pek çok asker bu program sonucu Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim görmüş kişilerdir.."[4]

"Niçin olmasın .." dedi Federico Coirdero. Sonra onlarla aynı sıralarda oturduğu derslikleri anımsadı. Öteden beri ilgi duyduğu *"ayaklanmalara karşı savaş"* derslerinde birlikte ne düşler kurmuşlardı. Birbirlerine uzak coğrafyalarda yaşıyor olsalar da düşmanları aynıydı. Düşman aynı düşman olunca Federico Coirdero onları, onlar Federico Coirdero'yu çok iyi

[2] Metin Münir
[3] El Pais, 19 Kasım 1980.
[4] ABD Genelkurmay Başkanı William Crowe. Sedat Ergin, Hürriyet 21 Nisan 1998,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

anlıyorlardı.

Dünyanın birçok ülkesinde aynı kanlı oyun sergileniyordu. İspanya'da, Yunanistan'da, Türkiye'de.

Oyunun çok basit bir yöntemi vardı. Durmadan iç barıştan söz ederek, devlet terörüyle beslenen bir iç savaş ortamı yaratıp ülkeyi yönetmek üzere iktidara gelmek.

60'ların ortalarından 70'li yılların başına kadar geçen kısa sürede oluşturuldu bu ortam. 80'lere daha çok zaman vardı. Üstelik Amerika'nın hiç acelesi yoktu. Zamanı geldiğinde elini ateşe sokmadan darbe örgütleme tekniğine sahipti. İstediği zaman istediği ülkede hükümet düşürebilecek güçteydi.

Sen de tıpkı bizim gibi *"terör belasının bir adının Amerika ile birlikte yaşamak olduğunu.."* öğrenerek büyüyecektin.[5]

Aydın Bir General Olarak

Eylül İmparatorluğu'nun kuruluş çalışmaları çok uzun sürdü. Ülkeyi tarihin karanlıklarına gömecek uygulamalara birçok devlet ve siyaset adamının dolaylı dolaysız katkıları oldu. Yönetime el koyma planları başka merkezlerde yapıldığı için, yeni askeri darbeye verilen katkılardan kimsenin haberi yoktu. Yönetime el koyma isterisine bir kez kapıldıktan sonra, toplumsal ve siyasal yaşamdaki pürüzler imparatorluk düşü kuran güçlerin işine yarıyordu.

Sosyal demokrat solun iktidara gelmesinden bir yıl sonra ülke içten içe kaynıyordu. 1978 yazıydı. İktidardaki sivil yönetim, demokrasiye inancı tartışılmayacak vukuatsız-sabıkasız bir askerin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başına geçirilmesinden yanaydı. Yönetime el koymaktan yana olanlar da uzun sürecek darbe hazırlığının güven içinde yapılması

[5] Amerikan Senatosu'nun Georgia-Fort Bennig'teki School of Americas (Amerikan Ülkeleri Okulu -SOA) hakkında 2001 yılı sonunda yaptığı soruşturma şiddet eylemlerinin kaynağının bu kuruluş olduğunu gösterdi. 2002 yılında SOA'nın adı Western Hemisphere Institute for Security Cooperation (Batı Yarımküresi Güvenlik İşbirliği Enstitüsü-WHISC) olarak değiştirildi. Şili, El Salvador, Guatemala, Afganistan, Suriye, Irak, Sudan, İran gibi ülkelerde faili meçhul cinayet, adam kaçırma, bombalama,işkence eylemlerine katılan güvenlik güçlerinin büyük bölümü SOA'nın ya da WHISC'nin başarılı öğrencileriydi. (Zafer Arapkirli, NTV-MSNBC Londra 19 Kasım 2001)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

için aynı şeyi istiyorlardı.

Başbakan Bülent Ecevit, ordunun üst kademesinde yapılacak değişiklikler için, en küçük kuşkuya yer bırakmayacak ayrıntılı bir çalışma içine girdi. Partisinin asker kökenli üyelerinin, Milli Birlik Grubu'nun deneyimli asker politikacılarının görüşlerini aldı.

Yüksek Askeri Şûra toplantısına çok az bir süre kalmıştı. Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık ile İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın da katıldıkları son toplantı iki gün sürdü. Özaydınlı'nın Cinnah Caddesi'ndeki evinin ışıkları sabaha dek yanıyordu. Ecevit'in bir yanında deneyimli bir diplomat, bir yanında demokrat bir asker vardı. Silahlı kuvvetlerin başına geçirmek için darbelere bulaşmamış, cuntalarda yer almamış, komitelerden uzak durmuş bir asker aranıyordu.Tartışmalar noktalanırken, herkes ülkenin demokratik geleceğinin güven altına alındığına inanıyordu. Onlara göre darbeler, muhtıralar dönemi gerilerde kalmıştı.

Toplantı sonuçları kısa sürede duyuldu. Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'ın görev süresi uzatılmayacaktı. O artık ordunun başında değil, viski şişesinin karşısında oturmalıydı. Rejime olan inancını kanıtlayan Kenan Evren, Ecevit'in deyişiyle *"Türk ordusunun demokrasiye inanan aydın bir generali olarak"* Genelkurmay Başkanlığı'na atanacaktı.

Yüksek Askeri Şûra üyesi olduğu yıllarda Evren, İrfan Özaydınlı'nın göz göre göre hakkının yenmesine hiç ses çıkarmamıştı. 12 Mart'ın şahinlerinin de, din devleti kurmak için çalışan şeriatçıların da korkulu düşü olan İrfan Özaydınlı Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilmeyecekti. Evren Paşa, İrfan Paşa'nın Genelkurmay Başkanı olmasından yana tavır takındığını duymuş ve duygulanmıştı. Evren'in Genelkurmay Başkanlığı koltuğuna oturduktan sonra ziyaret ettiği ilk hükümet üyesi İrfan Özaydınlı oldu. Bu, bir anlamda özür dilemekti. Eski silah arkadaşına kendisine gösterdiği güven için teşekkür etti.

Türk ordusunun demokrasiye inanan yeni Genelkurmay Başkanı'nın, demokrasi anlayışı kısa süre sonra ortaya çıktı. Evren Paşa doktorların çalışma süresini düzenleyen Tamgün Yasası'na bozuluyordu.

TBMM Bütçe-Plan Komisyonu'nun AP'li eski başkanını ziyarete gelen üç general, yasa tasarısından Silahlı Kuvvetler'in duyduğu rahatsızlığı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dile getirmişlerdi[6].

Bütçe Komisyonu başkan ve üyelerinin duymasını istedikleri bir konu vardı. Tamgün Yasası nedeniyle ordunun disiplini sarsılıyordu. Generaller bir liste bıraktılar masanın üstüne. Genelkurmay Başkanı'nın öfkelendiğini söyleyip gittiler. Ne hükümet, ne de TBMM, ordunun geleneklerini bozabilirdi:

"Genelkurmay Başkanı'nın Silahlı Kuvvetlerin'in en büyük komutanı olmasına karşın otuzuncu sırada maaş alması emir komuta anlayışına uymuyordu."

Kendisinden fazla maaş alan 29 kişi vardı önünde. Doktor tuğgeneral 31369 lira, hava pilot orgeneral 27798 lira, doktor yarbay 28665 lira, tümamiral 25681 lira, doktor tuğgeneral 25470 lira alacaktı. Doktor kıdemli binbaşının maaşı 25070 lira, doktor kıdemli albayın 25022 lira, hava pilot korgeneralin ise 24938 lira olacaktı.

Doktor kıdemli yüzbaşı 17599 lira alırken, Genelkurmay Başkanı bir orgeneralin 16734 lira alması ordunun disiplinini bozuyordu. Genelkurmay Başkanı'nın bir yüzbaşı kadar maaş aldığı başka bir ordu görülmemişti dünya yüzünde.

Pilotlara, denizaltıcılara bir diyeceği yoktu, ama bu askeri doktorlara daha fazla hoşgörü gösterilemezdi.

Aldıkları Bahşişler

Parayı çok seviyordu. Akçeli sorunlara değinirken *"memlekette yapılan toplu sözleşmelerde bir adalet göremiyoruz"* diye söze başlayıp aklınca bir taşta iki kuş vuruyordu..

"Ayrı şehirde aynı işi yapan vatandaşlarımız başka türlü para alıyorlar. Türkiye'nin neresinde çalışırsa çalışsınlar işçilerin aynı parayı almalarını sağlayıcı tedbirlerin üzerinde durmaktayız" diyerek, ücretleri de *"hizaya sokma"* amaçlarını açıkladı.

Ücret ve maaşa dayandırdığı sosyal adalet ilkesinin, örneklerini verirken, kendisini alkışlayanlar bile gülüyorlardı.

[6] Mehmet Buyruk, Nejat Serim, T. Fikret Alpaslan kuvvet kurmay başkanları olarak, AP Ankara Senatörü Yiğit Köker'i ziyaret ettiler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Sayın vatandaşlarım, muhtelif işkollarında çalışan işçiler arasındaki bir farktan bahsetmiştim. Şimdi birkaç örnek vereceğim. İstanbul'da bir otelde çalışan metrotelin ücreti 100 bin lira, eline geçen ise 57 bin lira. Benim elime geçen 40 bin lira sayın vatandaşlarım. Bu adalet değildir.

Bir otelde çalışan şef garsonun eline geçen net 57 bin liradır, diğer bir garsonun eline geçen net 36 bin lira, başka bir otelde 35 bin lira, öbür otelde 30 bin lira. Bunlar ellerine geçen net paralar, ayrıca aldıkları bahşişleri buna dahil değil.

Ondan sonra tutuyorlar, bunları yapanlar karşımıza geçip sosyal adaletten bahsediyorlar. Bu mu sosyal adalet?"[7]

Kendisinden fazla maaş alanların önüne bir de metrotelin geçmesini kabul edemiyordu. Doktorların tam gün çalışarak sağlık sorunları çözülmüş bir ülke olmanın toplumsal kazanımları umurunda değildi. Belli ki bacasız sanayi olan turizmden de haberi yoktu. Ona göre askeri doktorlar önce asker sonra doktordu. Garson da garson.

Boy sırası gibi mutlak eşitlik istiyordu. Mutlak eşitliğin eşitsizliğin kaynağı olduğunu bilmiyordu.

Merhaba Arkadaşlar Selamı

Hükümet *"ulusal savunma kavramı, ulusal savaş sanayi.."* gibi Amerika'ya ters gelen tuhaf işlerle uğraşırken, silahlı kuvvetlerin en büyük komutanı başka zorluklarla uğraşıyordu.

Başkent Ankara'ya subay atamaları gün geçtikçe olanaksızlaşıyordu. Kimse gelmek istemiyordu. 8-9 bin lira aylıkla 3-4 bin lira kira vermek gerçekten güçtü. *"Devletin şerefini temsil eden bir kişi, üniformasıyla gecekonduda oturmaya mecbur edilemezdi."* Konut sorununu çözemeyen genç bir subayın savunma bakanlığının bahçesine çadır kuracağı haberleri dolaştırılıyordu TBMM kulislerinde.

Genç subayların sorunları bitmiyordu.

Tuzla Piyade Okulu'nda temel öğrenimlerini yapan teğmenlerin geceleri evlerine gidemeyeceklerine ilişkin bir emir bardağı taşıran son damla oldu. Ortalık karıştı. Teğmenler emre karşı geliyor ve her gece evlerine

[7] Kenan Evren Adana konuşması

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gidiyordu. Emre itaatsizlikte nedeniyle 94 subay tutuklanıp Davutpaşa Askeri Cezaevi'ne kondu. 30 gün cezaevinde kalan teğmenler aklandı. Genç subayların aklanmaları, üzerlerindeki baskının artmasına neden oldu. Bu durumu protesto etmek için subaylar bu kez "*bıyık*" bırakmaya başladılar. Üstelik özlük hakları nedeniyle iki yıl önce sokaklara dökülen astsubayları[8] desteklemişti genç subaylar.

Ordunun tabanındaki siyasal kamplar böylece eylemlerine başlıyordu.

Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları Tuzla Piyade Okulu'ndaki bıyık başkaldırısını yerinde görmeye gittiler.Genç subaylar konferans salonuna toplandı. Genelkurmay Başkanı Evren'in "*Merhaba arkadaşlar..!*" selamına karşılık verilmedi.Yüzlerce insandan ses çıkmadı. İsyan anlamına gelen bu sessiz protestoyu hoşgörüyle karşıladı barışın başkomutanı orgeneral Evren.

Bu büyük bir suçtu ama Evren Paşa uzlaşmacı bir söylemle konuşmaya başladı. Bir teğmen bir teğmenin kulağına "*sendika lideri gibi konuşuyor*" diye fısıldadı. Evren'e göre subayların sosyal hakları düzeltilecek, herkese lojman verilecek hatta maaşlar arttırılacaktı.

Evet herkes gibi askerlerin de ekonomik zorlukları vardı ama onlar için disiplin her şeyden daha önemli değil miydi? Disipline çok önem veren bir komutan, genç subayların haşarılıklarına anlaşılmaz biçimde göz yumuyordu. Kimse bilmiyordu ama Evren o günlerde ince bir hesabın içindeydi. 1977 seçimlerinde sandıktan çıkan sol oylardan rahatsızdı. Kim ne derse desin NATO'nun güçlü bir generali olarak solun tek başına iktidar olmasını önlenmek onun birinci vazifesiydi. Evren'in hesabı kısa süre sonra anlaşılacaktı.

Bir Asker Olarak

Kahramanmaraş olayları yaşanırken Evren'in demokratik görünümü altında ustalıkla gizlediği yönetime el koyma amacına dönük ilk ipuçları yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı.

Kentte kan gövdeyi götürüyordu. Olayların önlenmesi için canla başla

[8] Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar direnişe geçen 2340 astsubay hakkında Askeri Ceza Kanunu'na göre işlem yapıldığını açıkladı.(5 Şubat 1975)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çalışan eski bir asker olan İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yardım önerisinin kolordu komutanı Korgeneral İbrahim Şenocak tarafından reddedilme biçimi hiç hoş değildi.

Şenocak Paşa'nın söylemi tuhaftı.

"Paşam eğer kuvvetiniz yetişmiyorsa, Sayın Başbakanı, Sayın Genelkurmay Başkanı'nı hemen arayıp, yeniden kuvvet isteyeyim.." diyordu İrfan Paşa.

"Kanımız aksa da zafer İslam'ın" sloganlarıyla Alevi kökenli 111 yurttaşın akıl ve ahlak dışı yöntemlerle öldürüldüğü olayı bastırmak için kente gelen kolordunun komutanının yanıtı yönetime el koyma planlarının günümüze ulaşan ilk kanıtı olacaktı.

Şenocak Paşa, İçişleri Bakanı eski meslektaşına *"Sayın Özaydınlı, size saygım ve sevgim sonsuz ama, ben emirleri Genelkurmay Başkanı'ndan alırım.."* diyordu.

Bir iç güvenlik sorununda kimin kimden emir alacağı, kimin kime bağlı olduğu belliydi. Genelkurmay Başkanı barışta görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumluydu. Savaşta ise başkomutanlık görevini cumhurbaşkanı adına yürütürdü.

Oysa kolordu komutanı başka şeyler söylüyordu. Böylesine anlamlı bir karşı çıkıştan sonra İçişleri Bakanı susmaktan başka hiçbir şey yapamazdı. Ya susacak ya da *"Genelkurmay Başkanı olayların durmasını istemiyor mu?"* diye soracaktı.

İçişleri Bakanı Özaydınlı sustu. Cinnah Caddesi'ndeki evinde iki gün süren özel toplantıyı anımsadı. Anadolu'nun ortasındaki bir kentte insanlar boğzalanıyordu ama seçilişinde etken olduğu Genelkurmay Başkanı'na öneri götüremeyecek bir ilişki söz konusuydu. Can pazarına dönen kanlı bir ortamda olayları bastırmakla görevli bir general, çözüm arayan hükümet üyesi bir bakanı saha dışına itiyordu.

Kendisi de emekli bir asker olan CHP Hükümeti'nin İçişleri Bakanı İrfan Paşa, ordu ve politika ilişkilerinin vardığı bu olumsuz aşamadan çok etkilendi. Sıkıyönetim ilanının görüşüldüğü TBMM'de yaptığı konuşmada *"bir asker olarak gerekli önlemlerin alınmadığını görmekten çok üzül-*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

düğünü.." söyledi.[9]

Her şey herkesin gözünün önünde olduğu için bizim dışımızdakiler hangi oyunun sahnelendiğini biliyordu:

"Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın rol aldığına inanılan Maraş olayları, Pakistan, Afganistan ve İran'dan sonra belki de kaos[10] *içine düşme sırasının Türkiye'ye geldiğini gösteriyordu. Aralarında Başbakan Ecevit'in de bulunduğu bir çok kişi bir iç savaş tehlikesine dikkat çekiyordu."*[11]

İçişleri Bakanı birkaç gün sonra istifa ederek görevinden ayrıldı. O günden sonra Eylül'ün sarı hüznü başkentin üstüne çökünceye dek İrfan Paşa ordu politika ilişkilerini daha yakından izlemeye başlayacaktı.

12 Eylül sabahı topların çelik ağzı darbe marşı çalmadan önce CHP Genel Başkanı Ecevit'in telefonu çaldı.

Korgeneral Nihat Özer Genelkurmay Harekât Daire Başkanı olarak, eski başbakanlardan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e darbe haberini "*tebliğ*" ediyor ve evinden ayrılmamasını söylüyordu.

Sıkıyönetim eşgüdüm toplantılarındaki uygar tavrını beğendiği bir askerdi Nihat Paşa. "*Peki paşam*" dedi Ecevit. "*Sayın Ecevit*" dedi Nihat Paşa "*İrfan Paşam'dan sizi evinizden almasını rica ettik..*"

Ecevit, Or-An kentindeki evinin kapısında İrfan Paşa'yı karşılarken karmaşık duygular içindeydi. En güvendiği sıkıyönetim komutanı Nihat Paşa askeri darbeyi yönetiyor, en çok saygı duyduğu bakanlarından biri İrfan Paşa gözaltına almak için bir darbe sabahı evine geliyordu.

---

[9] Ecevit yıllar sonra "Kanımca, Kahramanmaraş olayları hükümetimizi sıkıyönetim ilanına zorlamak için düzenlenmiştir" diyecekti. 63 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nde sıkıyönetim olağan bir yönetim biçimi olmuştu. 29 Ekim 1923'ten 19 Mart 1987'ye kadar geçen sürenin, 25 yıl 4 ay 19 gününde ülke sıkıyönetimle yönetildi.

[10] Kaosun asli unsurları yıllar sonra Susurluk çetesinde ortaya çıkacaktı. Maraş Davası belgeleri arasına girmeyen İçişleri Bakanlığı'nın bir raporuna göre MHP'li ülkücülerin ünlü ölüm makinaları olaydan kısa bir süre önce kentteydiler. Haluk Kırcı, Ahmet Ercüment Gedikli, Ünal Osmanağaoğlu, Bünyamin Adanalı, Mustafa Korkmaz, Hüseyin Yıldız, Mustafa Özmen, Mustafa Dülger, Mustafa Demir, Remzi Çayır, İsmail Ufuk, Mehmet Gürses, Hayri Kuşçu ve Tuncay Terekli katılımdan hemen sonra kentten ayrılmışlardı. Şevkat Çetin ve Burhan Kavuncu telefonda "Maraş'ta cihadın başladığını, ülküdaşların bu işi inşallah başaracağını" MHP Genel Merkezine iletiyordu.

[11] Radio France Internationale'ın yorumu, 27 Aralık 1978

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Türk ordusunun demokrasiye inanan aydın generali olduğunu" söylediği Evren Paşa ise emir komuta zinciri içinde yönetime el koyuyordu.

Unuttuğu ya da hiç aklına getirmediği bir şey vardı Ecevit'in. İçindekilerin bir çoğu tek tek demokrat yurttaşlar olsalar da, ordu bir kurum olarak politikaya demokratça giremiyordu. Ordu silahlı bir güç olarak demokratik rejimin koruyup kollamakla yükümlüydü. Ama demokratlık kendi yapısına, işlevine ve meslek anlayışına aykırıydı. O bu gerçeği unutarak politika yapacaktı. İyi niyetliydi. Oysa ordunun siyasi otoritenin emrinde olması, devlet ve siyaset adamlarının iyi niyetine bırakılmayacak kadar ciddi bir konuydu. Kendisini gözaltına almak için kapısının önüne gelen İrfan Paşa'nın demokrat bir asker olması sonucu değiştirmiyordu.

Darbe gerekçeleri yasalara dayandırılabiliyorsa, darbeleri önlemek için yasal düzenlemeler yapılamaz mıydı?

Kilit Noktalardaki Generaller

İrfan Paşa'nın adı Maraş'ı anımsatırdı herkese; meclis kürsüsünde gözyaşı döken İçişleri Bakanı'nı.

Ülkede gerçekten büyük kargaşa yaşanıyordu. Acımasızlığın dumanları kentin üstündeydi. Ürpertici bir sessizlik egemendi Maraş'a. Son yılların en hesaplı kitaplı kıyımına karşı toplumun duyarlı bir kesimi sesini yükseltmişti. Sendikalar, gençler ve öğretmenler hayır diyordu Maraş kırımına. Tüm ülke halkı korku ve kuşku içindeydi.

Bir sarı zarfa konan yazı, ilgili makamlara ulaştırılmak üzere o günlerde yola çıktı. Başbakanlık makamına, İçişleri Bakanlığı'na, Başbakanlık Sıkıyönetim Askeri Hizmetler Eşgüdüm Bakanlığı'na, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'na ve İçişleri Bakanlığı Ana Komuta Merkezi Daire Başkanlığı'na 6 Ocakta gelen soğuk damgalı sarı zarf, aynı saatlerde açıldı.

Milli İstihbarat Teşkilatı, Maraş olayları nedeniyle istifa eden "eski İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'ya bir suikast girişimi olasılığını" duyuruyordu.

"Henüz teyit edilmemiş olmakla beraber ülkücü kesimde yer alan militan kadronun, yeni ve etkili bir eylem koyabilmek amacı ile, eski İçişleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bakanı İrfan Özadyınlı'ya yönelik bir suikast girişiminde bulunacakları öğrenilmiştir. Anılan haber önemi nedeniyle makamlarına sunulmuş olup teyidi çalışmaları sürdürülebilmektir."

İçişleri Bakanlığı'nı vekâleten yürüten Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu, "*okunduktan sonra imha edilmesi*" istenen raporun arka yüzünü çevirip bir şeyler yazdı:

"Konu ile bizzat meşgul olmanızı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara Valiliği ile temasa geçerek gereken tedbirleri Sayın Özaydınlı'yı ve ailesini tedirgin etmeyecek şekilde, ancak eksiksiz aldırmanızı ve zaman zaman beni bilgilendirmenizi rica ederim."

Görevinden birkaç gün önce ayrılan İşçişleri Bakanı İrfan Paşa, Maraş olaylarını açığa çıkaracak çok önemli belgeler mi ele geçirmişti?

Maraş'ta sahneye konan senaryonun bu aşamada ortaya çıkması onulmaz yaralar açabilirdi.

Yılların siyaset adamı Orhan Eyüboğlu'nun, askeri darbe konusundaki sezgileri ilk kez o gün kanıtlandı. Başbakan'dan İçişleri Bakanı'na kadar uzanan suikast zincirini düşündü. Maraş olaylarının önlenemeyişini, Abdi İpekçi ve birbiri ardına hain pusularda kurşunlanarak öldürülen insanları anımsadı tek tek. Malatya Belediye Başkanı AP'li Hamid Fendoğlu'nun Bülent Ecevit'le görüşme isteğini hatırladı. Bombalı bir mektupla gelini ve torunlarınıyla birlikte ölen Hamido'nun Ecevit'e söyleyeceği bir şeyler olmalıydı.

Ordunun yönetime el koymasını isteyen MHP'nin açıklaması geldi aklına.[12] Bir siyasi parti orduyu yönetime çağırıyordu. Olacak iş değildi. Karanlık olaylar birbiri ardına çağrışımlar yapmaya başladı sonra. 1970'li yıllarda Alpaslan Türkeş'in adamlarınca hazırlanan bir raporda MİT'te dosyası olan CHP'li parlamenterler arasında kendi adı da vardı. O yıllarda MİT'in başında olan Ersin Paşa şimdi kara ordusunun başındaydı.[13]

---

[12] MHP Genel İdare Kurulu'nun 1 Ekim 1978 tarihli açıklaması.

[13] 12 Eylül'de MHP Genel Merkezi'nde yapılan aramada Türkeş'in özel kasasında bulunan rapor 1975 yılında yazılmıştı. Raporda Bülent Ecevit, Mustafa Üstündağ, Turan Güneş, Ali Topuz, Önder Sav, Cahit Kayra, Cahit Karakaş, Orhan Birgit, Hasan Esat Işık, Mustafa Ok, Deniz Baykal, Mahmut Türkmenoğlu, M. Yılmaz Mete, Ferdağ Güley, Selahattin Cizrelioğlu'nun isimleri vardı. (Soner Yalçın-Doğan Yurdakul, Bay Pipo, sayfa 271)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İrfan Özaydınlı Kahramanmaraş raporunun sonucunu almadan bakanlıktan istifa etmişti. Oysa özel ekibine hazırlattığı rapor her şeyi aydınlatıyordu.[14]

Eyüboğlu ordunun kilit noktalarındaki generalleri anımsamaya çalıştı tek tek. Tanıdıklarını düşündü. Köşe başları çoktan tutulmuştu..

Senin ne sesin ne kokun vardı daha. Annenin karnında bile değildin,

Ama kulağı kirişte bekleyenler, darbe kokusunu 1980 baharında almışlardı. Geniş kapsamlı bir Anayasa değişikliği hazırlıkları sürdürülüyordu gizliden gizliye. Seçilecek yeni cumhurbaşkanının öngörülen değişiklikleri yasama organına empoze etmesi, meclislerin bir kurucu meclis gibi çalıştırması isteniyordu.[15]

Gazeteciler gizliliği bozdu, karanlık amaç ortaya çıktı. Yapılacak şey Anayasa değişikliği sorununu açık açık dile getirmekti artık. Tercüman gazetesinin başını çektiği ekibin çalışmaları radyo ve televizyon aracılığıyla halka duyurulmaya başlandı.[16]

Seçildiklerinde meclis kürsüsünden 1961 Anayasası'na bağlılık sözü veren Cumhurbaşkanı Vekili İlhan Sabri Çağlayangil, Meclis Başkanı Cahit Karakaş, Senato Başkanı Mehmet Ünaldı Anayasa değişikliği seminerine başarı mesajları gönderiyorlardı.

Anayasa değişikliğinin sivil güçlerce gerçekleştirilemeyeceğini çok iyi bilen özgürlük düşmanları yanlarına bir de çok yıldızlı bir general bulmuşlardı. Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya da 1961 Anayasası'nı ikinci kez değiştirmek için uğraş verenlere başarılı telgrafı yolluyordu. Tahsin Paşa ortağı olduğu işadamlarının bu küçük dileğine karşı gelememişti. Anayasa'ya bağlılık yemini bu kez Hava Kuvvetleri Komutanı bir orgeneral tarafından bozuluyordu.

Darbe geliyordu. Doğal olarak siyasal gerekçelerinin hazırlanması da gerekiyordu. Çoktan beri süregelen 1961 Anayasası'na karşı yürütülen düşmanlığına açıklık kazandırılarak gerçekleştirecek bir darbenin inan-

---

[14] Kazım Ulusoy, Erşen Bahçekapılı, Abdullah Tezer ve Fatih....'den oluşan uzman polis ekibinin hazırladığı bu rapor yargılama dosyalarına girmedi. Emniyet Genel Müdürü Haydar Özkın'ın raporun Özaydını'ya gönderilmemesini istediği ileri sürüldü.

[15] Yeni Forum Dergisi,15 Mayıs 1980

[16] Tarabya Toplantısı, Anayasa Değişikliği Semineri, Nisan 1980

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dırıcılığı, çok yüksek olabilirdi.

Geliyorum diye diye yaklaşan darbe için geriye sayma işlemi çoktan başlamıştı. Ordunun cumhurbaşkanlığı seçimlerine karışmayacağını söylüyordu Kenan Evren. Özenle yedinci cumhurbaşkanının asker olmayacağını vurguluyordu. Politikayı yalnızca yüzeysel boyutlarıyla algılayanlar için verilmiş bir sözdü Genelkurmay Başkanı'nın ağzından çıkanlar. Kendilerini bu sözlerle rahatlatıyorlardı. Muhtıranın[17] salt uyarı niteliğinde olduğuna inanmak istiyorlardı. Oysa 1961 Anayasası'nın yapımcılarından asker kökenli bir grup parlamenter aynı görüşte değildi. "*Uyarı Mektubu*" adıyla yumuşatılan muhtıranın ne getirip ne götüreceğini en iyi onlar biliyordu.

27 Mayıs Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'in, 12 Mart Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un ünlü mektuplarıyla başlamıştı. Cemal Paşa Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e zehir zemberek bir mektup yazıp yollamıştı.[18] Muhsin Paşa, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a adı muhtıra olan bir mektup postalamıştı.[19] Mektupla muhtırayla başlayan işlerin darbe ile sonuçlanmasına alışıktık. Bu yöntemle başlayan serüvenin yine yeni bir darbe bildirisiyle sonuçlanmasından korkuluyordu. Muhtıra ile "*gayri meşru*" duruma düşen ordu için "*meşruiyet*" kazanmanın tek yolu darbeden geçiyordu.

Son muhtıranın adı uyarı mektubu olarak anılacaktı ama söylemiyle bal gibi bir darbe bildirisiydi:

"Türk Silahlı Kuvvetleri ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde" kalmıştı.

---

[17] "Uyarı mektubu" olarak adlandırılan muhtıranın verilmesine 1. Ordu Komutanlığı'nın İstanbul Selimiye'deki karargâhında 13 Aralık 1979 tarihinde yapılan toplantıda karar verildi. Metni orgeneral Haydar Saltık ve korgeneral Nihat Özer hazırladı. Genelkurmay Başkanı orgeneral Kenan Evren Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'le 27 Aralık 1979 tarihinde yaptığı olağan görüşmede mektubu sundu. Gazeteci Cüneyt Arcayürek imzalı uyarı mektubu haberi Hürriyet gazetesinde 2 Ocak 1980'de yayınlandı. Demirel ile Ecevit'i o gün Çankaya'ya çağıran Korutürk muhataplarına mektubu iletti. Demirel azınlık hükümeti 32 gün önce güvenoyu almıştı. Ecevit ise bir gün önce, 1 Ocak'ta, CHP ve AP'nin işbirliğine değinmişti.

[18] 3 Mayıs 1960

[19] 11 Aralık 1970

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getiremeyen, anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasının önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri uyarmaya karar vermişti.."

Adı ister uyarı mektubu, ister muhtıra olsun bu tür metinlerdeki *"Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yasası ile kendisine verilen görev ve sorumluluğun idraki içinde.."* yaklaşımının yabancısı değildik. Bu görev ve sorumluluğun bir darbe bildirisiyle yerine getirileceğini biliniyordu.

Uyarı mektubunun açıklandığı yeni yılın ilk günlerinden başlayarak dikkatler ordudaydı. Gözler Genelkurmay Başkanlığı ile kuvvet komutanlıklarının karargâh binalarına çevrilecekti. Işıkların geceleri yanıp yanmadığına bakılarak darbe tahminleri yapılıyordu. Karargâhın ışıkları yanıyorsa gazetelerin gece ekiplerine rahat yoktu. Yanmıyorsa gazete erken bitiriliyordu. Askeri bürokrasinin kulislerinden gelen haberleriyle yatılıp kalkılıyordu.

"Geliyorlar mı.." sorusunun bir yanıtı olmalıydı. Eski silah arkadaşları arandı tek tek. Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin Paşa makam odasında siyasete yıllarını vermiş eski bir ihtilâlciyle konuşuyordu. Ersin Paşa'yla Milli Birlik Grubu'dan tabii senatör Suphi Karaman Türkiye'nin yedinci cumhurbaşkanının kim olması gerektiğini tartışıyordu.

CHP'li Sırrı Atalay'ın adı geçti önce. Meclis Başkanlığı yapan deneyimli bir parlamenterdi. *"Cık, cık.."* dedi dudaklarını ileri doğru uzatarak Ersin Paşa.

CHP'li Hasan Esat Işık dendi sonra. Başarılı saygın bir diplomattı. Milli Savunma Bakanlığı yapmıştı. Tek sözcükle reddedildi *"eskidi.."* diye.

CHP'nin en renkli isimlerinden biri olan Prof. Turan Güneş'e karşı evet ya da hayır anlamında bir tepki görülmedi Ersin Paşa'nın aşağı doğru uzanmış donuk yüzünde.

Ersin Paşa başını kaldırdı. Garsona yemek listesi sorar gibi *"Başka kimler var?"* dedi. AP'den İhsan Sabri Çağlayangil'in, Saadettin Bilgiç'in adları sıralandı. DP geleneğinden gelen önemli isimler *"yaşlandılar.."* diye tek sözcükle reddedildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir süre sonra gerçekleştirilecek darbenin bir numaralı adamı Evren Paşa, ordunun seçimlere karışmayacağını söylerken, iki numaralı adamı Ersin Paşa makam odasında seç-beğen-al yöntemiyle cumhurbaşkanı adayı beğeniyordu.

1977 iktidar değişiminden bir yıl sonra Yüksek Askeri Şûra üyeliğinden emekli olmayı beklerken "1. Ordu Komutanlığı mı, Genelkurmay İkinci Başkanlığı mı?" önerisi ile karşılaşan Orgeneral Necdet Üruğ'un makam odasında da aynı sorun tartışılıyordu o günlerde. Anlatılanları renk vermeden dinliyordu Üruğ Paşa. Ordunun cumhurbaşkanı seçimlerine karışmayacağının "*kendisine ifade edildiğini..*" söylemekle yetiniyordu. Bu bir güvenceydi.

8 Eylül 1980 günü, darbeden dört gün önce Senatör Suphi Karaman'ı makamında kabul etti Necdet Paşa. Karaman, Barış Derneği Başkanı Büyükelçi Mahmut Dikerdem için randevu almaya gelmişti. Dikerdem Ordu Komutanı'na dernek üyelerine yapılan baskıları anlatmak istiyordu.

Karaman'ın ustaca yaklaşımlarına karşın, dört gün sonra 1.Ordu'nun başında darbeye katılacak Necdet Paşa en küçük bir ipucu bile vermiyordu. Semih Sancar'ın genelkurmay başkanlığından uzaklaştırılmasında, dayısı Faruk Gürler'in cumhurbaşkanı seçtirilmesinde ve de Evren'in önünün temizlenmesinde birlikte oturup konuştukları eski silah arkadaşının önünde taş kesilmiş, susuyordu. Yirmi yıl öncesini anımsayan Karaman, Necdet Paşa'ya hak verdi. Darbe hazırlıklarını anlatacak değildi.

O günden sonra ordunun doruklarındaki insanları düşündü Suphi Karaman tek tek.

İsmet İnönü'nün başlattığı geleneği sürdüren Ecevit bir gün, meclisteki Milli Birlik Grubu odasının kapısından içeri süzülüvermişti sessizce. Semih Sancar'ın görev süresinin uzatılması sorununu tartışmak istiyordu. Koltuğunda alkolle oturabilen bir genelkurmay başkanıydı Sancar Paşa. Katıldığı NATO toplantılarında elektrikli makinelerde kol çekerek kumar oynamaya başlamıştı. Başkanlık ettiği son askeri şûrada üç değerli generali kızağa çekmek istemişti. Birinde başarılı da olmuştu. En yüksek notu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alan Necdet Üruğ'u bir yıl sonra emekli etmeyi düşlüyordu. Vecihi Akın'ı, Kara Kuvvetleri Komutanı yapmaktı Sancar'ın en büyük amacı.

O günlerde Karaman'la oturup çözüm aramışlardı.

Konya'da 2. Ordu Komutanlığı karargâhında işadamları ile *"Ecevit'ten kurtulma"* toplantısı[20] düzenleyen Orgeneral Vecihi Akın'dan ve benzerlerinden kurtulmak bir çözüm olurdu.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın önemli isimlerinden Haydar Saltık, geleceği konusunda rahatlatılmalıydı. Hükümete göre o da çağdaş demokrat bir generaldi. Evren Paşa gibiydi.

TBMM Bütçe Komisyonunu üyelerinin 1978'de Kıbrıs'a yaptıkları bir ziyaret sırasında *"seçilecek generaller arasına dahil değilsiniz"* demişti senatör Karaman, Haydar Paşa'nın kulağına. İnanamamıştı Saltık Paşa. *"Siz tasnif dışısınız, önünüzde hiçbir engel yok"* diye anlatmaya başlamıştı Karaman. Emekli edilmeyecek son noktaya dek yürüyüp gidecekti. Haydar Paşa o gün duyduğu mutluluğunun tadını bir yıl sonra uyarı mektubunu kaleme alırken anımsayacaktı.

1979 yılının ilkbaharında ordunun bazı generalleri gibi sanayici ve işadamları da yakınıyordu Ecevit iktidarından. Yakınmalar *"Gerçekçi Çıkış Yolu"* başlıklı bir muhtırayla gazetelere taşındı.[21] Sanayici ve işadamlarının muhtırası *"dünyada orta gelirli ülkelerin başında gelen Türkiye, şu sıralarda yoksul ülkelerde görülen yoklar içindedir"* saptamasıyla başlıyordu. *"Türkiye nereye gidiyor?"* sorusuna yanıt aranıyordu. Sanayici ve işadamlarına göre yanıltacak onlarca soru vardı.

Bir ülkede ekonomik bunalım neden doğar? Sorumluluk kimdedir? Yurdumuz neden yoklar içine girmiştir?

Onlar *"demokratik toplumumuzun verimli üreten temel gücünün hür teşebbüs olduğunu artık anlamalıyız"* diye söze başlıyor *"hür teşebbüsün zayıflaması hürriyetçi demokrasinin zayıflamasıdır"* diye bitiriyorlardı.

Başbakan Bülent Ecevit Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kongresi'nde[22] sanayici ve iş adamlarınca yuhalanacaktı.

---

[20] 12-13 Nisan 1974, Konya

[21] TÜSİAD'ın 12 Mayıs 1979 tarihinde gazetelere verdikleri tam sayfa ilan.

[22] 26 Mayıs 1979

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Alkışlananlar da vardı. MESS Başkanı Turgut Özal TÜSİAD'ın muhtırasına siyasi boyut kazandırırken darbe planlayıcılarınca alkışlanıyordu:

"Türkiye Cumhuriyeti en kritik günlerini yaşamaktadır. Bugün Türkiye'de ana muharrik gücünü beynelminel komünizmin muhtelif fraksiyonlarından alan ve bunu mezhep ve etnik farklılıkları işleyerek güçlendiren ve süratle gelişen büyük bir tehlike vardır. Memlekette mevcut ekonomik ve sosyal düzeni tamamıyla değiştirmeyi hedef alan bu hareketlerin maalesef sıkıyönetim ilan edilen illerde dahi silahlı kuvvetlerimizin büyük gayretlerine rağmen önlenemediği müşahade edilmektedir."

Bunaltıcı bir haziran günü Ege Sanayi Odası'ndan gelen bu sese kulak veren askerler bir ay sonra darbe düşüncesini ilk kez dillendireceklerdi. O yılın temmuz ayında orgeneral Haydar Saltık ve ekibi darbe planlamasına başlıyordu.[23]

Komünizan Örgütler Var

Sen daha hiç yoktun güzel kızım. Senin varlığından bile habersizdik. 1979 ara seçim yenilgisinden sonra Ecevit Hükümeti istifa etmişti. 5 ilde yapılan seçimde iktidar partisi CHP milletvekili çıkaramamıştı. Mecliste çoğunluk olsa da ama seçimde başarısızdı. Demirel'in azınlık hükümeti yeniden işbaşındaydı. İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in parlamentoda yaptığı konuşma, kendisinin de ayrımında olmadığı *"yönetime el koyma oyununundaki rolünde.."* çok başarılıydı.

İçişleri Bakanı askeri ve sivil haber alma örgütlerince eline tutuşturulan verilerden hareket ederek konuşuyordu.

---

[23] KKK Orgeneral Kenan Evren Genelkurmay Başkanı oldu(6 Mart1978), Sıkıyönetim ilan edildi. (26 Aralık 1978), Darbe yapalım düşüncesi doğdu (Temmuz 1979), Orgeneral Haydar Saltık darbe planlamasına başladı (11 Eylul 1979), Demirel azınlık hükümeti kuruldu (19 Kasım 1979), 1 nci İstanbul toplantısında darbe tartışıldı (21 Aralık 1979), Uyarı mektubu verildi (27 Aralık 1979), Saltık darbe çalışmalarını tamamladı Evren'e teslim etti (4-16 Mart 1980), Sıkıyönetim Komutanlarına darbe kararı onaylatıldı (2 Nisan 1980), 2. İstanbul toplantısı yapıldı (24 Mayıs 1980), Bayrak Harekât Planı hazırlandı (4 Haziran 1980), Darbe kararı sözlü olarak sıkıyönetim komutanlarına tebliğ edildi (17 Haziran 1980), Bayrak Harekât Planı sıkıyönetim komutanlarına gönderildi (3 Temmuz 1980), Bayrak Harekât Planı geri toplandı (4 Ağustos 1980), Bayrak Harekât Planı ikinci kez sıkıyönetim komutanlarına gönderildi (2-4 Eylül 1980), Darbe gerçekleşti (12 Eylül 1980). Emekli general Nevzat Bölügiray, "Sokaktaki Askerin Dönüşü" kitabında 12 Eylül'ün zaman dizinin bu sıralamayla açıkladı. (Tekin Yayınları)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Düşmanın ilk hedefi, Türk gençliğini Atatürk gençliği olmaktan çıkarmak olmuştur" diyordu. Düşman dediği kendi yurttaşlarıydı. Siyasal yelpazenin solunda yer alanlar kendi halkının insanlarıydı ama ona göre onlar düşmandı.

"İlericilik, devrimcilik adına, bir kısım gençlik, devletini, milletini, bayrağını, vatanını, milli marşını inkâr edecek kadar yozlaştırılmıştır" diyordu. Yozlaşanlar kafalarında çağı kapatanlardı aslında. *"Kurulan bazı öğretmen dernekleri ve sözde demokratik sol kuruluşlar yeni bir devlet fikrini oluşturmuşlar, Atatürk Cumhuriyeti yerine, gençlerde halk cumhuriyetleri özlemi yaratmışlardır"* diyordu.

Siyaset, soldan gelecek tüm önerilere kapalı tutulacaktı. Son genel seçimlerde oyların yarısına kadar tırmanma eğilimi gösteren sol muhalefet patlama noktasına getirilerek istenen sonuç elde edilecekti.

İçişleri Bakanı *"bütün bunları, sıkıyönetim uygulaması 14 ayı bulduğu halde, olayların hâlâ tamamen önlenememesinin nedenlerini gözler önüne sermek için"* söylüyordu. Bu süre içinde ülke yönetimi üç kez el değiştirmişti. Değişmeyen tek olgu Silahlı Kuvvetler'in varlığıydı. Sıkıyönetim uygulamaları başarısızdı, ama hiç kimse bunu açık açık söyleyemiyordu. Çok partili parlamenter demokratik rejimin vardığı aşamada sıkıyönetim uygulamalarını eleştirmek düşünülemezdi. İç güvenlikten sorumlu bakan, olayların kaynağını belirtiyor ve sözü döndürüp dolaştırıp *"14 aydır bu bir avuç solcu ile baş edilemediğine.."* getiriyordu.

Dinleyici localarında üniformaları ile oturan generallerle amiraller genel kurul salonunu izliyorlardı. Eleştirilemeyen bir uygulamanın özneleri olmanın güveni içindeydiler. Kürsüdeki bakan konuşuyordu ama onlar dışında hepimiz dinliyorduk.

Hükümeti devraldıktan sonra anarşi ve terörle mücadelede devletin tüm olanaklarının harekete geçirildiğini söylüyordu bakan. Sıkıyönetim komutanlıklarının hiçbir siyasi etki olmadan görevlerini başarı ile yürütmeleri için gerekli koşulları hazırladıklarını söylüyordu.

Devlet tüm olanaklarını her zaman sıkıyönetimin güvenlik güçlerine vermiyor muydu?

Bir büyük planın gereği olarak eline tutuşturulan güvenlik raporların-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dan çıkarılan verileri anlattıkça, ülkedeki kargaşanın sol siyasi düşünce çevresinde toplanan insanlardan geldiğine inanmaktan başka çare kalmıyordu.

Onların olmadığı bir ülke kim bilir ne güzel olurdu. *"Yurt sathında ortaya çıkarılan komünizan illegal örgütler.."* diye konuşmasını sürdürüyordu. Devrimci Yol, Devrimci Sol, Acilciler, Kurtuluş Devrimci Savaş, Marksist Leninist Partisi İnşa Örgütü, Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği, Partizan ve Devrimci Halkın Birliği gibi illegal örgütlerden 756 kişi tutuklanmış, 107 kişi aranıyordu.

Demokratik yöntemlerle işbaşına gelen Demirel'in azınlık hükümetinin İçişleri Bakanı Gülcügil o gün sayfalar dolusu konuştu. Örgütler, militanlar, silahlar tek tek anlatıldı. Söz çok sonraları *"yurt sathında ortaya çıkarılan sağ kesime ait"* verilere geldi. Her nedense bakan *"illegal faşizan örgütler"* dememeye özen gösteriyordu. Eylül İmparatorluğu öncesi faşizme her gün biraz daha *"legalite"* kazandırılıyordu.

Kahramanmaraş, Malatya, Sivas, Gaziantep, Elazığ ve Erzurum'da yaşanan faşist saldırılar sanki hiç olmamıştı. Acılar daha küllenmeden unutturulmak isteniyordu. Eylül İmparatorluğu'nun tokadının yöneleceği adres artık belliydi.

Solda örgütlenen insanların varlığı, devletin varlığına karşıydı. Sağda örgütlenmeler ise *"bizim çocuklardı.."* Hiç kimse *"onlar cinayet işliyor"* dedirtemezdi onlara.

Eylül İmparatorluğu *"hayati kimya mütehassısı"* Dr. Mustafa Gülcügil'i de çok kısa süre sonra kendisine bağlayacaktı. Eski İçişleri Bakanı Gülcügil bir zaman yaptığı konuşmaları unutup kendini kurtarma telaşına düştü. *"Demirel ve arkadaşlarının siyasi yaşamdan uzaklaştırılmalarının"* bir zorunluluk olduğunu anlatmak için asker kapısı dolaşan eski partililer listesine katıldı.

Eylül İmparatorluğu'nun darbeden önce kendisine bağladığı parlamenterler de vardı. Evren Paşa yıllar sonra CHP'den Mehmet Can ile AP'den Kamran İnan ve Ahmet İhsan Birincioğlu'nun kendisine *"darbe yapın.."* önerisinde bulunduklarını söyleyecekti.[24]

[24] Cumhuriyet, 25 Şubat 1989

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir İç Çatışmadan Korkuluyordu

Eylül İmparatorluğu çok önceden düşlenmişti. Ordu yönetiminde solun iktidara doğru yola çıktığı günlerden beri ülkenin adım adım bir uçurumun kenarına doğru gittiği görüşü egemendi.

Ege'nin bir tatil kentinde buluştuklarında ülkede can ve mal güvenliği yoktu. Alevin ortasında iki silah arkadaşıydılar.

Hayri Yalçıner Paşa anlatıyor, Kenan Evren Paşa dinliyordu:

Gerçi uyarı mektubu verilmişti ama değişen bir şey olmayacaktı. Cumhuriyeti koruma ve kollama görevi yerine getirilmeli, yönetime el konulmalıydı. Sorumluluk bunu gerektiriyordu. Kimse bundan kaçamazdı. Ancak daha çabuk davranılamaz mıydı? Eski silah arkadaşları bu görüşteydiler. Daha çok insanın ölmesine göz yumulamazdı. Yönetime bir an önce el konulmalıydı.

Evren Paşa anlatıyor, Yalçıner Paşa dinliyordu:

Mektubun son uyarı olduğunu herkes iyi biliyordu. Mektup bir çözüm değil, çözümün başlangıcıydı. Yönetime el koyma çalışmaları başlatılmıştı. Komutanlarından karşı görüşte olan yoktu.

Zamanlama açısından ortaya çıkan belirsizliğin bir tek nedeni vardı. Sağ-sol ayrımı ordunun genç kesiminde çok ciddi boyutlara ulaşmıştı. Yönetime el koymak için hemen hareket edilirse, Silahlı Kuvvetler'in genç subaylarının karışacağı bir iç çatışmadan korkuluyordu. Ordu içinde çıkabilecek bir çatışmayı ortadan kaldıracak önlemlerin alınması için zamana ve özel düzenlemelere gereksinim vardı.

Yönetime el koymaya kararlı olsalar da şimdilik beklemekten başka bir çözüm yoktu. Hiç kimsenin elinden başka bir şey yapmak gelmiyordu. Koşullar olgunlaşıncaya dek beklenecekti.

Ordunun tabanındaki güçlü siyasal eğilimin, yönetime el konulması karşısında tutumunun ne olacağı hesaplanmadan, gereken önlem alınmadan düğmeye basılmayacaktı.

Genç subaylar silahlarını temizliyorlardı. Sağ görüşlü bir teğmen tabancasıyla oynarken kendini vurmuştu. Yöneticiler olayın çok ucuz atlatıldığını söylüyorlardı. Vurulan karşı görüşten biri olsaydı, istenmeyen gelişmeler olabileceğinden söz ediliyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tuzla Piyade Okulu'nda yöneticiler birbirlerine geçmiş olsun dileklerini iletiyorlardı.

Evren Paşa'ya göre böyle bir ortamda koşulların olgunlaşmasını beklemekten başka çıkar yol yoktu.

Yalçıner Paşa "*haklısınız*" diyerek noktalıyordu konuşmayı.

Önünde Slogan Atılan Komutan

Son görevi olacağına inandığı Ege Ordu Komutanlığı'ndaki anıları daha dün gibi yakındı. Emekli olup, kıyılarında yaşamayı düşlediği kentte, şimdi neler konuşuyorlardı. Ordu komutanlığı anılarına döndü. Birini hiç unutamıyordu.

Yarım yüzyıl önce Kurtuluş Savaşı süvarilerinin gönderine bayrak çektiği hükümet konağının önünde Ege Ordu Komutanı olarak törene katılanları selamlıyordu. Ege Ordu Komutanı'ydı ama önünden geçen insanlar slogan atıyorlardı. Başkaları söylese inanmazdı. Kendi yaşıyordu. "*Bağımsız Türkiye..!*", "*Nato'ya Cento'ya Hayır..!*", "*Faşizme ölüm, halka özgürlük..!*" diye bas bas bağırıyorlardı. Ve o da Ege Ordu Komutanı olarak önünden geçen bu insanları selamlıyordu.

İzmir'in düşmandan kurtuluş günü törenlerinde o gün yaşadıklarını anımsadığında göğsünün tam orta yerinden öfkesinin ateşi yükseliyordu. Slogan atıla atıla önünden geçilen bir ordu komutanı olmanın acısını hep duydu.[25] Acısını öfkeye dönüştüren nedenini kimselere söylemiyordu. Söyleyemiyordu çünkü, Ege Ordu Komutanlığı'na atanmasını Başbakan Demirel'den isteyen Alpaslan Türkeş'ti.

O yıllarda ordunun içinde de dışında da hoş olmayan gelişmeler yaşanıyordu.

1975'lerden başlayarak sola açılan Silahlı Kuvvetler'in insan gücünün kaynağından denetlemesi gereği duyulmuştu. Ordu elden gidiyor genç taban sola kayıyordu. Sivil liselerden önemli sayılarda öğrenci alımı başlamıştı harp okullarına. Sivil kaynaklardan alınacak sağ eğilimli öğrencilerle bir dengeleme politikası izleniyordu.

Bir sınavda, öğrencilerin bir bölümüne soruların önceden verilmesiy-

[25] Kenan Evren, 9 Eylül 1981 İzmir konuşması.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

le başlayan olaylar herkesi şaşırtmıştı. Sağcı öğrenciler istatistik sorularını ele geçirmişlerdi.

Kara Harp Okulu'ndaki o içerikteki ilk dilekçe o gün verildi. Sınavlarda siyasal ayrım gözetiliyordu. Bir dilekçe savaşı başladı. Mustafa Kemal'den bu yana hakların böylesine savunulduğu bir dönem görülmemişti Harbiye'de. Sular mı akmıyor, beşyüz öğrenci dilekçe veriyordu. Yemekler mi beğenilmedi beşyüz dilekçe daha geliyordu.

Suların akmaması ya da yemeklerin beğenilmemesi için dilekçe verilebilirdi ama, *"ordunun gözbebeği bir kurumunda.."* Kahramanmaraş olayları için protesto yapılması asla düşünülemezdi. Maraş'ta soykırım yaşanırken ilk protesto Harp Okulu sinema salonundan yükseldi.

Film yeni başlamıştı. Harbiyeliler faşistlerce öldürülen insanlar için saygı duruşu için ayaktaydı. Salonun dört bir köşesinden sırayla yükselen seslerde, soykırım protesto ediliyordu. İzmir'de slogan atanlar başı bozuk sivillerdi. Oysa artık Harp Okulu'nda da slogan atılıyordu.Bu bal gibi bir direnişti.

Elebaşları aranacak ama bulunamayacaktı. Bir kişi suçlanarak olay kamuoyundan gizlenebilirdi. Disiplin notu düşürülerek okuldan uzaklaştırılması planlandı. Kurban bulundu ve komik bir gerekçeyle sıfırın altına düşürüldü disiplin notu. Gerginleşen ortam herkesi etkiliyordu. Bir yönetici subay öğrencilere hakaret edince direniş başkaldırıya dönüştü. Öğrenciler yöneticilerinden yargı önünde hesap sormaya kalktılar. Avukatlara vekâlet vermek için okula gelen noter, idarece içeri sokulmadı. Tartışma büyüyordu. Sorun öğrenci alay komutanı kurmay albayın, öğrencilerle görüşmesiyle çözümlendi. Öğrenciler yargı yoluna gitmekten vazgeçecekler, buna karşılık disiplin notu sıfırın altına düşen öğrenci okuldan atılmayacaktı. 1978 yılında böylesi pazarlık sonucu teğmen olan bu öğrenci[26] 1982 yılında eylemdeki arkadaşlarıyla[27] birlikte siyasi görüşleri nedeniyle yargısız, sorgusuz ordudan uzaklaştırılacaktı.

Yalnızca meslek kuralları içinde boğulmamaya kararlı bir grup sol görüşlü genç subay, siyasal hareketlere katılmakta hiç sakınca görmü-

[26] Enis Bakışkan
[27] Mustafa Aksoy (yayıncı), Rasim Çakır (CHP milletvekili)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yorlardı. Kitap okuyor, ülke sorunlarını düşünüyor, seminerler düzenliyorlardı.

Darbe öncesi siyasal bir hareketin içindeydiler, darbe sonrası 12 Eylül Bayrak Harekâtı'nın içinde olacaklardı.

Ordunun Nabzını Tutan Ağabeyler

İstanbul'un güvenliğinden sorumlu yüksek rütbeli bir subaydı.

Emir subayı sivil giysili paşaların geldiklerini duyurdu. Yerinden kalkarken *"bu kaçıncı ziyaret.."* diye düşündü. Konukları Ali Fethi Esener ve Hayri Yalçıner Paşaları selamladı. Sırtını okşadılar. Geçerken şöyle bir uğramışlardı.

Eylül İmparatorluğu'nun kuruluş aşamasında görevde olup da darbeden önce emekliye ayrılan bazı generaller Türkiye'nin geleceği ile ilgilenmeyi bırakmamışlardı. Uzun süredir İstanbul ve çevresindeki askeri birliklere geçerken şöyle bir uğruyorlardı. Sordukları sorulardan ve getirdikleri önerilerinden bir tek sonuç çıkıyordu. Ülke kötü yönetiliyordu, hatta yönetilmiyordu. Darbeye evet diyecek birlik komutanlarını araştırıyor olmalıydılar.

Bir asker olsa da, 1960 Mayısı'ndan bu yana siyasetin tam içindeydi. Ne zaman yönetime el koymaya karar verilse, bir neden uydurup ona mutlaka bir şeyler sorup, danışırlardı. Görev verirlerdi. Danışılmaktan da bu tür görevlerden de bıkmıştı. 1971'de çok güçlü olduklarına inandıkları 9 Mart sabahının keskin ayazındaki yenilgilerini unutamıyordu. Memduh Tağmaç ile Muhsin Batur'un ihanetleri[28] olmasa neredeyse on yıldır iktidarda olacaklardı. Ona göre ülke sorunları büyük bir olasılıkla çoktan çözülmüş olurdu.

İttihat ve Terakki'yi seviyordu ama Yakup Cemil'in modası geçeli neredeyse yüzyıl oluyordu. 27 Mayıs'ta Milli Birlik Komitesi'nin irtibat subaylarından en genci, en deneyimsiziydi. O da yıllar önce küçük rütbesiyle aynı şeyi yapmış, gezip dolaştığı yerlerdeki silah arkadaşlarının nabzını tutmuştu. Aynı işi yapan koca koca paşalara diyecek hiçbir şeyi yoktu

[28] Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç ile Hava Kuvvetleri Komutanı orgeneral Batur ordu içindeki sol güçleri terk ederek sağ cuntanın 12 Mart müdahalesine olanak sağladılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şimdi. Renk vermeden dinlemekti tek çözüm.

Terör ortamı, siyaset ortamı, partiler, meclis, hükümet, pahalılık ve işsizlikten konuşuldu bir süre. Binlerce insan ölüyor, önlenemiyordu. Cumhurbaşkanı bile yoktu koskoca devletin, seçilemiyordu. "*Daha ne bekliyorlar?*" dedi emekli paşalardan biri. "*Tam zamanı bence*" dedi öteki. Sonra ikisi birlikte yüzüne baktılar "*sen ne diyorsun?*" gibisine. Anlamazlıktan geldi. En başa dönüp yeniden konuşmaya başladılar aynı şeyleri. "*Anayasayı değiştirmek zorundayız*" dedi paşalardan biri yeniden. "*Terör başka türlü önlenemez*" dedi öteki. Yeniden soruyormuş gibi yaptılar, "*yetkilerim bana yetiyor*" dedi kestirmeden albay Yılmaz Erkekoğlu.

Darbeleri, darbe öncelerini,darbecileri iyi bilen bir asker için en akıllıca yanıtı vermişti.

"*Ulubatlım..*" diye yeniden gürledi paşalardan biri "*sen ne diyorsun bu işlere?*" diye üsteledi yeniden. Oysa o susarak söylemişti söyleyeceklerini.

"*Uyarı mektubu..*" diye başladı emekli paşalardan biri ama sonunu getiremedi. Sözün bittiği yere gelinmişti. Paşalar gülüyordu.

"*Karar verilmiş..*" diye dudakları kımıldadı albayın "*ağabeyler ordunun nabzını tutuyorlardı*"

Duyduklarını bir bir aktarıyorlardı. Darbeye karşı olanların, darbeden yana olanların kim bilir belki de çetelesi tutuluyordu.

Göreceksiniz Latin Amerika Modelini

Ağzından "*tribünlerdeki işçileri sahaya çağırmak için geldim, demokrasi sahasına çağırmak için..*" sözleri çıktığında salonun ortasına bomba düşmüş gibi oldu. Petrol işçilerinin gülümsemeleri suratlarının orta yerinde donup kaldı.[29]

CHP Genel Başkanı ana muhalefet lideri Ecevit'e göre, Türkiye'de sanki bir futbol maçı oynanıyordu. Sahada siyasi partiler ve siyaset adamları vardı. Toplumun büyük bir kısmı tribünlerde izleyici durumundaydı. Ecevit, önce işçi haklarının üzerine gidileceğini, sonra da demokrasi-

[29] Petrol-İş Sendikası'nın 6 Eylül 1980'de İstanbul'da yapılan 17 Genel Kurul toplantısı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nin kısırlaştırılacağını savlıyordu. Ona göre Türk toplumuna bir Latin Amerika modeli gömlek giydirilmek isteniyordu.

Siyaset merkezlerinde gün boyu Ecevit'in kimi, nereye, niçin çağırdığı tartışıldı.

Hükümet komiserlerinin hazırladığı Petrol-İş Sendikası Genel Kurul Raporu, 1. Ordu Karargâhı'na ulaştığında *"işçileri sahaya çağıran"* sosyal demokrat siyaset adamı için hiç iyi şeyler söylenmedi.

"Haberi mi var yoksa.." diye dudakları kımıldadı genç kurmayın. *"Görecekler Latin Amerika modelini"* dedi biri. *"Hele biraz bekleyin"* dedi öteki.

Sabırsız olanlar salt askerler değildi.Durumdan görev çıkaran sivil yurttaşlar darbe yapın kuyruğa girmiş gibiydi.

"Sokakta anarşi hareketi yapanların fikri destekçileri, memleketimizdeki geniş fikir özgürlüğünü aşırı derecede suistimal ederek rahat bir şekilde faaliyet göstermektedirler. Babalarımızın, dedelerimizin kanları pahasına bize bıraktıkları bu yurdu korumak, vefakar ve cefakar halkımızın son yıllarda gülmeyen yüzünü tekrar güldürmek birinci vazifemizdir."[30]

Halkın yüzünü güldürmenin tek çaresinin ordunun yönetime el koyması olduğuna inananları haklı çıkarmak için var güçleriyle çalışılıyordu aslında. Ordu Komutanlığı'nın Selimiye Kışlası'ndaki yüksek tavanlı büyük salonunda yapılan günlük olağan toplantının sonuna gelinmişti.

Sıkıyönetimin basın ve halkla ilişkiler sorumlusu subay, Tercüman gazetesi yazarlarından Nazlı Ilıcak'ın eleştirilerini özetledi. Ses tonundan ve kaşlarının çatıklığından öfkelendiği anlaşılıyordu. Ilıcak'a göre, sıkıyönetim uygulaması başarısızdı.

Toplantıya katılanların tümü eleştiriyi haksız buldu. Bu kadarı da fazlaydı. Herkes canını hiçe sayarak görev yapıyordu ama, kimseye beğendiremiyordu. Öneriler bölümüne geçildi. Nazlı Ilıcak'ın yazısına çok içerlediği anlaşılan bir görevli ayağa kalkarak ateşli bir konuşma yaptı. Kadın yazar sıkıyönetime *"getirilmeli"* ve kendisine *"suç işlediği"* anlatılmalıydı.

[30] MESS başkanı Turgut Özal'ın Haziran 1979 İzmir Sanayi Odası'nda yaptığı konuşma

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gelişmeleri serinkanlılıkla izleyen Korgeneral Sebahattin Akıncı konuşmaya başlayınca herkes sustu. Öncelikle konunun üzerinde fazla durulmamasını istedi. Duyarlılıklarını anlıyordu. Haklıydılar. Ama içinde bulunan *"nazik koşullarda"* fazla alıngan olmamak gerekliydi. Zamanı gelecek herkes cezasını çekecekti.

"Herkesin cezasını çekeceği bir zamanlama" diye dudakları kımıldadı genç yedek subayın *"Anlaşılan darbe yaklaşıyor"* dedi. Söylentiler doğrulanıyordu.

Yetenekli Kurmayın Sıcak Notu

Yüksek Askeri Şûra toplantısı 9 Ağustosta bittiğinde, bazı generallerin gözlerindeki parıltı kimsenin dikkatini çekmemişti. Atamalar, yükselmeler, emeklilikler istendiği gibi gerçekleşmişti. Darbe kadrosu için her hangi bir pürüz çıkmamıştı.

Genelkurmay İkinci Başkanı Haydar Saltık Paşa masasını bile toplamaya olanak bulamadan, yeni görev yerine gidiyordu.

Zorunlu bir veda ziyareti yapması gerekiyordu. Cinnah Caddesi'nde oturan bir büyüğüne uğramadan Ankara'dan ayrılamazdı. Kendisine gereksinim duyulacak günler yaklaşıyordu. Kapıyı uzun uzun çaldı, açan olmadı. Bir not bırakmayı düşündü.

"Sayın Komutanım Ege Ordu Komutanlığı'na atandım, çok yakında geriye döneceğim, sizinle uzun uzun görüşeceğimizi umuyorum" diye yazdı kartvizitinin arkasına.

Sadi Koçaş, 12 Martta MİT'in *"başına geçirmeyi"* düşündüğü, bu yetenekli kurmayın notuna çok sevindi. Yıllar sonra Haydar Saltık'ı bu göreve getirmemekle ne denli doğru karar verdiğini düşünecekti Koçaş. *"Harcanıp giderdi"* diyecekti.

Ege Ordu Komutanlığı'na atanan Haydar Paşa, çok yakında niçin Ankara'ya dönecekti? Uzun uzun görüşecek acaba ne vardı?

Haydar Saltık *"çok yakında"* Ankara'ya döndü. Çok kısa bir süre sonra Milli Güvenlik Konseyi Danışmanlığı görevi için Koçaş'ı[31] yeniden aradı.

[31] 12 Mart'ın Nihat Erim Hükümeti'nde Başbakan Yardımcısı olan emekli Kurmay Albay Sadi Koçaş "Balyoz harekâtı" olarak adlandırılan aydın tutuklamasına imza atan bir ara rejim profesyoneliydi.

Sadi Koçaş böylece 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerine katkısı olan ender isimlerden biri olarak tarihteki yerini alıyordu.

Yarın Son Günümüz

Sen annenin karnını her gün biraz daha yuvarlaklaştırırken darbe de yola çıkmıştı. Komik şeyler yaşanıyordu kışlalarda.

Erzurum, Ağrı, Kars illeri Sıkıyönetim Komutanı Selahattin Cambazoğlu Paşa çok sabırsızdı.

Erzurum ve çevre illeri mülki idare amirleriyle "*çok partili demokratik rejimin*" son toplantısını yaptığını kendisinden başka bilen yoktu.

Cambazoğlu Paşa, durup dururken sıkıyönetim ile uyumlu ve dinamik bir çalışma düzeni içine girilmesini istiyordu.

Başbakanlık özel kalemine ulaşan, kendi elleri ile hazırladıkları asayiş raporlarına göre Erzurum, Ağrı ve Kars illerinde olağandışı bir durum olmadığını bilen valiler, Cambazoğlu Paşa'nın durup dururken "*dinamik ve uyumlu çalışma düzeni*" istemine bir anlam veremediler.

"*Yakında anlarsınız*" diye dudakları kımıldadı genç subayın "*yarın son günümüz*" derken gözlerinin içi gülüyordu.

Eylül İmparatorluğu, 3. Ordu Karargâhı'nda bir gün önce karşılanıyordu.Tez canlıydı Cambazoğlu Paşa. Darbeyi bir gün önce başlatmıştı.

Eli kulağında olan darbe öncesinin Başkent Ankarası daha hareketliydi.

Masanın üstünde Başbakan Süleyman Demirel'in Genelkurmay Başkanı'na bir mesajı vardı. Demirel, Adana'da çatışmada ölen bir askerin acısını Evren Paşa ile paylaşmak istiyordu:

"*Size, şahsınıza silahlı kuvvetlerimizin değerli mensuplarına taziyelerimi sunuyorum.*"

"*Bu saatten sonra çok geç*" diye dudakları kımıldadı genç subayın "*faydası yok artık*" dedi.

Mesajı "*Birinci başkana arz dosyasına*" koydu. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in Başbakan Süleyman Demirel'in bu duygulu son mesajından hiçbir zaman haberi olmayacaktı.

Genç subay saatine baktı. Günlük işler biri dışında bitirilmişti. Genelkurmay

Başkanı Evren Paşa, Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil'e haftalık olağan görüşmesini yapacaktı.

Eylülü seviyordu. Ölümü anlatırlardı ama Köşk'ün bahçesindeki kasımpatıların tomurcukları bir kez daha patlamaya hazır gibiydi.

Başbakan Süleyman Demirel İhsan Sabri Çağlayangil'i aradı. *"Ağzını bir yoklasan iyi olur.."* dedi. Çünkü darbe oldu olacak haberlerinin sabahtan beri ardı arkası kesilmiyordu.

O gün biz de geçmiştik köşkün önünden. Köşkün büyük bahçesindeki kasımpatların güzelliğinden konuşmuştuk. Oldum olası sevememiştim kasımpatlarını. Babamı anımsatıyordu bana. Senin hiç görmediğin, benimde zor anımsadığım dedeni yani. Hastane odasından aklımda kalan tek şey babamın bembeyaz yorgun yüzü ve yatağının yanındaki komidinin üzerinde vazoyla bütünleşmiş gibi duran kasımpatlarıydı..

Bana sorarsan Türkiye de bir ölüme hazırlanıyordu o sonbahar. İhsan Sabri Çağlayangil bir içki sunmak istedi Genelkurmay Başkanı'na. "Yorgunum" dedi Evren Paşa. Akşam yemeğini birlikte yemeği önerdi Çağlayangil. Gülhane Hastanesine gidip eşini ziyaret edeceğini söyledi Genelkurmay Başkanı. Yararı yoktu.

Darbe haberinin alındığı birçok siyasi merkezde, Genelkurmay Başkanı'nın telsiz kanalları açık tutuldu. Evren Paşa normal saatinde evine döndü. Çağlayangil Demirel'e *"tekmilini"* verdi.Paşa soğukkanlıydı, siyaset trafiğinde her şey normaldi.

Darbe haberinin erken açığa çıkmaması için her türlü önlem alınmış, kimi şaşırtmacalara bile başvurulmuştu.

Kara Kuvvetleri Komutanı Ersin Paşa o gece, 11 Eylül saat 20.30'da Başbakanlık konutuna geldi. Demirel'le görüştü. Siverek'e gönderilmesini istediği askeri birliğin yola çıktığını söyleyip ayrıldı. Ersin de *"tekmilini"* vermişti Demirel'e.

Birkaç saat sonra ülke yönetiminin iki numaralı insanı olacağına ilişkin hiçbir ipucu yoktu. Saygılıydı. Görev süresinin uzatılmasından dolayı başbakana şükran duygularını belli ediyordu Ersin Paşa. O da telaşsız ve soğukkanlıydı. Ama Demirel Nurettin Paşa'nın MİT Müsteşarlığı döneminde *"ayyuka çıkan rezaletleri.."* anımsayınca *"her şeyin o kadar nor-*

mal olmayabileceğini" düşünmekten kendini alamadı.

Evren Paşa gece 00.45'te Genelkurmay Başkanı konutundan çıktı. Silah arkadaşlarıyla birlikte ülke yönetimine el koydu.

İki Gün Geciken Bildiri

Sesin soluğun çıkmıyordu ama annen ve ben senin varlığından haberliydik.Yola çıkmış koşa koşa geliyordun. İlkbaharda merhaba diyecektin dünyaya. Baharın bir kuzusu da sen olacaktın.

CHP Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran bir partiydi. "*Ortanın Solu*" çizgisinde kendisini yenileme çabasını sürdüren ve toplumsal değişme öncülük eden bir parti olarak bir kuruluş yıldönümüne daha ulaşmıştı.

CHP'nin kuruluş günü benim doğum günümdü. Yüzyılın fırtınalarını geride bırakan elliyedi yaşında bir siyasi parti ile yolun yarısında otuzbeşindeki bir gazetecinin belki de tek ortak yanı 9 Eylül'dü.

Duygu yoğunluklu bir kutlama oldu. Masamızda iki tabak, iki bardak vardı ama üç kişiydik. Sen, ben, annen. Seni konuştuk uzun uzun. Sonra da hazırlamaya başladığım "*Çarpışan Başkent..*" röportajımı. Sayfalar dolusu not, onlarca ses kasedi ve fotoğraflar..

CHP'nin 57. kuruluş yıldönümü bildirisi iki günlük bir gecikme ile genel yönetim kurulunda tartışmaya açıldı.

Parti içi muhalefeti oluşturan sol kanattaki grubun, örgüte yayımladıkları zehir zemberek açık mektuba da yanıt niteliğini taşıyan bildiriyi parti genel sekreteri Mustafa Üstündağ okudu:

"*Ulusal birliğin sarsıldığı, yıllardır kışkırtılan iç kavgaların yer yer iç savaş ve katliam ölçülerine eriştiği, cumhuriyetin temellerine ve özüne saldırıldığı, sömürünün ekonomik terör boyutlarına vardığı ve faşizmin iktidardan da güç alarak devleti ele geçirmeye, yer yer kentleri, mahalleleri işgal altına almaya kalkıştığı bir ortamda, devletimizin, demokrasimizin kurucusu ve siyaset alanındaki başlıca koruyucusu olan CHP'ye büyük görevler düşmektedir.*

İşbaşındaki hükümetçe benimsenen ve halkı yoksulluğa, ekonomiyi çöküntüye götüren, Türkiye'yi giderek daha bağımlılaştıran Güney Amerika benzeri model, ancak demokrasiyi yıkarak, demokratik işçi haklarını kaldırarak veya işlemez duruma getirerek ve halkı baskı altına alarak uygu-

lanabilir."

İnanması güç olsa da CHP gibi dev bir partinin iki numaralı adamının ağzından çıkan bu sözlerden çok değil tam oniki saat sonra demokrasi yıkılacaktı.

Bülent Ecevit darbe haberini önceden alsaydı *"Silahlı Kuvvetler yarın yönetime el koyacak"* diye bir açıklama yapar mıydı? Halkı direnişe çağırır mıydı?

Bildiride partililerin gerektiğinde *"her türlü can tehlikesini de göze almayı, özgür ve bağımsız yaşamanın onurlu bir bedel saymaları"* gereğine değinildiğine göre bu soruların yanıtı *"evet .."* olmalıydı.

Oysa Eylül İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş yıllarında değil her türlü can tehlikesini göze almak, en küçük bir karşı ses bile çıkmayacaktı CHP'den. Ecevit'in cunta yönetimiyle giriştiği kavga, parti içi çekişmelerin çamurunda boğulup gidecekti.

Bir zamanlar, parti meclisinde ortanın solu politikalarının tartışıldığı günlerde, *"Beni Allende mi yapmak istiyorsunuz?"* diyen Ecevit'in demokrasiye olan inancı belki tamdı. Ama o artık yalnız bir adamdı. Kendi deyişiyle tanklara karşı yapacağı ne vardı?

Sabahın yaklaştığı saatlerde Paris'te bir otel odasında uzun uzun çalan telefona Profesör Muammer Aksoy'un eli uzandı. Profesör Uğur Alacakaptan arıyordu. Uğur Hoca söylediklerine, Muammer Hoca duyduklarına inanmak istemiyordu ama Türkiye'de Silahlı Kuvvetler bir kez daha yönetime el koymuştu.

"Belliydi" dedi Muammer Aksoy; belliydi, ama bilinmiyordu.

Paris'te bir başka otelin telefonu da çalıyordu aynı saatlerde. Haber bir başka demokrasi hocasına, Turan Güneş'e ulaşıyordu.

"Biliyordum" dedi Turan Güneş; biliniyordu, ama söylenemiyordu.

Avrupa Konseyi Hukuk Komisyonu toplantılarına katılmak için yurt dışında bulunan Prof. Aksoy ile Prof. Güneş gün boyu yeni askeri darbeyi konuştular.

Turan Güneş uyarı mektubundan sonra, dönemin en güçlü generallerinden Haydar Saltık'la görüşmüştü.

"Niçin söylemedin o zaman, niçin açıklamadın?" diye soruyordu

Muammer Hoca. *"Bülent'e söylesem, neler olabileceğini kestiremiyordum"* diyordu Turan Hoca. *"Söylememekle de iyi yaptım"* diyor *"askeri darbeden başkalarının da haberi vardı, Bülent'in yakınıydılar üstelik. Onlar niye sustu.."* diye kendi suskunluğunu savunuyordu.

Ulusu Hükümetinin oluşturulması sırasında, Bülent Ecevit'in yakın arkadaşlarından Orhan Eyüboğlu'nun da telefonu çalmıştı. Askeri hükümette görev alması istenmişti. CHP'nin gerek 27 Mayıs'tan, gerek 12 Mart'tan kalan asker kökenli politikacılarla yakınlığı vardı. Ok yayından fırlamadan önce güven her şeyi çözebilirdi. Güvensizlik Turan Hoca'ya çok ağır geldi. Ne o, ne de partinin ağır topları cumhuriyeti kuran partinin lideri Ecevit'e güveniyordu.

Her Darbeden Önce Amerika

Görev süresi uzatılarak Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda kalan Tahsin Şahinkaya, darbeden bir gün önce ABD'deki inceleme gezisinden döndüğünde artık Milli Güvenlik Konseyi üyesi olduğunu biliyordu.

ABD'nin üst düzey komutanlarıyla *"yararlı görüşmeler yaptığını"* anlattı Yeşilköy Havaalanı'nda. Özellikle Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Lew Ellen ile yaptığı görüşmeler sonunda Türk Hava Kuvvetleri'nin daha da güçleneceğini söyledi.

Şahinkaya Paşa saat 16.30'da İstanbul'dan, Ankara'ya doğru uçuyordu. Doğruca Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na geldi. Son hazırlıkları gözden geçirdi. Saat 19.00'da Meclis'in önünden geçerek evine gidiyordu. AP'li iki parlamenterle karşılaştı. Araba durdu başını pencereden uzatıp hınzır bir gülüşle *"görüşemiyoruz beyler.."* dedi. İşlerin yoğunluğundan yakındılar parlamenterler. Üzülmeyin *"görüşeceğiz"* dedi makam arabasının perdeli penceresini aralayarak.

Her darbeden önce hava kuvvetleri komutanlarına *"kuryelik görevi.."* düşüyordu. Darbe kararlarının hava kuvvetleri komutanlarınca ABD'ye bildirilmesi kural olmuştu bir bakıma. Kim bilir belki de bir gizli anlaşma vardı.

12 Martta Muhsin Batur, 12 Eylül'de Tahsin Şahinkaya darbe haberi için nabız yoklamaya gittiler Amerika'ya. 27 Mayıs'ta Dündar Seyhan Amerika'da, Sadi Koçaş İngiltere'de aynı işi yapmışlardı.

Miami Herald gazetesinin 12 Eylül günkü sayısından, bir gün sonra Türkiye'de neler olacağı yazılmıştı. Tahsin Paşa'nın bir Amerikalı generalle yaptığı sabah kahvaltısında söyledikleri kaynak gösteriliyordu.

NATO'nun Trakya'daki Anvil Ekspres-80 tatbikatı da o gün başladı. NATO Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı Sedat Güneral Paşa herkesin bildiği şeyleri söylüyordu:

"NATO müttefik çevik kuvvetlerinin intikal hızı, caydırma gücü.." denenecekti. İlk kez söylenen bir söz kimsenin dikkatini çekmedi. Sedat Paşa *"olası bir savaştan"* söz ediyordu. Türk kuvvetleriyle NATO birliklerinin gerçekleştirecekleri işbirliğinin deneneceğini söylüyordu. Darbenin ilk gününde NATO'nun 3 bin kişilik bir askeri gücü bulunuyordu Türkiye'de.

Bu darbecilerin güvenliği için öngörülen bir önlem miydi? Yoksa olası ordu içi çatışmayı önleyecek yabancı bir silahlı güçe gerek mi duyulmuştu?

Sadık bir müttefiki olarak büyük bedeller ödenen NATO, o günlerde her derde deva bir örgüt olarak darbecilerin yardımına koşacaktı.

Bu nasıl bir rastlantıydı ki, 12 Mart darbesine denk gelen günlerde de Vietnam direnişini boğmaya giden Amerikan ordu birliklerinden bazıları Adapazarı ve civarında konuşlanmıştı.

Zırhlı araçların başkent Ankara'nın içine girmelerine izin veren belgenin altında İçişleri Bakanı Orhan Eren'in imzası vardı. Önüne uzatılan kâğıdı imzalaması için, *"NATO tatbikatı sayın bakanım.."* demişlerdi. On yıl aradan sonra başkent Ankara'nın caddelerine palet izlerini bırakacak tanklar, devrilecek hükümetin bir bakanının izniyle mevzilenecekti kentin alanlarına.

NATO tarihinde ilk kez, bir askeri darbe için böylesine umursamazlıkla kullanılıyordu. ABD böyle işlerin hep içindeydi ama NATO'nun kararlılığı garip karşılanıyordu.Brüksel'deki NATO karargâhına iletilen darbe haberi, sevinçle karşılanmıştı.

Darbe İçin Gelen Gözlemci

ABD'nin Ankara Büyükelçisi James Spain, 11 Eylül'ü, 12 Eylül'e bağlayan gece hiç uyumadı. Önce büyükelçilik müsteşarının Şehit Ersan

Caddesi'ndeki evinde verdiği yemekli toplantıya katıldı.Seçkin konukları vardı müsteşarın. CHP'den Necat Erder, AP'den Mehmet Dülger ve de Amerikan Dışişleri Bakanlığı Türkiye Masası'ndan gelen bir diplomat. Genç diplomat Williams biraz daha viski içseydi darbeyi izlemek için gözlemci olarak Türkiye'de bulunduğunu bile söyleyebilirdi rahatlıkla. Bir biri ardına kırdığı potlarla herkesi eğlendirmişti. Büyükelçisi James Spain için güzel ve yararlı bir toplantı olmuştu.

Spain'in telefonu çaldığında tarih değişmiş, 11 Eylül bitmiş, 12 Eylül'e çoktan girilmişti. Telefonun öteki ucunda Türk Silahlı Kuvvetleri adına konuştuğunu söyleyen bir general Amerikan Büyükelçisi'ne bir saat içinde yönetimi devralacaklarını söylüyordu.

Darbeden birkaç saat önce yönetime el konulacağı bildirilmişti ABD'nin Ankara'daki büyükelçisine.

Diplomaside darbe yapılacağını önceden bildirmek başka şeydi, darbenin gerçekleştirildiğini bildirmek başka şeydi. Darbeden önce bilgi vermek, darbecilerin egemenlik ve bağımsızlık anlayışını anlatıyordu.

Darbeden 5 gün sonra, 17 Eylülde ABD Kongresi'nden bir grup parlamenter, darbeyi incelemek için apar topar Ankara'ya geldi.

Birkaç gün sonra Brüksel'de Türkiye'deki son gelişmelerle ilgili sorunlar uluslararası bir forumda tartışılacaktı. Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün Ankara'ya ulaşan raporuna göre foruma çok sayıda Amerikalı uzman katılıyordu.

Darbe gözlemcisi genç diplomat Williams'tan, Amerikan Ulusal Güvenlik Komitesi üyesi CIA'lı Paul Henze'ye kadar herkes o günlerde Türkiye'yi düşünüyordu. Forumda ilginç konular tartışıldı.

"Terörizmde Siyasi Şiddet.. Türk Ordusu'nun Türk Siyasi Yaşamındaki Rolü.. Türkiye'nin NATO ve ABD ile ilişkileri.. Türkiye'nin Ortadoğu Tutumu.." gibi dev sorunlara ilişkin görüşler dile getirildi. Türkiye'nin Amerikalı dostları darbe üzerinden daha bir hafta bile geçmeden 12 Eylül politikalarının uzmanı gibi davranıyorlardı. Toplantıyı izleyenler konuşmacıların Türkiye'nin gerçek dostları olduğuna inanmaya başlamışlardı.

Çok değil Eylül İmparatorluğu'nun daha birinci yılı dolmadan darbe günlerinde Türkiye'deki ABD Büyükelçisi James Spain ülkesinin *"de-*

mokrasiye dönüş için Türk ordusunu sıkboğaz etmeyeceğini" söyleyecekti.

NATO'nun askeri çıkarları ve IMF'nin dayattığı kararlar çerçevesinde kaçınılmaz olarak Türk halkının omuzlarına çöken Eylül İmparatorluğu'na, dünya demokrasi güçlerinin baskısının arttığı bir sırada, eski Büyükelçi Spain yeni şeyler söylemek için ağzını açacaktı:

"*Biz yeni yönetimi, yani Türk ordusunu, demokrasiye dönüş konusunda sıkboğaz etmiyoruz, etmek de istemiyoruz. Rejimin restorasyonu tamamen sizi ilgilendirir. Bunun yanında, Amerika ve batı topluluğunun çıkarlarını düşünmek zorundadır. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Türkiye'ye karşı bazı çıkışlar yapabilir. Bu çıkışların etkisi altında kalınarak demokrasiye dönüş aceleye getirilmemelidir. Önemli olan varılacak sonuçtur.*"[32]

Amerikan Senatosu'nun Silahlı Hizmetler Komitesi Başkanı Teksas senatörü John Tower da Spain'in vurguladığı karşı çıkışlara "*işkence haberleri bizim Türkiye'ye yardım yapma arzumuzu etkilemez*"[33] sözleriyle destek veriyordu.Türkiye'ye yapılan askeri yardımın 450 milyon dolardan 700 milyon dolara çıkarılacağını söylüyordu. Senatör Tower'a göre "*Amerika Birleşik Devletleri'nde Türkiye'ye gösterilmekte olan anlayış son yıllardaki en ileri noktasında*" bulunuyordu.

Eylül İmparatorluğu dost ve müttefiki ABD'den aldığı bu güvenceleri sonuna kadar kullanacaktı.

Bu bir İhtilal Provasıdır

Süleyman Demirel, o gün "Türkiye'nin gündeminde ne varsa, Bakanlar Kurulu'nun gündeminde de o vardır" diyerek Başbakanlığın merdivenlerini son kez çıkıyordu. Gündemin öncelikleri anarşi ile mücadele, ekonomik sorunlar ve dış ilişkiler olarak belirlenmişti.

Demokratik kurallar içinde işbaşına gelen son hükümetin bakanları, Başbakan Süleyman Demirel'in başkanlığında 11 Eylül 1980 günü saat 11.00'de toplandı.

İçişleri Bakanı Orhan Eren Güvenlik Komisyonu'nun çalışmalarından

[32] Yeni Asır, 18 Haziran 1981.
[33] Baltimore Sun, 13 Şubat 1981

çıkan sonuçları gözden geçiriyordu. Bakan, komisyonun 16 başlıkta topladığı önerilerini, Süleyman Bey'e bir gün sonra sunmayı düşünüyordu. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasası ile Olağanüstü Hal Yasası'nın bir an önce çıkartılması öneriliyordu. Bankaların korunmasına ilişkin yasanın zaman geçirilmeden yürürlüğe girmesinde yarar umuluyordu.

Anlaşılmayan bir önerisi vardı Güvenlik Komisyonu'nun. 1402 sayılı sıkıyönetim yasasında değişiklik yapılarak sıkıyönetim komutanlarının yetkilerinin artırılması isteniyordu. Daha yeni artırılmamış mıydı? Ya yanlış anımsıyordu ya da komutanlar yetkiye doymuyorlar, yeni yetkiler istiyorlardı.

Soruya yanıt bulamayan İçişleri Bakanı'nın canı sıkıldı. Bir ara dışarı çıktı.

Şili'deki Pinochet rejimini kınamak için Ankara'nın on ayrı yerine bombalı pankartlardan birinin Başbakanlık binasının bulunduğu sokağa asıldığını öğrendi. Başbakanlığın önüne bombalı pankart asılmasına mı, sosyalist Allende'nin başbakanlık binasının önünde desteklenmesine mi kızdığı pek belli değildi ama *"bu bir ihtilâl provasıdır.."* diye bağırıyordu.

İçişleri Bakanı Orhan Eren kısa bir süre sonra kimin ihtilâl provası yaptığını anlayacaktı.

Milli Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu alı al, moru mor bir yüzle çıktı Bakanlar Kurulu toplantısından. Yeni imparatorluğun gelişine ilişkin söylentiler üzerinde de konuşulmuştu Bakanlar Kurulunda. Aralarında AP'lilerin de bulunduğu bazı parlamenterlerin darbe çağrısı yaptığı biliniyordu.

Kaçan ve kovalayan insanların gürültüsü, patlamalar, siren sesleri Bakanlar Kurulu salonundan duyuluyordu. Dışarıdaki kargaşaya karşın çok sakindi Bakanlar Kurulu. Sessizlik egemendi koca salona. Bir tek onun sesi vardı.

Başbakan Süleyman Demirel büyük bir sabırla *"hükümetin devlet demek olmadığını"* anlatmaya çalışıyordu hükümet üyesi bakan arkadaşlarına. Anarşi hükümetin tüm çabalarına karşın durmuyordu. Öyleyse sorun bir devlet sorunuydu. Bu görüşün açıklanması istendi. Anlayan anlardı.

Demirel o gün başbakan olarak son açıklamasını yaptı:

"Bakanlar Kurulu, anarşi ve terör, yıkıcılık ve bölücülükle devletin mücadelesinde ne yapıldığını, nerede olunduğunu, ne çeşit olayların cereyan ettiği ve bunun karşısında devletin ne yaptığını gözden geçirmiştir."

Demirel'in bu sözlerinden devletin hiçbir şey yapmadığı, yapamadığı anlamı mı çıkıyordu?

Başbakanlığın önünde olsaydım böyle sorardım. Evde, Çarpışan Başkent röportajımı yazıyordum.

Son başbakan son açıklamasında anarşi ve terör sorununu *"milli bir mesele"* olarak ilan ettiyse de sonuç değişmeyecekti. Yine haber alınamamış yine geç kalınmıştı.

Haberalma örgütleri, emniyet güçleri ne işe yarıyordu? İşleri yazar çizer avlamak mıydı? Genç insanların geleceğini karartmak mıydı?

Türkiye'de de bir Watergate

12 Mart'ın aşılmak üzere olduğu günlerdi. Darbenin acıları yeni cumhurbaşkanı seçiminin hareketliliği içinde unutulup gitmişti. Demokrasiye geçişin ölçüsü, ordunun adayı emekli orgeneral Faruk Gürler'in seçilip seçilmemesiydi.

Ana muhalefet partisi lideri Ecevit masasına konulan *"açık mektuba.."* tiksinerek bakıyordu. Gazete bürolarına da gönderilen *"Nurettin Ersin, Rüştü Kazandağı ve Recep Ergun'a açık mektup"* başlıklı metnin her satırı biraz daha şaşırtıyordu Ecevit'i.

Devletin ulusal haber alma örgütü, siyasal bir güce dönüştürülmüştü. Faruk Gürler'in cumhurbaşkanı seçilememesinden *"galeyana"* gelen bir grup MİT'çi başarısızlığın sorumlularını bulmuş, açıklıyorlardı.

"Ne yapabilirim?" diye sordu Ecevit. *"Kullanabilirsiniz"* dedi belgeyi dile getiren parlamenter. *"Gücümüz yeter mi?"* diye sordu Ecevit.

Belgenin sıkıyönetimin uzatılması görüşmelerinde TBMM'de dile getirilmesi kararlaştırıldı. Kısa bir not yazdı Ecevit. CHP grup sözcüsü Hüdai Oral'a, *"Konuşmanızda bu konuya değinin.."* diye.

Ecevit'in notu konuşma metnine eklendi. Ama ne Oral, ne de Oral'ı dinleyenler bir şey anladı grup sözcüsünün konuşmasından. *"Kızım sana söylüyorun gelinim sen anla"* mantığıyla hazırlanan konuşmada teşkila-

tın kirli işlerinden söz edilmiyordu. Ama Ecevit seçtiği üslupla *"yaptıklarınızı biliyorum.."* mesajı göndermiş oluyordu kirli işler örgütüne.

Darbelerin haber alınmasında sürekli geç kalınıyordu. Askeri darbeler siyasi sezgilerle açığa çıkarılamazdı. Kanıt, tanık, belge ve bilgi gerekliydi bu tür oyunların bozulması için. Devletin haber alma örgütünün görevi*ydi "geliyorum.."* diyen darbeleri haber vermek.

Darbeyi yapıp hükümeti alaşağı edenler general, darbeyi hükümete haber verecekler müsteşar paşa olunca da darbeler öğrenilemiyor ve de önlenemiyordu.

Müsteşar Paşa odasında tek başınaydı. Önemli bir konuk bekliyordu. *"Kendilerindeki dosyalarının.."* oldukça kabarık olmasına karşın Milli Birlik Grubu'nun güncel yorumlarını ve hatta eğilimlerini öğrenmekte yarar vardı.

MİT Müsteşarı Korgeneral Nurettin Ersin konuğu ile uzun uzun görüştü. İşkenceden yakınıyordu Milli Birlik Grubu'ndan tabii senatör Suphi Karaman *"Senin adamların yapıyor"* diye suçluyordu Nurettin Paşa'yı ve örgütünü. Nurettin Paşa kabul etmiyordu. *"Belki ayrımında değilsindir"* diye üsteliyordu. Müsteşar Paşa'nın inadı inattı. Yadsıyordu; "yok" diyordu "olamaz" diyordu.

Kendiside darbelerden gelen biri olan Karaman *"bak Nurettin Paşa"* diye sesini yükseltti *"sen MİT'i yönettiğini sanıyorsan, yanılıyorsun. Onlar yönetiyorlar sizi"* dedi ve odadan çıktı.

Nurettin Paşa *"solculukla suçladı"* konuğunu. Karaman'ın arkasından *"solcu oldu bunlar solcu.."* diye bağırıyordu. Ecevit'i tiksindiren, gazetecileri şaşırtan açık mektup o günlerde çıktı ortaya. Bir grup MİT mensubu, Nurettin Paşa ve arkadaşlarına on beş gün süre tanıyorlardı. Ya görevlerinden ayrılırlar ya da fena olurdu.

Ana muhalefet lideri Ecevit'i tiksindiren mektup Başbakan Ferit Melen'i de korkutmuştu.

"Son tutum ve davranışlarınızla gerçek niyet ve düşüncelerinizi bütün ayrıntıları ile ortaya sergilemiş bulunuyorsunuz. Sizin kafanızda bulunan şahısların bu görevde bulunması bizler için büyük bir şansızlıktır.

Daha dün, operasyonlardaki hedefler arasında ismi geçen şahıslar-

la birlikte oyun tezgâhlayarak 'Çankaya Operasyonu'nu yürütmek için AP ileri gelenleri ile bazı devlet adamlarımızın telefonlarını dinlettiğinizi yoldaki çöpçüler bile bilmektedir. Cuntal faaliyet yürüten bazı şahısların konuşmalarında 'MİT'teki adamınız' dedikleri Recep Ergun'a cuntacılar bilmekte ve ona güvenmektedir.

Sizler, daha önceki Müsteşar Fuat Doğu ile MAH Başkanı İ. C. ve arkadaşlarını hırzıslıkla, ırz düşmanlığı ile itham etmek küstahlığını göstermiş, müfteri durumuna düşmüştünüz. Asılsız..

"R. K.'nin eşine tahsis edilen otoyu, devletin herhalde size bu iş için vermediğini idrak edebilecek durumdasınız. Bayan S. ile sizlerin de bir ilişkisi olmalı ki, bu kadını yeniden işe aldınız.

Sizlerin önceki dönemde kurulan şube müdür muavinliklerini kadroları için konulan öğrenim mecburiyetini unutarak ne idüğü belirsiz, kara cahil bir K. T.'yi Personel Daire Başkan Yardımcılığı'na tayin ettiniz. Bütün intibak ve tayinler dururken personelde memur olarak çalışan 'Erat'ın şube müdür muavinliklerine tayinini çıkarttınız.

MİT'in selameti için açıklarınızı ve yolsuzluklarınızı şimdilik açıklamakta fayda görmüyoruz. Ancak sırtınızdaki üniformanın şerefini kurtarabilmek için bulunduğunuz makamlardan istifa ettiğinizi, çekildiğinizi 15 gün içinde açıklarsanız, yukarıda bir kısmı açıklanan çalışmalarımız umuma açıklanmayacaktır. Aksi halde bütün oyunlarınız hem MİT içinde, hem de MİT dışında açıklanacak ve rezil edileceksiniz. Bu açıklama Türkiye'de de bir Watergate olayı yaratacaktır."

Kısa bir süre sonra *"İdealist MİT mensuplarına"* yazılıp gazete bürolarına dağıtılan *"1 Numaralı Bildiri"* herkesi şaşırtan *"Açık Mektup"* olayının üstüne tüy dikiyordu.

İdealistlere göre ücretlerine yapılan birkaç yüz liralık zam, onların *"memleket ve MİT gerçeklerini"* görmelerine engel olamayacaktı.

"Faruk Gürler'i tutup, Süleyman Demirel'in ve Genel kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın telefonlarını dinleten, Başbakan Naim Talu'ya Ermeni çocuğu dedirten, Cumhurbaşkanı Fahri Korutük'ün akıl hastası olduğu söylentisini çıkarttıran ve genel sekreteri ile emir subayını MİT'i idarede söz sahibi yapan.." Ersin ve Ergun'un *"gaflet ve ihanet*

içinde oldukları" anlatılıyordu.

Ulusal haber alma örgütü siyasal güce dönüştürülmüştü. Kazan kaldırılıyor, kelle isteniyordu. Kendilerini *"memleket meselelerine"* öylesine kaptırmışlardı ki, darbe hazırlıklarının hiçbirini emrinde bulundukları Başbakana haber bile vermiyorlardı. Onların telefonlarını dinlemek, onlarla görüşleri izlemekti sanki asıl görevleri.

"Açık Mektup" ve *"1 Numaralı Bildiri"* bir süre daha elden ele, kulaktan kulağa dolaştı. Mektubu Bülent Ecevit'in masasına koyan parlamenter bir sabah erkenden yeniden Bülent Ecevit'in odasındaydı. MİT Müsteşarı Korgeneral Nurettin Ersin ile Recep ve Rüştü Paşaların görevlerinden alındıklarını duyuruyordu.

Görevden alınan generaller birliklerinin başına gidiyor, MİT ile Silahlı Kuvvetler arasındaki sorun böylece aşılmış oluyordu. Haberalma örgütünde kirlenenler kışlalarında aklanacaklardı.

Bu ilişki biçimi nedeniyle askeri darbelere dönük sezgiler son ana kadar doğrulanamıyordu. Hiç kimse darbe olacak diyemiyordu. Darbe oldu deniyordu. Darbe olacak demek için sezgi yetmiyordu, bilgi gerekiyordu..

Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil, siyasal sezgilerinin dürtüsü ile Konya Valisi Lütfü Tuncel'i darbeden iki gün önce köşke çağırmıştı. Kudüs'ü kurtarma mitinginde çıkan olayların birinci elden bilgilerini alıyordu. Darbeyi kollayanlar için bardağı taşıran son damla olabilir miydi Konya mitingi?

Vali Tuncel bembeyaz yüzle girdiği çalışma odasında boncuk boncuk terleyerek MSP'li parlamenterlerin isimlerini sıralıyordu. Atılan sloganları, taşınan pankartları anlatıyordu Çağlayangil'e.

Cumhurbaşkanı vekilinin asıl merakı, miting sırasında ordu ile ilgili bir taşkınlık yapılıp yapılmadığıydı.

Bir gün sonra Genelkurmay Başkanlığında, Konya mitingi ile ilgili raporlar üzerinde görüşülüyordu. 2. Ordu Komutanlığı'ndan gelen raporlar iç açıcı değildi. Konya Belediye Başkanı Mehmet Keçeciler'in pasaport işlemlerinin tamamlanma tarihi 11 Eylül'dü. Ordu Komutanı Bedrettin Demirel Paşa'yı makamında ziyaret ederek yurtdışına çıkmasında bir sakınca olup olmadığını sormuştu.

Demirel Paşa *"hiçbir sakınca olmadığını"* söyleyecekti. Konya Belediye Başkanı'nın bile haberli olduğu askeri darbeden, 2. Ordu Komutanı'nın haberi olmaz mıydı? Elbette vardı. Keçeciler nasıl olsa bir yere kaçamazdı.

Konya mitinginde yandaşları ile kol kola yürüyen Belediye Başkanı Keçeciler darbenin somut gerekçelerinden biri olacaktı. Ama aynı Keçeciler'in birkaç yıl sonra Özal'ın sağ kollarından biri olarak Türk-İslam sentezinin sevilip sayılan biri olması kimseyi şaşırtmayacaktı.

1989 Yılına Kadar İktidar

Korku dolu gerilimli bir geceden sonra olsa da yeni bir gazete hazırlanacaktı. Gazeteciler darbeyi masalarının başında karşılamışlar, 12 Eylül baskılarına *"darbe"* haberini yetiştirmişlerdi.

O gece gazeteye gitmek için evden ayrılırken karmaşık duygular içindeydim. Annenle vedalaşırken dayanılmaz bir acı duydum. Onu kucaklarken yüzünü görmediğim, sesini duymadığım seni de kucaklıyordum aslında. Bu çok zor bir işti. Ben senin yüzünü yıllar sonra da görebilirdim. Ya da sen beni hiç tanımadan büyüyebilirdin. Darbe gecesi masama bu duygularla oturdum.

12 Eylül sabahı için yeni bir gazete çıkarılacaktı. Askeri yönetim bildirileri ile doldurulacaktı birinci sayfalar. Elden geldiğince resmi açıklamalara ağırlık verilecekti.

Yaşam soluk alıp veriyordu.

Çağdaş ülkelerin siyasal gündeminde olmayan askeri darbelerin ilk saatlerinin turnusol kağıdı gibi ayrıştırıcı özelliği vardı. Karşı olmakla yandaş olmanın ince çizgisi üzerinde dans edenler sonunda aynaya bakamaz duruma gelirlerdi. Bu gibi durumlar gazeteciliğin gerçekten çok zor bir uğraş olduğunu ortaya çıkarırdı. O gece de öyle oldu.

"O da ne?" diye gözleri fırladı yerinden. Anadolu Ajansı'nın bir haberi iki parmağının arasında sıkışıp kaldı. Ajansa göre *"Şili'de yeni anayasa büyük çoğunlukla.."* kabul edilmişti. Şili Devlet Başkanı General Pinochet'nin 1989 yılına dek iktidarda kalmasını öngören yeni anayasa, halkın büyük çoğunluğunca benimsenmişti.

Bir gün önce ülkesinin her yanında Pinochet yönetiminin protesto edil-

diğini düşündü. Ülkenin birçok kentinde bombalı pankartlar asılmıştı Pinochet'ye karşı. Bakanlar Kurulu toplantısında bile Ankara'nın çeşitli yerlerine asılan pankartlar konuşulmuştu.

12 Eylül'de satışa çıkacak gazetelerin birinci sayfalarında *"Şili'deki kara darbe kınandı"* haberleri vardı. İlk baskılardan sonra yeni gazete hazırlama zorluğu çıktı. Türkiye'de de rengi belli olmayan bir darbe yapılmıştı. Sayfalar boşaltıldı. *"Türkiye'de askeri yönetimin başladığı"* duyuruldu.

Yaşam soluk alıp veriyordu.

Augusto Pinochet, 1989 yılına kadar işbaşında kalmayı halkın oylarıyla sağlama almıştı. Kendi ülkesinde olacakları düşündü. *"Ya bizim halkımız.."* diye geçirdi içinden.

Baban o geceyi çok gergin geçirdi güzel kızım. Önündeki teleks kuyruklarını okurken gecenin yorgunluğu çöktü gözlerine harfler küçülüp büyümeye başladı. O gece ve ertesi gün uzun süre askeri yönetimin bildirileriyle ilgilenmeyi en önemli görev saydı kendine. Ara sıra gömleğinin üst cebine yerleştirdiği Anadolu Ajansı'nın Şili ile ilgili haberine bakıp kendi ülkesinde olacakları düşünüyordu.[34] Her seferinde aynı duyguya kapılıyor *"ya bizim halkımız.."* diyordu.

Sıkıyönetim bildirileri ile doldu masanın üstü. Aklı 1989'a takılıp kalmıştı. Pinochet on yıl daha iktidardaydı. Aklına gelen başına gelirdi hep. *"Yok canım"* dedi, *"orası Güney Amerika."*

Yıllardır Yapamadıklarını, Bir Günde Yapmışlardı

Ankara, Çankırı, Kastamonu illeri sıkıyönetim komutanı cezaevindeki karşıt görüşlü tutukluların kendi arzuları ile kucaklayıp barıştıklarını duyuruyordu:

"Yüce Türk milletinin can ve mal güvenliği 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uhdesine tevdi edilmiştir.

[34] Milli Güvenlik Konseyi üyelerinin 18 Eylül 1980 tarihinde TBMM'de yaptıkları andın içeriği kaşla göz arasında değiştirildi. Sabah basına dağıtılan metindeki "iktidarın yeni kurulacak meclise devredilmesi ülküsüne bağlı kalacağıma namusum ve şerefim üzerine söz veririm" bölümü, öğleden sonra dağıtılan metinde yoktu. Konsey üyeleri ikinci metni okuyarak ant içeceklerdi.

Sorumluluğunun deruhte edildiği andan itibaren vatandaşların güvenlik kuvvetlerine yardımları artmış, yasadışı örgüt mensuplarının masum halk topluluğu içinden ayıklanarak yakalanmaları hızlanmış ve bölgede huzur teessüs etmiştir.

Bu arada Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde bulunan yasadışı örgüt mensupları, bu hava içerisinde aralarındaki husumeti unutarak, kardeşlik gösterileri ile birbirlerine sarılmışlar ve kendi arzuları ile koğuşlarını birleştirmişlerdir. Bu gençlerin kısa sürede, kendilerini yasadışı yollara sürükleyenleri açıklamaları beklenmektedir."

İkinci gün varılan bu başarı, askeri yönetim ömrünün çok kısa olduğu görüşünü doğrulayabilirdi.

Yıllardır yapamadıklarını bir günde yapmışlardı..

Konya, Niğde, Kayseri, Nevşehir, Yozgat, Kırşehir illeri komutanı *"düğünlere izin veriyor ancak, aşırı taşkınlık istemiyordu"*

Düğün yapmak bile sıkıyönetim komutanının iznine bağlanmıştı. Sosyal sorunlara da eğinilecekti anlaşılan..

Yıllardır yapılamayanlar bir günde yapılmıştı..

Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Hatay illeri komutanı daha ayrıntılı düşünüyor. İşe yerel yönetimlerden başlıyordu.Yerel yönetimlere uzunca bir anımsatmada bulunuldu.

İl ve ilçeler, temiz ve düzenli olacaktı. Yeşil alanlar, çocuk park ve bahçeleri, spor tesisleri yapılarak vatandaşların kardeşlik ve dayanışma içinde mutlu olmaları sağlanacak, tartı ve ölçü aletleri denetlenecekti:

"Vatandaşın zaruri ihtiyaç maddelerinin sağlanmasında bu emre aykırı hareket edenler, Sıkıyönetim Komutanlığı'nca gözaltına alınacak ve soruşturma evrakı Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilecek, şüpheli görülenler bölge dışına çıkarılacaktır."[35]

[35] Ülke sorunlarını çözmek için başlatılan yarışa herkes katılıyordu. İçişleri Başkanı Emekli General Selahattin Çetiner, E-5 karayolunun çevresindeki evlerin beyaza boyanmasını istedi. Çünkü evler, "Çirkin, derbeder ve iptidai" durumdaydı. Ankara Belediye Başkanı Emekli General Süleyman Önder ise "yollardaki sol şeridi sıkıyönetim araçlarına bırakma kararı alan" özverili şoförlerin her gün sakal traşı olmalarını istiyordu. Sakallı şoförlerin çalışma karneleri geri alınacaktı. Şoförler traşlı, simitçiler eldivenli olacaklardı. Uyarıları dinlemeyenlere ceza yağdırılıyordu. Trafik sorunun çözmek için de, ilköğretim sorunu için de cezalandırma tek yoldu. Hatalı park edenler 5-10 bin lira para cezası ödeyeceklerdi. Hız sınırını aşanlar 15-60 gün

Yıllardır yapamadıklarını bir günde yapmışlardı..

Anarşi ve terörle ilgili önlemleri de vardı sıkıyönetim açıklamasının:

"Halk düşmanı teröristlerden bir kısmının şehirlerden ayrılarak kırsal kesimlere gittikleri ve buralarda yeni eylemlere başvurabilecekleri değerlendirildiğinden, tarlalarda çalışan, köylerinde oturan vatandaşlarımızın bu gibi kişileri en yakın jandarma karakoluna veya güvenlik kuvvetlerine bildirmeleri gerekmektedir."

Yıllardır yapılamayanlar bir günde yapılmıştı..

Eskişehir, Afyon, Kütahya illeri komutanı fırsat bu fırsat diyerek, trafik sorunun düzeltilmesini emretti:

"Tüm yaya vatandaşlar yaya kaldırımlarından yürüyerek ve karşıdan karşıya geçişler mutlak suretle yaya geçitlerinden yapılacaktır. Aksine hareket edenlere mevcut yasalar uygulanacaktır.At arabaları ana caddelere girmeyecek, daima ara sokaklardan yararlanarak icraatlarını sürdüreceklerdir. Plakasız ve kayıtsız at arabaları trafikten men edilecektir."

Eskişehir'de artık, kimin nereye basacağı belirlenmişti...

"Bu bildiri, bir hafta süre ile, basın, hoparlör ve görevlilerce halka duyurulacak, bu süre sonunda görevlilerin emirlerine uymayanlara, karşı gelen ve direnişte bulunanlara sıkıyönetim yasaları uygulanacaktı"

Yaşam soluk alıp veriyor, gazeteler çıkıyordu.

Aklı, Pinochet'in 1989'a dek sürecek yönetimine takılan gazeteci kısa süre sonra haklı çıkacaktı. Eylül İmparatorluğu'na biçilen ömür de 1989'a dek uzayacaktı.[36]

Görevimi Deruhte Etmem Münasebetiyle

Günlerdir beklenen ilk kutlama Pakistan Devlet Başkanı Orgeneral Ziya-Ül Hak'tan geliyordu. Kısa bir süre sonra Eylül İmparatorluğu'nun *"ka-*

---

cezaevine gideceklerdi. Çocuğunu ilkokula göndermeyenlere sorgusuz sualsiz 2 aya kadar hapis cezasına çarptırılacakları duyuruldu.

[36] Milli Güvenlik Konseyi'nce yapılan bir düzenleme ile 1982 Anayasası'nın geçici 1. maddesine göre, Orgeneral Kenan Evren de 1989'a dek cumhurbaşkanı oluyordu. Cumhuriyet tarihinde ilk kez, bir general, üniformasını çıkartmadan Cumhurbaşkanlığı makamına oturuyordu. Evren, bu anlaşılması güç gelişmeyi "Dünya Kanuni Sultan Süleyman'a bile kalmamıştır, kimseye kalmaz. Eğer ben, tutkunu olmadığım halde 7 Kasım 1982'den bu yana görevde kalmışsam, bu, 12 Eylül'ün icabatındandır" sözleriyle açıklayacaktı. Akıl ve ahlâk dışı olayları açıklamanın tek yolu 12 Eylül'ü gerekçe göstermekten geçiyordu.

dim" dostları arasında "*müstesna* " yerini alacak olan " *biraderim Ziya*" iki ülke arasında tarihten kaynaklanan güçlü dostluk bağlarının Evren ve arkadaşlarıyla daha da güçleneceğinden söz ediyordu.İki ülke arasında Türkiye'nin kurtuluş ve kuruluş günlerine dayanan dostluk bağları vardı ama bu bağlarda onların hiç yeri yoktu.

Evren ve Ziya açısından bakıldığında Türkiye ile Pakistan arasında bir tek tarihi ortak nokta yakalanabilirdi. O da Başbakan Adnan Menderes ve Başbakan Züfikar Ali Butto'nun sonlarıydı. 20. yüzyılda başbakanlarının asan iki ülke için bu, tarihi bağdan daha çok tarihi bir utanç olabilirdi.

Ziya Paşa'nın kutlamasına yanıt veren Evren Paşa bögede yeni dengeler oluşturulmasına emek verenleri çok sevindirecekti.

"Görevimi deruhte etmem münasebetiyle göndermiş bulunduğunuz nazik mesaj için içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Belirttiğiniz gibi, ülkelerimiz ortak tarihi, geleneksel, kültürel manevi ve ahlaki değerlere dayanan ebedi dostluk ilişkileri ile sıkı sıkıya bağlıdır.

Türkiye ile Pakistan arasında halen mevcut sıkı işbirliğinin daha da, gelişip kuvvetlenmeye devam edeceğine inanıyorum. Bu amaca ulaşmak için şahsen elimden geleni yapacağım şüphesizdir.

Bu vesile ile ekselanslarına şahsım ve Milli Güvenlik Konseyi'ndeki meslektaşlarım adına zatı âlilerinizin şahsi sağlık ve mutluluğu ve Pakistan halkının sürekli refah ve gelişmesi için iyi dileklerimi sunarım."

Karşılıklı "görev deruhte" ediliyordu. Ziya-Ül Hak da kısa bir süre önce kendi görevini deruhte etmiş, iktidar olmuştu. Bölgenin güvenliği için "görev deruhte etmeler.." aralıksız sürüp gidecekti. Pakistan sırasını savmıştı, sıra şimdi Türkiye'deydi.

Halkına sözünü geçiremeyen Şah, İran'da iktidarını kaptırmıştı. İran halkı monarşi ile mollarşi arasındaki seçimini yapmıştı. İran halkı yeryüzü tanrılarından bıkmış, gökyüzü tanrısına sığınmıştı. Dünyanın birçok ülkesi yeryüzü tanrıları ile yönetiliyordu o sırada.

Milli Güvenlik Konseyi'nin ilk kutlama mesajı da, bir yeryüzü tanrısına yollanıyordu.

Etiyopya ulusal bayramı nedeniyle Milli Güvenlik Konseyi Başkanı

Orgeneral Kenan Evren, Etiyopya Geçici Askeri Konseyi Başkanı general M. Haile Mariam'ı kutluyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun getirip götüreceklerini iyi hesaplayamayanlarsa, bir sosyalist ülkeye giden mesajdan bile iyimser yorumlar üretebiliyorlardı.

Çok sayıda kutlama mesajı gelmedi ama, Milli Güvenlik Konseyi'ne başarılar dileyen ülkeler arasında Pakistan'la daha ilk günlerden başlayarak çok iyi ilişkiler geliştirdi. İki ülkenin devlet başkanları nerede karşılaşsalar, sarılıp, kucaklaşıp öpüşüyorlardı. Bu sevgi ve saygı işbirliğine zorluyordu iki ülke yönetimi.

Pakistan huzur ve istikrara kavuşmuştu, Türkiye'nin de huzur ve istikrara kavuşturulması için üzerine düşen görevi yapmaya hazırdı.

Siyasi faaliyetlerin yasaklanmasından, parti liderlerinin güvence altına alınmasından sonra, Pakistan'ın üzerine düşen görevin kokusu çıkmaya başlıyordu.

Her ne kadar *"inanmayın dedikodu"* deniliyorsa da, böylesi bir dedikodu ancak düş kurularak yapılabilirdi. Düş kurma özgürlüğü yeterince vardı. Yazamayan, konuşamayan ve hatta düşünemeyen insanlar dedikodu yapıyorlardı. Eski siyasilerin Pakistan'a sürgüne gönderilecekleri konuşuluyordu gizliden gizliye. 193 kişilik bir liste hazırlanmıştı, yurtdışında zorunlu *"ikamete tabi"* tutulacaklarla ilgili.

AP ve CHP'nin yönetim organlarında görev alanların tümünü içeren listenin 70 kadarı CHP'den, ötekiler AP'dendi. Ayrı ayrı ülkelere gönderilmeyebilirlerdi. Ziya-Ül Hak onlara görev verir, pasaportlarını ellerinden alırdı. Türkiye'de kalan milletvekilleri ve senatörlerden de doğulu olanlar batıda, batılı olanlar doğuda "ikamete tabi" tutulabilirlerdi.

Günler ilerledikçe 193 kişilik liste 50'ye indirilecekti. Aradan aylar ve yıllar geçecek, liste 16'ya düşürülecekti. AP ve CHP'den 16 politikacı *"ortalığı karıştırmakla.."* suçlanıp bir askeri kampa kapatılacak ve Pakistan'a sürgün dedikoduları böylece yalanlanmış olacaktı.

İki ülke arasındaki *"tarihi, geleneksel, kültürel, manevi ve ahlaki"* değerlere dayanan dostluktu önemli olan. Ülke yönetiminde olanlar böyle düşünüyorlardı. Yönetimden uzaklaştırılanlar ise kendi yurtlarında tel

örgüler arkasında olduklarına seviniyorlardı.

Otoriter Bir Rejimin Karanlığında

"Teşhiste güçlü, tedavide yetersiz.." olan Türkiye solunun ilk değerlendirmesi, imparatorluk süresince doğruluğunu kanıtlayacaktı. Brüksel'den 12 Eylül 1980 günü yükselen ses, imparatorluk süresince geçerliğini koruyacaktı.

"Sabah saat 01.00'de yıllardan beri sistematik bir biçimde faşist güçlerin tahrikleriyle ve Pentagon planları çerçevesinde hazırlanan askeri darbe gerçekleşti. Böylece Türkiye 45 milyon nüfusu ile bu sabah otoriter bir rejimin karanlığına atıldı. Parlamento feshedildi. Siyasi partiler ilerici sendikalar ve demokratik kuruluşlar kapatıldı.

Toplu olarak tutuklananlar ülkeyi 770 bin kilometre karelik bir cezaevi durumuna getirecekler. Tutuklananlar arasında eski Başbakan ve Ana Muhalefet Partisi Lideri Ecevit, ilerici sendikalar konfederasyonu Başkanı Abdullah Baştürk (DİSK), sosyalist partilerin liderleri de bulunuyor.

Milli Güvenlik Konseyi'nin yayımladığı bildirilerde, Silahlı Kuvvetler'in insan avına çıkması öneriliyor. Bu durum ülkemizde faşist tırmanışın son noktasıdır.

1960, 1971 yıllarında ve 1980 sonunda çeşitli askeri müdahaleler geçiren Türk ulusu, inançlı bir mücadele ile bu karanlığı yırtacaktır"

İlk karşı ses olması açısından Demokrasi İçin Birlik Avrupa Komitesi bildirisi çok önemliydi. Fotokopilerle çoğaltıp dostlara arkadaşlara ulaştırıldı.

Eylül İmparatorluğu'nun tüm çabasını ülkenin üstüne bir gecede çöken bu karanlığın koyulaşması için harcadı. İnançlı bir mücadele yapılıp yapılmadığına gelince, bu konudaki kararı senin vermen gerekiyor.

Sandıksız, Seçimsiz Bir İktidar

Hayati kimya doktorunun sevimli kurbağası aramıza katılma haberini duyurduğunda sarı bir eylül yaşanıyordu başkentte.

Kurbağa haber verir, leylek alır getirirdi çocukları.. Bize öğretilen buydu. Oya gibi sarı bir kız mı, sarı saçlı cin bakışlı bir oğlan mı düşleriyle sevincine yeni alışıyorduk darbe haberini aldığımızda. Sevincimiz, korkuya dönüştü birden. Sana da, darbeye de hazırlıksız yakalanmıştık.

Senin bize doğru başlayan yolculuğunla, darbenin gelişi arasındaki tek bağlantı korkuydu. Sevinçle başlayan Eylül korku ile sürecekti. O güne dek hiç duymadığım bir korkuya kapıldım.

Korkmanın, korkulacak bir yanı yoktu. Herkesin korku ile bir alışverişi olmuştu. Herkes korkabilirdi. Tanklarıyla, toplarıyla bütünleşmiş insanlar bile. Onlar korktuktan sonra, benim korkumun ayıplanacak bir yanı olmamalı diye düşünüyordum.

Darbeye katılan iki askerin korku ile örülen ilk saatlerinde biz, hem darbenin, hem de senin geleceğin için korkuyorduk.

Bizim korkularımız pek önemli değildi. On yılda bir büyük, arada bir küçük darbelere alışmıştık. Darbeler hep oluyordu. Annen beş yaşındaydı ilk darbede, ben onbeşimde. İkincisini onbeşinde gördü annen, ben yirmi beşimde. Son darbede annen yirmi beş, ben otuz beş olmuştuk. Sen sıfır yaşında bir damlaydın daha. Darbelere alışmıştık ama yine de korkuyorduk. Onlar bile korkuyordu. Onların korkusu önemliydi.

"*Dosyasını bilen*" bir kurmay subay olarak Bayrak Harekât Emri'ni son bir kez daha okumak gereğini duydu. Darbe emri iki ay önce temmuzda gönderilmişti komutanlıklara. Kırmızı kapağını kaldırıp göz ucuyla baktı

dosyaya. "*Halka nezaket kuralları içinde davranılacak, başvurular sabırla dinlenecek, güven duygusu yaratılacaktı*". Güldü. "*Nezaket kuralları içinde bir askeri darbe*" sözcüklerini sessizce yineledi.

Siyaseti çok seviyordu. Orduyu siyasetin dışında tutmak için gösterilen yapay çabalara oldum olası inanmamıştı. Ordu bal gibi siyasetin içindeydi. Darbenin emir komuta zinciri içinde yapılması neyi değiştiriyordu ki. Eskiden bir kısım subay katılmamazlık edebiliyordu askeri darbelere hiç olmasa. Şimdi hep birlikte siyasete atılıyorlardı emirle, komutayla, zincirle. El ele gönül gönüle. Emir komuta zinciri ile yapılan darbe ile emir komuta zincirsiz darbe arasındaki ayrım üzerine çeşitlemeler yaptı bir süre.

Uçları özenle sivriltilmiş mavi, kırmızı, sarı, yeşil, mor renkli kalemler çıkardı çantasından. Dosyasını baştan sona bir kez daha okuyacak "*darbe niçin yapılıyor*" sorusuna yanıt arayacaktı.

"*Yüce milletimizi içinde bulunduğu çok yönlü huzursuzluk ve endişeden kurtararak en kısa zamanda güven ve refah sağlayıcı düzeye çıkarmayı ve kaybolan devlet nizamını yeniden tesis etmeyi amaçlayan bu harekâtın sorumluluğunu Türk Silahlı Kuvvetleri yüklenmiş bulunmaktadır.*

Silahlı Kuvvetlerimiz, bu kutsal ve tarihi sorumluluğu yüklenirken, bütün gücünü şerefli saflarında yer alan personelin yüksek vazife ve sorumluluk şuuru ile karşılıklı sevgi, saygı ve güvene dayalı disiplin ruhundan almıştır."

Güven sağlamayı anlıyordu da, refah sağlamanın ne anlama geldiğini çözemiyordu bir türlü. Refah sağlamanın siyasi tercihleri olacaktı. Refah sağlamak için önce siyaset üretmek gerekecekti.

Bu bölümün üstünü sarı kalemi ile çizdi. İlk bakışta göze çarpıyordu. Güven ve refah sağlama amaçlarının birleştirilmesi ile hani o çok korkulan siyasetin tam ortasına girmek gerekiyordu.

Ordu yönetime el koyuyordu. Kalemini değiştirip mavi renklisini eline aldı. "*Ne kadar süre ile yönetim de kalınabilecek..*" sorusuna yanıt aramaya başladı. Bir tek satır bile bulamadı altını çizmek için. Yanıtı yoktu bu sorunun. Sandıksız, seçimsiz yeniden iktidara gidiliyordu. Sarı renkle işaretlediği yerden okumaya başladı yeniden:

"Bu şuur ve ruhla yürütülecek Atatürkçü hamlelerde başarı, Silahlı Kuvvetler personelince aşağıdaki ilkelere sımsıkı bağlı kalınması ve bu ilkelerin her kademede büyük bir titizlik içinde uygulanması ile mümkün olacaktır.

Bütün görevler emir ve komuta kanalı içerisinde yerine getirilecek; bunun dışında şahsi gayret ve icraat gibi münferit davranışlara yer verilmeyecek; mücadele ve müsamaha edilmeyecektir.

Ülkemizin bu kargaşadan çıkmasını kendi menfaatlerine zarar sayan çeşitli mihrak ve gruplar, Silahlı Kuvvetlerimizin en büyük gücü olan disiplin bağını kırmaya ve onu parçalamaya yönelik sinsi faaliyetlerini sürdürebileceklerdir. Bu tür faaliyetlerden Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin ve onun şahsında bütün Silahlı Kuvvetlerimizin etkilenmemesi için;

1- Her personel bu harekâtı büyük bir tevazu, kesin kararlılık, üstün vatanseverlik duygusu ve tam bir disiplin anlayışı içerisinde icra edecektir. Hiçbir komutan, disiplinden asla taviz vermeyecektir.

2- Harekât bütün yurtta Silahlı Kuvvetler personelinin üstün görev tutkusu ile başarılacaktır. Her kademedeki personelin görevi birbiri ile kıyaslanmayacak kadar önemlidir. Bu hal istismar edilmemelidir. Sinsi mihrakların sabırsızlıkla bekledikleri 'bilinçsiz beyan ve ifadelerden', 'olumlu veya olumsuz sohbet veya tartışmalardan', 'lüzumlu veya lüzumsuz beceri, cesaret ve kahramanlık hikâyelerinden' mutlaka kaçınılacak ve Silahlı Kuvvetler adına sözcülük yapar duruma girilmeyecektir. Gerektiğinde sadece ve sadece 'Silahlı Kuvvetlerimizin Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve emir-komuta kanalı içerisinde her türlü problemi ülke ve millet yararına çözümleyecek güçte olduğu' vurgulanacaktır.

İçinde bulunduğumuz bu dönemde her kademedeki Silahlı Kuvvetler personelinin sivil halkla teması olacaktır. Halihazırda halkımızın büyük bir çoğunluğu, ülkenin bir an önce her türlü dertten kurtularak huzura kavuşması özlemi ile dolu bulunmakta ve Silahlı Kuvvetlerimizin yanında yer alarak onu desteklemektedir. Gerek Silahlı Kuvvetlerimizin halk üzerindeki güven ve itibarına gölge düşürmemek, gerekse büyük çoğunluğun sempatisini yitirmemek maksadı ile şu konular üzerinde hassasiyetle durulacaktır."

Her türlü problemi çözecek güçte olduklarına sevindi. Okuduğu metin, bir harekât emrinden çok, bir siyasi programı çağrıştırıyordu. Osmanlı'dan bu yana güncel siyasetin içinde olan Türk ordusunun darbe alışkanlığının belki de en gerçekçi kanıtı, Halâskâr Zabitan Grubu Beyannamesi'ydi. Kutsal bir emanet gibi kuşaktan kuşağa aktarılarak güncelleniyordu.

"*Vaziyet-i esasiye-i memlekete dair bir iki söz ve münevver, hamiyetli Osmanlı zabitanına bugün düşen vazife-i hamiyyet*" diye başlayan metin darbe bildirilerinin, muhtıraların sanki kaynağı gibiydi.

Anlamakta güçlük çektiği bölümlerin üzerini kırmızı kalemiyle son kez boyadı.

"*Demokratik parlamenter nizam içinde halkın herhangi bir siyasal parti ve yasal görüşe sahip olması en doğal hakkıdır. Kişi veya grubun ülke zararına faaliyetleri tespit edilmediği sürece, herkese, tarafsız ve eşit muamele yapılacaktır.*

Bölücü, halkı yönetime karşı kışkırtıcı, devlet otoritesine ve yasalara saygınlığı engelleyici, asılsız haberlerle halkı veya devlet güçlerini yanıltıcı, illegal örgütlerle teması muhafaza ederek terörist eylemci karakterinde ısrarla duranlar hakkında onları diskalifiye edici tedbirler alınacak ve bu faaliyetler aralıksız sürdürülecektir."

Devletin yanında olan güçlerin adresi açık açık bilinirken harekâtın ne için yapıldığını anlamak zor değildi. Bölücüler belliydi. Halkı yönetime karşı kışkırtanlar da. Orduyu parti bildirileriyle iktidara çağıranlar da. Geriye kalanların icabına bakılmalıydı.

Geriye kalanların arasında tanıdıklara da rastlayacaktı. "*Bu ben olabilirim*" diye okumuştu, altını diğerlerinden daha kalın çizdiği satırı. "*Harekâtı tereddütle karşılayan veya karşı tavır takınanlarla, aşırı bölücü fikirleri benimseyenler hakkında gerekli yasal işlem yapılacaktır*" yaklaşımıyla da ordunun içindeki siyasal kamplaşmanın sol tarafına küçük bir gözdağı veriliyordu. Evet bu oydu. 1965, 1973 ve 1977 seçimlerinde sol partilere oy vermişti. 9 Mart'tan yana 12 Mart'a karşıydı. Tam bağımsızlık tutkunuydu. Özgürlük ve eşitlik sevdalısıydı. Sermayeyi değil emeği savunmuştu aklı erdiğinden bu yana.

Genç subay kırmızı kapaklı dosyasını kaparken, demokratik parlamenter yaşamın son gününde giriliyordu.

Bayrak Harekât Emri ile birlikte, darbe gününden tam ondört gün önce kapalı zarfları verilmişti harekâtın kilit personeline.

"G" günü gelecek, "S" saati vuracaktı. Her darbede olduğu gibi görev zarfları açılacak "darbe görev yerlerine" gidilecekti.

Dolu dolu yaşanacak, yeni bir boşluğa doğru ilk adımını attı. Pencereden uzaklara baktı. Göz gözü görmez koyu bir karanlık çökmüştü başkentin üstüne. Yaşamında belki ilk kez korkuyordu. Demokrasiden başka şey düşünmezdi eskiden. Oysa şimdi başka şeyler düşünmeye başlayacaktı ilk ışıklarıyla buluşan kapkara gece laciverde dönerken.

Anayasal Bir Kuruluş Değil miydi?

Kulakları, daha önceki darbelere katılan büyüklerinin anlattıkları öykülerle doluydu. Canı eve gitmek istedi. Çocuklarının korkusunu duydu birden. Cipine atladığı gibi yola koyuldu.

Uykusunu yenmek için kendi kendine konuşmaya başladı. Gerekçe hep aynıydı. *"Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlar yanında, her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi, terör ve bölücülük devletimizin bekasını tehdit eden boyutlar kazanmıştır."*

Bizim görevimizdi anarşi ve terörü önlemek, derken sesi yükseldi. Uykulu gözlerini aralayarak *"anlamadım komutanım"* diye karşılık verdi direksiyon simidine kilitlemiş şoförü. *"Aldırma ben de anlamıyorum.."* dedi. Yorgun şoförüne verdiği bir yanıt mıydı yoksa okuduklarından hiçbir şey anlamadığının itirafı mıydı pek belli değildi.

"Ülkemizin mevcut sorunlarından başka yakın çevremizde her an bir silahlı çatışmaya dönüşebilecek ciddi gelişmeler cereyan etmesine rağmen, bugüne kadar başta parlamento olmak üzere tüm siyasi partiler ve bazı anayasal kuruluşlar verimli ve uyumlu çalışma düzenine ısrarla girmeyerek ülkenin acil sorunlarına köklü önlemler almamış, yasaların uygulanmasında komünizm, faşizm ve şeriat düzeni gibi ideolojik tercihlere ağırlık vererek ülkeyi uçurumun kenarına getirmişlerdir."

Ordu, anayasal bir kuruluş değil miydi? Bu soruyu, değil sormak, ak-

lından bile geçirmemeye karar verdi. "*Bu sorunun yanıtını düşünseler darbe yapmazlardı..*" dedi.

Şoförü yine söze karıştı "*buyur komutanım..*" diye. "*Sen bana bakma oğlum uykumu dağıtıyorum ..*" dedi yumuşak bir sesle.

"*Türk Silahlı Kuvvetleri; ülkenin bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, siyasi ve sosyal sorunları kısa sürede kesin çözümlere ulaştırmak, iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak maksadıyla 'G' günü 'S' saatinden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti'nin kara, deniz ve hava hükümranlık sahalarını dış tehdit ve tehlikelere karşı koruma görevini sürdürürken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ve hükümeti feshederek ülke yönetimine yüce Türk milleti adına el koyacak ve iç güvenlik ve düzeni sağlayacaktır.*"

Gecenin karanlığında iliklerine kadar ürperdiğini duyumsadı. Bu amaçlara ulaşmak için katlanılacak acıları düşündü. Bayrak Harekât emrinin sayfaları uçuşuyordu gözlerinin önünde. Aklında kalanlar acımasızlıkla dolu isteklerdi.

"*Kritik bölgeler ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mukavemet etmesi beklenen kişiler, silahlı kuvvetlerine mensup birliklerce kontrol altına alınacaklar, yasaklara ve emirlere her türlü direniş, münferit ve kişisel hareketler müsamahasız bir şekilde, kesin bir kararlılıkla, sürat ve şiddetle kırılacaktır*".

Demokratik düzenin işlemesine "mani olan sebepler" diye sıralananlar arasında siyasi parti, dernek ve sendikaların bulunması demokratik yaşamın bütünüyle askıya alınması anlamına gelmiyor muydu?

"*Polis ve öğretmenlere özel bir önem atfedilecek, aşırı uçlara mensup kamu görevlileri devamlı olarak takip ve tespit edilecek, muzır faaliyetleri tespit edilenler derhal görevinden alınacaktı.*"

Hava Kuvvetleri'nden Destek

Böyle bir önlem sağcı subayların sağcı polis ve öğretmenleri, solcu subayların da solcu polis ve öğretmenleri korumalarını engelleyebilir miydi? Bu gibiler fesat ve mukavemetle suçlanırsa kayırmalar elbette önlenebilirdi.

"Sıkıyönetim idaresine karşı her türlü fesat ve mukavemet kesin ve kararlılıkla, sûrat ve şiddetle kırılırken, gerektiğinde bu gibi bastırma operasyonları için Hava Kuvvetleri'nden destek istenebilecekti."

Bu hava kuvvetlerinden destek işi de neyin nesiydi? Siyasal kamplaşma hava desteğiyle bastırılabilecek noktaya tırmanıncaya kadar beklendiyse bu çok yakışıksız ve hatta hesaplı kitaplı bir gelişmeydi. Hava Kuvvetleri'nden destek alınması düşünülen bir askeri harekâtla demokratik düzen nasıl sağlanacaktı? Örneğin, bir F-5 filosu havalanıp bomba mı yağdıracaktı *"sıkıyönetim idaresine karşı fesat ve mukavemet"* besleyenlerin üstüne?

"Bölgede muzır faaliyette bulundukları bilinen veya belirlenen, şüpheli veya yeni idareye karşı direniş beklenen, bu yönde çeşitli gizli yöntemlerle faaliyet gösteren kişiler ast komutanlıklarca bu emrin alınması ile birlikte, ikinci bir emre kadar gözaltına alınacaktır."

Eve geldiğinde çocukları çoktan uyumuştu. Kokularını bir solukta içine doldurdu. Nasıl da özlemişti. Sarıldı, kucakladı tek tek.

"Gerektiği kadar, yeterli ölçüde" anlattı sonra karısına, gece yarısından sonra olacakları. *"Korkulacak bir şey yok"* dedi *"bizim için yani"* diye ekledi. Bunun kaçıncı vedalaşma olduğunu çıkaramadı. Karısının titreyen küçük çenesi yıllardır yaşadıkları bu zorunlu ayrılıkların simgesi olmuştu. Kucaklaştılar. Kışlaya dönerken, uzun bir süre bütün ülkenin kışla gibi yönetileceğini düşünüyordu. Bir saatlik uyku şoförüne iyi gelmişti. Dinlendin mi sorusunun yanıtı hazırım komutanım oldu. O da hazır olduğuna göre darbe yapılabilirdi. Ne tuhaftı yarın belki annesi babası kardeşi gözaltına alınacaktı ama o buna hazırdı. Dosyasını açtı, cep fenerini yaktı, kaldığı yerden okumaya başladı.

"Aşırı uçların yayın organı olan gazete, dergi ve kitapların yayını sıkıyönetim komutanlıklarınca yasaklanacak, yasağa uymayanlar tutuklanacaktı"

"Harekâtın hedefinin saptırılması yönünde yapılacak maksatlı propagandalara meydan vermemek ve yapılanları etkisiz kılmak ve olumsuz kamuoyu oluşturmak üzere bölgede yayımlanan gazete dergi ve öteki yayın araçlarının ordu sıkıyönetim karargâhlarında oluşturulacak bir sansür kurulu tarafından sansüre tabi tutulacaktı."

"Bizim böyle bir yetkimiz vardı, aslında.." dedi. Yine sesli düşünüyordu. Acaba niye kullanılmamıştı. Türkiye'de basının merkezi olan İstanbul'da tam iki yıldan bu yana sıkıyönetim vardı ve sıkıyönetim yasası komutanlara bu yetkiyi veriyordu.

Kendi yasak kitapları aklına geldi birden. Maksatlı propagandaya mı, yasak yayına mı girerdi acaba. Güldü.

Karargâha döndüğünde, herkes koşuşturuyordu. Zarfını açan yeni görev yerine doğru hareket ediyordu. Bir baştan bir başa koca devleti güçlü elleriyle yöneteceklerdi artık. Yeni bir bakanlar kurulu oluşturulmuş gibiydi.[37] Gün yükselirken, hiçbir direnişle karşılaşmadan devlet ele geçirilmişti.

Başbakanlığın önünde resim çekmek için inatlaşan o iki gazeteci de olmasaydı darbe yaptıklarının ayrımında bile olamayacaktı. Heyecanı yatışmıştı ama kuşkuları sürüyordu.

Hareketin İçinden, Harekâtın İçine

Saat 03.59'da gazetede televizyonun önüne dizildiğimizde seni düşünüyordum sevgili kızım. Evren Paşa'nın *"halka hitap edeceği.."* duyurulduğunda yaşam durmuş gibi oldu.

Varlık haberini aldığımızdaki sevincim, yerini karmaşık duygulara bırakmıştı. Gün doğmadan önceki o koyu karanlık iliklerime dek işlemişti.

Hiç bilmediğin bir yolculuğa başlamıştın. Biraz sonra annenin karnında ilk masalını dinleyecektin yaşamının. Yolculuğun başlamıştı ama nereye geldiğini bilmiyordun. *"Gelme"* demeliydik sana. Başkaları da yola çıkmıştı çünkü. Senin hiçbir şeyin yoktu. Onların her şeyi vardı. Bizim bir çok kez dinlediğimiz masallarını anlatacaklardı sana. Gelmeyebilir, dinlemeyebilirdin.

Büyüdüğünde sana olmaz böyle şey dedirtecek masal başladı.

---

[37] Hv. Plt. Kur. Bnb. E. Çataloğlu Dışişleri Bakanlığı'na; Müh. Alb. N.Özakçe Bayındırlık Bakanlığı'na; Alb. N. Tükatlı Ticaret Bakanlığı'na; Alb. Necmi Turgut Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na; Alb. Sedat Şenbaşaran Ulaştırma Bakanlığı'na; Alb. R. Güçlü Tarım ve Orman Bakanlığı'na; Müh. Alb. M. Dayar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na; Müh. Alb. D. Anlagan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na; Bnb. S. Mutlu Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na; Alb. A. Turan İmar ve İskân Bakanlığı'na; Bnb. E. Salman Çalışma Bakanlığı'na; Alb. L. Esen Kültür Bakanlığı'na; Lv. Alb. E. Önoral TC Merkez Bankası'na atandı.

"*Yüce Türk Milleti*" dendiğinde artık sen de bu tanım içine giriyordun. Annenin, elini karnının üzerinde dolaştırdığını görür gibi oldum. Yolun yarısına gelen yaşamımın en büyük çözümsüzlüğünü o an yaşadım. Sana "Yüce Türk Milleti" denildiğinde artık yapacak hiçbir şey olmadığına inanıyordum.

Masal başlamıştı, hep birlikte yeniden dinleyecektik. "*Büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği, ülkesi ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti son yıllarda..*" diyen sesin sahibi yeni kurtarıcılarımızın patronuydu.

Senin yaşamını tümüne gözlerini dikmişlerdi, bizim geri kalan günlerimize el atacaklardı.

Sen hiç duymamıştın ama, biz kaçıncı kez dinliyorduk bu masalı. Üstelik, karşılarına oturtup zorla dinletiyorlardı.

Gözlerini açtıktan sonra senin ilk düşün olacaktı bu masal, hayra yoracaktın belki. Ama bizim kaçıncı karabasanımızdı bu bir bilsen. Üç büyük darbe ve sayısız darbecikler görmüş bir babam var benim diyecektin. Annen ilkini anımsamıyor. Ben hepsini biliyorum.

"*Masalcı yaşlı adam*" senin de, bizim de geleceğimizi karartan nedenleri anlatıyordu, kendine göre.

Devlet başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmişti. Anayasal kuruluşlar suskunluğa bürünmüştü. Siyasi partiler kısır çekişmeler içine girmişti. Devleti kurtaracak gerekli önlemleri almamışlardı. Yıkıcı ve bölücü mihraklar azıtmışlardı. Vatandaşın can ve mal güvenliği kalmamıştı.

O ne güne duruyordu. Yönetime el koyup bütün sorunları çözebilirdi. Ona göre ilkokulundan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik örgütü, işçi kuruluşları ve siyasal partiler:

Ne var ne yok hepsi suçluydu. Bir damlacıktın ama sen bile bunlara inanmazdın.

Suçlu olmayan iki kuruluş vardı masalcıya göre. İlki Silahlı Kuvvetler'di, öteki işverenler. Silahlı Kuvvetler'i bu olumsuz tablonun içine sokmak elbette olanaksızdı. Almazdı. İşverenleri suçlamak yersizdi. Değmezdi.

Alışkın olduğumuz bir yöntem deneniyordu. Türkiye Cumhuriyeti'ni

koruyor ve kolluyorlardı. Yoksa Türk Silahlı Kuvvetleri hiçbir zaman, siyasal iktidar olma hevesine kapılmamıştı. Onun temel görevi yalnızca yurt savunmasıydı...

Gün ışırken ilk bildiri yayımlandı. Sen annenin karnında bir damlacıktın.Kimbilir belki de mışıl mışıl uyuyordun.

Hiç kimse yeni bir imparatorluğun kurulduğunu düşünmüyordu. Çünkü herkes biliyordu ki uygar dünyanın hiçbir ülkesinde silahlı kuvvetler, bizimkiler kadar demokratik düzenin koruyuculuğunu üstlenmemiş ve demokratik düzen'in savunuculuğunu yapmamıştı.

O günden sonra Milli Güvenlik Konseyi bildirilerini dinlemekten başımız döndü, gözlerimiz karardı. Biri bitmeden biri başlıyordu. Siyasi partiler ve sendikalarla ilgili açıklık yoktu hâlâ. 1,2,3,4 ve 5 numaralı bildirilerde açık açık bir şey söylenmiyordu. Ya kapatılacak ya da çalışmaları durdurulacaktı. 6 numaralı bildirinin okunacağı duyuruldu. Heyacanlandık. Siyasi partiler mi sendikalar mı diye düşünürken darbe bildirisi "kahraman silah arkadaşlarım" diye başladı.

Jandarma Subay Okulu'nun gazinosunda oturan, silah arkadaşı genç subaylar birbirinin yüzüne baktı. Bir kısmı yola çıkma hazırlığı içindeydi. Üniformalarını çıkarıp *"siyasi hareketlerine"* katılmaya karar vermişlerdi. Eylül İmparatorluğu'nun bu yanında kalıp her gün bin kez ölmektense, öte yanına geçip ülkenin aydınlık geleceği için yaşamak çok daha inandırıcıydı.

"Üstün disiplin anlayışı, sınırsız yurt ve ulus sevgisi, ulu önder Atatürk, kutsal emanet, sapık ideolojiler.." gibi sözcükler uğulduyordu kulağında.

İzmir'deki eşine uzun bir süre haberleşemeyeceklerini bildiren son mektubunu karalamaya uğraşıyordu. Askerlik günlerini soyunmaya hazırdı. Bir tek tabancası kalacaktı belinde. Satırlarının sonuna doğru daha içtendi. *"Ben gidiyorum.."* dedi; *"televizyonda senin de şu anda duyduğunu umduğum, 'kahraman silah arkadaşlarım' masalına inanmayı çok isterdim"*

İnanmıyordu, inandığı şeyler için gidiyordu...

Eşine ve çocuğuna sarılmadan kendi *"siyasi hareketine"* katılıyordu genç subay. Hep bugün için hazırlamıştı kendini. Gidişin bir askeri dar-

beyle noktalanacağı bilinmiyor muydu? Böyle bir sona doğru gidildiğini oturup konuşmuyorlar mıydı aylardır?

1975'lerden beri hafta sonlarında toplandıkları eve gitti doğruca. Duyduklarına inanamadı. Konuşulanlar onu biraz önce duyduğu bildiriden daha çok sarsmıştı. Siyasi hareketi ondan *"işinin başına dönmesini.."* istiyordu. Herkes işinin başına dönecekti. Önce şaka sandı. Değildi. İşinin başına dönecekti. Üniformasını giyecek, silahını kuşanacak, operasyonlara katılacaktı. İnanamıyordu. İşin kötüsü, inanmadığı şeyleri yapmak için geri dönüyordu. Oysa o *"harekatın.."* içinde olmamak için, *"hareketine.."* katılmak için yola çıkmıştı.

Birkaç saat önce siyasi hareketinin önderleriyle birlikteydi. Şimdi harekât merkezine geri dönüyordu. Askerliğini yeniden kuşandı. Hareketin içindeydi, harekâtın içinde oldu.

Konseyin 6 Numaralı Bildiri'yi bir gün sonra gazetelerden okurken sicim gibi yaşlar süzülecekti yanaklarından:

"Ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların yarattığı sayısız bunalımlar, ulusal varlığımıza kastederken, bu tarihi karara başvurulmasaydı, ulu Atatürk'ün kutsal emanetleri ve ilkeleri sapık ideolojilerin kölesi olacak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurduna geleneksel ve sınırsız bağlılığı, eşsiz kahramanlık ve fedâkarlığı, şanlı tarihinin ve ulusunun önünde, bu felaketin ağır vebali altında kalacaktı."

"Operasyona.." diye bir ses yankılandı duvarlarda. Arkadaşlarının operasyon hazırlıklarını gözledi. Çelik yeleklerini giyerken kimse kimsenin yüzüne bakamıyordu.

Önce içinde yer aldığı siyasal hareketi düşündü, sonra da verilen her buyruğa uyacağı yönetime el koyma harekâtını. Güçlü olmak gerekiyordu. Gücünü bildirinin dördüncü paragrafından alacaktı başka çare yoktu:

"Gücünüzü, aziz Türk ulusunun vefa dolu kalbinde sizler için yaşattığı büyük güven ve gururdan, damarlarında yurt sevgisi alevlenen asil kandan ve bayrağınızla birlikte ebediyete kadar götürmeye ant içtiğimiz Atatürk ilkelerinden alacaksınız."

Bir yıl sonra, Ankara Merkez Komutanlığı'nda sorgulanırken, üstünden 6 Numaralı MGK Bildirisi çıkmıştı. *"Kahraman silah arkadaşlarım"*

diye başlayan satırın altı çizilmişti. *"Senin gibi hainler için söylenmiş değil bu sözler.."* diye bağırmıştı sorgusunu yapan subay.

Yakalanmadan önceki günlerini düşünmüştü Merkez Komutanlığı'nın gözaltı yerinde. En iyi sıkıyönetim bildirisini kim hazırlayacak diye yarışma açmışlardı kendi aralarında. Seçici kurul 8. Kor. Elazığ, Malatya, Bingöl, Tunceli, Muş, Bitlis Sıkıyönetim Komutanlığı'nın hazırladığı bildiriyi ödüle değer bulmuştu. Bildiride *"yeni yönetime karşı telakki edilecek her hareketin süratle ve şiddetle bastırılacağı"* belirtiliyordu.

Operasyona giderken karmaşık duygular içinde olduğunu anımsadı. Omuzlarındaki yükün büyüklüğünü biliyordu. Bu belki bir zaaftı, zayıflıktı ama bu yükün altında eziliyordu. Ayrımında değildi. Salt kendinde değil, ona *"işinin başına dön"* diyenler de de aynı zaaf yok muydu?

Ulusal, Laik ve Demokratik Bir Görüş

Birkaç yıl sonra *"anarşist- terörist, Marksist-Leninist"* suçlamalarıyla yargıç karşısına çıkarıldığında bu karmaşık duygulardan arındıramamıştı benliğini.

Savunmasının bir yerinde gerçeği yakalamıştı ama söylediklerini ne duyan ne de duyuran oldu. Yüzlerce genç subay yargılanıyordu çünkü. Ordunun disiplini söz konusuydu:

"Harp Okulu'nda eğitim ve öğretim süresi, 1971 yılında 3 yıla, sonra da, yanlış anımsamıyorsam Okullar Daire Başkanı Korgeneral Kenan Evren tarafından esasları hazırlanan plan ve program uyarınca, 1974 yılında 4 yıla çıkarıldı.

Askeri derslerin yanı sıra hukuk, ekonomi, işletme, elektrik ve elektronik bölümleri açıldı. Üniversitelerden değerli hocalar getirildi. Bilimsel denilebilecek bir ortam yaratıldı. O zamana kadar tabu sayılabilecek konular bile, eğitim programları gereği ders olarak okutuluyordu.

Yalnız bir yarı yıl boyunca, bugün benimsemekle suçlandığım Marksist öğreti etüt edilmişti. Hukuk, Ekonomi Biliminin Temelleri, Azgelişmişlik ve Kalkınma, Uluslararası İktisat, Ekonomik Doktrinler Tarihi, Kamu Yönetimi, Muhasebe, Maliyet ve Fayda Analizi, İşletme Yönetimi, Ekonometri ve İstatistik, Para Teorisi, Bilgiişlem Yönetimi, Sosyal Tarihi, dört yıl boyunca işlenen derslerin başında geliyordu..

Öğrencilerin araştırma yeteneklerini geliştirmek için seminer dersleri konulmuştu. Faşizm ve Demokrasi, NATO ve Ulusal Savunma, Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve OYAK'ın Yeri, Türkiye'de Gelir Dağılımı, Tekeller, Ekonomik Sistemler ve Azgelişmiş Ülkeler, Çokuluslu Şirketler ve benzeri araştırma konuları veriliyordu..

Örneğin Maliyet ve Fayda Analizi dersini veren öğretim üyesi bir binbaşı, Öğretim Kurulu Başkanlığı kanalıyla öğrencilere dağıttığı ders notunda; savunma hizmetlerinin maliyet ve faydasının analizi konusunda şunları anlatıyordu:

'Savunma anlaşmalarının ortak faydasını değerlendirmek için, anlaşmayı yapan hükümetlerin o devleti oluşturan halkın hangi sınıfı temsil ettiği üzerinde durmak gereklidir. Bazen uluslararası askeri sözleşmeler, her iki ülkedeki halkın bütünü için ortak yarar sağlar. Bu tür anlaşmalara örnek alarak İkinci Dünya Savaşı'nda ABD ile SSCB arasında yapılan anlaşmayı, söyleyebiliriz. Buna karşılık bazen de savunmada maliyet paylaşımı için yapılan anlaşmalar, ülkedeki egemen sınıfların çıkarlarının ve iktidarının sürmesine hizmet etmek için yürürlüğe konulmuş olabilir. Bu türe örnek olarak, Türkiye ile ABD arasında Savunma İşbirliği Anlaşması verebiliriz... Yöneticilerin uluslarının bütünü adına hareket ettikleri, onların çıkarlarını onların anladığı biçimde savundukları söylenemez.'"[38]

Kimin aklına gelebilirdi ki sorumlu olduğu dersler nedeniyle suçlanmak. Derslerde başarılı olanları o görüşü benimsemekle sorumlu tutmak bir tuzak değilse neydi?

"Milli iradenin temsilcisi olan TBMM'nin hiçbir rolü olmadan dünyanın jandarması ABD ile ülkemiz arasında Savunma İşbirliği Anlaşmasının kotarılması karşısında, ders notundan aktardığım bu bölümün anlamı daha çarpıcıdır..

"Bu arada bir ordu kitabı olan 'Psikolojik Harekât Teknik ve Usulleri' adlı kitaptan bir alıntıyı dikkatinize sunmak istiyorum[39]*. Şöyle diyor: Türk devletinin izlediği siyaset doğrultusundaki oryantasyon (uyum)*

[38] Kara Harp Okulu, Maliyet ve Fayda Analizi Ders Notları, sayfa 5.

[39] FM-33-5 Amerikan Talimnamesi'nin Türk Silahlı Kuvvetleri için çevirisi olan ST-35-5 adlı kitabın 18. Ek bölümündeki madde.

programlarının başarı ve başarısızlık derecesi saptanır. Kolej ve okullardaki gizli emniyet teşkilatları araştırılır. Türk devletine karşı yönelen dersler ve teoriler eleştirilerek incelenir. Öğrencilerin bu tip derslere ve teorilere karşı tepkileri çözümlenir.

Öğrencilerin, kendi okullarının da bu tekniğin kapsamına girip girmediğinden haberi yoktu; olsa bile böyle bir tekniğin varlığı önemsizdi. Çünkü, öğreciler, düzenin pisliği ile tanışmalarına, mesleklerine ve ülkelerine ihanet etmelerine imkân verecek yaşta ve ortamda değillerdi. Ve bu nedenle herhangi bir art niyetle düşünmeyecek kadar saf ve temiz yürekliydiler. Genç bir insanın saflığında ve temiz inancı içinde oldukları içindir ki, bilim ortamı kısıtlı da olsa, yaşadıkları toplumu kendi deneyleriyle kavrayarak, insani yaradılışlarının doğal bir sonucu olarak, ulusal, laik ve demokratik bir yaşam görünüşe yönelmişlerdi."[40]

Kim bilebilirdi ki *"Türk devletine karşı yönelen dersleri ve teorileri.."* öğretirken potansiyel suçlular arandığını. Derslerde soru soranları, ödev yapanları, katılanları, eleştirenleri o görüşü benimsemekle suçlamak bir tuzak değilse neydi?

Hain Lafı Bile Az

Ordunun geleceği olan Harp Okulu öğrencilerine önce bir kapı aralanıyordu. Sonra da bu kapıdan başını uzatanlar tek tek avlanıyordu. Dünyaya açılan pencereler yüzlerine kapatılıyor, binlerce yurtsever asker okudukları ders notları kanıt gösterilerek vatan haini ilan ediliyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun gücünün dorukta olduğu günlerde, Devlet Başkanı Kenan Paşa *"Her millette olduğu gibi bizde de hainler çıkmıştır, türemiştir. Fakat, eğer bu hainler Silahlı Kuvvetler'in içinden ve hele Harbiye'nin içinden çıkarsa, ben onlara hain lafını bile az bulurum,"* diyordu.

Eğitim ve öğretim programlarını önce her tür çağdaş bilgi ile donat. Sonra bunları öğrenenleri, benimseyenleri vatan haini ilan et. Bu bir tuzaktı.

---

[40] 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen THKP-C Üçüncü Yol Davası sanıklarından teğmen Rahmi Yıldırım'ın savunması.

Dünya jandarmasının bu tuzağı, yıllar önce kurulmuştu. ABD Savunma Bakanı Robert Mc Namara ta 1967'lerde anlatıyordu da, nedense anlatmak istemiyordu:

"Askeri dış yardım yatırımlarımızdan aldığımız en büyük karşılık ABD ve denizaşırı ülkelerdeki eğitim merkezleri ve askeri okullarımızda yetiştirilen seçme askerler ve uzmanlardan gelmektedir. Bu öğrenciler kendi ülkeleri tarafından, ülkelerine döndüklerinde eğitmen olarak seçilmişlerdir. Bunlar ülkenin gelecekteki liderleri, iş yapmasını bilen ve bunu liderlik ettikleri kuvvetlere öğretebilecek kişilerdir. Liderlik mevkiinde Amerikalıların hareket tarlarını ve nasıl düşündüklerini yakından bilen kişilerin olmasının değeri üzerinde fazla durmama gerek yoktur. Böyle insanlarla arkadaşlık kurmamızın değeri ölçülemez."

Ordunun içindeki sol eğilimleri kaynağında ortaya çıkarmak için izlenen bu yöntemle, sayıları binlere varan insanın geleceği elinden alınıyordu. Siyasi yelpazenin sağında başka ölçüleri yansıtan bir durum vardı.

Düşünceleri nedeniyle bir çift sözle *"vatan haini ilan"* edilen sol görüşlü bir subayın yargıç karşısında söyledikleri, bu ölçüyü anlamak için yeterliydi.

"Mustafa Kemal Atatürk'ü mezun eden bu okulda, Kemalist düşüncenin egemen olduğunu söylemek güçtü. 1976-1977 öğretim yılı başında okul komutanı Korgeneral Kemal Gökçe, ülkedeki kısır siyasi çekişmeden söz ederek, izlenmesi gereken yolun Atatürkçülük olduğunu söylüyor, 'Ancak okul yönetimi olarak biz sizlere Atatürkçülük konusunda yeterli bilgi veremiyoruz, Atatürk'ü siz kendi çabalarınızla araştırıp öğrenmelisiniz' diyordu.

Bu öğütlere karşın, 1977-1978 öğretim yılında dersliklerinden kitaplıklarındaki 'Söylev'ler okul yönetimince kaldırılıyordu. 'Söylev'lerin kitaplıklara konulmasına ilişkin istekler reddediliyordu. Kemalizm konusundaki bilgilenme, görünüşte, öğrencilerin kişisel çabalarına bırakılıyor, bu konuda yetersiz olduğunu söyleyen okul yönetimi; ırkçı, Turancı düşüncelerin resmi ve resmi olmayan propagandasına engel olmuyor ya da olamıyordu..

"MC hükümetleri kanalıyla, iktidara ortak olduktan sonra MHP,

devlet kurumlarında ve kitleler içinde süratle örgütleniyor, buna bağlı olarak, ülke çapındaki terörü kitlesel katliam boyutlarına vardırılıyordu. MHP'nin ülke genelindeki ve devlet kurumlarındaki, resmi ve resmi olmayan destek ve hoşgörü ile karşılanan faaliyetlerinin kapsamı içerisinde Harp Okulu da yer alıyordu. Okul içerisinde, özellikle sivil kaynaklı öğrencileri kapsayan ve başından itibaren örgütlü izlenimi veren bir grup vardı. Askeri savcının öne sürdüğü gibi, okul içindeki bölünme, bu davanın sanıklarınca yaratılmadı. Bölünme; Hitler ve Türkeş hayranı, işi birbirleri ile aynı yöntemle selamlaşmaya vardıran öğrenciler tarafından başından beri yaratılmıştı..

"Büyük öğrenci çoğunluğunun... demokrat bir yaşam görünüşü benimsemelerinde, ülkücü görüşü benimseyen böyle bir grubun varlığı da neden olmuştu. Bu davanın sanıkları, ileri sürüldüğü gibi 'hatta ders sırsında bile, malum ideoloji doğrultusundaki yayınların okunmasını temin' etmediler. Her saniyeleri denetim altında geçen öğrencilerin bunu yapabilmesine olanak yoktu. Ama MHP yayınlarını okuyabiliyorlardı. Bu hoşgörü, daha sonra, 'bu grubun azınlıkta olması nedeniyle ezilmesini önlemek' gibi bir gerekçeyle açıklanmıştı.

MHP'nin örgütlediği insanlar, devlet katında güvenlik güçlerinin yardımcıları, komünistlere karşı savaşan milliyetçiler olarak kabul ediliyor ve sırtları sıvazlanarak cesaretlendiriliyorlardı. Harp Okulu'ndaki ülkücüler ise, okul yönetiminin resmi propagandasından, bazı öğrencilerin konuşmalarından ve kimi yöneticilerin açıkça yan tutan davranış ve uygulamalarından cesaret alıyorlardı.

15 Mart 1975 günü, sinema salonunda, kimliği belirtilmeyen bir konuşmacı aşırı sol ve komünizm konusunda vereceğini söylediği konferansta yeryüzünde gelmiş geçmiş faşist rejimlerin propagandasını yapmıştı. Konuşmacıya göre, Yunan Cuntası, Şili Cuntası, İspanya'nın Franko'su ile Güney Kore ve Güney Vietnam'da iktidarda bulunanlar sapına kadar milliyetçidirler. Dünyanın her yanında komünistler hür demokratik rejimlere saldırıyorlardı. ABD, her zaman milliyetçilerin yardımına koşuyordu.

28 Mart 1975 perşembe günü, 'Tamer Bey' olarak tanıtılan bir baş-

ka konuşmacı 'aşırı sağ' konusunda bir konferans vereceğini söyleyerek kürsüye geldi. Anlattıklarına göre, aşırıların içinde bölücüler, Kürtçüler, irtica yanlıları her şey vardı ama MHP ve yan örgütleri yoktu. Onlar, güvenlik güçlerine yardım eden milliyetçilerdi.

Öğrencilere yönelik propagandanın başını çeken, taktik öğretmeni bir kurmay binbaşı (R.G.), dersleri sırasında birçok kez açık açık Türkeş'ten söz edebiliyordu. 'Harp Akademileri'nde okuyan Amerikalı arkadaşları, Amerikalıların Türklerden geldiğini söylemişlerdi, ona. Tanrı Türkleri kırbacı olarak yaratmıştı ona göre, Kanuni Sultan Süleyman dönemi' sınırları ötesine taşan beş aşamalı bir milli hedefimiz olmalıydı."

"*Moskof ve Türklük Mücadelesi*" ya da "*Allah Vardır*" gibi tuhaf kitaplar Harbiye'ye rahatlıkla sokulabiliyordu artık.Bazı Harbiyelilerin üniformaları ile Ülkü Ocakları'na girip çıkması hoşgörüyle karşılanıyordu o günlerde.

Öğrenci Alay Komutanı'na göre bu kitaplar "*yasaların sınırları ötesindeki aşırı solu yeriyordu ama,aşırı sağı telkin etmiyordu*"

Sıkıyönetim askeri mahkemesinde yargıç karşısındaki genç bir subayın anlatımıyla ortaya çıkan görünüm, kurulan tuzağı yansıtıyordu.

Türk devletine yönelen tehlikenin soldan geldiği görüşü kanıksanıyor, faşizmin bir tehdit oluşturmadığına inanılıyordu. Sol görüşü benimseyen öğrencilere, yaşamlarına mal olacak tuzaklar hazırlanıyordu. Irkçılık ve Turancılık peşinde koşanlara ise göz yumuluyordu.[41]

Bu bölünmeyi sağlamak için de Amerikan askeri doktrininden yararlanıyordu.

---

[41] Bu savı kanıtlayacak sayısız bilgi ve belge var. Örneğin Milli Güvenlik Konseyi'de MHP'ye dava açılıp açılmaması konusunda yapılan oylamada Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin ile Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya ret oyu kullandı. (Sistemin İntikamı, Ferruh Sezgin, Yeni Düşünce Yayınları, Aralık 1990) Askeri darbeyi gerçekleştiren kara ve hava ordularının komutanları MHP'nin yargılanmasına hayır diyordu. Orgeneral Ersin'in Türkeş'le mektuplaşacak, sorunlarına çözüm sözü verecekti. Dahası darbenin başbakan adayı MDP Genel Başkanı Turgut Sunalp Paşa cezaevindeki Türkeş'e haber yolluyordu: "Başbakan olduğum anda bu lüzümsuz ve uydurma davayı sona erdireceğim, kurtulacaksınız" (Türkeş'in Anıları-Şahinlerin Dansı, Hulusi Turgut, ABC yayınları,Ekim 1995, sayfa 448)

Kollamadan Korumaya

Siyaset biliminin yol göstericiliğinde "*askeri darbelerin*" niçin yapıldığını doğru dürüst anlatabilmeyi çok isterdim sevgili kızım. Darbe günlerinde yaşanılanları gözlemekten, irdelemekten öteye gidemeyecek bir uğraşım vardı oysa. Baban gazeteci, biliyorsun. Gazetecinin işi de bu kadarla sınırlı. Dert etme. Öğrenmek istersen kolayı var. Askeri darbelerin niçin yapıldığını ve hatta nasıl yapılması gerektiğini bir el kitabı olarak yayımlayabilecek uzmanları var artık evrenin.

Kitabın önsözü çok çarpıcı . "*Bu bir el kitabıdır*" diye başlıyor. "*Gerekli istek, araç ve gereci olan herkese kendi darbesini yapma olanağı verir; önemli olan kuralların bilinmesidir*"[42] diye sürüyor. Yemek kitabı gibi bir yapıt. Yemek tarifi gibi darbe tanımı yapılıyor.

"*Emir komuta zinciri dışında, küçük bir grubun meşru hükümeti devirerek iktidarı ele geçirmesiymiş*" hükümet darbesi ya da askeri darbe. Komik ama bu tarife bakılırsa 12 Mart da, 12 Eylül de emir komuta zinciri içinde yapıldığından askeri darbe değil. Üniformalı devlet adamlarının bu askeri darbe sözüne niçin kızdıkları da böylece anlaşılıyor.

Kitaba göre darbe için en uygun ülkeler azgelişmiş Üçüncü Dünya ülkeleri. Darbelerin el kitabında "*işe nereden başlamalı?*" sorusunun bile yanıtı var:

"*Amacımız sistem içinde siyasal gücü elde etmek olduğuna göre biz, devrimin yok etmek istediği statükocu güçlere dayanmak zorundayız.*

---

[42] Coup D'Etat: A Practical Handbook, Edward Luttwak, Penguin Books, 1969. Mayınlı Tarlada Dış Politika, Dr. Haluk Gerger, Hil Yayınları, s.157-162

Onların bir bölümüne biz de karşıysak, onlarla hesaplaşmayı sonraya bırakmalıyız. İki ana ilkemiz olmalı. Birincisi, hızlı hareket etmeliyiz. İkincisi, bize karşı çıkması olası güçleri pasifize etmek için siyasal rengimizi belli etmemeliyiz.

Gücümüzü oluşturacak kişileri elde etmek için genellikle tek kaynak vardır; o da yasal güçlerdir. Örneğin, halkın gereksinimlerini, günlük olarak sağladığını yoksul ülkelerde, esnaf kepenk kapatarak hükümet üzerinde büyük baskılar oluşturabilir. Ya da güçlü bir sendikanın grevleri ile hükümetin otoritesi sarsılabilir. Bu nedenle yeni hükümeti kurunca, bu güçleri kesinlikle etkisizleştirmeliyiz."

Küçük bir uyarı da var.Darbenin herhangi bir siyasal akımla özdeşleştirilmemesi isteniyor. Burada *"duruma göre bir taktik hazırlanır.."* diyor. Ve örneğin bir Latin Amerika ülkesinde *"ulusal kalkınmadan.."* ya da *"siyaset adamlarının yarattığı pisliği temizlemekten.."* söz edilebileceği yazıyor.

Kitabın bence en ilginç yanı, askeri darbeyi gerçekleştiren güçlerin de muhalefete gereksinim duymaları gerektiğini anlatan bölümü. Bunların korunmasını öneren yazar *"onlara belli bir eylem özgürlüğü.."* verilmesini bile istiyor:

"Onların muhalefeti bizim açımızdan iki olumlu sonuç doğurur. Birincisi bizden çok, onlardan korkan politik güçlerin desteğini kazanırız. İkinci olarak da bir süre sonra onları, daha önce sözünü ettiğimiz aşırı gruplarla berabermiş gibi gösterip yine onlarla savaşırız."

Daha sonra da, bir askeri darbenin planlanmasında özen gösterilecek ayrıntıları anlatıyor tek tek. Haritalar, şemalar, liste ve çizimlerle darbe planının nasıl yapılması gerektiğini öğretiliyor. Bu arada, siyasi partilerin, hükümet üyelerinin, önemli kişilerin, basının, sendikaların nasıl etkisizleştirileceği gibi yaşamsal sorulara değiniliyor. Bunlar kolay, güç olan askeri darbelerin nerede hangi ülkede yapılacağını saptamak.

"1945'ten bu yana sömürgeciliğin gerilemesi, bağımsız devletlerin sayısını iki kat daha arttırdı. Böylece bize açılan fırsatlar da sevindirici bir biçimde artmış oldu. Bununla birlikte, her ülkenin bizim için iyi bir hedef olmadığını bilmeliyiz. Bizi örneğin İngiltere'de bir darbe yapmaktan

alıkoyacak bir şey yoktur. Ama, orada çok kısa bir süreden fazla iktidarla kalamayız. Kamuoyu ve bürokrasi, iktidarların niteliği ve yasal temeli konusunda temel bir anlayışa sahiptirler ve meşru liderliği geri getirmek için karşı tavır alırlar. Bu karşı tavır, darbenin ilk başarısını anlamsızlaştırır ve darbe öncesi hükümeti popülerleştirir"

Darbe için en uygun olanların *"geniş bir işsizlik ya da yüksek enflasyonla birlikte sürekli ekonomik bunalım yaşayan çok partili bir sistemi istikrarsızlıkla sürdüren"* ülkeler olduğu vurgulanıyor. Darbelere elbette olumluluk yükleyen bir tanım da yapılıyor. Darbeye darbe denmiyor. Pasif kollamadan aktif korumaya geçişe darbe deniyor.

Bunu 11 Mart'ta *"kolluyordu.."* 12 Mart'ta *"koruyor.."* gibi anlamalısın.. 11 Eylül'de kolluyordu, 12 Eylül'de koruyor gibi ya da. Neyin neyi kollandığını, neyin neyi koruduğunu büyürken nasıl olsa görecek, yaşayarak öğrenecektin.

Birbirinden ilginç yaklaşımlarla dolu bu kitabın yazarının kim olduğunu söylemeyi unuttum. Dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan ABD'nin Başkanı R. Reagan'ın Ortadoğu ve Üçüncü Dünya Ülkeleri Danışmanı, hükümet darbesi uzmanı; Edward Luttwak.

Askeri darbelerin niçin yapıldığını, nasıl yapıldığını anlatmaktansa, "pasif kollamadan, aktif korumaya" nasıl geçildiğini anlatmak istiyorum.

Darbenin ilk ayı göz açıp yumuncaya kadar geçti. Çok değil, bir ay sonra herkes görevini biliyordu. Yasama da, yürütme de, yargı da tıkır tıkır işliyordu.

Anarşi de durmuştu, ekonomide ise bir geriye gidiş gözlenmiyordu. Her şey iyiydi ama, göz göre göre ordu politikanın içine giriyordu. Kendi deyişleriyle *"siyasetin batağına"* doğru yadsınamayacak adımlar atılıyordu.

Bir emir yayınlanacak, olumsuz gidiş önlenecekti.

Hep böyle oluyordu ordudaki işler. Emir her şeyden önemliydi. Emir her şeyden etkiliydi, her şeyden üstündü..

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir bütün olarak tüm ülke yönetimine el koyma kararı ve bu kararı uygulamak için hazırladığı planları Atatürk ilkelerine, ulusun bütünlüğüne ve bölünmezliğine inanan kahraman Türk

Silahlı Kuvvetleri tarafından emir ve komuta zinciri içerisinde başarı ile gerçekleştirilmişti..

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma vazifesini gerçekleştirmesi hususu en üst düzeydeki kuvvet komutanları ve tarafımdan bütün koşullar titizlikle incelenmiş karara bağlanmıştı..

"Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980 tarihinde devletimizin ve cumhuriyetimizin önemli sorunlarını anlamada, alınacak tedbirleri saptamada ve uygulamada acze düşen kişi, kurum, organ ve siyasi partilerin anlamsız, milli hedeflerimize ters düşen çekişmelerine son vererek; işleyen, etkili ve yeterli bir yönetim sistemini Atatürk ilkelerine uyan özgür, demokratik ve laik bir politik düzeni gerçekleştirmeye başlamıştı".

Öngörülen bu düzeni sürekli kılmak için gerekli olanları anımsatmakta yarar vardı.

Türkiye Cumhuriyeti, öncelikle içinde bulunduğu durumdan kurtarılacaktı. Daha sonra Atatürkçü politik düzen gerçekleştirilecekti.

"Kurtarma ve düzenleme safhasında; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin en üst düzeyindeki komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi, devletin en yüksek ve yetkili organı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri ve diğer konularda gerekli kanun ve kararnameleri çıkarma, bütün faaliyetlerinin icrasını takip ve kontrol etme görevine devam edecek ti.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin temel görevleri ikiye ayrılıyordu. İlki askeri görevlerdi. İkincisi sivil işlere ilişkin görevlerdi. Askeri görevler dörde ayrılıyordu: savaşma niteliğini üstün tutmak, gerektiğinde savaşmak, askeri teknolojiyi geliştirmek gibi görevlerdi bunlar. Askeri görevlerin dördüncüsü ise, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamaktı. Bu görev ilk bakışta sivil işlere ilişkin gibi görünüyorsa da, değildi.

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sivil işlere ilişkin görevlerinin başında anarşi, terör, bölücülük ve her türlü yaygın şiddet eylemlerini ortadan kaldırarak iç güvenliği ve barışı sağlamak geliyordu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sivil işlere ilişkin bir görevi daha vardı. Silahlı Kuvvetler Türk devletinin merkezi ve mahalli yönetiminin etkili ve verimli olarak çalışmasına katkıda bulunacaktı."

Askeri görevlerin yapılmasında göz önünde bulundurulacak, *"Temel*

unsur, her zaman olduğu gibi sarsılmayan bir disiplin içerisinde İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği esaslarının eksiksiz uygulanmasıydı.

Sivil görevlerin yerine getirilmesinde de İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği ile 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'ndan yararlanılacaktı. Sivil görevlerin başında, *"yurt sathında örgütlü, örgütsüz bütün anarşistleri, teröristleri ve bölücüleri etkisizleştirmek"* vardı. Devleti yeniden kuran, hükümeti yeniden örgütleyen bir tutum içindeydiler.

"Merkez ve mahalli idarelerde görevlendirilen askeri personel bulundukları teşkilatın amaç ve vazifelerine uygun olarak teşkilatlanması, personel kullanması, yönlendirilmesi, koordinesi ve kontrol edilmesine ilişkin esasların saptanmasını ve uygulanmasını sağlayacaklardı.

Bütün bunlara kimsenin bir diyeceği olamazdı.Ama bütün bunlar siyasetin içine girmeden nasıl gerçekleştirildi?..

Askeri personelin siyaset dışında kalması için davranış biçiminin ne olacağı da anlatılıyordu:

"Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin devlet işlerinin nasıl yürütüleceğine ilişkin değişik fikirler etrafında gruplaşması gibi bir durum, hep birlikte komutanın kanuni yetkileri ve liderlik niteliklerine sahip olması ilkesine dayanır. Ayrıca, ülkemizde yabancı etkilerle oluşan, fakat bünyemiz uymayan değişik fikirlerin Silahlı Kuvvetler'e nüfus etmesi, ileride Silahlı Kuvvetler'in birbirine hasım gruplara bölünmesi anlamına da gelebilir..

"Ülkemizin içinde bulunduğu savaş ve buhran devrelerinde Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde düze çıkması 'Türk Birliği'nin kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş ifadesi' olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çok güçlü bir disipline sahip olası gerçeğine dayanmaktadır. Ne zaman, hangi nedenlerle olursa olsun disiplinin sarsılması milli felaketlere neden olmuştur. İçinde bulunduğumuz dönemde Silahlı Kuvvetler'in yurt savunmasına dönük niteliklerinden, birlik ve beraberliğinden kayıplar vermemesi en başta gelen amacımızdır. Memleketimizde her konuda ve sorunda meydana gelen farklı yaklaşımların düşmanlık haline gelmiş olmasının önemli ve telafisi zor olan olumsuz sonuçlar doğurduğu açık bir gerçektir. Bu durumun normal hale gelmesi sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının politik faaliyet dışında kalması

hayati önemi haizdir. Sonuç olarak; disiplini sarsacak eylemlerin ve davranışların başında askeri personelin politika içerisine girmesi gelir.

"Pasif kollama görevinden, aktif koruma durumuna giren Türk Silahlı Kuvvetleri, bu ara devrede ve tekrar bütünüyle kollama durumuna geçinceye kadar politikada aktif görev alamayan bütün personeli ile politika dışında kalmaya özen gösterecektir. Bu nedenle Silahlı Kuvvetler'in politika dışında tutulması, komuta ve yönetim sistemindeki bütün görevlilerin en önemli vazifesidir."[43]

Yüzbaşılar, binbaşılar, yarbaylar, albaylar kısaca askerler Başbakanlıktan DPT Müşteşarlığı'na; Merkez Bankası'ndan Maliye Bakanlığı'na, yerel yönetimlerden, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne kadar her yerde görev alacaklardı ama her nasıl olacaksa siyasetin içine girmeyeceklerdi.

Emre göre *"Atatürkçülüğü benimseyerek bütün sapık ideolojilerle savaşarak"* gerçekleştireceklerdi bu işi. Ve *de elbette* yanlış anlamalar ve yorumlara sebep olmamak için, askeri personel, aşağıdaki davranışlardan kaçınacaklardı.

"Vicdan hürriyeti mutlaktı, vicdan hürriyetine saygılı olmak gerekirdi. Askeri personel, kendi dini inançlarını ve uygulamalarını başkalarını etkileyecek biçimde açıklamayacak ve herkesin dini inançlarına ve uygulamalarına saygı gösterecekti"

Anlaşılan dinin siyasetteki etkisi bir takım kulaklara fısıldanmıştı..

"Askeri personel, devlet yönetimine ilişkin hususları açıkca münakaşa etmeyecekti. Bilerek veya bilmeyerek belirli fikirleri benimseyip bu fikirleri üst makamlara iletmeyecekti. Belirli görüşler doğrultusunda gruplar oluşturarak baskı grupları gibi hareket etmeyecekti. Askeri personel, yönetime ilişkin bilgi sahibi olabilirdi ancak, resmi kisvesi altında özellikle kışlada ve hatta özel hayatında bu bilgisini ve benimsediği fikirleri başkası ile tartışamazdı. Bu hususta kamuoyu oluşturmaya katkısı bulunamazdı"

Özel hayatta tartışma yasağı getiren önlem ordu tabanındaki siyasal kamplaşma korkusundan kaynaklanıyordu. Bu korkuyla gelen yasaklara kendileri dışında herkes için geçerli olması insanı hem düşündürüyor

[43] "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görev ve Sorumlulukları ile Askeri Personelin Politika Dışında Kalması" konulu Orgeneral Kenan Evren imzalı 7 sayfalık emir.

hem de güldürüyordu:

"Bazı faaliyetler politik nitelikteydi, kaçınılması gerekirdi: Siyasi partilerle her türlü ilişki kurulamazdı, partililerle müzakere ve tartışmalara girilemezdi. Açık veya kapalı olarak politik baskı grubu gibi hareket eden dernek, birlik, grup ve benzeri teşkillerle ilişki kurulamazdı.Benimsedikleri devlet yönetimine ilişkin fikirleri yayamazdı. Bu konuda tartışmalara giremezdi. Hükümet programında, politikasında ve icraatında kendi görüşlerine göre saptayacağı noksanlıkları ve alternatifleri çevresindekileri etkileyecek biçimde açıklayamazdı"

Astlarının çevresinde yükselen yasak duvarları onlara siyaset yapma olanağı getiriyordu.

Evren Paşa'ya göre din özgürlüğü vardı. Düşünce özgürlüğü yoktu. Din özgürlüğü öteki özgürlüklerle karıştırılmamalıydı. Din konusunda yanlış anlama ve yorumlara sebep olunmamalıydı.

"Açıkça münakaşa" yoktu. Gizlice tartışılabilirdi anlaşılan. Bilerek veya bilmeyerek *"belirli fikirleri benimsemiş"* olabilirlerdi ama *"Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının sahip olduğu tek ideoloji Atatürkçülük'tü."*

Seçimlerde oy kullanılabilirdi ama, siyasi partilerle ilişki kurulamazdı.

Hükümet programı bile eleştirilemezdi. Hele hele emekli oramiral Ulusu'nun kurduğu hükümetin programı hiç eleştirilemezdi..

Kitap, Makale Yazmak İçin

1982'nin ilk günlerinde ordu siyaset ilişkisi konusunda akıl almaz bir yanlış yapıldı. Ordu personelinin aile ve iş çevrelerinde nasıl konuşması gerektiği bir genelgeyle anlatılacaktı. Çok bilen çok yanılıyordu.

"Harekâtı müteakip; TSK personelinin bilerek veya bilmeyerek takınacağı tutum ve davranışlarla, bu başarılı harekâtın üzerine gölge düşürmesi ihtimaline karşılık personel uyarılmış ve konunun her kademedeki komutanlar tarafından takip ve kontrolü istenmiştir.

Ancak; Genelkurmay Başkanlığı'na intikal eden bazı duyumlardan; bir kısım subay ve astsubayların hatta eş ve yakınlarının, aile ve iş çevreleri ile umuma açık yerlerde muhtelif beyanlarda bulundukları, idarenin çeşitli tasarruflarını eleştirdikleri veya mütalaa beyan ettikleri kendileri

ve yakınlarının bu harekâtta ne derece etkin görev yaptıklarını, olayları kendi görüş ve çıkarlarına göre yorumlayarak anlattıkları, bundan prestij sağlamayı umdukları, bir kısım basın mensuplarının da bu konuşma ve beyanların doğruluğunu incelemeye gerek görmeden makale ve kitap yazmak için kaynak olarak kullandıkları öğrenilmiştir."[44]

1982 yılındaysa, kitap yazmak bir yana, doğru dürüst haber bile yazılamıyordu..[45]

Orduyu siyasetin dışında tutabilmek için düş gücüne sığınmışlardı. Yanlış üstüne yanlış yapıyorlardı. Yanlışlara gömülmüş bataklığın içindeydiler. Benzeri emirlerin sonu her ne kadar, *"bir asker için en büyük milli ve askeri değer siyasetin dışında kalmaktır"* diye bitiriliyorsa da, burunlarının ucuna dek siyasetin içine girmişlerdi.

"Örgütlerle İlişkisi Olan Askeri Personel" için emirler yayımlanıyordu. Siyasal düşüncelerinden dolayı binlerce genç subay, astsubay ve askeri okul öğrencisi yargı kararı olmadan ordudan uzaklaştırılıyordu.

"Genelkurmay soruşturma heyetlerince soruşturması yapılan askeri personelden, Silahlı Kuvvetler'den ilişiği kesilenler, ilgili sıkıyönetim mahkemelerince tahliye edilmiş ve yurdun çeşitli yerlerine dağılmışlardı.

Donanma ve Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesinde THKP-C DEV-YOL örgütü ile ilgili olarak yapılan soruşturmada, Genelkurmay Soruşturma Heyetlerince soruşturmaya alınan personelin Silahlı Kuvvetler'le ilişkilerinin kesildikten sonra da sivil kesiminde faliyetlerine devam ettiği tespit edilmişti.

İllegal örgüt faaliyetlerine devam edeceği değerlendirilen Ek-A'daki personelin, kıtalardaki subay ve astsubaylarla teması önlenecekti.

---

[44] Ordu politika ilişkileri konusunda, darbeden iki gün öncesinden başlayan yoğun bir emir trafiği gözleniyordu. 10 Eylül 1980 tarihinde başlayan 10 Ekim 1980, 21 Kasım 1981, 6 Ocak 1982, 27 Ocak 1982, 16 Aralık ve 23 Aralık 1983 tarihlerinde yayımladıkları emirleri ile Silahlı Kuvvetler'in komutanları konuya özel önem verdiler.

[45] Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Recep Ergun her tür toplantıyı izne bağladıktan sonra işi yabancı basın organlarından yapılan alıntılarla oluşturulan haberleri yasaklamaya kadar götürecekti. "... devamlı olarak Türkiye ve bugünkü yönetim aleyhine yalan ve iftira zehri akıtan, yabancı ülkelerde üstlenmiş radyolar ile bunlara paralel yayınlarda bulunan yabancı basın organlarında yayınlanan ve Türkiye'yi ilgilendiren haberler iktibas (alıntı) suretiyle dahi olsa, basın yolu ile yayınlanmayacaktır." (10 Şubat 1982)

İlişiği kesilenler kıta veya askeri garnizon ve askeri mahfel gibi yerlere sokulmayacaktı."

Meydan kendilerinindi, paşa gönüllerinin istediği gibi siyaset yapabilirlerdi artık...

Yargılanmadan sokağa atılan binlerce kişinin hakkını arayamadığı bir ortamda, güçlü olan istediği her şeyi yapacaktı elbet...

Türkiye yasa ile yönetilen bir ülke olmaktan çıkmıştı. İmparatorluk hukuku geçerliydi çoğu yerde.

Evlerde ve işyerlerinde

Ankara orduevindeki tatsız bir olay, komutanları uzun uzun düşündürdü. Ne yalan söyleyeyim ben sevinmiştim.

Bir albayın eşi Kara Kuvvetleri Komutanı Ersin Paşa'yla tartışmış, sol görüşlü yurttaşlara yapılan uygulamaları sert bir dille eleştirmişti. Paşa kem küm etmiş ama bir şey söylememişti.

Önlem alındı, zaman yitirmeden de yeni bir emir yayımlandı. Ersin Paşa'nın intikamı acı olacaktı

"Bütün subay, astsubay ve sivil memurlar ve bunların aile fertleri, evlerde ve işyerlerinde bu tür konuların görüşülüp konuşulmasına müsaade etmeyeceklerdir. Ayrıca, bu konuları açarak tartışmaya giren ve 12 Eylül harekâtı ile yönetimin tutumu hakkında asılsız haberleri yaymaya çalışanları tespit ederek bağlı bulundukları komutanlıklara bildirmeyi bir yurt görevi kabul ederek üzerinde hassasiyetle durmalıdırlar.

Son zamanlarda 12 Eylül harekâtına karşı olanların olumsuz propaganda (harekât ve yönetimin uygulamaları hakkında) yöntemlerini değiştirerek, birinci özellikle 'fısıltı gazetesini' işletmeye önem verdiklerine dair inanılır kaynaklardan haberler alınmaktadır. Alınan, duyulan bir haberin doğruluğuna bakılmadan en yakınları kabul edilen kişilere bile söylenmesi, bu propagandaya alet olmanın kendisidir.

Kara kuvvetleri personelinin bu konuda çok hassas oldukları bilinmekle beraber, bir kere daha bunun üzerinde bilhassa ve önemle durmalarını ve böyle kötü bir propagandanın yayılmasına sebep ve alet olmamalarını ve bu emrin bağımsız bölük ve takım komutanlıkları seviyesine kadar yayımlanmasını ve bütün personele duyurulmasını rica ederim."

Evde ve işyerinde konuşmayı yasaklayan bir yönetim işbaşındaydı. Fısıltı gazetesinden korkuluyordu. Oysa bir zamanlar fısıltı gazetesine umut bağlıyorlardı. 1977 erken seçim kararından hemen sonra sivil asker haber alma örgütlerinde hazırlanan fısıltılar siyaset arenasına sürülmüştü. Onlara göre CHP içinde 64 milletvekilinin aşırı solla ilişkisi vardı. Ve seçimlerden sonra bu sayı artabilirdi..[46] Siyaseti öteden beri böyle yürütüyorlardı. Onlar sürekli küçülürken sen hızla büyüyordun.

Yönetimin bilgi ve onayıyla

"Yetkili organlar ve yurtsever aydınlar.." diye başlayan bildiriyi okurken bir süre önce görüştüğüm iki genç subayı anımsadım. Mamak Askeri Cezaevi'nden yeni çıkmışlardı. Soluk yüzlerindeki derin izler onları olduklarından daha yaşlı gösteriyordu. Yasadışı bir örgüte üye oldukları savıyla gözaltına alınmıştı. Gözaltında acı dolu günler yılların yükü gibi çökmüştü genç omuzlarına. Ucunda idam olan bir bekleyişin, bitkinliği vardı gözlerinde. Kaç kişi olduklarını sordum. *"Yüzlerceyiz.."* dedi.

Mamak'ta, cezaevinde, yaşamına kendi elleriyle son veren arkadaşlarını anlatırken gözlerinden yaş süzüldü. Gözaltındayken sarılık geçirmişti. Otururken zorluk çekiyordu. Sırtında rütbeleri sökülmüş bir pardösü vardı. Yıldızların izleri duruyordu. Üşüyor gibiydi.

Yaşamın sürpriz dolu olduğunu söylemek istedim. Bir önceki darbede ordudan ayrılanların yaşamın her alanında başarılı olduklarını söyleyecektim ki *"o çok başkaydı.."* diye sözümü kesti. 12 Mart'la, 12 Eylül'ün iç ve dış dinamiklerini karşılaştırdı. Özetle anlatıyor gibiydi. Her tümcenin arasında neredeyse ya derin bir soluk ya da gürültülü bir öksürük vardı. Sesi de bedeni de yorgundu.

Her şeyi biliyordu, Eylül İmparatorluğu'nun iç yüzünü de kuşkusuz. Suçsuz olsa da işi yoktu böylelerinin ordu içinde. Okuyor, öğreniyor doğruyu anlatıyorlardı çünkü. Evrene de insan ilişkilere de çağdaş bir gözle bakıyorlardı. Titreyen eliyle iç cebinden çıkardığı dörde katlanmış bir kağıdı masanın üstüne koydu. Arkadaşların ricası dedi.

"ABD'nin direktifleri ile gerçekleştirilen 12 Eylül darbesinden bu yana,

[46] Soner Yalçın-Doğan Yurdakul, Bay Pipo, sayfa 282

bilindiği gibi, TC. Silahlı Kuvvetleri subayları belirli zamanlarda ve gruplar halinde sorgulanmaktadır. Herhangi bir hukuksal dayanaktan yoksun olarak başlatılan ve sürdürülen sorgulamalar sırasında ise, sorgulanan subaylara en aşağılayıcı işkence yöntemleri uygulanmaktadır.

Sorgulamalarda subayların gözleri bağlanmakta, kendilerine hakaret edilmekte ve her türlü fiziksel işkence pervasızca yapılmaktadır. Egemen güçlerin ve onların baş temsilcisini Türkiye'de işkence olmadığı ve olamayacağı yolundaki tüm açıklamaları yalandır. İşkence Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendi öz personeline ve en yüksek boyutlarda uygulanmaktadır. Havacı albay (O.Y.) emrindeki ekiplerin işkenceleri 12 Eylül yönetiminin bilgi ve onayı ile yapılmaktadır..."

"Bu koşullarda, TBMM'den, yargı organlarından, basından, aydınlardan, tüm legal bası gruplarından, Türkiye'nin her şeye rağmen bir hukuk devleti olduğunu kanıtlayıcı yardım istiyoruz.TBMM'nin sorumlular hakkındaki başlatacağı işlemler, yetkili yargı organlarının takınacakları tavır, basın ve aydınların tepkileri, söz konusu organların hâlâ birer kukla olup olmadıklarının belgesi olarak tarihe yazılacaktır."

"Hiç olmazsa siz bilin yaşadıklarımızı.." dedi ayrılırken. İçeriden geldiği ortaya çıkarsa cezaevindeki herkesi bir tur daha sorguya çekerlerdi.

Bir gün sonra genç subayların bildirisi postadan çıkacak, kendi öz çocuklarına işkence yapan bir yönetimin işbaşında olduğunu bütün dünya bir kez daha duyacaktı.

Atılanlar YÖK'e Bildirilecekti

Ordu ile ilişiği kesilenlerin *"kıta veya askeri garnizonlara girmeleri"* yasaklanabiliyordu. Ama, durumlarını halka anlatmalarına engel olunamıyordu.

Çok sonra bir yasa çıkacak *"Harp Okullarından atılanların"* yükseköğrenim hakları ellerinden alınacaktı.

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin manevi şahsiyetine gölge düşüren, siyasi yıkıcı, bölücü hareketlerde bulunan öğrencilerin" kimlikleri bütün yükseköğretim kurumlarına bildirilecekti.[47] Harp Okulları'ndan da yüzlerce

[47] 20 Temmuz 1985 tarihinde çıkarılan bir yönetmelikle, uygulamanın 17 Kasım 1983 tarihinden

öğrenci atılmıştı siyasi görüşleri nedeniyle. Onları da üniversite gençliği arasına karıştırmamak gerekiyordu.

Annesi babası sol görüşlü olanların da öğrenim haklarının ellerinden alınmasına şaşmamak gereken günler yaşayabileceğimize inanmaya başladım.

Küçücüktünüz daha, ama senin de arkadaşlarının da böyle sorunları olabilirdi ileride...

Senin adın yoktu o günlerde ama rejimin adı belliydi artık. "*Demokratik rejimin sosyal yapımıza uydurulacağını*" açıkladıkları gün, takvimler 14 Ekim 1980'i gösteriyordu.

60 yıllık cumhuriyeti tersyüz edecek İmparatorluk günlerini yaşayacaktık. Program çok kısa ve kesindi.

Öncelikle terörün üzerine gidilecek, sonra ekonomik durum iyileştirilecek, siyasal barış sağlanacaktı. Demokratik rejimin sosyal yapımıza uydurulması için hazırlanmış ayrıntılı bir program vardı ve bu program ağır ağır gerçekleştirilecekti.

Evren Paşa yıl sonuna doğru ağzından baklayı çıkardı. Geride bırakılan acı yılların demokratik düzeni işlemez duruma getiren ve çalışma imkânlarını kısıtlayan şartları tamamen ortadan kaldırılmıştı. Ama giderek yoğunlaşan demokrasiye ne zaman döneceğiz kampanyası gözlerinden kaçmıyordu. İç ve dış mihrakların başlattığı bu kampanya için önlem alınmalıydı. Dış baskılarla söyletemezler "*bunu bize..*" diyordu. İç tarafı karıştıranların başında eski siyasiler geliyordu. Önce herkes şunu bilmeliydi ki "*bugüne kadar Silahlı Kuvvetler içerisinden diktatörlüğe heveslenmiş kimse çıkmamıştı.*"

Geldikleri gibi gideceklerdi, ama daha erkendi.

Eski siyasilere anlatılmalıydı bu düşünce. Önce bir bildiri ile kulaklar çekilmeliydi. Can damarları kesilmeliydi. Basından başlandı. Genelkurmay Sıkıyönetim Askeri Hizmetler Koordinasyon Başkanlığı'ndan bildirildi:

"*Bazı yazarlar ve diğer basın mensupları siyasi partilere ilişkin kendi görüşlerini ve sempati duydukları veya mensup oldukları muhtelif kademelerinde hizmet ettikleri partilerin faaliyet ve görüşlerini savunan, bun-*

---

başlatılması isteniyordu.

lardan örnekler veren, diğer partilileri itham eden makaleler yazarak ve haberler vererek, geçmişe ait de olsa belirli konularda bir nevi parti mücadelesi sürdürme çabasındadırlar.

MGK'nın 7 Numaralı Bildirisi ile her türlü parti faaliyeti yasaklanmıştır. Yukarıda belirtilen türde haber ve makaleler ve diğer yazılar aynı yasak kapsamındadır. Her türlü basın faaliyeti düzenleyen sorumluların MGK'nın bütün karar ve bildiri ile yasaklarına itina ile uymaları hatırlatılır."

Bu uyarıya, MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık neden olmuştu. Yabancı gazetecilerden rejimin gerçek yüzünü saklamak için sık sık başvurulan yalan yöntemine sığınmıştı. *"Siyasi çalışmalara izin verildiğinde Bay Demirel ve Bay Ecevit'in diğer vatandaşlar gibi siyasi yaşamlarını sürdürebileceklerini"* söylemişti. Ancak *"herhangi bir partinin lideri olacaklarına ilişkin bir beyanda bulunmamıştı"*. Kurnazlık ediyordu Haydar Paşa.

Adım adım izlenmeliydi Bay Demirel, Bay Ecevit ve de siyasetin öteki bayları. *"12 Eylül harekâtını gerektiren olaylar arasında, siyasi partilerin demokratik kurallara uygun olarak işlemesine olanak verecek yolları onlar tıkamamış mıydı?"*

Eylül İmparatorluğu'nun yollarını da tıkayabilirlerdi.

Soluk alışlarını bile bilmek gerekiyordu. Samsun siyasi polisi *"12 Eylül'e hak verdiren"* MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı izleme raporunu büyük bir özenle hazırladı:

"İlimize gelerek 10 gün süre ile Büyük Samsun Oteli'nde kalacağı öğrenilen MSP Genel Başkanı ve yanındakiler, 1.9.1981 günü saat 19.50 sıralarında 06-SR-827 plakalı açık yeşil Mercedes ve 06-UN-608 plakalı kırmızı renkli Volswagen-Golf marka otomobille geldiler.

MSP Samsun İl Başkanı Ali Rıza Öztürk, eski İl Başkanı İslam Varlı, Hasan Albayrak, Haşim Bektaş isimli şahıslar tarafından karşılandılar.

Necmettin Erbakan ve eşi 116 no'lu odada, çocukları 117, yanındakiler ise 114 no'lu odada kalıyorlar. 114 no'lu odada Osman Yılmaz, Mehmet Şafak ve Osman Akgün isimli kişiler kalıyor.

Otel odalarını Güneş Optik'in sahibi Şerafettin Albayrak'ın ayırttı-

ğı, otel giderlerini ise Selamet Kitabevi sahibi, MSP İl Başkanı Ali Rıza Öztürk'ün karşılayacağı öğrenildi.

Söz konusu misafirler otele geldikten sonra, odalarında istirahate çekildiler ve ihtiyaçlarını odalarına getirmek suretiyle giderdiler.

Adı geçen bu şahısların durum ve temaslarının kontrol altına alındığını ve gelişmelerden günlük olarak bilgi verileceğini arz ederim."

Meyvesi, pastası, gazetesi, pidesiyle ilgilenen yönetimin eli siyaset adamlarının ensesindeydi.

"Oğlu Fatih Erbakan ile saat 09.45 ve 11.45'te otelden iki kişi ayrıldılar. Yarım saat yürüyüp meyve alıp otele döndüler.

İl Başkanı Öztürk ile birlikte gelen kişi Erbakan'ın bir emri olup olmadığını sordu, ayrıca kendisini davet etti, ama davet edilen yer anlaşılamadı (duyulamadı).

Saat 12.10'da Erbakan'ın yanına gelen gencin elinde bir paket vardı.

114 no'lu odada yatanlardan biri gazeteciden Milliyet, Cumhuriyet, Tercüman ve Milli Gazete alarak geri döndü.

Üç araba ile otelden ayrılarak Matasyon Güzelyalı Sokağı'nda 15 numaralı kısmen bitmiş binaya geldiler. Müteahhit Lütfi ve Şükrü Karaca ile binayı gezip otele döndüler.

114 no'lu odadaki iki kişi saat 21.15'te 06-UN-608 plakalı oto ile Birtat Pastanesi'ne gidip pasta aldılar.

15944 numaralı telefonla görüşülüp Sinop'a gidileceği bildirildi. Ordu'nun Aybastı ilçesinden 158 numaralı telefon arandı. Dört kişilik bir heyetin geleceği bildirildi.

Ali Rıza Öztürk 114 no'lu odayı arayıp pide yaptırdığını söyledi. Saat 20.20'de pideler geldi.

Samsun Tekeköy'den Kemal Aksoy gelip, Erbakan'la görüştü."

İzlenecek Milyonlarca İnsan

Bunlar elbette kendiliğinden olmuyordu.Ülke yönetimine el koyanların ilkeleri arasına girmişti eski siyasileri izlemek:

"Kapatılan siyasi partilerin gizli ve sistemli olarak sürdürebilecek olan çalışmaları yakından izlenecek ve gerekli yasal işlemler yapılacak, alınan

duyumlar Genelkurmay Başkanlığı'na bildirilecekti.[48]

Aslında herkesin izlemesi ne iyi olurdu.. Ülke ikiye ayrılmalı insanların yarısı ötekileri izlemeliydi..

"Çeşitli örgütsel veya siyasi eylemlerden dolayı yakalanıp gözaltına alınan veya tutuklanıp delil yetersizliğinden serbest bırakılanlar ile mahkûm olup da infazı müteakip serbest bırakılan sakıncalı kişilerden bir kısmın, aynı bölgede veya başka bölgelerde benzer eylemleri sürdürdükleri bilinmekteydi. Bu gibi kişiler takip altına alınacak ve şayet bu kişiler başka sıkıyönetim komutanlığı bölgesine giderse, o bölgedeki sıkıyönetim komutanlığına bilgi verilerek takip altına alınması sağlanacaktı. Bu nedenle bu kişiler emniyet teşkilatının olduğu yerlerde emniyetçe, olmadığı yerlerde jandarmaca gözlenecekti."

Ülkede yıllardır siyaset yapılıyordu. Doğal olarak siyasi eylem de olacaktı. Ülkede yıllardır kitle ve meslek örgütleri vardı. Doğal olarak örgütsel eylem de olacaktı. Emir verildi tümü yasaklandı.

Gözaltına alınanlar, tutuklananlar, serbest bırakılanlar ve hüküm giyenler vardı.

Koskoca bir ülkede, izlenecek milyonlarca insan vardı. Devletin eli yurttaşlarının ensesindeydi.

Bay Demirel, Bay Ecevit ve öteki bayların hepsinin ve herkesin ne yaptığından "haberdar olmalıydı" Eylül İmparatorluğu...

Kamuoyuna Duyurmak

"Bay'lı.." açıklama en çok Bülent Ecevit'i üzmüştü. İşin sonunu görüyor gibiydi. İmparatorluğun istekleri adım adım gerçekleştiriliyordu.

CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa ederek gelişmelere karşı bir tavır alınabilir diye düşündü. İstifa etti.

İstifanın adı *"Siyasi maksatlı demeç niteliğini taşıyan bir açıklama metni ile girişimini kamuoyuna duyurmak teşebbüsünde bulundu.."* oldu.

Genel Sekreter Haydar Paşa yılların "kurmayıydı", kül yutmuyordu..

[48] 23-26 Aralık 1981 tarihleri arasında Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısı'nda belirlenen ilkelerden.

Daktilo, "*Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nden bildirilmiştir*" diye tıkırdamaya başladı:

"*MGK Genel Sekreteri'nin yabancı basın temsilcileri ile 28 Ekim günü yaptığı toplantıda faaliyetleri durdurulmuş siyasi partilerden CHP ile AP genel başkanlarının gelecekte siyasi faaliyetlerinin ne olabileceği hususunda sorulan bir soruya verdiği cevap, bazı basın organlarında kamuoyunu yanıltıcı nitelikte değişik ve yanlış manşetler ve haberler tarzında yayımlandığından, genel sekreterlikçe 29 Ekim'de bir bildiri ile gerçek durumun açıklanması gerekli görülmüştür.*

Bu bildirinin yayımlanmasından sonra Bülent Ecevit CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa ettiğini, siyasi maksatlı bir demeç niteliği taşıyan bir açıklama metni ile kamuoyuna duyurmak teşebbüsünde bulunmuştur.

12 Eylül 1980 günü 1 Numaralı Bildiri ile bütün siyasi faaliyetler durdurulmuş bulunduğundan, kişisel bir istifa kararının duyurulması maksadını aşan böyle bir açıklama metni, 12 Eylül 1980'e kadar geçen olayların akışı içinde, Bülent Ecevit'in vaki beyan ve davranışlarını ister istemez bütünüyle tartışma konusu haline getirebileceğinden, bu metnin yayımlanması, memleketin muhtaç olduğu huzur açısından Milli Güvenlik Konseyi'nce uygun görülmemiştir."

İmparatorluk konuşuyor "*teba*" dinliyordu!

Önce "Vekilleri" Sonra "Millet..?"

O günlerde askeri yönetimin en büyük sorunu eski siyasilerden kurtulmaktı. Yazılan dağıtılan birçok emir, genelge, tüzük, yönetmelik eski siyasilerle ilgiliydi.[49] Onları siyasetten uzaklaştıracak, buharlaştıracak seçenekler bulmak büyük beceri sayılıyordu.

Örneğin "*eski parlamenterlerin, kapatılmış bulunan eski siyasi partilere mensup olduğu bilinenlerin, belirli dernek, sendika ve teşekkül mensupları ile haklarında suç duyurusu olan, tahkikat açılan ve mahkemesi tutuksuz devam edenlerin pasaport talepleri halinde, mahalli sıkıyönetim*

[49] 28 Ekim 1980 tarih ve Em. Gn. Pas. Hd. K. 41933-11/36-3-205370 sayılı genelge" ya da "2.11.1980 tarih ve Em. Gn. Md. Pas. Hd. K. 41196-7019-205875 sayılı yazı" veya "Dışişleri Bakanlığı'nın 2 Şubat 1984 gün Protokol D. Bşk. 11.386-84/953 sayılı yazı"

komutanlıklarına ve bakanlığımıza sorulmadan pasaport taleplerinin yerine getirilmemesi" istenmişti.

Eski devlet ve siyaset adamlarıyla kesin bir hesaplaşmaya gidiliyordu.Başka çare yoktu..

"*12 Eylül 1980 tarihinden itibaren haklarında suç duyurusu olan, tahkikat açılan, mahkemeleri tutuksuz olarak devam edenlere, sıkıyönetim komutanlıklarınca haklarında yurtdışına çıkma yasağı konulan eski parlamenter, aşırı bölücü, yıkıcı faaliyetlerde bulunan dernek, sendika ve kuruluş mensupları, ilgili sıkıyönetim komutanlıklarınca bakanlığımıza ve valiliklere bildirilerek bu kişiler hakkında, bütün valilikler nezdinde tahdit fişi tanzim ettirilmiş olup, bundan sonra alınacak kararlar da valiliklere duyurulmak üzere alınacak kararlar da valiliklere duyurulmak üzere bakanlığımıza intikal ettirilecekti.*"

Onlar ne kadar çok korkutulabilirse başarının o kadar erken geleceği kulaklara fısıldanmıştı. Hesaplaşma siyaseti korkuya dayandırılmalıydı..

Türkiye'de görülmemiş bir fişleme kampanyası başlatılıyor önce "*vekilleri*" sonra, "*millet*" fişleniyordu..

Bir belgeden söz edeceğim sana. "*Takip edilecek şahıslar hakkında*" bir imparatorluk buyruğu bu. "*Fişlemenin..*" nasıl yapılacağını ayrıntılı biçimde anlatıyor.

Yüzyılın sonunda Türkiye halkının nasıl bölünüp parçalandığını anlamak isteyenlere yardımcı olacak bu belge aslında başka şeyler de anlatıyor.

İnsanları ve kurumlarıyla örnek alınan demokratik bir batı dünyası vardı. Bir adı da bildiğimiz "*muasır medeniyet..*" Ona çağdaş batı da diyebilirsin. O ülkelerde yaşayan insanlar korkudan kurtulma özgürlüğü savaşımının tadına vardılar. Korkusuz yaşamanın temel bir insan hakkı olduğunu öğrendiler. Ama o yıllarda bizim insanlarımız fişlenerek, izlenerek büyük bir korkunun içine itildi.

Bu belgeyi titizlikle incelersen "*takip edilmeyecek..*" insanların kimler olduğunu kolayca çıkarabilirsin. Eylül İmparatorluğu'nun yaratmayı amaçladığı insan ve vatandaş tipi de, böylece, ortaya çıkmış olur. 12 Ağustos 1981 tarihli "*takip edilecek şahıslar hakkında*" başlıklı belgeyi,

olduğu gibi aktarıyorum, tek sözcüğüne dokunmadan..

"1. Suçluların suç işlemeye mütemayil kişilerin, 12 Eylül harekâtıyla yakalanıp serbest bırakılan veya şüpheli olarak nitelendirilen şahısların takibi ve tarassut altında bulundurulması, Emniyet ile Jandarma'nın asıl ve en önemli görevi olmasına rağmen, yapılan tetkik ve kontrollerde bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmediği, ilgi de belirtilen emirlerde, kimlerin, nasıl ve ne şekilde takibe alınacakları açıklanmasına karşın, emir isteklerinin tam olarak yerine getirilmediği görülmüştür. .

2. Bundan böyle, standart bir usul uygulamak, uygulamada bir aksaklığa sebebiyet vermemek, Emniyet ve Jandarma Kuvvetleri'nin, şahısları takip etmede etkinliğini sağlamak amacıyla, aşağıdaki esaslar içinde hareket edilecektir.

3. Takip altına alınacak şahıslar:

a. Siyasi ve örgütsel suçlardan dolayı yakalanıp;

(1) Hüküm giyip cezasını çektikten sonra tahliye edilenler.

(2) Gözetim altında kalıp bilahare serbest bırakılanlar.

(3) Sorgulamayı müteakip bir süre tutuklu kaldıktan sonra veya mahkemeden delil yetersizliğinden beraat ederek serbest bırakılanlar.

b. Örgütsel faaliyetler içinde olduğu bilinen fakat suç üstü yakalanamayan şahıslardan:

(1) Sıkıyönetim Komutanlığı'nca tespit edilerek takibi istenen kişiler,

(2) Sıkıyönetim Komutan Yardımcılığı, Garnizon Komutanlıkları, Jandarma Alay Komutanlıkları, Merkez Komutanlıkları ve Emniyet Müdürlüklerince tespit edilip, takip altına alınması için Sıkıyönetim Komutanlığı'nın onayının alındığı şahıslar,

c. Diğer Sıkıyönetim Komutanlıkları'nın isteği üzerine bölgemize atandırılan kamu görevlileri ile; bölge dışına çıkarılan şahıslar,

d. Mahkeme kararı ile bölgemizde ikamete mecbur edilen şahıslar.

4. Takip edilecek şahısların ilgili makamlara teslimi ve bildirilmesi sorumlulukları:

Takip altına alınacak şahıslar fişlenmek üzere aşağıdaki makamlarca, ilgili mercilere teslim edilecek veya bildirilecektir.

a. 3 ncü madde de belirtilen şahısların tahliyelerinde; Askeri ve umu-

mi ceza ve tutukevleri müdürlüklerince:

(1) İllerde Emniyet Müdürlüğü'ne,

(2) İlçelerde Emniyet Amirliğine veya Komiserliği'ne,

(3) Emniyet teşkilatı olmayan yerlerde Jandarma Komutanlığı'na,

İki nüsha tanzim edilerek teslim-tesellüm belgeleri ile teslim edilecekler ve fişlemeyi müteakip serbest bırakacaklardır.

b. Fişlemeyi yapan makam; şahıs hakkındaki bilgileri; mahallin Jandarma, Emniyet ve MİT teşkilatına, şahsın adresi, başka mahalde ise mezkur bilgiler, o yerin Jandarma ve MİT teşkilatına gönderilecektir.

5. Takip altına alınan şahısların fişlenmesi:

a. 3 ncü maddede belirtilen şahıslar için, en küçük Jandarma ve Emniyet ünitelerinden başlamak üzere sıralı makamlarca Ek'te gönderilen bilgi fişi tanzim edilecektir.

b. Fişte yazılı olan hususlar noksansız olarak doldurulacaktır. Özellikle, şahsın alameti farikası (vücudundaki değişmeyen izler, belirgin vücut azasındaki noksanlıklar, derin yara izleri, boyu, ağırlığı, göz rengi, saç rengi vs. gibi) belirtilecektir.

c. Şahsın ikamet ettiği adrese ilaveten, bulunabileceği diğer adresler, yakın akrabalarının adresleri, iş yerinin adresi de tespit edilecektir.

d. Şahsın fotoğrafı; cepheden, profilden, saçlı saçsız gibi birden fazla çekilerek fişe eklenecektir.

e. Şahsın özelliğine göre ilave bilgilerde yazılacaktır. (Devamlı arkadaşlık ettiği ve hakkında kimler tarafından veya kimlerden haber alınacağı, örneğin; bir öğrenci için okul müdüründen, hademeden, mahalli makamlardan ve ilgili polis karakollarından her gün veya aşırı telefonla veya şifahen gibi).

6. Şahısların ne şekilde takip edileceği:

Takip altına alınan şahıslar, ilgili makamlarca ya da gizli olarak ya da açık olarak takibe alınacaktır.

Gizli takipten gaye; şahsı delilleri ile birlikte suçüstü yakalamak, açık takipte ise; şahsın suç işlemesine mani olmak ve caydırıcılık sağlamaktır.

a. Açık takibin yapılması:

(1) Fişlenmiş şahıslar; mahalle muhtarına, çalıştığı yerin müdür veya

amirine, bağlı olduğu teşkilin amirine, okuyorsa okul müdürüne bildirilecek ve onlardan şahıs hakkında her zaman bilgi vermesi istenecektir.

(2) Şahıs ayrıca ilgili makamlarca (Emniyet ve Jandarma) da zaman zaman, evinden, işyerinden veya okulundan takip edilecektir.

(3) Lüzum görüldüğünde; onbeş günde veya ayda bir şahıs celbedilerek karakolda ifadesine başvurulacak, imzası alınacaktır. Şahıs her gün veya sık sık karakola getirilerek tedirgin edilmesine de meydan verilmeyecektir.

(4) Yukarıdaki ilgililerce, şahısların yaşantılarındaki önemli değişiklikler (mahalden ayrılması, işe veya okula mazeretsiz gelmemesi, vb.) sürekli olarak konuştuğu kişiler, takip edilecek ve şahsın bilgi fişine, Yer-Olay-Zaman belirterek işlenecektir. (Örnek: Şahıs, A günü okula gelmedi, B ile görüştü, C ile devamlı görüşüyor, şu tarihten şu tarihe kadar ... kasabasında kaldı gibi).

b. Gizli takibin yapılması:

Suçüstü yakalanması düşünülen şahıslar ise; takip olunduğu kendisine hissettirilmeden yalnız Jandarma ve Emniyet görevlilerince gizlice takip edilecektir. Suçüstü yakalanmasına çalışılacaktır.

Bu amaçla, Polis ve Jandarma açık faaliyetten çok gizli çalışarak istihbarata önem verecek, yeraltı örgütleri ile yeraltında mücadeleye daima hazır olacaktır. Örneğin; caddelerde resmi olarak dolaşmak yerine, kıyafet değiştirerek illegal örgüt toplantılarına, mitinglere, camilere, okullara, hapishanelere, işçi toplantılarına ve bunun gibi yerlere girmek suretiyle haber toplamaya önem verilecektir.

c. Şahıslar hakkında elde edilen bilgiler, sürekli olarak bilgi fişine işlenecek, dolduğu zaman sayfa ilave edilecektir. Bu bilgiler her ayın 5'inde Sıkıyönetim Komutanlığı'na bildirilecektir. (Gizli takipler: "Kişiye Özel ve Gizli" gizlilik derecesi ile bildirilecektir ve her şüpheli şahsın her an, nerede, ne yaptığı Polis ve Jandarma tarafından bilinecektir. Bu bakımdan güvenlik kuvvetlerinin açık faaliyetinden önce gizli faaliyeti ile bilgi toplaması ön plana tutulacaktır.)

7. 12 Eylül sonrası haklarında soruşturma açılmış olan milletvekili, senatörler ile siyasi kişiler de fişlenecektir.

8. Her güvenlik makamı, Emniyet Müdürlükleri, Jandarma Komutanlıkları, Merkez Komutanlıkları kendi bölgesinde kimlerin takibat altında tutulduğunu veya arandığını kesinlikle tespit etmiş olarak her an bilecek, tanıyacak ve son durumlarını dosyalarına işlemiş olarak Sıkıyönetim K.'lığına bildirmeye hazır olacaktır.

Bu husus yapılacak denetlemelerde titizlikle aranacaktır.

9. Emrin esaslarına göre fişlerin tanzim edilmesini, şahısların açıklandığı şekilde ve mevcut yasalar da ihlal edilmeden takip edilmesini, 30 Ağustos 1981'den itibaren anılan konularda Komutanlık denetlemesine hazır olunmasını, rica ederim."[50]

Böyle bir emrin altına imza koyanlar ülkeye demokrasi getirmek savlarını dillerinden düşürmeyenlerdi. Yeri zamanı gelince yurttaşları fişlemenin zararları üzerinde nutuk bile atacaklardı.

Türkiye düzeyinde başlatılan bu çalışma ile okuyan, yazan ve düşünen insanlar, akın akın bilgisayarların konuğu olmaya başlıyorlardı.

İmparatorluğun ilk günlerinde gerçekleştirilmesi için yoğun çaba harcanan *"fişleme işleri.."* süreç içinde geliştirilecek halkın yarısına yakın bölümü *"fişli yurttaşlar.."* olacaktı.[51]

---

[50] İlgi: (a) 2 nci Or. ve Synt. K. lığının 29 Ocak 1981 gün ve İsth: 7130-116-81/Synt. (229) sayılı emri. (b) 2 nci Or. ve Synt. K. lığının 27 Şubat 1981 gün ve İsth: 7130-173-81/Synt. (461) sayılı emri. (c) 2 nci Or. ve Synt. K. lığının 27 Nisan 1981 gün ve Ad. Müş: 1981-265 (Müt) sayılı emri. Buyruğun başında sıralanan bu tarih ve kısaltmalardan konuya ne denli önem verildiğini anlaşılıyor.

[51] Güvenlik Soruşturmaları da fişleme eylemlerine yardımcı oluyordu. Güvenlik soruşturmaları olumsuz çıkanlar için toplanan bilgiler fişlere aktarılarak sakıncalı yurttaşlar üretiliyordu. Bu işe öylesine önem veriyorlardı ki, Başbakanlığın güvenlik soruşturmalarına ilişkin 5 Kasım 1982 gün ve 08-M, G ve Mil, İşl. D. 03164 sayılı genelgesinin birinci sayfası konuyla ilgili yazı emir ve genelgelerin tarih ve sayıları ile doldurulmuştu:

a- MİT Müsteşarlığının 17 Eylül 1982 gün ve Güv. Tah. D. Bşk: 2951/2 149 sayılı yazısı,
b- 30 Mart 1964 tarih ve 6/2860 sayılı Bakanlar kurulu kararı,
c- Başbakanlığın 5 Mart 1974 gün ve 48-1515 sayılı genelgesi,
d- Başbakanlığın 3 Mart 1981 gün ve ÖYGM-383-10911 sayılı genelgesi (1981/66).
e- Başbakanlığın 3 Mart 1982 gün ve DGM: 19-393-04139 sayılı genelgesi (1982/17),
f- Başbakanlığın 26 Kasım 1981 gün ve ÖYGM-383-14141 sayılı genelgesi (1981/82),
g- Başbakanlığın 29 Kasım 1981 gün ve 1981/95 sayılı genelgesi,
h-Başbakanlığın 20 Mayıs 1982 gün ve 08-M, G, KON-I. İLŞ. D-01874 sayılı genlgesi/1982/42.
1964 yılından 1982'ye gelinceye dek çıkarılan 8 güvenlik soruşturması genelgesinden 6'sı son askeri yönetim dönemine denk düşüyordu.

Anne, Baba, Eş ve Kardeş

Küçücüktün ama, sen de korkuyordun. Uyurken düş görüp korkuyordun. Uyanıkken ses duyup korkuyordun. Gök gürültüsü duyduğunda ağlamaya hazır yüzünle öylesine tatlı oluyordun ki, neredeyse bir kez daha şimşek çaksın arkasından gök gürültüsü gelsin istiyorduk.

Seni bile korkutan neydi? Korkularınla mı katılmıştın aramıza? Korkuyu kim yaratmıştı? Ne yararı vardı korkunun?

İktidar dayatmalarıyla birleştiğinde korkunun müthiş bir güç kaynağı öğrenecektik hep birlikte.Tarihte zorun rolünü kitaplardan öğrenmiştik. Korkunun egemenliğini yaşayarak tadacaktık.

Daha yürüyemiyor, konuşamıyordun ama sen bile korkutmayı öğrenmiştin. Oyun olsun diye yapıyordun ama korkutuyordun. İşaretparmağını ileriye doğru uzatıp, elini sallıyordun karşındakine *"Hıı.. !"* diye. Korkan olursa da gülüyor, eğleniyordun.

Korkunun yok edilemeyeceğini senden öğrendim. Korku insanın içindeydi. Kimileri için bir oyundu korku. Kimileri için de bir varlık nedeni. Korkunun üstünde yükselenler, kendini güçlü sanıyorlardı. Güçlerini düşündükçe korku üretiyorlardı. Onun için korku ile dost olanlar, ondan yana olanlar vardı.

Ürettiği korkudan çok yararlı sonuçlar alan Eylül İmparatorluğu için korku en büyük yandaş, en yakın dost oldu.

Savaş korkusu vardı, nükleer saldırı korkusu vardı insanların. Gözaltı, sorgu, işkence, cezaevi korkuları vardı. İnsanlar bizim hiç düşünmediğimiz aklımızın kenarından bile geçmeyen korkularla baskı altında tutuluyordu. İşsizlik korkusu, geleceğe güven duymama korkusu gibi türleri vardı korkunun. Biz bu korkulardan korkmayacak kadar yürekliydik. Biz bu korkulara çok uzaktık. Bizim imparatorluk korkumuz vardı, bize yetiyordu.

Eylül İmparatorluğu günlerinin en belirgin özelliğini, insanların yüreklerine saldığı yeni türeyen, iki korku ile anlatabilirim sana. İnsanlar fişlenme ve sakıncalı sayılma ile korkutuluyorlardı. Bu iki kavram yeni değildi. Ama Eylül İmparatorluğu, polis devleti olmaya yönelince hiçbir dönemde olmadığı kadar etkin ve yaygın bir korku oluşturdu. Fişlenmekti,

sakıncalı sayılmaktı korkuların belli başlısı.

Sakıncalılığın tam tanımını da yapamıyorlardı. Kimin sakıncalı, kimin sakıncasız olduğu hiç belli değildi. Herkes her an sakıncalı olabilirdi. Üç yaşını bitirdiğinde yuvada ezberlediğin *"Çocuklar Ölmesin"* dizeleri seni, ileride sakıncalı yapabilirdi. Sana o dizeleri öğreten öğretmenin de sakıncalı sayılabilirdi. Kim bilir belki sakıncalı bir gençti öğretmenin.

Son seçimlerde mahalle ya da köy muhtarına oy vermeyen bir kimse, apartman kapıcısının sevmediği bir insan, evinin yakınındaki bakkaldan alışveriş etmeyen bir yurttaş, sendikanın işyeri temsilcisi, özlük haklarına duyarlı bir memur, soruşturma görevlisinin beğenmediği gazeteyi okuyan bir kişi sakıncalı sayılabiliyordu.

Siyasi bir davadan yargılanan yurttaşlar ise, kesinlikle sakıncalı olmaktan kurtulamıyordu. Aklanması ya da cezasını çekmesi de yetmiyordu. Yargıçların akladığı insanlar, imparatorluğun gözüne salt yargıç oldukları için suçluydular. Sakıncalılıkları onlarla da sınırlı değildi. Anne, baba, kardeş, eş, çocuklar ve akrabalık bağı ile saptananların tümü sakıncalıydı.

5-6 yaşındaki çocukların bile sakıncalı olup olmadıklarını araştırıyordu Eylül İmparatorluğu. Senin kadar bir bebekti *"Tamer ve Nebahat kızı; Tüba Yanar."* Fotoğraflarının yapıştırıldığı kâğıtta *"ilimizde aranan şahıslardan olmadığı, sakıncalı durumunun bulunmadığı"* yazılıydı.

Dolaylı olarak sakıncalı olduklarını öğrenenlerin sayısı yüz binleri buluyordu. İşe girmek, pasaport almak gibi başvuruları sonucu 300 bin kişinin sakıncalı olduğu söyleniyordu Eylül imparatorluğu tarafından.

Sakıncalılığın dayandırıldığı güvenlik soruşturmasında polis, akıl almaz ölçüler uyguluyordu yurttaşlar için. Suçluluğu kanıtlanamayan, hüküm giydirilemeyen insanlar suçlu sayılıyor ve cezalandırılıyordu. İnsanlar kendilerine uygulanacak kuralları bilmiyorlardı. Eylül İmparatorluğunun hukuku açık seçik değildi. İsteyen, istediğini yapabilme gücüyle donatılmıştı. İmparatorluk belli hukuk kuralları içinde yürümüyor, kendi koyduğu kuralların bile dışına çıkabiliyordu. Eyül İmparatorluğu kısaca bir polis devletinin adıydı. Polis devletleri de dünyanın neresinde olursa olsun, baskı demek, acımasızlık demekti...

Dağlar kızı Reyhan

Onun adı Reyhan'dı ama biz ona başı derde girmesin diye o günlerde Beyhan diyorduk.

Beyhan'ın öyküsü, bilenlerin içini çürütüyordu. Beyhan senden büyüktü, iki yıl önce katılmıştı aramıza. Bizim çocuklarımızdan biriydi. Sevimli mi sevimli bir kızdı. Pırıl pırıl saçları, maviş gözleriyle öpülesi koklanası bir küçük insandı.

Sen hiç konuşmazken, Beyhan birkaç sözcüklü anadilini oldukça ilerletmişti. Anne, baba demeyi çoktan öğrenmişti. 12 Eylül sabahı evlerinin kapısı yumruklanırken. Evin içinde dolaşan, orayı burayı karıştıran insanlara sevecen gözlerle bakmıştı da "*ne bu samimiyet?*" diye sormuştu içlerinden biri sesini yükselterek.

Bir kaç mutlu gün daha yaşayabildi Beyhan anne ve babasıyla. Bir sabah uyandığında artık ne annesi vardı ne de babası. İmparatorluk zulmünde un ufak olmaktansa deyip, yurtdışına gitmeyi yeğlemişlerdi.

Beyhan günlerce anne ve babasını aradı. Oda oda dolaşıyordu evi. Tutamağına uzanabildiği kapıları açıyordu tek tek parmaklarının ucunda yükselerek. Kapı arkalarına, dolap içlerine uzatıyordu başını. Kapının zili çalmaya görsün sevinç çığlıkları atarak ok gibi fırlıyordu yerinden. Annem diye babam diye bir solukta dikiliyordu kapının önüne. Gelenlerin hüznüne boğulup gidiyordu coşkusu. Soran gözlerle bakıyordu. Susarak soruyordu. Belli ki bir şeyler anlatsınlar istiyordu.

İnsanların suskunluklarına teslim olmuyor, anne diye, baba diye dil dökerek kendi bir şeyler anlatıyordu. Konuşarak soruyordu. Taş kesilmişti herkes. Konuşamıyordu ama biri çıkıp "gelecekler.." dese anlardı. Anne babasıyla ilgili kimse konuşmuyordu onunla, kimse hiçbir şey söylemiyordu ona.

Bir süre sonra Beyhan'ın da sesi soluğu kesildi. Hüzün boğdu gözlerini. Herkes gibi o da konuşmamaya başladı. Yemiyor, içmiyordu artık. Ağzına kilit vurup anne, baba demekten de vazgeçti. Değil kapının zili, çalan telefonlar bile yerinden kıpırdatmaz olmuştu Beyhan'ı. Kocaman buğulu gözlerinin arkasına kaçmaktı tek çözümü. Gözlerinin buğusuna saklandı. Reyhan sustu.

Ressam Komet yaşamında gördüğü bu anlamlı gözleri taşıyacaktı tuvaline. Anne ve babasına kavuşursa 12 Mart mağduru olan anneannenin olacaktı resim. Ayrılık yazgı olursa, anne ve babaya gönderilecekti tablo. Serginin duvarlarına asıldı bir süre Beyhan'ın yüzü. Satılırsa diye telaşlandı anneanne.

Komet *"meraklanmayın böyle bir hüznü kimse satın almaz"* dedi.

Resim eve gelince kendi hüznüne bakmayı oyun belledi Beyhan. Tablonun karşısında günlerce sustu ve kendi yüzüne bakarak. Suskunluğun tutsağıydı artık Beyhan. İki yaşında anne ve babasından koparılarak susturulan küçük bir yurttaşıydı imparatorluğun.

Ve bir gün küçücük ayakları ile tıpış tıpış yürümeye başladı. Annesine babasına gidiyordu Esenboğa Havaalanı'nın kapısından çıkıp. Belki milyonlarca insanın yüreği onun için atıyordu ama, o küçük insan tek başınaydı pasaport polisinin önünde.

Damarlarındaki Fransız direniş hareketinin ateşini söndüremeyen bir diplomatın, dördüncü çocuğu olarak aile pasaportuna eklenip, yurtdışına kaçırılıyordu Beyhan. Ülkesine dinlenceye giden bir diplomatın çocuğu oluvermişti. Adının Lisette olduğunun ayrımında bile değildi. Beyhan dese biri, dönüp *"Efendim.."* diye bir gülücük atardı belki.

F'leri bile söyleyemeyen Beyhan'a bir ay içinde Fransızca öğretilecekti. Günlerce *"Oui.."* ve *"Non.."* diye çırpındı insanlar.

Anneni seviyor musun.. Oui. Bir bardak süt içsen.. Non. Babanı özledin mi? Oui.

Karnın acıktın mı? Non. Beyhan'ın on sözcüklü anadiline iki yabancı sözcük ekleniverince sorun kalmayacaktı sanki.

Karnı acıkınca, susayınca ya da çişi gelince susması gerektiği de öğretildi. Türkçe ağlamayacak, Türkçe gülmeyecekti Beyhan..

Kaçış hazırlıklarını gülücüklerle karşılıyordu. Anneye gidiyordu Beyhan, anne demek yasaktı. Babaya gidiyordu, baba demek yasaktı.

Havaalanında, üç yeni kardeşinin arasında boy sırasına girdi. Bir eliyle sımsıkı tutuyordu, kendisini anne ve babasına götürecek Fransız askeri ataşesinin elini. Başı önündeydi. Gözlerindeki buğu gitmiş, yerine korku gelmişti. Boncuk boncuk terlemişti küçük yüzü. Anneannesine son bir

kez baktı. Yürüyüp gitti.

Uçağa girer girmez uyudu. Uyandığında ne su istedi, ne de çişi geldi. Söz dinliyor, uçakta da konuşmuyordu. Onunla konuşanlara gözlerinin içiyle gülüyordu yalnızca...

Her şeyi en ince ayrıntısına değin hesaplamıştı kaçışın ama, Orly'de 24 Nisan tarihinin çıkaracağı sorunlar görmezlikten gelinmişti. O gün Türkiye'den gelen tüm yolcular küçük büyük ayırmadan didik didik sorgulanmıştı.

İki yaşındaki Beyhan'ın Lisette olmadığı ortaya çıktı. 24 Nisan 1981 tarihinde saat 22.00'de gözaltına alındı Beyhan yaşamında ilk kez. O daha çok küçüktü ama anneanne, baba ve annesinden sonra Reyhan da gözaltına alınma deneyinden geçiyordu.

Fransız polisi çaresiz geri gönderecekti Beyhan'ı. "*Hiç değilse*" dedi ataşe "*bir kez kucaklarına alsınlar çocuklarını öpüp, koklasınlar..*

Beyhan'ın sığınma istemi gece yarısı kabul edildi. Paris'te, Orly yollarında büyük bir insanın hıçkırıklarıyla rahat rahat ağlıyordu Beyhan artık. Erken büyümüştü. Anne ve baba kucağında ağlamanın tadı yıllar sonra o geceden anımsayacağı tek şey olarak kalacaktı. Nasıl da özlemişti annesini, babasını. Susmaktan nasıl da bıkmıştı. Durmaksızın anne, baba diyordu. Küçücük ellerini ıslak yüzlerinde gezdiriyordu onların.

Eylül İmparatorluğu için sakıncalı binlerce insan, böyle koparıldı çocuklarından. Binlerce çocuğun yüreğine böyle ekildi düşmanlık tohumları. Pek azı yenebildi imparatorluğun inadını. Binlerce insan yıllar sonra hâlâ çocuklarının kokusuna hasret, binlerce çocuk anne ya da babasının yüzlerini unuttu çoktan.

Beyhan'ı önce anne babası, sonra Fransa bağrına bastı. Konuşsa, konuşabilse, "*Terörü önlemek, ekonomiyi düzeltmek ve demokrasiyi yeniden kurmakla*" ne ilgisinin olduğunu soracaktı Beyhan.

Ama "*annen..*" ama "*baban..*" ülkelerini düşman bellemişler diyeceklerdi. "*Hayır*" derdi konuşabilseydi Beyhan. Benim annem ve babam düşman değildi ülkelerine. Ülkelerindeki yönetim düşman kesilmişti onlara.

Bir süre sonra Bayhan'ın anne ve babası "*Yurtdışında Türkiye aleyhine*

çalıştıkları" savıyla yurttaşlıktan çıkarılacaktı. Küçük Beyhan'ın koskoca yurdu elinden alındı, o da yurtsuz kaldı.

Beyhan'ın anne ve babası yaşamları boyunca "*Türkiye aleyhine*" hiç çalışmamışlardı ki. Türkiye'nin geleceği sevdası biçimlendirmişti genç yaşamlarını. Tanığıydı Beyhan...

Doğduklarından bu yana Türkiyeli bir anne ve babanın çocuğuydu Beyhan. Bu gerçeği hiç kimse, hiçbir yönetim, hiçbir rejim değiştiremezdi...

Eylül İmparatorluğu değiştirmeye kalktı ama...

Senin de özgür ve mutlu geleceğin için uğraş veriyorlardı Beyhan'ın anne ve babası. Ve onlar, kendilerini vatandaşlıktan çıkaranlardan çok daha fazla yurtsever insanlardı.[52]

Türkiye'yi siyasal İslam'ın karanlığına teslim eden Evren Paşa'dan da, NATO'nun en zengin generali Tahsin Paşa'dan da daha vatan severdi Beyhan'ın anne ve babası.

Jandarmaca Aranıyorsa...

Bülend Ulusu'nun başkanlığındaki hükümetin sivil ağırlığı vardı. Ama Ulusu dönemindeki başbakanlık genelgelerinin çözümlenmesi sivilliğin niteliğini ortaya koymaya yetiyordu. Hükümet bir polis devletinin sivil görünümlü yürütme organıydı.

"Son yıllarda devletin temel nizamını yıkmaya, ülkeye ve milletin bütünlüğünü bozup parçalamaya, can ve mal güvenliğini ortadan kaldırmaya yönelik olaylarda tırmanış olmuştur.

Buna karşın işlenen suçlar ve bu suçlara karışan kişilerin ve suç delillerinin saptanmasına yarayacak aydınlatıcı bilgi ve haberlerin güvenlik ünitelerine ulaşmasında güçlüklerle karşılaşılmıştır.

Güvenlik kuvvetleri ile devlet daireleri arasında bu konuda arzu edilen işbirliği sağlanamamıştır. Bu boşluklardan yararlanarak sanık ve suçlunun kolayca yer değiştirerek, başka bir yerde devlet dairelerine memur

[52] Leyla Güzve Doğan Yurdakul'un kızları Reyhan'ın sevgili babaannesi de 12 Mart'ın ve 12 Eylül'ün baskılarına direnen Armağan Anar'dı. 12 Eylülden sonra siyasi nedenlerle yurtdışına çıkanlardan biri olan Reyhan'la birlikte 29 bin kişi için yurda dön çağrısı yapıldı. Çağrıya uymayanların 14.000'i yurttaşlıktan çıkarıldı.

veya işçi olarak girebildikleri ve günlük işlerini rahatlıkla takip edebildikleri de müşahade olunmuştur."[53]

Durum vahimdi, önlem alınması gerekiyordu. Bu sızmayı önlemek için *"Milli Savunma Bakanlığı Askere Alma Dairesi, askerlik daireleri, şube başkanlıkları, nüfus müdürlük ve baş memurlukları, maliye, vergi ve tapu daireleri, banka, sigorta ve PTT şubeleri ile iş ve işçi bulma kurumlarının"* işbirliği sağlanmalıydı.

Aranan kişiler bu yerlere bildirilecekti. *"Jandarmaca aranıyorsa (J) polisçe aranıyorsa (P).."* damgası vurularak işe başlanacaktı.

"Her türlü siyasi ve ideolojik nitelikteki suçlar, casusluk ve sabotaj suçları, Atatürk ve devlet büyüklerine karşı işlenmiş suçlar ile görev esnasında güvenlik kuvvetlerine karşı işlenmiş suçlar, kaçakçılık suçları, kasten adam öldürme, gasp, soygun, kaçakçılık uçları, kasten adam öldürme, gasp, soygun, hırsızlık, kasten yangın, dolandırıcılık, sahtekârlık, kadın ticareti, ve kumar oynamayı itiyat haline getirme suçları, cebren veya hile ile ırza geçme, cebren kız, kadın ve erkek kaçırma suçlarının" sanık ve hükümlüleri için rengârenk fişler açılacaktı.

Suçların sıralanmasında izlenen öncelik Eylül İmparatorluğu'nun niteliğini ortaya koyuyordu. Onlara göre sanık ve hükümlü arasında bir ayrım yoktu. Hepsi suçluydu. Önce siyasi suçlular fişlenecekti sonra ötekiler...

Herkes, Her Şey

Biliyorum inanmak zor ama salt insanlar için değil, kentler için de fişlenme yöntemi başlatılmıştı. İlin ya da ilçenin *"Hassasiyetini Değerlendirme Raporu"* adı altında raporlar istiyordu Başbakan. Bu raporlar *"kitlesel eylemler olabilecek toplu yerleşim merkezlerinin hassasiyetini değerlendirmek.."* amacıyla kullanılacaktı. Valilerce düzenlenen raporlarda bulunması istenen bilgiler de korkutucuydu.

"Etnik ayrılıklar, mezhep ayrılıkları, aşiretler ve bunlara ait özellikler, adedi bilgiler, vilayet dahilinde dağılma ve yerleşme şekilleri.

Bölgeye dışardan gelmiş ve gelen göçler, çoğunlukla nereden geldiğini ve bunların etnik ve mezhep özellikleri, bunların dağılma ve yerleşme şekli,

[53] Başbakanlığın 15 Ocak 1981 tarih ve 383-02300 sayılı, 1981/2 numaralı genelgesi.

mevsimlik olarak çalışmaya gelenler, hepsi üzerinde adedi bilgiler.

Nüfusun yerleşme şekli, gecekondulara ait bilgiler.

Etnik ve mezhep gruplarının mülk edinme eğilimleri.

Etnik ve mezhep ayrılıkları, dışardan göçler, işsizlik ve sağlıksız yerleşme şekil ve güçlüklerin yarattığı istismara elverişli konular.

Ziraata elverişli arazi, özel mülkiyetteki büyük toprakların işletme sorunları, işgalde olanların sorunları.

Arazinin etnik ve mezhep gruplarına dağılımı.

Çevre arazinin coğrafi ve topoğrafik yapısı, gerilla faaliyetlerine elverişli olup olmaması.

Bölgedeki büyük sanayi kuruluşları, yöneticilerinin durumu, sendikaların durumu, işçi ve işveren ilişkileri, varsa işçilerin sorunları, işçiyi sapık fikirli sağ ve sol eğitime tabi tutma ve beyin yıkama faaliyetleri, üretimi köstekleyici ve durdurucu maksatlı faaliyetler, belirli eğilimdeki sendikaların yaratabileceği sorunlar.

Bölgede mevcut ve dışardan büyük öğrenci kitleleri toplayan orta ve yüksekokullar. Buralardaki aşırı akımlar, biçimlendirme faaliyetleri, para toplama ve örgütsel faaliyetler.

Muzır ve yıkıcı faaliyette bulunan dernek ve benzeri kuruluşlar, üye sayıları, bunların yasadışı ve tüzüklerine aykırı faaliyet ve propagandaları, derneklerin birbirlerine karşı ve halkın bunlara karşı tutumu.

Bölgede muzır faaliyette bulunan kişilerin meslek grupları, sosyal durumlarını gösterir liste, etnik ve dini liderler.

Yasadışı ve terörist örgütler, temayyülleri ve eylemleri, nerelerden ve ne şekilde mali destek sağladıkları, dernek veya diğer legal kuruluşlarla ilişkileri.

Yararlanılabilecek nüfuzlu kişiler, serbest meslek sahipleri, dini ve etnik sebeplerle lider durumunda olan o il veya ilçede nüfuz sahibi olup, kendilerinden müspet yönde psikolojik savunma ve diğer surette yararlanılabilecek kişiler, bunların özellikleri."[54]

Halkın yarısına karşı açılmış, ama ilan edilmemiş bir savaşın gereklerydi bunlar.

[54] Başbakanlığın 16 Mart 1981 tarih ve 925/01380/81 sayılı, 21 numaralı genelgesi.

1977 genel seçimlerde oyların yüzde 41'ini alan sosyal demokrat CHP'nin iktidara yönelmesiyle *"geliyorlar.."* korkusu salınmıştı içlerine. Aslında *"bu kış gelecek.. bu yaz gelecek.."* diye bekledikleri bir korkuları vardı. CHP'nin ulaştığı oy oranı, sosyalist partiler ve devrimci hareketteki canlılık onlar için ürkütücüydü. Doğrusunu söylemek gerekirse biz de artık sonlarının geldiğine inanıyorduk.

Bu durumda önlem alınması gerekiyordu. Alındı ve 12 Eylül sabahı yürürlüğe konuldu.

Bilgi bankası dolan devlet, ülkenin siyasi geleceği için zararlı gördüklerini ortadan kaldıracak senaryolar hazırlamak için durup dinlenmeden kendini yenileyecekti.[55]

Sen kırmızı paltonla ilkokul yollarına koyulduğun yıl ilköğretimden üniversiteye kadar herkes için *"Öğrenci Toplu Dosyaları"* uygulaması yaygınlık kazandı bir uçtan bir uca tüm ülkede. İlkokula başladığın yıllarda askerin kışlasına çekildiğini söylemeye gerek var mı bilmiyorum...

Kurumlarda İstihbarat Üniteleri

Başbakan Amiral Ulusu Paşa'nın *"sıkıyönetimle ilgili konular"* genelgesiyle ülke kışlaya döndü. İdari yapı değişmemişti ama genelge bakanlıkların tümünü bir anlamda Genelkurmay Başkanlığı'na bağlıyor gibiydi.. Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşü alınmaksızın çıkarılan genelgelerin işleme konulmamasından, bakanlık örgütüne yayımlanan genelgelerden Genelkurmay Başkanlığı'na bilgi verilmesine dek daraltılan bir yönetim çemberi söz konusuydu.

Ulusu Paşa *"güvenlik tahkikatı yapılmadan işe alınmalara"* kızıyordu.

---

[55] Fişlenenlerin varlığını, kendi varlıkları ve süreklilikleri ile eşdeğerde tuttuklarından, bu işi bugüne dek sürdürdüler. 1985 yazında Çukurova'da kırsal kesimde uygulanan bir ankette yurttaşların "siyasi eğilimleri ve ideolojik durumları gibi" çağdışı sorular vardı. Verilen yanıtların doğruluğunun köy muhtarları ve aile reislerince onaylanması isteniyordu. Yıllar geçtikçe işi bir devlet politikası olarak görmeye başladılar. Bugün artık her türlü toplantı, gösteri ve yürüyüş polis kameramanlarınca filme alınarak, fişli insanların olası suçlarının kanıtları şimdiden oluşturuyor. Son fişleme krizi 2004 yılının mart ayında yaşandı. İstanbul 2. Zırhlı Tugay Komutanlığı'nca kaymakamlıklara gönderilen istihbarat formunda garip sorular vardı. Soru formunda, ABD'de zencilere karşı kurulan "Ku Klux Klan" örgütü yanlıları, AB ve ABD yanlıları, internet grupları, felsefe grupları, etnik gruplar, sosyeteye mensup kişilerle ilgili akıl dışı soruların bulunması hayretle karşılandı.

"Sıkıyönetim komutanlıklarıyla koordine edilmeden yayımlanan genelgelere" kızıyordu. Ve düşlerini süsleyen bir projenin gerçekleştirilmemiş olmasına öfkeleniyordu:

"Kamu kurum ve kuruluşlarında, daha önce belirtilmesine rağmen istihbarat ünitelerinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Yıkıcı faaliyetlerin önlenmesinde ve iç terör olaylarında güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmak maksadıyla bu birimler, acilen kurularak faaliyete geçirilecektir."

Eylül İmparatorluğu geleceğinin, herkesin ne yaptığının bilinmesine bağlı olduğu, her gün biraz daha iyi anlaşılıyordu. Eskiye dönülmemesi için, yüz binlerce insana acı çektirilmesi gerekiyordu. Tarihteki imparatorluk örneklerinden çıkarılan tek ders buydu. Suçlu yaratmanın yöntemleri araştırılıyor, teknikler geliştiriliyordu. Başbakanlığın yayımladığı atmışbeş genelgeden Eylül İmparatorluğu'nun ne olduğunu en iyi anlatanı *"Anarşik Olayların Önlenmesi"* başlığını taşıyanıydı.

"Vuku bulan olaylarda faillerin şahitler tarafından teşhis edilmesi ve yakalanmasını temin etmek üzere kurum, kuruluş ve okullarda personel ve öğrenci albümü hazırlanması istenmişti.

Suç işleyen ve aranan kişilerle ilgili olarak, Genelkurmay Başkanlığı'nca albüm yayımlanmakta, İçişleri Bakanlığı bilgi toplama merkezinde ise yeterli bilgiler toplanmaktadır.

Bundan böyle kamu kuruluşlarında çalışanların tamamı için resimli ve kimlikli albümlerinden sadece birinin kendilerinde, diğerinin mahalli emniyet müdürlüklerinde bulundurulacak şekilde tanzim edilmesine devam edilmesini bilgi ve gereği için arz ve rica ederim."[56]

Doğdu, yürüdü, okula başladı fotoğraflarıyla süslenen aile albümleri çoktan unutulmuştu. Binlerce albümle potansiyel suçlu bir toplum yaratılıyordu Eylül İmparatorluğu. İstedikçe seçilip alınacak, sorgulanıp yargılanacak insanların resimleri ve kimlikleri polis arşivlerini dolduruyordu.

"b.a.a.d"ciler Karşıt Görüşlü

Üniversitelerle yükseköğretim kurumlarındaki fişlenmeye esas alınacak bilgiler, aracısız toplanmaya başlandı. Yönetimler soruyor, öğrenciler

[56] Başbakan Bülend Ulusu'nun 11 Mart 1982 tarih ve 19-383-04288, 1992/19 sayılı genelgesi

yanıtlıyordu. Sürekli oturma adresi... öğrenim durumu... aileye ilişkin bilgiler... son 10 yıl içinde çalıştığı yerler... hakkında bilgi verecek kişiler... herhangi bir suçtan dolayı tutuklanıp tutuklanmadığı... ve benzeri sorulara yanıt isteniyordu.

Doğru yanıtlamayanlara uygulanacak yaptırım da Eylül İmparatorluğu'na doğrusu çok yakışıyordu. Sorulara doğru yanıt vermemek *"işten çıkarılmak için kesin neden"* oluşturacaktı.[57]

Bir başkent üniversitesinde, öğrencilerin *"üniversiteye bakış açılarını, tarihi değerlendirmelerini ve düşünce yapılarını"* ortaya çıkaran daha kapsamlı bir anket uygulanarak fişlenme yöntemi geliştirilecekti.

Güvenlik güçlerini hiç yormayacak soru ve seçeneklerden bazıları şöyleydi:

"Bilgi ve kültür birikiminize göre, insanlık tarihini nasıl değerlendiriyorsunuz?

a. İnsanlık tarihi işbirliği ve dayanışmanın tarihidir.

b. İnsanlık tarihi sınıf çatışmasının tarihidir.

c. İnsanlık tarihi, milletlerin milli menfaatlerinin çatışması tarihidir.

d. Hiçbir fikrim yok.

Toplumdaki gelişmeyle, değişmeyle birlikte dildeki gelişmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

a. Dilde devrimci ve hızlı bir değişme olmalıdır.

b. Yenileşme ve sadeleşme olmalıdır.

c. Zaman içinde kendi kendini yenileyen, halkın konuştuğu ve anladığı şekilde olmalıdır.

Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için sizce aşağıdakilerden hangisine öncelik verilmelidir?

a. Batı kültür ve hayat görüşüne,

b. Batı teknolojisine,

c. Milli kültürümüze ve batı teknolojisine.

Gençliğin ahlaki değerleri üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilen müstehcenlikten ne anlıyorsunuz?

a. Ferde göre değişir.

[57] 9 Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde uygulandı.

b. Topluma göre değişir.
c. Suç sayılmaz.
d. Cinsel özgürlüktür.
e. Sosyal ahlaksızlıktır."[58]

Bu soruların yanıtlarını, "b.a.a.d" olarak verenlerin karşıt "c.c.c.e" olarak verenlerin ise, yandaş kabul edildiği bir düzen özleniyordu.

En sonunda yeni doğan çocukların isimlerine de el attılar. Türkiye'de doğan çocukların anne ve babaları çocuklarına isim koyarken, "Milli kültürümüze ve ahlak kurallarına uygun düşmeyen, örf ve âdetlere aykırı, kamuoyunu inciten" isimlerden seçemeyeceklerdi. Anlaşılan daha uzun yıllar bu sorunla uğraşılacaktı.

Senin adının Ekim olmadığını, Ekin olduğunu anlatmak için ne çok çaba harcamıştım. Başını kaldırıp yüzüme bakan nüfus memuru " Ekim mi?" diye sormuştu. Hayır Ekin yanıtıma inanmamış "Ekim'dir Ekim.." diye üstelemişti.

Ekim, antikomünist ahlaklarına uygun düşmüyordu anlaşılan.

Kesin Kanıt Olmasa Bile

Sen, altı ayını doldurmadan Evren Paşa ve arkadaşları ülkeyi çok kolay ele geçirdiklerini anlamışlardı. Karşı çıkan, hayır diyen yoktu. 1981 yılında koca ülke bir baştan bir başa imparatorluğun güvenli ellerine teslim olmuştu.

Sorunları çözmeye koyuldular...

Temel sorun Eylül İmparatorluğu'na karşı çıkanlar ve karşı çıkma eğiliminde olanların temizlenmesiydi. Solu ortadan kaldırmanın planları yapıyorlardı.

"1402 sayılı yasa.." vazgeçilmez bir yasaydı, yine ondan yararlandılar. Kamuoyuna yapılan açıklamalarda, meydan mitinglerinde, basın toplantılarında ve gazetecilerle ikili görüşmelerinde siyasal görüşler arasında hiçbir ayrım yapmadıklarını söylüyorlarsa da gerçek öyle değildi.

1402'ye göre, sıkıyönetim komutanlarının atama, işine son verme ve görevinden uzaklaştırma istemleri ile göreve iade işlemlerine ilişkin il-

[58] Gazi Üniversitesi'nde uygulanan anket.

keler yazılı olarak dağıtılmıştı. Genelge ya da başka deyişle "uygulama yönergesi" temizlikte dikkat edilecek konulara açıklık getiriyordu.

Komutanlar "*bölgelerinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin, statülerine göre atanması veya işine son verilmesi, yerel yönetimlerde çalışanların görevlerinden uzaklaştırılması veya işlerine son verilmesi hususunda ilgili kurum ve organlara istemde bulunmaya*" yetkili kılınmışlardı.

İlgili kurum ve organlar, komutanların istemlerini yerine getirmekte zorunluydular, ama kokuyu alıyor ve sakıncalı personeli atama yolu ile başka bir sıkıyönetim bölgesine gönderiyorlardı. Ayrıca, atanan bu personele verilecek yol paraları çoğu kez zamanında verilmiyor, bu nedenle uzun süre bekleyen insanlar, çevrelerine kötü örnek oluyorlardı.

Her iki durumda da zararlı ve yıkıcı çalışmalarını sürdürebiliyorlardı.

Uyanık olmak gerekiyordu! Kül yutmamak gerekiyordu!

Uygulamada, yanlışlara neden olunmasın diye, konu bir kez daha anlatılıyordu:

"*1402 kapsamına giren suçlulardan sıkıyönetim askeri mahkemelerinden ceza alanların, cezaları ertelense bile, işlerine son verilecekti.*

Aşırı uçlardan birine üye olduğuna, eyleme katıldığına ilişkin kesin kanıt bulunanlar; soruşturma sonucuna beklemeden görevlerinden uzaklaşırılacaklar, bölge dışına atanabileceklerdi.

Kesin kanıt gerekmeyebilirdi de..

Aşırı uçlara üye olduklarına veya herhangi bir eylemde bulunduklarına ilişkin kesin kanıt bulunmayanlarla, eylem yaparken suçüstü yakalanmayanların çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerde; ideolojik, zararlı, bölücü çalışmalarda bulunduğuna ilişkin istihbarat varsa; önce, bir fırsat daha tanınması amacıyla, sıkıyönetim bölgesi içinde görev yerleri değiştirilebilecekti. Yeni görev yerine son verilebilecek ve bölge dışına atandırılabilecekti.

Kamu düzeni açısından görevlerinde yararlı olmayanların, devlete boş yere yük olması istenemezdi. Onların da'usulü dairesinde' icaplarına bakılmalıydı. Bu yararsız insanlar bir kez denenmeli, olmuyorsa; yasal sü-

resini doldurmuşlarsa resmen emekli edilerek, doldurmamışlarsa işlerine son verilerek, devletin sırtından indirilmeliydiler..

Kendini bilmez bazı kamu kurumu yöneticileri, sıkıyönetim komutanlarının; atama, yer değiştirme, görevden uzaklaştırma isteklerini yerine getirmezlerse, durum zaman yitirmeden Genelkurmay Başkanlığı'na bildirilecekti.

Temizlik genelgesi, bakanlıkların da uymaları zorunlu olan yaptırımları içeriyordu. Sıkıyönetim komutanının önerisi ile görev yeri değiştirilenler, sanki ödüllendirilircesine daha üst kademelere atanıyorlardı. Çok iyi bölgelerde, çok daha iyi görevlere getiriliyorlardı. Ya da görevlerine son verilenler, öteki kamu kuruluşlarında işe alınıyorlardı."

Uyanık olmak gerekiyordu.. Kül yutmamak gerekiyordu..

Yeni işe alınacakların durumları, varsa daha önce çalıştıkları kurumlardan araştırılacaktı.

Sakıncalılık nedeniyle görev yerleri değiştirilenlerin adları, yeni atandığı kuruma ve o bölgenin sıkıyönetim komutanlığına bildirilecek, komutanlıklar da o kişiyi yakından izleyeceklerdi.

Bakanlıkların kendi örgütüne atlayacağı veya görevine son vereceği insanlar hakkında sıkıyönetim komutanlıklarından görüş sorma zorunlulukları yoktu. İçişleri Bakanlığı ve MİT'ten gelecek güvenlik soruşturması sonuçları yeterliydi.

Sıkıyönetim komutanlıklarının ellerindeki sakıncalı listede yer alan, ancak haklarında herhangi bir işlem uygulanmayanlar için komutanlıklardan görüş sormak gerekmiyordu.

Ancak, TÖB-DER'li öğretmenlerle POL-DER'li polisler çok iyi araştırmalıydı.

1979 yılındaki Kahramanmaraş olayları nedeniyle TÖB-DER'in Türkiye genelinde aldığı boykot kararına katılan öğretmenlere uygulanacak işlemlerde 'birlik ve beraberlik ve verilen cezalarda etkinlik' sağlanması gerekliydi. Boykotta etkin rol alan ve mahkemelerde boykota katıldıkları için cezalandırılan öğretmenlerin cezaları ertelense bile, işlerine son verilecekti. Bu konuda acımak yoktu...

Boykota katılmakla birlikte etkin rol almayan öğretmenler de cezasız

kalmamalıydı. Hiç değilse boykota katıldıkları ilin dışına atanmalıydılar...

Eylem kararlarının alınması ve uygulanmasında etkin rol aldıklarına ilişkin haklarında kesin yargıya varılan POL-DER'lilerin de *"icabına"* bakılmalıydı.

Eylül İmparatorluğu varlığını tehlikeye düşürecek siyasal örgütlenmenin soldan geleceğine inanıyordu. Onlar için Ülkücü Öğretmenler Derneğinin eylemleri önemli değildi, ülkücü polislerin eylemleri de önemli değildi.

Şunun şurasında kaç alanda örgütlenebilmişlerdi ki. Ülkücü Gençlik Derneği (ÜGD), Türkçü İntikam Tugayı (TİT), Esir Türkleri Kurtarma Ordusu (ETKO), Şeriatçı İntikam Tugayı (ŞİT), Ülkü Yolu Derneği (ÜYD)'den başka neleri vardı... Yıllar sonra bir iç tehdit sorunu olarak uğraşacakları ırkçılığı hortlattıklarının ayırdında değildiler. Nakşibendilik, Süleymancılık, Nurculuk, Biberilik, Ticanilik, Kadirilik, Rufailik çok mu önemliydi koca bir devlet için... Yıllar sonra bir *"iç tehdit sorunu.."* olarak uğraşacakları siyasal İslam'ın temelini kendi elleriyle atıyorlardı.

Irkçılar da, dinciler de olmasa bu toplumu birbirine bağlayacak ne kalırdı?..

Sovyet Uzmanları, Eş ve Çocukları

O yıllarda iki tür düşmanı vardı Eylül İmparatorluğu'nun. Sosyalistler ve devrimcilerle ilk sıradaydı. İkinci sırada 12 Eylül darbesine evet demeyenler vardı. Onlara kısaca *"iç ve dış düşmanlar"* diyebiliriz..

TÖB-DER'li öğretmenlerle, POL-DER'li polislerin peşine düşen imparatorluk, Türkiye'de çalışan Sovyet uyruklu uzmanları elbette boş bırakamazdı.

Bir genelge yayımlandı. İskenderun'da Demir ve Çelik Fabrikaları'nda çalışan uzmanların, eş ve çocuklarının listeleri Sanayi Bakanlığı'nca, Etibank Genel Müdürlüğü Alüminyum Tesisleri'nde çalışanların listeleri ise Enerji Bakanlığı'nca Genelkurmay Başkanlığı'na hemen gönderilecekti.

"İskenderun ve Seydişehir dışında nerelerde Sovyet uzman ve teknisyenlerinin bulunduğunun Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından sürekli

izlenmesi.. " gerekiyordu.[59] Yabancı uyruklu personel çalıştıran bakanlıklar bundan böyle asker ve sivil haber alma ve güvenlik kuruluşlarıyla Başbakanlığa "her ay bir rapor" gönderecekti.İç düşmanları kaynağından başlayarak kurutmak gerekiyordu..

Kurutma işinde en büyük destek okyanusun ötesindeki dost ve müttefikimizden gelecekti. Kamu kuruluşlarında Sovyet uzman avını başlatan Başbakan Ulusu, Barış Derneği'nin 44 yöneticisinin tutuklanarak askeri cezaevine konulduğu günlerde[60] koşa koşa Esenboğa Havaalanı'na gidiyordu. Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü CIA'nın başkanı W.Colby'yi karşılamanın telaşı içindeydi. Tuhaftı ama bir başbakan ilk kez bir haberalma örgütü başkanına hükümeti adına hoş geldiniz diyecekti.[61]

Her şeyi göze almışlardı.Gerekirse her şeyi yapacaklardı.

"*Bir ve beraber*" olmayı ilke edinen Eylül İmparatorluğu insanları bölük bölük ayırmaya başladı. Valilerden, kaymakamlara kadar herkes ya kendilerindendi ya karşı taraftandı.

Üç beş satırlık yazılarla ocaklarına incir ağacı dikiliyordu insanların:

"*3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesine dahil Sivas ilinde 4 Eylül1981 tarihinden beri Vali Yardımcısı olarak görev yapan Rahim Yaldız'ın 'görevine yansıtılır şekilde sağ eğilimli olduğu ve AP'li olarak tanıdığı' sicil dosyasının tetkikinden anlaşılmıştır.*

Adı geçenin anılan komutanlık sorumluluk bölgesinde de bu tür hareketlere devam edip etmediğinin, gene tutum ve davranışlarının hakkında yapılacak işleme esas olmak üzere araştırılmasını emir ve müsaadelerinize arz ederim."

Onlara göre adına propaganda dense de insanların ruhlarını doyurmak midelerini doyurmaktan daha iyiydi. Kendi korkularını, yeni korkular yaratarak yenmeyi denediler. Herkes izleniyordu. Herkesin ne olduğu biliniyordu. Eylül İmparatorluğu böyle bir doyumun geçerli olduğunu kısa

[59] 26 Mart 1981 tarih ve 1981/25 sayılı Başbakanlık genelgesi.

[60] 22 Şubat 1982

[61] Siyasal gündemin yoğun olduğu günlerde 13 Ekim 1982'de gelen CIA Başkanı 36 saat Ankara'da kaldı. Cezaevinde bulunan Ecevit tahliye edildi.(15 Ekim) Anayasa tasarısı açıklandı. Parti yöneticilerine 10 yıl siyaset yasağı getirildi. Evren'in Anayasa tanıtma konuşmalarını eleştirmek yasaklandı (19 Ekim) Evren "Anayasa'ya kefilim" dedi (24 Ekim).

sürede anladı. Sağcıları vardı, solcuları da ülkenin..

Sivas'ın vali yardımcısı sağcı ise, Tokat'ınki solcuydu. Dengelemek gerekirdi. Hem sonuçta ikisi de imparatorluğa karşı değil miydi?

"3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesine dahil Tokat ilinde 24 Ağustos 1981 tarihinden beri Vali Yardımcısı olarak görev yapan Osman Yılmaz'ın 'Aşırı sol eğilimli olduğu, sol tandanslı kuruluşlarla yakın ve devamlı temas halinde bulunduğu, mezhep çatışmalarına ve toplumsal olaylara yol açacak davranışlarda bulunduğu, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci olduğu yıllarda SBF Fikir Kulübü ve TİP Çankaya İlçe Teşkilatı'na üye olduğu' emniyet tahkikatı ve sicil dosyasından anlışılmıştır."

Osman Yılmaz için de küçük bir araştırma rica ediliyordu...

Rica eden İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner Paşa'ydı, rica edilen makam da Genelkurmay Başkanlığı... İlk terslik buradaydı. Hem bakanlığını hem de Başbakanlığa bağlı ulusal haberalma örgütünü es geçiyordu İçişleri Bakanı.

İkinci terslik Çetiner Paşa'nın özgeçmişiyle ilgiliydi. Genç bir subayken Kayseri'de Himmetdede tren istasyonunda İsmet İnönü'yü gericilerin saldırısından kurtaran Çetiner Paşa başında bulunduğu bakanlığa güvenmiyordu. Genç bir binbaşıyken tabancasını çekerek siyaset yaptığını, bu nedenle ordudan uzaklaştırıldığını çok çabuk unutmuştu. Siyasete karıştığı savlanan valilerle kaymakamlarla uğraşıyordu şimdi.[62]

Rahim Yıldız ve Osman Yılmaz'la ilgili yazıları imzaladıktan sonra uzun bir liste daha uzattılar Selahattin Paşa'nın önüne *"bir süre takip altına alınması gereken idarecilerin.."* adları vardı.

Eylül İmparatorluğu'nun halkına açtığı savaşı İçişleri Bakanı her konuşmasında resmileştiriyordu:

"Neyi kurtarmaya savaştığımızı, kimlerle mücadele ettiğimiz, savunmada değil, taarruzda olmamız gerektiğini biliyoruz. İdarede zaman ve fırsat gözleyen, sinmiş, zararlı, sakıncalı, hatta militan elemanlar hâlâ mevcuttur. Ya onları kazanın ya da teşkilatın dışına atın."[63]

---

[62] İçişleri Bakanı S. Çetiner'in 20 Ocak 1993 tarih ve M.İ.A Atama 731-A ve A/1 sayılı yazıları

[63] Onların istedikleri devlet yöneticileri başka türdendi. Valiler, büyükelçiler, müşteşarlar,

Anlaşılan ya kesin olarak susturacaklardı ya da sonuna kadar kan kusturacaklardı!

Susturulacaklar ve kan kusturulacaklar saptanmıştı. Çağını ve değerlerini kavrayanlar susturulacaktı. Bağımsızlığı ve özgürlüğü savunanlara kan kusturulacaktı.

12 Eylül öncesi Silahlı Kuvvetleri yönetime çağıran MHP için sürdürülen soruşturmalarda devleti teslim almak isteyenlerin kimler olduğu tek tek ortaya çıkıyordu."*Ordu Valisi Reşat Akkaya, Merkez Valisi Fuat Çobanoğlu, Hakkâri Hukuk İşleri Müdürü A. Murat Pınar, Hatay Hâkim adayı Hayrettin Neşeli, Emniyet Müfettişi Nihat Ülkekul, Komiser Muavini Cemal Ersoy, Polis Memurları Ahmet Özdemir, Mustafa Dilci ile Kemal Ünlüer'in MHP'nin faal bir üyesi gibi…*"[64] davrandıkları savlanarak haklarında suç duyurusu yapılacaktı.

Ama her şeye karşın, 12 Eylül öncesi gerçeğine ulaşılamayacaktı. Ulaşılamayacaktı çünkü biraz daha çaba harcasalar, kendi adreslerine ulaşacaklarını biliyorlardı. Salt bu nedenle ülkeyi kan gölüne çevrilmesine ilk elden neden olan sorumlular ortaya çıkarılamayacak, cezalandırılmayacaktı.

Devlet Güçlerine Yardımcı Sağ Çete

Burada gerçeğe ulaşanların olduğunu da söylemem gerekiyor. Gerçeğe ulaşanların sesleri ancak aykırı görüşlerini dile getirirken çıkabiliyordu. Aybastı davası kararına aykırı görünüşünü yazan bir yargıcın söyledikleriydi gerçek.

"*1980 yılı Ağustos ayında Aybastı operasyonlarının başlatıldığı ve bu operasyonlarla birlikte sağ çetenin seri şekilde öldürmelere giriştikleri görülür. Operasyonlarda yapılan yanlışlıklar, devlet güçlerine yardımcı ol-*

genel müdürler yeni bir "ruhla" yetiştirilmeliydiler. 657 Sayılı Devlet Memurları Yasası'nda bir değişiklik yaparak öngördükleri koşulları sağladılar. Anılan görevlere atanacaklara Milli Güvenlik Akademisi'ni bitirme zorunluluğu getiriliyordu. Milli Güvenlik Akademisi, Harp Akademileri bünyesinde eğitim veren bir kuruluştu. İnanması güç ama süreç içinde Milli Güvenlik Akademisi'ni bitiren çok sayıda gazeteci, bankacı, borsacı, mühendis , hukukçu ve bilim adamı toplumsal ve siyasal yaşama katılacak; alanlarının vazgeçilmez uzmanları olacaktı.

[64] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın hazırladığı MHP ve Ülkücü Kuruluşlar İddianamesi, sayfa. 255

duklarına inandırılan sağ çete mensuplarının, özellikle operasyonlar döneminde işledikleri suçlardan, sanıkların yanından operasyon yapanların da sorumluluk payı vardır. Hatta sağ çete mensuplarının operasyonlar sırasında kendilerine komiser veya polis demeleri anlamlıdır. Belki de kendilerine bu unvanlar başkaları tarafından verilmiştir.

Böyle bir unvanın verilmesi halinde, herhangi bir kişiye devlet memurunun taşıdığı sıfat ile birlikte yetkinin de verilmesi söz konusu olabilir. Yani böyle yapılmış ise, kendisine 'sen komisersin veya sen polissin' diye unvan verilen kişi, devletin polisinin yetkilerini de kullanmaya kalkar. Sağ çetenin başkanı Nevzat Karayün'ün Aybastı'ya getirilişindeki giz, henüz çözülebilmiş değildir. Kısaca sağ çetenin Aybastı'da gerçekleştirdiği olaylarda başkalarının etkileri açıkça görülmektedir."[65]

Yargıç verilen ölüm cezalarına "hafifletici nedenler" uygulanmasını istiyordu. *"Başkalarının neden olduğu olayların"* açığa çıkarılmamış olmasını da bu istemine gerekçe gösteriyordu:

"Yine, Aslolan Demir'in yaralanması olayından gıyabi tutuklu Feridun Aydınlı, polisten kaçarken yaralanmış ve devlet hastanesinde bir süre tedavi görmüştü. Her nedense yakalanıp gıyabi tutuklama müzekkeresi infaz edilememişti. O zaman yakalanıp infaza başlanmış olsaydı, büyük bir olasılıkla 1980 yılında tutuklu olarak kalacak ve suç işlemesi önlendiği gibi, operasyonlarda ölmeyecek, belki de şimdi yaşayacaktı. Feridun Aydınlı, 1980 yılında Aybastı'da DEV-YOL örgütünün gerçekleştirdiği birçok olayda başrolü oynamıştı. Devletin görevi kişilerin suç işlemesini önlemekti."

Karadeniz kıyılarına uzanan görünmeyen eller 12 Eylül öncesinde dayanıyordu.

Neyin kurtarılmaya çalışıldığı, artık çok iyi anlaşılıyordu. Askeri yargıçların bile 1402 sayılı yasa ile ordudan uzaklaştırıldıkları bir dönemde; 12 Eylül öncesinin mimarlarından Ordu Valisi Reşat Akkaya görevde tutulabiliyordu. Sanık sandalyesine oturtulamayan Vali Akkaya, merkeze alınarak eleştiriler önlenmeye çalışılacaktı.

---

[65] Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 1981/383 Esas, 1984/68 karar sayılı gerekçeli kararına Yargıç Galip Güzel'in karşıoy yazısı.

Göreve başlamasıyla Ordu'nun kana bulanması arasında yakın ilişki kurulan valinin Ankara'ya bir kahraman gibi uğurlandı. Akkaya "yaptığı hiçbir şeyden pişmanlık duymadığını" söyleyecek kadar inatçı ve inançlıydı;

"Ben Ordu'da tarihi bir görev yaptım. Fatsa ve Aybastı ilçelerini ihanet şebekelerinin elinden kurtarmak için devleti Fatsa'ya sokmak şerefi, devletin valisi olarak bana nasip oldu."

Akkaya ve onun gibi düşünenler için her yol geçerliydi. Devlet de Fatsa'ya her yol denenerek sokulacaktı. İçişleri Bakanlığı dururken, MHP Genel Başkanı'ndan yardım diliyordu devleti Fatsa'ya sokan vali.

"İstenilen kadro talep ve takviyelerinin yapılması.." diye başlamıştı Türkeş'e ulaştırdığı mektubuna Akkaya. *"Araç, gereç ve silah ve mühimmat bakımından takviye de.."* istiyordu. *"Fatsa, Aybastı ve Gölköy'le ilgili özel tedbir taleplerimizin yerine getirilmesi; istihbarat grubu ile ilgili taleplerimiz; MİT bölge müdürlüğü ile ilgili taleplerimiz.."* gibi başlıkları vardı mektubunun.[66]

MHP yanlılarından oluşturulan "maskeli muhbirlerle" girilecekti Fatsa'ya. İstihbarat toplamak için, hayat kadınlarından bile yararlanılabileceğini söyleyecekti devletin valisi. Eylem üstünde yakalanan ülkücülerin bırakılmaları için çaba harcanacaktı. Görevlerini yapan polisler tutuklanacaktı.

Yaşadığın ve Eylül İmparatorluğu'nu sorguladığın sürece sık sık duyacaksın Fatsa adını. Fatsa gibi somut birkaç olay üstüne kurgulanmıştı Eylül İmparatorluğu. Fatsa'da çıkarları korumaya kararlı bir halk vardı, sömürüye hayır diyen bir halk vardı.

Fatsa'nın karışması, kana bulanması gerekiyordu.

Devletin valisi Reşat Akkaya göreve başlamadan önce, 11 Temmuz 1980'e dek 14 öldürme olayı olmuştu Fatsa'da. 11 Temmuz 1980'den, 12 Eylül 1980'e kadar ise 56 öldürme olayı yaşanacaktı.

1977 Haziranı'nda Fatsa Halkevleri Şube Başkanı Kemal Kara'nın öldürülmesi ile başlayan saldırı üç yıl sonra amacına ulaşmış, Fatsa'nın kararlı direnişi bir askeri darbenin somut nedenleri arasına sokulmuştu.

[66] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar İddianamesi, s. 243-245

Fatsa karıştı, kana bulandı.

Fatsa'nın zorunlu durak olduğunu Süleyman Demirel Çorum'da kan gövdeyi götürürken[67] acaba niçin *"Çorum'u bırakın Fatsa'ya bakın"*[68] diyordu.

Fatsa'da gerçekten ayrı bir devlet mi kurulmuştu? Elbette hayır. Ama Fatsa'nın o yıllarda ülkenin öteki kentlerinden ayrı bir yanı vardı. Fatsa, Türkiye emekçi halkının bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde bir adım daha öndeydi. Fındık sömürüsüne, karaborsaya, kumara, talana, vurguna ve zulme başkaldırmıştı. Dahası bu küçük Karadeniz kentinin belediye başkanı Fikri Sönmez yerel yönetimlerde katılımcılığı yaşama geçiren devrimci kimliğini saklamayan bir kamu yöneticisiydi.

Demir kafeslerin içinde yargılandığı askeri mahkemede yüreği duruncaya kadar ellerinde büyüyen o güzel örneği savunacaktı.

"Belediye'nin aldığı tüm kararlar halkla tartışılmıştı. Halkın onayı olmayan hiçbir iş belediye tarafından yapılmamıştı. Yönetime katılan halk belediyede söz ve karar sahibi kılınmıştı"[69]

Fatsa örneğinin ortadan kaldırılması, Fikri Sönmez'in susturulması gerekiyordu.

Zihindeki Karanlık İzler

Susturulacak olan yalnızca işçiler, memurlar, öğrenciler ve politikaya bulaşmış kamu görevlileri değildi

İçişleri Bakanı *"12 Eylül öncesinin zihinlerde bıraktığı kötü ve karanlık izleri de silmek"* kararındaydı.

Cadde, sokak, alan ve parklara verilen adların da değiştirilmesi isteniyordu.

"Bazı şehirlerimizde, cadde, sokak, meydan ve parklara 12 Eylül 1980 tarihinden önce verilmiş aşırı uçlara mensup kişi adlarının ya da bunla-

---

[67] MHP'li Gün Sazak'ın öldürülmesinden sonra Çorum'da 29 Mayıs'ta başlayan olaylar 6 Temmuz'a kadar sürdü. Sol görüşlü insanların evleri ve işyerlerine saldırıldı. Alevi inançlı yurttaşların yaşadığı Milönü için cihat çağrısı yapıldı. Genelkurmay Başkanı Evren 8 Temmuz'da Çorum'daydı. 48 kişinin öldürüldü.

[68] 7 Temmuz 1980

[69] Erzincan 3 No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen Fatsa Devrimci Yol Davası tutanakları, sayfa 13612-13758. Fikri Sönmez'in 6 Haziran 1984 tarihli sorgu metni.

rın ideolojik fikirlerini yansıtan sloganların hâlâ muhafaza edildiği görülmekteydi..

İnsanlık hak ve özgürlüklerine saygılı ve demokratik hukuk devleti kavramına inançla bağlı olan devletimizin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olmamın bilinci içinde, vatandaşı kaderde, kıvançta ve tasada ortak duygulara sahip kılmak için 12 Eylül 1980 öncesinin zihinlerde bıraktığı kötü ve karanlık izleri silmek kararındaydı.

Bu amaçla valiliklerce aşağıdaki tedbirler kısa zamanda alınıp uygulanmalıydı..

Cadde, sokak, meydan, park gibi kamu mülklerine 12 Eylül 1980 tarihinden önce verilmiş, milli birlik ve bütünlüğümüzle bağdaşmayan adlar, derhal değiştirilecek ve bunlara yeni adlar verilecekti.[70]

Ayrıca şehir ve kasabalarımızda bir kısım ev ve apartman binalarının kapı numarası yoktur. Kapı numarası bulunmayan hiçbir ev ve apartman bırakılmayacaktı."

Eski adlar sökülmeye başlandı birer birer...

Evren meydanları, Evren bulvarları, Evren liseleriyle doldu ülke...

27 Mayıs alanları, 27 Mayıs parkları olmayacaktı artık. 12 Eylül alanları, 12 Eylül parkları olmalıydı.[71]

Alanlarla, parklarla, caddelerle, sokaklarla yetinmeyeceklerdi. İsmet İnönü adını oğlu Erdal İnönü'ye siyaseti yasaklayarak tarihten silmeye yelteneceklerdi. Atatürk'ün uzun yıllar yaverliğini yapan Cevdet Tolga'nın, Anayasa Mahkemesi Başkanlarından Ömer Lütfi Ömerbaş'ın ve sekiz onurlu insana siyaset yasağı getirirken tarihi değiştireceklerini sanıyorlardı.[72] Kendilerinden olmadığına inanılan insanlar veto edilerek siyaset

---

[70] Ad değiştirme işini kendi elleriyle geliştirdikleri siyasal İslam da kullanacaktı. 1994 yerel 1995 genel seçimlerinde oy patlaması yaşayan MNP ve MSP'nin ardılı RP'nin iktidar olduğu bir çok yerde Hamas, Müslüman Kardeşler, Rabıta'nın şeriat yanlısı ünlüleri cadde, sokak adı oldu.

[71] İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 24 Mart 1982 gün, araştırma 1982/530.020/4103 sayılı yazısı.

[72] Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) Genel Başkanı Cezmi Kartay Evren ve arkadaşlarıyla 1 Ağustos 1983 tarihinde yaptığı görüşmeyi Hürriyet Gazetesi yazarı Oktay Ekşi'ye açıkladı. Evren yeni kurulacak partiye aşırı solcuların ve bölücülerin alındığını iddia ediyordu. (27 Temmuz 1987)

dışı bırakıldı.[73] Atatürk'ün vasiyetini bozarak Türk Dil Kurumu'nu, Türk Tarih Kurumu'nu yerle yeksan etmeleri yetmiyordu.

Çay Fabrikasında İstihbarat

İşin önemini hemen kavrayan Başbakan Bülend Paşa, benzeri bir zamanlar Almanya, İtalya ve İspanya'da yürürlükte olan *"kamu yönetimi esasları"* konusunda bir genelge yayımladı.

Hükümet *"devletin bütün görevlilerini Atatürkçü, çağdaş ve akılcı bir yönetimle ülkemizin menfaatlerine uygun olarak ve büyük milletimizin arzusu istikametinde yerine getirmek azim ve kararındaydı.* Bütün memurlar *"üstün bir görev anlayışı içinde, devletin ve milletin bütünlüğünü, birlik ve beraberliğini muhafaza edecek bir şekilde, siyasi fikir ayrılıkları gözetilmeden, adalet prensiplerine uygun olarak"* görev yapacaklardı.

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Çay Kurumu Genel Müdürlüğü *"irtibat"* subaylığına atanan albay da[74] aynı şeyleri düşünüyordu Bülend Paşa'yla. Devlet işçisiyle, memuruyla hizaya getirilmeliydi! Devletin başına ne geldiyse onların yüzünden gelmemiş miydi?

49 kamu kurumuna atanan irtibat subaylarının gönderdikleri raporlar sevindiriciydi:

"Bir başkan ve üç üyeden oluşturulan denetleme kurulu vasıtasıyla işletmelerde yapılan denetlemeler de müspet sonuçlar alınmaya başlamıştı. Bu arada bütün personeli yarınından emin bir duygu içinde bulunması, hiçbir yan etki olmaması ile kendilerini rahat bir çalışma içinde görmeleri sonucu, verimli olabilmek için mesaiye bağlı kalmadan çalışmaları bilhassa dikat çekiciydi."

İşçisiyle memuruyla canla başla bir çalışma düzeni içine girilmişti...

İrtibat subayı raporunun sayfaları ilerledikçe, olumlu gelişmenin gerçek nedenleri daha iyi anlaşılıyordu:

"Genel olarak her kademedeki personelin tutum ve davranışları müspettir. Verimli, yoğun bir çalışmaya girilmiştir. Üretimde de tam kapasiteyle çalışıldığı gibi iç pazarlama konusunda etkili bir gayret içinde bulu-

[73] Milli Güvenlik Konseyi 6 Kasım 1083 seçimlerine katılmak isteyen 1683 milletvekili adayından 672'sini veto etti. 21 Eylül 1983

[74] Ulaştırma Kıdemli Albay Ahmet Dölgen

nulduğu izlenmektedir.

Bu arada kurumdaki memur ve işçilerin her türlü faaliyetleri de istihbarat elemanları tarafından yakınen izlenmektedir.

Sakıncalı veya taraflı davranışta bulunan personelin listesi daha önce arz edilmişti. Bunlardan başka, kurumda olabilecek kişilerin tespiti için de istihbarat elemanları ile yakın işbirliği içinde bulunulmaktadır. Tespiti halinde bilahare arz edilecektir."[75]

Güçlükle geçinebildiği gündeliğine hakkında yapılan istihbaratla bağlı çay işçisine, yoksulluğunu hiçbir şey unutturamıyordu. Bir gün kapı dışarı edilmek korkusuna şimdi elleri kelepçeli kapı içeri alınmak korkusu da eklenmişti. Herkesin peşine bir istihbarat görevlisi takılıyordu. Korku ile doyuruluyordu toplum.

Canını dişine takarak çalışan irtibat subaylarının gönderdiği raporlar, başbakanlığı canından bezdiriyordu. Ayda iki kez istenen raporlar, ayda bire indirilecekti.

Korkunun ölçüsü kaçırılmamalıydı...

Yeteri kadar kurban bulunamadığından yakınıyordu hükümet. "Kamu, kurum ve kuruluşların merkez ve taşra birimlerinde çalışıp da 12 Eylül 1980 öncesi anarşi ve terör olayları suçlusu bulunan personel hakkında kanuni işlem yapılmadığı anlaşılmıştır" diye başlıyordu 51 numaralı genelgesine.

Alışılan genelgeler gibi değildi 51 numaralı genelge; halkı bir şeylere zorluyor gibiydi:

"Asayiş ve huzurun sağlanmasında bütün vatandaşlarımızın güvenlik kuvvetlerine yardımcı olması şarttır. Kamu, kurum ve kuruluşlarında çalışan personel, görevini yaptığı sırada muttali olduğu kamu adına kovuşturmayı gerektiren olayları bildirmek mecburiyetindedir."

Görüp de söylememek, duyup da bildirmemek artık resmen suç oluyordu... İhbarcılık bir uğraş haline getiriliyordu...

Eylül İmparatorluğu'nun ilk yılında 20 bin 921 ihbar yapılmıştı feshedilen TBMM'nin alt katındaki "Müracaat ve Şikâyetler" Dairesi'ne.

İhbarcılığı bir uğraş yapan Eylül İmparatorluğu ipin ucunu kaçıran hal-

[75] Çaykur 15 Şubat 1981 tarih ve 2 sayılı raporu.

kımızı uyarmaya başlamıştı.

"Sıkıyönetim komutanlığı sorumluluk sahasında, her gün çok sayıda isim ve adresi olmayan mektup ve telefonla ihbarlar gelmektedir. Vatandaşların geleceğinin Silahlı Kuvvetler'in teminatı altında olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle isim ve adresi olmayan mektuplara ve telefonlara yapılan ihbarlara hiçbir işlem yapılmayacaktır."

Milli Eğitim Bakanlığı ise *"ihbarcıların"* cezalandırılacağını bildirmek zorunda kalıyordu:

"İstek ve şikâyetler isimli olsalar dahi, ileri sürülen iddiaların doğru çıkmaması durumunda şikâyetçi hakkında mukabil bir soruşturma yapılabileceği düşünülerek dayanaksız şikâyetlerden kaçınılması sağlanacaktır."

İhbarın özendirildiği imparatorluk günlerinde, siyasi polis kayıtlarına göre kaç kişi emniyete götürülmüş, kaç kişi hakkında dava açılmış, kaç kişi serbest bırakılmıştı?

Hesabı tutulmuyordu ama, serbest bırakılanlar hakkında uyulması zorunlu hukuk kuralları vardı. Serbest bırakılanlar için asılsız suç duyurusunda bulunanlara *"gerek kişisel muhbirler, gerekse emniyet istihbarat elemanları hakkında Türk Ceza Yasası'nın 285/2. maddesi gereğince müfteri olmaktan, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 18/c maddesi uyarınca soruşturma açılması gerekirdi.."*

1402 Sayılı Yasa'nın ilgili maddesi, "ihbarın suç teşkil etmesi durumunda, muhbirin kovuşturmayı yapan mercilere bildirilmesi" zorunluluğunu getiriyordu.

Bunlar yasal güvenceydi ama devlet ne yazık ki artık hukuk devleti değildi. Üstelik de muhbirliği meslek edinenleri ödüllendiriyordu.

Başbakan Bülend Paşa'nın genelgesinde bu konulara hiç değinilmiyordu.

Senin ve arkadaşlarının inanması belki çok güç ama *"muhbir güvenliği"* konusunda bir başbakanlık genelgesi bile yayımlandı.[76]

Eylül İmparatorluğu'na göre, devletin sağladığı bu güvenli ortam içinde *"muhbirler"* kendilerine gösterilen ilgiye değen görevler yerine geti-

[76] 26 Kasım 1982 tarih ve ilgi Synt. Koor. 15-6086, 1982/100 sayılı Başbakanlık genelgesi.

riyorlardı. 1981 Ocağı başında 20.921 ihbara karşı, 18.525 kamu görevlisi hakkında işlem yapılmıştı.

Binlerce insanı yurttaşlıktan soyundurup açlığa zorunlu kılarak sağlanan bir ortama damgasını vuruyordu Eylül İmparatorluğu. Rejim işsiz anne babalara, aç ve yoksul çocuklarla özdeşleşti. Üretilen acılar yetmiyormuş gibi insanlar açıkla terbiye edilmeye başlanmıştı.

Yargıya Başvurulamazdı

Türk Ceza Yasası'nın 35. maddesinde kamu adına kovuşturmayı gerektiren olayları bildirmek zorunluluğu vardı. Günün birinde, kendi karıştıkları olayları bildirmek kararında olanlar ortaya çıkarsa ne olacaktı?

Bir yasa çıkarıp, işin içinden şimdiden sıyrılmak olanağı bulunabilirdi. İmparatorluğun en kudretli olduğu günlerde çıkarılan yasaya nasıl olsa hiç kimse bir şey diyemezdi. Sedat Celasun Paşa bir yasa önerisi kaleme aldı:

"*12 Eylül'den sonra kurulan ve TBMM toplanıp yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar geçecek süre içinde görev alan Bakanlar Kurulu'nun; personel atanmasına, yer değiştirmeye, geçici yetki vermeye, görevlendirmeye, görevinden uzaklaştırmaya, göreve son vermeye ilişkin işlemleri ile ilgili karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezai, mali ve hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu amaçla haklarında herhangi bir yargı merciine başvurulamaz*"

Ceza sorumsuzluğunun amacı, görevlerinden yürütülebilmesiyle sınırlıydı. Devlet katında temizlik yapanların korku içinde olmamaları gerekiyordu. Görevleri nedeniyle çıkar sağlayan yöneticiler için ise daha sonra bir çözüm bulunuyordu.

Anayasanın geçici 15. maddesi ile "*Milli Güvenlik Konseyi'nin, Konsey'in görevlendirdiği hükümetin ve Danışma Meclisi'nin her türlü karar ve eylemi hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk savı ile dava açılamayacağı*" sağlama bağlanacaktı. Kısaca önce kendilerini güvence altına alıyorlardı.

Kendilerine güvenli bir ortam yaratan imparatorluk yöneticileri iç güvenlik konusunda aldıkları önlemleriyle ilgilerini elbette halktan esirgeyemezlerdi. Esirgemediler de…

Akıl almaz önlemler aldılar. Kimi güldürüyor, kimi ağlatıyordu.

İki İngiliz kuş gözlemcisini Trakya'da[77], bir Alman turist rehberini Diyarbakır'da yakalayarak içeri alttılar. İngiliz kuş gözlemcisi Cambridge Üniversitesi'nden ünlü doğa bilimci Simon Albrecht'ti. Alman turist rehberi Raymond Braun genç gezgindi. Onları tutuklayanlara göre Albrecht' da, Raymond da 12 Eylül ruh ve felsefesine karşı eylemler içindeydi.

Alman Havayolları Lufthansa'nın İstanbul bürosunda bulunan tarihi yerküre, önündeki masada oturup bilet kesen Franz Reissing'in üç yıl hapis cezası istemiyle yargılanmasına neden olacaktı. Bir dergide Lutfhansa'nın tanıtımı için kullanılan fotoğrafta yer alan kürede, iç ve dış düşmanların propagandası yapılıyordu aslında. Kürenin antik bir değeri vardı ve 1. Dünya Savaşı sonunda kısa bir süre egemen olan Rum Pontus Devleti'ne yer verilmişti. Türkiye'nin doğusu, Irak'ın kuzeyi ve İran'ın batısın kapsayan bir alana da Kürdistan denilmişti üstelik. Askeri savcılık bu yerküreyi kimin getirip o masaya koyduğunu bulamayacaktı. Guardian'da yayınlanan haberi okuyanlar[78] yeryüzünden tarih ve coğrafya kayıtlarını silmek isteyen askeri yönetime gülecekti.

Ankara müzeler rehberinde yer alan Helenistik küçük Asya haritası ile inşaat müteahhitleri için basılan rehberde yer alan Times'ın Küçük Asya konulu tarih atlası da basımcıların yargılanmalarına, cezalandırılmalarına neden oluyordu.

Alman turist rehberi Raymond Braun'un başına gelenlere ise, kimse inanmak istemiyordu. Ermeni sözcüğünü tamamlayamadan kendisini Diyarbakır Bağlar Askeri Cezaevi'nde bulan Raymond, yaşamının altı ayını bu cezaevinde geçirdi. Havalandırmaya tek başına çıkarılan Alman tutsak, cezaevinin tüm kurallarına uymak zorundaydı.

Havalandırmaya çıkarıldığında *"Bir Türk dünyaya bedeldir.."*, *"Her Türk asker doğar.."* ya da *"Ben Türkoğlu Türküm.."* sözlerinin hecelerine uyduruyordu adımlarını. Bunları hem söylüyor, hem uygun adım yürüyordu. İstiklal Marşından, Andımızdan, Atatürk'ün gençliğe hitabesinden ezberlediği bölümler bile vardı Raymond'un. Eskişehir, Harbiye,

[77] 9 Haziran 1983
[78] 23 Mart 1981

Cenk, Türkiyem, Topçu, Çanakkale marşlarını mırıldandığı oluyordu ara sıra. Raymond tek başına konulduğu hücresinde Bağlar Cezaevi'nin koşullarına uyum sağlayamayacaktı. Ülkesini kana bulayan Hitler iktidarının ilk yıllarında yurdun her köşesinde mantar gibi biten toplama kamplarındaki insanlık dışı olaylarla, cezaevi yaşamını karşılaştıra karşılaştıra, psikolojik bir bunalıma girecekti.

Onu en çok korkutan da bir gün buradan çıktıktan sonra anlatacaklarına inanılmamasıydı. Günlerce düşündü. Bulunduğu cezaevinin Dachau, Auschwitz, Treblinka toplama kamplarından ayrımını. Bulamadı. Kırk yıl önce yaşanılanların, kırk yıl sonra yaşanabileceğine inanamazdı. O acılar bir utanç olarak geride kalmıştı. İçinde yaşadığı toplumda ona insanlığın gelişimini, evrimini öğretmişlerdi. Yaşadıklarına inanamamak bir süre sonra ona, taşıyamayacağı kadar ağır bir yük gibi gelmeye başladı. Söylenenleri yapıyor ama, yaptıklarına inanmıyordu. Havalandırmalarda *"Türküm, doğruyum, çalışkanım"* derken gülüyordu yalnızca...[79]

Şimdi düşünüyorum da, bir Alman'a Türk'üm dedirten güç, her şeyi yasaklayabilir, güvenlik adına her önleme başvurabilir, cana mala kıyabilir, insan onurunu hiçe sayabilirdi.

Bir sıkıyönetim komutanı kalemi eline alıyor ve aklına geleni isteklerini bir sayfalık kağıda dökebiliyordu:

"Bölge halkı tarafından bugüne kadar ki sıkıyönetim yasaklarına gösterilen titizlik takdirle karşılanmakla birlikte, aşağıdaki hususlar da yerine getirilecektir.

Devlet ve kamu müesseseleri, görevlerinin gereği tüm faaliyetlerini halkımıza müşkülat göstermeksizin ve hiçbir menfaat karşılığında olmadan yerine getireceklerdir. Bu hususlaki aksaklıkların giderilmesinde öncelikle, o müessesenin amirleri sorumlu olacaktır.

Bölge halkından zorla para toplayacaklarla, bunlara para verenlerin, kamunun karşısında aynı derecede suç işledikleri herkes tarafından bilinecektir.

---

[79] Benzer bir serüveni Fransız rehber Michel Ceraminot da yaşayacaktı. Türk rehber Nihat Güldoğan'ın "Ermeni propagandası yapıyor" ihbarıyla 17 Haziran 1987'de Urfa'da tutuklandı. Diyarbakır DGM 5 Ekim'de şartlı olarak salıverilmesine karar verdi. Ceraminot Urfa Cezaevi'nin kapısından çıktı ama yurt dışına çıkması yasaktı.

Hangi ideolojiye ait olursa olsun, slogan yazmak, pankart asmak, afiş yapıştırmak ve bunu gibi propagandayı içeren kanun dışı hareketler yasaktır. Bu sebeple şehir içinde şahıslara ait olmayan yerlere yazılan yazılar belediyelerce, öteki yerlere yazılan yazılar ve ev işyeri sahiplerince, şehir dışındakiler ise Karayolları, DSİ ve YSE kuruluşları tarafından valiliklerce alınacak tedbirlerle silinecektir.

Kamu hizmeti gören bütün müesseselerde nöbet hizmeti ihdas edilecektir."

Öğrenci yurtlarından devlet dairelerine kadar her yer nöbetçilerle doldurulmuştu. Yarısı nöbete dikilen halkın, öteki yarısı suça itilecekti.

Emri yazan, genelgeyi çıkaran ceza sorumluluğundan kurtuluyordu. İş, siyasi sorumluluktan kurtulacak nedenler yaratmaya kalmıştı.

Halkın yarısı suçlu varsayılırsa böyle bir sorumluluk da olmazdı.

Sen bile daha sorumluydun o küçücük aklınla...

Milletin Geleceği

Suçlu olanlar ve suçlu varsayılanlar Eylül İmparatorluğu'nun kötülüğü için her şey yapabilirlerdi.

"*İstihbarat*" bunun için önemliydi. "*İhbar*" bunun için önemliydi...

1981 yılının başlarında yayımlanan bir genelgede "koruyucu güvenlik önlemleri" yeni baştan anımsatılıyordu.

"*Bilindiği gibi milletlerin geleceği, evrak dediğimiz yazılı belgelerin çok iyi muhafaza edilmesini icap ettirmekteydi. Kötü maksatla kullanılmasını önlemek için teksir, fotokopi ve daktilo makineleri mesai sonunda kilitli yerde emniyete alınacaktı. Üniteler arasında evrak akımında dikkat edilecek hususlar açıklanmıştı. Gizlilikle ilgili bölümlerde çalışan veya çalışacak görevlilerin mutlaka güvenlik soruşturmaları yapılacaktı*"

Telefonlara gelince, çok önemliydiler; telefon konuşmalarında "emniyet tedbirlerinin ihmaline yol açmamak" için bazı önlemler alınmıştı.

"*Teknik elemanlar tarafından yapılan kontrol ve tedbirlere rağmen, telefon görüşmelerinin yabancı istihbarat unsurları veya güvenlik belgeleri olmayan kimseler tarafından dinlenebileceği unutulmamalıydı. Çok Gizli ve Gizli konular telefonlarla kesinlikle konuşulmayacaktı. Gizli'den daha*

aşağı dereceli konularda ise çok kısa konuşacak, konuyu ifşa edecek münakaşa ve müzakereler yapılmayacaktı"

Hiç kimseye hiçbir biçimde güvenilmeyecekti. Eylül İmparatorluğu'nun, dört bir yanını sanki casuslar sarmıştı!..

O küçücük görünüşünle sen bile güvenebileceklerinin seçimini çoktan yapmıştın. Güvendiklerine gülücükler dağıtıyordun...

Güvensizlik çok kısa bir sürede doruğa çıktı. Başbakan Bülend Ulusu, kendi bakanlarına bile güvenmiyordu artık. Nasıl güvenebilirdi? Başbakanlığa gönderiler yazıları imzalamayan bakanları vardı... Nasıl güvenebilirdi? Kendisine sormadan Ankara dışına çıkan bakanları vardı...

"Bakanların zaman zaman bakanlıklarına bağlı merkez ve taşra teşkilatlarında inceleme ve denetleme yaptıkları, vatandaşların dert ve şikâyetlerini dinledikleri biliniyordu".[80]

Eylül İmparatorluğu daha bir yaşını bile doldurmadan. 1981 yazında, güvensizlik bir kurt gibi içlerini kemirmeye başlamıştı.

Güvensizlik giderek büyüyecek ve bir paranoyaya dönüşecekti. Etibank Çinkur Fabrikaları Genel Müdürlüğü'nün 1982 yılının sonunda yayınladığı genelge rahatsızlığın nereye kadar ulaştığını gösteriyordu:

"Personelin sistematik periyodik sıhhi muayeneleri her hafta Çarşamba ve Perşembe günleri yapılacaktı. Bu muayenede saç,sakal, kılık kıyafet, el ve ayak tırnakları, koltukaltı ve etek traşı, ağız temizliği ile tıbbi kontrol gerçekleştirilecekti."

Üniversite öğretim üyelerinin[81] sakallarına göz diken yönetim, hızını alamıyor işçinin etek traşına karışıyordu.

[80] 26 Haziran 1981 tarih ve 383-08409 sayılı Başbakanlık yazısı.
[81] ODTÜ'den Erhan Acar, Hacettepe Üniversitesi'nden Emre Kongar

Öl Dedin de Ölmedim mi

Varlığın gün geçtikçe belirginleşiyordu.Yüzünü göremiyorduk, elini tutamıyorduk ama aramızdan biriydin. Annenin karnı büyüyüp yuvarlaklaştıkça sana daha çok alışıyorduk. İlk korkularımızdan sıyrılmış,kuşkularımızdan arınmıştık. Bize olan yolculuğun tartışmasız bir biçimde başladığını anladığımızda korku ve kuşkular gitti yerine dayanılmaz bir bekleyiş bıraktı. Seni dört gözle bekliyorduk...

Annenin gözleri kimi zaman uzaklarda bir noktaya takılıp kalıyordu. Orada sen vardın. Ve ben adım gibi biliyordum ki, benim katkımı göz ardı ederek, böyle bir dünyaya merhaba diyeceğin için kendisini sorumlu tutuyordu. Belki de korkuyordu. Anne olmak böyle bir şey olmalıydı..

Senin için yapılan hazırlıkların içine öyle dalmıştık ki, bir süre sonra seninle konuşmaya bile başladık. Artık annenin karnını tekmeliyordun. Yüreğinin sesini duyuyorduk.

Çamaşırların, yatağın, yastığın, yorganın her şeyin hazırdı.Ben en çok zıbınların ve küçük ellerine giyeceğin parmaksız eldivenlerinle oynamayı seviyordum.Ama ne ben, ne de annen geleceğin için bir tek söz edebiliyorduk. Geleceğini başkalarının hazırladığını düşündükçe karamsarlığımız koyulaşıyordu. Ülke ve toplum gerçeklerinden uzak insanların ellerinden aydınlık bir gelecek çıkmazdı. Hoş aslında salt senin değil hepimizin geleceğini onlar hazırlıyordu.

Bir sabah gelip oturdukları koltuklarından, emirler yağdırıyorlar, durup dinlenmeden yasalar, yönetmelikler çıkarıyorlardı. Hazırlıklı oldukları belliydi. Hazırlıksız yakalananlar bizlerdik...

Zaman yitirmeden çalışmaya başladılar. Atatürk'ün doğumunun yüzün-

cü yılına dek gelmişti imparatorluğun ilk günleri. Doğumunun yüzüncü yıl kutlamaları ve "*Atatürk Kültür Merkezi*" kurulmasına ilişkin yasa önerisi en önce açıldı masaya.

İmparatorluk dönemini inceleyecek tarihçiler sırası geldiğinde Milli Güvenlik Konseyi'nin ilk işinin Atatürk Yasası olduğunu göreceklerdi.

Yasanın ilk maddesi henüz bitmişti ki, ikinci maddeye geçildiğinde küçük bir tartışma çıktı.

"*Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık – Sayın Başkanım, madde metinlerinde kullanılan bazı kelimeler üzerinde durmak istiyorum. Mesela maddede geçen 'bilinç' kelimesini kişisel olarak tam kavramıyla anlamış değilim. 'Bilinç' kelimesi dilimize mutlaka girdi mi diye düşünüyorum. Müsaade ederseniz o fırkayı bir daha okuyorum: Atatürkçü anlayış ve davranıştan hareketle, milli birlik, beraberlik ve bütünlük duygusunu, düşüncesini ve bilincini… Burada bilinç kelimesi 'İdraki' anlamında mı kullanılıyor? Komisyondan bunun açıklanmasını istiyorum.*

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren – 'Bilinci' kelimesi çok kullanıyor ama. Artık çok girdi Türkçemize. Bilinçlendirmek başka manaya da kullanılabilir. Anlıyorum ben sizin tereddüdünüzü.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık- Duru Türçeyi doğru konuşmakta sıkıntımız olduğundan değil de, kelimelerin yasa dilinde kullanılması itina bakımından ifade ettim

Emin Bilgiç (Kültür Bakanlığı Temsilcisi)- Muhterem Başkan, muhterem genel sekreterimizin kanaatlerine iştirak ediyorum. Bilinç kelimesi hattı zatında Türk dilinin kaidesine ve zevkine tamamen uygun olarak teşkil edilmiş bir kelime değildir. Esas olan, dilimizin zenginliği ve zevkliliğidir. Mantığına uygunluğudur. Bu bakımdan buradaki bilinç kelimesiyle buyurdukları şekilde kakofoniye vesile olunabilir. Bu bakımdan 'şuur' kelimesinin bilinç yerine tercihi çok tabii olacaktır. Dil zenginliği bakımından da, mananın ihatası bakımından da buna bendeniz de lüzum görüyorum.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- O halde, bilinci kelimesi yerine 'şuur' kelimesini teklif ediyor Genel Sekreterimiz,

Oylarınıza vazediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir."

Bilinç sözcüğü bilinçlendirmeyi çağrıştırıyordu. Bilinçlendirmek de işçi ve emekçileri. Bu çağrışımıyla tehlikeliydi. *"Sermayenin bilinci.."* hoş görülebilirdi. Refahı, zenginliği öneren hoş bir sözcük oluveriyordu sermaye sözcüğünün arkasına takılınca. Oysa işçi sınıfı bilinci öyle değildi. Tek başına olsa bile, önünde arkasında hiçbir sıfat bulunmasa da tehlikeli bir sözcüktü bilinç. Emeği, eşitliği, paylaşmayı ve örgütlenmeyi anımsatan yıkıcı, bölücü bir sözcüktü. Hele hele *"işçi..sınıf.."* gibi sözcüklerden sonra geliyorsa bir düşmanlığı anlatıyordu. Çoğu iç ve dış düşmanın ağzında bu sözcük yok muydu?

O hiç çalışmayan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden sonra, böylesi ince ayrıntılara duyarlı karıncalar gibi çalışkan bir yasama organı vardı artık ülkenin. Yüzlerce kişinin yaptığını beş kişi de yapabiliyordu demek. Tartışma bile çıkmıştı, ama yumruklaşan küfürleşen olmamıştı.

İmparatorluk sürdükçe kendilerini hep böyle aldatacaklardı.

Öldürülmüş mü Şehit mi Edilmiş?

Baharın yaza dönüştüğü günlerdi. Ağacı çiçeği, dağı ırmağıyla doğadan yaşam fışkırıyordu. Oysa onlar beş insanın canını almak için toplanmışlardı bir masanın çevresine.

"Allah taksiratını affetsin" diye diye ölüm cezası onaylıyorlardı. *"Veysel Güneş hakkındaki Ölüm Cezasının"* yerine getirilmesine ilişkin yasayı görüşüyorlardı.

Yasa, üç maddelikti. Kısacıktı... 1957 yılında Malatya'nın Hekimhan ilçesi Davulgu köyünde Doğan Veysel'in ölümü için hazırlanan yasanın birinci maddesinin son cümlesi *"Ölüm cezası yerine getirilir"* diye noktalanıyordu.

"Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren – 1. madde üzerinde söz almak isteyen?... Yok.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- 2. madde üzerinde söz almak isteyen?.. Yok..

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. maddeyi okutuyorum:

Madde 3- Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- 3. madde üzerinde söz almak isteyen?... Yok...

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Tasarının tümünü oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Allah taksiratını affetsin!

Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Orgeneral Nurettin Ersin- Efendim orada bir kelime kullandılar; 'Üsteğmen Şahin ayin, hükümlü Veysel Güney tarafından başından vurularak öldürülmüştür' diye. Öldürülmüştür mü demeli, 'Şehit edilmiştir mi?' yani bu kanunla ilgili değildir, özel olarak soruyorum."

Şahin'i Veysel öldürmüştü onlar da Veysel'i öldürüyorlardı. Şahin bir cinayet işlemişti, onlar da bir cinayet işleyecekti..

Ölüm cezalarının yürürlükte olduğu ülkelerde yasa koyucular ölüm cezasına yol açabilecek kadar ağır suçlarda göz önünde bulundurulması gerekli siyasal, sosyal etkenlerin varlığını düşündüklerinden, ölüm cezalarının yerine getirilmesi konusunda parlamentoları yetkili tanımışlardı. İmparatorlukların en acımasızca hüküm sürdüğü ülkelerde bile böyle bir ilke yürürlükte olmuştu. Üç beş kişiye'*asılsın..*" deme yetkisi verilmemişti.

Kendi yasama organlarını kurmayı bile bekleyememişlerdi bir çok insanın idam edilerek öldürülmesi için. Onlara göre ölüm korkusu terörün önlenmesinde, ekonominin düzeltilmesinde ve demokrasinin kurulmasının vazgeçilmez aracıydı.

1980 Şubatı'nda Demirel Hükümeti'nin arttırdığı yetkilere doymamışlardı. Yeniden arttırılsın demişlerdi. Şimdi kendi yetkilerini kendileri arttırıyorlardı.

Atatürk Yasası'nın hemen ardından, Sıkıyönetim Yasası'nı görüşmeye başladılar. Bir maddedeki para cezalarının 500 liradan, 1000 liraya çıkarıldığını söyledi Yargıç General Muzaffer Başkaynak. "*Tensip buyurursanız para cezalarını daha yukarıya çıkarabiliriz*" dedi saygılı bir sesle.

"Bin lira bugün nedir ki? Ben öğlene kadar harcıyorum bin lirayı.." dedi Evren Paşa. Cezalar arttırıldı bu uyarı üzerine.

Konseyin öteki üyeleri birbirlerine baktılar alaycı bir gülümsemeyle. Evren Paşa'nın cebinde akrep olduğunu biliniyordu. Son on yıldır bir acı kahve ısmarladığı tek kişi yoktu çevresinde.

Doğru bu hayat pahalılığında bin lira neydi ki?..

Kastı Mahsusadan Şikâyetçi

Gerçekdışı ve abartmalı haber yazmak Sıkıyönetim Yasası'nın ünlü 16. maddesine göre suçtu. Altı aydan başlıyor iki yıla kadar uzanıyordu.

İyi de haberdeki *"kasıt unsuru"* nasıl saptanacaktı? Konsey üyelerinin yanıt aradığı bu soruya yargıç general, imparatorluğun adalet tarihine geçecek bir yanıt veriyordu.

"Mahkemelerimiz bu kastı mahsusadan rahatsız değillerdir sayın başkanım, cezaların azlığından şikâyetçidirler."

Cezalar arttıkça sıkıyönetim komutanlarının yetkileri de artıyordu.

Tarih bilinçleri Orta Asya'dan Anadolu'ya getirip bırakmıştı hepsini. Üzerine eklenen hiç bir şey olmamıştı.Tarihin *"zora dayalı önlemlerin çözüm olmadığı örnekleriyle.."* dolu olduğunu bilmiyorlardı.

Sıkıyönetim askeri mahkemelerince verilen iki yıla kadar *"hürriyeti bağlayıcı"* ceza hükümlerinin *"temyiz"* olunmamasını bir önlem olarak düşünüyorlardı. Sekreter Saltık Paşa *"yepyeni bir unsur bu"* dedi.

Evren'e göre hiç de öyle değildi ama. Hazırlıklar çok eskiye dayanıyordu. 19 Eylül 1980 tarihinde, yönetime geldikten bir hafta sonra Milli Güvenlik Konseyi'nin birinci birleşim, üçüncü oturumunda tarih, şu konuşmalara tanık olacaktı:

"Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Bu, ilk hazırlanışında beş seneye kadardı, sonradan niye iki seneye kadar indirildi acaba?

Hakim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak- Sayın Başkanım, bidayette kısa hapis cezaları altı aya kadar diye düşünülmüştü. Sonra bunun yukarı haddi iki yıla çıkarıldı. Özellikle konu çok suistimal edilebilir. Yeterli delil bulunamaması nedeniyle iki seneden fazla hürriyeti bağlayıcı ceza verdiğimiz takdirde, temyiz yolunu da kapalı tuttuğumuz

zaman, sanıklar mağdur olabilirler. Önce iki seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar temyiz etsinler; bir de yüksek yargı beş organının, mahkeme kararları denetiminden geçsin diye düşündük. Beş sene olduğu zaman mahkemeler bunu suistimal edebilecekleri gibi, beş seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar temyiz edilemeyecek, böylelikle, yeterli delil de yoktur diye özellikle beraat kararı verebilirler diye sınırı iki yıla tuttuk.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Ancak, o takdirde biz komutana temyiz etme hakkı tanıdık. Onun için o tereddüt varit değil bence. Biz, sıkıyönetim mahkemelerinin verdiği kararların süratle yerine getirilmesi için bunu koymuştuk.

O yönüyle beş seneden fazla cezalar gelsin Yargıtay'a, Yargıtay'ın görevi azalsın demiştik. Büyük davalar, büyük suçlar gelsin; diğerleri hemen infaz edilsin diye beş seneyi koymuştuk.

Hâkim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak- Bendeniz endişemi ifade ettim. Eğer iki seneyi az buluyorsanız, komisyon başkanı sıfatıyla üç senede bu konuyu sınırlayalım derim."

Evren Paşa Askeri Yargıtay temsilcisine dönüp "*Askeri Yargıtay temsilcisi acaba ne der buna?*" diye sordu. Üç yıl yanıtı geldi. Evren Paşa da "*üç yıl*" dedi Saltık Paşa cezaların uygulanamaz hale gelmesinden korkuyordu. Söz sırası, Orgeneral Tahsin Şahinkaya'ya geldi.

"*Sıkıyönetim döneminde bir kişi suç işlemişse, bu suç herhalde öyle adi suçlardan falan olmaması gerekir. Bu nedenle beş yıl olmasına taraftarım ben. Çünkü bu normal bir idare tarzı değil. Sıkıyönetim ilan edilmiş. Kişi sıkıyönetimin istemiş olduklarını veyahut emretmiş olduklarına karşı, belki de ısraren bu işi yapma yoluna gitmiştir. Öyleyse, askeri mahkemenin vereceği cezanın böyle çok az olmaması lazım. Sıkıyönetim askeri mahkemesi böyle ceza verdiği zaman, bunun artık temyizi olmaması lazım. Beş yıldan daha yüksek olması taraftarıyım efendim.*"

Üst sınırdan ceza verilecek, iyi hal indirimi yapılmayacak, verilecek cezalar temyiz edilemeyecek, ertelenemeyecek, savunma süresi kısıtlanacak ve demokrasi böylece kurulacaktı.

İmparatorluk sürdükçe kendilerini hep böyle aldatacaklardı...

Ben Yoksam Genelkurmay Başkanı da Yoktur

Anlatılanlara göre hiç kimse kendini düşünmüyordu. Önce devlet, sonra millet ilkesinin her aşamasında Atatürk vardı. Görülmemiş bir kutlama yapılmalıydı. Görülmemiş bir kutlama da *"bir komite marifetiyle.."* gerçekleştirilebilirdi. Yasaya göre, komiteye devlet başkanı başkanlık edecekti. Komitede Genelkurmay Başkanı, Başbakan, bakanlar olmalıydı. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterinin suçu neydi, o da olmalıydı.

Bu maddede bir karışıklık vardı.Evren Paşa *"maddede Başbakan, Genelkurmay Başkanı, MGK Genel Sekreteri deniyor. Şimdi ben, hem Devlet Başkanı, hem Genelkurmay Başkanıyım. Ben yoksam, Genelkurmay Başkanı yok demektir"* diyerek sorunu çözdü.

Hem devlet başkanı, hem Genelkurmay Başkanı, hem de Milli Güvenlik Konseyi Başkanı'na ne denileceği bir kurala bağlanmalıydı. Öyle çoktu ki birbirine karışıyordu Evren Paşa'nın ünvanları.

Sorun hükümet katında öncelikle ele alındı.Evren Paşa'ya ne denecekti,nasıl hitap edilecekti. Çalışma masasındaki isimliğe ne yazılacaktı. Sonra altın, gümüş, bakır, cam ve ağaç armağanların üstüne *"Sayın Kenan Evren .."* yazmak yetmiyordu ki.Öyle ya neydi bu Evren Paşa dedikleri, ne iş yapar, ne yer ne içerdi?

Kentlerin altın anahtarlarının da, başarı ve bağlılık plaketlerinin de ortak sorunuydu Evren Paşa'nın ünvanları.

Dahası nasıl *"kartvizit.."* bastırılacaktı. Bu kadar ünvanı,telefon numarasını, adresleri alacak kartvizitin boyutları ne olacaktı?

Nüfus sayımında görevli memur "işi.. görevi.." satırını nasıl dolduracaktı? Muhtarlık kaydı nasıl tutulacaktı?

Sorun küçük gibi görünüyordu ama hiç de öyle değildi. Seyahat valizlerinin üstünden, oturduğu evinin kapısına kadar bir çok yere görevinin yazılması gerekiyordu.

"Sayın Devlet Başkanı ile ilgili TRT ve basında haberlerin verilmesi sırasında 'Devlet Başkan Kenan Evren' veya sadece 'Kenan Evren' gibi ifadeler kullanıldığı görülmüştü. Sayın Devlet Başkanı; halen aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığını da uhdesinde bulundurduklarından rütbesinin de belirtilmesi gerekmekteydi.

Sayın Devlet Başkanı kamu kurum ve kuruluşlarının basın bültenlerinde, TRT ve basın organlarında isimlerinin kullanılması gerektiği durumlarda 'Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren' şeklinde ifade kullanılmasını uygun görmüşlerdi"[82]

Sorunun çözümü bir başbakanlık genelgesiyle ülkenin bir ucundan, öteki ucuna duyurulmuştu...

Kenan Evren'e ne denileceği karara bağlandıktan sonra sıra, Kenan Evren'in nasıl selamlanacağı sorununa gelmişti.

"Sayın Devlet Başkanımız her zaman ve her yerde, kendilerinin gelmekte oldukları istikamete doğru cephe alınarak ve durarak selamlanacaklardı"[83]

Ulusu Paşa'nın Başbakanlık görevleri arasında Evren Paşa'nın nasıl selamlanacağı sorununun çözümü de yer alıyordu. İşi zordu. Vatandaşlar Devlet Başkanını ayakta selamlayacak ve *"bilahare İstiklal Marşımız çalınırken de bu durumlarını aynen muhafaza edeceklerdi"*.

12 Eylülün liderini kutsallaştırmak için her çözüme başvuruluyordu.

Hakimlere elbise giydirilecek

Hiç kimsenin kendini düşünmediği, atılan her adımdan, söylenen her sözden belliydi. Herkesin derdi vatanı daha çok sevmenin yöntemini bulmaktı.

Sivil yargı askeri yargının yardımına koşuyordu. Konsey toplanmış Evren Paşayı dinliyordu:

"Efendim suçlar ortada. Bunlara ister askeri mahkemeler ister sivil mahkemeler baksın. Sıkıyönetim mahkemelerine büyük görev verdik. Çok sayıda dava dosyaları intikal ettirildi. Sıkıyönetim mahkemelerine düşen dosya adedi ötekilerden çok daha fazladır.

Kadro bugüne kadar doldurulmamış. Doldurulabilirdi. Eğer hukuk fakültesinden mezun olanların sayısı noksan ise, talebe miktarı az ise yeni hukuk fakültesi açılır... Hukuk fakültesi açmamışız. Fakülteler kapasitesini de çoğaltmamış. Bunu da yapmıyoruz. Tabii bunların yol-

[82] 31Ağustos 1982 tarih ve 1982/44 sayılı ve "Devlet Başkanına Hitap Şekli" konulu genelge.
[83] 14 Mayıs 1981 tarih ve 1981/34 sayılı Başbakanlık genelgesi.

ları var, bu yapılacak.

Başka çaresi vardır. Herhangi bir dönemi silah altına alırız. Yine aynı şeydir. Ben Silahlı Kuvvetler'de yeniden askeri hâkim yetiştiremeyeceğime göre, mevcut hâkimlerden istifade edilecektir. Mevcut hâkimler ya sivil olacaktır, ya da silah altına alınmak suretiyle elbise giydirilecektir. Onu da düşündük ama aleyhine olur. Çünkü, birinci derecedeki hâkim arkadaş teğmen ya da üsteğmen rütbesiyle gelip oturacak. Maaşında bir azalma olmayacaktır. Onun için uygun görmedik."

Başkandan sonra Hâkim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak söz aldı. İçinde bulunan ortamda *"asker-sivil tefriki.."* yapmaksızın, yargıyı bir bütün olarak *"teçhiz ve organize etmenin"* kaçınılmazlığını vurguladı.

"Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Efendim, bu devletin işidir. Silahlı Kuvvetler'in işi değildir. Devlet demek, hepimiz demektir.

Kemalettin Ali Kâşifoğlu (Adalet Bakanlığı Temsilcisi)- Sayın Başkanım sanıyorum yanlış anlaşıldı; ben maddeye karşı çıkmadım, ihtiyacı kesinlikle belirtiyorum; bu biraz da bizim görevimizi yapmamamızın bir neticesidir, bunu da kabul ediyorum. Ama ben Sayın Devlet Başkanıma ve Konsey üyelerime meselenin bir başka açısını sundum, takdir yüce heyetinizindir.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Onu sonra düşüneceğiz; birçok sahalar var ki, Türkiye'de, görev veremiyoruz veya kâfi miktarda yetiştiremiyoruz.

Kemalettin Ali Kâşifoğlu (Adalet Bakanlığı Temsilcisi)- Hepimiz emrinizdeyiz."

Aslında onlar yoksa, devlet yoktu ve onlar varsa devlet vardı. Herkes, hepimiz onların emrindeydik. Sen bile..

Hiyaneti Vataniye Kanunu Gibi

Her derde deva bir ilaç olmaya başlayan 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın en büyük eksikliğinin Milli Güvenlik Konseyi ile ilgili bir yaptırımın bulunmayışıydı.

Ek geçici madde ekleniverdi. Yasalara eklenen her madde, yasalarda düzeltilen her madde, Türkiye'yi bir hukuk devleti olmaktan her geçen

gün biraz daha uzaklaştırıyordu1980 Eylülünde.

Her şeyi yasal kılıflara sokuyorlardı, ancak yasal olan her şey hukuk temeline dayanmıyordu.

Tarih *"Kanun ve Führer'in iradesi aynı şeydir"* anlayışının acı dolu örnekleri üzerinde yükseliyordu. Tarih, Alman hukuk adamlarının *"Hitler kanundur diye övünme.."* örnekleri ile doluydu.

Bu ya hiç bilinmiyordu ya da çok iyi biliniyordu.

Geçici ek madde de tarihe benzer içerikte bir örnek bırakıyordu:

"Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Madde 14-1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununa aşağıdaki ek geçici madde eklenmiştir.

Ek Geçici Madde 1- Milli Güvenlik Konseyinin varlığına, kararlarına, üyelerinin şahıslarına karşı kavlen veya fiilen tecavüz edenler hakkında TCK'nin Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisine, hükümete, bakanlara ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına karşı suç işlenmesine ilişkin hükümler uygulanır.

Soruşturma, Sıkıyönetim Askeri Savcılığı tarafından öncelikle yapılır. Zorunlu sebepler dışında en geç üç gün içerisinde bitirilip iddianame tanzimi halinde duruşma yapılmak üzere Sıkıyönetim Mahkemesi'ne sevk edilir.

Sanığın duruşmasına hemen başlanır.

Duruşma bir celsede bitirilir, kanuni zaruretler sebebiyle duruşma, ancak tehir edilebilir.

Sanığın isteği üzerine, mahkeme savunma için en çok üç günlük müddet verir.

Bütün makamlar, sıkıyönetim savcısının yazılı veya sözlü emri ile istenilen delilleri mahkemede hazır bulundurmaya mecburdurlar."

O toplantıya katılan hukukçuların aklından geçmiş midir bilinmez, ama bu yeni düzenlemenin tek eksiği vardı. *"Sanıklara 10 yıldan az olmamak üzere ceza verilmesi zorunludur"* diye bir satırcık bir eklense Türkiye daha kolay esenliğe çıkardı. Okulları olmayan bir ülkenin eğitim bakanı gibi rahat ederlerdi.

Geçici ek maddenin öneminin büyüklüğü gözleniyordu toplantıda:

"Hâkim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak- Sayın Başbakanım, Türk Ceza Kanunu'nda, cumhurbaşkanına, bakana ve parlamenterlere ait özel hükümler var. Mahkemeler bir tereddüt içinde düşer diye düşündük 'Cumhurbaşkanı' diyemiyoruz, 'bakan' diyemiyoruz. 'parlamenter' diyemiyoruz zatı devletlerinize karşı. Bu tereddüdü gidermek istedik.

Atatürk'ün 2 sayılı bir Hiyaneti Vataniye Kanunu var, böyle bir koruyucu hüküm vazetmiş, aynı yasadan esinlenerek ve mahkemelerin de bir tereddüde düşmemesi gayesiyle, maddeyi bu tarzda tanzim ettik. Arz ederim efendim.

Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Oramiral Nejat Tümer- Bir şey sorabilir miyim?

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Buyurunuz.

Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Oramirel Nejat Tümer- Efendim, acaba bu, yalnız sıkıyönetim bölgesi ilan edilmiş yerler için mi geçerli kabul edilir, yoksa Türkiye'nin her yerinde geçerli kabul edilebilir mi bu şekilde yazılırsa.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Evet Başkaynak.

Hâkim Tuğgeneral Muzaffer Başkaynak- Sıkıyönetim mevcut olduğu sürece bir endişemiz yok; sıkıyönetim kalktığı zaman umumi hükümlere tabi olacaktır; tabi ki, savcılar bu işle meşgul olacaklar, ama öyle zannediyorum ki, sıkıyönetimin kalkmasıyla beraber, bir seçim sistemi de gelebileceği için, bir Bakanlar Kurulu da teşkil edilebileceği için, zaten maddeye geçici hüküm uygulandı.

Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Oramiral Nejat Tümer- Bu sıkıyönetim bölgeleri bazı yerlerde kalkabilir ve bu sayılan şahıslar o bölgede olabilir. Bu hüküm, sıkıyönetim kalkmasından sonra devam edeceği manasında değildir.

Hâkim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak- Evet, buyurduğunuz endişe vardır. Şimdi, ben de o endişeye katılıyorum, çok özür dilerim. Eğer tensip buyurursanız, o tarzda bir karar alınırsa, maddeyi bu tarzda düzeltebiliriz.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- Evet.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık- Bu yaklaşımın amacı, sıkıyönetimin ilanına ilişkin, Anayasa'nın 124. maddesiyle bağlı ve bağımlı kalmamalı. Eğer Atatürk'ün öngördüğü gibi, bir Hiyaneti Vataniye Kanunu hazırlanması gerekiyorsa, bunun arkasına konmasında sakınca görürüm.[84]

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren- ... Kanun'un arkasına eklenerek değil, ayrı bir kanun olarak çıkmasında ben de fayda görüyorum. Onun için, bunun –çok çabuk çıkmak kaydıyla- buradan çıkarılmasını ve ayrı bir kanun teklifi haline gelmesini ben de uygun görüyorum.

Hâkim Tuğgerenal Muzaffer Başkaynak - ... Eğer yüksek heyetiniz, bu kanunun çok ivedi çıkarılmasını ve kaleme alınmasını bize direktif olarak verirse, biz 12 Eylülden geçerli olarak özel bir yasa çıkarırız. Asıl amacımız, buyurduğunuz gibi, Hiyaneti Vataniye Kanunu'nu biraz daha genişletmek ve özel bir yasa ile bu konuyu takdim etmektir. Yoksa buraya geçici bir hüküm vazetmenin anlamı yoktur. O yasanın çıkması endişesi ile bunu yapmıştık. Bunu arz ederim.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık – Bu yasayı o dönemde Hiyaneti Vataniye Kanunu çıkarılmasındaki zabıtları da inceleyerek, bu hafta içerisinde hazırlamalarının mümkün olacağı inancındayım; gelecek celseye alınabilir "[85]

Eylül İmparatorluğu öncelikle yasalardan kaynaklanan güvencelere dayanmak zorunda olduğunun bilincindeydi.Yasların hukuka ve ahlaka uygun olup olmaması önemli değildi.

---

[84] Hiyaneti Vataniye Kanunu Ulusal Kurtuluş Savaşı Meclisi'nce çıkarılmıştı. 25 Nisan 1920 tarihinde, Karahisar Mebusu Mehmet Şükrü Bey tarafından hazırlanan yasa gerekçesinde bile daha gerçekçi yaklaşımlar vardı. Gerekçede "Büyük Millet meclisinin otoritesine Osmanlı tebasının uyması için, Milli Meclis'in kararları aleyhinde bulunanlar veya uymayanlar ancak vatan haini olabiliyorlardı. Bu kişilerin vatana ihanetle suçlandırılmaları gerekiyordu (Ergun Aybars, İstiklal Mahkemeleri, sayfa 47).

[85] MGK'nın bu işleri gerçekleştirmek için paraya gereksinimi vardı. 1981 bütçesinden 5 kişilik yasama organı için 1.602.615.000 lira ödenek ayrılıyordu. Devlet Başkanlığı'na 275.621.000 lira yeterdi. Rejimin temel direkteri olan kurumların bütçelerindeki artış kimsenin dikkatini çekmedi. MİT Müsteşarlığı'na 3.980.673.000, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne 36.986.071.000, Jandarma Genel Komutanlığı'na 34.754.483.000 lira ödenek ayrılıyordu. Para ile doyuruluyor, acı üretiyorlardı.

Konsey'in varlığına, kararlarına ve üyelerine karşı *"kavlen veya fiilen.."* tecavüz etmenin engellenmesinin bir yolu daha vardı 1933'lerin Almanya'sından kalma. Nazizm'in ağır toplarından Theodor Eick elli yıl kadar önce şöyle bir önlem almıştı:

"Politika yapanlar, kışkırtıcı sözler söyleyenler, muhalefet propagandası yapanlar, zulüm öyküleri anlatanlar, toplama kampları hakkında bilgi toplayanlar, yürürken ya da çalışırken homurdananlar, bağıranlar, kışkırtanlar ya da söz söylemeye kalkanlar hemen öldürülmeli, ya da asılmalıydı"

Eick öyle söylendiği gibi, acımasız bir insan değildi verilen emirleri yapıyor ve ülkenin koşullarının gerektirdiği önlemleri alıyordu. İnsancıl önlemleri de vardı: Bir mektupta ya da başka bir belgede Nasyonal Sosyalist liderlere, devlet ve hükümet hakkında herhangi bir kötü dokundurmada bulunanlara veya eski sosyal demokrat partilerin Marksist veya liberal liderlerini övenlere *"2 hafta hücre hapsi ve 25 sopa"* gibi hafif cezalar öngörülüyordu.[86]

Eick'in önlemlerine benzer uygulamalar, Eylül İmparatorluğu'nun tutsaklarına yapılacaktı gözetim evlerinde, polis merkezlerinde ve cezaevlerinde. Bu çok kolaydı. Ve aslında uygulanıyordu. Önemli olan tutsak edilmeden önce insanların korkuya baş eğmelerinin sağlanmasıydı.

Sözleri Anayasa Oldu

Anayasasız olmuyordu. Bir gece sabaha karşı tüm anayasal kuruluşların kapısına kilit vuran tanklı toplu güçlü iradenin ayakları boşlukta sallanıyordu.Biri çıksa kim bunlar dese yanıt yoktu. Çünkü Anayasa yoktu. Ama pekala anayasa düzenine ilişkin bir yasa hazırlanabilirdi.

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emir ve komuta zinciri içinde ve emirle gerçekleştirdiği harekâtın gereği olarak, Milli Güvenlik Konseyi, yasama ve yürütme görevlerini geçici olarak üstlenmiş, içinde bulunan şartları icaplarına uygun hukuk kurallarını, bildiri, karar ve kanun halinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe koyuyordu " ama insan beşer-

[86] Dachau toplama kampının ilk komutanı Theodor Eick'in 1 Kasım 1933 tarihli genelgesinden.

di, zaman zaman şaşardı.

Konsey üyeleri de insandılar, şaşırabilirlerdi... Her şey güvenlik içinde ve yasal olmalıydı. Konsey bildiri ve kararlarında yer alan hükümlerin Anayasa düzeni hakkındaki yasaya uymayanları Anayasa değişikliği olarak kabul edilir sorun kalmazdı. Yürürlükteki yasalara uymayan hükümler ve yasa değişikliği olarak kabul edilir yine sorun kalmazdı.

Kendi kurguladıkları tarih onları nasıl olsa haklı çıkaracaktı. Haklı çıkacakları bir kavganın ortasında nasıl olsa tarihi onlar yapıyorlardı. Sözleri de yasaydı, yanlışları da, doğruları da... Türk halkının en yüksek yargıçları olduklarını açıklamadılar bir tek.

Eylül İmpatorluğu'nun karşısında hukuksuz bağımsızlığı yoktu. Verilecek her kararda, uygulanacak her emir de *"Eylül'e inanmışlık"* ölçü olmalıydı.

Sözleri yasa olan bir grup silahlı güç, arzularınca ülkeyi yönetmeye başladıklarında, siyaseti kötülemeyi geçerli bir yol saydılar. Siyaseti kötüleyerek, siyaset yapmadıklarını anlatıyorlardı...

"Diktatörün sözü yasadır" deyişini anımsatan uygulamaları gerçekleştiren insanların *"sakın ola ki siyasete bulaşmayın.."* türünden uyarıları ne denli inandırıcı olabilirdi?

Eylül İmparatorluğu'nun en güçlü adama, 12 Eylül'den onsekiz gün sonra, darbenin temel gerekçesini açıklıyordu:

"Biz orduyu siyasetten kurtarmak ve siyaset çamurunun içerisine bulaşmaması için emir-komuta zinciri içerisinde harekâtı yapmak zorunda kaldık."

Orduyu siyasete bulaştırmamak için darbe yapılıyordu da, kimsenin haberi olmuyordu. Ağızlarından çıkan sözün yasa olmasını isteyenler, siyaseti kötüleyerek kurnazlık yapıyorlardı.

Zaman Tünelinden Geçercesine

Konsey'in *"geçici bir süre için kullanacağı yasama yetkisi, Anayasa'yı değiştirme yetkisini de.."* kapsayacaktı.Bu yasayı onun için çıkarmışlardı. Bu basın toplantısını da yasayı açıklamak için düzenlemişlerdi.

Gözlükleri tel çerçeveli ve yuvarlak olsaydı, diye düşündüm. Yüzü daha köşesiz, gözleri mavi olsaydı. Teni de sarı. Saçlarını ıslatıp, orta-

dan ayırsaydı. Parlayan çizmeleri olsaydı ayaklarında. Süvari pantolonu giyseydi. Başı ile değil de, eli ile selamlasaydı bizleri. Sağ elini havaya kaldırsa *"selam.."* deseydi..

Zaman tünelinden geçmiş gibi olurduk. 1940'lara dönüp dünyayı kana bulayan insanların basın toplantısını izlemiş gibi olurduk...

Dış görünüşü böyle değildi ama, ağzından çıkan sözlerle 1940'ları anımsamamızı istiyor gibiydi.

Sekreter Saltık Paşa otoriter tavrı ile, darbenin beyni olduğunu görmemizi istiyor gibiydi.

Ona göre *"Milli Güvenlik Konseyi'nin yok olmuş devlet otoritesini bir an önce tesis etmek çabaları, hürriyetleri kısıtlayıcı anlamda yorumlanamazdı"*

Değişik bir söylemle aklımızı başımıza toplamamızı istiyordu. *"Basın toplantısının amacı 12 Eylül harekâtının yürürlüğe koyduğu hükümleri tartışmaya teşebbüs etmek değildi"*

Hiç kimsenin aklından böyle şeyler geçmiyordu ama, herkesin gözlerinden fışkıran öfke ile toplantı salonu biraz daha sessizliğe gömülmüştü. Sinek uçsa, sesi duyulacaktı.Sinek bile uçmuyordu. Sessizliğin sesinden başka , Haydar Paşa'nın madeni tınılı bir ses duyuluyordu.

"Yapılan çalışmaları görüp anlayacak olanlar, Türk milletine ve hür demokratik düzene düşmanlık duygusu taşımıyorlarsa, 12 Eylül harekâtını er geç takdirle karşılayacaklardı"

Saygısızlığın böylesi ne görülmüş, ne de duyulmuştu.[87] Ama o günlerde bunu değil söylemek, düşünmek bile suçtu.

---

[87] MGK'nin ünlü Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık'ın gerçek değeri yıllar sonra, Türkiye'nin İsviçre Bern Büyükelçiliğine atanmasından sonra ortaya çıktı. Türkiye'nin diplomasi tarihinde ilk kez bir Türk Büyükelçisi görevli bulunduğu ülkenin halkı tarafından istenmiyordu. 7070 İşviçreli, Haydar Saltık'ın ülkelerini terk etmesini isteyen dilekçelerini Dışişleri Bakanı Pierre Auberi'in önüne koyduklarında, batı kamuoyu, Saltık'ın gerçek kişiliğini öğreniyordu.Büyükelçi Saltık'ı ülkelerinde istemeyenler onun "komutanların emirlerini uygulayan alt rütbeli bir subay olmadığını, eylemleri doğrudan yöneten bir darbeci general olduğunu" ileri sürüyorlardı. Saltık'ın İsviçre'ye atanmasının ardında bazı nedenler olduğunu da söyleyen İsviçreliler, onun "en önemli görevinin Avrupa'da yaşayan Türklerin denetlenmesi için yürütülen çalışmaların eşgüdümünü sağlamak ve geliştirmek olduğunu" da belirtiyorlardı. Saltık'ın İsviçre'de yaptığı ilk iş, Türk-İslam adını alan derneklerin bir federasyon çatısı altında birleştirilmesi oldu.

Demirel'li Ecevit'li, Erbakan'lı Türkeş'li siyasal yaşamın tüm inceliklerini biliyorlardı. 60'lı yıllardan beri siyasetin içindeydiler. Bir ucundan tuttukları ya da *"bizzat katıldıkları.."* darbe muhtıra cunta deneyimleri vardı. Kimi 1960 baharında iktidardan uzaklaştırdıkları Demokrat Parti'yi desteklemişti. Kimi İsmet Paşacı kimi Menderes'ciydi. Kimi *"demokrat Madanaoğlu'dan.."* yana, kimi *"ırkçı Türkeş'ten.."* yana olmuştu. Aralarında *"kışlamıza hemen geri dönelim.."* diyenler de *"kışlamıza on yıl önce dönmeyelim.."* diyenler de vardı. İdamlardan *"yana olanlar.."* idamlara *"karşı olanlara.."* üstünlük sağlayacak, darağacına başbakan ve bakanlar gönderilecekti. Koca koca albaylar, paşalar darbe üstüne darbe yapmaya kalkışacaktı. Başkentin gökyüzü darbeci öğrencilerin üstüne bomba atan savaş uçaklarıyla doldu. Ordu bir kez daha temizlendi. Bir süre sonra *"yeni düşman.."* Demirel *"yeni dost.."* Ecevit oldu. 1970'lerde kendi halkının çocuklarına pusular kuruluyordu.Mektuplar yazıldı, cuntalar kuruldu, muhtıralar verildi.

Bir mart ayazında Demirel gitti Ecevit'in yolu açıldı. 60'lı yılların intikamı, yürekleri sevgi dolu üç gençin asılmasıyla 70'lerde alındı. 1980'lere yolculuk kin ve öfkeyle başladı.

Mayıs'tan mart'a, mart'tan eylül'e uzanan kanlı sürecin temelinde siyasetin sinsiliği vardı.

Siyasetin sinsiliğinden bezmişlerdi. Ülkenin bunca sorunu çözüm beklerken, üç beş tane adamla uğraşmak zorlarına gidiyordu.

Örneğin, koca ülkede herkesin bir bayrağı bile yoktu doğru dürüst.

Bayramlarda kâğıt bayrak asılması yasaklandı önce. Cumhuriyet Bayramı İzmir İl Kutlama Komitesi, bayrak denetimine başladı. 24 kişi savcılığa gönderildi, 643 işyeri ve konut sahibi uyarıldı. Bayrak sevgisinin önemini vurgulayan bir de açıklama yapıldı:

"Yaptığımız denetimlerin sonuçları, bu konuyu ne ölçüde ciddiye aldığımızı kanıtlamıştır. Önümüzdeki günlerde Sümerbank satış mağazalarında ve diğer işyerlerinde bayrak satışları devam edecektir. Ayrıca 5-21 Aralık 1980 tarihinde düzenlenecek '5. İzmir Giyim Fuarında' da özel bayrak reyonu açılacaktır.

İzmirliler, bayrak gereksinmelerini buradan temin etmelidirler. Çünkü,

bundan sonra bayramlarda kâğıt bayrak asılmasına müsaade edilmeyecektir. Amacımız, herkesin bir bayrak sahibi olmasıdır."

Konu daha üst düzeylerde de ele alındı. Konsey'den sonra hükümet de bir genelge yayımladı. Bayrağımızın kullanılışında ve İstiklal Marşımızın söylenmesinde gereken özen gösterilmiyordu. *"Devletimizin, milletimizin ve istiklalimizin sembolü olan Türk bayrağının kullanışında gereken duyarlığın gösterilmediği ve İstiklal Marşımızın resmi bandolarımız da dahil olmak üzere yanlış söylendiği vakit müracaatlardan anlaşılmıştı."*

"Türk Bayrağı Kanunu" vardı *"Türk Bayrağı Tüzüğü"* vardı.

Türk bayrağının *"biçimi, boyutları ve kullanılmasına.."* ilişkin esaslar orada belirtiliyordu.

İstiklal Marşı'nın aslında uygun nota ve usulde söylenmesi için İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı birer rapor hazırlayıp alınması gereken önlemleri Başbakanlığa göndereceklerdi.

İstiklal Marşı'nın aslında uygun nota ile söylenmesi konusunda verilen raporları çok aramama karşın bulamadım. Kim bilir ne komik bir rapordu. Ama bu konu ile ilgilenirken İstiklal Marşı'nın okunmasının gerçekten zor olduğunu bir kez daha anladım. Büyüdüğünüzde sizler de anlayacaksınız.

Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı ile o kadar çok ilgilendiler ki, sonunda, o alanda da suçlular türetildi. İddianameler hazırlandı, yargılamalar yapıldı. İstiklal Marşı söz konusu olduğunda, Adana'da bir cezaevinde olmakla, Ankara'da bir parkta oturmak arasında hiçbir ayrım yoktu.

Cezaevinde de, parkta da *"Türk milletinin hâkimiyet alametlerinden olan İstiklal Marşı'na saygısızlık yapmak suretiyle hakaret etmek"* olanaklıydı. Ya da *"İstiklal Marşımız okunurken laubali bir durumda oturdukları ve ayağa kalkmadıkları herkesin görebileceği bir yerde olmaları ve durumları itibariyle ulusal onuru tezlil eder bir vaziyet ve durum yaratarak"* TCK'nin 145. maddesine aykırı davranmak kolaydı.[88]

[88] Adana Cumhuriyet Savcılığına 1984/5254 sayılı iddianame ile Adana Cezaevinde bulunan Mürüvvet Çakırerk ile Zeynep Erdoğan, Ankara Cumhuriyet Savcılığının 1981/16706 sayılı iddianamesi ile Funda Çelebioğlu ve H. Akın haklarında dava açıldı.

Suçlu ürettiğimiz kadar çelik üretebilseydik diye düşünüyordum...

Bir üniversitenin açılış töreninde İstiklal Marşı söylenirken üç dört öğrencinin ayağa kalkmamasını "yönetime el koyma" nedenleri arasında sayanlar, İstiklal Marşı konusundaki titizliklerini, anlamsız bir biçimde cezaevlerinden parklara kadar her yerde sürdürüyorlardı. Suçlu üretiyorlardı...

Yargı makamlarına verilen bir dilekçede, konunun nasıl saptırıldığını anlamak çok kolaydı:

"Müvekkile Mürüvvet Çakırerk Adana kapalı cezaevinde mahkûm ve tutuklulara zorla söyletilen İstiklal Marşı'nın söylenmesine katılmadığı için TCK'nin 145/1. maddesi uyarınca 1 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmış bulunmaktadır.

TCK'nin 145. maddesi aynen Türk Bayrağı'nı veya devletin diğer bir hâkimiyet alametini tahkir kastıyla bulunduğu yerden söküp kaldıran veya yırtan, bozan veyahut herhangi bir suretle tezlil eden kimselerin cezalandırılmasını öngörmektedir..

Öncelikle İstiklal Marşı bulunduğu yerden sökülebilen, yırtılabilen, bozulabilen bir nesne, bir madde olmadığı gibi, devletin hâkimiyet alameti de değildir. Yargıtay Başsavcılığı İstiklal Marşı'nın Türk devleti fikrini ifade etmekle beraber, hâkimiyet alameti olmadığını belirtmiş bulunmaktadır..[89]

"İstiklal Marşı yerinden sökülebilen, yırtılabilen, bozulabilen bir madde olmadığından olayımızda; TCK'nin 145/1 maddesinin tarif ettiği suçun oluşabilmesi için öngörülen maddi öğeler var olmadığı gibi, suçun manevi öğesi olan tahkir kastı da bulunmamaktadır. Müvekkile, 'Siyasi düşüncelerime ters düştüğü için İstiklal Marşı'nın söylenmesine katılmıyorum' demiştir..

Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin hepsi aynı statüye tabidir. Bu cezaevlerinde Türk uyruklu olmayan Suriyeliler, Lübnanlılar, Almanlar da bulunmaktadır. Bunlar İstiklal Marşı'nı söylemek zorunda değillerdir..

---

[89] Yargıtay Başsavcılığının 12 Mayıs 1983 gün ve 9/441 sayılı tebliğnamesi.Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 17 Mayıs 1983 gün ve 1983/1439-1506 sayılı ilamı.

İstiklal Marşı'nın bambaşka bir anlamı ve kutsallığı vardır. Bu nedenle de her yerde rast gele söylenmez ve söylettirilmez, tutuklu ve hükümlülere bir baskı aracı olarak kullanılamaz..

Bazı tutuklu ve hükümlüler sırf bu zorlamayı protesto etmek için marşın söylenmesine katılmadıklarını söylüyorlar. Bu zorlamayı 'Tuhaf bir zulüm' olarak nitelendiriyorlar..

Günümüzde zor ve ceza tehdidi ile sevgi ve fikir aşılanamayacağı gibi cebir ve tahditle islah metotları da uygar ülkelerde tarihe karışmış bulunmaktadır."[90]

Herkesi bir bayrak sahibi yapma amacını taşıyanlar, İstiklal Marşı'nın söylenmesini, söylenirken ayağa kalkılmasını, put gibi dimdik durulmasını da "*devleti yönetme*" amaçları içine katıyorlardı.

Devleti yönetmek için içten çalıştıklarının en belirgin kanıtı en küçük ayrıntılara dek inmeleriydi. "*Ay'ı sola açık resmi mühürlerin kullanılmamasından*" Türk ordu müziğinin simgesi olan "*2500 yıllık bir geçmişe sahip bulunan Mehter takımlarının gelişigüzel kurulmasının yasaklanmasına*" dek tüm ülke sorunlarıyla ilgiliydiler.

"*Ay'ı sola açık bulunan eski resmi mühürlerin, anarşik faaliyetlerde legal ve illegal teşkilatlarca kullanıldığı, yapılan aramalardan ve elde edilen belgelerden anlaşılmıştı..*" Ay'ı sola açılmış mühürleri kullanan daireler tertibat alacaklardı.[91]

"*İzinsiz mehter takımı kıyafeti taşımak..*" 2596 Sayılı Kanun'un 2. maddesine göre suçtu. Mehter takımı oluşturulması "*Türk Silahlı Kuvvetleri'nin manevi şahsından ayrılmaz bir yetki olduğundan, Silahlı Kuvvetler dışındaki resmi ve özel kuruluşların mehter takımı kurmaları ve bunları resmi ve özel törenlere iştirak ettirmeleri kesinlikle yasaktı..*"[92]

Mehter takımı sorunu çok önemsendi. Önce binlerce yıldır iki adım ileri bir adım geri yürüyen mehteran adımları değiştirildi. Geriye adım atmak yoktu artık. Bundan böyle uygun adım ileri yürüyecekti Mehter

[90] Avukat İbrahim Açan'ın Yargıtay 9. Ceza Dairesi'ne yaptığı başvuru.
[91] 8 Temmuz 1981 tarih ve 1981/48 sayılı Başbakanlık genelgesi.
[92] 25 Haziran 1981 tarih ve 1981/43 sayılı mehter takımı genelgesi.

takımları. Sonra İstanbul'da sadece Mehteranın konser verebileceği özel bir salon yaptırıldı. Bu değişimin 'Türkiye tarihiyle barışıyor' yorumuyla sunulması onların değil bizim ayıbımızdı.

Anayasa düzeni, Hiyaneti Vataniye Kanunu, Sıkıyönetim Yasası, bayrak, İstiklal Marşı, mehter takımı derken işler büyük ölçüde yerli yerine oturtuluyordu. Ne mutlu ki devlet çarkı yeniden dönmeye başlamıştı...

Öl Dedin de, Ölmedim mi?

Yapılanlara herkes şaşırıyordu. İçten içe herkes kızıyordu. Birçok insan karşı görünüyordu.Oysa yaşam imparatorluk yöneticilerinin öngördükleri ve söyledikleri gibi düzenli ve disiplinli sürüp gidiyordu.

Nasıl da çözmüşlerdi dağ gibi sorunları..

Sıkıyönetim Askeri Hizmetler Koordinasyon Dairesi'nden Hayri Ündül Paşa'yı, darbeden atmışdört gün sonra dinlerken imparatorluğun gücünü herkes daha iyi anlayacaktı:

"Bugün görünen odur ki, devlet otoritesi etkinleşmekte, memlekete barış havası getirmekte, kırgınlıklar giderilip, yaralar sarılmakta ve tarafsız idare düzeni ile devletin geleceği sağlam temeller üzerinde oturtulmaktaydı. Bu çalışmalar sürerken millet artık tedirgin değildi. Anaların gözyaşlarına yenileri eklenmiyordu. Yaşam normale dönmüş ve geleceğe güven artmıştı. Her yerde dalgalanan Türk bayrağı altında okullarımız faaliyet gösteriyordu.Anarşist terörist ve bölücü unsurlar yavaş yavaş eriyor ve milletin ebedi nefretinde cezalarını buluyorlardı"[93]

Televizyonun etkisinden yararlanarak, herkesi Türkiye'nin bir anda güllük gülistanlık olduğuna inandırdılar. Konuşmalarını grafiklerle, şemalarla ve sayılarla süslediler. Bir süre sonra insanlar kulaklarının dibinde patlayan dinamitlerin sesini duymaz oldu. *"Cuntaya Hayır"* pankartlarını, afişlerini gören yoktu. Oysa, Ündül Paşa televizyondan silahlı saldırı ve çatışmalarda yüzde 80 bir azalma olmasına karşın ekim ve kasım aylarında pankart asma, bildiri dağıtma ve patlayıcı madde atma olaylarında artış oluğunu söylüyordu.

İmparatorluğun hesaplı ve sürekli propagandasının öldürücü sonuçla-

[93] 16 Kasım 1980

rı daha ilk günlerden başlayarak etkisini gösterdi. Sıradan insanlar da, aydın insanlar da imparatorluğu onaylıyorlardı. Ya da en azından, yönetime el koymanın kaçınılmaz bir sonuç olduğunu söyleyerek dolaylı bir yol izliyorlardı. İnanması güçtü ama 1961 Anayasası'nı yapanlar, 1961 Anayasası'nı çöpe atanları destekliyordu. En anlamlı destek eski silah arkadaşlarından Milli Birlik Grubu Başkanı tabii senatör emekli general Fahri Özdilek'ten geldi. Mucip Ataklı başarılar diledi. Harekatın *"tam zamanında.."* yapıldığını vurgulayan Suphi Karaman *"biraz geçikmiş olduğunu.."* söyleyecekti.[94]

Şaşırtıcı bir durum da herkesin televizyonda radyoda dinlediklerini, gazetelerde okuduklarını bir papağan gibi yinelemesiydi. Arada bir gerekeni söylemek ya da yazmak isteyenler çıkınca, herkesin yüreğine gözaltına alınmak ya da o günlerin moda deyişiyle "silahlı kuvvetlerin güvencesine girmek" korkusu düşüyordu.

Korku, ülkeyi bir baştan bir başa kuşatmıştı…

Korku ile bütünleşecek ideolojik saldırının, tam zamanıydı.

Sazlı, sözlü, öykülü, şiirli sıkıyönetim bildirileri yayımlanmaya başlandı. Sanatın gücü de katılmalıydı Eylül İmpatarluğu'nun gücüne.

6. Kolordu Adana - İçel - Kahramanmaraş - Gaziantep - Adıyaman ve Hatay illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'nın *"aşırı sağ ve sol uçların bugüne kadar memleketimizde yarattıkları huzursuzluk, yaptıkları zarar ve tahribatı özetleyen"* bildirisinde bir şairin parmak izi vardı. Bildiri bir dörtlükle bitiyordu.

"Kadir kıymetini bilmedim mi ben?/ Senin için ağlayıp gülmedim mi ben?/ 'Öl' dedin de, sanki ölmedim mi ben?/ Sevgimi, aşkımı anla bayrağım."

Bildiri halkın anlayabileceği yalınlıkta hazırlanmıştı.

"Güzel yurdumuz, dünya üzerinde üç büyük kıtanın en önemli yerinde bulunmaktadır. Önemlerinden birisi, üç kıtayı birbirine birleştirilmesi ve birçok devletlerin kapısı durumunda olmasıdır. Yurdumuz üzerinde söz sahibi olabilecek bir devlet dünyaya daha kolay söz geçirecektir. Yabancılar bundan dolayı memleketimiz üzerinde oynayan oyunları aşırı sağ ve sol

[94] 16 Eylül 1980

uçları ortaya çıkararak emellerine alet etmişlerdir."

Dünyaya söz geçirmek aşırı bir beklentiydi ama giriş vurucu olmuştu. Beğenildi.

"Yüce Türk milleti; aşırı sağ ve sol uçların yalan sözlerine ve aldatıcı ifadelerine aldanma. Onların yalan vaatlerle memleketi cennet yapmak istemeleri aldatmacadan başka bir şey değildir. Yaptıkları ortadadır.

Ülkemizin gelişmesini ilk önce kaygı ile izleyen yabancılar, daha sonra bunu eyleme dönüştürdüler. Çok iyi biliyorlardı ki, bir ülkede iç huzursuzluk olursa, o ülke parçalanır, bölünür, sonra da kolayca yutulur. Bir taşla iki kuş. Hem gelişmesini durdur, hem de yut. Bu düşünce ile harekete geçtiler.

Cumhuriyeti koruma ve yükseltme görevi verilen gençlere el attılar. Onların çok azının da olsa beynini yıkayarak memleketine ve milletine düşman ettiler".

Ülkeyi yönetememe ayıbına iç ve dış düşmanları katmak, onları suçlamak geleneksel bir alışkanlıktı.Onlarda da vardı.

"Ne yaptılar yabancıların kölesi olan bu satılmışlar? Yaşlı genç demeden gece gündüz halkımızı öldürdüler. Hırsızlık yaptılar, banka soydular. Gemilerimizi yakıp batırdılar. İşyerlerini yakıp yıktılar veya işgal ettiler. Hiç yoktan ekmek yediği sofraya bıçak sapladılar. Ormanlarımızı yakarak tahrip ettiler. Okulları işgal ederek kendi düşüncesinde olmayanları sokmadılar. Öğrenim özgürlüğüne engel oldular. Hedef gözetmeksizin halkın üzerine ateş ettiler. İşçilerimizin servis otobüslerini, halkın oturduğu kahveleri devamlı taradılar. Bir semtte oturan, diğer semtlere gidemez oldu. Yabancı bir memlekete gidiliyormuş gibi, pasaport yerine hüviyet sordular. Evinden yurdundan huzursuz edilen vatandaşlarımız, yerine göre evini ve yurdunu da terk edip başka yerlere göç ettiler. Adam kaçırdılar, elleri ve gözleri bağlı olarak vatandaşlarımızı öldürdüler

Bütün cinayetlerin ve suçların faili meçhul kaldı. Halkımız akşamları sokağa çıkma yasağı varmış gibi evlerine hapsedildi. Örgütler adına zorla para toplandı. Halka dehşet ve korku verilmek isteniyordu. Bununla da kalmayan bir avuç satılmışlar, halkın manevi duygularına da el attılar. Aile fertleri arasında sevgi, saygı, din, büyük, küçük kavramlarını erit-

meye çalıştılar. Çok iyi biliyorlardı ki, bir milletin çökmesi için manevi duygularının da ortadan kalkması lazım. Bununla da kalmadılar, toplumumuzu bölmek için 'Ben Türküm' diyen vatandaşlarımıza 'Sen Türk değilsin' diyerek, onlara ayrı bir devlet kurdurma çabasına giriştiler. Mezhep kışkırtıcılığı ile bir olan, birlik olan milletimizi bölmeye çalıştılar. Dini istismar ederek Atamızın laiklik prensibine karşı geldiler. Türk bayrağı yerine, yabancı devletlerin bayrağını astılar. İstiklal Marşı yerine, Enternasyonali söylediler veya oturarak karşı geldiler.İşte yabancıların aşırı sağa ve sola yaptıkları bunlar.

Bunları kime yaptırdılar? Aldattıkları Türk'e. Yani Türk'ün kanını Türk'e döktürdüler."

Büyük saptırmalar ve kocaman yalanlar içerse de bütün bunlar sonuçtu. Bu sonuçun nedenlerini tartışmak elbette işlerine gelmezdi. Bu sonuca ulaşmak için kimin kimlerin ne yaptığı ya da kimin kimleri neleri yapmadığı konuşulup yazılamıyordu ama çok iyi biliniyordu.

Böyle bir metnin bir duygu sömürüsüyle bitirmek en doğru olanıydı:

"Rengini kanımdan alan bayrağım/ Atamdan yadigâr kalan bayrağım/ Gözüme, gönlüme dolan bayrağım/ Selam sana halden, maziden selam/ Sayısız şehitten, gaziden selam".

Bu bildiriyi hazırlayan bir insan, ülkenin yönetimini üstlenmesi düşünülemezdi. Böyle güzel bir Türkçe, böyle geniş bir kültür ve böyle bir çağdaş görüşe kurban ediliyordu toplumun geleceği...Senin ve arkadaşlarının geleceği..

Bu bildiri ile birlikte Eylül İmparatorluğu politikalarında şiir, yer yer ağırlık kazanmaya başlayacaktı.

Eylül İmparatorluğu'nun "amigolar" görevlendirdiği, ilkokul çocuklarının "zorunlu" getirildiği miting alanlarında, ülkenin geleceğini üstlenmiş koca koca generaller ceplerinden çıkardıkları şiirleri okuyup, halkı coşturacak, alkış toplayacaklardı:

"Çok davet aldım, hatta biraz da sitayişkâr bir şiir aldım, Kırşehirli Şemsi Yatsıman'ın şiiri. Şöyle diyor Yatsıman şiirinin bir bölümünde:

"Arzumuz var Evren Paşa/Bir yolda Kırşehir coşa/ Karşılarız koşa koşa/ Kırşehir'e küs müsünüz?

Ahi Evren adaşınız/ Ziyaretle bağdaşınız/ Bizler ise çağdaşınız/ Kırşehir'e küs müsünüz?

Tabii hepsini okumuyorum. Birkaç yerini okuyacağım. Şöyle devam ediyor:

Sevginizi bekliyoruz/ Sonsuz saygı ekliyoruz/ Konsey ile bekliyoruz/ Kırşehir'e küs müsünüz?

Potilikanın döndüğü/ Herkesin masum bildiği/ Atatürk'ün çok geldiği/ Kırşehir'e küs müsünüz?

Halk ozanı Şemsi Yatsıman'ın bu mektubunu alınca doğrusu çok duygulandık hepimiz. Biz Kırşehir'e hiç küs olur muyuz sevgili vatandaşlarım."

Konseyin güçlü adamı Üruğ Paşa , 1983 Temmuzunda *"olur mu, devlet başkanı meydanlarda şiir okur mu?"* sorusunu, çaresiz bir durumda ellerini iki yanına açarak, *"ne yapayım.."* der gibi yanıtlıyordu.

Politikacısız politika,şairsiz şiirle el ele pekala yürüyordu.

Sen ve arkadaşların kahramanlık şiirler okuyordunuz o günlerde, anne babalarınız fıkralar anlatılıyordu gizliden gizliye..

Havadan Şimşek Gibi

Eline kalem alan *"aziz ve muhterem vatandaşlarım.."* diye yazmaya doyamıyordu... Zorunlu azizlik dönemi başlıyordu böylece.

Tunceli Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı da yazdı *"aziz ve muhterem.."* vatandaşlarına. Gülmek mi gerekir, ağlamak mı bilemem ama, aziz ve muhterem vatandaşlarına söyleyeceklerinin üstüne kocaman bir "gizli" damgası vurdu.

"Asırlardan beri hür yaşamış ve yaşayacak olan aziz milletimize musallat olan üç buçuk eşkıya bozuntusu; onun hoş görüsünden, affediciliğinden cesaret alarak vefakâr Tuncelili vatandaşlarımıza da maalesef musallat olmuş, onun rahat ve huzurunu kaçırmış, kendi emellerine alet olacakları fikrine kapılarak her türlü hıyanet ve ahlaksızlığı yaparak bu eylemlerini sürdüreceklerini zannetmişlerdir. 'Asker sizi ne zamana kadar koruyacak, sonra ne yapacaksınız?' diyecek kadar ileri giderek..

Milletimizin göz bebeği, onun fedakâr evlatları; askerlerimiz, güvenlik kuvvetlerimiz sizinle beraberdir.Onlar her zaman ve her yerde yanınız-

dadır. Ve yanınızda olacaktır. Karda, kışta, mezrada, köyde, kasabada emrinizde ve hizmetinizdedirler. İcap ederse havadan şimşek gibi ineceklerdir..

Vatandaşlarımız şehit vermişlerdir, verebilirler. Çocuklarımıza güzel yurdumuzu daha güzel bırakmak için bu olacaktır. Gene o hainler bazı muhtar ve vatandaşlarımızın devlet dairelerinde iş takip ederken, güvenlik kuvvetlerimizden köyleri için istekte bulunurken görüp, ihbarcı diye adice tuzağa düşürüp katledilmişlerdir.

Alevi-Sünni yüzyıllarca kardeşçe yaşanmış, vatan için kan dökmüş yurttaşlarımızı birbirine düşman[95] *ettiler, kahvede, bakkalda taradılar. Mezrada vurdular. Eğer sizler tevekkülle beklerseniz gene yapabilirler..*

Her şeye rağmen onlar da gelsinler Atatürk'ün 100. doğum yılında onun ilkelerinde aramıza karışsınlar..

Onlar artık ezberlediğiniz sloganlarını kendi eşkıyalık ve katilliklerini örtmek için, korkaklıkları kalelerini yakarak gene söyleyecek, olmadık şeyler uydurarak bunları yayacaklardır.

Gene onlar vatan için görev yaparken haince şehit ettikleri evlatlarımız Mehmetçiğin kanının yerde kalacağını zannettiler. Gene onlar üç buçuk satılmış hain, bölücü, her türlü insan haysiyetinden yoksun eşkıya; tertemiz Tuncelili vatandaşın kanının yerde kalacağını zannettiler, bilmediler ki, bu vatan hainleri akıttıkları kardeş kanının günahı içinde boğulup gideceklerdir.

İşte bunları bize teslim ediniz. İstediğiniz kadar aranızda ve hizmetinizdeyiz. Şehit kanının temizlenmesi, şehitlerin huzur içinde olmaları sizin de onurunuzdur..

Köylerinize dikilen Atatürk büstleri, bizi ilkelerinde birleştirilmiş, kardeş kanı akıtarak güzel yurdumuzu bölmeye çalışan hain, aldatılmış, kanmış, insan kanı dökmekten zevk alan sadistleri bile yaptıklarına pişman etmiştir..

Sonbahar tatbikatı yapmakta olduğumuz bölgede vatandaşlarımız Tuncelililer; sizler, 1. Dünya Harbinde düşmanı buraya sokmadınız,

[95] Milli Güvenlik Kurulu'nun isteği üzerine, öğrenciler 1984 Kasımı'ndan başlayarak mezheplerine göre fişlenecekti.

İstiklal Harbinde'buraya kaçmaya değil savaşmaya geldik' diyen sizlersiniz, Kore'de, Kıbrıs'ta şehit verdiniz..

Türk oğlu Türk olan insanımız hâlâ, dede ve ninelerimiz sabah aydınlığında doğan güneşe doğru Türkçe dua ederler, size vatanseverliği kimse öğretemez, gayretinizle en güzel yurt köşesi burası olacaktır. Ne mutlu Türküm diyene; ne mutlu Atatürkçüyüm diyene"

Her geçen gün, özgürlüğün anlamı daha da somutlaşıyordu.Türkiye halkı askeri darbenin nedenlerinin nasıl oluşturulduğunu, askeri darbenin ne olduğunu bir kez daha anlıyordu.

Benzeri bir metni hükümetinin programına alacak bir başbakan aranıyordu .

Haberi tabii senatör Mucip Ataklı duydu önce. Suphi Karaman'ı aradı. Prof. Turhan Feyzioğlu başbakan yapılacaktı. Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek Paşa, Kenan Evren'e telefon edip durumun "vehametini" anlatmalıydı.

Fahri Paşa, Kenan Paşa'ya telefon etmezdi. Suphi Karaman eski silah arkadaşı Genelkurmay İkinci Başkanı Necdet Öztorun Paşa'yı aradı. *"Doğru mu.."* diye sordu. *"Doğru komutanım.."* dedi telefonun ucundaki ses. *"Bir şeyler yapmak gerekiyor"* dedi Karaman. Öztorun Paşa hiçbir şey yapamayacağını söyledi.

O günlerde Genelkurmay karargâhını ikiye ayrılmıştı. Bir kısmı Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nde devlet yönetimiyle uğraşıyordu. Bir kısmı da askeri görevleri yerine getiriyorlardı. Öztorun Paşanın askeri görevi vardı.

Feyzioğlu sorunu ile ilgilenemezdi. "Sen bilirsin paşam.." dedi Suphi Karaman. *"Ama biliniz ki tarihe not düşüyorum senin adınla.."* Telefonun ucundaki ses *"bir şeyler yapmaya çalışırım komutanım"* dedi.

Feyzioğlu başbakan edasıyla masanın başına oturmuş hükümet kurma çalışmalarına çoktan başlamıştı bile.

Adnan Başer Kafaoğlu konseye çağrılmıştı. Odadan başını uzatıp askeri hükümetin başbakan adayı Prof.Turhan Feyzioğlu'nu görünce çok bozuldu. *"Feyzioğlu'nun içinde bulunduğu bir hükümette görev almam"* dedi.

Feyzioğlu'nun bulunduğu odaya bile girmedi.[96] Geri döndü.

Eylül İmparatorluğu yöneticileri ilk düş kırıklığını yaşıyorlar, Prof. Feyzioğlu gibi tescilli bir Atatürkçü'den yoksun kalıyorlardı.

Boşuna Yorulmayın

Askeri darbelerin önlenmesi için bir çözüm olmalıydı. Yasaklanmalıydı, örneğin. Güler geçerlerdi böyle bir çözüme.

Darbe girişiminde bulunanların tümünü yargı karşısına çıkarmak gerekliydi. Ama ordunun yarısını yargılamak gerekirdi o zaman.

Askeri darbeleri yasal olmaktan çıkarmaktı, belki de en doğru çözüm. Yasaldılar çünkü. Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yasası'nın 35. maddesine göre yapılıyordu darbeler.

Silahlı Kuvvetler'in görevi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktı.

Buraya bir şeyler eklenip sorun çözülebilir miydi?

"Silahlı Kuvvetler; Türk yurdunu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni, Anayasa'yı ortadan kaldırmadan kollamak ve korumakla yükümlüdür" denilebilir miydi? Ya da *"Silahlı Kuvvetlerin görevi, Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni parlamento ve hükümetin emrinde olarak kollamak ve korumaktır"* denilebilir miydi?

Darbe gerekçeleri yasalara dayandırılabiliyorsa, darbeleri önleme gerekçelerinin de yasal düzenlemelerini hazırlamak gerekmez miydi?

Yüksek sesle düşünüyorduk. Birkaç askeri darbeye katılmış, bir kez de darağacından dönmüş *"eski bir ihtilâlci"* bu tür çözümlerin geçersiz olacağını söyledi. *"Boşuna yorulmayın"* dedi. Bir de berber fıkrası anlattı.

En büyük komutan saç traşı olmaktan hoşlanmıyordu. Berberi ise tıraşın güzel olmasını istiyordu.

Komutan koltuğa oturduktan üç dakika sonra *"hadi bitsin"* demeye başlıyordu.

En büyük komutanın siyasete meraklı olduğunu öğreniyordu berber. Ufak ufak yoklamaya başlıyordu. Siyasi partiler, meclis, yasalar derken

[96] Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ve Ekonomi'den sorumlu Devlet Bakanı Kaya Erdem'in parti kurmak üzere 14 Temmuz 1983 tarihinde istifalarından sonra Maliye Bakanı oldu.

"demokrasi" sözcüğü çıkıyordu ağzından. Demokrasi der demez berber en büyük komutanın saçları dimdik oluyordu.

Tıraşı hiç zorluk çekmeden bitiriyordu berber ara sıra demokrasi diyerek.

Ordu için tek çözüm tıraş olmaya sevmeyen en büyük komutanları demokratik rejimin korunup kollanmasında silahların değil, oyların gücüne inandırmaktı.

Bağış Yarışı

Ben pek ayırdında olamadım ama, başarının üç kuralını *"para, para , para.."* olarak açıklayanlar galiba haklıydı. Darbecilerin de parasal desteğe gereksinimi oluyordu. Bir kampanya başlatıldı. Millet elini cebine atmalıydı. Kumkapı Motorcular Esnafın'dan, Düzce Avcılar Kulübü üyelerine değin herkes ülkeye barış ortamını getiren Silahlı Kuvvetlerin vakıflarına bağış yarışına girdi. Konya'dan onyedi milyon, Diyarbakır'dan onaltı milyon, Ağrı'dan oniki milyon diye bir koşturmaca başladı.

Rekoru, Erzurum kırdı. Erzurumlular *"son zamanlarda ülke çapında meydana gelen huzur ve güvenin neticesi olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne duydukları sevgi, şükran ve bağlılıklarını ifade etmek için savunma gücüne katkıda bulunuyorlardı"*.

Erzurum Yardım Komitesi, Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'na üç saatte otuzdört milyon beşyüz bin lira toplayarak erişilmesi güç bir rekor denemesi yaptı. Herkes gönlünden kopanı veriyordu, zorlama yoktu kesinlikle. Ama arada sırada bu konuda genelgeler de yayımlanmıyor değildi:

"Türk Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı Genel Müdürlüğü'nden alınan yazıda[97]*, Başbakanlığımızın ve bağlı genel müdürlükler personelinin de vakfa bağış yoluyla yardımcı olmaları istenmektedir"*

Bağışlar maaş ve ücretlerin yüzde birinden daha aşağı olmayacaktı. Ve tüm personel yardımda bulunmak zorundaydı.

O zor günlerde, zorunlu olmayan pek az şey vardı ülkede. Seksen bin lirasının sekizyüz lirasını maaş bordrosu üzerinden vakfa kaptıran bir me-

[97] 20 Kasım 1980 gün ve 1209.5-756-80 sayılı yazı

mur, vakfın yönetim kurulu başkanının[98] televizyonda yaptığı konuşmayı dinlemeye de "*memurdu*" sanki.[99]

"*Özellikle 12 Eylül harekâtıyla ülke düzeyinde sağlanan huzur ve güven ortamı vakfa yapılan bağışlara büyük boyutlar kazandırmış, vakfımızın öz varlığı 4 milyarı aşmıştı*"

Çok veren maldan, az veren candandı!..

Ekonomiyi Düzeltmenin Tek Yolu

İmparatorluk yönetimine göre, ekonomiyi düzeltmenin tek yolu vardı: İşçilerin ücret artışını önlemek; onları grev, toplu pazarlık gibi "ülke ve devlet yararına olmayan" kötü alışkanlıklardan vazgeçirmek. Bir de kaçakçılık önlenebilirse sorun kalmaz, ülke ekonomisi tıkır tıkır işlerdi.

12 Eylül sabahından beri işçilerle ilgili sorun yoktu.

Aralık ayı başlarında kaçakçılık suçlarından gözaltında bulundurulan yirmiüç sanık, yargı karşısına çıkarılıyordu. Sanıklar yetmiş günden beri Kabakoz Deniz Piyade Üssü'ndeki askeri cezaevinde gözaltındaydılar.

Kaçakçılık önlenebilirdi de önlenmedi mi, önlenemeyeceği için mi önlenmedi, bilinmiyordu. Ama İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın Mensucat Santral olayı ile ilgili olarak yaptığı açıklama bu sorunun yanıtı olabilecek bir içerik taşıyordu:

"*Geçen hafta içinde kamuoyunu meşgul eden Mensucat Santral hakkında yürütülen mali takibat ile ilişkin olarak basında yer alan haberlerin çeşitliliği ve özellikle 20 Aralık 1980 tarihli bazı gazetelerde, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'ne mensup bazı kişilere atfedilen ve devletin resmi makam ve kuvvetlerini kınama şeklinde tezahür eden beyanatlar muvacehesinde, kamuoyunun gerçek yönde aydınlatılması maksadıyla aşağıdaki açıklamanın yapılması zorunlu görülüştür.*

Mensucat Santral hakkındaki işlemler; Maliye Bakanlığı'na yapılan bir ihbara istinaden, bu bakanlıkça talep edilen uzmanlar ve talep üzerine mali polisten oluşan ekiplerle icra edilmiştir. Ancak, bizatihi operasyonun ve uygulayıcıların güvenliğini sağlamak ve yardımda bulunmak maksadıyla bir

[98] Emekli tümgeneral Turhan Olcayto

[99] Bayındırlık Bakanlığı'nın 28 Kasım 1980 gün Öz.Kal.Md.A.01/1980 sayılı yazısı

kısım inzibat kuvvetleri de kullanılmıştır.

Bugünkü safhada, ihbarla ilgili inceleme ve sorgulamalar münhasıran mali uzman ekiplerle yürütülmektedir. Komutanlık ilgilileri tarafından şimdilik herhangi bir soruşturma yapılmamaktadır. Sanıklar halen mali polisin gözetimi altında Gayrettepe'de bulunmaktadırlar. Sonuçta, devletin mali ve ekonomik güvenliği 1402 Sayılı Yasa şumulünde ihlal edici bir durum ortaya çıktığı takdirde soruşturmanın sıkıyönetim açısından da sürdürüleceği tabiidir.

Baskının yapılışı ve operasyonun sürdürülüş biçimini takdir, bu görevi üstlenmiş sorumlu devlet memurunun en tabii hakkıdır. Bu sorumlunun planlandığı operasyonun biçimi ve şekli üzerinde hakkında takibat yapılacak kişinin veya kurumun önceden mutabakatını alması herhalde beklenemez. Hak ve hukukun çiğnendiğine inanan herkes için, yasa yolları en geniş biçimde açık bulunmaktadır.

Operasyonun başlangıcından bugüne kadar geçen sürede hiçbir yetkili makam ve kişi, olayla ilgili olarak basına ne bir beyanat vermiş, ne de en ufak açıklamada bulunmuştur. Buna göre de, olayın özel sektörü yıpratmak şeklinde basına yansıtıldığı iddiası varit değildir.

Gazetelerin kendi görüşlerine göre olayı yorumlamaları, kendi istihbarat faaliyetlerine göre haberleri değerlendirmeleri şüphesiz hiçbir resmi makama ve görevliye mal edilemez.

TÜSİAD'a mensup bazı kişiler tarafından verildiği anlaşılan bu beyanın nasıl bir cezai takibata tabi tutulacağı hususu üzerine komutanlıkça ayrıca tahkikat yapılmaktadır." [100]

Ayrıca *"bir cezai takibat hususu"* o günlerin tozu dumanı arasında, yeniden gündeme getirilmeyecek, unutulup gidecekti. Taraflar birbirlerini *"hiç hak etmedikleri şekilde"* üzmüşlerdi. Aracıların, taraflara ulaştırdıkları mesaj buydu.

"Bir cezai takibata" neden olabilecek boyutta olduğu söylenen TÜSİAD açıklamasında *"operasyonun yapılış tarzının özel sektörün tahkir edildiği"* ileri sürülüyordu.

Açıklamanın hazırladığı toplantıda, bazı işadamlarının Silahlı Kuvvetler

[100] 21 Aralık 1980

vakfına yapacakları bağışlarla ilgili tartışmalar da yapılıyordu: Hemen mi verilsin, yoksa biraz bekletilsin mi?

TÜSİAD Başkanı Ali Koçman'ın Mensucat Santral baskınını kınayan açıklamasından sonra Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un karşısında geçirdiği sıkıntılı dakikaları anlatırken gözlerinden yine yaşlar süzülecekti.

Eylül İmparatorluğu ilk büyük yanlışını yapıyor, sanayici ve işadamlarını üzüyordu.

Sola Karşı Büyük Darbe

1981 güzünde[101] İstanbul'da yeraltı ve yerüstü dünyasına yönelik sürdürülen operasyonlar, her iki dünyanın kirli ilişkilerini bilenleri 1973'lere geri götürüyordu. Her askeri darbeden sonra onlara bir gözdağı veriliyor, sonra da can ciğer kuzu sarması ilişkilere giriliyordu.

1973'ün Haziran ayında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yürüttüğü "*Martı*" operasyonunda da beklenmeyen pürüzler çıkmıştı:

"MİT ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü Mali Şube Müdürlüğü'nce, İstanbul Merkez Komutanlığı'nda müştereken sorgulanan yeraltı dünyasının ünlü bir ismi; İstanbul Emniyeti'nden bir üst yöneticinin 200 bin lira karşılığında bir silah kaçakçısını serbest bıraktığını söylemişti.

Bir başka silah kaçakçısının yakalanmak üzereyken, aynı emniyet görevlisi, kaçakçı ile irtibat kurduğunu ve aranmasından vazgeçilmesini istediğini, buna karşılık 50 gün içinde bir parti silah yakalatma sözü aldığını duyurmuştu.

Böyle bir isteğin garip karşılandığının belirtilmesi üzerine ise, kendisinin bir müddet sonra ABD'ye gideceğini ve operasyonun dönüşünde yapılmasını istemişti.

Daha sonra yakalanan silah kaçakçısı, emniyet yetkilisi ile bir otelde bulu-

[101] Yeraltı dünyasının 27 ismi darbeden hemen sonra 11 Ekim 1980'de gözaltına alınarak Kabakoz Deniz Piyade Üssü'ne götürülmüş sorgulanıp serbest bırakılmıştı. 22 Nisan 1981'de 23'ü yeniden gözaltına alındı. 13 Aralık 1981'de yeraltı ünlülerinden 15'i bir kez daha gözaltına alınacak ama mahkemece serbest bırakılacaklardı.Onları toplumsal ve siyasal yaşamın dışına atmak, ekonomideki etkinliklerini sıfırlamak olanaklı değildi. Yeraltının ünlü büyüklerinden Dündar Kılıç 3 Ocak 1982'de yeniden gözaltına alındı.

şulduğunu ve kendisi için yardım istediğini söylemişti.

Aynı tarihlerde İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olan Orgeneral Faik Türün, soruşturmayı yapanları makamına çağırmış; o anda İstanbul Emniyeti'nde önemli bir mevki işgal eden bu kişinin aşırı sola karşı büyük darbeler vuran bir kimse olduğunu, yolsuzluklarının duyulması durumunda, bunun sol mihraklarca istismar edilebileceğini belirtmişti.

O emniyet görevlisi ile ilgili bölümlerin, sorgu metinlerinden çıkarılmasını, ayrı bir dosya haline getirilmesini, kendisinin de idari soruşturma açtırarak, sonuçta bu emniyet görevlisini cezalandıracağını belirtmişti."

Bu görevlinin adı 12 Eylülde de gazete manşetlerinden inmedi. "Ekim 1982 tarihinde Konya 2. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı kanalıyla intikal eden ve özellikle İstanbul'da yaşayan azınlık faaliyetlerini içeren bir ihbar mektubunda" da adı geçiyordu.

Kimsenin gücünün yetmediği bir insan olarak, kamu yönetimi tarihine geçen bu başarılı bürokrat için yapılacak hiçbir şey yoktu:

"Ermenilerin bu yıkıcı faaliyetlerde bulunmaları sırasında en büyük desteği gördükleri bir makamdan ve bu makamın başında bulunan bir şahıstan bahsetmek istiyorum" diye başlıyordu ihbar mektubu.

"Yiğidin harman olduğu bir ilimizin bir köyünde dünyaya gelmişti. Galatasaray Lisesi'nde ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenim gördü. Amerika'da çeşitli kurslardan geçerek iki yıl mesleki eğitiminden geçirilmişti. Sevgi Birliği içinde ilişkilerini geliştirdi. Türkiye'nin bir ara rejim döneminde, 12 Mart'ta, İstanbul'da yürüttüğü siyasi operasyonlarla iyice ünlendi. Mardin ve Siirt'teki Kürtçülük yapılan operasyonlarında görev aldı"

İhbar mektubunun en ilginç savı, kaçakçılık operasyonlarındaki başarısızlık nedenlerinin irdelenmesinde ortaya çıkıyordu.

"Mardin-Midyat'taki Süryani Kadim Kilisesi papazları ile ilişkiler kurduğu, bu tarihten sonra da geldiği İstanbul Kapalı Çarşı'daki Süryani kuyumcularla sıkı bir işbirliği içerisinde bulunduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu şahsın örgütlerin operasyonlarında, örgütlerin beyinlerine ulaşılmadan gazetelere haber sızdırdığı veya açıkça yakalananları açıklaması yüzünden periyodik buluşmalar kopmakta ve beyin takımlarına ulaşılamamaktadır. Bu strateji uygulandığı takdirde Türkiye'de en az üç milyon kişinin hapse

atılması gerekir.

Türkiye'de bütün büyük kaçakçılık işlerinde hissesi vardır. Sağ ve sol örgütlere ayırt etmeden silah temin eden Çayırovalı bu şahsın ortağıdır.Bugüne kadar yurtdışına sekiz-on milyar lira civarında bir para transfer ettiği söylenmektedir. Yurtdışında bir göreve atanacağı sırada 12 Eylül Harekâtı vuku bulmuş, yurtdışına gitmesi kalmış, kendi ilişkileri içinde soktuğu bazı sıkıyönetim görevlilerini de büyük paralarla rüşvete alıştırmış ve onlar da meslekten anlar, vatanı kurtaran bir aslanı durumuna gelmiştir.

Bu şahsın aile fertlerinden neden bir tek kişi bile Türkiye'de değildir? Karısı, kızı ve oğlu yurtdışındadır. Aile fertlerini neden dört yıldır dışarıda tutuyor, düşünmüyor musunuz? Bu şahsın Türkiye'de neden dikili bir tek ağacı yoktur, düşünmüyor musunuz?

Bu şahsın iki pasaportlu olduğunu, askeri yönetimden dış görev koparmak üzere olduğunu, koparamaz ve sıkışırsa kaçacağı bilinmektedir.

Bu şahıs hakkında haber alma örgütlerinin İstanbul kanadından bilgi toplamaya kalkmayın, çünkü kilit noktalarında çalışanlar onunla sıkı bir işbirliği içindedirler. Onun için istihbarat yaptırırsanız, askeri istihbarat kanalını kullanmanızı tavsiye ederim"

İhbar mektubu, "sizleri vicdanınızla baş başa bırakıyorum" diye bitiyordu. İmza yerinde ise, "Her şey vatan için" yazılıydı.

İhbarı da, darbeyi de vatan için yapan insanların yönetimde ağırlıkta olduğu bir ülkede yaşıyorduk. *"Herkesin her şeyi vatan için yapmasına karşın"* yönetim *"her şeyin ne olduğunu"* açıklamaktan sürekli olarak kaçınıyordu. Onların işi kendilerinden yana olmayan genç insanlarla, kendilerine karşı olan ilerici ve demokrat yurttaşlarının yakasına yapışmaktı.

Eylül İmparatorluğu'nun ilk yıllarında yeraltı ve yerüstü dünyasında kimin elinin kimin cebinde olduğunu bulup çıkarmak çok kolaydı.

O günlerde İstanbul Kabakoz gözetim evinde tarihe somut kanıtlar bırakacak olan sorgulamalar yapılıyordu.

Yeraltı dünyasının ağır toplarından Dündar Kılıç'ın açıklamalarını dinleyen Sermet Bey kulaklarına inanamıyordu. Kendi deyişine göre duydukları karşısında *"zaman zaman aklını oynatacak gibi .."*oluyordu. Dündar Kılıç'ın sorgusunu yapan görevli *"nasıl gidiyor?"* sorusunu vücut diliyle yanıtlıyor-

du. Başını yukarı kaldırıp, elleriyle gökyüzünü gösteriyor, dudaklarını ileriye uzatıp, "Oooo.." diyordu. En uzun cümlesi *"kimler var, kimler.."* oluyordu. Çok söze gerek yoktu. İlişkilerin nerelere , kimlere uzandığı belliydi.

Usta gazetecilerin tüm çabalarına karşın sorgu metni o günlerde bulunamayacaktı. Dündar Kılıç'ın sorgu metni yıllar sonra basına sızdırıldığında ise iş işten çoktan geçmiş olacaktı. Yeraltı dünyası ışık hızıyla yeryüzü iktidarını çoktan kurmuştu.

Yeraltı dünyasının ilişkilerine el değmiyor, akıl ermiyordu. Yeryüzü dünyasının baş döndürücü hızla gelişen ilişkilerinden yeraltına sıra gelmiyordu.

Eylül İmparatorluğu paniklemişti. Yandaş arıyordu. Özel sektörün yanında olduğunu kanıtlayarak destekçi bulabilirdi. Zor durumda olan şirketleri kurtarmaya başlayarak destek arama işine girişti.

Asil Çelik, Güney Sanayi, Başak Grubu, Oyak, Kutlutaş, Meban, Hisarbank, Odibank, İstanbul Bankası, Bağbank, Paktaş ve Transtürk bir bir kurtarılıyordu. Eylül İmparatorluğu'nun akıl hocalarına göre; birbirini kovalayan iflasları, ticareti terk eden şirketleri, protesto alan senetleri ile ekonomi tıkırındaydı. Büyüklerin kalması, küçüklerin batması üzerine kurulan, serbest piyasa ekonomisi, silahların güvencisi altında tıkır tıkır işliyordu.[102]

Kur farklarına dayanamayan şirketlere Merkez Bankası'ndan ucuz kredi sağlanıyordu. Bankerliğe soyunan bankalara para aşısı yapılıyordu. Vergiler erteleniyor, yeniden anlaşma yoluna gidiliyordu. Tahsil edilemeyen alacaklar silinip, borçlar affediliyordu.

Bankerlerin birbiri ardına batmalarından sonra, silahların gücü bir kez daha anlaşıldı.

Vakıflar Bankası'nın milyonlarca liralık sertifikasını piyasaya sürüp, ortadan kaybolan Borsaş'ın yöneticileri "adamlı olarak" Türkiye'ye geri getiriyorlardı. Bunu hak etmişlerdi.

---

[102] Ekonomi öylesine tıkırındaydı ki, 1979'da 14,2 milyar dolar olan dış borç 1980'de 16,2 milyar dolara; 1981'de 16,8 milyar dolara; 1982'de 17,6 milyar dolara yükselmişti. İpin ucu artık kaçmıştı; dış borç tutarı 1983'te 18,4; 1984'te 21,3; 1985'te 25,3; 1986'a ise 31,2 milyar dolara ulaştı. 1987 yılında ise 36 milyar dolar dış borcumuz vardı. Ülkeyi yönetenler bunu bir saygınlık göstergesi olarak anlatıyorlardı.

Ortadan kaybolurken, iki önemli kişinin ödemelerini unutup gitmişlerdi!..

O gün, Kuğulu İşhanı'ndaki Banker Borsaş'ın bürosunda alışılmışın dışında bir hareketlilik vardı. Borsaş çalışanları patronlarının yurtdışından dönmüş olmasına seviniyorlardı. Bir de Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'in eşinin bürolarını onurlandırılmasına...

Bayan Ersin'i görenler, görmeyenlere anlatıyorlardı.

Söylenildiğine göre, Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya da o gün kurtulmuştu banker batağından.

Ortaya çıkıp iki önemli kişinin ödemelerini yaptıktan sonra Borsaş'ın yöneticileri yeniden kayboldular.Yer yarılmış, içine girmişlerdi sanki. Paralarını kurtaran askeri yönetimin asları, paralarını kurtaramayanlar için önlemler alıyor, nutuklar atıyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun yasama organı Danışma Meclisinin Başkanı Ordinaryüs Profesör Sadi Irmak, bankerlerle ilgili hükümet bildirisi daha radyodan duyurulmadan makam arabasına atladığı gibi Banker Eko'nun kapısına dayanacaktı.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Zeyyat Baykara'nın yedi milyon lirası hükümet zoru ile geri alınıyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun ağa babasının Evren Paşa'nın parası ise, Banker Başak'tan kurtarılacaktı.

Bir yandan zor durumdaki şirketler, bir yandan zor durumdaki banker alacaklıları kurtarılıyordu. Zor durumdaki banker alacaklılarının seçimi güçlerine göre yapılıyordu.

Paralar Altın Kaçakçılarına

Askeri savcı 1980, 1981, 1982 ve 1983 yıllarında *"külliyetli miktarda"* altın kaçırıldığı söylüyordu. Dört yılda en az atmış en çok doksan ton altın kaçırılmıştı.

Sanıklar piyasadan ve kuyumculardan topladıkları işlenmiş ve hurda altınları ucuz fiyatla satın alarak yurtdışına kaçırıyorlar ve altın fiyatının yüksek olduğu Batı Avrupa ülkelerinde satıyorlardı.

Altın satışlarından elde edilen dövizleri Türkiye'ye sokarak, karşılığın-

da piyasadan yeniden altın toplayıp yurtdışına kaçırmak için bir seçenek arıyorlardı. Fazla zorlanmadan bulundu...

"Altın satışından elde edilen dövizler NASCOR ve SHARKARGO A.G. adlı şirketler ve öteki paravan şirketler aracılığı ile ihraç bedeli peşin döviz havalesi gibi göstererek Türkiye'ye gönderiyorlardı"

Dövizler banka hesabına akmaya başlıyor ama sorun bitmiyordu. Türkiye'ye gelen dövizlerin bankalardan çekilmesi için bir seçenek aradılar.

Askeri Savcının savına göre, bu soruna da çözüm bulunuyordu:

"Türkiye'ye gönderdikleri, Türkiye'deki Uluslararası Sanayi Bankası, Ticaret Bankası ve Yapı Kredi Bankası'nın İstanbul Kapalıçarşı-Sultanhamam, Şişli, Kadıköy, Elmadağ, Galatasaray şubelerine gelen dövizlerin bu bankalardan çekilmesi için ayrı bir formül arandığı ve sonunda canlı hayvan ihracatçısı olan diğer sanıklara satılmasının kararlaştırıldığı, bu konuda adı geçen bankaların genel müdürleri olan ve aşağıda eylemleri anlatılacak olan sanıklar Halil Soydan, Erol Aksoy, Hüsnü Mustafa Özyiğen ile anlaşarak dövizleri akborsa ile karaborsa arasındaki fiyat farkı üzerinden sattıkları" anlaşılıyordu.

"Banka şubelerine verilen talimatta hileli şekilde döviz alım bordroları düzenleniyor, bordrolarda miktarları yazılı olan dövizlerin Türk parası karşılıklarının, ihracatçılara değil, altın kaçakçısı sanıkların ellerine geçmesi sağlanıyordu" [103]

Yeraltı dünyasının ünlüleri bu soygun trafiğinin işlemesi için önce bankacılarla görüştü. Bankacılar soluğu Turgut Özal'ın yanında aldı.

---

[103] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 21 Kasım 1983 tarih ve 1983/333 karar sayılı iddianamesi. Altın kaçakçılığı davasının polis soruşturması 1996 da patlak veren Susurluk Çetesi olayında adı duyulacak olan Hanefi Avcı yaptı. Avcı vurgun ve soygunun bir devlet politikası olduğu 2000'li yıllarda iktidara gelen AKP'nin Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı oldu.
Bir çok operasyonada imzası olan, Eskişehir ve Edirne emniyet müdürlüğü yapan Avcı "Haliç'te Yaşayan Simonlar" adlı kitabının yayınlanmasından hemen sonra Devrimci Karargâh örgütüne yardım etmek suçlamasıyla 28 Eylül 2010 tarihinde tutuklanarak Silivri Cezaevi'ne kondu. "Yargı görevini yapanı etkilemek, soruşturmanın gizliliğini ihlal, verileri hukuka aykırı olarak ele geçirmek, terörle mücadele görev yapan kişileri terör örgütlerine hedef göstermek, vahim nitelikte silah bulundurmak" suçlarından hakkında 49,5 yıla kadar hapis cezası istendi.

Askeri hükümetin ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı Özal'dan yeraltı ve yeryüzü için çok kazançlı bu işe *"hayır"* demesi beklenemezdi. Sanıkları arasında Özal'ın da bulunduğu altın kaçakçılığı davası başladığında o artık seçilmiş bir başbakandı. İlk işi ekonomik suça ekonomik ceza öngören yasa değişimini gerçekleştirmek olacaktı. Eylül İmparatorluğu'nun akıl almaz yolsuzluk ve rüşvet öyküleri bir süre daha konuşuldu.

İmparatorluk anarşi ve terör sorununa çözüm getiriyor, kapitalist düzen gereği yapılan bu tür işlere göz yumma ilkesini sürdürüyordu. Arada bir kızıp sesini yükselten olursa "serbest piyasa ekonomisinde olur böyle şeyler!" diye ortam yatıştırılıyordu.

Üç Yüz Binlik Fino Köpeği

Yolsuzluk ve rüşvet savlarının yazılamadığı ama konuşulduğu günlerden geçiliyordu.

Danimarka'ya yirmibir milyon dolarlık borcu olan bir denizcilik şirketinin üç Ro-Ro gemisine el konulmuştu. Merkez Bankası'nın borcunu üstlenmesi için yapılan girişimlerde, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nde görevli bir amiralin etkili olduğu söyleniyordu.

Mersin'de jandarmanın karıştığı kaçakçılık olayından, çok sayıda üst rütbeli subayın çıkar sağladığı ortaya çıkmıştı.

Kayseri'de ortaya çıkarılan askeri ihalede büyük ölçekli bir yolsuzluk vardı.

İki askeri yargıç, Gölcük'te rüşvet alırken suçüstü yakalanmıştı.

Binbaşı Halit Cengiz topladığı paralarla büyük bir servet sahibi olmuştu. Askeri Yargıç Halit Cengiz'e göre, başkaları da yapıyordu bu işi. Halit Cengiz bunların da ortaya çıkarılmasını istiyor, ordu komutanından, Genelkurmay Başkanı'na kadar herkese başvuruyordu.

"Bu konu ile ilgili yazılı belgelerin incelenmesinde" öyle savlar ortaya atılıyordu ki, araştırılmaması, kovuşturulmamasını bile insanı suçlu duruma düşürebilirdi.

"Halit Cengiz tarafından Genelkurmay Başkanı'na yazılan mektupta Amasya'da iken Tuğgerenal Yusuf Haznedaroğlu ile yaptığı bir telefon

görüşmesinde, ona, 'Şerefli bir Türk generali örgüt'ün avukatı olamaz, sizin için de Maraş'ta rüşvet aldı yolsuzluk yaptı diyorlar' demişti. Bu yolsuzluk savlarını ismen ve olay olay biliyordu...

3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı'na yazdığı mektupta ise 'İddia ediyorum ve ispat da edeceğim ki, Sayın General Yusuf Haznedaroğlu Maraş'ta büyük yolsuzluklar yapmış, halkı haraca kesmiş, bu paralarla şimdi isimini saklı tuttuğum bir konsomatris ile beraber dost hayatı yaşamış ve şimdi de yavuz hırsız ev sahibini bastırır örneği, hakkında hücuma geçmiştir,' diyordu.

Bir başka dilekçesinde General Haznedaroğlu'nun Maraş'taki yolsuzluklarını tek tek Genelkurmay Başkanlığı'na arz ettiğini, üçyüz bin liralık fino köpeğini Türk askerine baktırdığını, hakkında Askeri Ceza Kanunu gereğince işlem yapılmasını, yediyüz bin liralık altın çakmağı nereden temin ettiğinin sorulmasını istiyordu.

Halit Cengiz'e göre; İşkence ve küfür için emir veren General Yusuf Haznedaroğlu'nun 50 günlük Paris ataşeliği kadın zaafı yüzünden son bulmuş ve geri çağrılmıştı. Oysa bu sayın general Halit Cengiz'in dostu bulunduğu söylentilerini yayıyordu. 'Hatta bazı köpekleri aracılığı ile eşine telefon ettirerek' onu kışkırtmak istemişti. .

Askeri Yargıç Halit Cengiz yargılandığı askeri mahkemeye verdiği dilekçesinde 'Ben kimi askeri yargıçlar gibi paralı şark ve memleketinde harcırahlı görev devlet rüşveti yemedim. Beni itham edenler gibi zamparalık yüzünden dış görevden refüze edilmedim. Maraş'ta Spor adına makbuzsuz para toplayıp vermeyenleri gözatına almadım. Kuyumculardan altın kemer almadım,' diyordu."[104]

Halit Cengiz, "devlet rüşveti" yememişti, servetini "hür teşebbüs ruhu" ile eline geçirdiği sanıklar aracılığı ile edinmişti. O, devletine öylesine bağlıydı ki, Evren Paşaya yazdığı bir mektupta *"işkence yapanların devlete yardımcı olduklarına inanarak, haklarında soruşturma açmadığını"* söylüyordu.

[104] 3. Ordu Komutanlığı Erzincan Askeri Mahkemesi'nin Hak. Kd. Binbaşı Halit Cengiz hakkında verdiği 12 Mart 1986 tarih ve 1986/22 Esas, 1986/99 karar sayılı gerekçeli mahkumiyet kararı, sayfa 48-49.

Küçük bir isteği de vardı cumhurbaşkanından. Başka bir göreve atanmasını arzuluyordu. Meydanlarda dürüstlük nutukları atan Evren Paşa mektubun üstüne bir not düşecekti isteğinin yerine getirilmesi için.

O günlerde yazılamayanların, bir gün yazılacağı umuduyla aylar ve yıllar geçecekti.

Halit Cengiz otuziki ayrı suçtan tutuklu olarak yargılandığı bir dönemde salıverilip yurtdışına kaçacaktı.[105]

Kahramanmaraş katliamı ile ilgili olarak sanal bir sol örgütün ortaya çıkarılmasında büyük katkıları olan General Yusuf Haznedaroğlu için öne sürülen savlar araştırılmayacaktı bile. O görevini yapmış; Kahramanmaraş katliamının sorumluları olarak sol görüşlü yüzlerce insanı suçlu yaftasıyla Eylül İmparatorluğu'nun cellatlarına sunmuştu.

Lizbon Tariki ile Türkiye

Herkesin adı her yerde geçiyordu.Devletin en üst düzey yöneticilerinden, küçük bir gümrük memuruna dek insanlar tuttukları köşe başlarında imparatorluğun *"nimetlerinden"* yararlanma yolunda tam bir güven içindeydiler.

Evren Paşa 12 Eylülden sonra ilk kez İstanbul'a geliyordu. Selimiye Kışlasın'daki bir toplantıda 1. Ordu Komutanı Necdet Üruğ Paşa'ya, damdan düşer gibi *"Senin polis müdürün hırsızmış, görevden al"* diyordu.

Bu sorunun yanıtı, Üruğ'un Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'ne atandığı 1983 yılından sonra Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde Evren'le yaptığı ikili görüşmede verilecekti. Üruğ Paşa bir Genelkurmay Başkanı olarak ordunun bazı rahatsızlıklarını dile getiriyordu. Devlet Başkanı'nın yurt gezilerinde adı yolsuzluklara karışan konsey üyeleriyle birlikte görünmelerini *"Şahsen kendisinin de.."* doğru bulmadığını söylüyordu. Evren, herkes için "iftira" atılabileceğini söylerken "Senin içinde.." diye söze başlıyor ve tıpkı birkaç yıl önce yaptığı gibi, "İstanbul polis müdürünü" anımsatıyordu.

Genelkurmay Başkanı'nın *"elinizde devlet yetkisi var araştırın"* yanıtı köşkün duvarlarına asılıyordu.

---

[105] Halit Cengiz'i tutuklayan savcı Mehmet Bilgili 1986 yılında Kıbrıs'ta odasında ölü bulundu.

Orgeneral Necdet Üruğ bütün yetkileri elinde toplayan Devlet Başkanı'nı, soruşturma yapmaya çağırdıktan sonra uçağına atladığı gibi NATO Genelkurmay Başkanları toplantısına katılmak için Lizbon'a uçuyordu.

Türkiye'nin ABD'deki büyükelçiliğinde, ortaelçi sıfatıyla bulunan İstanbul eski Emniyet Müdürü Şükrü Balcı ise "*Lizbon tariki*" ile Türkiye'ye dönüp, aklanıyordu.

Herkesin adı, her yerde geçiyordu... Herkes herkes için bir şeyler söylüyor, kulisler yolsuzluk ilişkilerinin açığa çıkarılabileceği fısıltılarla dolup taşıyordu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kovuşturma kararı ile gözaltına alınan yeraltı dünyasından ünlü bir sanığa, "Tanıdığınız kamu görevlileri ile ilgili bildiklerini anlat" sorusunun sorulduğuna daha sonraları çok pişman olunacaktı:

"*İstanbul eski Emniyet Müdürü Şükrü Balcı halen Amerika'dadır. Duyduğuma göre oğlu da Amerika'daymış. Orada bir çiftlik satın aldığını da duydum. Şükrü Balcı'nın İstanbul gazinocular kralı diye tanınan Fahrettin Aslan ile yakın münasebeti vardır. Duyduğuma göre, kendisi Fahrettin'le birlikte, bir takım gayri müslimlere baskı yapıp korkutarak, 2 milyara yakın veya daha fazla para toplamışlar. Bana bu konu şöyle intikal etti. Benim ortağı bulunduğum Nişantaşı'ndaki kumarhane kulübünün hissedarı ve yöneticisi Tarık Ümit, iki yıl kadar önce, yani 1982 yılında, kumarhaneye gayri müslim müşterilerin Fahrettin Aslan yüzünden gelmediklerini, Fahrettin'in kırka yakın gayri müslimi korkutarak, polise alınacaklarını ifade edip, bunlardan para sızdırdığını, bu konuyu kendisine ermeni asıllı bir müşterimizin anlattığını söyledi. Tarık Ümit bu Ermeninin kendisinden de yüzelli milyon lira alındığını da söyledi. Bu işin yapılması sırasında 5 gayri müslim vatandaşın gözaltına alındığını, gayri müsimlerin kaçak yollardan döviz transferi ve hammadde kaçakçılığı yaptıkları için kendilerinin bu sebeple sıkıştırılıp şantaj yolu ile bu paranın toplandığını da anlattı..*

Ben Fahrettin ile Şükrü Balcı'nın yirmi yıldır tanıştıklarını bilirim. Zaten bu konularda 12 Eylül 1980'den sonra Kabakoz'da gözetim altına

alındığım zaman da bazı açıklamalarda bulundum. Ve Şükrü Balcı ile onun yakın adamı Mali Şube Müdürü Hikmet Yapar'ı suçladım. Bu konuda herkesin ifadesini de aldılar. Ben ifademde Şükrü Balcı ile Hikmet Yapar'ın esas suçluların yurtdışına kaçışlarına göz yumduklarını ve bizleri yok yere buraya getirdiklerini söyledim. Ancak bu ifadeler hasıraltı edildi. Ve Ankara'ya bildirilmedi..

Fahrettin Aslan, Şükrü Balcı zamanında her ay bazı kumahraheneler ile lüks randevuevlerini paraya bağlamıştı. Buralardan aldığı paraları her ay Şükrü Balcı'ya verirdi. Bu paraya 'Polis Parası' denir. Benim ortağı bulunduğum kumarhaneden de her ay bir milyon lira ödeme yapılırdı..

Şükrü Balcı ile Kabakoz olayından sonra aramız gergindi. Benim bir anarşiste 10 bin lira para verdiğimi söyleyerek beni Emniyet 1. Şube Müdürlüğü'ne aldırttı. Sorgulandığım sırada kendisi de geldi. Bana karşı sert ve alakasız bir tutum gösterdi. Dört saat sonra serbest bırakıldım. Bu olaydan çok sonra Fahrettin beni bir gün bürosuna çağırdı. Gittiğimde Şükrü Balcı'nın da orada olduğunu gördüm. Bu sefer bana yakınlık göstererek Fahrettin ile iyi geçinmemi istedi..

Bu tarihten sonra da kendisiyle olan gerginliğimiz azaldı, yani barışmış olduk."

Celasun Paşa'nın Oğluyla

Sanığın anlatımlarının geri kalan 5 sayfası, tanıdığı güvenlik görevlilerinin adları ile doluydu. Kimini yirmi, kimini otuz yıldır tanıyordu. Kimine yardım yapmış, kimine rüşvet vermişti; anlatıyordu.

Yakalandığında üzerinde ele geçen adresler ve telefon numaraları yakın tarihin özeti gibiydi.

Nerede gördüğü nasıl tanıdığı gibi sorulara sular seller gibi yanıt veriyordu:

"Mustafa'yı 1975 yılında Toptaşı Cezaevi Müdürü Süleyman Arıca'nın odasında tanıdım. Bana ilk önce, kendisinin bir bankada çalıştığını söyledi.

Bundan 1-1,5 yıl kadar önce Mustafa, Adana'da Çukurova Seramik Fabrikası'nın sahibi olan akrabası Yüksek Mühendis Erkan ve Sedat Celasun Paşa'nın oğlu Yalçın Celasun ile geldiler. Daha doğrusu Yalçın Celasun

İnter Otelde kalıyordu, biz oraya gittik. Bana Çukurova Seramik'te yüzde 40 hisse verilmesine karşı ortaklık teklif ettiler. Konu ticari yönden bana cazip geldiği için prensipte anlaştık.

Bu ticari ortaklık gerçekleşseydi, ayrıca Ankara'da da aynı kişilerle bir ithalat-ihracat şirketi de kuracaktık, yurtışına bu şirket aracılığı ile Çukurova Seramik'in ürünlerini yollayacaktık. Haluk Akder bilebildiğim kadar emekli bir generalin oğludur..

İstanbul'da MİT'te kaçakçılık olaylarına baktığını bildiğim Cengiz Abaoğlu'nu 1980 yılı harekâtından sonra 27 kişiyle birlikte Kabakoz'da sıkıyönetimce gözaltında tutulduğumuz zaman tanıdım. Kabakoz'dan çıktıktan üç ay sonra Yaşar Yamak (Topal Yaşar) İstanbul'da Kabataş set üstündeki bir büroya beni çağırdı. Gittiğimde Cengiz Bey de oradaydı. Cengiz Abaoğlu ile bu şekilde gelişen bir yakınlığımız oldu. İlişkilerimiz bir dostluk ve onun işyeriyle ilgili konularda oldu. Hatta birkaç kez kendisine, 'Ağabey para filan lazım olur mu?' diye sordum. Reddetti..

1984 yılbaşından 3-4 gün önce Cengiz Bey beni ziyarete geldi. Yılbaşı nedeniyle kendisine iki adet Lonjin marka saat verdim. Bir tanesini kendisinde alıkoymasını istedim..

Oflu İsmail'in adamlarının adı karıştığı bir olayda benden yardım istedi ve iki adamını göndererek bir Renault Station ile beni aldırdı. Kendisinin elini öptüm ve bana yakınlık gösterdi, çay ikram etti. Yanımda çalışan eski MİT mensubu olan Şemsi Ülengin'in iyi bir insan olmadığını, yanına yabancı uyruklu kişilerin gelmesi halinde kendisine bilgi vermemi istedi. Bunun dışında, ben Nuri Bey'in bürosuna gitmedim. Ancak kendisi ile birkaç kez Maksim, Bebek Belediye ve Taşlık gibi yerlerde karşılaştık. Bir kez de Erdoğan Demirören'in bürosunda karşılaştım. Ancak, beni orada tanımadı veya tanımazlıktan geldi..

Ali Aslan'ı 30 yıldır tanırım, kendisi benim gibi Ankara Hecettepelidir... Geçen yaz, bana mecburi ikamet uygulanacağını ve bütün mallarıma devletce el konulmadığını duyduktan sonra kendisini aradım. İstanbul'a gelmesini istedim. Böyle bir şeyin mümkün olmayacağını ve İstanbul'a gelemeyeceğini söyledi. Ve Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden üst düzeyde bir kişiyle görüştüğünü, bu partiye yardım yaparsam herhangi bir şey

olmayacağını söyledi. Bu konuda MDP yetkilisinin emir verdiğini, partililerin İstanbul'a gelip beni bulacaklarını anlattı." [106]

Bunca sava karşın, tıpkı 12 Mart operasyonunda olduğu gibi korkutucu bir sessizliğe büründürülmüştü bu büyük soruşturma.

Kabakoz Deniz Piyade Üssü'ndeki gözetim evinden başlayan ve dünyanın herhangi bir ülkesini ayağa kaldırabilecek boyutta savları öne süren insan, ellerinde tutsaktı. Ve her insan belirli bir süre yaşayabiliyordu. Ölümün soğuk eli dokunduğu gün sırlarıyla birlikte ölünce sorun kalmazdı.

Sıkıyönetim yargılamaları kapsamına alınan kaçakçılık suçları, sıkıyönetimler kaldırıldıkça mahkeme mahkeme dolaşıyordu... Kaçakçılık ile ilgili davalar, sıkıyönetim uygulamasının kaldırıldığı illerden başlayarak mahkeme mahkeme dolaşıyordu.

Bu soruşturmaya ilişkin bir başka belge anlamak isteyenler için 12 Eylül öncesi ve sonrasını çok iyi anlatacak kadar açıktı.

İçişleri Bakanlığı'ndan Başbakanlığa yazılmıştı. Başka deyişle Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatına.

"Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca gözaltına alınan Dündar Ali Kılıç'ın ifade tutanağında adı geçen 'Bazı kamu görevlilerinin kaçakçılarla ilişki kurduğu, bazılarının İstanbul'da gayri müslimlere baskı yaparak para topladığı, döviz ve hammadde kaçakçılığı yaptığı iddiası ile bazı kişilere şantaj yaparak para sızdırdığı, bazı kumarhaneleri ve lüks randevuevlerini haraca bağladığı, bazılarının sağlanan bu pararla yurtdışında çiftlik aldığı, bazı görevlilerin kaçakçılara bilgi sızdırdığı, hakkında yakalama emri çıkartılan kaçakçılara yakalanacağını duyurduğu ve kaçıkçılar tarafından maaşa bağlandığı, lüks otellerde misafir edildiği, emirlerine koruma görevlisi ve özel araba tahsis edildiği ve bazılarının kaçakçılardan hediyeler kabul ettiği' konularını incelemek ve soruşturmakla görevli Mülkiye Müşavir Müfettişi Ö. Erdal Tüzün ve Mülkiye Başmüfettişi Umut K. Akan'ın yazılarında;

[106] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 28 Şubat 1984 gün ve Adli Müşavirlik 1984/Kaç 39 sayılı kararı ile gözaltına alınan Dündar Ali Kılıç'ın 16-24 Mart 1984 tarihlerindeki sorgu ifadelerinden.

Merkez Mali Şube Müdürü Tahsin Gürdal hakkında ileri sürülen 'kaçakçılardan Dündan Ali Kılıç'ın gözaltına alınmasından çok kısa bir süre önce, Berber Osman ismini kullanmak suretiyle bu konuda adı geçen kişiye haber sızdırdığı' iddiasının açıkığa kavuşturulabilmesi açısından MİT'te görevli olduğu anlaşılan Hacı Ali Arslan'ın bilgisine başvurulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Belirtilen konuda adı geçen MİT görevlisinin ifadesinin alınabilmesi gereğine müsaadelerinizi arz ederim.[107]

Bir yanda sorgusuz yargısız ölüme götürülen binlerce insan vardı. Öte yanda ünlü bir kaçakçının MİT görevlisi çıkan 30 yıllık arkadaşının ifadesinin alınabilmesini izne bağlayan kurallar.

İmparatorluklar ancak bu yöntemlerle ayakta kalabiliyorlardı.

Fazla Vergi Ödeyen Çavuş

Onlar başka şeyle uğraşıyorlardı, gazeteciler başka şeyle. Gazeteler *"Türk Silahlı Kuvvetleri personeline ilişkin yan ödemelerin yeniden düzenlendiğini"* yazıyordu.

"Adı geçen haberlerin veriliş tarzı, Silahlı Kuvvetler mensuplarına yeni bir olanak sağlamış intibaını uyandırmıştı"

Bir sayfalık açıklama bütün gazete ve haber ajanslarına gönderildi.

Bununla da yetinilmedi, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nce hazırlanan özel not zaman yitirilmeden el altından yola çıkarıldı.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının gelirlerinin artması bir yana, onlar, bir kısım meslek sahibinden bile daha çok vergi ödüyorlardı. Yazılacak şey bulunamıyorsa "bu gerçekler" yazılmalıydı.

"Maliye Bakanlığı'nın çıkarabildiği istatistiki rakamlardan özetlenmiştir. Özetler iki yılda bir çıkarıldığından rakamlar 1978 yılı ile ilgilidir," diye başlıyordu özel not.

"1978 yılında Ankara'da serbest meslek faaliyetinde bulunan 1756 avukattan 356'sı hiç vergi ödememiştir. 107'sinin yıllık vergi ödentisi 605 liradır. 291'i bir yıl içinde toplam 2955; 468'i 10105; 318'i 25480; 141'i, 69580; 29'u, 180655; 9'u, 317055; 2'si, 580865; 5'i, 1.185.930 lira vergi

[107] İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Gelip Demirel'in 14 Mayıs 1984 tarih ve 34-2/1612 sayılı yazısı

lira vergi ödemektedir.

1978 yılında en az vergi ödeyen, okuldan yeni mezun bir astsubay çavuşun yıllık vergisi 25000 liradır.

Buna göre bir astsubay çavuş, Ankara'da vergi mükellefi olan 1756 avukatın 1261'inden daha fazla vergi ödemiştir. Bir astsubay çavuş Ankara'da vergi mükellefi olan avukatların 318'i ile aynı vergiyi ödemektedir. Avukatların ancak 186'sı astsubay çavuştan fazla vergi ödemektedir"[108]

Bu "gerçeklerin" yazılabilmesi için, uzun uzun çıkar bir yol düşünülmüş ama, bulunamamıştı. İstanbul Deftardarlığı siyasi davalara giren 81 savunma avukatı için o günlerde vergi soruşturması başlatacaktı.

Kamuoyuna "*gerçek*" diye benimsetilmek istenen şeyler, asıl gerçeklerin konuşulmasını engellemiyordu.

Zengin Generaller

Gerçekler, 1983 baharında daha korkusuzca konuşulmaya başlandı. Konuşulanlar elbette gazetelere yansımıyordu. Oysa gazeteciler kulislerin bir tek sözcüğünü bile kaçırmadan, küçük küçük notlar alıp, bilgi dağarcıklarını dolduruyorlardı.

Sana o günlerin notlarından bir bölüm aktarmak istiyorum. Not defterimden bir sayfa olarak görme bunları sevgili Ekin. Ve çalıştığım gazetenin sayfalarına niçin yansımadığını da sorma. O günlerde böyle şeyler haber ya da yazı konusu olamıyordu. İmparatorluğun baskılarının doruğa çıktığı günlerdi. İnandırıcı gerekçelerini belki tek tek sıralayamam ama böyle notlar almamızın bile tehlikeli olduğu günlerden geçildiğini söyleyebilirim yanlızca.

Tarih 9 Nisan 1983. Sen mışıl mışıl uyurken, bak neler yazmışım sarı kapaklı telli defterime:

"*Necdet Üruğ Paşa Turgut Özal ile TBMM'deki odasında görüştü. Aynı gün, Ali Fethi Esener'le de görüştü. Üruğ Esener'i, Esenboğa'da karşılamış. Süleyman Demirel'i 'ikna' etmesi için dilekte bulunmuş.*

Konseyde tartışılan çok önemli bir konu var. Kim kalacak, kim gidecek.

[108] Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Basın Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı'ndan gazetelerin köşe yazarlarına 16 Ocak 1981 tarihinde gönderilen not.

Ordu'nun önü nasıl açılacak sorularına yanıt aranıyor.

Konsey'de tartışılan bir görüşe göre, 12 Eylül'e karışan, başlangıcından beri görev alan komutanların tümü görevlerinden ayrılsın.

Necdet Üruğ Paşa ile Haydar Saltık Paşa'şiddetle karşı çıkıyorlar' bu çözüme.

30 Ağustos 1983'e bir hafta kala Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanları emekli olacaklarmış. Evren, Genelkurmay Başkanlığı görevini 30 Ağustos'a dek sürdürecekmiş.

Necdet Paşa bir hafta kadar Kara Kuvvetleri Komutanı daha sonra da Genelkurmay Başkanı olacak. Bu görüşe Ege Ordu Komutanı Süreyya Yüksel Paşa ve Genelkurmay İkinci Başkanı Öztorun Paşa katılmışlar."

Sayfayı çeviriyorum şimdilerde çoktan unutulup giden bir gelişme bu. Küçük bir not ama önemli. Deniz Kuvvetleri ile ilgili:

"Askeri Şûra toplantısından sonra Tümamiral Hasan Sarıoğlu istifa etti. Hâlâ istifa edenler var demek ki. Bir süre önce ölen Doğan Toktamış Paşa'nın yerine, Hasan Paşa'nın getirilmesi gerekiyordu. Oysa Kuzey Saha Deniz Komutanlığı'na Orhan Karahanlar getirildi. Onun yerine de Işık Biren getirilecek. Anlaşılmayan bir nedenle MGK Genel Sekreterliği'ndeki görevinden alınan Işık Paşa'nın gönlünü hoş tutmak için yapılan bir operasyon deniliyor. İstifa eden Hasan Sarıoğlu Paşa'nın evinin ve gemisinin arandığı söyleniyor"

Sayfanın ortalarına doğru öznesi belirtilmeyen bir başlık var. Büyük harfle yazmışım *"Zor Durumda.."* diye. Kimin zor durumda olduğunu ilk bakışta anlamak zor. Yazandan başka kimsenin anlayamayacağı bir biçimde alınan bu notlar, korkunun ve baskının ürünüydü.

"Zor durumda" olanla ilgili notlar şöyle;

"1. Yeşilyurt'ta köşk; İrfan Bey...

2. Kadıköy Sular İdaresi'nin yanında İşhanı; T. Kaya...

3. Bodrum ya da Datça'da yazlık...

4. Ankara'da Emek Mahallesi'nde bir daire...

5. Caterpiller olayı; ilginç...

6. Kızına düğün hediyesi kat; Fahrettin Bey...

7. Kalebodur, Kaleterasit'te hisseler...

8. Yat, Bodrum'da demirli..?"

1983 baharında konuşulmaya başlanan gerçekleri yansıtan bu notlar Eylül İmparatorluğu'nun çatısındaki çatlağın giderek büyüdüğünü kanıtlıyordu.

O günlerde yazılamıyordu ama, bir gün mutlaka haber ya da yazı olarak hazırlanacak, dizilecek ve basılacaktı.

İlk kez 1984 yılının Ocak ayında yurtdışında yazıldı. 1986'da Türkiye'de yayımlanan bir derginin kapak konusuydu. *"Zor Durumdaki adam.."* Milli Güvenlik Konseyi Üyesi, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya paşaydı. Adı, akıl almaz yolsuzluklara karışmıştı.

"Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm Yolunda Gerçek" gazetesi böyle büyük bir olayı sırtlanmış, zarflara girip ülkesinin insanlarını aydınlatmak için çoktan yola çıkmıştı.

Zarfı açıp da *"Şahinkaya Olayı.."* başlığını görünce kibrit çöpü gibi parmaklarıyla elime ilk kez uzandığın gün duyduğum sevince benzer bir coşku yaşamıştım.

Yaprak kımıldamaya, toprak kabarmaya başlamıştı. Rotatifler, entertipler ve baskı makineleri, zoru bir kez daha yenmişlerdi.

*"Şahinkaya Olayı"*nı anlatan *"Gerçek"*in özel sayısını senin için sakladım.

Özetleyerek aktarıyorum. Özetliyorum, çünkü, bazı şeylerin yazılıp çizilmesi, demokrasiye geçildiği savlarına karşın hâlâ yasak.

"Time dergisinin Amerikan baskısında dünyanın en zengin 10 generalinin adı yayımlandı. Yedinci sırada Türk Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya'nın ismi yer alıyor.

Ayrıca Şahinkaya'nın Florida Miami'deki villasına kadar ABD'deki mal varlığının kısa bir dökümü de veriliyor. TİME Dergisinin adı geçen sayısının Türkiye'ye sokulması yasaklandı (bkz. Hürriyet, 9 Aralık 1983)..

Bilindiği gibi Tahsin Şahinkaya sadece 12 Eylül darbesinin şeflerinden biri değildi; aynı zamanda darbeden 48 saat önce Washington'a gidip ABD Genelkurmay Başkanı Rogers ve diğer 'bazı yetkililerle' görüşme yapan bir kişiydi. Bir başka deyişle Şahinkaya, askeri darbenin harekât planı ile çeşitli ayrıntılar ve darbeden sonra izlenecek yol hakkında bilgi

vermiş ve Pentagon ve ABD'nin bu konudaki son direktiflerini almış bir kişiydi..

Şahinkaya, kendisini Milli Güvenlik Konseyi diye isimlendiren cunta konseyinde üç yıl süre ile çalıştı. Bu konsey, şimdi de Cumhurbaşkanlığı Konseyi adı altında, sivil elbiseler içinde ve yeni üst komutanlara işbirliği içinde, işlevini sürdürüyor..

"Tahsin Şahinkaya'nın Türkiye iş çevreleri ile doğrudan ilişkileri kendisinin Bandırma'da Hava Taktik Üs Komutanı olarak tümgeneral rütbesiyle görev yaptığı yıllara dayanıyor (1968-72) ve Şahinkaya yöredeki bazı sanayici işverenlerle kurduğu yakın ilişkiyi iş ilişkisine dönüştürüyor..

İş dünyasına girişi, Çanakkale Seramik Yönetim Kurulu Başkanı İbrahim Bodur ile Bağfaş'ın kurucusu Recep Gencer ile başlıyor. Kamuoyunda Kalebodur Seramikleri ile tanınan Çanakkale Seramik ile Bağfaş sıkı ortaklık içinde olan, birbirlerine ait hisse senetlerine sahip bulunan iki firmadır. Bağfaş, Bandırma'nın Erdek yolu üzerinde Fosttan suni gübre üreten bir fabrikanın sahibidir..

"Bağfaş'ın sahibi Recep Gencer İşkur adlı yeni bir şirket kurar. Kükürt işleyip sülfürik asit üretecek tesislerin yapımı sırasında; harfiyat tesfiye işlerini, Şahinkaya kendi emri altındaki askeri birliğe yaptırır. Şahinkaya 'O yıl emekli olması olasılığı üzerinde durmuş ve geleceğinin güvenceye alınmasını' bu iki işadamından istemiştir. Hava tümgenarilinin bu ricası, işadamları tarafından kabul edilmiş ve generalin eşi Sema Şahinkaya İşkur'a ortak yapılmıştır. Şahinkaya ailesinin işverenliği bununla kalmamış, Çanakkale Seramik'in patronu da Sema Şahinkaya'yı Kalebodur'a ortak yapmıştır..

Tahsin Şahinkaya'ya artık iş dünyasının kapıları açılmıştır. Şahinkaya'nın bir kapitalist olarak yükselişi, onun askeri yükselişi ile at başı gitmiştir. Özellikle, Hava Kuvvetleri Komutanı olduktan sonra, Hava Kuvvetleri'nin tüm inşaatlarında Kalebodur seramikleri kullanılmaya başlanmıştır. Şahinkaya, bu işte o kadar ileri gitmiştir ki, eskiden yapılmış askeri binalara da olur olmaz seramik fayans koydurtarak, ortağı olduğu şirketlere yeni kâr kapıları açmıştır..

"Orduda başlayan bu Kalebodur modası her subayın dikkatini çekmiştir. Yani, Şahinkaya'nın Kalebodur ortaklığı öyle birkaç kişinin bilgisi içinde tutulmuş ve kapalı kapılar ardında kalmış değildir..

"Ama bütün bunlar Tahsin Şahinkaya'yı dünyanın en zengin yedinci generali yapmaya yetmez. Özellikle batılı büyük devletlerde, ülke ekonomilerinin askeri sanayi kompleksleri tarafından yönlendirildiği, komutanların ve üst rütbeli generallerin silah sanayicileri ile, nükleer silah üreten kartellerle iç içe bulundukları biliniyor..

"Şahinkaya'nın asıl serveti, Hava Kuvvetleri Komutanı olduktan sonra büyük çaplı askeri uçak siparişlerinden ve Hava Kuvvetlerinin çeşitli dışalımlarından sağladığı büyük komisyonlarla oluşturmuştu. Bu olay Türk Hava Kuvvetleri'nin sipariş verdiği ünlü F-16 uçaklarıyla ilgilidir. Bilindiği gibi türkiye, 1981 yılı içinde ABD'ye başvurarak, savaş uçağı almak için Başkan Reagan ve Senatodan onay istemiş ve olay Türkiye kamuoyundan gizli tutulmuştu..

"Reagan yönetimi ve Amerikan Senatosu 'Dünyada son yıllarda en büyük toplu silah siparişi' olarak adlandırılan projeyi onaylamıştı.F-16 uçaklarının yapımcısı General Dynamics ile görüşmeler başladı. Görüşmeleri Türk tarafı adına, bizzat Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya yönlendirdi.160 adet F-16 uçağının General Dynamics tarafından Türkiye'de monte edilmesi için görüş birliğine varıldı. 5 Eylül 1983 günü Kenan Evren başkanlığında yapılan toplantıda olay Türkiye açısından resmiyet kazandı. F-16'ların satın alınması projesi kamuoyuna 'Türkiye ABD ile ortaklaşa uçak sanayi kuruyor' biçiminde tanıtıldı..

"Bundan sonrası artık formaliteydi. Türk Hükümeti, General Dynamics ile vardığı anlaşmayı, kendisinin teklif mektubu olarak Reagan yönetiminde ve firmaya bildirdi. ABD Savunma Bakanlığı yine formalite gereği iki hükümetçe alınan kararı Amerikan Kongresi'ne bilgi olarak sundu. Kongreden gerekli süre içinde itiraz gelmeyince, anlaşma, ABD tarafından otomatikman onaylanmış oldu. 9 Aralık 1983 günü anlaşma Türk tarafınca kesinleştirildi. Sonuç, Ulusu Hükümeti tarafından aynı hafta sonu Washington'a mektupla iletildi. Kenan Evren işi sağlama almak için yeni kabinenin atanması işini uzatıyordu. F-16 projesi 9 Aralıkta kesinleştiril-

mişti. Evren yeni hükümeti 13 Aralıkta atamıştı..

"Olayın ayrıntılarına girmeden önce, anlaşmanın koşullarını özetleyelim; 160 adet F-16'nın 'Türkiye'de üretim' adı altında ABD'den satın alınması bugünkü cari fiyatlarla 4,2 milyar dolar tutacak ve uçakların peyderpey montajı 11 yıl sürecektir.

Projenin bir kısım finansmanı ABD'nin verdiği yıllık askeri yardımlardan sağlanacaktır. Bu miktarın 1984 yılı içinde 200 milyon dolar olması bekleniyor. Bir başka deyişle ABD'nin Türkiye'ye yaptığı 'askeri yardımın' önemli bir bölümü General Dynamics firmasına gidecek, yani ABD bir eliyle verdiğini, öbür eliyle geri almış olacak, bunun adına da yardım denilecek.

Siparişin geri kalan finansmanı Türkiye tarafından karşılanacak. Batının çokuluslu büyük firmaları bir ülkeye veya o ülkenin bir şirketine tutarı yüksek bir mal satarken, bu malın, fiyatının bir kısmını nakit döviz olarak peşin alırlar. Ama, adı geçen devletin fonları genellikle peşin ödeme için yetersiz olduğundan ödemenin geri kalan kısmını off-set denilen bir yöntemle yapılmasını sağlarlar. Off-set yönetim şöyle işliyor: Satışı yapan batı firması alacağının bir kısmını nakit olarak alır. Geri kalan alacağını tahsil edebilmek için, ya o ülkenin herhangi bir ürününü kendisi alır ya da o ürünü başka ülkelere pazarlar. Bunu da genellikle paravan şirketler aracılığı ile yaparak ayrıca ticari kâr sağlar. Yani alacağına karşılık, o ülkenin bir veya birkaç kalem ürününü ucuza kapatır, böylelikle kendi silah satışından elde ettiği yüksek kârlarla, ek kârlar katar..

"General Dynamics firması da F-16'lar anlaşmasını yaparken böyle bir amaç gütmüştü. Ve aralarında Şahinkaya ailesinin de bulunduğu şöyle bir tezgâh kurulmuştu.

General Dynamics firması, Almanya'daki ünlü kimya ve ilaç firması Höchst'ü kontrolü altında tutuyordu. Türkiye'de de tesisleri bulunan Höschst firması F-16'ların off-set ödemesi için bir paravan şirket kurmuştu. Bu paravan şirket, Sema Şahinkaya'nın da ortak olduğu azot ve gübre fabrikası Bağfaş'a, yüzde 35 oranında ortaktı.

Öte yandan, General Dynamics kendisine bağlı bir şirket olan Philips-Dodge aracılığıyla Rize Çayeli'ndeki bakır ve çinko kompleksine ortak

olmuştu. Bu amaçla kurulmuş olan Rize Çayeli Bakır Çinko Şirketinde, General Dynamics'e bağlı Philips-Dodge şirketi yüzde 49 paya sahipti. Etibank yüzde 45 hisseyi almıştı. Üçüncü ortak olan Gama adlı bir şirket de, kuruluşun yüzde 6 payına sahipti. Ve Tahsin Şahinkaya'nın kızı ise Gama'nın ortağıydı. Böylece Philips-Dodge ve Etibank'ın ortak olduğu Rize Çayeli Çimento Şirketinin yüzde 2'si Gama Şirketi aracılığı ile Tahsin Şahinkaya'ya ait olacaktı. İşletmenin başlangıç kapasitesinde günümüz cari fiyatlarıyla Şahinkaya'nın kârı şimdilik yılda 200 milyon liradır..

"General Dynamics ile görüşmeler sırasında projenin off-set ödemesinin hazırlıkları da yapılmıştı. Kükürtü İşkur alacak, böylece kâra ortak olacaktı. Off-set ödemesinde Şahinkaya ailesinin payı bu kadar da değildi. General Dynamics ayrıca kendisine bağlı Alman Wohle Metal Gesselschalf adlı şirket aracılığı ile Kalebodur'a yatırım yapacaktı. Alman Wohle ile Kalebodur seramiklerinin dışsatımını arttırmak ve yeni pazarlar bulmak için yeni bir ihracat şirketi kuracaklardı. Böylece off-set'in geri kalan kısmı seramiğin pazarlanması ile sağlanacaktı. Kalebodur'un ortağı olan Şahinkaya ise, hem kendi şirketinin mallarına yeni pazar bulunması nedeniyle üretimden pay alacak, hem de bu yeni dışsatım şirketine ortak olarak ticari kârdan pay alacaktı..

"Görüldüğü gibi tezgâh öylesine sağlam kurulmuştu ki, dünyada hâlâ yankıları süren Locheed rüşvet skandalından ders almış olan Amerikan silah tekellerinden General Dynamics rüşveti son derece 'meşru' yollardan veriyordu..

"F-16 projesiyle ilgili Gama, Bağfaş, Kalebodur ve İşkur gibi şirketlerin tümünde Şahinkaya'nın payı vardı"[109]

Gerçek'in öne sürdüğü savlar arasında off-set kapsamına girdikten sonra 1983'lerde iflas noktasına gelen İşkur'un kurtarılması öyküsü de yer alıyordu. İşkur'un ortaklarından Sema Şahinkaya'nın ortaklık payları, iflastan önce satın alınarak kurtarılmıştı. İşkur eski patronu Recep Gencer'in deyişiyle *"gerçek değerlerin çok üstünde"* Denizcilik Bankası'na satılmıştı. İşin anlaşılmayan yanı ise, İşkur'un patronu Recep Gencer'in İşkur'u icra aracılığı ile almak isteyen Bağfaş'ın da patronu olmasıydı.

[109] Milliyet gazetesi, Gerçek dergisinin kapağını 3 Ağustos 1986 sayısında yayımladı.

Konu, 1986'nın Ağustosu'nda Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi Tahsin Şahinkaya'nın, cin bakışlı bir fotoğrafı ile bir derginin kapak konusu oluyordu. [110]

"Uçak alımında kişisel çıkar sağladığı" "nüfuzunu kullanarak dört büyük şirketin ortakları arasında yer aldığı" "Hava Kuvvetleri'nin yaptırdığı tüm inşaatlarda belli bir şirket kolladığı", "bu ve benzeri yollardan elde ettiği haksız kazançla çok sayıda taşınmaz mal sahibi olduğu" savlarına TBMM aracılığı ile yanıt isteniyordu. [111]

Meclis araştırması istemine kadar gelen tırmanış, iktidar partisi ANAP'ın oyları ile reddedilecekti..

"*Senin polis müdürün hırsızmış, görevden al*" çıkışını unutmayan Genelkurmay Başkanı Üruğ Paşa, o günlerin hızlı trafiğinin en yakın izleyicisiydi. "*Senin de hava kuvvetleri komutanın..*" demek isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Masasının üstündeki Şahinkaya dosyasına her gün yeni bir belge ekleniyordu. Genelkurmay Başkanı Necdet Paşa'ya ulaşabilenler, duyduklarına inanamıyordu.

Top bu kez Necdet Paşa'nın ayağındaydı. Meclis genel kurulunda araştırma önergesinin kabul edilmesi durumunda dosyayı güvendiği gazetecilere açacaktı Necdet Paşa.

Üruğ Paşa ordunun yıpranmasına yol açacağı savlanan bu girişimini "*ordunun kışlaya dönüşünde önemli bir adım*" olarak savunuyordu. Orduda kimlerin, neler yaptığı önce; rütbesiz erinden, en büyük rütbeli komutanına kadar sonra da; halk tarafından bilinmeliydi. Necdet Paşa dayısı Orgeneral Faruk Gürler'i cumhurbaşkanı seçmeyen Meclis'ten yine çok şey bekliyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhubaşkanlığı Konseyi Üyesi emekli Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın yolsuzluk yaptığı savlarını içeren araştırma önergesinin görüşülmesini istemedi.[112]

---

[110] Nokta dergisi, 3 Ağustos 1986, yıl 4, sayı 30, s.12.

[111] SHP Milletvekili Cüneyt Canver'in 25 Temmuz 1986 tarihli soru önergesinde Tahsin Şahinkaya'ya yönelik savların kovuşturulmasını istiyordu.

[112] Tahsin Şahinkaya, 4 Ağustos 1985 tarihinde beklenen açıklamayı Anadolu Ajansı Genel Müdürü Hüsamettin Çelebi'ye yaptı. Tahsin Şahinkaya'nın verilmeyecek hesabı yoktu. Ortaya atılan savların gizli ve yıpratıcı amaçlara yönelik olduğunu söyledi. Emekli Orgeneral

Dosya Üruğ Paşa'nın masasını kısa bir süre daha süsledi.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ, emeklilik töreninde Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in verdiği armağanı fırlatıp, köşesine çekilecekti.

Dayısının yazgısından gidiyordu. Cumhurbaşkanlığına soyunan Orgeneral Faruk Gürler politikacıların sözüne güvenmişti. O silah arkadaşlarına güvendi.

Üç metrelik sandalıyla balık tutmaya çıktığı günlerin birinde *"bizim herkes gibi yatımız yok..."* diyerek Tahsin Şahinkaya'nın kulaklarını çınlatacaktı.

Emekli Orgeneral Necdet Üruğ *"sırlarıyla ölmeye.."* karar verdiğini açıkladığı günlerde Türkiye'de bunca bedel ödenmesine karşın, her şey eskisi gibiydi...

Birlikte ölmeye karar verdiği sırları arasında bir de mektup vardı Necdet Paşa'nın. Önemini yıllar sonra anlamıştı. Güçlü olduğu günlerde bile ara sıra masasının çekmecesinden çıkarıp okuyor, hak veriyordu yazılanlara.

Darbeden 46 gün sonra, 18 Kasımda, dile getirilen görüşler arasında küçük bir uyarıydı. Üstelik eski silah arkadaşı Suphi Karaman'ın uyarılarıydı.

"Demokrat Parti görüşü ile Atatürkçülüğün yorumlanmasını yapanlar; Adalet Partisi bakışı açısından 27 Mayısın tanımlanmasını yaparak

---

Şahinkaya'nın kendi adına kayıtlı Bodrum'da bir yazlık evi, Bakırköy'de bir dairesi, Kadıköy'de eşiile ortak bir dairesi, Honda marka bir binek otomobili ve bankalardaki hesaplarında toplam 1 milyon 100 bin lira parası vardı. Ayrıca Kartal'da 496, Bandırma'da 539, İzmir Çeşme'de 200 metrekare olmak üzere toplam 1235 metrekare arsanın da sahibiydi. Şahinkaya, Uyum Kooperatifi ile Antalya Liman Kenti Kooperatifi'ne 1985 yılında katılmıştı. Kadıköy tapusunda kayıtlı iki dairesinden birini kızı Sevgi Şahinkaya'ya, ötekini ise oğlu Serdar Şahinkaya'ya bağışlamıştı. Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi, eski Hava Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın ayrıca nominal değeri 600 bin lira olan Kaleflex A.Ş. hisse senedi ile, çocukları adına 5000'erden toplam 10 bin liralık Çanakkale Seramik A.Ş. hisse senedi vardı. "Gizli ve yıpratıcı amaçlarla" ortaya atılan savlar durmamıştı, sürüyordu. Yeşilköy Askeri Havaalanı uçuş pistinin yakınındaki bir araziye konut yapılmasına izin verilmesinden, komutanlığı döneminde yapılan 49 milyar 298 milyonluk ihaleye kadar her şeyden aleyhinde soru çıkarılmaya çalışılıyordu. Ankara'da Emek Mahallesin'de elden çıkardığı dairesinden, Caterpiller'den alınan iş makinelerine kadar her akçalı işte Tahsin Şahinkaya'nın çıkar ilişkisi olduğu savlanıyordu. Maaşından başka geliri olmayan vatansever bir generale göz göre göre haksızlık yapılıyordu..!

1961 Anayasası'nı uygulamayanlar ve tahrip edenler Türkiye'yi 11 Eylül 1980'e getirmekte başrolü oynadılar" diyordu bir zamanlar devletin yönetiminde görev alan silah arkadaşı.

"*12 Eylül'den beri devletin var olduğu inancı her yönü ile kamuoyunda yaygınlaşıyor. Bu ortamda 12 Eylül'ün başarılı olması şarttır*" diyordu.

Ülke sorunlarını çoğu kez birlikte düşünüp, çözüm aradıkları silah arkadaşı, izlenmesi gereken yolu da söylüyordu.

"*Otuzbeş yıllık demokratik politik hayatı 1946-1950-1965 doğrultusundaki dejenerasyonu özümlenerek çözüm yolu aramadan cumhuriyetin Kemalist ilkeleri ile zıtlaşarak geliştirilen ve geliştirilmek istenen demokrasi anlayışını tepelemeden, ülkemiz ve ulusumuz mutluluğa ulaşamayacaktır.*"

Daha işin başında 1980 Kasımı'nda Eylül İmparatorluğu'nun tehlikeli gidişini görenler olmuştu... Ödenecek bedellere karşın, hiçbir şeyin değişmeyeceğini görenler olmuştu."

Sana o günlerin notlarından bir başka bölüm daha aktarmak istiyorum. Not defterimden bir sayfa olarak görme bunları sevgili kızım. Ve çalıştığım gazetenin sayfalarına niçin yansımadığını sorma. Ne bizim gazetede ne de ötekilerde böyle konuları haber yapma olanağı vardı o günlerde...

Milli Güvenlik Konseyi Tuzla'daki Deniz Harp Okulu yapımının tamamlanmasına 22 Ekim 1981 tarihinde karar vermişti. Haber, 3 Aralık 1983'lerde ulaştı. Deniz Harp Okulu'nun yapıları 35 milyar liraya ihale edilmişti. İhaleye Ayduk Koray, Enka, İntes gibi uluslararası alanda deneyimli firmaların girmesine karşın, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer yetkisini kullanıp dünya çapında deneyimli bu kuruluşları her nedense yeterli görmemişti. İhale Mehmet Ali Yılmaz'ındı.

Yıllar sonra gazetelere yansıyan bir başka haberle bu bilgiler yan yana getirilince, akıl almaz bir sonuç çıkarılabilirdi. "*Sekiz sütuna manşet*" tüm gazetecilerin düşünü süsleyen bir deyimdi.

27 Ağustos 1986 tarihinde bir gazetenin sekiz sütuna manşetini "*Şahinkaya'dan sonra Tümer..*" sözcükleri süslüyordu.[113]

SHP Genel Başkan Yardımcısı Fikri Sağlar, Meclis Başkanlığı'na Deniz

[113] Sabah gazetesi

Kuvvetleri eski komutanı ve Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi Nejat Tümer hakkında bir soru önergesi vermişti.

1983 yılında kurulan Hudem Denizcilik AŞ'nin ortaklarının kimler olduğu, şimdiye değin kaç gemi yaptığı, yaptıkları işlerle ilgili olarak banka kredisini kullanıp kullanmadığı gibi sorular vardı önergede.

Şirketin ortakları arasında bulunan Çetin ve Yalçın Tümer'in Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi Nejat Tümer'le ilişkileri olup olmadığı sorusuna sıra gelince ortalık birden karışacaktı.

Yalçın Tümer bir gün sonra, Tümer soyadını karalamaya çalışanlara gerekli yanıtı verdi. "*Babasının da kendisinin de alnı açıktı..*"

Bomba gibi patlayan haberin etkisi bir günde yitip gitti. İçel'de sol siyasette ağırlıklı Tümer'in dostu CHP'li Kaya Mutlu "*bu kadar yeter..*" deyince Fikri Sağlar çaresiz kalacaktı. Deneyimli Kaya Mutlu, deneyimsiz Fikri Sağlar'ın dayısı oluyordu.Tümer dosyasının üstüne de sünger çekiliyordu.

O dönemde, devletin en tepesinde yer alan yöneticiler sıra ile gazetelerin manşetlerine konuk olmaya başladılar.

Eski Başbakan Bülend Ulusu'yu, yeni Başbakan Turgut Özal ağır bir biçimde suçladı.

200 milyar lira fazla para basılıp bunun kayıtlara geçilmediği savlanıyordu. Başbakan Özal, "elinde önemli belgeler olduğunu, istenirse Ulusu'ya gösterebileceğini" söylüyordu.

Ulusu yalanlıyor, Maliye Bakanlığı yetkilileri doğruluyordu.

Ankara kulislerinde ise Özal'ın savına bu paranın devlet partisi kurma çalışmaları sırasında çarçur edildiği de ekleniyordu.

Milli Güvenlik Konseyi Üyesi, eski Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'la ilgili benzer bir haber de basında yer alacaktı yazısıyla fotoğrafıyla.

Celasun Paşa'nın oğlu Yüzbaşı Mustafa Celasun'un Ankara Ümitköy'de yaptırdığı özel villasında askerlik görevini yapan erler çalışıyordu.[114]

Sıra çok geçmeden Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e geldi.

Beşiktaş Tapu Dairesi'nin kayıtlarına göre "*Ahmet Kenan Evren ..*"

[114] Sabah, 19 Haziran 1987, Can Polat.

kızları Nebahat Şenay Gürvit, Semahat Gülay Alpaslan ve Miray Emine Göksu'nun İstanbul'un seçkinlerinin oturduğu Etiler-Ulus semtinde 2 daireleri vardı.

Tapu defterinde yazılanlar 30 Kasım 1984 tarihinde müteahhit Tekin Günver'den alınan iki dairenin satış fiyatının akıl almaz bir biçimde düşük olduğunu gösteriyordu. Biri 750 bin, öteki 1 milyon 350 bin liraya alınmıştı. Anlaşılan Evren Paşa'nın bu vatan, bu millet için gösterdiği bunca özverisine karşılık olarak büyük bir indirim yapılmıştı. Ya da vergi değerini düşük gösterme yöntemine başvurulmuştu. Bir teki ayda 3 milyon lira kira getirecek iki daire için 2 milyon 100 bin lira ödemek olsa olsa usta bir pazarlıkçının becerisi olabilirdi. Etiler-Ulus'ta bir dairenin karşılığı 200 milyondan başlıyor 750 milyona tırmanıyordu. Haber haftalık bir derginin kapağında "Evren'in kızlarına 2 milyona 2 daire" başlığıyla veriliyordu.[115]

Sırlarıyla ölmeye karar verenler bu kararlarından dönmedikçe, benzer birçok olayın dosyası elden ele dolaşacaktı.

Türkiye'de bunca bedel ödenmesine karşın, her şey eskisi gibiydi. Belki de eskisinden daha kötüydü...

[115] 2000'e Doğru, 18 Ocak 1987, 3. sayı. Derginin sorumlu yazı işleri müdürü Fatma Yazıcı bu haber nedeniyle uzun süre yargılandı.

Palamut Kağıt Çöp

Van Gölü'nün üstünden esip gelen baharın büyüleyici serinliği yerini sıcak ve nemli bir rüzgara bıraktığı günlerdi.Beklenmedik bir zamanda ortaya çıkıp insanın boğazına çöküyordu. Van'da 1981 yazının kavuran sıcakları yaşanıyordu.

Sen daha çok küçücüktün. Annenin karnından çıkmış kucağına yapışmıştın. Anneni elbette tanıyordun. Ara sıra görüştüğümüzde bana da küçük bir gülücük atıyordun.

Acıkınca, susayınca attığın çığlığa dayanamıyordum. Hem seni beslemekte, temizlemekte geciktiğimiz için üzülüyordum hem de çığlığının ülkenin dört bir yanından yükselen haykırışları anımsatmasından etkileniyordum.Küçük çığlığının bir gün haykırışa dönüşebileceğini bile bile her gün biraz daha büyümeni izlemek çok zordu. Çığlıkları haykırışa dönüştürmeye kararlıydılar. Ellerinden gelen her şeyi yapacaklardı.

O günlerde Evren Paşa yurt gezilerinden birini daha yapıyordu.[116] Devlet yönetiminde kazandığı deneyimlerden bir tek sonuç çıkarmıştı. Ona göre devlet yeniden teşkilatlanmalıydı. Her gittiği yerde komutanlara düşüncelerini açıklıyordu. Devleti *"a'dan z'ye yeni baştan.."* kurmak gerekiyordu.

2. Ordu Komutanı Bedrettin Demirel Paşa da *"haklısınız başkanım.."* dedi. Ve aldığı *"sözlü emrin"* gereklerini yerine getirmek için kurmaylarını topladı. Buyruk büyük yerdendi, devleti yeniden teşkilatlandıracaklardı.

[116] 22-24 Haziran 1981

Günlerce çalışıldı. İlk veriler belirmeye başladığında geleceğe umutla bakmaya başladı Bedrettin Paşa.

"Gerçekte Anayasa önemli değildi" her zaman. *"Anayasa'ya sahip çıkacak devlet başkanıydı"* önemli olan. Devlet başkanı deyip geçmek olmazdı. *"İstikrar ve demokratik sistemin temeltaşı da kilit taşı da.."* devlet başkanıydı.

Saptamalar böyle sürüp giderken önemli bir dosyanın kapağını kaldırdığını anladı. İmparatorluğun geleceğini etkileyecek bulgular vardı içinde.

"Çok partili bir sistemden kurulu TBMM ve onun üyeleri bugün Türk halkının vicdanında mahkum olmuşlardı. Halkımız, politikacıların 'demokrasi' diye adlandırdıkları çok partili siyaset ortamına dönmek istemiyordu."

Konya'da 2. Ordu Karargâhı'nda devlet yeniden teşkilatlandırılıyordu. *"Devlet teşkilatımızın karışıklık ve dağınıklığın ne derece büyük boyutlara ulaştığını anlamak için telefon rehberine bakmak yeterliydi"*

Bin yıllık tarihi içinde Türk ordusu siyaseti, siyaset Türk ordusunu içine sindirememişti. İttihat ve Terakki'den gelen siyasetle yakın ilişki, bir geleneğe dönüşmüştü. Genelkurmay Başkanı kimi zaman üniformalı bir bakan olarak bakanlar kurulundaki koltuğuna oturmuş, kimi zaman milli savunma bakanının darbe hazırlıklarından haberi bile olmamıştı.

2. Ordu kurmaylarının yeni baştan *"teşkilatlandırdıkları"* kurum, ne bir tank taburu, ne de bir piyade tümeniydi. Koca devleti "sözlü bir emirle" teşkilatlandırıyorlardı.

"Devletin tüm fonksiyonları ve örgütleri ile işlemez hale gelmesi yüzünden yıkıcı ve bölücü siyasi parti mücadelelerine yol açılmış ve neticede 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül harekâtlarında görüldüğü gibi, Silahlı Kuvvetler'in devleti kurtarma hareketlerine mecbur kalınmıştı".

Siyaset adamları kötüydü ordunun kurmay heyetince *"Oy almak için her fırsatta Atatürk ilkelerinden taviz vererek sağda Ticanilik, Nurculuk, solda Lenincilik, Maoculuk gibi çağ ve akıldışı görünüşlere yer veriliyordu".*

Devleti yeniden teşkilatlandırılmak olanaklıydı, yeter ki önerilenler yerine getirilsin, düşüncesindeydiler. Devletin önce *"ana sorunları"* vardı.

Çözüm devleti güçlü kılmaktan geçiyordu.

27 Mayıs'ta, 12 Mart'ta ve 12 Eylül'de

Devleti yeniden kurmak sanıldığı kadar kolay bir iş değildi elbette. Anarşinin, terörün ve pahalılığın nedenleri bulunarak işe başlamak gerekiyordu:

"Yurdumuzda Atatürk'ün ölümünden sonra kamu hizmetlerini yürütmek için devlet teşkilatımız; siyasi ve şahsi çıkarlar uğruna, zaman zaman yetersiz görülmüş, yeni partiler, yeni bakanlıklar, yeni genel müdürlükler, yeni başmüdürlükler, bölge müdürlükleri kurulmuş, fakat buna rağmen devlet hizmetlerini daha iyi yürütmek şöyle dursun, bu hizmetler giderek aksatılmıştır."

Anarşi ve terörle gelen zorlukları çözmenin yolu ise, onların da hiç arzu etmedikleri askeri darbelerden geçiyordu.. Son darbedeki haklılık payı çok yüksekti. Darbe kaçınılmazdı sanki:

"Devlet kuruluşlarına ve Anayasa'ya hâkim olan sorumsuzluk düşüncesi o kadar büyümüştür ki, cumhurbaşkanına kadar her makam sahibi Türkiye'nin 12 Eylül öncesi düştüğü felaketlerden, kendisini sorumlu görmemiştir."

Önce şöyle adam gibi bir cumhurbaşkanı bulmak gerekiyordu devletin başına. Etkin, vurduğu yerden ses getiren ve deneyimli:

"Yıllardan beri çekilen ıstıraplar ve şikâyetlerin başlıca nedeni, cumhurbaşkanının tarafsız olmamasında ve devletin, yasama, yürütme ve yargılama fonksiyonları üzerinde herhangi bir koordinasyon, yetki ve otoriteye sahip bulunmamasından ve sorumsuz bir makam olarak gözükmesindendir. Cumhurbaşkanı'nın, büyük görev ve yetkilerinin yanında, sorumluluğunun da kesinlikle belirtilmesi gerekir. Cumhurbaşkanı'nın görevi kötüye kullanması, ihmal ve ihaneti gibi suçlar söz konusu olduğu zaman; bunların takdiri, şüphesiz yine Türk milletinin bizzat kendisidir. Bu bakımdan ilk akla gelen sistem, cumhurbaşkanının seçiminin ve tekrar seçiminin ve görevden uzaklaştırılmasına ait karar merciinin milletin bizzat kendisi olmasıdır."

Devlet başkanını *"muktedir, dirayetli bir devlet adamı ve Türk milletinin başkomutanı.."* olarak tanımlayan kurmay heyeti, sanki yeni cum-

hurbaşkanını tanımlıyor gibiydi. Ülkede o günlerde Evren Paşa'dan daha muktedir, daha dirayetli olan kimse yoktu.Onlara göre *"cumhurbaşkanı doğrudan seçilmeliydi ama seçimlerin de bir takım sakıncaları"* vardı. Nasıl olacaksa bu konuda kararı halk verecekti. Evren Paşa işin başında cumhurbaşkanı ilan edilmişti, *"tekrar seçimi.."* düşünülüyordu. Halkın devlet başkanını yeniden seçmesinin yolu yöntemi aranıyordu.

Ne güzel bir rastlantıydı ki, 12 Eylül 1980 sabahından başlayarak *"Türk milletinin bir başkomutanı"* vardı artık. Üstelik çok da seviliyordu. *"Siz giderseniz biz ne oluruz?"* diye yalvarıyordu halk. Şiirler gönderiyordu, mektuplar yazıyor,çiçekler atıyordu kucak dolusu...

Hazin ve İbret Verici

2. Ordunun "yeniden teşkilatlanmaya esas" olarak temel saptamaları sürüyordu:

"Kıbrıs sorunu uzatılmış, devletin kilit noktalarına liyakatsız kişiler getirilmiş, büyük şehirler gecekondular da sarılmış, güvenlik kuvvetleri bölünmüştür."

Anlaşılır bir biçimde yazılmamıştı bu madde. Kıbrıs sorununu uzatan, devletin kilit noktalarına getirilen liyakatsız kişiler miydi? Yoksa büyük şehirlerin gece kondularla sarılmasından onlar mı sorumluydu? Bir de güvenlik kuvvetleri Kıbrıs sorunu nedeniyle mi bölünmüştü. Yoksa gecekondular mı neden olmuştu güvenlik kuvvetlerinin bölünmesine. Pek anlaşılmıyordu.

Ama Kıbrıs sorunu da, gecekondu sorunu da, güvenlik kuvvetleri de çıkmaz içindeydi. Çözüm bekliyorlardı.

Yeniden teşkilatlanmayı başarabilmek için eskiye şöyle bir bakmak gerekiyordu. Özellikle siyasal alanda olanları bilmeden, devlet yeniden kurulamazdı:

"Yasama, yürütme ve yargı organlarının yetersizliği yurdumuzda yalnız ekonomik ve ideolojik krizler yaratmakla kalmamış, sosyal ve psikolojik bünyemizde uzun yıllar tedavisi mümkün olmayan derin yaralar açmıştır."

İdeolojik kriz nasıl bir şeydi, nasıl nereden ne zaman gelirdi, psikolojik bünye nasıl yaralanırdı ve benzeri soruların da yanıtları da olmalıydı

kurmay heyetinin bulguları arasında. Yoktu!

"Oy almak için her fırsatta Atatürk ilkelerinden taviz verilerek sağda Ticanilik, Nurculuk; solda Lenincilik Maoculuk gibi çağ ve akıldışı görüşlere yer verilmiştir...

Irkçılıktan, Turancılıktan, faşizimden söz edilmemesi bir eksikliğin değil belli ki bir seçimin sonucuydu.

"Çok sayıda, hesapsız, kontrolsüz, uzun vadeli büyük ve hayali yatırımlar ve devlet kredileri ile milli gelir ve dış krediler heba edilmiş, belirli zümrelerin devlet bütçesinden haksız büyük kazançlar sağlamasına göz yumulmuştur. Devlet, müteahhitlerle anlaşan memurları ve gizli işsizlikler tarafından kolayca soyulmuştur.

Bütün bunlarla da kalınmayarak Silahlı Kuvvetlerimizin eğitim, disiplin ve moralinin zedelenmesine yol açmıştır.

Çok partili siyaset döneminde, politikacılar iktidarı ele geçirmek için bir yandan gizlice veya açıkça devlet kuruluşlarını tahrip ederek yasama, yürütme ve yargılama müesseselerini işlemez hale getirmişler, öte yandan bu suçları işlememiş gibi millete dönerek devletin ve devlet organlarının yetersizliğinden yakınmışlardır.

Bu dönemin en hazin ve en ibret verici yönü milletin çektiği ıstırapların, politikacılarca, demokrasinin tabii bir icabı imiş gibi gösterilmesi ve bu ıstırapların çekilerek tedavi edilebileceğinin ileri sürülmesidir.

Devleti güçsüz kılan ve sorumsuzluğu fırsat bilen siyaset adamlarının her ne pahasına olursa olsun, sadece oy toplamak için yaptıkları yatırımlar ve devletten verdikleri tavizler milletimizin yalnız ekonomik potansiyelini yıpratmakla kalmamış, aynı zamanda şeref ve haysiyetini zedelemiş, milli ahlakı bozmuştur."

Sen daha çok küçüktün ama ahlakı millileştirenlerin zorunlu durağının ırkçılık olduğuna tanık olacaktın.

Devleti kurtarıp yeniden örgütlenmesini sağlayacak planın daha ilk sayfalarında her şeyi birbirine karıştırmışlardı.Temel yaklaşımları siyaset adamlarının *"her melanette"* büyük pay sahibi olduklarıydı. Devleti teşkilatlandırma çalışmaları iyi gidiyordu, *"başkan beğenecekti.."* belki de. Derneklerin, sendikaların durumu da buralarda bir yere yerleştiril-

meliydi.

"Devletin yetersizliğini gidermek amacıyla kurulup çoğalan belediyeler, dernekler, kurumlar, sendikalar, sigortalar ve vakıflar gayelerinden sapmışlar ve yapılan yardımları istismar etmişler ve devletimizin büsbütün güçsüz kalmasına neden olmuşlar. Bunların telafisi çok uzun bir zamana bağlı görülmüştür."

Bir uyarı görevi yapmak gerekiyordu burada. Milli Güvenlik Konseyi üyeleri bunca sorun arasından, en önemlisini göremeyebilirlerdi. Akıllarına gelmezdi; gelse de kendileriyle ilgili olabileceği izlenimi uyandırmasından çekinir, söyleyemezlerdi.

Bu madde Türkiye'nin geleceği ile ilgiliydi, bu bakımdan..

"12 Eylül'den sonra sağlanan huzur ve sükûn dönemi sıkıyönetim kanunu ve anarşiye karşı yapılan açık ve anarşinin kaynaklandığı TBMM'nin, siyasi partilerin, sendikaların, derneklerin kapatılması sayesinde kazanılmıştır.

Zira devletin ve devlet teşkilatının yıllarca gördüğü tahrip yüzünden yurdumuzda zaman zaman ve 30 yıldan beri uzun süreler sıkıyönetim ilan edilmiş ve fakat birer anarşi kaynağı olan partiler, dernekler kapatılmadığından ve devlet teşkilatında gerekli reform yapılmadığından anarşi ve terör giderek tırmanmış ve durmamıştır"

Siyasi partiler, sendikalar, dernekler olmasa güllük gulistanlık bir ülke yaratılabileceğini bile düşünüyorlardı anlaşılan. Bedrettin Paşa'nın kurmayları, yönetimden uzaklaşmadan bütün işlerin tamamlanmasından, bütün pisliklerin temizlenmesinden yanaydı.

Odacı, Kapıcı ve Çaycı

Devlet dairelerinin durumuna oldum olası içerliyordu. Boş oturan memurlar, aylak gezen işçilerle bir yere varılmazdı. Geleceğini karartıyordu ülkenin bu adamlar:

"Tüm devlet dairelerinde askeri hiyerarşide olduğu gibi, müteselsil bir gözetim ve denetim sistemi ile istikrarlı kadrolar uygulanmadığından, devlet memurları ile işçilerin sorumsuzca boş oturmalarına veya yolsuzluklarına meydan verilmiştir. Teşkilat boşluğundan faydalanan bazı kişiler, rüşvet, iltimas, görevi kötüye kullanma gibi hareketlere devam et-

mektedirler.

Bugün devlet dairelerinde ve işyerlerinde vakit geçiren veya gündüz yalnız 1 ile 8 saat kadar hafif işler yapan 1,5 milyondan fazla memur ve işçi vardır. Bunların çoğu odacı, kapıcı, hademe, bekçi, temizlikçi, çaycı, ayak işçisi gibi vasıfsız işçi ve memurlardır"

Koskoca devlet öylesine yoldan çıkmıştı ki, düzelt düzelt bitmiyordu. Bakanlıkların sayılarının azaltılması ile son rötuşlar yapıldı. Oluşturulacak iki yeni bakanlıkta, toplam sayı 14 olacaktı. Koskoca ülkeye bir *"Ordu Bakanlığı"* gerekmez miydi? Bunca iç ve dış düşman varken *"İstihbarat ve Propaganda Bakanlığı"* gereksiz miydi?

Birleştirilecekler birleştirilmeli, dağıtılacaklar dağıtılmalıydı:

"Devlet teşkilatımızın, bakanlıkların karışıklık ve dağınıklığının, ne derece büyük boyutlara ulaştığını anlamak için sadece T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi'ne, bugünkü telefon rehberine göz atmak yeterlidir. Teşkilatı karışık bakanlık olarak Dışişleri Bakanlığı'ndan örnekler verilebilir:

Bakan, Bakan Özel Kalem Müdürü, Bakan Özel Müşaviri, Genel Sekreterlik, Müşavirler, Baş Hukuk ve Müşavirleri, Genel Sekreterlik Siyasi İşler Yardımcılığı ve buna bağlı Müşavirler, Sekreterlikler, İkili İşler Genel Müdürlüğü, Batı Dairesi Reisliği, Doğu Dairesi Reisliği, Ortadoğu-Afrika Dairesi Reisliği, Çok Taraflı Siyasi İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Kuruluşlar ve Sorunlar Dairesi, Etüt Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Reisliği, Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü. Ayrıca hizmetleri birbirinden iyice tefrik edilemeyen ve birbirine tedahül eden, dublikasyonlar yaratan 20 kadar genel müdürlük ve ayrıca sekreterlikler, kurullar, müşavirler ve akademiler bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak yurtdışında da, gereğinden fazla elçilikler, konsolosluklar ve görevliler vardır."

Devleti yönetmek için gelmişti sanki dünyaya! Ne güzel şeydi ülkesine hizmet etmesi insanın, ne güzel şeydi devleti yeniden kurması insanın!..

Halkın Saflığından Faydalanarak

Yasama organı nasıl olmalıydı o zaman? Oy ve parti kavgalarının da yeri olmamalıydı siyasal yaşamda.

"Otuz yıllık denemeler göstermiştir ki, esasında bir yasama organı olan

TBMM'nin en büyük zaafiyeti oy almak için anarşi ve terör dönemini doğurmuş ve körüklemiş olmasıdır. Bir siyasi partinin sultası altında girmesi ve bir parti meclisi haline gelmesidir. Oy ve parti mücadelesi yüzünden, koalisyonlara mecbur kalınarak küçük partilerin memleketin kaderinde yıkıcı roller oynamasıdır.

Milletimizin arzu ve idaresini en yüksek derecede temsil etmek ve devleti tahrip etmemek için en kestirme yol; TBMM'de tercihen iki büyük partinin bulunması ve devlet başkanına geniş çapta yasal, idari, ve yargısal yetkiler tanımasından geçmektedir..

"Asıl olan TBMM'nin milletin psikolojik eğilimlerini, emellerini, ve isteklerini en yüksek düzeyde temsil edebilmesidir. TBMM, milletin psikolojik ve ideolojik bakımandan sağladığı oranda asıl görevini yapmış olur. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, milletin çocuklarını birbirine düşüren ve milleti ayrı sınıflara bölen, iltimas ve imtiyazlara yol gösteren çok partili bir sistemden kurulu TBMM ve onun üyeleri bugün Türk halkının vicdanında mahkûm olmuşlardır"

Bedrettin Paşa'nın karargâhı gemi azıya almış işi iyice ileri götürüyordu. Neredeyse "millete ideolojik eğilim vermeyen parlamento olmaz" diyeceklerdi. Anayasa konusunda önerileriyle bu konudaki bilgeliklerini gösterme olanağı yakalamışlardı:

"Gerçekte Anayasa önemli değildir. Anayasa, hiç olmamasından daha zararlıdır. Çünkü, Anayasa'nın insan haklarının dışında kalan bağlayıcı maddeleri gelecek kuşakların yarınki ihtiyaçlarını karşılamayabilir ve devamlı olarak değişiklik ihtiyacı doğarak, yasama ve yürütme organlarını birbirine düşürebilir. Geçmiş 40 yılın tecrübeleri bu hususu açıkça doğrulamıştır. Son 40 yıl süresince aksaklıkların başında mevcut Anayasa ileri sürülmüş, Anayasa'da birçok değişiklikler yapılmış, bununla her şeyin düzeleceği sanılmıştır. Fakat yapılan devamlı değişikliklere rağmen devlet idaresi yoluna girmemiştir."

Tefecilerden Çok Vergi

Cumhurbaşkanı, siyasi partiler, seçim sistemi, parlamento ve Anayasa sorunlarının çözümü kolaydı. Asıl sorun "idari organların" hizaya getirilmesiydi.

"Devletten herhangi bir görev yapmadan karşılıksız maaş ve ücret alan kişileri, hizmet ihtiyacına göre, o müessesenin, bölgenin ve Türkiye'nin herhangi bir yerinde, ihtiyaca göre, elastiki olarak istihdam etmek bir dereceye kadar tasarruf sağlayabilir. Özellikle belediyelerde, hastanelerde, okullarda ve büyük işyerlerinde bulunan gizli işsiz ve memurları toplayarak bunları hizmet ihtiyacına göre, istenilen yerde çalıştırmak faydalı olur.

Bu meyanda yurtiçinde veya yurtdışında fakülte ve yüksekokullarından mezun olanlara, asgari 5 yıl olmak üzere mecburi hizmet konulabilir ve bu mükellefiyet 40 yaşına kadar 1 ile 2 dönem halinde ödenebilir.

Yurtdışındaki işçilerimizin, yurda kaçak mal ve eşya yerine, kolayca döviz getirmesi sağlanabilir.

Lüks eşyalardan, zevk, eğlence ve haksız kazanç sahiplerinden, aracı ve tefecilerden daha çok vergi alınabilir.

Dıştan alınan borçlar, krediler ve petrol ürünleri bir plan dahilinde azaltılabilir. Milli petrol ihtiyacının, yurtiçi üretimle karşılanması hedef alınabilir.

Milletin 30 yıldır çektiği idari ve ekonomik sıkıntıların gerçek nedenleri, milli olanaklarla kalkınmanın yolları, her gün, TRT, basın, okul, fabrika ve ana kucağında her sınıf ve yaştan halkımıza anlatılabilir.

İç tehdit, kaide olarak iç güvenlik kuvvetleri ve dış tehdit Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından karşılanabilir. Mecbur kalınmadıkça Silahlı Kuvvetler ve Seyyar (Sahra) Ordu Birlikleri iç güvenlik hizmetlerinde kullanılmayabilir. Bu maksatla emniyet ve jandarma bir kuruluş olarak "Tevhidi zabıta gereğince" il il birleşip bütünleşebilir.

Devlet kadrolarını pasif şekilde işgal eden milyonlarca insanın, bu kadrolardan ayılması halinde, yalnız bütçedeki personel ve işletme harcamalarından büyük ölçüde tasarruflar sağlanmakla kalınmaz; devletin teknisyen kadroları doldurulur. Aslıda devlet teşkilatı sadeleşerek işleyen ve sayılan bir kuruluş haline getirilmiş olur. Çalışmayan, sorumsuz bir kitle yavaş yavaş üretim alanlarına aktarılarak, israf kazanca dönüştürülerek milli refah artırılabilir.

Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne 5 yıl daha vasıfsız işçi ve memur alınma-

ması bir çözümdür. İşçi ve memurların kâr ve zararlara ortak kılınması, işçilerin emeklilik yaşının uzatılması gereklidir.

Aracı, israfçı ve komisyoncuya ve haksız kazançlara fırsat verilmemelidir.

Petrolden başka, güneş ve mağma enerjisinden de faydalanılabilir.

Büyük masraflara, hafriyata ve uzun beklemelere bağlı olan dev barajlardan önce çok sayıda küçük mevzii Şut'lardan elektrik istihsal edilmelidir.

Tarımsal ve hayvansal ürünlerimizin tümünün bir elden üretilip yönetilmesi, örneğin; Süt Endüstrisi Kurumu, Et-Balık, Tiftik - Yapağı, Tariş, Çukobirlik, Fiskobirlik, TMO, SEKA, TEKEL, gibi kuruluşlar bir elden koordine edilerek birbirini bütünlemeli, ürün, emek ve enerji israfına meydan verilmemelidir.

Tahıl, pancar, kepek, saman, et, yağ, kemik, meyve, palamut, meyankökü, kâğıt, çöp vs. Milli İktisadi Politikamızın, değişmez ilkeleri olarak gözükmektedir." [117]

Bedrettin Paşa ve kurmayları *"devleti yeniden teşkilatlandırma"* çalışmalarını bitirdiklerinde sen de iki ayını bitirmiştin.

Ankara yanıyordu. Sıcaktan bunalmış bir yüzünde biriken boncuk boncuk terinle mışıl mışıl uyuyordun. Devleti yeniden teşkilatlandırma planını, yüzünde sallayarak, serinletmeye çalışıyordum seni.

Senin yirmi yaşına geldiğini düşündüm.

Yirmi yıl sonra, devleti yeniden teşkilatlandıran bu genç kurmayların yeni darbe hazırlıkları içinde olmayacağını kim söyleyebilirdi.

Ağlayarak uyandın, avazın çıktığı kadar bağırıyordun.

Düş gördüğünü söyledi annen. Üç aylık çocuklar düş görebilirlermiş, anneannen söylemiş ona da. Yaşamın beklenmedik gelişmeleri hepimizi şaşırtıyordu. Ne tuhaf bizim düşlerimiz biterken senin düşlerin başlıyordu.

---

[117] 2. Ordu Komutanlığı'nın 16 Temmuz 1981 tarih HRK: 1221-5.81/ Paln sayılı Devletimizin Yeniden Teşkilatlanması (İdari Reform) konulu emrin dayanakları çok ilginçti: İlgi a- Sayın Başkanımızın 22,23,24 Haziran 1981 günlerinde verdikleri şifahi direktifleri. b- .....c- 2. Ordu Komutanlığı'nın 11 Mayıs 1981 gün ve HRK: 1705-5-81/Plan 46 sayılı Başkomutan Atatürk-81 plan tatbikatı sonuç raporu. d- .....e- T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi 1972 (Amme İdaresi Enstitüsü).

Küçük Bir Anımsatma

Eylül İmparatorluğu'nun gücünü göstermek için başlangıçta çok katı davrandılar. İyiden, güzelden yana ne varsa eriyip gidecekti acımasızlıkların karşısında. Eski yanlışları yinelemezlerdi.

İnsanları beklentileri, güzel günlere olan inançları ve tüm umutları yıkılmalıydı. İmparatorluk anıtı, başka yöntemle ayakta tutulamazdı.

O kurumlarda sen de öğrenim görecek misin, bilmiyorum. Ama, ilkokuldan, üniversitesine dek, ellerinin uzanmadığı alan kalmadığını biliyorum.

İstanbul Üniversitesi yönetim kurulunun toplantısı sonucunda 12 Eylül yönetimine kutlama ve başarı dileklerinin kaleme alındığı saatlerde, Hacettepe Üniversitesi'nde duyuru panolarına bir sıkıyönetim bildirisi asılıyordu:

"Kampüsümüzde 15.9.1980 günü öğle saatlerinde sıkıyönetim aleyhinde elle yazılmış bildiri atıldığı, güvenlik kuvvetlerince tespit edilmiştir. Bu olayı yaratan kişiler ortaya konuluncaya kadar araştırma sürdürülecek, bulunmadığı taktirde grubun tümünün öğrecilik hakkı silinecektir.

Bu gibi olayların her halükârda kesin şekilde bir ay içinde bitirileceğinden emin olunmasını ve hiç çekinilmeden güvenlik kuvvetleri ve idareye yardımda bulunulması gerekmektedir."

Büyüdüğünü, üniversiteye gittiğini düşündüm bir an, duyuruyu getiren öğrencinin korkulu gözlerine bakarken. Güzel günlere olan inancınla, gelecek için umut ürettiğin yıllarda böyle bir sorunla karşılaşsan nasıl çözerdin?

Nazi üniversiteleri aklıma geldi. Böyle bir bildiri o rejimde yazılmış olsaydı fazla bir ayrımı olmazdı. *"Öğrencilikle ilişkisi kesilecek.."* yerine *"kurşuna dizilecek.."* derler, olur biterdi.

Eğitim ve öğretim sorununun çözümü için bir ay süre tanımışlardı kendilerine. Sorunun çözümü için, önce tek tek sonra da bütün bir ulusu teslim almak gerekliydi.

Teslim olmayı kolaylaştırıcı öylesine doğal bir ortam yaratılmıştı. Görünürde herkes coşkuyla karşılıyordu askeri darbeyi. Birbiri ardına kutlama mesajları yağmaya başladı. Kutlamayı unutanlara ya da 10 yılda

bir askeri darbeyi içine sindiremeyenlere, Ankara'dan küçük bir anımsatma yapılıyor, sonuç, alınıyordu:

"Tüm bildiri ve buyruklarınıza aynen ve içtenlikle katıldığımı ve bunların, başında bulunduğum akademi mensupları ve çevremdeki herkesçe sevinçle karşılandığını arz ederim."

Ankara'ya ulaşan tüm kutlama metinleri kira kontratları gibi aynı yaklaşımla yazılmıştı. Beklemekten bunalan insanların, özlemle dolu duygularını yansıtıyorlardı.

Üniversiteden bir ses çıkması gerekiyordu. Bilim adamlarından küçük de olsa bir uyarı gerekiyordu. Üniversiteden ulaşan ilk gerçekçi ses Karadeniz kıyılarından yükseldi.

Karadeniz Teknik Ünivversitesi Rektörü'nün sesi değişikti. Anayasa'nın temel ilkeleri doğrultusunda, insan hakları korunarak amaca ulaşılabileceği vurguluyordu.

"Gözümüz yollarda kaldı, neredeydiniz.." demiyordu. Çoğulcu demokrasi ortamının sağlanması, demoktarikleşmenin gerçekleştirilmesi, üniversite özerkliğinin gerçekleştirilmesi ile başarıya ulaşılabileceğini anlatıyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun ilk günlerinde, insanın içini ısıtan bu kutlama telgrafı, kolay kolay yenilemeyeciğimizin ilk göstergesi gibi algılandı. Hepimiz çok sevindik. Karadeniz kıyılarından yükselen bu ses, ne yazık ki tek ses olarak kaldı. Ve biz bir kez daha yanıldık.

Özerk üniversitesinin kapılarına kilit vurduktan, bilimi, bilim adamını Eylül İmparatorluğu güdümüne soktuktan sonra rektör Prof. Erdem Aksoy ve arkadaşlarını Sıkıyönetim Yasası'nın bir maddesi ile ülkenin geleceğinden kopardılar.

Türkiye'de tüm eğitim kurumları, ilkokulundan üniversitesine dek eğitim ordusunun tümü hiç zaman yitirmeden imparatorluk güdümüne giriyordu. Her sorun, yayımlanan bir bildiri, ya da emirle çözümleniveriyordu:

"Öğretim kurumlarımız gerçekten okumak isteyen tüm çocuklarımız ve gençlerimiz için açık bulundurulacak ve öğretim programlandığı şekilde hiçbir aksaklığa sebebiyet verilmeden yürütülecektir.

Hiçbir kimse siyasi görüşleri ve fikri inançları dolayısıyla başka bir kimsenin öğrenme özgürlüğünü ve öğretme görevini kısıtlayacak veya engellemeyecektir.

Öğrenciler öncelikle birbirini sevip sayacaklar, öğretici ve yöneticilerine, yürekten ve fakat mutlak bir itaatla ve hürmetle bağlı olacaklar, öğretim görevlileri ve yöneticiler de öğrencilerini büyük bir şevkat ve ilgi ve sevgi himayelerine alacaklardır.

Çocuklarımızın ve gençlerimizin fikir ve ruh varlıkları yalnızca Atatürk ilkeleri çerçevesinde şekillenip, geliştirilecek suni fikir bölüntülerine kesinlikle müsaade ve müsamaha edilmeyecektir."

"Öğretim üye ve yardımcılarına" diye bir bildiri asıldı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin duyuru tahtasına. YÖK'ten Ankara Üniversitesi Rektörlüğü kanalı ile geldiği belirtiliyordu. Bazı öğrencilerin kılık ve kıyafetlerinin yönetmeliği uygun olmadığı anlatıyordu. "*Sayın Cumhurbaşkanımızın bu gibi öğrencileri himaye eden öğretim elemanlarının tespit edilmesini*" emir buyurdukları ifade edilmekteydi.

"*Kılık kıyafetle ilgili olarak öğrencilerimiz başörtülü, uzun saçlı, aşırı makyajlı, mini etekli, dar pantolonlu ve fazla açık yakalı olduklarında derslere alınmayacaklardır. Bıyıkların aşırı biçimlerden uzak, yönetmeliğe uygun olması şarttır.*"[118]

Eylül İmparatorluğu ile devletin nitelik değiştirdiğinin en büyük kanıtını oluşturuyordu üniversitenin duvarına asılan duyuru. "*Bilgi edinilmesini ve gereğinin buna göre yapılmasını*" diye biten bildiride küçük bir uyarı da yer alıyordu: "*bu konuda tartışmaya girmeden, isteklerin bir devlet emri olduğunun anlaşılmasını önemle rica ederim*" diyordu DTCF Dekanı Prof. Oluş Arık.[119]

---

[118] Ulusu Hükümeti 18.2.1982 tarihinde kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin giyim biçimlerini ve bu konuda uymaları gereken esasları bir yönetmelikle belirledi. Düzenlemeden işçiler de paylarını alıyorlardı. Toplu iş sözleşmelerine anılan giyim kurallarına aykırı hüküm konulamayacaktı.

[119] Devlet emrinin bilinen ilk kurbanı ODTÜ Mimarlık Fakültesinden Doç. Dr. Erhan Acar oldu. Doç. Acar sakallarını kesmediği için "görevden çekilmiş sayılma cezası" alarak üniversiteden uzaklaştırıldı. Bu, Doç. Acar'a üniversite yönetimince verilen, "nihai cezaydı." Erhan Acar görevden ayrılmış sayıldığı 1 Aralık 1984 tarihine kadar aynı nedenle "kınama, aylıktan kesme, uyarma ve kademe ilerlemesini durdurma" cezaları da almıştı.

5252 Öğretmen Aynı Saatte

Öğretim ve eğitimi demir pençesine alan imparatorluğun gerçek yüzünü sergileyen emir, daha birçok isteği sıralayarak uzayıp gidiyordu. Cek.. cak..cuk'ların sonu gelmiyordu.

29 Eylül 1980 günü 6. Kolordu Komutanlığı bir bildiri yayımladı. Komutanlık, okulların açılışı nedeniyle öğretmenlerin öğrencilere yapacakları konuşmayı hazırlayarak okul yöneticilerine "tebliğ" etmişti. Öğretmenlerin yorulmasına neden yoktu. Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman ve Hatay'ın tüm okullarında aynı saatte, aynı konuşmalar yapılarak *"birlik ve beraberlik"* konusunda, tarihte eşine ender rastlanan bir olay yaşatılacaktı.

Adana, İçel, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman ve Hatay illerindeki yüzlerce okulda, yüzlerce öğretmen[120] aynı anda aynı sözcüklerle konuşacaktı:

"Değerli veliler ve kıymetli öğretmenler, sevgili öğrenciler, 1980/1981 öğretim yılı başlamış bulunuyor, hepinize hayırlı ve uğurlu olsun

Sevgili öğrenciler,

Okul hayatınızda sizleri bekleyen sorumluluklar var. Bunun bilinci içinde olduğunuzdan asla kuşkumuz yok. Ancak bazı şeyleri de tekrar etmekte yarar görüyoruz. Sizler yalnız annenizin, babanızın değil, bütün Türk milletinin en değerli varlıklarısınız. Geleceğin yöneticileri olarak kendinizi buna şimdiden hazırlamanız gerekir. Sizler Türk milletinin canısınız, kanısınız.

Bir toplumun düzenini sağlayan kanunlar ve nizamlardır. Bunlar okullarda yönetmeliklerde belirlenir. Disiplin ve nizamın olduğu yerde, başarı, birlik ve ahlak vardır. İnsanların hayatta elde etmek istedikleri şeyin başında başarı gelir. Başarı, bir kimseyi toplumda sevdirir ve saydırır. Bu da kanunlara nizamlara uymakla olur...

"Her öğrencinin ilk ve asal işi, görevini günü gününe yapmaktır. Bilginin birdenbire kazanılmadığı bir gerçektir. 'Damlaya damlaya göl

[120] Adana, İçel, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman ve Hatay illerinde 4899 ilkokul, 259 ortaokul ve 94 lise olmak üzere toplam 5252 ortaöğretim kurumu vardı. 5252 öğretmen aynı saatte sıkıyönetim komutanının hazırladığı metni okuyarak tarihe geçiyordu.

olur' atasözü sizin için de geçerlidir. Tek düşüncesi sizleri yetiştirmek olan öğretmenlerinizin gayretine hız verecek, çalışkan, dürüst, geleceğin yükünü omuzlarında hisseden, sorumluluk duygusu ile dolu gençlik olmanızı diliyorum. Türk gençliğine yakışan budur...

"Şöyle bir söz vardır: 'Düzgün bir kıyafet iyi bir takdimdir, iyi bir kartvizittir.' Gençlerimizin şahsına yakışan okuluyla bağdaşan kıyafet ve şekilde, kendilerinin kişiliğini topluma kabul ettirecektir...

"Bazı güçler yurdumuzu ve biz parçalamak istemektedirler. Bu maksatla esasen Türk olan bölge halkını ayrı bir devlet kurmak gerektiğine inandırmaya çalışmaktadırlar. Hiç kimse bizim kuvvetli devlet olmamızı istemez. Hangi yönden gelirse gelsin bu gibi bölücü faaliyetlere karışmayın. Sizin tek yönünüz Atatürkçülük yoludur. Bunun da kaynağı, bilgi, ilim, vatan ve millet sevgisidir. Onların gayelerine alet olmayın.

Bugüne kadar aldatılan gençlerimizden yüzlercesi hayatını kaybetti. Yüzlercesi istikbalinden oldu. Olanlar yine sizlere ve yurdumuza oldu. Sizi aldatanlara ise hiçbir zarar olmadı. Eğitimimizin temeli Atatürk ilkelerine dayanmaktır. Atatürk devrimlerini ve milliyetçiliğini benimsemek temeline dayanmaktadır. Bu ilkelerin dışında görüş ve çözüm aramaya kalkanlar, Atatürk devrimlerine ve milliyetçiliğine karşı gelenlerdir...

"Değerli veliler: Sık sık okulla ilişki kurarak, yavrularınızın iyi yetişmesini sağlayınız. Kontrolünüzden çıkan bir gencin ne hale gelebileceğini, sizlere en güzel örnekleri ile geçmişteki olaylar ortaya koymaktadır...

"Kıymetli öğretmenler; içinde bulunduğumuz ortamdan çıkmak için sizlere büyük görevler düşmektedir. Bunun bilinci içinde görevinize büyük bir şevkle sarılmalısınız."

Bir gün sonra gelen Sıkıyönetim Komutanlığı emrinde ise olaysız bir öğretim yılı geçirebilmenin temel koşulları sıralanıyordu.

"Olaysız bir öğretim yılı geçirebilmenin temel şartlarından biri de, okul disiplin kurulunu çalıştırmaktır. Okul içinde öğretmenlik ve öğrencilik sıfatlarıyla bağdaşmayan hareketlerde bulunan kişileri tespit ederek, gereken cezaya çarptırmak, bu tip kişilerin okulla olan bağlarının kesilmesini sağlamak disiplin kurullarının görevleri arasındadır. Ayrıca bu kişiler hakkında sıkıyönetim komutanlığına ve en yakın güvenlik görevlilerine

bilgi verilerek suç duyurusunda bulunulması, okul içi huzurun temininde en büyük unsuru teşkil etmektedir.

Sıfatları ile bağdaşmayan hareketler içinde bulunan, komutanlık emirlerine aykırı hareket eden kim olursa olsun, okul idarecisi ve yöneticisinden, öğrenci ve müstahdemine kadar bütün ilgililer, dikkat ve titizlikle takip edilecek, suç işleyenlere gereken ceza geciktirilmeden verilecektir"

Atatürk *"pedagoji sisteminin değişmez bir kılavuzu"* oluyordu. Atatürk baskısıysa imparatorluğun değişmez simgesiydi.

Kızılyıldızın Simgesi

Bir yasa ile kutlanacak bayram olmaktan çıkardıkları, bir başka yasa ile yeniden kutlamaya karar verdikleri 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlanıyordu. Samsun, 100. Yıl Türk-İş İlkokulu'nun küçük öğrencileri şeref tribününün önünden geçiyorlardı ilginç giysileriyle.

Samsun İli Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı Coşkun Paşa, kulaklarına dek kızardı. Törenden hemen sonra Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bir yazı.

"23 Nisanda yapılan merasim geçidinde, ilimiz 100. Yıl Türk-İş İlkokulu öğrencilerinden bazılarının giydikleri beyaz spor formalarının üzerinde Kızılyıldız'ı simgelemesi muhtemel olabilen, kırmızı renkli yıldızın bulunduğu, resmi geçit esnasında bizzat tarafımdan görülerek, ilgililere olaya müdahele edilmesi için anında emir verilmiştir.

Bugünkü ortamda bu tür davranışın, bilinçsizce de olsa affedilmeyecek derecede tehlikeli ve üzücü olduğu aşikardır.

Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı tüm okullarda bu ve buna benzer hadiselere sebebiyet vermemek ve varsa yok etmek maksadıyla periyodik arama ve taramalar bizatihi Milli Eğitim Müdürlüğü'nce yapılmalı ve gerekli önlemler zamanında alınmalıdır" [121]

Coşkun Paşa uyarıyordu.Yıldızın ne yıldızı olduğu araştırılmaya başlandı. Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube Operasyon Bölümü, gerekli araştırmayı yapmış, öğrencilerin spor giysileri üzerindeki kırmızı yıldızın *"kızılyıldızı.."* simgelemediği yargısına varmıştı.

---

[121] Samsun Sıkıyönetim Komutan Yardımcılığı'nın 26 Nisan 1984 gün ve 7130/19-84 sayılı yazısı.

Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda sözü edilen *"bugünkü ortamın"* tarihi 1984 yılının, Nisan ayının 26'sıydı. *"Bugünkü ortam.."* hiç bitmeyecekti ve Eylül İmparatorluğ'un sürüp gitmesi için her fırsatta ya *"bugünkü ortama"* ya da *"içinde bulunulan şartlara.."* sığınılacaktı. "Bu vurgulara *"birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğumuz şu günlerde.."* gibi eklemeler yapılacaktı.

12 Eylül ikinci ayını doldurduğu günlerde, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı TÖB-DER yöneticilerinden 64'ü hakkında verdiği tutuklama kararıyla Türk Milli Eğitimi'ni kurtarıyordu.

Dördüncü Genel Kurul toplantı tutanaklarından, TÖB-DER yayınlarına dek her şey tek tek incelenmiş *"Türkiye'de yaşayan herkesin öz diliyle eğitim görmesini, eğitim üzerindeki dil ve kültür yönünden şoven ve asimilasyoncu baskının kırılmasını ve kaldırılmasını isteyerek"* ulusal duyguları yok etmeyi amaçladıkları ortaya çıkarılmıştı. İnanması güçtü ama bu hızla yaptıkları anayasaya "herkesin anadilinin Türkçe olduğunu" yazdılar. Annen bir Fransız ya da bir Norveçli olsaydı senin ana dilin Türkçe olacaktı.

Ulusal duyguları yok etmekle yetinmediler. Üstelik *"iktisadi ve sosyal bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki tahakkümünü tesis etmek için"* de çalışmışlardı bu öğretmenler.[122]

Senin öğretmenlerin olmasını çok isterdim hepsinin. Evreni çok iyi anlatırlardı sana; insanı, emeği ve barışı öğrenirdin sular seller gibi... Öğretmenim diyebilseydin onlara. Elinden tutsaydım bir sabah; siyah önlüğün, beyaz yakan ve kelebek gibi kurdelelerinle uçup gitseydik

[122] Gültekin Gazioğlu, Süleyman Yaşar, Mustafa Düzgün, İsmet Özdemir, Rasim Aktaş, Ömer Aslan, Bayram Ayaz, Ayhan Kutlay, Cafer Akyüz, Doğan Oğuzer, Turan Yılmaz, Ali Kemal Yaylı, İbrahim Şen, Faruk Atalar, Abdülkadir Yıldız, Sami Baluken, Turgut Yılmaz, Necip Bektaş, Cemal Saygılı, Mustafa Deprem, Ahmet Melek, İbrahim İşyar, Hüseyin İsen, Rıza Duru, Aydın Şenliyurt, İbrahim Çerçi, Ahmet İnce, Mustafa Çetin, Kenan Aras, İsmet Yalçınkaya, Ali Rıza Aydın, Kemal Uzun, Abdullah Gülbudak, İbrahim Sevimli, Öner Yağcı, M. Tekin Üstün, Hicabi Temur , Selahattin Yetkin, Fahri Bıçak, Nesil Ünal, Selçuk Arhan, Halil Uslu, M. Yaşar Alagündüz, Haşim Çiçek, Mustafa Ergeldi, Ahmet Fuat Özkan, Hasan Yiğit, Celal Baloğlu, İhsan Kapusuz, Yılmaz Apaydın, Osman Akman, Enver İnceler, Mustafa Duru, Kemal Yüksel, Olgun Delikanlı, Şeref Şanlıçay, Turgut Haksan, Osman Çoban, İbrahim Nacar Yalçın ve Nebil Felekoğlu sanık olarak yargılandı.

Gültekin Hocanın önüne, Süleyman'ın, Mustafa'nın, Ayhan'ın, Öner'in ya da...Kaydını yapsalardı bir güzel. Yaşamı anlatsalardı tüm çıplaklığı ile. Ata'yı anlatırlardı, tam bağımsızlığı, özgürlüğü, eşitliği. Yurdu öğretirlerdi, bayrağı belletirlerdi çağdaş anlamlarıyla...

Öğretmendi onlar. Bozguncu dediler. Bir bakıma bozguncuydular gerçekten. Kardeşlerini onlar milyoner ettiler. Yeraltı ile yerüstünü yurdumuzun onlar sattılar. Kıyaları da onlar parsellediler. Kaçakçılığı onlar yaptı. Getirdikleri silahları da onlar verdi genç insanların ellerine. Lirayı pula onlar çevirdi. Bankerlik olayının sorumlusu da onlardı. Ödenmeyen kredilerde, bol kepçe dağıtılan teşviklerde onların kusuru vardı. Kaçak yapıların da tümünü onlar yaptı. Pahalılık da onların eseriydi. İşsizliğin, evsizliğin, yoksulluğun, açlığın, doktorsuzluğun, okulsuzluğun, öğretmensizliğin sorumlularıydı onlar.

Oysa bu ülkenin öğretmenleriydi onlar, tümüne karşı çıkacaklardı elbette bu olumsuzlukların. Bozguncuya çıktı adları. Sonrasını biliyorsun; yargıladılar, tümünü cezaevlerinde yaşattılar. Yurttaşlıktan çıkarttılar. İnanır mısın, salt onlar yargılandılar imparatorluğun mahkemelerinde. Ülkücü öğretmenlere, Akıncı öğretmenlere ses çıkaran olmadı. Seni onlara teslim edecekler belki. Dünyadaki esir Türklerin nasıl kurtarılacağını anlatacaklar sana. Öteki dünya için namaz kılıp, örtünmeyi öğretecekler...

İyi öğreten, güzel anlatan öğretmenlerdi onlar. Senin daha hiç bilmediğin, abecenin bulunuşundan 7 bin yıl sonra halkının yarısı okuryazar olmayan bir ülkenin insanları için çabaladılar yaşamları boyunca.

Binlerce kilometre uzaktan yüreğinde yaşattığı ülkesinde olup bitenlere kayıtsız kalamadı hiç biri.İyi öğretenlerdi, güzel anlatanlardı:

"12 Eylül askeri darbesiyle, ülkemizde halkoyuyla seçilen parlamentoyu dağıttınız: halkoyuyla kabul edilen Anayasa'yı rafa kaldırdınız; tüm siyasi partilerinin faaliyetini durdurduğunuz gibi, işveren örgütleri hariç tüm sendikaları, dernekleri, hatta kooperatifleri kapattınız. On binlerce insanı gözaltına alarak, tutuklayarak, işkence edilmelerine, hatta katledilmelerine göz yumarak ve zemin hazırlayarak, temel insan haklarını hiçe saydınız. Gazete, dergi, basın yayın araçlarına çok sıkı sansür uygulayarak,

pek çoğunu kapatarak, sadece kurduğunuz zor yönetimine alkış tutanlara meydanı boş bıraktınız.

Emperyalizme bağımlılıktan kaynaklanan ve sömürü düzeninin kaçınılmaz bir sonucu olarak doğan büyük ekonomik bunalım faturasına, salt emeğiyle geçinen kesimlere dayattınız.

Daha ilk günden Türkiye'yi kanunla değil, emirle idare edeceğinizi dünyaya ilan ettiğiniz gibi, kendinizi de Devlet Başkanı, yani Cumhurbaşkanı olarak takdim ettiniz. Subjektif niyetleriniz ne olursa olsun, kendinizi 'kadir-i mutlak', tek otorite ilan etmeniz ve anılan eylemlere yönelmeniz çok açık ve çok vahim bir suç niteliğini taşır. Bu koşullarda oluşturduğunuz yönetim, elbette ki, hukuken ve fiilen gayri meşrudur.

12 Eylülden sonra yaptığınız bütün konuşmalarda ısrarla parlamentoyu, Anayasayı, anayasal kuruluşları, sendikaları, dernekleri suçladınız. Görünüşte ve sözde, bu işyeri ve eylemleri; anarşi ve terörü durdurmak, demokrasiyi rayına oturtmak, tarafsız yönetim kurmak vs. gibi gerçekdışı bahanelerin arkasına saklanarak yapıyorsunuz. Oysa bugün ülkemizin tamamında tam bir devlet terörü hüküm sürmektedir.

Demokrasiyi kurtarmak, insan haklarını koruma adına, demokrasiyi boğazlıyor; insan haklarını ayaklar altına alıyorsunuz. Hiç kuşkusuz eylemleriniz TCK'nin 146. maddesini tam bir ihlaldir. Bir yandan Anayasayı ve anayasal düzeni zorla değiştirmeye teşebbüs iddialarıyla gencecik insanları asarken, öte yandan ortada ne Anayasa, ne kanun, ne de en küçük demokratik hak bıraktınız"

Evren Paşa en çok "anayasayı tebdil, tağğir ve ilga etmekle" suçlayan Gültekin öğretmenin Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı'nı "devletin maaşlı memuru" düzeyine indirgemesine içerleyecekti. TÖB-DER'i iyi ki kapatmışlar, yöneticilerini iyi ki içeri atmışlardı. Yoksa bunlarla uğraşmak gerçekten zordu:

"*12 Eylülden beri gündeminizden hiç düşürmediğiniz konulardan biri de Türkiye demokratik öğretmen hareketi ve bu hareketin somutlandığı TÖB-DER olmuştur. Darbenizden bir yıl önce, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca Genel Başkanı bulunduğum TÖB-DER'in faaliyeti durdurulmuş, merkez ve 670 şubesi kapatılmıştı. Biz yöneticiler, Ankara*

Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanmakta idik. Daha önce de hakkımızda açılan sayısız soruşturma ve dava beraatle sonuçlanmıştı. Sayısız aramaya karşın, Genel Merkezimizde ve şubelerimizde suç unsuru herhangi bir araç, belge vs. bulunmamıştı. Çünkü yasadışı bir faaliyetimiz yoktu; anarşi ve terörle ilgimiz yoktu. Anarşi ve teröre karşı olduğumuzu, demokrasiyi savunduğumuzu en az bin kez açıklamıştık; eylemlerimizle ortaya koymuştuk. Kaldı ki anarşi ve terörün hedefi örgütlerden biri olduğumuzu, onlarca şubemizin ve Genel Merkez binamızın defalarca bombalandığını, yüzlerce üyemizin faşist katiller tarafından öldürüldüğünü bilmeyen kalmamıştı..

"Türkiye'de eğitimin demokratikleştirilmesi, öğretmenlerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için uğraş veren TÖB-DER'in tüm eylemlerinde demokratik çerçevede kaldığı, suç işlemediği 12 Eylül öncesi yargı organlarının kararları ile de sabittir. Ancak yine TÖB-DER'in sadece demokrasi düşmanlarının kin, nefret ve garazına da muhatap olduğu bilinir..

" TÖB-DER gibi onurlu ve büyük bir örgütün 5 yıl Genel Başkanlığını yaptığım için Türkiye kamuoyu beni de yakından tanır; düşünce ve davranışlarımı iyi bilir.

Darbe hareketinizden sonra örgütümüze ve yöneticilerine karşı yeni bir karalama, baskı ve sindirme hareketi başlatılmıştır.

Kendilerinden başka herkese siyaset yapmayı yasaklayanların siyasi hesaplarla suçladıkları örgüt yöneticilerinden ele geçiremedikleri için yurttaşlıktan çıkarma tehdidi ile 'teslim ol' çağrısı çıkarmalarının elbette anlaşılır yanı vardır.

12 Eylülle kurduğunuz yönetim bugün beni; ya zulme, işkenceye, adaletsizliğe teslim olmaya; ya da yurttaşlıktan çıkarılmayı göze almaya kabule zorluyor"

Bence de sevgili kızım onlar gerçekten zor bir görevin üstesinden gelmeye çabalayan insanlardı. Alfabenin icadından 7000 yıl sonra yurttaşlarının yarısı okur-yazar olmayan ülkemizin öğretmenleri olarak; eğitimdeki bozukluk, gerilik, eşitsizliklerin giderilmesini istiyorlardı. Öğretmenlerin sendika hakkına kavuşturulmasını savunuyorlardı. Kısaca onlar ülkemi-

ze ve halkımıza karşı yurtseverlik görevini yerine getiriyordu..

"Bugüne kadar hakkımda açılan hiçbir davadan, sıkıyönetim dahil hiçbir mahkemeden kaçmadım. Özünde hak-hukuk arayan, bunun mücadelesini yapan bir örgütün genel başkanı olarak adalet önünde hesap vermeye her zamanki gibi açık olurum. Ama bugün ülkemde demokrasiyi boğazlayan, meclisleri zorla dağıtan, Anayasayı rafa kaldıran, temel insan haklarını hiçe sayan, yargı bağımsızlığını yok eden, kısaca 'kanun benim' diyen bir yönetim var. Böyle bir yönetime teslim olmak, ondan adalet aramak, inanç ve düşüncelerime, meslektaşlarıma karşı suç işlemek olur. Hiçbir yanıyla meşru olmayan bir yönetim çağrısına uymak, o yönetimi meşru saymak olur. Çok güçlü olan yurtseverlik duygularımın gereği olarak bu karara vardım. Beni yurttaşlıktan çıkarma girişiminin kanuni, hukuki, insani hiçbir yanı yoktur. Siyasi bir kararla yurttaşlıktan kağıt üzerinde çıkarılmış olmam, benim yüreğimden ve kafamdan yurt sevgisini söküp atamaz. Ülkemle ve halkımla olan canlı bağlarımı koparamaz. Gerçek yargıç olan tarih, sizi de, bizi de yargılayacaktır. Tarihin hükmü, her zamanki gibi yanılmaz ve şaşmaz olacaktır"

Vatandaşlıktan çıkarılmasına bir hafta kala Gültekin Öğretmen yine kara tahtasının başında ders veriyordu. Tarihin hükmünün yanıltıcı olabileceği olasılığını düşünmek bile istemiyordum. İyi öğreten, güzel anlatan öğretmenlerdi çünkü onlar...

Böyle öğretmenler istemiyordu Eylül İmparatorluğu. Ona göre öğretmen her şeyi bilen değil, "daima geride kalmasını" bilen kişiydi.

Nasıl öğretmen istedikleri, söylediklerinden belliydi.

"Öğretmen daima geride kalmasını bilen kişidir. Yetiştirdiği evlatlar bir zaman gelir çok üst makamlara çıkarlar. Mesela benim gibi Devlet Başkanlığına yükselir. Ama benim öğretmenim hâlâ daha öğretmendir. O, yetiştirdiği büyük adamlarla övünür"[123]

Korku içinde suskun toplumu eğitecek öğretmenlerin de, korku içinde suskun olmaları gerekiyordu.

[123] Kenan Evren

Defterlere Yapıştırılsın

Küçücük çocuklar hafızlar gibi ezberlemeye başladılar Atatürk'ün gençliğine söylediklerini, İstiklal Marşı'nı. İnanması güçtü ama her 7 yurttaştan birini içeri tıktıkları günlerde *"cezaevlerinde 55, okullarda ise 2 metnin.."* ezberlenmesi zorunlu olan bir ülke oluverdi Türkiye. Emirler yayımlandı:

"Türk istiklalinin ve bütünlüğünün düşebileceği tehlikeleri üstün bir deha ve dille anlatan, milletimizin düşebileceği tehlikeler karşısında çareleri gösteren, Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabesi'nin ve İstiklal Marşı'nın öğrencilerin hafızalarına en iyi şekilde yerleştirilmesi gerektiğini anımsatan milli eğitim müdürler 'ilgili ders öğretmenleri, öğrencilere, bunları tam metin halinde ezberleteceklerdir..' diye buyruklar verildi".

Başkentin kıyısında Şereflikoçhisar lisesinde, Yüzbaşı İsmet ile Yüzbaşı Tahir'in dağıttığı metinler *"gençliğin yeni bir milli devletin emrinde olmasını isteyen"* 1930'lu yıllardaki Alman Propaganda Bakanlığı'nın bildirilerini anımsatıyordu;

"1) Atatürk hayatı boyunca verdiği mücadeleleri ile uygulamalarıyla, demeçleriyle ve Türk gençliğine emanet ettiği Cumhuriyet ile 'Milli Mefküre'nin ne olup ne olmayacağını, hayali manada değil, gerçek alanda göstermiştir. Bu mefküre (ideoloji), Atatürk ilkeleridir. Atatürk'ün en belirgin özelliği, bütün dünya düşünürlerinin, yazarlarının da kabul ettiği gibi, 'milliyetçiliği'dir.

2) Biz, milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını da fazla faaliyetle telafiye çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet nazariyesini, milliyet ülküsünü çözüp dağıtmaya çalışan nazariyelerin dünya üzerinde tatbik kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar, hadiseler ve müşahedeler, insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hakim olduğunu göstermiştir: ve milliyet prensibi aleyhinde büyük ölçüde milli tecrübelere rağmen, yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir. (1923)

3) Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olursa, o topluluğa dayanan cumhuriyet, o kadar kuvvetli olur.

a) Moskova'da 1955 yılında komünist parti temsilcilerinin katıldığı toplantıda komünizmin gayesi ve ulaşmak istediği hedefler tespit edilmiş ve bunlar uygulanmak üzere, komünizmin ana ilkeleri olarak dünyadaki bütün komünist teşkilata yayımlanmıştır. Direktif mahiyetinde hazırlanan bu ana ilkeler şunlardır:

Komünist ve sosyalist partilerin kurulmasını teşvik edecek ve zorlayacaksınız. Eğer partiler kurulmuşsa işbirliği yapacaksınız.

Memleket halkını mümkün olduğu kadar sınıflara ve zümrelere böleceksiniz.

İşverenle işçi arasında devamlı anlaşmazlık konuları yaratacaksınız.

Komünist rejim kökleşinceye kadar memleketinizde komünist tehlikesinin olmadığına inandıracaksınız. Sizin niyet ve çalışmalarınızı sezenleri vehimli ve jurnalci olmakla suçlayacaksınız.

Gizli ve açık din düşmanlığı yapacaksınız. Mezhep ve tarikat münakaşalarını tahrik edeceksiniz.

Her milli dava ve davranışın karşısında tamamıyla hissiz ve önleyici yazılar neşredeceksiniz. Her milli varlığı yıkmak için gayret sarf edeceksiniz.

Politika, edebiyat ve bütün sanat kollarında fikirlerinize uymayan ve komünist temayüllü olmayanların bütün şöhret, itibar ve otoritelerini yıkmaya çalışacaksınız.

Halkın çok sevdiği ve millete kabul ettirilmiş olan kahramanları yıkmak zor olacağından, onları kendinize bayrak yapacak, onların fikirlerini kendi açınızdan yorumlayacaksınız.

Romanda, şiirde, yazıda, karikatürde sistemli ve maksatlı olarak işçinin ve köylünün sefaletini mübalağalı bir şekilde açıklayacaksınız.

Tercümelerinizde batının komünist veya komünist sempatizanı olan yazarların eserlerini tercih edeceksiniz.

Milletinize batı bloku düşmanlığı aşılayacaksınız.

Nizamlara, kanunlara karşı gelenleri destekleyeceksiniz. Kargaşalık çıkarmak için muhalefet duygularını isyan derecesine çıkaracaksınız.

Sendikaları, gençlik derneklerini, sanat birliklerini ve halk topluluklarını ele geçirmeye çalışacaksınız.

Komünizmi açıkça savunmaktan mahrum kaldığınız takdirde sosyalizmi, sosyalist yayın yapamadığınız takdirde işçi haklarını savunarak yine amaca uygun çalışacaksınız.

Barış, bağımsızlık, özgürlük, insan hakları, medeni haklar, fikir işçileri, işçi hakları, grev hakkı, hayat standardı, ucuzluk, açlık, emperyalizme paydos, yabancı kapitalistler defolun gibi sloganları maksatlı bir biçimde, her fırsatta tekrarlamak, hedef olacaktır."

Bu iki yüzbaşının lise öğrencilerinin defterlerine yapıştırmalarını istedikleri *"Atatürk ve Görüşleri"* başlıklı bildirinin biz de yabancısı değildik. Alanların tek adamı her şeyin başkanı Evden Paşa da *"bakın şimdi size ne okuyacağım"* diyerek cebinden çıkardığı bir kağıttan *"komünistlerin amaçlarını"* okuyordu.

Kafa Cambazı Kurumlar

Evren paşa başöğretmendi. Ülke gençliğinin bundan böyle nasıl yaşayacağı artık belliydi. Neyi okuyacaklar, nasıl düşünecekler, ne yapacaklar, ne zaman yapacaklar... tek tek düzeliyordu.

YÖK diye bir kurum oluşturuldu önce, ilk üç yıl içinde 1253 öğretim üyesi uzaklaştırıldı üniversitelerden.[124]

"Hitler 5 yılda 2800 öğretim üyesini atarsa, Doğramacı 3 yılda kaç kişi atar?" diye yapılacak bir oran hesabında bile doğruyu bulamıyorlardı. 1680 öğretim üyesi atmalıydılar oysa 1253'ünü atmışlardı. *"Yoldaşların sığınağı.."* kabul edilen üniversitenin istendiği gibi temizlenemediğinden yakındılar sık sık.

İşten atmanın geçerli bir yol olmadığını anladıklarında, geri kalanların eğitilmelerini sağladılar. Yüksek Öğretim Öğrenci Eğitimi'ni planladılar önce. Planlamanın amacı, Alman Bilim, Eğitim ve Halk Kültürü Bakanı B.Rust'u anımsatıyordu. Okullar *"kafa cambazı.."* kurumlar olmaktan kurtulacaktı. Yeni bir *"milli devletin"* gençliği yetiştirilmeliydi:

[124] Üniversitelerden çeşitli neden ve yöntemlerle atılan, uzaklaştırılan öğretim üyelerinin sayısı, 1987 yılında 4970'e ulaşacaktı. Bu konuda birbirini doğrulayan veriler ne yazık ki yok. Öğretim Üyeleri Derneği'nin ve 1402 Kurultayı Bilgi Kütüğü sayıları farklı. Ama o yıllarda üniversiteye yapılan baskıyı KTÜ'den Harita Yüksek Mühendisi Haldun Özen "12 Eylül'ün Cadı Kazanı" kitabında anlattı. İmge Kitabevi, Mart 2002

"Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları temeline dayanan milli birlik ve bütünlüğü geliştirmeye, korumaya, kollamaya ve sonsuza dek sürdürmeye yönelik;

Devletine, TC Anayasası'na ve bu Anayasa ile kurulan Atatürk milliyetçiliğine inançlı, hür demokratik ve laik devlet ve hukuk düzenine, milli ülkü ve değerlerine bağlı, saygılı, cumhuriyet ve cumhuriyetin niteliklerine sadık, onu korumada ve kollamada kararlı vatan ve millet sevgisiyle dolu sağlıklı, faziletli;

Yeni nesiller yetiştirmek ve bu esaslar içerisinde güçlendirmek üzere eğitim gören gençleri doğru ve tam bilgilerle donatmak;

Cumhuriyete ve Türk toplumuna yönelik sistemli, planlı, çok merkezli, çok yönlü ve sürekli tehdidin ve bu tehdide bağlı iç ve dış odaklarının uyguladığı psikolojik harekatın etkisiyle eğitimdeki gençlere sempatizan kitle oluşmasını, gelişmesini önlemek, durdurmak ve etkisiz kılmak için her türlü üniversite ve yüksekokullardaki eğitimden yararlanmak suretiyle iç ve dış tehditle çok büyük bir mücadelenin fikri yığınağını sağlayarak inanç, düşünce ve fikir birliğine oturtulmuş gençlik yapısı oluşturmak amacıyla verilecek eğitimin içeriği ve alınacak tedbirlere ait temel esasları belirtmektedir."

Öğrenciler bu amaçlar doğrultusunda yetiştirileceklerdi; onlar da "korumaya kollamaya" programlanacaklardı.. Bütün bunlar bir "alışkanlığa" dönüştüğünde ülkenin sırtı yere gelmezdi.

"Gençlikte elde edilen alışkanlıklar hayatın sonuna kadar devam eder. Bugün bende ve arkadaşlarımda birçok alışkanlıklar peydah olmuştur. Bu gençliğimizde bize aşılandı.

Mesela ben hiçbir zaman mendilimi sol cebimden başka yere koymamışımdır. Bildim bileli oradadır. Para cüzdanım bir yerdedir, kalem bir yerdedir. Yer değiştirmemiştir. Neden? Bu bir alışkanlıktır."[125]

Her on yılda bir iktidarı ele geçirmek alışkanlığına, uysallıkla, başkaldırısız evet diyecek gençler yetiştirilmek isteniyordu. Bugünün gençleri de, yarının "genç nesli" de böyle olmalıydı.

[125] Kenan Evren'in 23 Aralık 1983 tarihinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesin'de yaptığı konuşmadan.

İlkokulda, ortaokulda, lisede, yüksekokul ve üniversitelerde tüm yatılı öğrenciler ülkenin bir başından bir başına *"tanrımıza hamdolsun, milletimiz varolsun.."* duasıyla yemeğe başlamak zorundaydı artık. Milli Eğitim Bakanlığı İç Hizmet Yönetmeliği bu yönde değiştirilmişti. Çocuklar evde niçin dua ederek yemeğe başlanmadığını sormaya başlamışlardı.

Milli Değerler, Hedefler

Öğrencileri yetiştirecek öğretim üyelerinin de yetişmeye, *"milli devletin gençliğini"* yetiştirmeye değer insanlar olması gerekiyordu. Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarını yetiştirme programının amaçları da çağdışıydı:

"Yükseköğretim kurumlarında mevcut öğretim elemanlarının Atatürkçü düşünce, Atatürk milliyetçiliği, Atatürk ilke ve inkılapları konularındaki bilgilerini tazelemek, bu alanda çeşitli araştırma merkezleri ve üniversiteler eliyle gerçekleştirilen gelişmeleri aktarmak, Atatürkçü düşünceyi ortadan kaldırmaya yönelik yıkıcı ve bölücü ideolojik akımlara karşı fikirle mücadele yöntemlerini belirleyerek kendilerine teslim edilen gençlerin aynı doğrultuda belirlenmesini sağlamak amacıyla alınacak tedbirlerin içeriği ve uygulamalara ait temel esasları belirlemek."

Yükseköğretim gençliğinin *"milli değerler, hedefler ve Atatürk ilkeleri yolundan sapmalarına sebep olabilecek ideolojik tehditleri"* belirleyecek *"karşı önlemleri"* gösterecek *"sürekli görev yapacak"* bir kurul belirlenecekti. Böylece güvenlik ve haber alma örgütleri bir daha çıkmamak üzere yükseköğretim kurumlarına yerleştiriliyordu.

Ders notlarında, okutulan kitaplarda ve dersliklerde işlenen konularda *"bilerek veya bilmeyerek gösterilen hedeflere ters düşen ifadelere engel olmak maksadıyla Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından etkin bir kontrol sistemi tesis edilerek bu sistemin bütün yükseköğretim kurumlarında uygulanması sağlanacaktı"*

"Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Ders Kitabı'nın.." konu başlıkları belirlendi önce. *"Milli Bayramlar, milli ve önemli günlerde yapılacak faaliyetler"* sıralandı tek tek. *"Kurtuluş ve anma günlerinde de.."* birlik ve beraberlik sağlanmalıydı. *"Sosyal ve Kültürel Faaliyet Planı"* çıkarıldı.

"Çeşitli yarışmalar da .." bir ilkeye bağlanmalıydı. Gezi ve Uygulamalı Eğitim, Yayın, Spor Faaliyeti planları yapıldı. *"Milli devletin"* gençliğinin bundan böyle nasıl yetişeceği belliydi.

Öğrenci gençliğin yetiştirilmesinde en büyük sorun, kuşkusuz öğretim elemanlarından kaynaklanacaktı. Üniversitelerden uzaklaştırmanın bir çözüm yolu olmadığı çabuk anlaşılmıştı. *"Öğretim elemanı olacakların seçiminde titizlik gösterilecek, güvenlik soruşturmasından geçmeyen kimselerin öğretim elemanı olarak çalıştırılmasına imkan verilmeyecekti"*

İdeolojik saldırının ilkeleri belli olmuştu.

"Her yıl Atatürk ilke ve inkılapları ile, ülkemizin stratejik kaderine bağlı tehdit konuları.." işlenecek, bütün ülkede seminerler, sempozyumlar, konferanslar, kongreler ve paneller düzenlenecekti. Bu amaçla *"ilgili kuruluşlarla.."* işbirliği yapılacaktı. Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı ve benzeri kuruluşların adı *"ilgili Kuruluşlar"* olmuştu artık.

"Türk Bilim Eğitim ve Halk Kültürü Bakanı" olmayı en çok hak eden Prof. Doğramacı yönetimin gönderdiği adı sanı bilinmeyen *"konferansçılardan"* duyduklarından hoşnuttu. Yetenekli insanlardı, doğruyu söylüyorlardı üstelik. Biri *"elimize verilen bu nadide varlıklara, yalnız salt bilimsel teori ve literatür bilgiler vermek yeterli değildir ve olamaz"* diyordu. Bir başkası *"kuvvetlendikçe budanan zayıfladıkça yoksullaşan ülkemiz"* diye ağlıyordu.

Biri *"özerk üniversitelerdeki samimi ve bilimsel çalışmalar, çok defa eğitimli profesyonel psikolojik harekat uygulayıcıları tarafından saptırılarak, düşünce ve kelimelerin savaşı haline dönüştürülüp, bilim adına ideoloji kavgaları yapılmaktadır"* diye konuşuyordu. Bir başkası *"güçlü devlet baskısı kalkarsa, yıkıcıların terörü hortlar"* diye haykırıyordu.

Yükseköğretim öğrenci eğitimi ve öğretim elemanları yetiştirme programı, Eylül İmparatorluğunca gerçekleştirilmişti.

Basına kapalı toplantılarda ülkenin *"stratejik kaderinden"* kaynaklanan *"tehdit konusu komünizm.."* üzerine akıl almaz şeyler anlatılmaya başladı.

"Salt bilimsel teori ve literatür bilgiler" yeterli değilse *"ülke potansiye-*

linin en nadide unsuru olan gençliği, yabancı fikir, ideoloji ve ülkelerin hedefi olmadan şuurlu, inançlı ve kişilik sahibi fertler haline getirmek, düşman propagandasına fikren ve ruhen karşı koyacak hazırlığa eriştirmek" yeterli olabilirdi.

Sanki savaş başlamıştı da seferberlik ilan edilmişti. "*Düşmandan, hedeften, görevden..*" söz ediliyordu durmadan.

Yıllardır gizliliğini koruyabilen konferansların ilki, 1984 baharında açıklığa kavuşturulabildi. Daha sonradan "*Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri*" adı ile "*üniversitelerde müracaat dokümanı olarak kullanılması uygun mütala edilen*" bir kitap olarak da yayımlandı.

1950'li yıllarda Türk vatandaşlığına kabul edilmediği söylenen Prof. Doğramacı, aradan yıllar geçtikten sonra birinci sınıf Türk vatandaşları arasına katılınca, elbette böyle bir kitabın önsözünü yazmaktan da çekinmezdi.

Kalemi eline aldı ve "*Atatürk'ün en çok güvendiği unsur olan Türk gençliğinin..*" diye başladı yazmaya.

"*Büyük bir bölümünü bünyesinde bulunduran üniversitelere 12 Eylül 1980 öncesinde el atarak, olayların içerisine çeken ve böylece üniversitelerin derin yara almasına sebep olan yıkıcı ve bölücü akımların niyet ve maksatlarını, uygulama taktiklerini ve son Türk devletini parçalamayı amaçlayan hedeflerini gözler önüne sermek üzere ilgili makamların üniversite camiasına konferanslar vermesi Başbakanlık tarafından uygun görülmüştür.*"

Anlaşıldığına göre kendi kendine hiçbir şey yapmıyordu Prof. Doğramacı, bir hükümet programının gerekleriydi yapılanlar.

Dil kurallarında da çok titiz davrandı ünlü hoca. Yıkıcı, bölücü, anarşi, terör sözcüklerinin özellikle büyük harfle başlamasını istedi. İlgili makamların kimler olduğu, adları, sanları, geldikleri yer, yaptıkları iş önemli değildi. Onun için önemli olan son Türk devletinin kurtarılmasıydı.

5 bölüm, 17 kısım tekmili birden; ceman 186 sayfadan oluşan bu başyapıtı dilerim sana okutmazlar sevgili kızım.

Ülkemizin düşmanları anlatılarak başlanıyor yapıta, Çar 1. Petro'dan Katerina'ya, Stalin'den son SSCB yöneticisine dek herkes bize düşmanlık

için yaratılmıştı. Ruslar açık denizlere çıkma hummasına yakalanmışlardı. Boğazın mavi sularında söndürmek istiyorlardı ateşlerini. Ancak *"ülkemizi içten yakmaya yönelik soğuk savaş metodlarını"* kullanmaktan da geri kalmıyorlardı.

Bulgarlar da pek dost değillerdi. Karadeniz'den Adriyatik'e, Tuna'dan Ege'ye uzanan Bulgar İmparatorluğu düşü ile huysuzlanıyorlardı.

Suriye'nin ne mal olduğu her hallerinden belliydi. Hatay'ı kendilerinin bildikleri yetmiyormuş gibi Doğu Toroslar'a dek uzanan topraklarımızda gözleri vardı.

Irak "tarihten kaynaklanan birtakım duygularla" güçlü bir Türkiye istemiyordu öteden beri.

İran'a, İslam devrimi ihracı için Türkiye pazarı çok çekici geliyordu. Üstelik *"Irak'ta aleyhimize örgütlenen bazı etnik grupları destekleyerek"* sinsi faaliyetlerini yürütüyorlardı. O zaman Kürtler yoktu dağ Türkleri vardı. Bu nedenle Kürtler denilmiyordu ama bunlar Kürt'tü.

Yunanistan'a gelince, gerçekçi olmak gerekiyordu. *"İyi planlanmış geleneksel milli politikalarıyla.."* başımız uzun süredir dertteydi.

Dört bir yanı düşmanla çevrilmiş bir ülkenin gençliği olmak, her şeyden önce uyanıklık istiyordu.

"Üniversite Gençliğine Yönelik Psikolojik Harekat Tehdidi" bölümünde bilimsel davranma çabalarının izlerine rastlanıyordu. Bu terime ilk kez *"1951 yılında Webster sözlüğünde"* rastlanıldığı, benzetmek gibi olmasın *"İkinci Dünya Savaşı'nda yürütülen Alman faaliyetleri olarak"* tanımlandığı belirtiliyordu.

Yapmaya çalıştıkları işin neye benzediğini, neleri anımsattığını hiç düşünmüyorlardı.

Jeopolitik ve jeostratejik olarak Türkiye *"bir Balkan, bir Ortadoğu, bir Akdeniz ülkesi"* olmakla birlikte, bir Atlantik ülkesiydi de. Türkiye nasıl Atlantik ülkesi olur diye düşünmene gerek yok. "NATO üyesi olması nedeniyle ve Atlantik Körfezi diye bilinen Akdeniz üzerinde bulunması sebebiyle" bir Atlantik üyesiydi Türkiye.

İşte bu nedenlerle *"psikolojik harekatta"* Sovyet tehdidinin değişmez bir hedefiydi.

Bu psikolojik harekattan devlet ve siyaset adamları başta olmak üzere herkes payına düşeni alıyordu.

Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e yazdığı mektupta böyle bir tuzağa düştüğü görülüyordu. Demirel'e göre *"Kars'ın düşman işgalinden kurtuluşundan bu yana geçen 60 yıl içinde Kars kalesinde dalgalanan ve hiç inmeyen Türk Bayrağı 1 Mayıs günü indirilerek yerine kızıl bayrak çekilmişti."*[126]

Demirel 17 Mayıs'ta bayrağın gönderine yeniden çekildiğini yazarken belli ki mutluydu. Durumun bir tuzak olduğu 1982 kışında ortaya çıktı. Birileri Demirel'i, Demirel de hem Cumhurbaşkanı'nı hem de halkı yanıltmıştı. Askeri hükümetin İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner *"Kars kalesine orak çekiçli bayrağın çekilmediğini"* 18 Temmuz 1978 tarihli bir raporla kanıtlayarak kanıtlıyordu.[127]

"Kalesine kızıl bayrak çekilen serhat kentlerimiz var.." propagandası yapmak için yalanın dolanın bu kadarı da fazlaydı. Ama onlar buna psikolojik savaş diyorlardı.

Gazeteci olarak bizler de bu savaşın kurbanıydık bir anlamda. Kars kalesine kızıl bayrak çekilmesi olayından sonra, ana muhalefet lideri Demirel'in başlattığı Bayrak Mitingleri'ni izlerken boğazımıza kadar yalana battığımızın ayırdında değildik.

Yoldaşların Sığınağı

Bilmeyenlerin öğrenmesi, duymayanların duyması gerekiyordu. Sovyetler Birliği Psikolojik Harekat Teşkilatı'nın *"500 bin personeli ve yıllık 3 milyar dolarlık" bir gücü* vardı. Kitabı hazırlayanların yüreklerinde kuzey ve batı düşmanlıkları zaman zaman aynı ağırlıkta gibiydi. Psikolojik harekat uygulamaları *"Yalnızca Doğu Bloku ülkelerine has bir uygulama olarak ele alınamazdı. Batıda da vardı.Örneğin Megalo İdea ve benzeri hayallere sahip ülkelerin hepsi, bu müthiş silahtan istifade etmek"* çabasındaydılar.

Psikolojik harekatta *"en yumuşak karın"* üniversite gençliğiydi.

---

[126] Süleyman Demirel'in 24 Mayıs 1978 tarihli bu mektubunu Cüneyt Arcayürek, Demokrasi'nin Sonbaharı 1077-1978 kitabında açıkladı.

[127] Danışma Meclisi'nin 17 Kasım 1982 tarihli toplantısı

"Profesyonel propagandistler tarafından hedef alınan üniversite gençliği ve idarecileri idealist duygu ve özellikleri nedeniyle hasım ülke ve ideolojilerinin bir vasıtası haline dönüştürülüveriyorlardı"

Fransa'da öğretmenlerin yüzde 25'i Fransız Komünist Partisine, İtalya'da ise yüzde 49'ının İtalyan Komünist Partisine üye olmaları dünya da *"yoldaşların başlıca sığınağının üniversiteler olduğu gerçeğini"* ortaya çıkarıyordu.Yoldaşların sığınaklarının süreç içinde ırkçıların ve dincilerin sığınağı olabileceği ya hiç hesap edilmiyor ya da bunu amaçlamıyordu.[128]

Sen daha küçücüktün ama onlar el ele vermiş geleceğini çağın dışına taşıyorlardı. Yeni doğan bin bebekten yüzünü yaşatamayan bir ülkede büyüyenler için hazırlanan tuzaklardan ürkenler çok haklıydı.

"Ülkemizin iç güvenliğinden sorumlu bütün kuruluşlar tarafından belgelere dayanılarak müşterek bir çalışma sonunda oluşturulan" bir kitap üniversite gençliğine okutuluyordu.

"Her türlü fikri cereyanın serbestçe tartışıldığı demokratik ülkelerin sağladığı imkanlar, çok zaman planlı ve devamlı faaliyetler olarak tanımlanan düşman psikolojik harekat uygulamalarına en uygun ortamı oluşturur." denilerek demokrasiyi "olmasa da olur" kavramlar arasına ustaca sokuyorlardı.

Demokratik rejimlerde *"Fikir hürriyeti adı altında, fikir savaşları sürdürülüyor ve geniş halk kitleleri psikolojik baskı altına alınarak"* hedefe varılmak isteniyordu. Kısaca *"üniversite camiası açısından durum, çok karmaşıktı"*

"Hedef gruplar arasında ilk akla gelecek kitle mutlaka idareciler ve öğ-

[128] Örneğin 1992 yılında açılan 23 yeni üniversitenin tümüne yakın kısmında yönetimlerin tarikatçılardan oluşacaktı.(Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği açıklaması, 8 Ekim 1993) Dinciler açısından süreç hızla tamamlanacak Erzurum Atatürk, Şanlıurfa Harran, Malatya İnönü, Van 100.Yıl, Diyarbakır Dicle, Elazığ Fırat, Çanakkale 18 Mart, Denizli Pamukkale, Kütahya Dumlupınar, Konya Selçuk, Samsun 19 Mayıs, Ankara Gazi, Kayseri Erciyes, Kırıkkale, Niğde ve Sakarya üniversitelerinde irticai kadrolaşma saptanacaktı.(20 Haziran 1998) 2002'ye gelindiğinde İrtica yanlılığı suçlamasıyla bu üniversitelerden uzaklaştırılan bazı bilim adamları AKP hükümetlerinde bakan olacaklardı. Milli Güvenlik Kurulu'nun "ırkçılık ve milliyetçiliği bir iç tehdit unsurları" olarak saydığı 1990'lı yılların sonunda yılında ise iş işten geçmiş olacaktı.

retim görevini yürüten kadrolar olacaktır. Gençlik üzerinde her yönü ile etkili olan öğretim kadroları, düşman psikolojik harekatının en önde gelen hedefidir. Bu kadrolarda, orta yaş ve olgunluk dönemindeki ihtiyaçların ağır bastığı, geçim ve hayat şartlarından doğan endişelerin çoğaldığı bir devredir. Bu dönem insanına yaklaşma yolları genelde; ücret, fiyat, zam ve benzeri ekonomik faaliyetler üzerine bindirilmeye çalışır. Planlanan fikirler, bu temalar ağırlıklı muhteva içinde takdim edilir.

Olgunluk ve yaşlılık dönemi ise şefkat, yardım, acıma ve benzeri duyguların ağır bastığı bir devredir. Silahsızlanma, barış dernekleri, af örgütleri bu samimi şefkat ve acıma duygularının istismar edilmesinden doğmaktadır."

"İlgili makamlar" bu konferanslarını koca koca öğretim üyelerinin gözlerinin içine baka baka veriyor, herkes kuzu kuzu dinliyordu. Bilim adına, özgürlük adına, bağımsızlık adına *"siz ne yapıyorsunuz.."* diye karşı çıkan tek kişi yoktu.

"Düşman psikolojik harekatının üçüncü ve yaygın grubu" güvenlik ve haberalma uzmanlarına göre, gençlik ve özellikle üniversite gençliğiydi.

"Cesaretin çekingenliğe, macera isteğinin rahata, duygularının mantığa üstün geldiği; arama, öğrenme ve dinamizm çağındaki bu dönemde en etkin duygu otoriteden kurtulma duygusudur.

Bu analizlerden yararlanmak isteyen düşman psikolojik harekatı, bütün planlarını genç neslin bu özellikleri üzerine bina etmektedir.

Çeşitli kitle iletişim araçları ile gençlik kesimine aktarılan bu temalar büyük etki göstererek her türlü otoriteye karşı davranışların doğmasına sebep olmuş ve olmaktadır.

Ekonomik ve sosyal hayattaki hızlı gelişmeler bir çok müspet sonuçlar doğurmakla birlikte, hassas bir dönemde bulunan gençlik kesiminde uyumsuzluk ve dengesizliklere de yol açabilmektedir. Ülkemizdeki temel koruyucu müesseselerin eksikliği veya yetersizliği bu uyumsuzlukları arttırıcı rol oynamaktadır. Ülkede mevcut bilgi boşluğu ve bu boşluktan kaynaklanan kavram kargaşa, bilimsel fikirler yerine siyasi tartışmaların doğmasına sağ-sol, ilerici-gerici, komünist-faşist gibi ithamların sempati ile karşılanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da milli fikir ve

ülküler ile temel vatandaşlık bilgilerinden mahrum bırakılan dimağlar dış ve iç tehdit mihraklarının ideolojik kirlenmesine maruz bırakılmıştır.

Köklü ve samimi çözümler sunulmadığından milli hedef ve menfaatler istikametinde şuurlandırılması gereken gençlik, başıboş kalmış, sağlam bir psikolojik ve sosyal yapı oluşturulmadığından bu başıboşluk ve otorite tanımama önce sokağa, sonra üniversitelere, neticede de ülke sathına yayılmıştır."

Ülkenin geleceği dedikleri gençliği, yüzleri kızarmadan vicdanları sızlamadan böyle değerlendiriyorlardı. Onlara göre gençlik "milli fikir ve ülküden" yoksun bırakılmıştı.

Şarlatanlar Döneminde Bile

Aşı tutarsa, Eylül İmparatorluğu'nu koruyacak ve kollayacak zinde güçleri olacaktı.

"*Bu bakımdan alınacak önlemlerin ağırlığı devleti ilgilendiriyordu*" ve bu çerçevede "*öğretim kurumlarında ideolojik amaçlı örgütlenmelere, gruplaşmalara olanak tanımaması..*" ilk önlem olarak belirleniyordu.

Polis Devleti'nin polis denetimindeki üniversitesine doğru güvenlik adımları atılıyordu. Başka önlemler de vardı:

Öğretim kurumlarında yönetim organlarının ideolojik çalışmalara karşı yapacakları mücadelede; izleme ve denetimlerin sürekli olması isteniyordu.

Öğrenci ve öğretmen kaynaşması önlenmeliydi.

Okulda, yurtta boş zamanlarda ortaya çıkan sorunlar süratle çözümlenmeliydi.

Genelde eğitim sisteminde görülen, öğrencilerin ve eğitimcilerin halkı tepkilerini çeken sorunların çözümünde çok dikkatli olunacak ve zaman yitirilmeyecekti.

Aşırı solcuların, bölücülerin, ırkçıların, irtica yanlılarının şimdiye dek yaptıkları tek tek sıralanıyordu. Bu bölümün başlıkları bir savaş planının yazımını anımsatıyordu. Halkının bir bölümüne savaş ilan etmiş imparatorluğun savaş planıydı bu gerçekten. "*Yıkıcıların muhtemel hareket tarzları, imkan ve kabiliyetleri, yığınakları*" gibi başlıkların altları koyu bir kinle çizilmişti.

Güvenlik ve haberalma örgütlerinin verilerine dayanarak yapıldığı söylenen çalışmada *"aşırı sol ve ilegal örgütler"* yeni dönemde de *"melanetlerini"* sürdürüyorlardı. 12 Eylül harekatı ile aşırı solda yer alan örgütlere her ne kadar *"yüzde 35-30 güç kaybı verdirilmişse de, 98 bin 904 örgüt üyesi yakalanmışsa da, bunlardan 21bin764'üne hüküm giydirilmişse de.."* sorun çözümlenememişti.

Cezaevlerinde Marksist-Leninist teorik eğitimlerini güçlendiren militanların tahliyelerini müteakip; öğrencileri kendi aralarında diğer meslek mensupları ve işçileri de kendi çevrelerinde, saflarına kanalize edecek veya sempatizan kadro oluşturacak nitelikte faaliyet sürdürüyorlardı.

Gelecek için açılan bakla falında kabak yine, solcuların başına patlayacaktı. *"Ülkeyi 12 Eylül öncesi ortama getirme hazırlığı ve beklentisi içinde hareket ediyorlardı"* çünkü onlar.

Biricik müttefikimiz ABD'nin "Şarlatanlar Döneminde"[129] bile böylesine bir karşı politika izlenmemişti.

"İşçi, memur, öğretmen ve üniversite gençliği içerisinde hücre teşkilatı kuruluyordu.. Mevcut potansiyellerinin bir tek siyasi yapı altında toplanmasını gerçekleştirmeyi amaçlıyorlardı.. Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarına sızarak yeni kadrolar oluşturabileceklerini düşünüyorlardı.."

Üniversitelerde öğretim üyelerine konferanslar verme aşamasına gelen güvenlik ve haber alma örgütlerinin değerli elemanlarının uyarı görevleri de vardı. Uyarıyorlardı, tarihteki acımasızlıkların simgesi olan imparatorları anımsatan biçimde uyarıyorlardı. Onlara göre *"güçlü devlet baskısı kalkarsa.."* yıkıcı unsurların terörü yeniden hortlayabilirdi..

Yıkıcı unsurların sağ kanadında durum daha değişikti. *"Irkçılık ve ülkücülük tehdit olma niteliğini sürdürmüyorsa da, yakalanan grup mensuplarının itirafları ve büyük bölümü neticelenen hukuki kovuşturmalar ile 576'sı adam öldürme olmak üzere, 1790 faili meçhul silahlı eylemin bu*

[129] Şarlatanlar Dönemi, Lillian Hellman'ın bir yapıtı. Tomris Uyar'ın çevirisinde şöyle anlatılıyor o dönem: Amerika, İkinci Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmıştı. Başka bir savaşa girdi... bir "soğuk savaş"a. Bu savaşta düşman, faşizm değildi artık, komünizmdi. Senator McCarthy, çok sayıda devlet memurunun ve sanatçının komünist olduğunu ileri sürdü, bu konuda elinde belgeler bulunduğunu açıkladı... Temsilciler Meclisi'nde bir "Amerika'ya Karşı Çalışmaları Araştırma Kurulu" oluşturulmasını sağladı. Bir "cadı avı" başlamıştı.

unsurlarca gerçekleştirildiğinin açıklık kazanması bu kesimin terör ortamındaki yerini ve tehdit teşkil etme gücünü.." belirliyordu.

"*Ülkücü unsurların gençliğe dönük*" *bugünkü çalışmalarının amacı* "*mevcut potansiyellerini şiddet eylemlerine sokmaksızın korumak, kopmaları izale etmek, dağınık ve kararsız görünümdeki taraflarını orta vadede organize duruma getirmeye..*" hazırlamaktı. Irkçılar ve ülkücüler sonuç olarak şiddet eylemlerinden uzakta, yeni bir örgütsel yapı arayışı içindeki masumlardı.

Zararlı dini unsurların da fazla bir zararları yoktu. "*Siyasi platformda etkili olabilmek açısından parlamento içinde ve dışında yer alan siyasi organizasyonlarla, oy potansiyeli sağlama karşısında ilişkilerini geliştirebileceklerdi. Orta vadede, öğrenci yurdu, pansiyon ve özel okul açma çalışmalarını arttıracaklar, uzun vadede ise İslam Devrimi yanlısı güçlere silah sağlayacaklardı*"

Irkçıların, ülkücülerin, dincilerin Türk ve İslam bir ülkede, bu kadarcık yaramazlıkları da olmayacak mıydı?

Güvenlik ve haberalma örgütlerinin ortak çalışmaları sonunda "tehdit"lerin amacı ve hedeflerinin ne olduğu ortaya çıkarılmıştı:

"*Ülkemize yönelik bütün ideolojik tehdit merkezlerinin amacı Atatürk ilkelerini yıkmaktır. Uygulanan teknikler açısından Türk insanının ortak hassas ve duyarlı olduğu kutsal duygu ve düşüncelerin ustaca istismarı hedef alınmıştır. Mevcut veya suni şekilde oluşturulan bütün problemlerin tek ve tedavi götürmez müessesesi veya kaynağı olarak; Anayasa ve Anayasanın öngördüğü devlet düzeni gösterilmektedir.*"

Atatürk ilkelerini yıkmayı amaçlayan ideolojik tehdit odaklarının kullandıkları temalar "*aynı merkezden*" üretiliyordu.

Onlar durmadan "*hak, adalet, eşitlik, özgürlük, tam bağımsızlık*" diyordu. "*Emperyalizm, sömürü, geri kalmışlık, dünya barışı, bölge barışı, uydu devle..*" *sözcükleri* dillerinden düşmüyordu.

"*Rüşvete, vurguna, yolsuzluğa, ahlaksızığa*" karşı olmak gibi takıntıları vardı.

Eylül İmparatorluğu'nun tarihe böyle belgeler bırakmasına çoğu zaman seviniyorumdum sevgili Ekin. Bırakmasalardı nasıl anlatırdım olan-

ları sana. Hitler'in Almanyası ya da Mussonilini'nin İtalyası ile karıştırdığımı söylerdin. "*Babam çok yaşlandı her şeyi birbirine karıştırıyor*" der, üzülürdün üstelik.

1940'lı yılların baskı rejimleriyle 1980'li yıllarda yaşadıklarımızı hiç karıştırmadım, ama hep karşılaştırdım. Ne oldu biliyor musun, 1986'lı yıllarda ülkemizdeki ırkçıların, ülkücülerin, dincilerin büyük çoğunluğu aklandılar. Sen daha yokken, cezaevlerine giren sevgili arkadaşlarımız, can yoldaşlarımız hâlâ özgürlüklerine kavuşacakları günleri bekliyorlar.

Bomba Gibi Gençler

Çok kısa bir süre sonra amaçlarına ulaştılar. Üniversiteye serptikleri çağdışı tohumlar filiz veriyordu.

12-24 yaşındaki gençlerin yarıya yakını roman, öykü kitapları okumuyorlardı. Geriye kalanların büyük bir kısmı da polisiye, serüven ve aşk konularını yeğliyorlardı. Ne okursunuz sorusuna kısaca "*fotoroman..*" yanıtını verenler bile vardı.

Gençlerin yarısından fazlası televizyonun dizi filmleri, müzik ve eğlence programları ile ilgiliydiler. Genç erkekler Dallas dizisindeki Boby'ye benzemek istiyorlardı. Genç kızlar da en çok Pamela daha sonra Dona ve Bayan Elli'ye benzemekten yanaydılar.[130]

İstenen olmuştu. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, gençlik yılı nedeniyle yaptırdığı araştırmada, gençlerin yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilerinin giderek azaldığı ortaya çıkınca imparatorluk yönetiminde bir rahatlama oldu. Kültürsüz, salt para ve ün kazanma amacına yöneltilmiş bugünün gençlerine artık güvenle bakılabilirdi.

Olanları yaşamın katı gerçekleri olarak değerlendirenler suskunluklarını koruyorlardı. Ellerine verilen gençlerin, bir kobay gibi kullanılmasına göz yuman üniversite öğretim üyeleri çoğunluktaydı.[131] Üniversitelerin

[130] "12-24 yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları" konulu araştırma, Prof. Ö. Ünver, Doç. B. Tolan, Dr. İ. Bulut, C. Dağdaş

[131] 1933'ten sonra yüksek öğretimin Nazileştirilmesi sırasında üniversiteden kaç öğretim üyesinin atıldığını bilmek ilginç olur. Resmi sayılar, rejimin ilk beş yılında atılanları 2800 olarak gösteriyordu. Bu sayı bütün üniversite öğretim üyelerinin dörtte biri kadardı. Nasyonel Sosyalizme karşı oldukları için üniversitelerden atılanların sayısı "son derece azdı". Ama bunlar arasında Alman üniversitelerinde büyük ün yapmış profesörler vardı. Kürsülerinde kalanların

bütün güçleriyle bilginin ve demokratik devletin ortadan kaldırılmasına açıkça karşı koyacak zamanı da gücü de vardı. Ama bundan kaçınıyorlardı. Özgürlük ateşini sürdüremeyecek kadar korkuya boğulmuşlardı çünkü.

Olanları kabul etmeyip *"istifa kararı"* alan genç bilim adamıyla, kürsü başkanı ünlü bir profesörün arasında[132] geçen konuşmada Eylül imparatorluğun niçin bu kadar güçlü olduğunun ipuçlarını bulacağını sanıyorum:

"Haluk'la (Gerger) birlikte istifa metnini hazırladık. Baştan beri kararlıydım. Bazı günlerde bir takım bahaneler içimi sarmış, göğüslemek zorunda olduğum birçok sorun kararımı yumuşatır gibi olmuştu. Dün gece uzun uzun düşündüm ve yeniden canlandım. Bugün saat, 17.00'de istifa dilekçemi dekan sekreterine verdim. Fakülteden ayrılmadan önce hocanın odasında olup olmadığını sordum. Veda etmeye karar verdim.

Bu davranışımın nedenleri başlıbaşına çözümlenmesi gereken bir konu: Biraz 'Kalmış saygı', biraz da 'İşte böyle yapılmalı' ama, daha çok tanımlanamaz bir 'gerekiyor düşüncesi.' Karşılıklı konuşmamızı elimden geldiğince aynen yazıyorum. Akşam saat 21.00'de askerlik için Erzincan'a hareket edeceğim.

-Ne o yoksa her şey çözümlendi mi?

-Evet hocam, az önce istifamı verip, her şeyi çözümledim.

-İstifanı verdikten sonra bana geliyorsun değil mi?

-Evet, kızıp vazgeçirmeye çalışacağınızı biliyordum.

-Kızmayı boş ver şimdi, dekan okudu mu?

-Okumuştur, sanırım.

-Gel durduralım.

-Yok hocam, çok önceden verilmiş bir karar bu.

-Hadi, hadi telefon edeyim geri alalım.

-Kararımı değiştirmem mümkün değil, gazeteler de duydu.

-Gazeteler kolay canım. En çoğu taşra baskısında kalır. Hadi arıyo-

960 kadarı açıkça Hitler'i ve Nasyonel Sosyalist rejimi desteklediler. Profesör Roepke bu destek için, "Almanya'nın namuslu bilim tarihini lekeleyen bir fahişelik sahnesiydi bu," diyecekti (William L. Shirer, Nazi İmparatorluğu, Hürriyet Yayınları Tarih dizisi sayfa 247).

[132]AÜ SBF'den Prof.Mümtaz Soysal ile asistan Fadıl Kocagöz

rum.

-Hayır, hayır hocam.

-Peki nedenini söyle. Ben sana burada çok güzel bilimsel araştırma yapılıyor gel demiyorum. Sadece iskeleye bir nefer çıkarttık. O da yerini korumalı diyorum. İstifa sol davranış biçimine de sığmıyor. O zaman niçin dava açtınız? Şimdi de biz şaka yaptık der gibi istifa ediyorsunuz. Dışarıdan bakınca böyle görünüyor.

-İki temel nedeni var hocam, benim için: Birincisi etik açıdan istifa gerekli diye düşünüyorum 11'ler atılır atılmaz tek kişi bile olsa Ömer istifa etti (Ömer Madra)

-Canım Ömer zaten ayrılacaktı.

-Hayır hocam, istifa ettiği günü ben çok iyi anımsıyorum. 11'ler olayı üzerine istifa etti.

-Olabilir, ben hiçbir zaman istifayı düşünmediğim için...

-Kaldı ki birçok arkadaşımız 11'ler olayını örtbas etme eğilimi gösterdiler sonradan.

-İşte bu konuda sizlere kızıyorum.

-Hangi konuda?

-Geçim sıkıntısı çekseydiniz bu kadar rahat konuşmazdınız.

-Yok hocam kimse rahat değil, herkes sıkıntı çekti. Kaldı ki parasal olarak çok iyi durumda olanlar, benim ahlaken doğru bulduğum bu davranışı göstermediler. Sıkıntı derken, açlıkla karşı karşıya kalmadık ama, iyi ki beni istemediğim davranışlara mahkum etmekten alıkoyacak kadar parasal olanağım vardı. Ben bunu kişiliğim için bir şans olarak görüyorum. Aynı şansa sahip olanlar vardı, yapmadılar.

-Bu bir şans gerçekten. Romantik bir davranış senin yaptığın, gerçekçi değil.

-Evet doğru, romantik ve soyut nedenlerle; etik bir sorun dedim zaten.

-Tamam canım, ben asıl şunu söylemek istiyorum; Şimdi, bizim hepimizi iskeleden denize döktüler. Uğraşıldı bir nefer iskeleye çıkarıldı, şimdi o da bırakıp gidiyor.

-Ben burada bir iskele bulunduğuna inanmıyorum hocam. Her şeyin bittiğini siz de söylüyorsunuz. 1402 silahı onlarda olduğuna göre..

-Evet ama tersini düşün; 1402'yi kullanana kadar yerini korumalıydın.

-Askerden döndükten sonra aynı belirsizliği yaşamak istemiyorum.

-Döndükten sonra bağımsız bilimsel çalışma yapacağım demiyorsun, sanırım.

-Bir avukatlık bürosu olasılığı var, basında iş arayabilirim.

-Bak, yine hukuk, yazı, siyaset. Yani burada yapacaklarından kopmayacaksın. Kaptanlık yapacağım deseydin kabul ederdim. Hadi dekana telefon edelim. 6 Kasımda birçok şey değişebilir.

-Hocam, işte buna beni inandıramazsınız.

-Her şey düzelir demiyorum.

-En az 5-7 yıl gerekli işlerin düzelmesi için hocam.

-Yok, yok o kadar değil. Peki er veya geç ortam düzelirse dönmeyi düşünür müsün?

-Neden olmasın.

-Yeniden sınava girmen gerekecek ama.

-Evet.

-Ben yine burada olursam objektif sınav yaparım, bomba gibi gençler yetişiyor, karışmam.

-Ben şimdiden bir hak olarak görmüyorum. Dönüşümüz diye bir şey olursa, bu sınav boyutlarını aşan bir sorun olur sanıyorum. Sınava girmekten de çekinmem, ama yine de beni kayıracağınızı düşünüyorum.

-Kayırmam, artık kayırmam.

-Ne yapalım o zaman ben de iyi çalışırım.

-Otur konuşalım

-Yok hocam, acelem var, otobüse yetişeceğim.

-Peki hayatta başarılar. Arasıra gel.

-Olur, Allahaısmarladık.

-Güle güle."

Üniversitelerin yıkılışı böyle oldu. Birçok şey değişmedi, değişemedi. Bir zamanlar Hitler faşizminden kaçan öğretim üyelerine kapılarını açan Türkiye üniversiteleri Eylül İmparatorluğu döneminde *"ülkenin bilim tarihini lekeleyen"* olaylar yaşayacaktı.

Özerk bir üniversitede okuyabilecek misin bilmiyorum Ekin. Ama sen

doğduktan kısa bir süre sonra Türkiye'deki üniversiteler, ucsuz bucaksız bir kışlaya döndürülen ülkeyi tam anlamıyla yansıtıyorlardı.

Sivil yükseköğretim, askeri yükseköğretim ve polis yükseköğretimi aynı sistem içinde eritiliyordu. Demokrasi ve insan hakları konularında Batıdan gelen eleştirilere yanıt üniversitelerden geliyordu.Üniversite senatoları askeri rejimi kınayan ülkeleri kınayan açıklamalar yapıp göze girme yarşına girmişlerdi. Oysa üniversiteler demokrasi ve insan hakları saldırılarının baş hedefi olmuştu. Sorgu odalarını, cezaevlerini dolduran genç insanları çoğu Türkiye'de işkence yok diyen metinlerin altına imza koyan üniversite hocalarının öğrencileriydi, asistanlarıydı.

Eylül İmparatorluğu'nun üniversitelerinden demokrasi düşmanlığının kanıtları üremeye başladı. Öyle ki YÖK Başkanı, parlamentoda yaptığı bir konuşmada, rektörlerini överken *"Çünkü seçimle gelmemişlerdir, atanmışlardır, gece gündüz çalışırlar"* diyordu.

İmparatorluk üniversiteleri öğretim kadrosunu, memurlarını ve öğrencilerini *"hukuk dışı yollardan tavsiye eden başlıca kamu kuruluşları.."* arasında yer alıyordu. Asılsız ihbarlarla, ders kaldırmalarla, dersleri ilgili öğretim elemanının elinden almalarla, uzmanlık alanı dışında ders görevi icat etmekle, gerekçesiz görev sürelerini uzatmamakla, soruşturma açmalarla, sıkıyönetim komutanlıklarına resmi ihbar mektupları göndermekle ülkenin geleceği ile oynuyordu.

İdi Amin Gibi

Yasa tanımazlığının örneklerini veriyordu YÖK üniversiteleri. Atanmış olmanın gücüne sığınanlar akıl almaz işler başarıyorlardı. Üniversitelerin içinde bulunduğu acı durumu gönlünde duyan bir öğretim üyesi yapılanları daha güzel anlatabilir sana:

"1971 yılından beri üniversitemizde görev yapmaktayım. Bu süre içinde 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül askeri darbelerinden sonra çıkarılan yasaların uyguladığı dönemleri yaşadım. Ancak YÖK Yasasının getirdiği uygulamaların, yükseköğretim kurumlarını hiçbir dönemde olmadığı biçimde çığırından çıkarıldığını saptadım. Atamayla gelen yöneticilerin hiçbir makama karşı, hiçbir sorumluluk duymadan İdil Amin gibi davrandıklarını gördüm. Örneğin; YÖK düzeninde bir müzik seti ile

bir bilgisayarın ayrımını yapamayacak, emekliliğini bekleyen bir banka memuru, bilgi işlem daire başkanlığına getirilebilmiştir..

"YÖK'ün, yükseköğretim kurumlarına eleman yetiştirmek için yurtdışına tüm üniversitelerden 2000 kadar araştırma görevlisini göndermeyi planladığını biliyorsunuz. Bizim üniversitemizden de bu amaçla bazı kişiler rektörlükçe seçilmiş, işlemlerine başlamışlardır. Ancak bu gençlerin hangi ölçülere göre seçildikleri üniversite çevresinde bilinmiyor. Aynı dönem mezunu iki kişiden bitirme derecesi daha iyi olanın yerine daha az başarılı olan aday olabilmiştir. On yılda güçlükle mezun olan, ancak beş vakit ibadetini kurum içinde sürdürenler listeye dahil edilmişlerdir. Dalgıç kadrosuyla çalışan, fakültesinden başarısızlık nedeniyle atılıp, af ile geri gelen bir elektrik mühendisi ile, 49 yaşlarında bir jimnastik öğretmeni adaylar arasındadır."

Yurtdışında öğretim elemanı yetiştirme projesinin 300 milyon dolar olduğunu da söylersem üniversite işgalinin, ya da tasfiyesinin ne anlama geldiğini daha kolay kavrarsın diye düşünüyorum.

Üniversitesi, sendikası, işçisi, köylüsü ve öğrencisi ile Eylül İmparatorluğu'nun tarihi gün geçtikçe daha netleşiyordu. Eylül İmparatorluğunun tarihi aynı zamanda bizim yanlışlarımızın ve yanılgılarımızın da tarihi oldu.

Üretim ve değişim sorunlarını tankı ve topuyla çözemeyeceğini sandığımız imparatorluk günlerinin küçük bir bedelle geçiştirileceğini umuyorduk.

Çok sayıda insan yenilgiye doğru giden gelişmeleri görmezlikten geliyor, düşünmek bile istemiyordu. İmparatorluk tarihinin acılarının öznesi olmaktan kaçınılamayacağına inanılmıştı. Bu yenilgi demekti.

Özgür Türkiye'nin Sesi

İmparatorluğun kuruluş günlerinin belgeleri yavaş yavaş ortaya çıktıkça yeni ve inanılmaz şeyler öğreniyorduk.

Uğrunda ölümü göze aldıkları güçlü devletlerini kurmayı başarmışlardı. Güçlü devletin sürekli olmasının çözümleriyle uğraşacaklardı. Çocuklara diktiler gözlerini. Kendi halkının çocuklarına. Onlara nasıl baktıklarını düşündükçe geleceğinin nasıl biçimleneceğini anlamak daha kolaylaşıyordu. Ya düşündükleri gibi olacaktın ya da düşündükleri gibi olduracaklardı seni.

Kanlı terör ortamına sihirli bir değnekle dokunulmuş, olaylar bitmişti. Suçlu suçsuz on binlerce insan köşeye sıkıştırılmıştı. Terör bitince kendi elleriyle örgütlemeye başladılar terörü. Türkiye halkı tarihinde görülmemiş boyutlarda devlet terörüyle karşı karşıyaydı.

Terör bittiğine göre sırada teröristlerin rehabilitasyonu vardı. O günlerde kimse duymuyor, duyanlar konuşmuyordu ama yine de duyanları şaşkınlığa uğratan gelişmeler yaşanacaktı.

Genelkurmay Başkanlığı *"rehabilitasyon hizmetinin gerekliliğini ve uygulamaya ilişkin ana ilkeleri"* içeren raporunun Başbakanlığa sunulduğu günlerde Prof. Dr. Turan İtil Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği bir mektupta, *"Rehabilitasyonunun muhtevası ve bunun yöntemlerinin tayini konusunda uluslararası bir seminer düzenlenmesini"* öneriyordu. Öneri, Milli Güvenlik Kurulunda da görüşülüp uygun karşılandı. Bu ünlü bilim adamının Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Güvenlik Kurulu'nca sempati ile karşılanan önerisi, hükümet için ancak bir direktif olabilirdi. Zaman yitirilmeden Adalet Bakanlığı'nın

eşgüdümünde, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Genelkurmay Başkanlığı, Devlet, Dışişleri, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlıkları temsilcilerinden oluşan bir yürütme kurulu oluşturuldu. Teröristlerin rehabilitesi gerçekleşirse, ünlü insan terbiyecileri olarak tarihe bile geçebilirlerdi. Büyük bir heyecanla işe koyuldular.

"Anarşi ve terör sanıkları ve suçlularının Türk toplumuna kazandırılmaları veya en azından zararsız duruma getirilmeleri" için akla gelmeyecek uygulamaları başlattılar. *"Halen anarşi ve terör suçlusu olarak ceza ve tutukevlerinde bulunanlarla, daha sonra aynı statüde bu yerlere gireceklerin, özel eğitime tabi tutularak topluma kazandırılması"* amaçlanıyordu.

"1980 Ekimi'nden bu yana, anarşi ve teröre karşı güvenlik kuvvetlerince ciddi ve kararlı bir mücadele sürdürülmekte olduğu bilinmekteydi. Ancak bu mücadelenin hedefi; yaygın anarşi ve terör olaylarına son vermek ve faillerini yakalayıp, bağımsız Türk mahkemelerine teslim etmekti. Bu aktif mücadelenin önemli bir boyutu da; bu olayların faillerine yanlış, zararlı fikirler peşinde, devlet düşmanlığı yaptıklarını anlatıp, bu hasmane tutumlarını terk etmeleri şuurunu aşılayabilmek için, geniş kapsamlı saha araştırmalarının yapılmasının yöntemleri bulunmalıydı"

Bilinç demek yasak olduğuna göre şuur diyeceklerdi elbette. Eylül İmparatorluğu durmadan *"şuur.."* üretiyordu, dinlemeden *"şuur.."* aşılıyordu. Özgürlüğünden yoksun insanlar üzerinde yapılan bu aşılamada her tür yönteme başvurmak olanaklıydı.

Bir öğretmen albay elindeki anket formlarıyla, İstanbul'daki askeri cezaevlerinde dolaşmaya başladı.[133] Ellerinde 88'i sağ görüşlü 1651 tutuklu ve hükümlü vardı. Sol görüşlüler 8 ayrı fraksiyondan geliyorlardı.

Araştırmada *"özel-çözücü anket formu"* kullanılmıştı. *"Ancak formun niteliğinden anlaşılacağı gibi, bu sorular, yıllardır belirli bir ideolojik saplantı içinde, farklı dünya görüşlerine kapanmış ve tabiatıyla kemikleşmiş beyinlerin önce konuşmalarını sağlamak, sonra da amaçlanan konularla ilgili fikirlerini alabilmek için bir nevi kamuflaj tekniğine göre hazırlanmıştı"*

[133] Öğ.Kd. Alb Hüseyin Ağca bu araştırmayı 1-6 Ekim 1984 tarihleri arasında yaptı

"Özel-çözücü anket formlarında" ilginç sorular vardı. İnandırılıp, koşullandırılarak uğrunda savaş verdikleri siyasal sistemin ana hatları merak ediliyordu önce. Onları bu ideolojiye bağlayan öğeler nelerdi? İdeolojik eğitim odakları kimlerdi? Eğitimleri sırasında uyguladıkları öğretim teknikleri nasıldı? Türk devletine karşı olumsuz tavır almalarına sebep olan ve lider kadroları tarafından istismar edilen olaylar nelerdi? Türk toplumuna zararsız ve zamanla faydalı hale gelebilme konusundaki düşünceleri neydi? Topluma kazandırılma programının içeriği, yöntemi, süresi, uygulayıcı ve eğitici personelin niteliği ile ilgili görüşleri var mıydı?

Polis sorgusu, cezaevinde anket adı altında sürdürülüyordu.

"İstanbul askeri cezaevlerinde bulunanların yüzde 94'ü solculardı. Bunların tamamı, ihtilâlci yöntemler ve silahlı propaganda stratejileri uygulayarak Türkiye'de komünist rejimi gerçekleştirmek amacında birleştiriyorlardı.

Fraksiyon farklılıkları, kurulacak komünist rejimin modeli (Çin, Rusya, Arnavutluk, Küba vb.) üzerindeki görüş ayrılıkları ile, kurmayı tasarladıkları devlet ya da devletlerin bağlanacağı sosyalist güçlerin tercihlerinden doğmaktaydı.

Kendileri ile görüşülen elemanlar içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nden yana tavrı olabilen tek kişiye bile rastlanmamıştı.

88 kişilik sağ grup ise ifadelerinde; 12 Eylül öncesinde, öğretmenlerin, polisin ve diğer birçok kamu görevlisinin TC devletinden yana tavır almayarak bölündüğünü, bu yüzden vatan sathında bir otorite boşluğu doğduğunu ve bu sebeplerle kendilerini sorumlu doğduğunu ve bu sebeplerle kendilerini sorumlu bir vatandaş olarak bu yıkıcı güçlere karşı tavır almaya mecbur hissettiklerini söylüyorlardı. Ve bu mecburiyetin gereği olarak ortaya çıktıklarında, devlet düşmanları tarafından vurulduklarını ve sonuçta kendilerinin de eylem yapmak ve suç işlemek zorunda kaldıklarını belirtiyorlardı."

İlk bulgulara göre suçluların bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti'nden yana tavır almıyor, bir kısmı ise sorumlu vatandaşlar olarak *"cinayet, soygun, gasp, bombalama, yazılama, pullama, pankart asma, boykot, ideolojik grev.."* yapmak zorunda kalıyorlardı.

Sağ görüşlülere uygulanan *"özel-çözücü anket"* sonucu solcuların temizlenme gerekçelerine ulaşılıyordu. İstanbul askeri cezaevlerindeki 88 sağ görüşlü sanığın söyledikleri, daha sonra imparatorluk yöneticilerinin söylevlerine, ya da yargı kararlarına yansıyacaktı. Devleti sanki onlar yönetiyordu. Söyledikleri ile iktidardaydılar ama onlar şimdilik cezaevlerinde yaşıyordu. Pişmanlıklarını bile ihbara dayandırıyorlardı..

"Ülkücü grup ifadelerinde kendilerinin devletin bekasından ve demokratik rejimin Türk milletinin yaygın refah ve mutluluğunu arttıracak şekilde işlemesinden yana olduklarını, devlete karşı tavır almanın büyük bir ihanet olduğunu ve bu tavrı solcuların aldığı kanaatini taşıdıklarını beyan ediyorlardı"

Devletin resmi savunma organlarının kendi devletini korumakta zaafa düştüğünü, bu boşluğu doldurmalarının bir vatandaşlık görevi olduğunu söyleyen bu kişilere, *"Peki siz de kanundışı yollara başvurarak, devlet için bir zaaf sebebi olmadınız mı"'* sorusu yönetiliyordu.

Eylül İmparatorluğu günleri ile bağlantı kurulduğunda, bu sorunun yanıtı düşündürücüydü. İnsana bunları daha önce *"bir yerden duymuş"* izlenimi veriliyordu:

"Devlet, kimin kendisinden yana, kimin kendisine düşman olduğu bilmeyecek kadar bir şaşkınlık içindeydi.

Devletin organize güvenlik güçleri (öğretmenler, polis, üniversite, memurlar) siyasi kamplara bölünmüştü. Devleti savunmuyorlardı.

İhtilalci sosyalizmin yaygın ve kaçınılmaz metedolojisi gereği; bu kargaşaya ordumuzun da karıştırılıp, milletin en büyük ve tek garantisi olan bu gücün de zaafa düşürülmesinden korkuyorduk. Bu sebeple Türk gençleri olarak bize görev düşüyordu. Biz devletle olduğumuz, Türkiye'yi 1971 buhranına getiren olaylarda bizim olmamızla sabittir. Çünkü o zaman devlet komünistlerle mücadele ederken, 1978-79-80'lerdeki gibi bir zaaf içinde değildi."

Ordunun psikolojik savaş elemanları cezaevlerine giriyor veriler topluyordu. Biz de, radyolardan, televizyondan ve basından devlet adamlarının *"halka hitaplarıymış.."* gibi dinliyor ve okuyorduk bunları.

"Özel-çözücü anket formları.." ile Eylül İmparatorluğu'nun önüne geniş ufuklar açılıyordu.

Füsun Erbulak Olayını Bile

88'i sağ görüşlü 1651 tutuklu ve hükümlü için varılan tek ortak sonuç "*bu inançlara kendilerini koşullandıranların*" izledikleri öğretim ve eğitim teknikleriydi.

"*Genelde her grup; Türk milli eğitim sisteminin yeni yetişen nesilleri uzun zamandan beri yetersi (muhtevası yabancı, metodu geçersiz, amacı değişik, değerlendirmesi subjektif, uygulama şansı olmayan) bir eğitim faaliyeti ile avuttuğu, kendilerini tatmin etmeyen bu okullarda, yeni arayışlar içine girdiklerini, bu arayışın farkına varan bazı kişi ve grupların, onların eline değişik görüşleri propaganda eden birtakım yayınları tutuşturarak, bunları okuyup, tartışarak, kişilik sahibi olacaklarını telkin ettikleri kanaatindedir.*

Yaygın bir şartlandırma taarruzuna (beyin yıkama ameliyesine) muhatap olduklarını kabul eden görüşmeciler, milli eğitim sistemi ve ailelerin kendilerine yol göstermekte, fikri destek sağlamakta çok cılız kaldığını, devletin radyo ve televizyonun da bu olumsuz şartlandırmaya anlamlı bir destek sağladığını, yerli basının, belirli odakların beyinlere yaptığı ideolojik aşıyı kuvvetlendirdiğini söylemişlerdir.

Sürekli, etkili ve maalesef toplumsal zaaflarımız yüzünden inandırma gücü yüksek bu gayri resmi ve gayri milli eğitime tabi tutulduklarını, bu eğitim sırasında, harçlık, iskân, giyim, eğlence, kadın, seyahat imkânlarına kavuşturulduklarını, üniversite ve lise öğrenimleri için yandaş öğretim elemanlarınca çok kolaylıklar sağlandığını, her bir grup rahatça itiraf etmiştir.

Özetlemek gerekirse; beyin yıkama metotlarını, kişisel yetersizlikleri ve zorunlu ihtiyaçları karşılama desteğinde uygulayan yıkıcı, bölücü ideolojik propaganda odakları, olabildiğince serbest bir ortamda genç dimağları, en çağdaş yöntemler kullanarak kendi saflarına çekmiş ve toplu eyleme sokmuşlardır. Sanık ifadelerine göre; bu yıkıcı ve bölücülerin yalanlarına, basın ve yayın organlarının destek sağlanmasına, devletin seyirci kalması ve özellikle karşı propaganda müessesesinin olmaması gibi sebeplerle, gençlerin inanma oranları artmıştır, artmaya da devam etmektedir."

Özel-çözücü anketin ortaya çıkardığı ilginç sonuçlarda değerlendiril-

mişti raporda. Tüm kötülüklerin kaynağı her ne kadar solcularsa da, en az onlar kadar suçlu bir başka kurum daha vardı Türkiye'de:

"İstismar edilmeyen konu yoktur denilebilir. Demokrasilerde doğal olarak dördüncü kuvvetin eleştirisi ve bunların bazı basın yayın organlarında dozunun kaçırılması, çoğunluğu yeterli eğitim görmemiş halkı, bu rejim düşmanlarının yaygın yıkıcı propagandasına açık hale getirmiştir. Bir 'Füsun Erbulak Olayı' her grup tarafından ayrı amaçlar için, ortak yıkıcı malzeme olarak kullanılmaktadır."[134]

Öğretmen albay bu çalışmalarının karşılığında Propaganda ve İstihbarat Bakanlığı'nda büyük bir makamı çoktan hak ediyordu.

2. Ordu Komutanı Bedrettin Demirel Paşa'nın *"Devletin Yeniden Teşkilatlandırılması"* raporunda önerilmesine karşın böyle bir bakanlık *"ne yazık ki"* bir türlü kurulmuyordu.

Öğretmen albay 1467 numaralı telefonunun başında aylarca bekledi, küçük bir övgüye bile razıydı.

Otobüs Durağında Bekliyorsunuz

Anket uygulamalarına çok daha önce başlanılmıştı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tutukevlerindeki 100 tutukluya 1980'in Eylül ayına denek olacakları bildirilmişti. Daha sonra Adana'da 190, Diyarbakır'da 134, Elazığ'da 165, İstanbul'da 192, İzmir'de 139 tutuklu, ilk deneyler için kullanılıyordu. 820 denekten 636'sı solcu 184'ü sağcıydı.[135]

Tutuklu deneklere aile yapıları, karakter yapıları ve fikri yapılarını oluşturucu etkenler, ülke sorunlarını değerlendirilişleri, temel kurumlara ilişkin görüşleri, anarşiye karışma biçimleri ve kişisel ilişkilerine kadar her şey sorulacaktı.

Seçmeli sorularla oyun oynuyorlardı. Soruların düzenlenmesinde *"Türkiye'ye en büyük tehlikenin soldan geldiği"* görüşü ağır basıyordu.

---

[134] "Rehabilitasyon hizmetinin gerekliliği" anlatan rapor 29 Mart 1984'te Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştı. Konu Milli Güvenlik Kurulu'nda görüşülüp karara bağlandıktan sonra Başbakanlığa 12 Eylül 1984'te iletildi. Başbakanlığın uygun görmesi üzerine 20 Eylül'de Adalet Bakanlığı'na bir yazı yazıldı. Bu çalışma çerçevesinde İstanbul'da bulunan askeri tutukevlerinde 1-6 Ekim 1984 tarihleri arasında araştırma başladı.

[135] Anarşik Eylemlere Karışıp Tutuklananlar Üzerinde Yapılan Saha Etüdü, Ankara 1981, Harp Tarihi Yayınları, 37 sayfa.

"Kötü hava şarlarında otobüs durağında bekliyorsunuz. durumunuzu en doğru değerlendiren ifade aşağıdakilerden hangisidir?

a. Özel arabalarıyla umursamadan geçenler beni çılgına çevirir.

b. Toplumda belli bir düzeye gelmenin zaman ve gayrete bağlı olduğunu düşünür, umutlanırım.

c. Son Türk devletini yaşatmak isteyenlere karşı yıkıcı, bölücü gülerin giriştiği sindirme hareketidir.

d. Faşist yönetimden yana olanların demokratik kuruluşlara yönelik baskı eylemledir.

e. Halkın sınıf bilincine ulaşarak kendi iktidarlarını kurma savaşıdır."

Anket uygulayıcıları cezaevlerinde devlet yönetiyorlardı sanki. Gençlik sorunlarıyla ilgili bir başka soru, kendilerine yönelikti, üzerinde uzun uzun düşünmek gerekiyordu.

"Günümüz Türk gençliğinin sorunlarıyla ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine katılırsınız?

a. Sorunlar, günümüz dünyasında her toplumda rastlanan doğal ve zamanla çözümlenebilecek cinstendir.

b. Sorunlar tamamen bizim toplumumuza özgü ve kültürel, ekonomik ve siyasal rejimimizin yarattığı sorunlardır.

c. Sorunlarımız, sorumlulukların bu konulara bilimsel yöntemlerle ciddiyetle eğilmemelerinden doğmuştur ve ilgisizlik sürdüğü için de her gün büyümektedir.

d. Sorunlar, bizlerin yeterince yetişmememizden yararlanan kötü niyetli kişi ya da grupların, bizi kendi emelleri için kullanmalarından kaynaklanmaktadır."

Deneklere yönetilen en ilginç sorular ülkenin, "rejimin temel kurumlarına ilişkin" görüşleri ortaya çıkarmak için sorulanlardı. Devletin işleyişi nasıl olmalıydı, öğretim sistemi hakkında yargıları neydi, yasal derneklerin faaliyetlerini nasıl görüyorlardı, ülkemizdeki dini kuruluşlar hakkında ne düşünüyorlardı, varlığından söz edilen işsizlik konusundaki görüşleri neydi, refahın yaygınlaştırılmasından ne anlıyorlardı, toplumsal örgütlenme hangi temellere oturtulmalıydı.

"Ülkemizde her çeşit basın yayın organlarının faaliyetleri ile ilgili ola-

rak aşağıdaki yargılardan hangisine katılırsınız?

a. Basın yayın organları ülkemizin hür demokratik rejim içinde kalkınmasında, kendilerine düşen görevi olumlu bir yaklaşım içinde yapmaktadırlar.

b. Basın yayın organları kendilerine büyük menfaat sağlayıcı eylemlere ulusal çıkarları hiçe sayarak gerçekleştiren bir çalışma içindedirler.

c. Basın yayın organları ulusal çıkarlar yerine, her biri kendi benimsediği ideolojilerinin propaganda aracı olarak çalışmakta ve zararlı olmaktadırlar.

d. Ülkemizde, mevcut siyasal partilere bağlı basının dışında, bağımsız bir basın yayın faaliyetlerinden söz edilemez."

Çalışma yaşamı ve sendikal faaliyetlerle ilgili olarak bilinmesi gerekenler de vardı.

"a. Sendikal faaliyetler halkın sınıf bilincine göre örgütlenmesine imkân veren en etkin ve vazgeçilmez unsurdur.

b. Sendikalar bugünkü yapıları ile işçinin haklarını koruma şemsiyesi altında, sendika yöneticileri tarafından işçinin araç olarak kullanılıp sömürüldüğü kuruluşlardır.

c. Sendikaları; işçi haklarıyla memleket gerçeklerinin dengele savunucusu olanlar, işçi sloganlarıyla düzeni yıkmaya çalışanlar olarak ayırmak mümkündür."

Gençlere Siyasi Nitelik

Asıl önemlisi Eylül İmparatorluğu'nun genç tutsakları kendileri için ne düşünüyorlardı, aralarındaki bölüme ve kavgaların son bulması için ne gibi önlemler alınmalıydı?

"a. Her kademedeki yetişmiş ve sorumlu kişilerin kendi aralarındaki sürtüşmelere son verip, gençleri tahrik etmekten vazgeçmeleriyle,

b. Bütün siyasi partilerin, gençlik kolları vs. gibi gençlere siyasi nitelik kazandıran her türlü teşebbüslerine son vermeleriyle,

c. Eğitim ve iş hayatının gençlere boş zaman bırakmayacak şekilde yeniden düzenlenmesiyle,

d. Yönetimin devrim yasalarını uygulayacak genç kuşağa devredilmesiyle,

e. Yönetimin geleneksel Türk örf ve âdetlerinden kaynaklanan ve başkanlık sistemini öngören bir yapıya kavuşturulmasıyla,

f. Ana ve babanın çocuğun yetişmesi ile ilgili görevlerini titizlikle yapmasıyla."

Cezaevlerindeki genç insanlara sorulan en anlaşılmaz sorulardan biri ve yanıtları şöyle düzenleniyordu:

"Ülkemizdeki yükseköğretim kuruluşlarının ülkemiz sorunlarıyla ilişkilerinde aşağıdaki değerlendirmelerden hangisine katılırsınız?

a. Yükseköğretim kurumları ulusal çıkarlarımızın savunulmasında, kendilerine düşen görevleri en üst düzeyde bir görev bilinci içinde yapmaktadırlar.

b. Bu kuruluşlar ülkemiz sorunlarına ilgisiz ve kendi alanlarında teorik araştırmalar yapan kuruluşlar durumundadır.

c. Yükseköğretim kurumları eğitim programları ve uygulama yönünden ihtiyacı olan beyin gücünü yetiştirmekten uzak ve bu itibarla yasal görevlerini bile yapamayan masraflı kuruluşlardır.

d. Bu kurumlar çoğunlukla ulusal kültürümüze yabancılaşmış öğretim üye ve yardımcılarının denetiminde olduğundan genellikle zararlı ideolojilerin doğup, geliştiği ortamlardır."

Bu sorulara alınacak yanıtlarla "anarşinin önlenmesi için reçeteler" yazılacaktı.

636 sol görüşlü, 184 sağ görüşlü tutuklu üzerinde yaptıkları "saha çalışması"nda sonuca varmışlardı bile. *"Her iki gruptakiler de yönetilen kişilerdi. Ancak sol gruptakiler daha bilinçli ve daha militan"* tavırlıydı.

Ülkenin temel kurumlarının işleyişinden her iki gruptakiler de memnun değillerdi. Ancak memnun olmayışın nedenleri ve bu sorunların çözümü için önerdikleri yol tersi olanaklıymış gibi "kendi ideolojilerine paralel" oluyordu.

Böylesine geniş ve kapsamlı bir araştırma Türkiye'de ilk kez yapılıyordu. Çok sayıda denekten elde edilen bulguların *"çeşitli dallarda uzman kişilerce derinlemesine incelenmesinde yarar vardı"*

Başbakan Bülend Ulusu da sürdürecekti rehabilitasyon çalışmalarını. Anarşiye karışan *"militanların rehabilite edilmelerini.."* olumlamak güç-

tü. Zora dayalı bir yöntemle yapıldığı için insanlık dışıydı. Anarşist diye nitelenen insanların kendi özgür istençleri ile yapılmadığı için anketler insan hak ve özgürlüklerine aykırıydı.

"Anarşi ve terör sanıkları ve suçlularının Türk toplumuna kazandırılmaları veya en azından zararsız duruma getirilmeleri..." için yapılan uygulamaya hak verdirecek şeyler yaptılar dersem bana inanır mısın sevgili Ekin?

Dahası var; anarşi, terör sanığı ve suçlusu olmayanlar için de bir eğitim programı düzenlediler. 1981 yılının son aylarında Türkiye'nin yarısını gözaltına alıp, tutukladıktan sonra Eylül İmparatorluğu ideolojisinin eğitimini yaptıracak insanlar aradılar. Anarşi ve terör olayları önlenmiş, bu konuda önemli ve başarılı sonuçlar alınmıştı. Boş duracak değillerdi. *"Militan olmayanların eğitimi"* programını bir genelge ile yürürlüğe koydular.[136]

Türk solunun bütün bölünmüşlüğüne karşın, tabandaki yaygınlığı karşısında ürkmüşlerdi. Zora dayandırdıkları başarıların sürekli olmayacağı biliniyordu..

Militan Olmayanları da

Türkiye'nin her gün biraz daha sola açılmasını inandırıcı bir nedenle açıklamak gerekiyordu:

"Yurtdışı mihraklar memleketimiz üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmek için, bir kısım vatandaşlarımızı fikren ve fiilen eğitimden geçirerek, anarşi ve terör olaylarına sokulmuşlardı. Vatandaşlarımızın büyük bir kısmı bunların çalışmalarını desteklemek zorunda kalmışlardı"

"Militan olmayanların eğitimine" ilişkin programa bu yaklaşımla başlanıyordu.

"Legal ve illegal örgütlerin çalışmalarına militan olarak katılmamış, ancak günün şartları nedeniyle fikren desteklemek zorunda bırakılmış bulunan vatandaşlarımızın; etkili ve bilgili bir biçimde karşı propaganda ve eğitim çalışmaları ile bu tesirden kurtarılması mümkündü"

İmparatorluk yöneticileri eli kırbaçlı aslan terbiyecilerine benziyorlar-

[136] Başbakan Bülend Ulusu'nun 17 Aralık 1981 tarih ve 1981/90 sayılı genelgesi.

dı. Anarşistleri *"fikren desteklemek zorunda bırakılmış vatandaşlarımızın"* yanında bir de yeni yetişen *"neslin eğitim ve öğretim kurumlarında alınacak önlemlerle yetiştirilmesi"* gerekiyordu. İki işi bir arada çıkarmak iyi olurdu. Bir taşla iki kuş vurmak hiç de güç değildi.[137]

"Militan olmayanların eğitimi" ile başlatılan ideolojik program Atatürk'ün yanlış yorumlanması üzerine temellendiriliyordu. Yurtta ve dünyada barış isteyen Atatürk, kendi halkına savaş açanların ellerinde bir oyuncaktı.

"Büyük önderin de buyurdukları gibi, milli mevcudiyetimize düşman olanlarla dost olmayalım. Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun milli geleneklerine düşman olan unsurlarla mücadele etmek lüzumunu öğretilim"

Uygulamaya konulan siyasal soykırımın, Atatürk gibi bir de koruyucu kalkanı vardı artık.

Militan olmayanların eğitiminde el atılacak ilk kaynak, kamu kurum ve kuruluşları olacak *"çalışan tüm personel için hizmet içi programlar hazırlanacak, her derecedeki eğitim ve öğretim kurumlarında yeni neslin bu ülkülerle yetişmesine.."* özen gösterilecekti.

Militan olanları eğiten Eylül İmparatorluğu militan olmayanları da eğitebilirdi.

Akılları gençlere takılmıştı. 12 Eylül öncesine gelinmesinden sorumlu tuttukları gençleri, imparatorluğun geleceği için *"disiplinli olarak.."* yetiştirmek istiyorlardı. Almanya ve İtalya'nın kara dönemini çağrıştıran ilginç düzenlemeler planlıyorlardı.[138] 1982 başında Ulusal Gençlik Hizmetleri Konseyi oluşturma çabaları ile dikkat çekiyorlardı. Konsey, gençlere gelecek güvencesi kazandıracak, onları bilinçlendirecek, isteklendirecekti. Gençlerin psikolojik ve kültürel doyuma ulaştırılması gerekiyordu.

---

[137] Adalet Bakanı Rıfat Beyazıt 14 Mart 1983'te, yıl içinde 51 yeni cezaevinin yapımına başlanıldığını açıklıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre, 1982'de 6, 1983'te ise 8 lise açılmıştı. Bir taşla iki kuş vurmak bundan daha iyi gerçekleştirilemezdi.

[138] 1930'lar Almanyası'ndaki gibi bir uygulamaydı bu. 1937'de çıkartılan bir yasa ile Hitler, Gençlik Örgütleri'nde çalışmayanların öğretmenlik yapmaları yasaklanmıştı. Gençlik Örgütünde çalışmış olmak birçok kapıyı açan bir ayrıcalıktı.

Böylesine titiz ve ayrıntılı bir ön çalışmadan sonra başlayan *"Türkiye'de Teröristlerin Rehabilitasyonu Konulu Sempoyum"* bir anlamda Eylül İmparatorluğu'nun gerçek yüzünü yansıtıyordu.

"Terör düzen yıkıcı şartları ve ortamı olgunlaştıran, milli toplumu çökertici, sınıfçı, çatışmacı, doğasında eylem ve şiddet bulunan fikir suçunun gayri meşru çocuğuydu" Böyle bir çocuk, bir daha dünyaya gelmemeliydi. Sorumluları ve suçluları ortadaydı. Gayri meşru çocuk solcu teröristlerdi. Bu çocuğun babasını bulup cezalandırmak çok güçtü. Çünkü kökü dışarıdaydı.

Solcu teröristler komünist düzeni getirmeyi amaçlıyorlardı.Sağcı teröristler ise muhafazakâr ve tepkiciydiler. Ama daha uysaldılar. Kendilerini devlet güçlerinin yerine koyacak kadar çocuksuydular. Sağ kesimdeki *"ülkücü grupların"* aşırı sol gibi *"oligarşik devlet, yıkılacak elbet.."* diye bir parolaları yoktu. Anayasal düzeni ortadan kaldırmak, devlete karşı savaş vermek yerine, devlet boşluğunun yarattığı ortamda, yetersiz ve etkisiz yöneticilere karşı tepkici bir protestoydu *"sağ terör"* denilen şey. Büyütülecek, abartılacak bir yanı yoktu. *"Kanımız aksa da zafer İslam'ın.."* sloganlarını duyan olmadığı için devlete karşı yönelen asıl tehlike, komünizmdi.

Bir dönemin böyle değerlendirildiği sempozyumun amacını Adalet Bakanı çok kısa olarak *"Devlet babalığını bilip teröristleri cezalandırmakla kalamazdı, onları kendi yöntemiyle topluma yeniden kazandırmak gerekiyordu"* diye açıklıyordu.

Tarihin yargısından kurtulamamış *"baba devletlerin.."* insanlar üzerinde yaptıkları deneyleri düşününce *"bizim devlet babanın"* yaptığı deneylerin acıları biraz azalıyordu. Örneğin bir takım baskılar vardı ama hiç olmazsa bir *"Soya Çekim Araştırma Enstitüsü"* ya da *"Askeri Bilim Araştırmaları Enstitüsü"* kurulmamıştı.

"Yüksek irtifalardaki pilotların üzerinde basınç.." ya da *"insan varlıkları üzerinde yapılan donma.."* deneyleri veya *"denizdeki tıbbi sorunlar ve kış yardımları.."* gibi deneyler de söz konusu değildi.

"İnsan malzemesi" ile deneylerin yapıldığı dönemin üzerinden 40 yıl geçmişti. Acıları dinmemiş, yaraları kapanmamıştı ama Türkiye'de insan

denekli deneyler yapılıyordu..

Tıp, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dalları özgürlüğünden yoksun insanlardan zora dayalı yöntemlerle elde edilen bilgilere kurban ediliyordu 1980'li yıllarda Türkiye'de.

Sempozyuma katılan bilim adamları ve bildiri konuları çok ilginçti.

Doç. Dr. Güney Omay *"Cezaevlerindeki Teröristlerin Demografik Profili"*ni, Prof. Turan İtil "Cezaevideki Teröristlerin Psikolojik Profili"ni anlattı.

*"Cezaevlerindeki Türk Teröristler İçin Mevcut Rehabilitasyon Programları"*nı Cahit Özdikiş; *"Hükümlü Teröristlerin Rehabilitasyonu Konusunda Uluslararası Görüşler"*i, General R.L. Clutterbuck; *"Ayrı Görüşte Olan Terörist Hükümlülerin Karıştır-Barıştır Prensibi Gereğince Birlikte Rehabilite Edilmelerinin Fayda, Mahzur ve Sonuçları"*nı Ali Haydar Cengiz irdeledi.

İlgi ile dinlenenlerin en başında, Paul Henze geliyordu. CIA'NIN Ankara İstasyon Şefi 'Paul Henze *"Toplu Tretman Çalışmalarına Karşı Koyan ve Grup içinde Lider ve Dirijan Durumunda Olan ve Kendilerine Ferdi Tretman Uygulaması Zorunluluğu Bulunan Kişilere Tatbik Edilecek Tretmanın Esasları ve Yöntemleri Neler Olmalıdır?"* konulu bildirisini açıkladı. Kendisini dünya barışına adayan bir misyoner görünümündeki Paul Henze, var gücüyle Eylül İmparatorluğu'nun yanındaydı.

İyi adamdı Paul Henze. İyiliği uğraştığı konularla da kanıtlanıyordu. *"Tretman'la* yani iyileştirme ile uğraşıyordu yıllardır. Komünistlerin, sosyalistlerin iyileştirilmesine adamıştı kendisini.[139]

Prof. Dr. F. Ferracuti *"Değişik Tiplerdeki Anarşist ve Terörist Hükümlülerin Özelliklerine ve İdeolojik Durumlarına Göre Uygulanabilir Yöntemler"* üzerinde konuştu.

Doç. Dr. Mustafa Erkal *"Türkiye'de Teröristlerin Yetiştiği ve Tahliyeden*

[139] Kamuoyunda "Ankara'daki CIA istasyon şefi" olarak tanındı. 1943-45 yılları arasında ABD ordusu adına Avrupa'da bulundu.Nazi istihbaratçılarıyla CIA ilişkisini sağladı. CIA Ortadoğu masa şefi olarak çalıştı. ABD Başkanı Jimmy Carter'in güvenlik danışmalığını yaptı. Rand Corparation'daki Türkiye ve bölge ülkeleri üzerinde analizleriyle ünlendi. CIA istasyon şefi olarak 1980 öncesi Türkiye'nin gerek Alevi gerekse Kürt ağırlıklı bölgelerinde çalıştı. Papa suikastındaki MHP bağlantısını yadsıyarak olaydan KGB'yi sorumlu tuttu. Milliyet Gazetesi'nin Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi 1979'da öldürülmeden önce Henze ile buluşmuştu. Gazeteci Uğur Mumcu da 1993'te uğradığı suiksattan önce Paul Henze ile görüşmüştü.

Sonra Tekrar içine Döndüğü Ortamın Özellikleri'ni" anlattı.

Hüseyin Ağca *"Cezaevlerinin ve Sosyal Hayatın, Suçluların Etkileşimine ve Yeni Terör Suçlusu Yaratılmasına Gayri Müsait Hale Getirilmesi Konusunda Genel Rehabilitasyon Programının Ana Hatları"* konusundaki gözlemlerini aktardı.

Uluslararası sempozyumun en anlaşılmaz bildirisi *"Cezaevlerine Girmemiş Teröristlerle, Suç Faaliyetine Karışmamış Ancak Karışması Muhtemel kişilerin Rehabilitasyonu"* ile ilgili olanıydı.

Bildiriyi sunan Simon Bourgin'in kim olduğu, nereden geldiği anlaşılamadı.[140]

Terörist olmak *"devlet vergisiydi"* anlatılanlara göre. İnanılması güçtü ama *"terörist katiller, ideolojik olarak terörist olmalarından değil, katil oldukları için katildiler."* Terörist eylemlere katılmasalar bile, katil olabilecek kişilik özellikleri taşıyorlardı. İçinden geçtikleri dönemde yaşamasalardı bile, nasıl olsa adi suçlu olarak yargılanacaklardı.

Bu durumda zaman yitirilmeden rahabilitasyon çalışmalarına başlamak gerekiyordu? Ve bu konuda ısrarlı ve kararlı olunmalıydı. Süreklilik esastı. Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlar ne derse desin, ülke çıkarlarına uygun her şey yapılmalıydı. Sempozyuma katılan bilim ve devlet adamlarına göre *"teröristlerin kendilerini normal suçlu değil, siyasi suçlu olarak görmeleri, kendilerini adam yerine koymalarından"* kaynaklanıyordu.

Oysa onların *"hırsız, katil ve soyguncu..."* gibi temel özellikleri vardı. Aslında bunların *"adi cürüm işlemiş suçlulardan ayıran özelliklerinden arındırılmaları"* gerekiyordu. Cezaevlerinde mutlaka tek tip elbise giymeleri sağlanmalı, toplumdaki özgürlüklerden hiçbir zaman yararlandırılmamalıydılar. Bunları sağlamak için düşünmelerine olanak veren her şey ellerinden alınmalıydı. Dayanışma, birlik ve beraberlikleri yok edilmeliydi. Aralarındaki iletişim koparılmalıydı.

Teröristlerin rehabilitasyonunda *"din ve milliyetçiliğin"* araç olarak kullanılması öneriliyordu. Milliyetçi kimlikleri ülkeyi kurtarmaya yet-

[140] Türkiye'de Teröristlerin Rehabilitasyonu Konulu Uluslararası Sempozyum ile İlgili Rapor, Adalet Bakanlığı Yayınları, sayfa 88

memişti. Yeni yapıştırıcılar gerekiyordu. Örneğin Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in *"ceketinin iç cebinden çıkarıp okuyacağı Kuran ayeti.."* ile büyük sükse sağlanabilirdi. Din ve milliyetçilik duygularının birlikte gıdıklayan bu yöntemle başarıya ulaşılabilirlerdi. Çünkü, Türk halkının büyük çoğunluğu yabancı ideolojilere karşıydı. Bu arayışla *"yeni liderler kazanılabilir, yeni heyecanlar yaratılabilirdi"*

En önemli sorun, teröristlerin kamuoyu desteğinden uzaklaştırılmasıydı. Bunun için televizyon kullanılmalıydı. Yapılacak programlarda *"ihbarcı teröristlerin ödüllendirildiği, kimliklerinin gizli tutulduğu"* anlatılmalıydı. Pişman olmuş liderlerin açıklamaları, hatalarını gördüklerine ilişkin söyledikleri, arkadaşlarını teslim olmaya, silahlarını bırakmaya ilişkin çağrıları kamuoyuna duyurulmalıydı.

Rehabilitasyon çalışmaları yürütülürken *"Hür Dünya'nın tepkisini çekmemek"* çok önemliydi. Hür Dünya'ya, komünizmin Türkiye'de yapmak istediği yıkımları, bunları önleme çalışmalarını *"çok renkli bir biçimde"* yansıtılmalıydı. *"Çünkü Hür Dünya kamuoyunu Türkiye'nin yanına çekmek başka şekilde olanaksızdı"*

Salt teröristleri rehabilite etmenin çıkar bir yol olmadığı da konuşuldu sempozyumda. *"Yetişkin gençliğin de.."* rehabilite edilmesi gerekiyordu. Çünkü, *"Türkiye'de nesiller önce Marksizmi, sonra da terörü öğreniyorlardı"* Bunun için de yapılacaklar vardı elbette.

"Radyo, televizyon ve basını belli bir çizgide tutmalı, öğretmenler ve aydınlar terörün Rusya'dan desteklendiği imajı ile yetiştirilmeli, yeni yetişen nesle 12 Eylül öncesinin o acı dolu günleri çok etkili bir şekilde televizyon ve radyoda sık sık gösterilmeli, işlenmeliydi"

Rehabilitasyon çalışmalarında başarılı olmak için, "siyasi partilerle" de ilgilenmek gerekiyordu. *"Herhangi bir siyasi görüşü savunan parti, devletin bekasını sağlayacak, anayasal rejimin temel prensiplerini benimseyecek felsefenin dışına çıkmayacak biçimde oluşturulup, kurumlaştırılmalıydı"*

En önemlisi devletin üst kademe yöneticilerini seçerken de titiz davranılmalıydı. Devleti yöneteceklerin ailesi, bedeni, zihni, ideolojik eğitim ve

geçmişi mutlaka incelemeliydi.[141]

Eylül İmparatorluğu kapalı kapıların arkasına çekilmiş 1933-1945'lerin gerçeklerine sarılarak sizlerin geleceğini düzenliyordu. Militan olsun olmasın, tüm Türkler imparatorluk felsefesine göre yeniden yaratılmak isteniyordu.

Erzurum'a Gelene Dek

Sana bunları anlatırken üzülüyor ve hatta utanıyorum sevgili kızım. Dünyada gazeteci olan benim yaşımda hiçbir babanın çocuğuna böyle şeyler anlattığını sanmıyorum. Ancak doğduğun yıllarda ülkemizde demokrasi adına yapılanları bilmem gerektiği için de buna zorunlu görüyorum kendimi.

Zorunlu görüyorum çünkü "cezaevlerine girmemiş teröristlerle, suç faaliyetine karışmamış ancak karışması muhtemel kişilerin rehabilitasyonu" gibi bir araştırma yaklaşımının kendi halkına karşı ilan edilmiş bir savaş olarak anlamaktan başka açıklaması yoktu.

Eylül İmparatorluğu yönetiminin, herkesin gözü önünde ve hiç kimseden çekinmeden yaptıkları geçmişi bütünü ile silme amaçlarının açık kanıtıydı.

Darbe öncesi "*Meclise ve siyasi partilere anlatamadıkları..*" gerçekleri halka anlatarak işe başlayacaklardı. Ülkede bir baştan bir başa eski korkulardan kurtulmanın sevinci yaşanırken, halk kendilerini can kulağı ile dinlerdi nasıl olsa.

---

[141] Sempozyuma tebliğ sunmak, tartışmalara ve panellere iştirak etmek suretiyle katılanlara ilişkin notlarda çok sayıda tanıdık isme rastlamak olasıydı.Gün gelecek demokrasi için böyle bir işe katıldıklarını söyleyeceklerdi.
Abdullah Aldoğan, Ahmet Çağlı, Ali Haydar Cengiz, Ali Naci Tuncer, Prof. Dr. Altan Günalp, Altan Saysel, Prof. Dr. Andre Decoco, Atilla Yayla, Prof. Dr. Aydın Yalçın, Prof. Dr. Ayhan Songar, Bruce Hoffman, Bülent Akarcalı, Cahit Özdikiş, Ertem Türker, Prof. Dr. Fethi Çelikbaş, Prof. Dr. F. Ferracuti, Doç. Dr. Güner Omay, Dr, Heath Lowry, Hüseyin Ağca, Hüseyin Turgut, Prof. Dr. İhsan Doğramacı, Prof. Dr. Jacop Sundberg, Dr. Konrad Kellen, Prof. Dr. Martin Abend, Dr. Mehmet Ural, Prof. Dr. Michael Leeden, Muammer Yula, Doç. Dr. Mustafa Erkal, Dr. Mustafa Tören Yücel, Muzaffer Akkaya, Neil C. Livingstone, Orhan Ergüder, Oktay Ögel, Paul Henze, Recep Ergun, Saffet Arıkan Bedük, Simon Boursgin, Prof. Dr. Sulhi Dönmezler, Prof. Dr. Şemsi Gök, Prof. Dr. Turan İtil, Pof. Dr. Vittor Franco S. Pisano, Yıldırım Türkmen, Prof. Dr. Yonah Alexander, sempozyumun belli başlı kişileriydi.

Ülkede il il dolaştırılacak genç kurmay subaylar seçildi. Kamu kurumlarında konferanslar verildi. Akıllarına gelen her şeyi söyleyebilirlerdi yeter ki, 12 Eylül öncesini iyi anlatabilsin.

Yüzbaşı Oğuz Kalelioğlu Erzurum'da kürsüye çıktı bir gün, mikrofonu eline aldı ve akıl almaz şeyler anlattı. "*Üç aydan fazla Türkiye'nin her yerinde konferanslar*" vermişti.

"*Her milletin kendisine has bir karakteri vardı. Türkler bütün milletlerden farklı olarak vatanlarına çok düşkün insanlardı. Yapılan istatistiklere göre, Türkler kadar hayatlarını vatan topraklarına vakfetmiş insanlar yoktu. Birinci Dünya savaşında Fransa'da Sedan Yarımadası'nda kilometrekare başına 36 kişi ölmüştü. Çanakkale'de ölenler ise 252 kişiydi. Birinci özelliğimiz buydu; ikinci özelliğimiz ise 'kompleks de schue' denilen üstünlük duygusuna sahip olmamızdı. Yani başka milletlerden üstün olma, onlardan daha çok yükselme ateşi ile yanma duygusuydu bu.*"

Kültür çok önemliydi yüzbaşı Oğuz için. Dünya ulusları kültürleri ile ayakta durabiliyorlardı.

"*Aslında Kıbrıslı Rumların, Rumlukla ilgisi yoktu, Fenikeli tacirlerin çocuklarıydı hepsi. Ama Yunan kültürü altında kalınca, kedilerini 'Grek ve Hellen' saymaya başlamışlardı, kafaları kesilse başka millettenim demezlerdi.*"

Bir ulusu birleştiren, yükselten temel etken "mademki aldığı kültür"dü:

"*O halde arkadaşlar, toplumumuzu, gençlerimizi Türk kültürüne sahip olarak yetiştirebilirsek sonuca gitmiş oluruz. Bundan sonra başka gerçekler aramaya gerek yoktur; Türktür değildir diye. Günümüzde 4,5 milyarlık dünya nüfusu bir kan alışverişine girmiştir; birçok melez ırk meydana gelmiştir. Ama bu ruhu taşıması, bu ruhu kendisine verebilmemiz bizim için yeter sayılır.*"

Erzurum'a gelinceye dek 120 bin kişiye verilmişti bu konferanslar. Her şeyi biliyordu konferansçı Oğuz Yüzbaşı; komünizm, faşizm, nazizm, süleymancılık, nurculuk...

Nurculuk konusunda çok yeni, çok ilginç saptamaları vardı anlatacak:

"*Arkadaşlar bu nurculuk konusunda burada açıklamak istediğim bir konu var. Üç aydan fazla Türkiye'nin her yerinde bu konferansları ver-*

dik. Bu konularda pek çok eser karıştırdık. İnsanların aynı ekole, aynı gruba mensup olmalarına rağmen; değişik bölgelerde, değişik düşünebildiklerini gördüm. Başka bölgelerde, bizim istihbarat belgelerine geçen menfi düşüncelere rastlamışken bu bölgede hayretle müşahade ettiğim ve çok da takdir ettiğim şeyler gördüm. Bu konuyu Konsey'e götüreceğim.

Nurcu olmuş, bu görüşü benimsemiş insanlar bana dediler ki; 'Biz bu görüşü benimsedik ama kesinlikle cumhuriyete bağlıyız, devlete bağlıyız, vatanseveriz' zaten bizim de üzerinde durduğumuz budur, bütün gayretlerimizin hedefi budur."

Din ve ırk duygularını kaşıyarak başlattıkları yolculukta ilk zokayı kendilerinin yuttuğu o gün ortaya çıkacaktı. Dinin siyasetteki etkinliğine dönemin ilk kurbanı bölgedeki Nurcuları takdir eden yüzbaşı olacaktı.[142] Erzurum konferansını teybe alıp ulaştıran kişi Nurcuların siyasetteki rakibi Süleymancılardan bir milletvekiliydi.

Konferansın ilk bölümünü bitirip on dakika aradan sonra elinde iki kitapla kürsüye çıktı, Yüzbaşı Oğuz Komünizm, Kürtçülük ve bölücülük konularını anlatacaktı;

"Bütün kamu teşekküllerinde, öğretim müesseselerinde istifadeye sunulacaktır bu, Varto Tarihi adlı kitap. Genelkurmay çıkartılan Van Gölü ve

---

[142] Vatanı herkesten çok seven bu yüzbaşının adı süreç içinde daha bir çok yerde geçti. Adına ilk kez gazeteci Fatih Güllapoğlu'nun Tanksız Topsuz Harekât kitabında rastlandı. Kalelioğlu Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne bağlı Toplumla İlişkiler Başkanlığı'nda (TİB) görevliydi. TİB'in Avrupa'daki faaliyetleri "ülkücü ve dinci gurbetçilerin Türk-İslam sentezi çevresinde örgütlenmesi.." üzerine temellendirilmişti. Erzurum konuşmasında Nurcular hakkında resmi raporlarda yazılanların yanlış olduğunu söylediğini unutan Kalelioğlu yıllar sonra "biz Atatürkçü konferanslar verdik" diyecekti. Kalelioğlu 28 Şubat1997 müdahalesinden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nda uzman danışman olarak çalıştı. Emekli albay Kalelioğlu danışmanlık görevini "oradaki Hizbullahçılarla mücadele" olarak açıklayacaktı. 61 bin üyesi olan Türkiye Muharip Gaziler Derneği'nin Dış İlişkiler Başkanı da olan Kalelioğlu kendi deyişiyle kahraman bir subaydı. 1974 Kıbrıs harekâtında Magosa'yı savunan taburun komutanıydı. 250 kişilik kuvvetiyle 8 bin kişilik düşman taarruzunu durdurarak bir katliamı önlemişti.Bir ay süren Magosa savunmasında gösterdiği cesaret nedeniyle "bizzat Genelkurmay Başkanı tevcih ettiği" iki madalya almıştı. Kıbrıslılar şükran borçlarını ona "bir villa ve bir BMW araba armağan" ederek ödemek istemişlerdi ama o reddetmişti. KKTC'ye hizmetini KKTC vatandaşı olarak sürdürdü. 5 Haziran 2002 tarihinde Kıbrıs Adalet Partisi'ni kurarak genel başkan oldu. Siyasete atılma nedenini "Magosa harekâtından dolayı 5 bin imza toplayarak beni siyasete soktular" diye açıklayacaktı.(Murat Yetkin, Emekli Bir Subayın Anlattıkları, Radikal, 30 Ağustos 2003)

Fırat nehri Çevresinde Yaşayan Türkler adlı kitap da var. Bu kitapçıklar özet bilgi vermektedir. Bunun da miktarı tükenmiştir. 100 bin adet basılmıştı. Şimdi konsey emriyle basılacak ve sizlere kadar ulaştırılacaktır."

Kürtçülük anlatmaya başladı yüzbaşı Oğuz. Kuzeydeki komşumuzun bölgeye hâkim olma çalışmasıydı oyunun aslı ona göre. Tarihi yargılamaya başladı sonra;

"Büyük Padişah Yavuz Sultan Selim, Safevi Hükümdarı Şah İsmail'i yendiği zaman arada bir tampon devlet bulunsun diye doğudaki özbeöz Türk olan vatandaşlarımıza, 'Siz benim cengâver evlatlarımsınız, baba kürdilersiniz' diyerek bunların arkalarını okşamış, bunlara ayrı bir güç vermek için, ayrı bir aşiretmiş gibi, toplulukmuş gibi mütalaa etmiştir. Büyük padişah konunun ileride istismar edileceğini düşünmemiştir, değerlendirmemiştir, tabii.

Bir hata da II. Abdülhamit devrinde yapılmış; hudutlarda 36 tane Hamidiye Alayı teşkil edilmiştir. Bu olaylara doğudaki aşiretlerden kara yağız, güçlü, cengâver, cesur gençler alınmış. Kaymakam rütbesine, miralay rütbesine yükselmişler. Bu olaylar Ermeni ve Ruslara karşı bir güç olarak elde tutmak istenmiştir. Ancak saraya bağlı kalsınlar diye, isyan etmesinler diye bu aşiretlerin reislerinin çocuklarına Yıldız Sarayında özel terbiye ve eğitim gördürmüşler. Hem onları devlete bağlamak için yetiştirilmiş, hem de eğer isyan ederlerse 'oğulları elimde rehindir' diye bir statü güdülmüştür. O an için belki yararlı sonuçlar vermiştir ama, zaman geçince Hamidiye alayları imtiyazlı alaylar olmuştur. Hazineden özel ikramiyeler verilmiş, değişik statüler uygulanmıştır; Hamidiye alayları, Kürt Alayları dene dene. Sonuçta bizim vatandaşlarımız bu alaylara giremedikleri için üzülmüşler nüfus kayıtlarını değiştirmişlerdir. Türk adını, Kürt diye tahrif etmişlerdir. Ben de o alaylara gireyim, bol maaş alayım, rütbem yükselsin diye özbeöz Türk çocukları kendisini Türklükten çıkarmış, Kürt olarak saymaya başlamıştır."

Bir İğne Yapılıyor Konuşuyor

Dinlemek zorunlu olunca anlattıkça coşuyor, coştukça anlatıyordu. Anlatılmaması gereken şeyleri de kaçırıyordu ağzından. Bölgedeki Kürtçü ve bölücü örgütler Marksist ve Leninist bir felsefeyle çalışıyor-

lardı. Bunlar oldum olası yeraltı çalışması, hücre çalışması yaparlardı. Hücreye yeterli bilgiler verilirdi. Eylemi yapacak kadar bilgi sahibi olmaları yeterliydi. Çünkü yakalanabilirler ve *"örgütün teşkilatını"* açıklayabilirlerdi. Hiçbir zaman bilmedikleri için açıklayamazlardı ama yine de işkence iddialarında bulunurlardı. Kürsüdeki yüzbaşıya göre *"yapılan incelemede bu iddialar Konsey tarafından boşa çıkarılmıştı"*[143] İşkence yoktu. Yeri gelmişken söylemek gerekiyordu:

"Bugün üst düzeyde yapılan bir sorgulamada işkence değil teknik uygulamalar yapılmaktadır. Şöyle ki, örgüt elemanına bir iğne yapılıyor, örgüt elemanı uykuya dalıyor. Tıpkı uykusunda sayıklayan bir insan gibi gizlilik dereceli bilgileri bize vermeye başlıyor.Uykusunda konuşuyor işte"

İşkencenin gerçekdışı olduğunu söylerken, ayrımında olmadan insan haklarına aykırılıklarının önemli bir ipucunu veren yüzbaşı Oğuz, bölücü örgütlerin komünistliğini anlatmak için o iğrenç örneği yineliyordu Erzurum'da:

"Arkadaşlar, birkaç örnek vereyim; Apocular diyorlar ki; 'eğer eve geldiğinde eğer evin kapısında bir başka devrimci arkadaşının ayakkabısı duruyorsa, artık, o gece eve girmeyeceksin. Yani, bağışlayın; eşin, kızın, ailen o gece, o devrimci kardeşinindir. Ona peşkeş çekilmiştir. Bunları öğreniniz arkadaşlar ve ne kadar vahim bir noktadan döndüğümüzü biliniz. Ve siz yeni Türk çocuklarını, biz, bu tehlikelerden uzak bir şekilde eğiterek bu kötü günleri geride bırakacağımızı biliniz."

Yüzbaşı Oğuz bunları anlatırken *"salonda öğrenci olduğu tahmin edilen kişiler, kahrolsun komünistler.."* diye slogan atıyorlar, konferans amacına ulaşıyordu. Eylül İmparatorluğu'nun isteğini aktarmanın tam zamanıydı:

"Arkadaşlar hiçbir zaman oyuna gelmeyeceğiz, sözlerimize dikkat edeceğiz. Gördük ki; Kürt denilen boy, Türkün kardeşidir. Aynı koldandır. Ancak, mümkün olduğu kadar düşmanların eline koz vermemek

[143] İşkence nedeniyle gözaltında ve cezaevlerinde 12 Eylül 1980-31 Aralık 1980 arasında 43, 1981'de74, 1982'de 53, 1983'te 21 kişi öldü. (İşkence Dosyası, Gözaltında ya da Cezaevinde Ölenler,TIHV yayınları No 5) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmeyi amaçladığı 2002 yılı sonunda bu sayı 530'a yükselecekti.

için Kürt tabirini kullanmayacağız. Genelkurmayın bütün eserlerinde, harp tarihi belgelerinde, onlara Doğulu Türkmenler denmektedir. Türkmenlerimiz, her yerde var, biliyorsunuz. Batıda, İç Anadolu'da, Toroslar'da. Buradaki, bu yağız, mücadeleci insanları, bu Kürtlerimizi, bu boyları Doğulu Türkmenler diye tanıtacağız ve Kürt terimini kullanmayacağız." [144]

Dağların yüksek kısımlarında, tepelerde, yaz kış erimeyen karları vardı. Güneş açınca üzerleri buzlaşan. Camsı parlak bir tabaka ile örtülürdü karın yüzü. Üstü sert, altı yumuşak olurdu. Bu karın üstünde yürününce ayağın bastığı yer içeriye çöker *"Kırt-kürt"* diye ses çıkarırdı. Doğulu Türkmenlere Kürt denmesinin nedeni buydu.

Bölücülerin Kürt dedikleri yüksek yaylalarda, karlık bölgelerde yaşayan Türklerin karda yürürken ayaklarından çıkan sesin adıydı aslında.[145]

---

[144] Siyasi iktidarlar, uluslar rası ilişkiler ne yönde gelişirse gelişsin bu anlayış değişmeyecekti. 1999 baharında TRT'ye getirilen dil yasağında Kürt sözcüğünün önemli yeri olacaktı. Başbakanlığın 12 Kasım 1993, İçişleri Bakanlığı'nın 26 Nisan 1999 tarihi genelgelerine göre Kürt, Kürt Türkleri, Kürt ırkı, Kürt Vatandaşı, Kürt kökenli gibi sözcük ve tanımların kullanılması yasaktı. Yasak kapsamı Kuzey Irak'taki Kürt Devletine "Kuzey Irak'taki oluşum", Kuzey Irak'taki Kürt Liderlerine " Kuzey Irak'taki aşiret ağası" denilmesi istenerek genişletilecekti. Yasağın uygulanacağı alanlar ise "kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan basın açıklamaları, iç ve dış kamuoyuna yansıyacak tüm etkinlikler" olarak açıklanıyordu. Yüzbaşı Oğuz Kalelioğlu'nun ırkçı-şoven yaklaşımını aratmayacak gelişmeler de yaşandı. Örneğin SHP Genel Başkanı Prof. Erdal İnönü ve 26 arkadaşının 7 Eylül 1989 tarihinde anadille iletişimi yasaklayan "Türkçe'den Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkındaki" 2932 sayılı yasanın yürürlükten kaldırılmasına ilişkin önerisi "benin annem de Kürt" diyen özgürlükler şampiyonu ! Turgut Özal tarafından "ileride devlet düzeninde tamiri imkansız sonuçlar doğurabileceği" gerekçesiyle 24 Kasım 1989 tarihinde reddedilecekti.

[145] Fetihler, zaferler, şanlar ve şereflerle dolu tarihimizin gözlerden kaçırdığı gerçekleri Batı, 200 yıl önce öğrenmişti. 1835'ten 1839'a kadar Türkiye'de askeri öğretmen olarak çalışan Prusyalı General Moltke'nin günlüklerinden Türk devletinin kendi halkını kendi ordusuyla tutsak aldığını yıllar önce okumuştu. Moltke Osmanlı ordusuyla katıldığı bir doğu seferini şöyle anlatıyordu:

"..Bu sırada ben, Hafız Paşa'nın yanına gittim. Oraya ganimetleri ve esirleri getiriyorlardı. Kanlı yaralar içinde erkekler ve kadınlar, meme emenlerden itibaren her yaşta çocuklar, kesik başlar ve kulaklar. Bunların hepsi, getirene 50-100 kuruşluk bahşiş kazandırıyordu. Mühlback esirlerin yaralarını yıkıyor ve elden geldiği kadar sarıyordu. Kürtlerin sessiz ıstırabı, kadınların ümitsiz feryatları yürekleri parçalayan bir manzara meydana getiriyordu."

H. Von Moltke; Türkiye Mektupları, Çeviren Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, 1969.

Bölücülerin askeri taktiklerini anlatmamak olmazdı.Onları da anlattı bir ara Yüzbaşı Oğuz:

"Arkadaşlar, gayri nizami harp taktiğine göre; hedef olarak seçilen bölgelerin dışındaki yerlerde, kurtarılmış bölgeler yapılır ve buradan düşman arkadan vurulur. Planları şuydu; harekâtın başında Silahlı Kuvvetler batıdan, doğuya kuvvet kaydırmaya başlayacaktı. Kurtarılmış bölgelerdeki militanlar Silahlı Kuvvetleri arkadan vuracaktı. En azından harekâtı geciktirecekti. Hatırlarsınız İstanbul'un kurtarılmış bölgesi 1 Mayıs Mahallesini; Ümraniye'de. Buraya Kürtçü bölücüler, aşırı solcular giriyordu. İzmir'de Kadifekale Kawacıların kurtarılmış bölgesiydi. Madem doğuda savaşıyorlar, buralarda ne arıyorlardı?

Görülüyor ki, Silahlı Kuvvetlere arkadan müdahale etmek istiyorlar. Harekâtın ikinci safhasında buralarda büyük patlamalar olacaktı. İstanbul, Ankara, İzmir'de üniversite gençliği aynı gün sokağa dökülecekti. İstanbul İzmit arasındaki sanayi kesimindeki fabrikaların kazanları patlayacaktı. Ankara Eskişehir arasındaki demiryolu köprülerine, tünellere sabotajlar yapılacaktı. Büyük barajlar patlatılacak, karayolları kavşakları havaya uçurulacaktı. Tam bir ana baba günü yaşanacaktı. Herkes şaşıracak; Silahlı Kuvvetler'in ihtiyatları bile, nereye müdahale edeceğini şaşıracaktı. İşte büyük isyanlar ve ihtilâllerin arifesindeki tablo budur. Aynen böyle bir planları vardı. Bu arada dikkat çeken bir konu da güneyden ve kuzeyden müdahaleler planlanmıştı. Dışardan kuvvet bekleniyorlardı."

Biz Lenin Rejimini Benimsedik

Yalan üzerine kurulan Eylül İmpatorluğu'nda her şey olanaklıydı. Türkiye *"her daim bir dış müdahale.."* ile karşılaşabilirdi yüzbaşı Oğuz'a göre. Peki *"dışarıdan; kuzeyden ve güneyden.."* yapılacak bu müdahale nasıl olacaktı?

Uluslararası hukuk bilgisiyle yanıtlıyordu bu soruyu Yüzbaşı Oğuz. *"Birleşmiş Milletler Yasasının 52. maddesinden kimsenin haberi yoktu"* ona göre:

"52. maddeye göre 'bir devlet kendisine kuvvet kullanana, bütünlüğüne tecavüz edene karşı kuvvet kullanabilir veya sıcak bir savaşı başla-

tabilir.' Bir örnek vereyim Yunanistan Trakya hududumuzdan bir metre kadar içeri girse, biz Yunanistan'ın kara, hava ve deniz hudutlarının istediğimiz yerinden bir taarruz başlatabiliriz. Bu bizim meşru müdafaa hakkımızdır. Bizimle savaş halinde olan Yunanistan'a Bulgaristan yardım etse, ona da savaş açabiliriz, bu da meşru müdafaa hakkıdır.

Ancak bir üçüncü hal var ki; bu üzerinde en çok oyun oynanan maddedir. Bir devlet içindeki sosyal topluluklar, kendi devlet düzenini istemeyerek, aralarında anlaşarak, teşkilatlanarak bir ayaklanma hareketi başlatırlar ve devletin polisi, jandarması, silahlı kuvvetlerinin bu ayaklanmayı bastırmaya gücü yetmezse, ayaklanan taraf bir radyo istasyonunu ele geçirip, bir çağrı yaparak, dışarıdaki (A) devletine 'Biz Lenin rejimini benimsedik, bize yardıma gel' derse, ayaklananlara dışarıdan silahlı yardım yapılması meşrudur.

Üniversitede verdiğim bir konferanstan sonra, maalesef bir Anayasa profesörü ve bir diplomat bana itirafta bulundular ve 'Yüzbaşım biz bu konuyu icra ediyoruz ama, bu anlamda bu kadar kötü kullanıldığını hiç düşünmemiştik.' dediler."

Afganistan olayını anlatıyordu üniversite hocalarına ders veren değerli yüzbaşı daha sonra. Davut Han'ın sarayının ortasındaki kan gölünü anlatıyordu. Karısı Zemira ve 12 çocuğunun kurşuna dizerek yaşamına son veren Davut Han'ın öyküsünden çok etkilenmişti. Antikomünistliğine, kahramanlığına ve kararlılığına hayrandı...

"Arkadaşlar, Genelkurmay Başkanımızın son gezilerinde Konya'da, Adana'da söylediklerini hatırlayınız. 'Biraz daha geç kalsaydık, bizim yerimize bu kürsülerden size başkaları hitap edecekti' sözlerinin ardında yatan gerçek bunlardır. 12 Eylülden önce aynen böyle bir plan hazırlanmıştı. Bunlar da yeri gelmişken açıklanacak ve televizyondan kamuoyuna parça parça verilecektir."

Ülke, Nazi rejiminin 1930'lu yıllarda Atlantik'te sefere koyduğu propaganda gemisine dönmüştü. Radyosu, televizyonu ve konferansları ile hep birlikte güçlerini anlatıyorlardı.

Yüzbaşı Oğuz, "Aşırı sol ve komünizmi" anlatmak için soluklanmak amacıyla 10 dakika daha dinlenme verdi.

Üçyüz Bin Yazar Kadrosu

Türkiye'de de, dünyada da komünizme ilişkin birçok şey yazılıp çizildiğini ve komünizmin ne olduğunun artık bilindiğini gizlemeye gerek yoktu. Oğuz Yüzbaşıya göre günümüzde komünizmin, fikir yapısı, ideolojik yapısı biliniyordu ama, rejime yönelik tehdidi bilinemiyordu. Müthiş beyin yıkama güçleri vardı komünistlerin;

"Bugün elde ettiğimiz istihbaratlara göre, beyin yıkama taktiklerini şöyle icra etmektedirler. Amerikalı büyük bir gazetecinin öğrenci olan kızının başından geçenler güzel bir örnektir buna. Komünist Çin'e gidiyor kız, orada bir müddet kaldıktan sonra buna bazı taktikler uygulanarak 'Beni buraya casusluk yapmam için CIA gönderdi' diye bir açıklama yaptırıyorlar kıza. Komünist düzeni övüyor, emperyalist bir ülkenin insanı olarak yaptıklarına pişman olduğunu söylüyor. Ve dünya karışıyor. Komünistler bunu gazetelerinde, dergilerinde güzel bir malzeme olarak kullanıyorlar.

Daha sonra kız Amerika'ya döndüğünde üzerinde çalışmalar yapılıyor. Kızın ifadeleri çok şaşırtıcı. 'Beni aldılar sorguladılar, ellerimi kelepçelediler, bir odada yalnız başıma kaldım, açlık çektim. Fakat hayatımdan çok memnundum, Çinliler çok sempatik insanlardı, komünist dünyaya şükranım,' diyor. Şaşırıyorlar. Ama bir de bakıyorlar ki, beyni yıkanmıştır. Tamamen yakınmıştır; idrak, şuur, düşünce vasıflarını kaybetmiştir zavallı kızcağız. Bu, insanı bir madde gibi ele almalarının sonucudur. İnsan üzerinde böyle korkunç deneyler, tatbikatlar yapabilmişlerdir."

Aynı zamanda olağanüstü propaganda güçleri de vardı komünistlerin Yüzbaşı Oğuz'un anlattıklarına bakılırsa;

"Arkadaşlar Sovyet propaganda makinesi bazı küçük devletlerin nüfusu kadardır. 350 bin kişi görev başındadır. 2 milyon işçi zamanının bir kısmını bu işe ayırmaktadır.. 6000 ayrı özel eğitim merkezinde 185 bin kişi propaganda metotları ve ajitasyon tekniği hakkında özel eğitim görmektedirler. 300 bin yazar kadrosu vardır. Asya'da, Orta Asya'da, Avrupa'da ve Türkiye'de kalem oynatırlar, bir merkezden aldıkları talimata göre bu rejimin propagandasını yaparlar. Bakıyoruz, Avrupa'da

aynı konu işlenirken, Türkiye'de solcu yazarlar da aynı konuyu işliyorlar. Ortadoğu'ya bakıyoruz, Asya'ya bakıyoruz orada da aynı konu işleniyor. Anlaşılıyor ki, bir merkezden talimat alıyorlar."

Bireysel ve toplumsal yaşamda yalan, belirgin özelliklerinden biri oluyordu toplumsal ve siyasal yaşamın.. Dünyanın her yanında devlet ve siyaset adamları, anneler ve babalar, gençler ve yaşlılar yalana başvuruyorlardı.Ama Eylül İmparatorluğu'nun yalanları bilinçli, sistemli ve bütüncül olması ile faşist nitelik kazanıyor ve genel yalan söyleme eğiliminden ayrılıyordu.

Ve biz senin yalanlarla büyümeni istemiyorduk.

Korkunç Olaylar Dizisinin "Tesadüfen"

Konferans salgını ülkenin dört bir yanını sarmıştı. Türkiye'yi çağa kapatan bu konferansları herkes biliyor, herkes duyuyor, ama bir tek sözcük yazılmıyor, konuşulmuyordu.

Daha sonra kitaplaştırılan konferanslar için yazılan önsöz, 12 Eylül rejiminin gerçek niteliğini ortaya çıkarıyordu.

"Ülkemizi iç harbin eşiğine getiren ve 12 Eylül müdahalesini kaçınılmaz yapan her türlü 'yıkıcı ve bölücü akımlar' bunların dayandığı esaslar, uygulama taktikleri ve son bağımsız Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni parçalamayı amaçlayan hedeflerini gözler önüne sermek üzere bir seri konferanslar hazırlanmış asker ve sivil olarak toplam 500.000 kişiye takdim edilmiştir.

Konferansların beklenen amaca ulaşarak asker, sivil kamuoyunun her kesiminden büyük bir talep görmesi üzerine; hem daha geniş kitlelerin istifadesine sunmak, hem de elde bir müracaat dokümanı olarak kullanılmak üzere konferansların kitap halinde basılma ve yayımlanması mecburiyeti doğmuştur.

Unutulmamalıdır ki, dünyanın hiçbir ülkesi, Türkiye'deki kadar tehlikelere maruz kalmamış ve hiçbir devlet; bizzat devleti meydana getiren kişi ve kuruluşlar tarafından Türk devleti kadar tahrip edilmemiştir. Öğretmenlerin; devletin nasıl yıkılacağını öğrettiği, güvenlik kuvvetlerinin banka soyduğu ve duvarlara yazı yazdığı, hâkim ve savcıların; kanunları kendi ideolojileri doğrultusunda kullandığı, işçilerin; ekmek

yedikleri fabrikayı yakıp-yıktıkları ve insanların; hava kararınca kendi ülkelerinde sokağa çıkamadıkları günler yaşanmıştır.

12 Eylül'den önceki son iki yılda 20 binin üzerinde yurttaşımızın ölümüne ve sakat kalmasına yol açan bu korkunç olaylar dizisinin, tesadüfen olduğu ve kendi kendine geliştirdiği düşünülemez."

Yaşanılan olaylar, yaşatılan acılar elbette bir rastlantı değildi, sevgili kızım, sana başından beri benim de anlatmak istediğim şeydi, bu.

"Hiçbir devlet bizzat devleti meydana getiren kişi ve kuruluşlar tarafından bizim devletimiz kadar tahrip edilmemişti.."

Doğru bir saptamaydı bu. Eksikti ama devleti oluşturan kurumlar arasında önemli bir eksiklikler vardı. Ordu, polis, jandarma unutulmuştu.

Önsöz tarihe iz bırakarak sürüyordu; yüzlerce sorunun yanıtı yoktu ama. Nasıl olsa sorulmazdı, sorulamazdı o günlerde:

"Türkiye; uluslararası terörizmin bir hedefi seçilerek toplumun çökertilmesini ve iç savaşı başlatarak son Türk devletinin parçalanmasını amaçlayan planlı programlı ve dışardan destek gören faaliyetlerin yoğunlaştığı cazip bir hedef ülke olarak ele alınmıştır."

Kim seçmişti Türkiye'yi hedef olarak? Kimdi parçalanmasını isteyen ülkenin? Planı-programı yapanlar kimlerdi? Desteği veren kimlerdi?

Bu soruların yanıtı yoktu elbette. Bu sorular sorulmazdı, sorulamazdı o günlerde:

"Türkiye'nin konum olarak Asya ve Avrupa'yı bağlayan bir köprü oluşu, ılık denizlere inecek güçleri durduracak tek engel olan Boğazlara sahip olması ve dünyanın petrol hazineleri kabul edilen Ortadoğu'ya inen istikametlerin üstünde bulunması, Türkiye'ye ayrı bir değer vermektedir.

Günümüzde ülkeler sıcak savaşa maruz kalmadan; ittilaller, ayaklanmalar ve iç olaylara sarsılmakta ve bağımsızlıklarını kaybetmektedirler. Demokrasi ile idare edilen hürriyetçi rejimler, bizzat o ülkenin insanları kullanılarak içeriden çökertilmiş, toprak bütünlükleri ile istiklallerini kaybetmişlerdir."

Türkiye'den başka köprü ülke yoktu yeryüzünde sanki. Avrupa Afrika'ya ya da Amerika Asya'ya bağlanmıyordu sanki.

Her 10 yılda bir askeri darbelerin gerçekleştirildiği bir ülkenin rejimi-

ne *"hürriyetçi"* demenin tek anlamı olabilirdi, insanlarla dalga geçmek bağlamında.

Önsöz gerçeklere yüz çevirerek sürüyordu; gerçekleri de, tarihi de yapanlar onlardı nasıl olsa;

"Dışardan gelen tehlikeler ne kadar büyük olursa olsun, Türk milletinin, milli birlik ve beraberliği sayesinde her seferinde bütün tehlikeleri bertaraf ettiğini tarih göstermektedir.

Tarih; analiz edici ve ders alıcı tarzda incelendiğinde görülür ki, bugüne kadar kurulan 16 Türk devletinden hiçbirisi dışarıdan gelen bir istila ve dış düşman etkisi ile yakılmamıştır. Her seferinde ikiye bölünme ve birbirine düşme şekline parçalanarak yok olmak, bütün Türk devletlerinin talihsiz ve acı sonları olmuştur.

Bu; Türk milletinin bütün üstün vasıfları yanında ne yazık ki, milli bir zaafıdır. Günümüzde de düşmanlar bu milli zaafı çok iyi istismar etmesini bilmişler, beynelmilel soğuk savaş taktik ve teknikleriyle, ülkemizi kanlı bir kardeş kavgasına itmişlerdir"[146]

Soğuk savaş günlerini aratacak buz gibi bir savaş başlatılıyordu Türkiye'de. Ve bu savaşın asıl hedefi sizdiniz .Daha çok küçüktünüz ama senin ve arkadaşlarının geleceği karartılıyordu..

Psikolojik Harekatta Radyo ve TV

Darbenin üzerinden bir yıl bile geçmeden doğmuş olsan da darbe günlerinin acısından sen de payına düşeni alıyordun. Okula başlayacağın yıl oturmuştum daktilomun başına. Geride kalan günleri düşünmek bile üzüntü veriyordu insana. O günlerde yaşamanın ne anlama geldiğini sen

[146] Önsözün hazırlanmasında yararlanılan kaynakları bilmen, 12 Eylül rejiminin genel eğilimini anlaman için sana yardımcı olur kanısındayım. Van Gölü ve Fırat Nehri Çevresinde Yaşayan Türkler (Gnkur.Basımevi), Doğu İlleri ve Varto Tarihi (M. Şerif Fırat), Doğuda Kürt Meselesi (Em. Alb. Nazmi Sevgen, Harp. Akademi Yayınları), Her Bakımdan Türk Olan Kürtler (Doç. Dr. Fahrettin Kırzıoğlu), Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi? Komünistler Nasıl Yalan Söyler (Dr. Fred Schwarz), Das Kapital (Karl Marks), Macar İhtilali (Arthur Koestler), Sovyet Propaganda Taktikleri (Suzan Label), İnanmıştım (Yusuf Yıldırım), Soljenitsin ve Batı (Alekssander Soljenitsin), Memleketim ve Dünya (A. Sakharov), Türkiye'de Komünizm Tehlikesi Var (Aclan Sayılgan), Komünistler İşçilerimizi Nasıl Aldatıyorlar (Genelkurmay Başkanlığı Şubat 1973)

anla artık.

Eylül İmparatorluğu'nun o günlerde en güçlü silahı kuşkusuz televizyondu. Dr. Goebbels'ten beri modern toplumun en önemli propaganda araçları olduğu kanıtlanan televizyon ve radyo akıllı kullanılmalıydı.

Kesin ve kısa yasaklar getirildi 14 Eylül sabahı. Albay Osman Akyol emir ve komuta zinciri içinde kenarına iliştiği TRT Genel Müdürlüğü koltuğunda, 3 maddelik isteklerini sıralıyordu:

"Haberlerde uyulması gereken hususlar:

1- Dış haberlerde:

a. Aleyhimize olmayan dış haberler verilebilir.

2- İç haberlerde:

a. Anarşiye ait hiçbir haber verilmeyecektir.

b. Milli Güvenlik Konseyi'nin sevk ve idare tarzına, yönetime ve konsey bildirileriyle, sıkıyönetim tebliğlerine karşı tutum ve olaylar verilmeyecektir.

c. Herkesi ilgilendirmeyen, küçük yangın, trafik kazası vs. gibi konular verilmeyecektir.

d. Milli Güvenlik Konseyi ve sıkıyönetim bildirileri TRT'deki Askeri İrtibat Bürosu kanalıyla ilgili yere ulaştırılacak ve yayımlanacaktır (Bildiriler Askeri İrtibat Bürosu yetkilisinin parafesini taşıyacaktır).

e. Yukarıdaki kısıtlamaların dışındaki haberler yayımlanabilir.

3- Diğer Hususlar:

a. Aksi belirtilmedikçe MGK bildirileri üç defa, sıkıyönetim bildirileri iki (çok önemli ise üç defa) yayımlanacaktır.

b. 14 veya 15 Eylülde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyması ile ilgili olarak halk arasında röportaj yapılacaktır. Röportaj yapılırken semtlerde ve daha ziyade orta yaşlılarla konuşulacak, yapılan röportaj için yayına girmeden tasvip alınacaktır.

c. 16 Eylül 1980 günü Başbakanlık'ta yapılacak basın toplantısı için gerekli hazırlıklar önceden yapılmış olacaktır.

d. Atatürk ile ilgili dialar yayınlarda yer alacak, ancak kalma süresi uzun olmayacaktır."

Bu emir yayımlandıktan sonra *"Psikolojik Harekat Vasıtası Olarak*

Radyo ve Televizyondan Yararlanma" konusundaki yetersizlikleri ortaya çıktı. Kendi halkına karşı, psikolojik savaş açan güçler radyo ve televizyonu daha iyi kullanmak zorundaydılar. Günümüzde ve de tarihte en iyi kullananları araştırdılar. "*Haberleşme ve hedef alınan psikolojik etkinin sağlanması yönünden radyo ve televizyonun kullanılmasındaki ilkeleri*" belirlediler.

"*Radyo ve televizyon zaman ve mesafe sorunlarını ortadan kaldırarak 'muhatap topluma' mesajları en uygun şartlarla iletiyordu.Renk, müzik, hareket ve resim gibi çeşitli propaganda vasıtaları ile psikolojik etkisi vardı. Sonra belge niteliğindeki görüntülerle mesajların inanırlığını sağlıyordu*"

Televizyoncular sayfaları çevirdikçe beyaz camın gücünü daha iyi anlıyorlardı. "*İlan edilmemiş iç savaş..*" kandırmacasıyla çıkılan yolun sonundan psikolojik bir savaş çıkıyordu:

"*Anarşi, terör, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerle fikir alanında mücadelenin temelini milli birlik ve beraberlik şuurunun yerleştirilmesi ve milli ideolojinin oluşturulması teşkil etmekle beraber, fiziki ve yasal mücadelede, psikolojik harekat desteğinin en etkili vasıtası radyo ve televizyondu. Propaganda teknik ve yöntemlerine uygun olarak kullanılmaması halinde, ters etkileri ile geniş kitleleri menfi etki altında bırakılabilirdi.*"

İdeolojik amaçlarla yapılan propagandaların amaçları ve yöntemleri televizyon ve radyodan yayımlanmalıydı:

"*Bu kabil mihrakların fikri ve eylemli propagandaları ile gerçek hedefleri arasındaki çelişkileri ortaya koyarak, kamuoyunu aydınlatmak ve propagandanın etkisi altında kalan kesimde tepki doğmasını sağlamak*" gerekiyordu.

"*Propaganda ve ajitasyonun etkisinde kalarak bu örgüt ve fikirlere ilgi duyan, sempatizan kesimlerde; ilk etapta kuşku uyandırmak ve bilahare fikri desteklerinin tamamen kesilmesini sağlamak*" gerekiyordu.

"*Sahte aldatıcı ideolojilere kapılmış kandırılmış taraftarlarda, Türk devletinin sağlam temellere oturduğu ve güçlülüğünü belirterek, yıkıcı ideolojilerin kuklası olmuş, satılmış eylemcilerin devlet ile başa çıkamayacakları gerçeğini güçlendirmek yılgınlık yaratmak, pasifize etmek ve çö-*

kertilmelerini çabuklaştırmak" gerekiyordu.

Bilhassa Yabancı İçki Sigara

"*Ele geçirilen anarşist ve teröristlerle*" ilgili yayınlarda izlenecek yöntemler anlatılıyordu:

"*Anarşist ve terörist vatan haini, yabancı ideolojilerin maşasıdır. Masum sempatik görüntülerle değil, aksine, halka ve devlete karşı hasmane tutumu ile yansıtılmalıdır.*

Canileri, soyguncuları kahramanlaştıracak, deyim, eylem türü ve fikirlere yer verilmemelidir.

Nedamet duymuş kandırılmış ve kandırıldığının farkına vardığı halde kurtulmasına imkan verilmemiş olanların samimi açıklamalarına daha geniş yer verilmelidir. Bu gibiler 'mahcup', 'nadim', 'milletine ihanetten utanmış' tavırları ile görüntülenmelidir.

Örgütlerin çalışma yöntemleri, onların 'teşkilatçılığını', 'becerilerini' davalarına karşı inanmışlıklarını yansıtacak tarzda ortaya konulmamalıdır. Bu gibi durumlarda dahi devletin gücü vurgulanmalıdır. Hedef grupların 'çok güçlü' oldukları imajının verilmesinden kaçınılmalıdır. Hasmı çok güçlü göstermek insanda varolan 'kendini koruma içgüdüsü' ile güçlüden yana olmak, hiç değilse ona karşı görünmemek eğilimini yaratabildiği gibi, hasmı çok zayıf göstermek de bu kabil mihrakların hafife alınmasını ve mücadele azim ve gereğini zayıflatabilir. Propaganda tekniğinde 'kaçınılmaz zafer yöntemi' denilen bu husus çok hassas bir dengeyi gerektirmektedir. Bu nedenlerle; örgütlerin çalışma yöntemleri açıklanırken açık propagandaları ile gerçek niyetleri ve fiilleri arasındaki çelişkilere önem verilmelidir.

Örgütlerin şehir içi barınaklarında, halkın yaşama düzeyinin üstünde bulunan, konfor, elektronik cihazlar, içki (bilhassa varsa yabancı menşeli içki-sigara vb.) lüks yaşamları görüntülemek suretiyle, cinayetler ve soygunlarla halkı bezdirenlerin kozmopolit hayatları sergilenmelidir.

Gizli yuvalar gösterilirken, bu kabil eylemlere meyilli bulunanlara teknik bilgiler verilmemelidir. Bununla beraber 'tehditlerin' boyutlarını göstermek için 'dehlizler' sığınaklar vb. tesisler ayrıntılarına girilmeden yansıtılmalıdır.

Yakalananların meslek ve yaş gruplarının verilmesi olumlu neticeler verecektir. Bu suretle anarşi ve terörün asıl sebebinin 'ideolojik' olduğu belgelenmekte, Marksist teoriye göre ileri sürülen ekonomik faktörler çürütülmüş olmaktadır.

Örgütlerin ideolojik tutumlarının açıklanması ile kamuoyu, tehdit mihraklarını doğru olarak değerlendirme imkanını bulacaktır.

Örgüt isimlerinin olduğu gibi verilmesi bu isimlerin, propagandasına sebep olacaksa, 'aldatıcı parolalar' yöntemleri ile isimler açıklanmalıdır. Örneğin: 'Komünist' örgütler; millet bütünlüğünü parçalamayı açıklamalarla, teokratik düşünce yanlısı örgütler; yüce dinimizi siyasi emellerine alet eden, dini inançları sömürücü gibi açıklamalarla, totaliter düzen yanlısı örgütler; Türklüğün milli duygularını sömüren, Atatürk milliyetçiliğini yozlaştıran gibi açıklamalarla verilebilir.

Yakalanan anarşist ve teröristlerle yapılan kısa röportajlarda suçluların savunmalarına ve taraftarlarına gizli mesaj vermelerine imkan verilmemeli, açık ve kısa sorularla kısa ve net cevaplar alınacak tarzda planlanmalıdır. Sorular, örgütlerin gerçek niyetlerini, eylemlerini, lüks yaşantılarını, dışa bağımlılıklarını, halka karşı gerçek niyetlerini (ekonomik, ideolojik, sosyal) açıklayacak şekilde tertiplenmelidir."

Sen doğmadan çok yıllar önce, ben de TRT'de çalışıyordum. Çeşitli hükümetler gelip geçmiş ama, kimse böyle şeyler istememişti bizden.

Eylül İmparatorluğu gemi azıya almıştı. Kameramanın zumuna, ışıkçının spotuna, sesçinin frekansına kadar her şeye el atıyordu.

Onlar yapımcı, prodüktör, stüdyo yönetmeni olarak her şey anlıyor, her şeyi biliyordu. Öylesine çok biliyorlardı ki *"TRT'de yayımlanacak konulu, görüntülü ve senaryolu filmler Genelkurmay İstihbarat Genelkurmay Sekreterliği ve Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığı temsilcilerinden oluşacak bir heyet tarafından görüldükten sonra yayına konulacaktı"*

Bu uzman heyet konulu filmleri *"Psikolojik Harekat Teknik ve Yöntemleri ve Karşı Propaganda'nın hedef alınan psikolojik etkisi yönünden incelenmekten sorumlu"* olacaktı.[147]

[147] TRT Genel Müdürlüğü'ne gönderilen Psikolojik Harekât Vasıtası Olarak Radyo ve Televizyondan yararlanılmasına ilişkin emir, 22 Nisan 1981 tarihinde yayımlandı

Bütün bunlar olup biterken, sen yeni yeni tanıyordun bu ışıklı kutuyu; gülücükler dağıtıyor el sallıyordun ona. Gözlerini her gün biraz daha açıyordun, her gün daha çok seviyordun.

Psikolojik harekat propaganda, karşı propaganda, radyo ve televizyon karmaşasının ne anlama geldiğini daha iyi anlaman için, İkinci Dünya Savaşı'nı Almanya'da izleyen bir Amerikalı gazetecinin anılarından söz etmeliyim sana.

"Bir yandan birçok Almandan farklı olarak Londra, Paris ve Zürich'ten gelen gazeteleri her gün okuyor, BBC ile yabancı radyoları sürekli dinliyordum. Öte yandan işimin gereği her gün saatlerce Alman gazetelerini taramak, Alman radyosunu dinlemek, Nazi memurları ile konuşmak ve parti toplantılarına gitmek zorundaydım. Garip değil mi, bütün gerçekleri öğrenmek elimde olduğu ve Nazi kaynaklarına inanmamam gerektiğini bilmeme karşın, sürekli olarak yalan dinlemenin, uydurma yazılar okumamın düşüncede belirli bir izlenim bıraktığını ve çoğu zaman insanı yanılttığını yaşayarak gördüm.[148]

Radyo ve televizyonun üzerinde niçin titrediklerini daha iyi anlamış olmalısın artık.

Kendileri bu işin bir "inandırma eylemi" olduğunu söylüyorlardı. Açık açık, hiç kimseden korkmadan çekinmeden söylüyorlardı hem de.

"Kafalarımız şekil olarak aynıdır. Yuvarlaktır. İçinde beyin vardır. Beyin aynıdır. Ancak beynin içindeki fikirler ayrıdır. Bunu böyle kabul etmeye mecburuz. İnsanların beyin yapılarını değiştiremeyeceğimize göre, onun içindeki fikirleri ve inançları da değiştiremeyiz. Bunun yolu kavga etmek değildir. Bunun tek yolu ikna etmektir. İnandırmaktır"[149]

Eylül İmparatorluğu'nun radyo ve televizyonu gözleri kan bürümüş bir anlayışla sürdürdükleri tek yanlı yayınlar, politika içinde yer almış genç insanları ve sol siyasal düşünceyi mahkum etme yolunu seçmişti. Toplumun onları haksız ve suçlu görmelerine yol açacak her şey yapılıyordu. Sen, o dönemde ekilen kin tohumları ile birlikte büyüyordun.

---

[148] William L. Shirer, Nazi İmparatorluğu, Doğuşu-Yükselişi-Çöküşü, Ağaoğlu Yayınevi, sayfa 393

[149] Kenan Evren, Denizli-Uşak konuşması

Burası Özgür Türkiye'nin Sesi

Bunca önleme, bunca titizliğe karşın bir gün *"Burası Özgür Türkiye'nin Sesi"* anonsu duyuldu televizyonun ışıklı camından..Görüntü yoktu ama ses vardı. Herkes oturduğu yerde donakaldı. Anonsa göre *"devrimciler ülkenin emekçi halkına"* sesleniyorlardı. Herkes yerinden şöyle bir kımıldadı. Boyunlar televizyona doğru uzandı. *"Burası özgür Türkiye'nin sesi"* anonsunu ikinci kez duyuldu. Gerçekti. Düş görmüyorlardı.

O saatte uyumuş olman gerekiyordu ama bizimle birlikte televizyon izliyordun. Beyaz camın çekiciliği sana da bulaşmıştı. Anonsu duyunca hep birlikte *"susun.."* diye bağırmış seni de bir güzel korkutmuştuk.

"12 Eylül 1980'de iktidara el koyan generaller; ülkemize, sadece baskı, zulüm ve yolsuzluk getirdiler.

Yüz bine yakın devrimci ve yurtsever tutuklu.

41 yurttaşımız idam edildi. 132 devrimci işkence ile 168'i operasyonlarda katledildi.

Sendikalar, dernekler, partiler kapatıldı. Üniversiteler Türkeş'in adamlarına teslim edildi. İlerici profesörler, öğretmenler, mühendisler, memurlar işlerinden atıldı. Okullar ve fabrikalar askeri kışlaya çevrildi. Basın sansür, yazarlar baskı altında.

Yoksul Kürt köylülerine her gün zulüm uygulanıyor.

Patronlara her şey serbest, emekçilere ise her şey yasak. Küçük esnaf yıkıntı içinde. Peş peşe gelen zamlar emekçinin hayatını zindan ediyor. Sömürücülerin karları artsın diye maaşlar, ücretler, taban fiyatlar düşük tutuluyor. İşsizlik, rüşvet, soygun, karaborsa, ahlaksızlık ve hırsızlık cunta döneminde daha da yaygınlaştı. Bütün bunlar, emperyalistlerin ve yerli işbirlikçilerin saltanatı sürsün diye yapılıyor.

Demokrasi oyununun, şimdi de partiler perdesi açıldı. Herkes bilmelidir ki, cunta, sadece kendi adamlarının partisine izin verecek. Bundan sonra ülkemizi generaller partisi yönetecek. Halka kendi partisini kurma hakkı yasaklandı. CHP ve AP'nin devamıyız diye ortaya çıkanlara bile siyaset yaptırmayacaklar. Demirel ve Ecevit boşuna heveslenmesinler. Cunta kendisinden başka kimseye siyaset yapma fırsatı tanımayacak."

Büyük nine sessizliği bozdu *"doğru söylüyorlar"* diye. Hep birlikte sus

dedik ona. Sen de bizim gibi yaptın. Küçücük parmağını dudağının tam ortasına koyup, kaşlarını çattın ve "sus.." dedin büyük nineye olağanüstü sevimliliğinle.

"12 Mart 1971 sonrasına benzer bir dönemin tekrar yaşanacağını zannedenler, yumuşama havası bekleyenler aldanıyorlar. Faşist baskı ve terör devam edecek.

Ülkemizi generaller yönetecekse partiler niye, parlamento niye? Her şeye paşalar karar verecekse, seçim niye?

Demokratları, siyasi parti yöneticilerini, yazarları, sendikacıları, aydınları, gençleri, belediye başkanlarını, muhtarları ve gerçek bir demokrasi için mücadele edenleri hapis, işkence ve idamla susturmaya çalışanlar demokrasiyi kuramazlar.

Demokrasiyi değil, faşizmi kuruyor ve kurumlaştırıyorlar.

Cunta yediden yetmişe, bütün halkımıza terörist ilan etti. Yıllarca ülkemize hizmet vermiş profesörler, yazarlar, avukatlar, sendikacılar bile onlara göre teröristlik yapmışlardı. Onlar, halkını seven herkese terörist derler. Devrimcilere de bu nedenle terörist diyorlar. Oysa herkes biliyor ki, asıl terörist, en büyük terörist..." [150]

Parazitlenen ses, tam burada kaybolup gitti. Ama, televizyonlarının karşısında oturan herkes elbette en büyük teröristin kim olduğunu anladı.

Sıkıyönetim komutanlığınca basında yer alması yasaklanan bu korsan yayın, daha sonra tam metin olarak posta kutularından çıktı. Bir gün okumak istersin diye sakladım. Büyük ninen yaşasaydı ona da okurdun. Ama o yine susmaz, her satırından sonra *"doğru.. doğru.."* derdi. Söylenemeyen, yazılamayan doğrular öylesine çoktu ki.

Art arda gelen korsan yayınlar yönetimindekileri telaşlandırmıştı. Radyoda, televizyona ürkerek uzanıyordu elleri. Doğru ve yansız haberleri yabancı radyolardan dinlemekten bıkan insanlar da, korsan yayın dinleme umudu ile açıyorlardı radyo ve televizyonlarını.

İstanbul'daki korsan yayından sonra sağa sola emirler yağdırılıp yayıncıların kimliğine ilişkin bilgiler verilmeye başlanıyordu:

"Televizyonda yayınlanan Olayların İçinden programının başlamasın-

[150] Bu yayın, 8 Nisan 1983 tarihinde Ankara'da dinlendi.

dan hemen sonra Sayın Devlet Başkanı Kenan Evren tarafından Anayasa konusu ile ilgili yapılan konuşma sırasında ses kesilerek 20 dakika süre ile mevcut yönetim ve yeni Anayasa aleyhtarı konuşmaya yer veren korsan yayının verici istasyonunun İstanbul'da kapalı bir kamyona monte edildiği öğrenilmiştir. Gıda maddeleri satar görünümünde ve dıştan frigofirik olarak görülen 3,5 tonluk bir kamyonun yayından hemen sonra yer değiştirdiği başka bir bölgede deneme yayınına geçtiği, korsan yayınların halk tarafından benimsenmesinden sonra yeniden ortaya çıkacağı yolunda duyum alınmıştır."

Kamyonlar durduruluyor, limanda demirlenmiş tekneler tek tek aranıyordu. Korsan radyo bulunamıyordu. Halkın korsan yayınları sevmesinden çok korkuluyordu...

Bir Sürahi Dört Bardak

Aramıza katılmanızdaki zamanlama seni ve arkadaşlarını istemesek de o büyük bir kavganın içine itiyordu. Yaşananları anlayacak, yorumlayacak yaşa geldiğinizde kavganın bütününü yaşamış olmanızı bir şans olarak görenler vardı.Hiç olmazsa *"babam gözaltına alındığında ben altı yaşındaydım.."* deme ayrıcalığınız olacaktı. *"Ben o cezaevinde doğdum.."* diyenler de *"ben o cezaevinde büyüdüm.."* diyenler de çıkacaktı aranızdan.Görüş günlerine, mahkemelere, polis karakollarına , gözaltı merkezlerine ilişkin anılarınız olacaktı.

Bir dönemi anlamak ve anlatmak isteyenler için kim bilir bunlar belki de bir şanstı. Bu şansı kullanabilmenin tek koşuluysa çok verili bir çalışmanın elinin altında bulunmasıydı.

Bu verilerin bir gün kendilerini yargıç karşısında hesap vermeye zorlayabileceğini çok iyi bildiklerinden her şeyi büyük bir gizlilik içinde yapıyorlardı.İmparatorluk yönetiminde gizlilik temel ilkelerden biriydi.

Ama bir gün yalanlarını yüzlerine vurmak, acımasızlıklarını sergilemek için herkes bir şeyler saklıyor bir şeyler biriktiriyordu.Radyo ve televizyonun *"psikolojik harp aracı olarak kullanılmasını"* isteyen genelgenin sayfaları TRT'den birbirine yapıştırılıp paket kâğıdı olarak dışarı çıkarılmıştı. Nasıl heyecanlanmıştık.

Özenle hazırlanmış kocaman bir paketti. *"Bilin bakalım içinde ne var.."* sorusuyla kondu masanın üstüne. İçinden kalın tabanlı bir çift ayakkabı çıktı. Önce şaşırdık. *"Faşizmin ayak sesleri.."* diyen dostumuz paket kağıdını alıp okumaya başladığında hepimiz sevinçten havalara uçuyorduk. Dönemin önemli belgelerinden biri daha masanın üstündeydi. Küçük

çapta bir zafer kazanmıştık. Sıradakiler yoldaydı.

Bu inanç bana umut veriyordu. İletişimi büyük ölçüde engelliyorlardı ama tümüyle koparamıyorlardı. İnsanlar arasında iletişim sağlayan her şeye el attılar. Radyo ve televizyondan sonra, gazete, dergi ve kitaplara da el koydular. İşçisinden yazarına, çizerinden dağıtıcısına dek tüm alan denetleniyordu. Haber kaynaklarına özgürce ulaşabilmek, haberleri özgürce toplayabilmek gibi *"muzır.."* şeyler de bilgileri içinde gerçekleşmeliydi.

Güçlerini bir gecede üç gazeteyi[151] süresiz kapatarak göstermişlerdi. Bir gecede üç gazeteyi kapatan yönetimin gücü tartışılamazdı. Kapatma işleminden 6 gün sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına yapılan başvuru anlamlı bir gülümseme ile karşılanıyordu.

Aydınlık Gazetesi Genel Yayın Müdürü Oral Çalışlar inanması güçtü ama gazetesinin *"bugüne kadarki yayın dönemlerinde Milli Güvenlik Konseyi'nin ilan ettiği amaçların gerçekleşmesine çalışıldığını.."* savunuyordu. Başvuruda ileriye dönük beklentiler de yer alıyordu:

"Gazetemiz görüş, öneri ve yapıcı eleştirilerini her zaman olduğu gibi açık yüreklilik ve dürüstlükle ortaya koyarak yeni yönetimin ilan ettiği amaçların başarılmasına katkıda bulunmaya hazırdır"[152]

İnanan çıkmadı, gülüp geçtiler. Asıl amaçlarının Cumhuriyet gazetesini de kapatmak olduğu konuşuldu daha sonra. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Necdet Üruğ Paşa'nın "böyle bir riskli işi yapamayacağını" vurgulamasıyla bu karardan vazgeçildiği de söylendi.

Kitapların, gazetelerin, dergilerin, filmlerin, oyunların ve hatta resimlerin heykellerin toplanmasını, yasaklanmasını, yakılmasını yasaya hukuka dayandırmak gibi bir endişeleri de olmayacaktı.Akla gelebilecek her şeyin yayımını, gösterimini yasaklıyorlardı. Yasak baskısı ile bunalan gazeteler bir süre sonra yasak bekler duruma düşürülecekti.

Türk vatandaşlığından çıkartılan kişilerin *"her türlü resim, yazılı eser, film ve video bantlarının"* yayımlanması yasaktı.

---

[151] Siyasal yelpazenin solunda yer alan Demokrat ve Aydınlık gazeteleri ile MHP yanlısı Hergün

[152] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na verilen, 18 Eylül 1980 tarihli dilekçenin içeriği Güney Haber Ajansı'nın 22 Eylül 1980 tarihi haber listesinde yer aldı.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in *"direktifleriyle Fatsa'ya girmeleri yasaklanan yabancı gazetecilerin"* kente girmelerinin yasaklandığı haberini yazmak da yasaktı.

MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davasının 1 numaralı sanığı Alpaslan Türkeş'in *"kaçırılması girişimi ile ilgili haberin"*[153] yayımlanması da yasaktı.

Danışma Meclisi genel kurulunda görüşülen *"MİT Yasası ile ilgili haber"* de yasaktı.

Sendikacıları kapısından kovan Ecevit'in *"Valesa'nın Nobel Barış Ödülünü kutlayan açıklamasını"* yayımlamak da yasaktı.

"ICFTU üyelerinin DİSK üyeleriyle görüşme ve duruşmayı izlemeleri ile ilgili haberin" basında yer alması da yasaktı.

"Rüşvet almaktan sanık askeri yargıçlar Eyüp Menteş ve Çağlar Aksoy'un duruşma haberinin" yayımlanması da yasaktı.

Yüzlerce... binlerce... yasaklama emri yayımlanıyordu. Yasaklamanın yararını çok kısa sürede görmüşlerdi Eylül İmparatorluğu yöneticileri.

Gazete yöneticileri her gün olmasa da, sık sık sıkıyönetim komutanlıklarına çağrılıyor, uyarılıyorlardı. Çocuklarının yaramazlıklarını biriktirip, sonradan hesap soran otoriter babalar gibiydiler. Bizden söylemesi... tavırlarına dayanılmıyordu. "Bu kaçıncı oldu, biliyorsunuz," tümcesini duyduktan birkaç gün sonra "süresiz kapatma" buyrukları tebliğ ediliyordu.

Bir zamanlar Berlin'de çıkan günlük gazetelerin yazı işleri müdürlerinin her sabah Propaganda Bakanlığı'nda toplanmaları gibi bir sıkıntı söz konusu değildi. Türkiye'de kimse açık açık haberlerin nasıl yayımlanacağını, hangilerinin yayımlanmayacağını, nasıl başlık atılacağı, ne gibi kampanyalar yapılacağını ve başyazıların nasıl çıkacağını anlatmıyordu.

Gazete yöneticileri, yazarlar, muhabirler ara sıra dolaylı ve dolaysız yol-

[153] Doktor yüzbaşı Selim Kaptanoğlu Türkeş'in Ankara Mevki Hastanesi'den kaçırılma girişimi ile Ülkücü Halk Ayaklanması Planını gazeteci Süleyman Demirkan'a anlattı. MHP'nin teşkişlatlanmadan sorumlu genel sekreter yardımcısı olan Kaptanoğlu 1990-91 yıllarında MHP İstanbul İl başkanlığı yaptı. Kaptanoğlu Ülkücü Halk Ayaklanması Planı'ndan Konsey üyesi orgeneral Nurettin Ersin'in bilgisi olduğunu öne sürdü. Orgeneral Necdet Üruğ'un ise Türkeş'in cezaevinden hastaneye gönderilmesinde yardımcı olduğunu savladı. (Hürriyet 15-16 Eylül 2000)

lardan uyarılıyorlardı.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nde her sabah en küçük ayrıntısına kadar okunan gazetelerden raporlar hazırlanıyordu. Haber ve yorum özetlerinin yanına açılan "düşünceler" bölümüne düşülen notlar, o dönemin gerçek yüzünü gösteriyordu.

Yalan üzerine kurulmak istenen imparatorluk iletişiminde *"yazarlara gönderilen imzasız yorumların halka duyurulması"* bile isteniyordu.

F. Alman Hükümeti, Türkiye'de insan haklarına saygı gösterilmediğini belirterek, verdiği parasal desteği sürdürmek istemiyordu. Haber Batı basınının inanılır gazetelerinde yer almıştı. Şansölye Schmidt'le görüşen askeri hükümetin ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı Turgut Özal "işlerin iyi gittiğini.." söylemişti. Oysa batı basınında yer alan haberlerin Türkiye'ye ulaşmasında küçük saat farkları dışında büyük engeller yoktu . Gerçek çoktan öğrenilmişti.

TRT yayınlarına güvenmeyen halk geceleri BBC, Almanya'nın Sesi, Paris Radyosu gibi kaynaklardan doğruları öğreniyordu. Karşı kamuoyu yaratmak için zaman yitirmeden önlem almak gerekiyordu. Bu durumda bir metin yazıp, "not" altında gazetelerin köşe yazarlarına göndermek gerekiyordu.

21 Ocak 1981 tarihli "özel notta.." şöyle deniliyordu:

"Bugün müreffeh yaşantıları içerisinde çevreye vurdumduymazlık ve rehavetin bulanık gözlüklerinden bakan dünya, gerçekleri ne zaman görecek, terörün boyutlarını ne zaman idrak edecek.

Türkiye'yi belirli kalıplar içerisinde değerlendiren batı dünyası ancak terör ve onu kaynaklayan unsurlar kontrolden çıkıp da bugünkü yaşantılarını kundaklayınca mı uyanacaklar?

Belki ama, o zaman iş işten geçmiş olmayacak mı? İnsan haklarının havariteleri oldukları savunanlar, temel hakkın 'yaşama hakkı' olduğunu niçin unutuyorlar.

Bugün bütün dünyanın Türkiye'ye bakıp öğreneceği ve örnek alacağı çok şey var. Yeter ki dogmatik kalıpları bırakıp, değerlendirmeleri gerçeklere dayandırsınlar."

Dizgiciler Baskıcılar Okudu

Dünyanın gerçekten şaşkınlıkla izlediği yüzlerce, binlerce olay yaşanıyordu. Alınması istenen önlemler dünyanın bir çok ülkesinde çoktan demokrasi müzelerine kaldırılmıştı.Kötü anılar olarak unutulmuşluğa terk edilen ve bir daha yaşanmak istenmeyen yasak ve kısıtlamalardı..

10 Kasımda Atatürk'ü anma törenini izlemeyen gazeteciler hakkında soruşturma açılmıştı.

Cüneyt Arkın'ın başrolünü üstlendiği Yıkılmayan Adam filmi, adı nedeniyle; Kıbrıs'ta yayımlanan Bağımsızlık ve Özgürlük kitabı ise Ecevit'i övdüğü için yasaklanmıştı.

Server Taninli'nin Uygarlık Tarihi ve Çağdaş Dünyaya Giriş kitabı da yasaktı. Yılmaz Güney'i anlatan Erkekçe dergisi de.

Akıl almaz nedenlerle gazete ve dergi toplattırılıyordu.

Bir büyük gazetenin magazin ekinde "Kürt Kilimi" sözcükleri yer alması da, Hürriyet Gazetesi'nin Kelebek ekinin toplatılmasına neden olmuştu..

İlk günlerde hızlarını alamayıp her şeyi yasaklıyorlardı. Erol Toy'un *"Aydınımız, İnsanımız, Devletimiz"* adlı yapıtı yasaktı... Mete Tunçay'ın *"Eski Sol Üzerine Yeni Belgeler"i* yasaktı... Pınar Kür'ün *"Yarın Yarın"*ı, Hasan Kıyafet'in *"Bizim Fabrika"*sı da yasaktı...

Adalet Ağaoğlu'nun *"Fikrimin İnce Gülü"* için verilen toplatma kararının gerekçesi edebiyat severlerce hemen anlaşılıyordu. Yurtdışında çalışan Alamancı Bayram'ın öyküsünü anlatırken *"kamu düzenini bozgunculuk"* yapılabilir miydi? Bal gibi yapılırdı. Bayram, askerlik anılarını anlatırken *"çavuşuyla arasında geçen bir olaya"* değiniyor ve böylece *"ordunun manevi şahsiyeti"* hiçe sayılıyordu.

Her yasaklamanın, her toplatmanın gerçekleri biraz düşününce bulunuyordu. Bir tanesi bulunamadı. Türkiye'de okuryazar insanlar hep birlikte düşünseydiler yine de bulunamazdı. 1.Ordu Komutanlığı Adli Müşavirliği'nin, Zara, Korku ve Tarzan resimli kitapçıklarının toplatılmasına nasıl karar verdiği bir giz olarak kalacaktı.[154] Olsa olsa, Zara ve

[154] 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 24 Ağustos 1983 tarih Ad. Müş: 1983/2515 sayılı emri.

Tarzan bağımlısı çocuklarına söz geçiremiyordu. Bir baba olarak her önleme başvurmasına karşın *"ders kitabının arasına zula edilen dergi okuma alışkanlığından"* vazgeçiremiyordu çocuklarını. Onları bu yararsız ve hatta zararlı şeylerden ancak yasaklama yöntemiyle uzaklaştırabilmişti adli müşavir.

Kitaplar yasaklanıyor, yazarları yargılanıyordu...

Çok ilginç ve olabildiğince demokratik bir yasaklama daha geliştirmişlerdi 29 çocuk kitabının18 yaşından küçüklere satılması yasaklanmıştı. Behrengi'nin Küçük Kırmızı Balık kitabını almak için kimlik gerekiyordu. Bir kitapçıya girip Şeker Portakalı, Doğmamış Çocuğa Mektuplar gibi kitapları istemek o günlerin zor ve tehlikeli işleri arasında sayılıyordu.

Brecht'i de yasaklamışlardı. Eylül İmparatorluğu'nun iletişim ve kültür politikasına bütünüyle uyan bir yasaklamaydı bu. Bir temmuz günü B. Brecht'in *"Halkın Ekmeği"* adlı şiir kitabı İstanbul'da toplatılıyordu. Kitabın toplatılmasıyla yetinilmiyor, çeviriyi yapan A. Kadir ile Asım Bezirci[155] askeri yargıç karşısına çıkarılıyordu.

Brecht'in *"Faşizm Üzerine Yazıları"*nı televizyonda suç kanıtı yasak yayın olarak gösterdiler. Faşist olmadıklarını söylüyorlardı ama faşizme karşı çıkan herkesi suçlayıp, yargılıyorlardı. *"Faşizm Üzerine Yazılar"* yasak yayın, daktilo makineleri suç aleti olmuştu artık. Brecht'i bulsalar inanıyorum ki onu da yargılarlardı.

Arif Damar'ın Wietnam şiirini yayımlayan Sakarya gazetesi yöneticileri TCK'nin 141/1 maddesinden yargılanacaklardı.

Ozan Yaşar Miraç *"Taliplerin Ağıdı"* adlı yapıtı nedeniyle gözaltına alınacak ve TCK'nin 312. maddesinden tutuklu olarak yargılanacaktı. Ozanın *"Trabzonlu Delikanlı"* ve *"Gül ve Ekmek"* kitaplarının basımı ve yayımı durdurulacaktı. Yaşar Miraç'a ödül veren Türk Dil Kurumu jürisi hakkında da soruşturma açılması gerekiyordu. Salah Birsel, Konur Ertop, Bedia Akarsu, Doğan Hızlan, Oktay Akbal ve Cemal Süreya haklarında da soruşturma açıldı.

Gözaltına alınıp, hırpalanıp, yargılanan ve hapis yatan Ozan Ahmet

[155] Sivas'ta "Cumhuriyet burada kuruldu burada yıkılacak" hezeyanlarıyla Madımak otelinde diri diri yakılan güzel insanlardan biri de Asım Bezirci oldu. 2 Temmuz 1993

Telli en güzel dizelerini cezaevinde yazacaktı. Su çürüyecek Ozan Telli çürümeyecekti...[156]

Ozan Fatih Yıldız, "Bir sevda ki" adlı yapıtta toplamıştı dizelerini. Bir basımevine vermiş, dizdirmiş, bastırmıştı. Dağıtıma verilmeden matbaada el konulup yargı önüne gelen yapıt ve ozan çok ilginç bir gerekçeyle cezalandırılıyorlardı. Satışa çıkmamıştı ama dizgiciler ve baskıcılar okumuşlardı kitabı. 4 yıl 2 aylık bir hapis cezası için yeterliydi o günlerde böyle gerekçeler.

Parkları süsleyen heykeller kaldırıldı. Sinemalarda filmler yasaklandı. İnanman güç ama kitap yakmanın kabarttığı iştahla, televizyon filmleri bile yakıldı.

Bugünlerde büyük bir beğeni ile izlenen Erden Kral'ın Hakkâri'de Bir Mevsim'i izlenmesi uygun görülmemişti. Bir emirle gösterimi yasaklandı.[157]

8 Oscar, 5 Altın Küre ve İngiliz film eleştirmenlerinin büyük ödülünü alan ünlü yönetmen Richard Attenborough'ın *"Gandi"* filminin gösterimi ise, Pakistan Devlet Başkanı birader Ziya-Ül Hak'kın Türkiye'de bulunması nedeniyle yasaktı. Hindistan'ın özgürlük mücadelesini yürüten Mahatma Gandi'nin filminde dost ve müttefik Pakistan Devlet Başkanı Ziya biraderi üzen eleştiriler olabilirdi. Biraderi "katil Ziya'yı.." gücendirmemek için Gandi filmini yasaklayan Evren Paşa, gün gelecek Hindistan

[156] Salt edebiyat alanındaki yasaklamalar bile kitap yok etme başarılarının kanıtıydı. Az Gittik Uz Gittik-Azizi Nesin; On Şair On Şiir- Asım Bezirci; Aydınımız İnsanımız –Erol Toy; Paris Düşerken, Fırtına, Dipten Gelen Dalga- İlya Ehrenburg; Olaylı Yıllar ve Gençlik-Harun Karadeniz; Sonsuz Yarım Gün-Rıza Zelyurt; Çizgilerle Nâzım Hikmet-Savaş Dinçel, Müjdat Gezen; Kırmızı Karanfil-Gülten Akın; Vatan Dediler, Kente İndi İdris, Kökten Ankaralı-Talip Apaydın; Hayatı Tutuşturan Acılar, Ne Yağmur Ne Şiirler, Sol Kendini Anlatıyor, Darağacında Üç Fidan-Nihat Behram; Seslerin Ayak Sesleri-Arif Damar; Kavga Şiirleri- Hasan İzzet Dinamo; Her Sabah Yeniden- Hakkı Gümüştaş; Oğluma Mektuplar- Yılmaz Güney; Yeryüzünde İki Gölge- Necati Güngör; Uzun Sürmüş Bir Yaz, Kadınlar Kitabı – Nedim Gürsel; Ozan Dolu Anadolu, Aşık İhsani; Böyle Bir Sevmek- Atilla İlhan; 12 Mart Fıkraları, Bizim Lise, Çağdaş Çocuk Ansiklopedisi- Hasan Kiyafet; Yarın Yarın-Pınar Kür; Dünya Çocukların Olacak-Muazzez Menemencioğlu; Trabzonlu Delikanlı, Gül Ekmek, Taliplerin Ağıdı- Yaşar Miraç; Mayınlar Çiçek Açmaz- Fikret Otyam; Rengarenk-Can Yücel; Sevgilim Ölü Asker-Mehmet Yaşın; Bir Sürgünün Ezgileri- Vecihi Timuroğlu; Ferhat'ım Şirin'im, Kanatsız Kuş-Tekin Sönmez;

[157] Genelkurmay Başkanlığı'nın 20 Mart 1984 gün ve İst. 3597-03-04 sayılı emri.

ziyaretinde onun mezarı başına dikilip *"Hindistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden büyük insan.."* diyecekti.

Kemal Tahir'in romanından senaryolaştırılıp çekilen Yorgun Savaşçı'nın alev alev yakılması bence, o günlerden sana ulaşacak büyük bir utanç belgelerinden biriydi. Türk halkının tarihsel gerçeklerine ve öz çıkarlarına darbe vuracağı savıyla alevlerin ortasına atıldı Yorgun Savaşçı.

Yakılmanın 8 gerekçesinden biri çok ilginçti.

"Ege bölgesi halkının Ulusal Kurtuluş Savaşına katılmak istemediği, İttihat ve Terakkici subayların zoru ile savaşa katılmaları" anlatılıyordu filmde. Devlet Başkanı Evren Paşa'da Egeli'ydi. Kökü dışarıda bir vatan haini çıkar, 12 Eylül yönetimine karşı propaganda olarak bunu kullanabilirdi. En akıllı yol filmin yok edilmesiydi.

20. yüzyılın sonlarına doğru bizim gibi ülkelerin yargı belgelerinde ölüm cezalarına, ömür boyu tutsaklık cezalarına rastlamak olasıydı. Ama bir filmin yakılması kararının tutanağı gözle görülecek değerde bir belgeydi.

"1- TRT Genel Müdürlüğü'nün 31.5.1983 gün ve Televizyon Daire Başkanlığı'nın 3601-709-1767 sayılı alınmasını istediği 8 bölümlük Yorgun Savaşçı filmi 10-13 Haziran 1983 tarihinde tarafımızdan seyredilmiştir.

2- Seyredilen 8 bölümlük filmde:

a- Şubat 1919 ve Mayıs 1920 yılları arasında olayları yansıttığı, Mustafa Kemal Atatürk'e gerekli ölçüde yer verilmediği,

b- Akhisar ilçesi örnek alınarak, Ege bölgesi halkının Yunanlılarla savaşmak istemediği, Kurtuluş Savaşı'na bölge halkının İttihat Terakkici subaylar ve taraftarlarının zoru ile iştirak ettiği konusu işlenerek bölgecilik yapıldığı,

c- Çerkez Ethem'in Milli Mücadele'nin başlangıç dönemindeki hizmet ve faaliyetlerinden övgü ile bahsedildiği, milli kahraman görüntüsü ile bahsedildiği, milli kahraman görüntüsü verildiği ve filmin bu havada sona erdiği,

d- Osmanlı İmparatorluğu ve halifeliğin mutlak elzem olduğu imajı yaratılarak, Kurtuluş Savaşı'na lüzum olmadığı konularının işlendiği,

e- Çerkez-Arnavut, Arap, Kürt-Laz-Rumeli Çingenesi gibi tabirlerin çok kullanıldığı, Türklerin sarı ırktan geldiği, mavi gözlü sarı saçlıların Türk olmadığı görüşünün kasıtlı olarak işlendiği ve bölücülük yapıldığı,

f- Ermeni meselesinin aleyhimize propaganda malzemesi olabilecek şekilde işlendiği,

g- Toplumumuzun ahlaki değerlerini, örf ve âdetlerini yıpratmaya yönelik, halk ile ordu arasında bölünmelere sebep olacak görüntü ve diyalogların işlendiği,

h- Ordu mensuplarına uygun olmayan lakaplar takıldığı, dizi boyunca çok fazla argo kelimelere yer verildiği, tespit edilmiştir.

3- Yorgun Savaşçı dizi filminin bu hali ile TRT televizyonunda halka gösterilmesinin sakıncalı olduğuna karar verilmiştir."

Karar verenlerin kimler olduğunu da öğrenmek isteyeceğini sanıyorum. Tarihçi, sinema adamı, sosyolog ya da toplum bilimci değil hiçbiri. Yorgun Savaşçı'yı üç gün boyu izleyenlerin bu alanda uzmanlıkları yok.

İlki Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Temsilcisi Tank Albay İhsan Beriş. İkincisi Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı temsilcisi Hava Albay Seyfettin Alemdaroğlu. Üçücüsü de; Piyade Albay Selçuk Doğu. O da Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'ndan. İmparatorluk yönetiminden üç kişinin tutanağı ile gösterimi yasaklanan filmin yakılması işi kalıyordu geriye.[158]

Ulusu Paşa da dört maddelik bir emirle film yaktıran bir başbakan olarak tarihe geçecekti:

"TRT tarafından çekimi tamamlanan Yorgun Savaşçı adlı televizyon dizi filmi, Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nden oluşturulan bir heyet tarafından 10 ve 13 Haziran 1983 günlerinde seyredilmiş olup, heyetin tanzim ettiği ve filmin kamuoyuna

[158]"Filmi izlemediğini ancak romanı okuduğunu.." söyleyen TRT Genel Müdürü general Macit Akman gazeteci Namık Koçak'a "Yorgun Savaşçı'yı yaktırdım" dedi.(Güneş, 20 Kasım 1983) Daha sonra Akman'ın da yer aldığı izleme kurulunun "sadece filmin değil Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı romanının da toplatılması ve yakılmasını tartıştığı" ortaya çıktı.Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden Sinema Televizyon Enstitüsü Müdürü Prof. Sami Şekeroğlu'nun elinde bulunan kurtarılmış kareler ilk kez 32.Gün haber programında yayınlandı. (Show Tv, 20 Temmuz 1992) Filmin saklanan kopyası Başbakan Süleyman Demirel'in girişimiyle TRT televizyonunda gösterilecekti.

gösterilmesinin sakıncalı olduğuna dair tutanak ekte gönderilmiştir.

"İstikbalde bu filmin televizyondan yayımlanma ihtimalini önlemek maksadıyla filmin aslı ve kopyaları; Başbakanlık'tan, Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarından, Tanıtma Müsteşarlığı'ndan birer yetkili temsilcinin iştiraki ile oluşacak heyet önünde yakılacaktır"

Yorgun Savaşçı'nın nerede, nasıl yakıldığını bilmiyorum. Kibriti kim çaktı, külleri ne oldu? Bunu da bilmiyorum.Öğrenmek de istemiyorum. Seni tarihi yakarak, yırtarak değiştireceklerini sananların yönettiği bir ülkenin yurttaşı yaptığımız için üzülüyorum...

Biraz Tuhaf Bir Erkek

En büyük yargılama Türkiye Yazarlar Sendikası üyeleri yargıç karşısına çıkarılarak başladı. İddia makamı tam anlamıyla ölçüyü kaçıracaktı. Savcıya göre Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 1976 başlarına dek yasadışı bir görünümü yoktu. Ama İkinci Kongre'den sonra, sendika yönetimine seçilenler birlik ve beraberlik içinde olarak kuruluş tüzüğünde belirtilen ekonomik ve kültürel amaçların dışına taşarak" sıkıyönetimin ilanına neden olan suçları birbiri ardına işlemişlerdi.

"Ezcümle; DİSK'in 1 Mayıs günü düzenlendiği yasal yürüyüşe katılmaya, DİSK'in DGM'lerle ilgili direniş kararlarının kaldırılması hususunda İstanbul Barosu'nun yaptığı girişimin desteklenmesine, TCK'nin 141 ve 142. maddelerinin kaldırılması için faaliyet gösterilmesine, işçi sınıfının ozanı olarak tanımladıkları komünizm suçundan mahkûm olan Nâzım Hikmet'in doğum ve ölüm yıldönümleri için müteaddit defalar toplantılar tertip edilmesine, başka kuruluşlarca tertip olunan bu mevzudaki panallere katılınmasına, 'Nâzım Hikmet Kurulu ve Nâzım Hikmet Enstitüsü'nün sendikalarınca kurulmasına, bu kurul adına para toplanmasına; ideolojisi itibariyle kanunun yasak ettiği amaç ve faaliyetleri benimseyen Nâzım Hikmet'i övmek maksadıyla toplantı ve yayın yapıp, onun adına yardım toplamak vesair amaç dışı faaliyetlerde" bulunmuşlardı.

Askeri savcı da *"ağa babaları.."* gibi Nâzım'a aklını takmıştı. Nâzım Hikmet diyor, başka bir şey demiyordu.

"Sanıkların sorumlulukları sadece Dernekler Kanunu'nun yasak fiilleri

safhasına kalmamış; yukarıdan beri izah edildiği veçhile yöneticileri hakkında TCK'nin 141/1 ve 146. maddelerine muhalefetten tahkikatlar olan ve haklarında amme davası açılan ve böylece illegal örgüt haline dönüşen DİSK, BARIŞ DERNEĞİ, İGD, İKD ve TÖB-DER gibi kuruluşlarla irtibat kurdukları, beraberce neticesi tümünü ifade eden DİSK tarafından ortaya atılan demokratik platform çağrısına müştereken katıldıkları ve 21 Ocak 1977 günü Nâzım Hikmet'in Yazarlar Sendikası'nca tertiplenen gecesine çekilen kutlama mesajlarından anlaşılmaktadır.

Ozan Nâzım Hikmet'in 1977 Ocak ayında, 2 Haziran 1978 tarihinde ve 22 Ocak 1980 tarihinde yapılan anma toplantılarında; Ozanı sanatsal yönlerinden ziyade, ideolojik taraflarının yapılan konuşmalarla, okunan şiirlerle ve çekilen mesajlarla propaganda düzeyine çıkarılacak derecede övüldüğü, Ozan Nâzım Hikmet'in yeni düzende kurulacak işçi sınıfının tahakkümünü tesis eden bir simge haline getirildiği, netice olarak Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bu dönemdeki yöneticileri, kuruluş tüzüğünde belirtilen gayenin dışına taşarak TCK'nin 141/1 maddesinde ifadesini bulan illegal örgüt haline dönüştürdükleri anlaşılmaktadır."

Aziz Nesin bir numaralı sanık olmanın onurunu taşıyordu yine. Yönetimdeki arkadaşlarıyla birlikte[159] TCK'nin 141/1'den cezalandırılmaları isteniyordu.

Mehmet Ali Sebük için 142/4. madde uygun bulunmuştu. Can Yücel bulunup ifadesi alınamamıştı. Askeri savcı karşısına çıkarılıp haklarında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen çok sayıda sendika üyesi yazar da çizer vardı.Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Turgut Uyar, Adalet Ağaoğlu, Orhan Arıburnu, Nihat Behramoğlu, Hasan İzzettin Dinamo da günlerce savcılığa taşınmışlardı.

Türkiye Yazarlar Sendikası davasının, basına yansımayan soruşturma öyküleri, Eylül İmpatarorluğu'na karşı direnen insanların morallerini yükseltiyordu.

Askeri savcı Aziz Nesin'e *"Nâzım Hikmet için anma toplantısı düzen-*

[159] Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Atilla Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker ve Vedat Türkali

liyorsunuz da, Mevlana için niçin düzenlemiyorsunuz?" diye soruyordu.

"*Mevlana*" diye başlıyordu yanıtı Nesin ustanın "*biliyorsunuz o şey efendim, biraz tuhaf erkek, eşcinsel..*"

O ana dek esip gürleyen askeri savcı susup oturuyordu. Yanıtının tutanağa geçirilmesi için inat ettikçe tespih böceği gibi küçülüyordu.

Yazan, çizen, düşünen herkese karşı amansız bir savaş açmışlardı. Ama sanıldığı kadar güçlü değildiler. Nice insan yargıç karşısına çıkarılmış, niceleri cezaevine gönderilmişti. Ama tükenmiyor, tersine çoğalıyorlardı.

Yalçın Küçük, Rıfat Ilgaz, Uğur Kökten, Talip Apaydın, Sadi Ozansü, Cavit Tuncer, Orhan Şenyüz, Adil Avşaroğlu, Sırrı Öztürk, Murtaza Vural, Rıza Zelyurt, Mehmet Kemal, Oktay Akbal, Nazlı Ilıcak, Hikmet Çetinkaya, Şiar Yalçın, Lütfü Oflaz, Süleyman Coşkun, Aydın Engin, Tamer Kayaş, Okay Gönensin, Ahmet Kardam, Metin Toker, Metin Çulhaoğlu, Hayati Asılyazıcı, İdris Çelik, Özcan Özgür ve daha nicelerinin sesi kısılmak işi bitirilmek istenmişti.

Eylül İmparatorluğu dönemi içinde, 1984 yılına dek; gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen hapis cezalarının toplamı 316 yıl 4 ay 20 güne ulaşıyordu. İstanbul'da yayın yapan gazetelerin yayın yapamadıkları gün sayısı, 300'e yaklaşmıştı. Bakanlar Kurulu ya da mahkeme kararıyla 927 yayın yasaklanmıştı. Bu sayı, Cumhuriyet tarihinin son 35 yılında yasaklanan toplam 3472 yayının dörtte biri kadardı.[160]

Yazar, çizer ve düşünenlere yapılan baskıların, en ilginci ise, 22 yıl önce yazdığı bir başyazıyı yeniden yayımladığı için yargıç önüne çıkarılan Cumhuriyet Gazetesi'nin 75 yaşındaki başyazarı Nadir Nadi'nin yargılanmasıydı. Eylül İmparatorluğu isterse tarihi bile yargılardı. Tarihi yargılamıyorlardı. Atatürk'ün devrim kurumlarından olan Türk Dil Kurumu'nun, Türk Tarih Kurumu'nun kapatılmasına başkaldıran Nadir Nadi'yi yargılayacaklardı. Her askeri darbeden sonra ilk el atılan bu kurumlar için 1961'de yazdığı bir yazıyı tek sözcük değiştirmeden yeniden yayımlaması Eylül İmparatorluğu'nu sarsmıştı.

Askeri Yargıç 2 ay 20 günlük hapis cezası kararının gerekçesini açıklarken Eylül İmparatorluğu'nun güçsüzlüğünü de anlatıyordu.

---

[160] Basın 80-84, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, s. 373.

*"Sanık Mustafa Nadir Nadi'nin 13 Ağustos 1961 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Tuhaf Bir Tasarı isimli yazısının, 23 Ocak 1983 günlü Cumhuriyet gazetesinde, yazının bugüne aynen uyduğuna dikkatleri çeken bir giriş notundan sonra yayımlanması... nedeniyle bu son yazının daha önceki yayımlanması... nedeniyle bu son yazının dana önceki yayımlarının sade bir tekrarı olmadığı, son yayımlanan yeni bir yazı kaleme almadan, eski bir yazıdan yararlanmak yoluyla ancak tamamen değişik bir kasıt altında yapılan bir makale yayını olduğu"*nu anlamışlardı.

Cin gibiydiler, hemen anlarlardı. Anladıkları anda da suçun yasalardaki karşılığını bulur cezayı yapıştırırlardı.

Yılların başyazarı halkı *"kanunlara karşı gelmeye teşvik ediyor ve memleketin emniyetine tehlike iras edecek surette makale naşrediyordu"* Yargıcın bulgularına göre *"halkı askerlik hizmetinden soğutmak yoluyla neşriyatta ve telkinatta"* bulunuyordu.

Eylül İmparatorluğu, kurumlarına karşı gelenlerin tümüne karşı acımasızdı.

Tarih nice acımasızlıkların, nice anlamsızlıkların tanığıydı. Mendelssohn'un çalınması yasaklanmıştı 1930'lu yıllarda, Almanya'da. Şimdi tüm dünyada dinleniyordu ama.

27 Haziran 1937'de "propaganda" sözcüğü yasal olarak korunmaya alınmıştı, kötü anlamda kullanılamazdı. Nazizme *"hizmet ettiği"* zaman propaganda, Nazizmin düşmanlarına hizmet ettiği zaman *"kışkırtma"* anlamında kullanılacaktı.

1939 Eylülünde *"kahraman"* sözcüğünün salt Alman askerleri için kullanılması kararlaştırıldı. Kasım ayında ise *"barış"* sözcüğünün Alman basınınca kullanılmaması isteniyordu.

1941'de verilen buyrukta *"Bundan böyle Sovyet veya Sovyet Rusya askerlerinin sözü edilemezdi"* Onlar için söylenebilecek sözler *"Sovyet ordusunun üyeleri veya sadece Bolşevikler, canavarlar ve hayvanlardı.*

Nazizmin sonu yaklaştığında Alman dilinde bazı sözcükler yeniden yasaklanıyordu.[161] 1942 ilkbaharında, olumlu anlamda olsa bile *"yurtsever"*

[161] Türk Dil Kurumu, dil devrimine karşı olanların ellerine teslim edildikten sonra, 205 sözcüğün TRT'de kullanılması yasaklandı. "Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Sonrası" Sevgi Özel-Haldun

sözcüğü yasaktı. 1944 baharına ulaşıldığında *"felaket"* sözcüğü yasaklanacaktı.

Tarih nice acımasızlıklara, nice anlamsızlıklara tanıktı.Alman dilinde bir tek yasak sözcük yoktu artık. Geriye sözcüklere yasak konulan bir dönemin utançları kalmıştı.

Türk diline gönül verenler ise, yıllar sonra yeniden örgütlene-ceklerdi.[162]

Makul Ölçü Sınırı

İlk günlerin çılgınlığı Batıda beklenmedik tepkilerle karşılanıyordu. Gazete bürolarına *"Çok ivedi.. acele.."* başlığı ile geçilen bir Basın Yayın Genel Müdürlüğü teleksinde Başbakan Ulusu'nun F. Alman WDR televizyonu ile yaptığı söyleşisinin değişiklikleri belirtiliyordu. Başbakan bir soruya verdiği yanıtını değiştirmişti.

Ulusu Paşa *"olağanüstü şartların zorunlu kıldığı 12 Eylül müdahalesinin özellikle Batı ülkelerinde yarattığı ilgiyi müdrikti"*. Hatta *"başlangıçtan beri yöneltilen eleştirileri anlayışla karşılıyorlardı"*. Ancak bazı ülkelerde ortaya atılan eleştiriler *"makul ölçü sınırlarının dışına çıkmıştı ve hoşgörü ile karşılanamazdı. Soğukkanlılığımızı ve sabrımızı kaybetmemeye çalışıyorduk"* ama, artık yeterdi:

"Biz yönetimi devraldığımız gün, tüm icraatımızı ulusumuzun gözü önünde gerçekleştireceğimize, insan haklarına ve hukukun üstünlüğü ilkesine saygı göstereceğimize söz verdik. Bugüne kadar titizlikle sadık kaldığımız bu tutumu, bundan böyle de aynen sürdürmeye kararlıyız. Yönetimin temel amacı terörü ortadan kaldırmaktır. Tam bir inanç ve kararsızlıkla amacımızı büyük ölçüde gerçekleştirdiğimizi söyleyebilirim. Bunu yaparken, her kim olursa olsun, aşırı sağ ya da sol uçtan teröre karışanlara, masum insanların öldürülmesine yardımcı olanlara müsamaha

---

Özen- Ali Püsküllioğlu, Bilgi Yayınevi, 1986. 12 Kasım 1993 ve 26 Nisan 1999 tarihlerinde de benzer yasaklar getirilecekti.

[162] Türk Dil Kurumu'nun kapatılmasından sonra Türk dilinin özdeşleşmesi ve çağdaşlaşmasına gönül veren insanlar Dil Derneği'ni kurdular. "Dil Devrimi doğrultusunda çalışacak bir derneğin kurulmasının yasak olduğu" İçişleri Bakanlığı ve Ankara Valiliği'nce savlandıysa da, mahkeme bu görüşleri benimsemedi.

göstermedik. Kanunların herkese eşit olarak uygulanmasını sağlamaya çalıştık. Çünkü Türk hukuku, sendikacı, gazeteci, politikacı ya da sanatçı olsun hiç kimseye özel bir statü tanımamaktadır."

Kendi geçmişini unutan Batı açıkça Eylül İmparatorluğu'na haksızlık ediyordu Bülend Paşa'ya göre. Ama o yine de rica ediyordu.

"Kuracağımız rejim, Batı Avrupa demokrasilerinden farklı olmayacaktır. Bu durumu görebilmek için biraz daha sabır göstermek gereklidir. Asılsız ve mesnetsiz iddialar ileri sürerek, Türkiye'ye karşı ekonomik tedbirler uygulamaya yönelerek, baskı denemelerine kalkışarak, demokrasiye geçiş sürecinin çabuklaşacağını, yönetimi icraatının etkileneceğini sanmak hayalperestlikten başka bir şey değildir"

Eylül İmpratorluğu'nun kurmayı düşlediği yeni rejim gerçekten batılı bir rejim oldu. Batı Avrupa'nın, örneğin Almanya'nın 40 yıl önce yaşadıklarını biz yeni yaşıyorduk. Sözlük değiştirip, ansiklopedi yasaklıyorduk.

Çağdaş Sınıf Ansiklopedisi'nin basımı, yayımı, dağıtımı ve bulundurulması, Batı Avrupa demokrasilerinden ayrımı olmayan demokratik bir rejim kurma savını ortaya atanlarca durduruluyordu.[163]

Atatürk Ansiklopedisi'nin Nâzım Hikmet'le ilgili bölümünün yayımlanması yasaklanıyordu. Evren Paşa'nın imzasını taşıyan bu yasaklama belgesini birkaç kez okumanı istiyorum. Bu tür yasaklamaların yapıldığı tarihin başka karanlık örneklerini de anlatacağım çünkü sana.

"1) MAY yayınları A.Ş. tarafından tarihçi-yazar Kemal Zeki Gençosman'a hazırlattırılan 10 ciltlik 'Atatürk Ansiklopedisi-TC Siyasi Tarihi' adlı eserin Genelkurmay Başkanlığı'nca yapılan incelemesinde 4 ve 8. ciltlerin 114. sayfalarında; Büyük Taarruz Nâzım Hikmet'in şiiri ile anlatılmakta ve Nâzım Hikmet'ten değerli Türk şairi diye söz edilmektedir.

2) 1. maddede belirtilen nedenle, kitabın bu sayfaları sakıncalı görüldüğünden 4 ve 8. ciltlerin 114. sayfalarına 'Nâzım Hikmet sonradan yasadışı komünizmi benimsemiş, mahkûm olmuş ve bilahare Türkiye'den kaçarak Rusya'ya sığınmış ve orada ölmüştür' ibaresinin konması şartıyla

[163] Genelkurmay Başkanlığı'nın 18 Haziran 1982 gün ve Synt. Koor: 7130-1537-82/Svl İşl.Ş.Ks.2 sayılı yazısı

kullanılmasında sakınca görülmemiştir."[164]

Nazi döneminde Alman sözlük ve ansiklopedileri de taranmış, bazı sözcükler çıkarılmış, bazıları değiştirilmişti. Meyer Lexicon Ansiklopedisi'nin 1936 basımında yeni veya yeniden tanımlanmış sözcükler vardı.

Aufartung: ırk sağlığının amacı ,*aufnodung:* kuzey ırkının alanının genişletilmesi, *blutbewustsein:* kanının bilincinde olmak, *rassenschhande*: Aryan olmayan biri ile evlenmek veya yakın ilişki kurmak.

Nazizm yeni sözcükler ürettiği gibi istediğinde sözcüklerin anlamını da değiştiriyordu:

Aynı ansiklopedinin 1924 ve 1936 basımlarının karşılaştırılmasında, yalanı kitlesel yapabilmek için imparatorlukların nelere başvurabilecekleri açıkça ortaya çıkıyordu. Sığır yetiştirme anlamına gelen *"Abstammungsnachweis"* sözcüğü, Aryan soyundan gelen birinin soy sertifikası anlamı kazanıyordu.

1924'te İngiltere'de Boerler için kurulan kadın ve çocukların kitle halinde öldürüldüğü kamplar anlamına gelen *"Konzertrantionslager"* sözcüğü 1936 yılında; "alıkoyma ve eğitim kampları" olarak değiştiriliyor Nasyonal Sosyalist devletin düşmanları eğitmek, onları zararsız duruma getirmek, topluluğa yararlı üyeler olarak yetiştirmek için kurulduğu belirtiliyordu.

Meyer Lexicon'un 1924 yılındaki baskısında "nefret" anlamına gelen *"hass"* sözcüğüne 1936'da yeni boyut kazandırılıyor *"doğru tarafa yöneldiğinde nefretin olumlu bir anlamı vardır, kuzey ırkının kahramanca nefreti, Yahudilerin korkakça nefreti ile büyük bir çelişki içindedir"* eklentisi yapılıyordu.

1924'te anne veya kardeşle cinsel ilişki anlamında kullanılan *"bultschande"*, 1936'dan sonra "Aryan olmayan biri ile yakın ilişki" anlamında kullanılıyordu.[165]

Şimdi bütün bunları niçin birkaç kez okumanı istediğimi kavradığını umuyorum.

Kitap yasaklamaktan sözcük yasaklamaya uzanan baskı dönemi Eylül İmparatorluğu'nun en temel kurumlarından biri oldu. Demokrasinin ev-

[164] Genelkurmay Başkanlığı'nın 29 Aralık 1981 gün ve Per: 2020-180/81 sayılı emri.
[165] Doç. Dr. Türker Alkan; Faşizmin ve Yalan, Toplumcu Düşün, sayı: 3, Eylül 1978.

rensel kural ve kurumlarından vazgeçip kendimize özgü demokrasiyi kanıksadığımız yıllarda da sürdü yasaklama alışkanlıkları.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nda kullanılması yasaklanan sözcük sayısı her geçen gün artıyordu.

Sen, okuyup yazacak yaşa geldiğinde Nâzım Hikmet, Eylül İmparatorluğu'nun getirdiği kendine özgü demokratik ortam içinde bir kez daha yasaklandı.

Soğuk savaşın acımasızca sürdürüldüğü 1950'li yıllardan kalma bir kararla Nâzım'ın bir kitabı için soruşturma açılacaktı. Bakanlar Kurulu yıllar önce, "*SSCB, Polonya, Çekoslavakya, Macaristan, Bulgaristan, Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Almanya, Kuzey Kore ülkelerinde çıkan ve bu devletlerin hariçteki resmi veya resmi olmayan organı veya ajansları tarafından neşredilen bilumum matbuatın Türkiye'ye sokulması veya dağıtılmasını*" yasaklamıştı.[166]

Sen büyüdükçe, onlar ve türevleri küçülüyordu...

Yönetim Aleyhine Yazı

Önce korku ve yılgınlık yaratarak denetim kurma yöntemi denendi. Sıkıyönetim komutanlıklarının basın yayın organları için olumlu olmayan önyargıları, yayımladıkları emirlere yansıyordu.

"*İzmir ilinde basım yayın ve yorumuna sıkıyönetim komutanlığınca izin verilmeyecek hususlar*" belirlenip gazete bürolarına gönderilmişti.

Yönetim aleyhinde yazı, yorum ve yorumlu resimler yasaktı.

Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik olumsuz yazı, bilgi ve karikatürler yasaktı.

Atatürk ilkelerine ters düşen yazı, makale ve karikatürler yasaktı.

Kurulacak hükümetle ilgili yabancı kaynaklı da olsa yazı ve yorumlar yasaktı.

Milli Güvenlik Konseyi ve Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı bildirilerine uygun olmayan yazı ve makaleler yasaktı.

---

[166] Nâzım Hikmet'in Kaynak Yayınevi'nce basılan "İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu" kitabı, Bakanlar Kurulu'nun 33 yıl önce aldığın 29 Haziran 1953 tarih ve 4-1044 sayılı kaararı ile 29 Ocak 1986'da yasaklanıyordu. İstanbul'daki mahkemelerde 17 Ağustos 1983-27 Ocak 1987 tarihleri arasında 41'i kitap olmak üzere 240 yayın hakkında toplatma kararı verildi.

Belli bir siyasi partiyi tutucu ideolojik ve bölücü nitelikteki haber, yorum ve makaleler yasaktı.

Sıkıyönetim komutanlığı personeli adını açıklayarak yazılan yazı ve manşetler yasaktı.

İzinsiz çekilen kritik bölge resimlerinin gazete ve dergilerde yayımlanması yasaktı.

"*Yayımlanmasına izin verilmeyecek hususların*" son maddesi ise, tarihte hiçbir siyasal ölçüye sığdırılamayacak kadar anlamlıydı. Yasakların tümü anlaşılıyordu ama "*tarafsız olarak yazılmayan haber, yorum ve makalelerle..*" acaba ne demek isteniyordu?

Neyin amaçlandığı kısa bir süre sonra anlaşılacaktı. Daktilosunun başına oturan herkesin yüreğine korku salmak amaçlanıyordu.

Türk Haberler Ajansı'nın İzmir bürosundan bir muhabir "*Evren'in Ege gezisi 6 Nisanda başlıyor..*" haberini yazdığı için gözaltına alındı. "*Buğday verimi..*" konusunda haber yazan bir başka gazeteci ya da "*gözaltına alındığı gün ölen gencin babası sıkıyönetim komutanlığına başvurdu*" haberini yazan bir başka gazeteci askeri savcıların karşısında saatlerce dikiliyordu.

Korkudan teslim olanlar, çok kısa sürede kendilerini gösterecek ve Eylül İmparatorluğu yönetimini haklı çıkaracaklardı:

"*Açık konuşalım. Doğruyu teslim konusunda ürkeklik, çekingenlik göstermeliyim. 12 Eylülden bu yana putlar yıkılmakta, dokunulmaz sanılan tabuların üzerine üzerine gidilmektedir.*

Gerçeği teslim etmek, yiğidin hakkını yiğide vermektir. Demokrasi dönemini hırpalamak ya da dolaylı olarak hırpalanışına arka çıkmak hiç değildir. Tersine... Çirkin politikanın çirkefinde küstahça boy vermiş putların devrilişi, tabuların üstüne gidilişi, bunların 'suçüstü fotoğraflarının' kamuoyuna sergilenişi, demokrasinin nasıl yozlaştırılmış olduğunu ortaya koyacaktır.

Putların, tabuların kök saldığı çirkefin tahlili bütün ayrıntılarıyla anlaşılmadan, yeni pis su sızıntılarına karşı korunulamaz.

Devlet Başkanı Orgeneral Sayın Kenan Evren dün Adana'da bazı sendikaların kirlerini sergilemiştir.

Sayın Evren'in sözünü ettiği komünist yayınları basan matbaa hangi sendikaya aittir? Hangi sendikanın 100'ün üzerinde lüks otomobili vardır?

O sendikanın, o matbaası, o yayınları yaparken o sendikanın başında bulunan zat hangi partinin sorumlu ve de yetkili yöneticisiydi?

O sendikanın lüks arabalarından biri 1971'de hangi partinin genel başkanı ile ters düşerek istifa eden sabık genel sekreterinin emrine, ücretsiz olarak, verilmişti? Ve o sabah genel sekretere, o sendika tarafından başka hangi imkânlar tanınmıştı?

Lüks dinlenme tesislerinde, gecesi 1 Tl. ücretle, sendika ağaları ağırlayan işçi kuruluşunun, 1 Mayıs kutlama törenlerine hangi partinin 25 milletvekili, onur konuğu olarak katılmıştı?

Açık konuşalım,12 Eylül'den sonra putlar yıkılmakta tabuların üstüne üstüne gidilmektedir.Putların , tabuların kök saldığı, çirkefi yüzüne vurmuş bir takım çirkin politikacı akislerini şimdi herkes görüyor.[167]

Putları yıkmak için önce bazılarının yüreğine korku salmak gerekiyordu. Korkanlar hiç zaman yitirmeden putların yıkıldığını köşelerinden açıklayacaktı.. Tabutların üstüne üstüne gitmek için önce bazılarının gözünü yıldırmak gerekiyordu. Gözü yılanlar zaman yitirmeden tabuların üstüne üstüne gidildiğini köşelerinden duyuracaktı..

Sanki 50 Yıl Geçmemişti

1933'lerde Almanya'da bir gazetenin yazı işleri müdürü olmak için *"her şeyden önce siyaset ve ırk bakımından temiz olmak"* gerekiyordu. Alman basın yasası, *"bütün yazı işleri müdürlerinin Alman uyruklu olmasını, Âri bir aileden gelmesini ve bir Yahudi ile evlenmemiş bulunmasını"* vazgeçilmez koşul olarak ortaya koyuyordu. Yasa, yazı işleri müdürlerine *"halkı herhangi bir biçimde yanlış yola götürecek olan, özel amaçları toplum amaçları ile karıştıran, içerden ve dışardan Almanya'nın gücünü, Alman halkının ortak iradesini, Alman savunmasını, Alman kültürünü ve ekonomisini zayıflatacağı anlaşılan ya da Almanya'nın namus ve şere-*

[167] Güneri Cıvaoğlu, Tercüman, 17 Ocak 1981

fini bozan herhangi bir haberi" yayımlamamalarını buyuruyordu.[168]

1983'te Türkiye'de de bir gazeteye yazı işleri müdürü olmak için akıl almaz koşullar ileri sürülüyordu. Danışma Meclisi'ne gönderilen Basın Yasası para ve hapis cezalarını arttırıyordu.Satışa çıkmadan önce gazete, dergi ve benzeri yayınlara el konulabilecek ve hatta matbaa makineleri müsadere edilebilecekti.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlardan hüküm giyenler, ya da devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar "affa uğramış olsalar bile" yazı işleri müdürü olamayacaktı.

Yasa, basın yaşamını bitirecek nitelikteydi. Yayıncılık ise tarihe gömülüyordu.

Basın yasa tasarısını ele geçiren gazetecinin *"Basın Cezaları Artıyor"* başlıklı haberi, Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Prof. İlhan Öztrak tarafından yalanlanıyordu.[169]

Yalanlamayı yalanlayan gelişme oldu. İlk biçimiyle tasarı haziran ortalarında yeniden ele alındı.

Tasarı haber yazmayı olanaksız kılacak hükümlerle doluydu. *"Devlete ait gizli belge"* deniyordu örneğin. O günden sonra tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gizli damgaları yaptırıldı.Her belge kaçınılmaz olarak gizli damgasını yiyecekti. Gazeteci ve yayıncı olarak *"Devletin ülkesi ve milliyetle bölünmez bütünlüğüne, cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliği ve genel ahlaka aykırı"* yaklaşımından kurtulabilmenin olanağı yoktu.

Türk-İslam sentezini benimsemiş bir yönetim için çok önemli bir konuda da yaptırımcılar getirilmiş, toplumsal ahlak korunmuştu. *"Kanunen evlenmeleri yasaklanmış kimseler arasındaki cinsi münasebetlere dair haber ve yazı yazanlar"* da unutulmamıştı. 1933'ten, 1983'e dek sanki 50 yıl geçmemişti.

Tasarı, bazı küçük değişikliklerle yasalaşacaktı, ama Eylül İmparatorluğunun sonraki günlerinde işbaşına gelen yeni hükümet tasarının bir tek satırını

[168] Nazi İmparatorluğu: Doğuşu-Yükselişi-Çöküşü William Shirer, Ağaoğlu Yayınevi, sayfa 389.
[169] Rafet Genç ,Cumhuriyet 27 Mart 1983

bile boşa çıkarmayacağını anlatmak üzere, yasa kapsamı dışında bırakılan maddeleri, bölüm bölüm yasalaştıracaktı.[170]

Eylül İmparatorluğu sürüyordu. Acımasızdı ve tarihten ders almıyordu. Örneğin; Napolyon Banoparte bir diktatördü. Öyle bir diktatördü ki, tacını Papa'nın elinden alıp kendi eliyle başına geçirmişti. En büyük oydu, en çok o biliyordu. Ama o bile, 19. yüzyılın başında, basın özgürlüğünün korunmasından yana olduğunu söyleyebiliyordu.

Yazarlara, yayımcılara çok zor günler yaşattılar. Kitaplar toplatıldı, yakıldı, hamur edildi. Yazarlara, ozanlara, düşün adamlarına zincir vuruldu.

İmparatorlukların tümü, kitapları "Raftaki düşmanlar" olarak görmüşlerdi. Eylül İmparatorluğu da özgün örnekler verdi, tarihi doğruladı.

Tarih boyunca lanetlemişlerdi kitapları, yasaklamışlardı. Yazarları; suçlamışlar diri diri toprağa gömmüşlerdi. Kütüphaneler yakılıp kül edilmişti. Yazdıklarını yıkatmışlardı, yedirmişlerdi yazarlara.

Mamak Askeri Cezaevi'nde İlhan'ı (Erdost) döverek öldürenlerin gerekçeleri de tarihten geliyordu. İlhan'ı, Muzaffer ağabeyi, cezaevi koridorlarında *"parmak kadar çocukları zehirlediniz.."* diye dövüyorlardı.

Sen resmi tarihin dışındaki tarihle karşılaşıncaya dek, tarihin okunacak yanını bırakmayacaklarını sanıyorum. Kitap düşmanlığı tarihinden ülkemizin payına düşenleri de kapsayan örnekler vermek istiyorum, sana.

Ünlü Çin Seddini yaptıran İmparator Havanig-No, seddin tamamlanmasından sonra M.Ö. 215 yılında,ülkesinde bilim ve uygarlık tarihinin kendisiyle başlamış olduğunu göstermek için daha önce yazılan tüm kitapları yaktırıyordu.

İskenderiye Kütüphanesi de M.S. 391'de yakıldı. Putperestliğe karşı mücadele veren Theopilos, alevlere attığı kitaplarla putların tarihini yok ettiğini sanıyordu.

İslam bilgini Ahmet İbni Ebul Havari'ye kitaplarını, Fırat ırmağı kıyısında yıkattılar.

Yüzyılımızın yüzkarası olaylar, 1930'lu yılların Almanya'sında, İtalya'sında yaşandı.

---

[170] Muzır Yasası ve Türk Ceza Yasası değişikliği gibi metinler Basın Yasası'na giremeyen yasaklamaları/ kısıtlamaları kapsayacaktı.

1933 yılının 10 Mayıs akşamı, Hitler'in başbakan olmasından dört ay sonra, Berlin'de ortaçağlardan beri karşılaşılmayan bir olay yaşanacaktı. Gece yarısına doğru binlerce öğrenci ellerinde meşalelerle üniversite alanına geldiler. Alanın ortasından yükselen alevin içine ellerindeki kitapları atıyor, yangının büyümesinden zevk alıyorlardı. O günden sonra Alman kültürüne bir deli gömleği giydirecek olan Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, kitap küllerinin başında yaptığı konuşmada öğrencilere *"Artık Alman halkının ruhu kendi ifadesini yeniden bulabilir. Bu alevler yalnız eski bir çağın sonunu aydınlatmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir çağa da ışık tutuyor"* diyordu. Yeni Nazi kültür çağını salt, kitaplardan yükselen alevler değil; yüzlerce kitabın satışını ya da kitaplıklarda bulundurulmasını yasaklayan, kültürün disiplin altına alınmasını öngören ve hiçbir modern batı ülkesinde görülmeyen önlemler de aydınlatıyordu.

Anadolu topraklarında da yaşandı benzer olaylar. Abdülhamit dönemi, yoğun baskıları ile unutulmazlık kazandı.

Bir önceki darbe yıllarında, 12 Mart döneminde, kitap düşmanlığının inanılmayacak boyutlara eriştiği sanılıyordu. Öncü Kitabevi'nin alevleri o yıllarda uzandı gökyüzüne doğru. Daha dünmüş gibi bir olayı anımsıyorum. Milli Eğitim Bakanlığı 1975 yılının Ekim ayında yayımlandığı bir genelge ile *"Türk Kültürüne ters düşen.."* kitapların yok edilmesini istiyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun bu düşmanlığa kattığı yeni boyut kitapların, silah, dinamit gibi "suç aleti" olarak televizyonlardan gösterilmesiydi.

Tam 133.607 Kitap

Çin seddinin yapılmasından 2197, İskenderiye Kütüphanesi'nin yakılmasından 1591 yıl sonra Ankara Emniyet Müdürlüğü önünden hareket eden bir kamyon 28 Ağustos sabahı Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın önünde duruyordu.

Kamyonun önü sıra gelen araçtan bir polis ekibi indi. Ellerinde Ankara Sıkıyönetim komutanının emri vardı. Emir, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın bütün kitaplarını yasaklıyordu. Verilen görev, bu kitapların Mamak sıkıyönetim karargâhlına taşınması, yayınevinin boşaltılmasıydı.

Sıkıyönetim Komutanı'nın yasaklama emri üzerine yayınevinin kapısı

bir süredir emniyetçe mühürlenmiş durumdaydı.

Mamak'a taşınması emredilen bu kitaplar, sıkıyönetim ilanından yıllar önce yayımlanmıştı. Üstelik her biri için mahkemelerin verdiği "ya beraat ya da takipsizlik" kararı vardı. Bir tanesi de son sıkıyönetim döneminde yayımlanmış, 12 Eylülden sonra Sıkıyönetim 2 nolu Askeri Mahkemesi'nde görülen davası beraat kararıyla sonuçlanmış ve kesinleşmişti. Yayıncı Süleyman Ege, komutanlığa yaptığı başvuruda durumu belgeleriyle açıklıyor, kitapları üzerindeki yasaklamanın kaldırılmasını istiyordu. Ege, emniyet yetkililerine de durumu iletmişti:

"Kapımı mühürlemişsiniz; kitaplarım denetiminiz altındadır. Ben komutanlığa bir başvuruda bulundum; yasakladığı kitapların hepsinin adli organlarca aklanmış olduklarını belgeleriyle sundum. Giderilmesi güç bir hata yapılmasın. Dilekçemin incelenmesini, verilecek yanıta göre hareket edilmesini bekleyemez misiniz?"

Emniyet yetkilileri "peki" demişler, Ege'nin isteğini komutanlığa iletmişlerdi. Yanıt *"kitaplar gelsin, dilekçesini sonra inceleriz."* oldu.

Görevli Siyasi Şube ekibi, yayınevine giriyor ve boşaltma işlemi başlıyordu.

Operasyon günlerce sürdü. Süleyman Ege on sekiz yıllık yayınevinin ürünü olan kitapları tek tek sayarak tutanağa geçirtiyordu. Bir kamyonun kucak kucak taşınan kitaplarla, doldurulması görevli ekibin tüm gününü alıyordu. Yorucu bir işti. Günaşırı geldiler. 28 Ağustos'tan 9 Eylül'e kadar. Onüçüncü günün sonunda yükleme tamamlanmıştı. Bilim ve Sosyalizm Yayınları boşaltılmış, bütün kitapları Mamak'a taşınmıştı. 7 kamyon dolusu, tamı tamına 133 bin 607 kitap.

133 bin 607 kitabın gözaltına alındığına inanmayanlara önerilecek tek yol kalmıştı. İnanmayan, oturur tek tek sayardı.

İlk kamyon, değişik yerlerden toplanan kitapların bulunduğu depoya boşaltılıyordu. Ama sonra bunda bir "yanlışlık" yapıldığı anlaşılıyor, ikinci kamyonu Mamak Sıkıyönetim karargâhında bir grup subay karşılıyordu. Başlarındaki albay *"bu kitapların sorumluluğu var"* diyordu; *"bunları ayrı bir yere koyacağız"*

"Yanlışlıkla" başka bir yere boşaltılan ilk kamyondan sonraki 6 kamyon

kitap "ayrı bir yere" konulup, kapısı mühürleniyordu. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları bu "ayrı yer" de üç yıla yakın bir süre kapısı mühürlenmiş olarak kaldı.

Değişik yerlerden toplatılıp getirilen başka kitapların oluşturduğu yığın, sıkıyönetim komutanını emriyle 13 Ocak 1984'te Seka'ya teslim edilmiş, çoktan hamur olmuştu.

Peki, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları ne olacaktı?

Gerçi, Aralık 1982'de, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na yapılan operasyondan dört ay sonra, Sıkıyönetim yasasında yapılan değişiklik komutana yargı organlarının kararlarını yok sayma yetkisi veren bir hüküm içermiyordu. İmha yetkisinin kullanılabilmesi için maddede, her ne kadar *"müsaderesine karar verilmemekle birlikte.."* deniyorsa da,onlara göre bu *"beraatına karar verilmiş de olsa.."* anlamına gelmezdi. Zaten yasada böyle bir değişiklik yapmak da olanaksızdı. Yasa, yargı kararlarını geçersiz kılamazdı. Üstelik bu kitaplar tutanakla teslim alınmıştı. Aklanmış yayınların *"sakınca"* taşıdıkları ileri sürülemezdi. Verilecek yanıt *"bir yanlışlık yapılmıştır, alın kitaplarınızı"* demekten başka bir şey olamazdı. Üç yıla yakın bir süre susuldu. Ama sıkıyönetim bitince ne olacaktı? En azından o zaman bu kitapların tek tek sayılarak geri verilmesi gerekecekti.

26 Mayıs 1985'te radyo ve televizyonun akşam yayınlarında önemli bir haber yer alıyordu. Milli Güvenlik Kurulu, Ankara ile birlikte 6 ilde sıkıyönetimin 19 Temmuz'da kaldırılmasına karar vermişti. 27 Mayıs günlü gazeteler haberi geniş bir şekilde duyuruyorlardı. Ankara Sıkıyönetim Komutanı hemen bir gün sonra, 28 Mayıs 1985'te, o güne kadar üç yıla yakın bir süre boyunca bekletişmiş olan Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait kitapların imha edilmesini emretti. Ve durumu gereği için İçişleri Bakanlığı'na havale etti. Ankara Emniyet Müdürlüğü, sıkıyönetim komutanının bu emrini 133 bin kitabı yakarak gerçekleştirdi.

İmha gizli tutuldu. Yayınevi sahibine de hiçbir bildirim yapılmadı.

Süleyman Ege, Ankara'da sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesi üzerine, Emniyet Müdürlüğü'ne gidiyor, kitapların ne zaman geri verileceği konusunda yetkililerden bilgi istiyordu. Ona, kitaplarının Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle imha edildiği bildiriliyordu.

Ege, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bir dilekçeyle başvurdu. İmhaya ilişkin komutanlık emri ve tutanak örneklerin kendisine verilmesini istedi. Oysa, bunlar ona hiçbir zaman verilmeyecekti. Yanıtta *"dava açma hakkınız bulunmadığından komutanlık emri ve imha tutanağının gönderilmesine gerek görülmemiştir"* denilecekti.

Dava aşamasında da aynı tutum sürdürülecek, 133 bin kitabın yakılarak imha edildiğine ilişkin belge mahkemeden gizlenecekti.

Olay her şeyden önce bir devlet sorununu gündeme getiriyordu. Yargı organlarınca aklanmış olan kitaplar, yürütme organlarınca imha ediliyordu. Bu bir dramdı.. Ege *"yıllarca ceza yasasının 142. maddesi karşısında düşünce özgürlüğünü ve kitapları savundum, ama şimdi devletin verdiği kararlar devlete karşı savunmak durumundayım, dramatik olan budur"* diyordu.

Herkes Biliyor Ama

Süleyman Ege, 10 Temmuz 1985'te koltuğunda Evren Paşa'nın oturduğu Cumhurbaşkanlığı makamına başvurdu. Olayı ayrıntılarıyla açıklayan Ege'nin başvurusu şu satırlarla sona eriyordu:

"Şimdi yasal olarak sahip olduğu 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur:

Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa, bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sorumlulukların hesap vermesi ve maddi ve manevi kayıpların tazmini için durumu ilgilerinize saygıyla arz ederim."

Süleyman Ege'ye Cumhurbaşkanlığı'ndan bir yanıt gelmedi.

Ege 8 Ağustos 1985'te, sıkıyönetim eylemlerinden sorumlu idare olarak koltuğunda Turgut Özal'ın oturduğu başbakanlık makamına başvurdu. Başbakanlık'tan yakılan kitapların bedelini ödemesini istedi. Başbakanlık da susacaktı.

Böylece ona mahkemenin yolu gösterilmiş oluyordu.

Süleyman Ege, 29 Kasım 1985'te Başbakanlığa karşı 140 milyon liralık tazminat davası açtı.Tarafların idari yargıya yansıyan tartışmalarında Başbakanlık'ın sıkıyönetim komutanlığınca imhası emredilmiş olan kitapların yakıldığını gizlemeye çalışarak mahkemeyi yanıltma yolunu seçmesi, davanın ilginç bir yönünü oluşturuyordu.

Ege, dava dilekçesinde imhaya ilişkin komutanlık emri ve tutanağın mahkemeye getirilmesini istemişti.

Başbakan adına mahkemeye gönderilen savunmada, bu konuda şöyle deniliyordu:

"Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nca 9 Aralık 1983 ve 28 Mayıs 1985 tarihli emirleriyle imha edilmesine karar verildiği ve bu emrin yerine getirilerek Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 13 Ocak 1984 Güvenlik/Basın 8474 sayılı yazısı ekindeki tutanaklardan anlaşılacağı üzere Seka'ya teslim edildiği sıkıyönetim komutanlığına bildirilmiştir"

Ege verdiği yanıtta, Başbakanlığın bu tutumunu eleştirerek, 28 Mayıs 1985'te imhası emredilmiş olan kitapların 13 Ocak 1984'te, yani imha emrinden bir buçuk yıl önce imha edilmiş gibi gösterilmeye çalışılmasını *"hayretle karşılanması gereken bir açıklama"* olarak niteliyordu. Ege *"Başbakanlığın bu açıklamasından 28 Mayıs 1985 tarihli emirle gerçekleştirilmiş olan imhanın tutanağının gizlendiğini mi anlamak gerekecektir?"* diye soruyor ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın 28 Mayıs 1985 tarihli imha emrine ilişkin yakma tutanağının mahkemeye getirilmesi isteğini yineliyordu.

Başbakanlık davacının *"keyfi ve hakız bir eylem"* olarak nitelediği imha olayını savunurken de benzer bir tutum izliyordu.

Komutana Bağışlanan Kusur

Dava dilekçesinde konuyu insanı dehşete düşüren tüm ayrıntılarıyla ortaya koyacaktı:

"Sıkıyönetim komutanı kendisine verilen yanlış bilgilerle, gerekli incelemeleri yaptırmadan kitap yasaklanmış olabilir. Buna yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' denebilir. Ama sıkıyönetim komutanı,

yasakladığı kitapların sıkıyönetim ilanından yıllar önce yayımladıkları ve aklanmış oldukları kendisine belgelerle sunulduktan sonra, yasaklamayı kaldıracağı yerde tam tersini yapar, yasaklamayı sürdürdüğü gibi yayınevinin öteki kitaplarını da yasaklar, bunların da yasal belgeleri kendisine sunulmasına karşı, bütün kitaplarını kamyonlara yükletip götürerek yayınevinin varlığına son verirse ve üç yıla yakın bir süre boyunca dilekçelerimizi yanıtsız bırakır, bununla da kalmayıp tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir sırada, 28 Mayıs 1985 tarihinde, yargı organlarının kararlarını ve buna ilişkin Anayasa hükümlerini hiçe sayarak imha emri verir, 133 bin 607 kitabı yaktırırsa, bunu da kitapların sahibine haber verme gereğini yerine getirmeden yaparsa, durumu yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' olarak değerlendirmek olanaksızdır."

Başbakanlık Ege'nin bu savına karşılık *"imha işleminin tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir zamanda yapıldığı iddiasının tutarlı olmadığını"* ileri sürüyor, *"Ankara'dan sıkıyönetimin 19 Temmuz1985 tarihinde kaldırılacağı 8 Haziran 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır ve imha emrinin verildiği 25 Mayıs 1985 tarihinde Ankara'dan sıkıyönetim kaldırılacağı belli değildir"* diyerek insanları bir kez daha şaşkınlığa sürükleyecekti.

Ege, Başbakanlığın tutumuna, Milli Güvenlik Kurulu'nun Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihi belirleyen 26 Mayıs 1985 tarihli kararını gazetelerin birinci sayfa haberleriyle belgeleyerek karşılık veriyordu. Gerçekten de, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarih 26 Mayıs 1985'te kararlaştırılmış ve hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985'te, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait kitapların imha edilmesini emretmişti.

Görüldüğü gibi terörün önlenmesiyle sınırlı değildi Eylül İmparatorluğu'nun ömrü. Türü değişmişti. Devlet terörü sürüyordu.

O günleri senin yaşamını alt üst edecek neler taşıyacaktı yıllar sonrasına, kestiremiyordum.

Kilit Altında Olsunlar Ama

130 bin kitap kül olup gitmişti. Kül olmayan yok olan kitapları da vardı ül-

kemizin. Kültür Bakanlığı'nca 1978 yılında bastırılan 118 bin kitap, inanması güçtü ama yıllardır kilit altındaydı. Tutuklu kitaplar CHP'nin Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı tarafından hazırlatıldıkları için,12 Eylülden hemen sonra bir kurul önüne çıkarılmış, yargılanıp, sorgulanmışlardı.

Yazı makinelerinin, dizgi makinelerinin, entertiplerin, rotatiflerin suç kanıtı olduğu bir ülkede kitapların suçlu olmasının garipsenecek bir yanı yoktu.Kurul gözaltına alınan 65 kitap ve derginin 18'inin sakıncalı olmadığı sonucuna varmıştı. Tümünün sakıncalı olması gerekir diye düşündüklerinden, ikinci bir kurul oluşturulup, kitap ve dergilerin hepsine sakıncalı damgasını vurmaktan çekinmediler. Sakıncalı olan her şey gibi kitaplar da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderildi. Askeri paşalar; kimi zaman sivil paşalardan daha akılcı oluyordu.Kitaplar sakıncalı olsalar da, sıkıyönetim kapsamına girmiyorlardı, komutanlığın yapacağı bir işlem yoktu.

Bakanlık koridorlarından Kültür Bakanı'nın *"ben bu kitapları dağıttırmam da, okutmam da.."* diyen sesi yükseliyordu. Ankara Cumhuriyet Savcılığı'ndan bir karar alınabilirdi. Savcılık *"kitaplar hakkında kovuşturma yapılmasına"* gerek görmeyecekti..

Yargı kararından umudunu kesenler, Kültür Bakanı'nın ağzından çıkacak bir çift söze umutlarını bağlamışlardı. *"Demokrasiden geçiş"* hükümetinin bakanı Mükerrem Taşcıoğlu ağız değiştiriyor *"ben kitap celladı olmayacağım.."* diyordu.

Ben kitap celladı olmayacağım derken sesini yükselten Kültür Bakanı, karşısında oturan gazeteciye doğru eğilerek *"gözaltına alınan bir akrabasının gördüğü işkenceden yakınıyordu.."* alçak sesle..

Hiç kimse bir şey yapamıyor, ama 118 bin kitabın gözaltı durumu bitmiyordu. Yakılmamışlardı en azından, ya da hamur edilmemişlerdi yeni baştan kâğıt olmak için. Kilit altında olsalar da gün yüzü görmeseler de yaşıyorlardı.[171]

---

[171] Adliye depolarında suç kanıtı olarak bekletilen 39 ton kitap, dergi ve gazete SEKA'da imha edildi. "Raftaki düşman; kitap.." anlayışı sürekli kılındı. 1985'ten bu yana 240 yayın hakkında toplatma kararı verildi. Uluslararası PEN Kulübü 1987 Haziranı'nda Türkiye'de 55 yazarın tutuklu olduğunu açıkladı. İmparatorluğun güçlü olduğunun daha başka çarpıcı kanıtları da vardı. Örneğin ortaokul öğrencisi Refik Baytar "Darwin'i savunduğu için.." hem okuldan atıldı

Günün birinde, sararmış yapraklarında senin gözlerin gezinirdi belki.

Kitaplar Yakılmamıştı

Eylül İmparatorluğu günlerinden önce yasalarda *"kitap yakma yetkisi.."* yoktu. Yasalar kimseye *"kitap imha etme hakkı"* vermiyordu.[172] Süreç içinde bu yetkiyle donananlar kitap yayınladıkları için insan öldürmeye kadar vardırdılar işi.

Kitaplardan oluşmuş bir tepenin üstüne doğru attığı her adımda "neden.. neden" diyordu. Gözleri doldu. Bu uğurda yitirdiği kardeşinin yüzü geldi oturdu yanık kitapların üstüne.

22 yıldır yayın yaşamını sürdüren Sol Yayınları'nın yöneticisi Muzaffer Erdost'un ödediği bedelle daha iyi anlatılabilirdi kitap düşmanlığı. Yıllar önce ilk kez Teori ve Pratik adlı kitap nedeniyle yargıç karşısına çıkmış, aklanmıştı. Bir çorap söküğü gibi birbirini izlemişti davalar. 12 Mart döneminde yayımladığı kitaplardan 10 kadar dava açılmıştı. O yıllarda *"yayınevi yönetimi ile örgüt yönetimini"* bir tutan anlayış *"örgüt kurma"* nedeniyle gözaltına alıyordu Muzaffer Erdost'u. Bu arada kitapları için açılan 5 dava sonuçlanıyor ve 37 yıl hapis cezasına çarptırılıyordu. 1974 yılında özgürlüğüne kavuşunca kaldığı yerden kardeşi İlhan'la birlikte yeniden başlıyordu yayın yaşamına. Zor dönemdi. Ama geride kalmıştı.

Bir sabah yine darbeye uyandı ülke. Evren Paşa yönetime el koymanın gerekçelerini anlatıyordu.

7 Kasım 1980 günü rejimin en hızlı günlerinde İlhan Erdost'un, İlkyaz Basımevi'nde çok sayıda yasaklanmış yayın bulunduğu gerekesiyle iki kardeş gözaltına alınıyorlardı. İlhan'ın yaşamasına izin vermiyorlardı. Bir süre sonra İlkyaz Basımevi'nde "yasaklanmış kitap olmadığına" karar veriliyordu. İhbarı kim yapmıştı, asılsız ihbarı yapana ne yapılmıştı... Hiç belli değildi. Belli olan tek şey İlhan'ın artık yaşamadığıydı. Dünyanın en güzel gülen insanı artık gülmüyordu.. İlhan'ın acısının üzerinden iki ay geçmişti ki, Sol Yayınları dağıtım bürosunun kapısına mühür vuruluyordu. İtiraz

---

hem de emniyette 12 gün süreyle dövüldü. Robert Kolejde 34 yıllık öğretmen Rüksan Günaysu öğrencilerine Ruhi Su'yu dinlettiği için Milli Eğitim Bakanlığı'nca görevinden alındı.

[172] 28.12.1982 gün ve 2766 sayılı yasa ile 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 3/c maddesini değiştirerek bu hakkı elde ettiler.

edilince açılıyordu. İlhan'ın acısının üzerinden bir yıl geçmişti ki, yayınevinin deposuna giriliyor, askeri araçlara doldurulan kitaplar bilinmeyen bir yere götürülüyordu. Çok değil birkaç saat sonra, geri getiriliyordu. Ellerinde oksijen kaynağı ile devlet görevlileri, deponun demir kapısını mühürlüyorlardı. Depoda yasak yayın bulunmadığı yolundaki itiraz sonuç veriyordu. Deponun kapısı yeniden açılacaktı..

22 yıldır ayaktaydı, 22 yıl daha ayakta kalabilirdi Muzaffer Ağabey. 1982 yılında Onur Yayınları ile kaldığı yerden yeniden başlıyordu.

Okutmamaya, düşündürmemeye karar almış yemin etmişlerdi bir kere. 1972 yılında İzmir 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nin yasakladığı 22 kitap için, on yıl sonra, bu karara dayanarak yeni bir toplatma kararı çıkarıyordu İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı. Yine itiraz, yine kararın kaldırılması olayı yaşanıyordu Onur Yayınevi'nde. Ancak toplatılan kitaplar sahiplerine geri verilmiyordu.

1983 yılında bir gün, siyasi polis gelip Demetevler'deki depodan kitap hırsızlığı yapan çocuğun çaldığı kitabın yasak yayın olduğunu söylüyor ve Muzaffer Erdost'u siyasi şubeye götürüyordu. Depo yine açılıp kapanıyor, Muzaffer Ağabey yine alınıp, serbest bırakılıyordu.

Deposunu başka bir yere taşımaya karar vermişti Muzaffer Erdost. Ama ihbarların ardı arkası kesilmiyor, polis durmadan depoyu ziyaret ediyor, taşınmayı engelliyordu.

Bir akşamüzeri depoda yangın çıktığını öğreniyordu Muzaffer Ağabey, Yangın söndürülmüştü ama kitaplar hamur olmuştu. Bu belli ki yeni bir yöntemdi. Kitaplar; yakılmamış, toplatılmamış, gözaltına alınmamıştı. Ama depoda yangın çıkmıştı. Yanıp gitmişti canım kitaplar..

Kitaplardan oluşan dumanlı bir tepenin üstüne doğru ağır ağır ilerliyordu Muzaffer Ağabey. Aklında bir tek soru yüreğinde biri kardeş acısı binlerce acı vardı..

Düzey Düşüyor, Saldırganlık Artıyor

Kendi kültürünü oluşturmak için akla gelmeyecek çarelere başvuran Eylül İmparatorluğu'nun tüm kurumları birbiriyle yarışıyordu.

Milli Eğitim Bakanlığı Başkent Ankara'daki bir okul müdürüne "*Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Dursun Akçam, Bekir Yıldız ve Talip*

Apaydın'ın zararlı eserini okul kitaplığında bulundurmaktan.." soruşturma açıyordu.

Dışişleri Bakanlığı bile kültür düşmanlığına soyunmuştu. "*12 Eylül'den yana olmayan her türlü kültürel etkinlik iç ve dış düşmanlık* olarak niteleniyordu.

Uluslararası alanda övgü ile söz edilen Yılmaz Güney'in filmlerinin yurtdışındaki başarıları çılgına çeviriyordu diplomasinin köşe başlarını tutanları.

Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Güney'in "Duvar" filminin yapımına Fransız Kültür Bakanlığı'nın katkılarının olmasını içine sindiremiyordu. Fransız Televizyonu'nun 1. Kanal'ında filmle ilgili görüşleri belirten Araştırma Bakanı L. Fabius "*Türkiye'deki durumun filmde görülenlerden daha da kötü olduğunu*" söyleyince ortalık karışıyor, Dışişleri Bakanı Türkmen de yanıt veriyordu:

"*Fransız hükümetinin adam öldürme suçu kanıtlanmış ve hüküm giymiş Yılmaz Güney'i uzun zamandan beri himaye ettiği ve desteklediği, onu Türkiye'ye iade etmeye yanaşmadığı bilinmektedir. Yılmaz Güney Fransa'da Türkiye aleyhine yönetilen propaganda ve siyasi faaliyetlerin başlıca vasıtalarından biri haline gelmiştir.*

Fransız Kültür Bakanlığı 'Duvar' filmi için maddi yardımda bulunmuş, Araştırma Bakanı bu filmi yorumlarken Türkiye'ye karşı saldırgan ifadeler kullanmıştır.

Oysa Güney, bu filmin çekiminde rol alan Türk çocuklarını dövmüş, onları ağlatabilmek için annelerinin öldüğünü söylemek gibi insanlık dışı yöntemlere başvurmuştur. Fransa televizyonu filmin çekilişinde çocuklara yapılan bu işkenceleri göstermiş ve belgelemiştir. Özellikle son zamanlarda insan hakları alanından öncü bir rol oynamak iddiasında bulunan Fransız Hükümeti için, Yılmaz Güney gibi bir katil ve sadisti korumak, desteklemek ve övmek hazin bir çelişkidir.

Fransız Hükümeti insan hakları konusunda kimseye ders verecek halde değildir."

Düzey düştükçe düşüyor, saldırganlığı artıyordu. Ona göre insan hakları konusunda değil salt Fransa'ya tüm evrene ders verecek duruma

gelmişti Eylül İmparatorluğu. Hiç kimseden korkmadan, çekinmeden ve hatta utanmadan işkence ile öldürülen genç insanların sayısını bile açıklayabiliyordu.

Dışişleri Bakanı Türkmen'in Güney için söyledikleri, Güney için genel yargıyı değiştirmiyordu. Onun güzel günlere olan inancını paylaşan milyonlarca insan vardı Türkiye'de. İlter Türkmen bir askeri hükümetin dışişleri bakanıydı yalnızca. İlter Türkmen kendi geleceğim diyordu, Yılmaz Güney ülkemin geleceği. Ayrım buydu. Yılmaz herkese ders veriyordu..[173]

"Türkiye için ne mi istiyorum? İnsanların düşündüklerini söylemelerini, ne düşünmek isterlerse onu düşünmelerini istiyorum. İstediklerini yazmalarını, haklarını yüksek sesle isteyebilmelerini istiyorum."

Gözü Yılmaz Güney'den başka hiçbir şey görmeyen Dışişleri Bakanlığı'nın bu geri politikası her alanda ortaya çıkıyordu.

Fransa'ya insan hakları dersi vermeye kalkan Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'deki Temsilcisi Büyükelçi Coşkun Kırca bir müstemleke ülkenin diplomatı gibi, genel kurulda Şili, Guatemala ve El Salvador'da insan haklarına aykırılıklar konusunda ret oyu kullanacaktı. Ret oyu kullanan bir başka ülke daha vardı, Amerikaydı.

Umudun Katilleri

Eylül İmparatorluğu yüzyılın son çeyreğinde kurulmuştu. Yüzyıl bitiyordu Türkiye'de insanlar caddelerde yeniden tank seslerini duyduklarında.

Yaşadıkları ile yalnızca acı çekmiyordu insanlar; utanıyorlardı da. 20. yüzyılın insanı olmaktan utanıyor, küçülüyor ve kimsenin yüzüne bakamaz duruma geliyorlardı.

Bir Fransız gazetesinin başlığı, belki benim söylemek istediğimi anlatıyordu. Yürekten katılıyordum. Beni, bizi , hepimizi, ülkemizi anlatıyordu. "Umudun Katilleri" idi L 'Humanite'nin o günkü Türkiye ile ilgili başlığı:

"Akdenizin mavi sularıyla çevrelenmiş, üstelik, Avrupa ülkelerinden birinde, yüzyılımızın en büyük ozanlarından birini övmek, 15 yıl hapis cezası gerektirebilecek bir suç olarak görülüyor."

[173] 9 Eylül 1984 Paris'te yaşama gözlerini yuman Yılmaz Güney arkasında Umut(1970), Baba(1972), Arkadaş (1974), Sürü (1978) , Yol (1981) ve Duvar (1983) gibi bir çok film ve çok sayıda ödül bıraktı.

Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticilerinden 18'inin Nâzım Hikmet'i anma toplantısı düzenledikleri için suçlandığı, haklarında 8-15 yıl hapis cezası istendiği günlerdi.

Umudun katilleri diye isyan ediyordu Fransız gazeteci. Kendi ülkelerinde, Paris'te, düzenlenen Nâzım Hikmet gecesinde şiir okuduğu için hakkında ağır hapis cezası istenen tiyatro sanatçısı Işık Yenersu'dan haberi yoktu.

"Olay tarihinde Fransız Kültür Bakanlığı'nın verdiği bir bursla Fransa'da bulunan, eski Devlet Tiyatrosu sanatçısı maznuneye, tarih boyunca hiçbir zaman Türk ulusunun dostu olmayan Fransızlar Nâzım Hikmet'in şiirlerini okuması için plan ve programlı olarak fırsat vermişlerdi"

Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği'nin Ankara'ya gönderdiği rapor ölüleri bile izleyen bir anlayışın simgesiydi.

"9 Aralık Çarşamba akşamı saat 20'den sabaha karşı 01.30'a kadar devam eden Nâzım Hikmet'i anma toplantısını müşavirliğimize bağlı Mahalli Kâtip Tahsin Bey izlemiştir.

Toplantıda Ali Dede ney çalmış, bazı tanınmış Fransız sanatçıları Nâzım Hikmet'in şiirleri üzerine yapılmış besteleri çalmışlar, Tülay German şarkılar söylemiştir. Ayrıca aralarında Işık Yenersu'nun da bulunduğu sanatçılar Nâzım Hikmet'in kişiliği hakkında konuşmuşlar ve şiirlerini okumuşlardır.

Büyükçe bir dinleyici kitlesi önünde cereyan eden bu toplantıya, salonu doldurmak için getirilmiş kanısı uyandıran kişilerin de katıldıkları dikkati çekmiştir.

Mustafa Kemal Derneği Başkanı V. Raedecker'in de dinleyiciler arasında olduğu görülmüştür.

Barış Derneği Genel Sekreteri Enis Coşkun'un Nâzım Hikmet'i öven konuşmasıyla toplantıya siyasal hava verilmeye başlanmıştır. Coşkun, Türkiye'deki Barış Derneği davasında Fransızların desteğini övmüş ve Türkiye'deki faşist rejimin yaptığı bütün baskılara rağmen başarıya ulaşamayacağını, ilericilerin yıldızlarının bir gün yeniden parlayacağını belirtmiştir.

Charles Dobzynski adındaki konuşmacı çok sert bir üslup kullanmış,

faşist rejimin yaptığı tüm baskılara rağmen sanatçıların, halkın umudu olmayı sürdürdüklerini vurgulamıştır. Yılmaz Güney'den ve son filmi Yol'dan uzun uzun söz etmiş, Nâzım Hikmet'in şiirlerinin Türkiye'de el altından dağıtıldığını ve özellikle gençler tarafından çok okunduğunu söylemiştir."

Ne bu rapor, ne de savcının suçlamaları yetmedi umudu katletmeye. Baskı herkesi birden tutsak alamıyordu çünkü. Bilirkişi raporu baskıyı ve kini üretenlere bir uyarı niteliğindeydi.

Nâzım Hikmet'in "Beyazıt Meydanındaki Ölü" ve "Vatan Haini" şiirlerini okumak, Türk Ceza Yasası'nın 159. maddesindeki *"Türkiye Cumhuriyeti devletini, hükümeti, TBMM'yi, emniyet ve muhafaza kuvvetlerini tahkir ve tezyif"* suçunu oluşturmuyordu.

Bilirkişi raporu, günlerce elden ele dolaştı.

"Sanık tarafından okunduğu belirtilen şiirlerin TC devletini tahkir ve tezyif suçunu oluşturacak nitelikte olmadığı sonucuna varmak gerekmektedir.

Nitekim 'Beyazıt Meydanındaki Ölü' adlı şiir 28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul Beyazıt Meydanı'nda cereyan eden ve bir gencin öldürülmesiyle sonuçlanan olaylar üzerine yazılmıştır. Şiirde bu olaylar sırasında bir gencin öldürülüşü anlatılmakta ve 'Bir ölü yaratacak/ Toprağa şıp şıp damlayacak kanı/ Milletin hürriyet türküleriyle gelip zaptedinceye kadar büyük meydanı' denilmekte, böylece o günün iktidarının icraat ve özellikle hürriyetlere getirdiği kısıtlamalar ve bu kınanmakta ve bir gün milletin hürriyet türküleriyle bu meydanı zaptedecekleri, yani hürriyetin yeniden elde edileceği ifade edilmektedir. Meşruluğunu kaybettiği 1961 Anayasası'nın dibaçesinde açıkça ifade edilen bir iktidarın icraatını kınamanın ve hürriyetlerin yeniden kazanılacağını söylemenin TC devletini tahkir ve tezyif olarak değerlendirilemeyeceği herhangi bir tartışmayı gerektirmeyecek kadar açıktır.

İnceleme konusu şiirlerden ikincisi yine 1962 yılında bir Ankara gazetesinin Nâzım Hikmet'in 'Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz' dediğini ve böylece vatan hainliğine devam etmesi Nâzım Hikmet tarafından yazılmıştır. Yazar bu şiirde kendisini vatan hainliği ile suçlayanlara

karşı çıkmaktadır.

Ve 'Evet vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurt severseniz / Ben yurt hainiyim, ben vatan hainiyim/ Vatan çiftliklerinizse/ Kasalarınızın ve çek defterinizin içindekilerse vatan/ Vatan şose boylarında gebermekse açıktan/ Vatan soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksa yazın/ Fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan/ Vatan tırnaklarıysa ağalarınızın/ Vatan, mızraklı ilmühaberse, vatan polis copuysa/ Ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan/ Vatan Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa/ Vatan kurtulmamaksa kokmuş karanlığınızdan/ ben vatan hainiyim' diyor.

Görülüyor ki, burada da sadece 1962 yılında yazara yöneltilen bir suçlamayı cevaplandırmak için yazılan bir şiir söz konusu olduğu bir yana, bu şiirde Türkiye Cumhuriyeti devletini değil, Amerikan sömürgeciliğine karşı çıktığı için yazara vatan hainliği suçlamasında bulunan ve vatanı kendi çiftlikleri, kasalarındaki veya çeklerindeki para, kendi fabrikaları, maaşları, polis copu, Amerikan üsleri, bombası ve donanması olarak anlayan kişiler ve düşünce hedef alınmaktadır.

Bütün bunlara karşı çıkmanın TC devletini tahkir ve tezyif etmek anlamına gelmeyeceği açıktır.[174]

Askeri yargıda da, sivil yargıda da suçlamaya yeterli kanıt bulunamamıştı. Bir satır sonra sanığın aklanmasına katılacak olan savcı, tarihi kinini kusuyordu. Düşmanlığını *"belki de büyük bir şair olan ve fakat o şiirleri ile kızıl cehennemde boğulan Nâzım Hikmet.."* diye dile getiriyordu. Süreç içinde bu öfke azalmayacak, tersine sürdürülen bir düşmanlık niteliği kazanacaktı..[175]

---

[174] Doç Dr. Nevzat Toroslu, Doç. Dr. Eralp Özgen, Doç. Dr. Zeki Hafızoğulları'nın Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne verdikleri bilirkişi raporundan.

[175] Türkiye sağı özellikle MHP'li ülkücüler bu düşmanlığı günümüze taşıyacaklardı. Yaşar Okuyan'dan Enis Öksüz'e, Abdülhalik Çay'a kadar bir çok siyaset adamı vatandaşlık hakkının geri verilmesi konusunda düzeysiz açıklamalar yaptı. Okuyan "Yahudi dönmesi" dedi ve mahkum oldu. Vatandaşlık hakkına "olmayacak duaya amin denmez" diye tepki gösteren 57.Hükümet'in üyesi Enis Öksüz Nâzım'ın Kruşçve'e 'beni SSCB vatandaşlığına alın' diye mektup yazdığını söyledi. "Dirisi işimize yaramadı, ölüsü mü yarayacak" yaklaşımıyla Devlet Bakanı Prof. Çay düzeyi daha da düşürdü. Oysa onu seven milyonlarca insan vardı ülkesinde. Örneğin gazeteci Haklı Erdem Nâzım'la ilgili çarpıcı bir gelişmeyi gün ışığına çıkardı. Nâzım'ın

Eylül İmparatorluğu yüzyılın sonunda dünyanın gözü önünde kendi gibi düşünmeyenler için kin üretimi sürdürüyordu.

Umudun katilleri diye isyan ediyordu Fransız gazeteci,[176] bizse susuyorduk.

Aydın Sorumluluğu Sanatçı Namusu

Yakılacaklar yakılmış yasaklanacaklar yasaklanmıştı. Baskı makineleri boş kalacak değildi ya eli kalem tutanların birçoğu imparatorluğun yeni efendilerine övgüler yazıyordu artık.

Sen o dönemin bu tür belgelerini kolayca bulabileceksin. Birçok aydının pırıltılarını, aklını ,yüreğini yönetimin kabadayılarına nasıl sattıklarını okuyabileceksin. Sayıları az olsa da belirleyici oldukları için, onların yazıp çizdikleriyle belirleniyordu ortam.

Kendini savunamayacak onların seslerinin hiç çıkmadığını sanma. Onlara ilişkin suçlamaların sürekli yazılmasına karşın, yanıt hakkı hiçbir zaman kullandırılmadı onlara. Eylül İmparatoruğu'nun bu yüzüne ilişkin hiçbir şey bulamayabilirsin diye yazıyorum.

Sessiz kalınmadı.Olağanüstü koşullar yaşansa da sesini yükseltenler oldu. Ama onların sesi duyurulmadı.

Bir roman yazılmıştı; kapışılmıştı üstelik. Kendi yargımı söylememin bir gereği olduğunu sanmıyorum. Ama bu konuda yayımlanmamış bir açıklamayı ulaştırmak istiyorum, sana. Ahmet Altan'ın "Sudaki İz'ine Bir Açıklama" diye başlıyordu.

"Dünya görüşünüz ve sanat anlayışınız nasıl olduğu ya da olması gerektiği bizi hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Ancak romanınızda irdelediğiniz konu ve konunun kahramanları bizi doğrudan doğruya ilgilendiriyor.

Bir döneme ve o dönemin devrimci unsurlarına karşı yaklaşım tarzınızın nesnel olmayışı 'aydın sorumluluğu' ile bağdaşmayan çarpıtma ve karalamalarda bulunmuş olmanız, bizi, size karşı bu açıklamayı yapma-

---

vatandaşlıktan çıkarılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı Nâzım'ın İstanbul,Kadıköy ilçesi, Feneryolu mahallesi,cilt 9, kütük sıra no 657, birey sıra no 3'te yazılı aile kütüğüne "tescil edilmediğini" ortaya çıkardı. Üstelik 1951 yılındaki vatandaşlıktan çıkarılma kararında ozanın adı Nâzım Hikmet Ran, nüfus kayıtlarındaysa Mehmet Nâzım Ran'dı.

[176] Fransız Gazeteci Francoise Germain-Robin.

ya zorunlu kıldı.

Romanınızda devrimcileri, devrimci örgütleri ve onların ilişkilerini konu edinmiş ve bir dönemi devrimci örgütler cephesinde yargılamaya kalkışmışsınız.

Geçmişte devrimcilerle ve devrimci örgütlerle ilişkileriniz oldu mu? Devrimci ve onların örgütlerini ne ölçüde tanıyorsunuz, bilemiyoruz. Ama romanınızda, devrimcilere karşı ileri boyutlarda subjektif tutum ve önyargı içindesiniz.

Amacınız nedir? Hangi etkilenmeler altında devrimcilere karşı böyle bir yaklaşım biçimine sahip oldunuz..

"Diyeceksiniz ki: Devrimcilere karşı hiçbir önyargım, hasmane tutumum yok. Ben sadece 'en başta bir roman gerçeği vardır' onu dile getirdim.

Buna kimseyi inandıramazsınız. Çünkü 'Ya gerçek' sorusunun yanıtı, bu derece 'masumane' bir açıklama ile geçiştirilemez. Gelin siz bize 'roman gerçeği' altında okuyucuya sunmak istediğiniz asıl mesajı açıklayın. 'En başta roman gerçeği vardır, bu beni hayatın varolan gerçeğinden daha çok ilgilendiriyor' gibi açıklamalarla boşuna kafaları bulandırmayın..

"Devrimcilerin arasındaki ilişkileri, güçsüz insanların birbirine dayanma ihtiyacından doğmuş bağımlılık ilişkileri olarak göstermeye, devrimci örgütleri 'devrim yapmak için halka ihtiyacımız yok' diyecek kadar saçma görüşleri savunan ve kendi dışındaki sol örgütlerle kavga etmekten başka uğraşı olmayan, maceraperest ve sorumsuz yapılar olarak tanıtmaya çalışıyorsunuz. Ekonomik ve siyasal boyutlarıyla ele alındığında çok geniş bir değerlendirmenin söz konusu olan toplumsal bir olguyu, bu derece karikatürize ederek sunmanız, bilgisizliğinizden kaynaklanmadığına göre, olsa olsa, art niyetli ve önyargılı oluşunuzdan kaynaklanıyor olabilir..

"Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, geniş kitlelerin deviniminden oluşan bir olayın başat bireysel, ruhsal etkenlerle açıklanması olası değildir. Devrimcilerin yöneldikleri hedeflerin ve mücadelelerin ekonomik, sosyal ve siyasal nedenleri açıktır. Ülkemizde öğrencilerin işçilerin, emekçilerin, yazar-çizerlerin ve aydınların tek tek ya da kitlesel olarak katlediklikleri; işkence tezgâhlarından, idam sehpalarından geçirildikleri, binlerce de-

mokrat, yurtsever, ilerici ve devrimcilerin doldurduğu toplama kampların kurulduğu dönemler yaşandı. Namuslu olan, halktan yana olan şu ya da bu ölçüde bu dönemde gadre uğradı. Kimileri zindanları boylarken, kimileri de zindana çevrilmiş bir ülkede yaşadılar. Yazamadılar, çizemediler, düşündüklerini söyleyemediler. Sustular, susturuldular. Oysa egemen güçlerin sözcüleri her zamankinden daha çok konuştular. Siz, konuşanlardan mı, yoksa düşüncelerinden dolayı susturulandan yana mısınız?..

"Sizden kahramanlık destanları yazmanızı istemiyoruz. Ancak bir dönemi sorgulamaya soyunmuş bir sanatçı olma iddiasındaysanız, gerçekleri saptırmaya hakkınızın olmadığın bilmelisiniz. Yapıtlarınızdaki olaylar ve kahramanlar size aittir, onları istediğiniz gibi canlandırabilirsiniz, ama gerçek yaşamla uyuşarak. Çünkü olayları kendi keyfinizce biçimlendirmeniz ne aydın sorumluluğu ile ne de sanatçı namusuyla bağdaşan bir tutumdur. Belki devrimci anlattığınız türden kimseler de yer almış ve sonradan pişman olmuş olabilirler. Bu kolay bir savaş değildir. Mücadelenin gerektirdiği özveriye sahip olmayanlar geri dönüşler yapıp, düzenden yana olabilirler. Ama siz, bunu bütün devrimcilere mal ediyorsunuz. Oysa bunca baskıya karşın boyun eğlemeyen on binlerce devrimci bunun aksini kanıtlıyor..

"Yazdıklarınız size eğlendirici gelebilir. Roman yazmayı 'bir oyun' gibi görebilirsiniz. Bunlar sizin fantezilerinizi tatmin edebilir, bütün 'gerçeklerden' daha fazla ilgilendirebilir sizi. 'Gerçeklere tahammül' edemeyebilirsinizde. Gerçekleri kendi oyun kurallarınız içinde de ele alabilirsiniz..

"Ancak yazdıklarınız bir kesimi ilgilendiriyorsa, o kesimin yaşadıklarını ele alıp sorgulama savında bulunuyorsa 'Bu kitap benim kendi maceramdır, kimse bana karışamaz' denilemez."[177]

Bu açıklamalar ancak birkaç kişiye ulaşabiliyordu. Tartışılmıyor okunmadan çöp sepetlerini boyluyordu.

Yakılacak yakılmış, yasaklanacak yasaklanmıştı...

Eylül İmparatorluğu'nun gerçeklerine değinmeden yazım olanca hızıyla sürüyordu.

---

[177] Ahmet Altan'ın Sudaki İz romanı İstanbul 1.Sulh Ceza Mahkemesince müstehcen bulundu ve toplatturıldı 9 Mayıs 1986

Hiç kimse onların *"keyfine"* karışamıyordu.

48 Yıl Önceki İlk Valse

Terörün önlenmesi ile sınırlı değildi Eylül İmparatorluğu'nun ömrü. Yaşamın her alanına el atılmalıydı ki, o kötü günler bir daha geri gelmemeliydi.

Kendi deyişleri ile kendi öz kültürüne döndürülen bir toplumda gerçekleştirilecek bilinç patlaması ile imparatorluğun bütün kurumları güvenceye alınabilirdi. Kültür yaşamının her alanına yol gösterecek bir temel öğe de, yıllardır, hazır bekliyordu.

Atatürk anlatılamaz bir yoğunlukla kültür patlamasının yanında yer aldığında imparatorluk *"rüştünü ispat"* etmemişti daha.

"Ordu'da eski bir cezaevi binası, Atatürk'ün 100. doğum yılı nedeniyle müze haline getiriliyordu.

Yapımı devam eden Giresun - Şebinkarahisar karayoluna Atatürk yolu adı verilmesi kararlaştırılıyordu"

1932'den 1933 yılına girildiği gece Ankara Palas'taki yılbaşı balosunda Atatürk'ün dansa kaldırıldığı genç kız televizyonda o geceki duygularını anlatıyordu:

"Ankara Palas'taki yılbaşı balosuna ailece gitmiştik. Bir sütuna yaslanmış dans edenleri izliyordum. Birden Atatürk geldi ve 'Neden dans etmiyorsun?' diye sordu ve beni piste çekti, vals yaptık. Herkes bize bakıyordu, çok heyecanlanmıştım. Dans bitti, beni ailemin yanına götürüp, babama teşekkür etti. Ablamla, bana iltifat etti 'Küçüksünüz içki içmeyin' dedi. Sonra da emirlerindekilere dönüp 'Balo bitince bu küçük hanımları, çiftliğe götürün, süt içsinler' dedi. Gerçekten balo bitince yaverler gelip bizi, o zaman muhteşem diye tanımlanabilecek, bir otomobille çiftliğe götürdüler ve süt içtik.

Ünü dünyaya yayılmış sevgili Atatürk'ü böyle tanıdım ve dillere destan nezaketiyle, güzelliğine böyle tanık oldum."

Ankara Palas'ta; 48 yıl önceki ilk valsle anlatılıyordu Atatürkçülük.

Müzik, tiyatro, edebiyat ve güzel sanatların tüm dalları Atatürk'ün anlayışına göre yeniden biçimledirilmek isteniyordu.

Komite başkanı *"Tüccar Terzi Hüseyin Özkan'ın çağrısı.."* Türk kültü-

rünün siyasal yöneliminin artık bir tek yolu olduğunu gösteriyordu:

"Ölümsüz Atatürkümüzün yüzüncü yılı dolayısıyla, büyük önderimizin dünyanın en şık giyinen yüce şahsiyeti olması sebebiyle, bu konuda görüşlerini, kıyafet seçmedeki ulaşılmaz zevklerini, renkler üzerindeki titizlik ve derin bilgilerini dile getirmek üzere Etap Marmara Oteli salonlarında yapacağımız basın toplantısına şeref vermenizi bekler, saygılarımızın kabulünü rica ederiz."

Turizm, dış satım ve ekonomik saygınlık patlamalarından sonra gerçekleştirilen kültür patlaması edebiyattan modaya, müzikten resme, heykele kadar bu temel üzerinde yükselecekti. Türkiye toplumuna küçük bir uyarı yapılmış *"hiç zaman kaybetmemek zorunda olduğu halde bugüne değin ihmal ettiği bir değerin geçerliliği"* anımsatılmıştı.

Ankara'da Opera binasından Harbiye Marşı yükselmeye başladı. Türk Ocağı'nın açılışında 10. Yıl Marşı'nı söyleyenlerin gözlerinden sicim gibi yaşlar süzülüyordu.Evren Paşa çok duygulandı. Duygularını eleştirel bir dille anlatacaktı.

"Bazıları fıkralar anlatıyorlar hakkımızda.." derken *"ama biz ne kadar sevildiğimizi biliyoruz.."* der gibiydi.

Devlet Tiyatrolarında Türklerin tarihi ve Atatürk'ün yaşamından kesintiler sergileniyordu.Türk kanı tartışması o günlere denk geldi. Evren Paşa bu konuda da fikrini açıklamaktan kendini alıkoyamayacaktı. O gün çok öfkeliydi:

"Türk kanı, İngiliz kanı, Yunan kanı olmaz, kan kandır diyor bazı kanı bozuklar.." diye başladığı konuşmasını *"maalesef bizim aramıza bile sızdılar"* diye noktalıyordu.

Televizyon durup dinlenmeden Harp Okullarının spor yarışmalarını, yemin törenlerini, gezilerini, mezuniyetlerini, açılışlarını , kapanışlarını yayınlıyordu. Ordudan uzaklaştırılan çocuk yaşta öğrencilerden, genç subaylardan kimsenin haberi olmayacaktı.

Bir de kurtuluş günü kutlamaları vardı ki, gerçekten araştırılması gereken bir sosyal olaydı her biri. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda düşmandan "temizlenen" bütün kentlerin kurtuluş günleri için coşkulu haber programları yapılıyordu. Kömürlü bir lokomotifin buharları arasına dalan insanlar

trenden Atatürk'ün yağlıboya büyük bir resmini indiriyordu. Ellerindeki tabloyla kent merkezine doğru delice koşuşturuyorlardı. Eski muhariplerden birkaçı çakar almaz tüfeğinin tetiğine dokununca coşku artıyor alkışlar yükseliyordu. Tam o sırada bir küheylanın üstünde dört nala gelen genç bir subay atından şimşek gibi yere atlayıp, tutsaklığı simgeleyen direğe bağlı genç kızı zincirlerinden kurtarıyordu. Genç kızı soyuyor, özenle katladığı bayrağı üç kez öpüp başına koyuyordu..

Düşman işgalinden kurtulan tüm kentler yıllar sonra tek tek kendi çocuklarının işgalinden kurtarılıyordu.

Eylül İmparatorluğu'nun bu beklenmeyen saldırısı karşısında halk, toplumsal bir suskunluğa gömüldü. Yaratılan korkuya eklemlenen kuşku insanlara susarak yaşamayı öğretecekti. Çevresinde olup bitenleri onaylamasalar da, yaşam onları, boyun eğmeye, susmaya, konuşmamaya, duymamaya zorluyordu. Evlerine kapanan insanlar mizahın gücü ile avunuyorlardı.

"Ünlü bir portre ressamı köşke çağrılmıştı. Eylül İmparatorluğu'nun siyasi şeflerinin kalıcı bir resmi isteniyordu. Ağır bir koşulu vardı isteğin. Tablonun egemen görüntüsü Atatürk olacaktı.

Ünlü bir portre ressamı günlerce düşündü. İkircikli günler, uykusuz geceler geçirdi.

Uzun bir masa çizdi kâğıdın ortasına. Masanın arkasındaki duvarda mareşal üniformasıyla Atatürk'ün bir tablosu asılıydı. Masanın üstünde ise bir sürahi ve dört bardak vardı.

Ressam olduğuna şükretti,heykeltıraş olsaydı canlandıramazdı böyle bir tasarımı.

Evren Paşa, Atatürk tamam da biz nerdeyiz, diye sormasaydı her şey ne güzel olurdu"

Atatürk'ü Tanımayan Üsteğmen

Heykeltıraşçıların da başının derde girdiği oluyordu. *"Sinop İl Makamı'na Kaymakam Ertan Yüksel'in yaptığı başvuruda.."* anlatılanlar Türkiye'nin her yerinde alışagelen olağan işlerden biriydi.

Kaymakam Yüksel, Üsteğmen Cengiz Yanıkoğlu'ndan yakınıyordu:

"19 Mayıs 1982 günü ilçe merkezindeki Atatürk Parkına İnci Mermer ve

Heykel Atölyelerinden ücretsiz sağladığımız katalogda işaretli 885 cm'lik Atatürk büstü törenle açılmıştı".

Gelin görün ki, Üsteğmen Cengiz huysuzluk ediyordu. Hiçbir şeyi beğendirmek mümkün değildi.

"İlçemiz Garnizon Komutanı Üsteğmen Cengiz Yanıkoğlu, 19 Mayıs törenleri esnasında şeref locasında otururken, Atatürk büstünün Atatürk'e benzemediğini, herkesin içinde zamansız ve yersiz bir şekilde bana karşı iddia etmiş, kendisine bunun 100. Yıl Kutlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'nın onayı ile satıldığı belirtilmiştir.

Henüz Atatürk'ü tanımayan Cengiz Yanıkoğlu hakkında gerekli soruşturmanın açılmasına delaletlerinizi arz ederim."

Kaymakam Ertan Bey başvurusunun arkasına İnci Mermer ve Heykel Atölyeleri 100. Yıl Kataloğu'nu da eklemişti. Cinsi ve fiyatı belirlenmiş, 100. Yıl Kutlama Koordinasyon Kurulu satışına izin vermişti. En pahalısı 2,5 milyon, en ucuzu 25 bin liraya satılıyordu yontuların.

Atatürk'ü tanımayan Cengiz Üsteğmen Harp Okulunda Evren Paşa'dan dinlediklerini anlaşılan çabuk unutmuştu:

"1899 senesinde Atatürk sizler gibi 18 yaşında bir gençken Harp Okulu'nda doğdu. O Atatürk 1919 senesinin 19 Mayısı'nda da bir güneş gibi yurdun ufkunda doğdu. Atatürk'ün hayatında 9 rakamının büyük önemi vardır. 1899 yılında Harp Okulu'na girmiştir, iki tane 9 ve 18 de iki 9'un toplamıdır. Sonra 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya ayak basmıştır. Ve ne garip bir tecelli ki, 3 tane 19'un toplamı olan 57 yaşında da hayata gözlerini yummuştur.

Sizler ve Türk ulusu, Atatürk sevgisini, Atatürk ideallerini kalbinde yaşattıkça, gönlünde taşıdıkça bu cumhuriyeti hiç kimse yıkamayacaktır.

Biz zaten sizlerin Atatürk sevgisine ve milletin çoğunluğunun Atatürk ideallerine bağlılığına güvenerek 12 Eylülü yaptık.

..Biz Harp Okulu'ndan mezun olan bütün arkadaşlarımıza birer Nutuk hediye ediyoruz. Sizlere de okulu bitirmeden önce bu Nutuk verilecektir.

O Nutku iyi okuyun" [178]

Böylesine ayrıntıları ile anlatılan Atatürk'ü tanımamak bir suçtu elbette.

[178] Ankara, 13 Mart 1981

Kaymakam Ertan Bey gereğini yapıyordu. Üsteğmen Cengiz ise "benzemiyor" diye huysuzluk çıkarıyordu.

100. Yıl Değil, 101. Yıl

Huysuzluk çıkaracak ne vardı? Atatürk yılında başka huysuzlukları da oluyordu, bürokrasinin. Bir kısım huysuzlar; 100. değil 101. yıl kutlamaları olduğunu savlamaya başlamışlardı. Başbakan Bülend Ulusu bir genelge yayımlayarak huysuzluğu önlüyordu.

"Bazı resmi ve özel kuruluşların kâğıt, afiş ve amblemlerinde Atatürk'ün doğum yılını belirlemek üzere, '101 nci yıl' tabirinin kullanıldığı tespit edilmişti.

Büyük önder Atatürk'ün 100 ncü doğum yılı; Onun siyasi askeri ve büyük devlet adamlığı vasfına yakışır bir şekilde belli plan ve programlar çerçevesinde kutlanmış, üstün kişiliği ile devrim ve ilkelerinin yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılmasına büyük özen gösterilmiştir. Bu nedenle, kâğıt, afiş ve amblemlerde 10 nci yılı tabirinin kullanılması, 100 ncü yılın meydana getirdiği büyük his, fikir ve dinamizm atmosferini zedeleyebilecekti"[179]

Uzatmaya hiç gerek yoktu. Kısaca *"nci.."* değil *"ncü.."* kutlanacaktı. Yani aritmetikteki toplama ve çıkarma işlemleri ne sonuç verirse versin kutlanan 101 nci yıl değil, 100 ncü yıl olacaktı...

Ülkenin her yanından buram buram Atatürk kokuları gelmeye başladı. Ağzını her açan birkaç kez Atatürk demeden kapatamıyordu. Atatürk'ün Sıvas Kongresi'nde ağzına aldığı *"kıvılcım.."* sözü yangın söndürme ekiplerinin duvarlarına yazıldı. *"En küçük kıvılcımlardan büyük yangınlar çıkar.."* diye.

Milli Eğitim Bakanı, "Atatürk milliyetçiliği, milli eğitimin temel taşıdır" diyecek sonra da Milli Eğitim Temel Kanunu'nu, kendi elleriyle değiştirecekti.

Kültür Bakanı'nın yayımladığı bir genelgeden, Milli Eğitim Bakanı'ndan geride kalmak istemediği anlaşılıyordu.

"12 Eylül'de gerçekleştirilen Cumhuriyeti koruma ve kollama

[179] 4.10.1982 tarih ve 19-383-12559 sayılı Başbakanlık genelgesi.

harekâtının çeşitli kültürel faaliyetlerle desteklenmesi amacıyla bütün illerin halk kitaplıklarında 'Tarih Boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri' konulu kitap sergisi" açılması isteniyordu.

Genelgede "*Atatürk ilke ve devrimlerinin yılmaz bekçisi ve savunucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, onun kahramanlıklarının eğitim ve kültür hayatımıza yaptığı katkıların halkımıza daha yakından tanıtılması*" gereği üzerinde duruluyordu.

Atatürk'ün Tahnidinde Kullanılan Aletler

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın Milli Eğitim'den de, Kültür'den de geri kalması düşünülemezdi. Necmi Ayanoğlu Paşa 26. Ulusal Tıp Kongresini açarken yaptığı konuşmayla, imparatorluk tarihine geçiyordu.

"*Ulu Atamızın 55 yıl önce yüce Türk milletine sunduğu sayısız hizmetlerden biri de Ulusal Tıp Kongrelerinin başlatılması emridir*" diye sözlerine başladı:

"*Bu kongre için tasarlanan program son yılların, yurdun üzerine kâbus gibi çöken ağır, acı, gözyaşı ve hicran dolu günleri içinde hazırlanırken, bu ıstırapları durduracak tek kudret sahibi Türk Silahlı Kuvvetleri; atalarının kudreti ve canlılığı, onun ruhunu şadedecek heybetiyle, delalet içinde olanlara 'Dur' emrini verdi.*

Şimdi hepimiz mutluyuz.

Çünkü, dünyanın örnek aldığı bir 'Deha'nın' bir insanlık örneğinin adını bile anmamakta direnen, yüzyılların kahramanlık yadigârı bayrağını bir kenara iten zavallıların türediği bir ortamda yükselen bu kudretli ses, o nankör, o korkak bir avuç soysuzu, bir tutam yabancı ideoloji sapığını durdurmaya yetti.

Çünkü bu kudretli ses, ulu Atamızın içinde doğduğu Türk milletinin, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, bugünkü en kuvvetli sesi idi. Ve bir avuç biçareden tiksinen 45 milyon Türk çocuğu, bu sesin kumanda ettiği Türk ordusu ile beraberdi."

Atatürk'ün "*kendisini emanet ettiği söylenenTürk doktorları arasında..*" acaba o da var mıydı?

Daha da ileri gidilecekti. Atatürk'ün doğumunun 100. yılı nedeniyle

6 kongre ve bir sempozyumdan oluşan uluslararası bir kurultay düzenlendi. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin düzenlendiği kurultayda inanması güçtü ama *"Atatürk'ün tedavisinde ve ölümünden sonra tahnit edilmesinde kullanılan tıbbi aletler.."* sergilenecekti.[180]

Akıllara ziyan verecek Atatürkçü bir döneme dolu dizgin koşuluyordu. Bir baştan bir başa Türkiye artık tam gaz Atatürk'ün yolundaydı.

Her şey onunla açıklanıyor, her sorun onunla çözülüyordu.Terörün, bölücülüğün nedeni de, ekonomik zorlukların nedeni de Atatürk'ün çizgisinden uzaklaşmaktı. Atatürkçülük her derde deva olan bir çözümdü.

Kimileri kaşları yukarı doğru bükülüyordu..Kimi saç, kaş ve kirpik rengini papatya suyuyla açıyordu. Mavi gözlü, sarı saçlılar bir adım öndeydi. Bulutun gölgesinden, kayanın siluetine kadar canlı cansız herkes Atatürk'e benziyordu.

Sonbahar tatbikatındaki askerlerden, öğretmenlere, sanatçılara ve doktorlara kadar herkes Atatürk'ü konuşuyor, Atatürk'ü yaşıyordu. Kurnaz halkımız çoktan Atatürkçü olmuştu. Kahve sohbetlerinde kiminin dedesi, kiminin büyük amcası, dayısı Atatürk'ün yanında askerlik yaptığını söyleyecekti.

Kültür Politikasının Tespiti

Halkından gerçekleri gizleyen Türkiye her geçen gün biraz daha karanlığa gömülüyordu. Senin de geleceğini karartan uygulamalar *"milli devletin eğitim politikasının yenileştirilmesiyle"* ilgili arayışların gündeme getirilmesiyle başlatılıyordu.

"Yapısal açıdan birer kurumlaşmamış kültür unsuru" olan din, ahlak, hukuk, ekonomi, politika, basın yayın ve kitap gibi konuların yeniden araştırılması gerekiyordu. *"Bugüne kadar bu işlevi kurduğu komisyonlarla Devlet Planlama Müsteşarlığı yapılıyordu. Bundan sonra Atatürk Yüksek Kurumu yapacaktı"*

Bir imparatorluk kurumu olan Atatürk Yüksek Kurumu öyle akıl dışı, çağ dışı çalışmalar yapacaktı ki, çalışmalarının altına imzasını koyacak

[180] İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Aslan Terzioğlu'nun açıklaması, 23 Kasım 1980

uzman bulunamayacaktı. Her sayfası Türkiye'de gericiliğin,çağ dışılığın önemli belgeleri olan çalışmalar da paket kağıdı olarak dışarı çıkıp bize ulaşıyordu:

"Endüstrileşme ve sanayileşme olgusu maddi kültür unsurlarına hız ve ağırlık kazandırdıkça, insanların maddi olmayan kültürü ihmal etmesine neden oldu.

20. yüzyılda, yeni bir insan tipi, alışılmışın dışında değişik bir şahsiyet tipi doğdu dersek, doğrudur. Pragmatis, hayatı umursamaz, mütecaviz, yanlışı âdeta inanç edinmiş bir insan tipi doğdu. Bu tür insanlar milli kültür bütünlüğünden kopmuş gibiydiler.

Bunlara ne yapılmak isteniyor? Anlamak zor olmasa gerek:

Bu tip insan örnekleri ile milli bütünlük, milli kültür değerleri dağıtılmak, bir insan yığını yapılmak isteniyor. O halde basın yayınımız, müelliflerimiz, sözü edilen kötü örnek tiplerin karşısına gerçek milli şahsiyetlerimizi, yazılı abidelerini dikmelidirler.

Gerçek şahsiyetin teşekkülü ve tekâmülü tezini eserleri ile savunmalı, yaşatmalıdırlar. Bu müellifler taltif ve teşvik görmelidirler. Okumayı ve derin düşünmeyi sevmeyen, benimsemeyen insan tipi mühim meselelerde ve müesseselerde söz sahibi yapılmamalıdır. Esasen, okumayı sevmeyen tip, basın yayının mahiyeti ile ters düşer. Çünkü bu tip insanlar ağırbaşlı ve ciddi yayınları hiç sevmezler. Bunların sayıları çoğaldıkça, sonuç olarak milli kültür seviyesiz hale gelir ve boşluklarla dolar. Milli kültürün en mühim unsurlarından biri olan basın-yayın ve kitap unsuru boşluğu doğar."

Saç, sakal, bıyık düzenlemeleriyle dış değişiklikleri tamamlanmıştı. Sıra kafaların içindeydi. "Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikalarının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar Hakkında" yoğun bir çalışma başlatıldı.

"Kalkınmada Öncelikli İllerde Halka Kitap Sevgisini Aşılamak, Bölücü Propagandaları Önlemek ve Türkçe'yi Sevdirmek Maksadıyla Yapılacak Olan Kitap Dağıtım Faaliyetiyle İlgili.." bir yazı yazıldı üyelere. Üyelerin yanıtları geldi.

Kurul üyelerinin imzasız önerileri ile, Türkiye bir kez daha çağa ka-

panıyordu. Kimin tarafından önerildiği belli olmayan çözümler, Eylül İmparatorluğu'nun gerçek yüzünü gösteriyordu.

Küçük Risalelerden Olursa

Her şey bir imparatorluk kurumu[181] tarafından yürütülüyordu. Bu nedenle koyu bir gizlilik egemendi konuşulanlara, yazılanlara. Altına imza atmaktan çekindikleri önerilerin üstüne kocaman birer "Gizli" damgasını vuruyorlardı.

Her sayfanın üzerine vurulan damga, tarihin onlara vuracağı damgayı elbette önleyemeyecekti.

İlk öneri, Fransa'da Aix Üniversitesinde bir kongrede bulunan üyeden geldi:

"Hazırlanan eserler çok sayıda küçük risalelerden olur ise, her çevreye kendini ilgilendiren risaleler okumak fırsatı verilebilir. Risalelerde o çevrenin Türk devrinde tarihi, o tarihi yaşayan kahramanları, onların yaptırdığı abideler, sade fakat ciddi vesikalara dayanan resimlerle anlatılabilir."

İkinci öneri, kısa ve kesindi:

"Bahis konusu halk kitabı için Prof. Dr. Merhum İbrahim Kafesoğlu'nun 'Türk-İslam Sentezi' adı ile basılan eserin seçilmesi uygun olacağını düşünüyorum."

Üçüncü önerinin sahibi, hemşehrilik ilişkilerine önem veriyordu:

"Türk kültür ve edebiyatına hizmet eden şair ve yazarların bir kısmı bu yörelerden yetişmiştir. Nâbi Urf'lıdır. Nef'i Erzurum'un Hasankalesinde doğmuştur. Erzurumlu İsmail Hakkı ve Van Kulu doğdukları illerde anılırlar. Ali Emiri Efendi, Abdullah Cevdet, Süleyman Nafiz, Faik Ali, Ziya Gökalp ve Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlıdır. Bu edebiyatçıların eser,

[181] 2876 sayı 11 Ağustos 1983 tarihli yasa ile kurulan Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yönetimi Başbakan emekli amiral Bülend Ulusu, general Necip Torumtay, Devlet Bakanı İlhan Öztrak, Milli Eğitim Bakanı emekli general Hasan Sağlam, Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu, Gençlik ve Spor Bakanı Vecdi Özgül, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri general Halit Toroslu, YÖK Başkanı Prof.İhsan Doğramacı, Dil Kurumu Başkanı general Suat İlhan, Hazma Eroğlu,Prof. Şükrü Elçin, Prof.Reşat Kaynarca, Prof.Mehmet Kaplan'dan oluşuyordu.Yasa Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'e kurum toplantılarında başkanlık etme olanağı tanıyordu.

şahsiyet ve hatıraları da ortak şuur teşekkülünde istifade edilmesi gereken kaynaklardır."

Ülke ve bölge için çok yeni bir deney olacak Türk-İslam sentezinin yolu böylece açılmış oluyordu:

"Milli kültürümüzün kaynakları olan Türk kültürü ve İslam kültürü sonradan, Anadolu'da Selçuklular ve özellikle Osmanlılar zamanında tam bir senteze ulaşmıştır. Buna rağmen birisi diğerinin içinde eriyip yok olamamış, birbirini tamamlayan, birbirini güçlendiren yönlerinin seçimi ile olgun bir senteze ulaşmıştır. Bu sentez medeniyet dünyasının en büyük en uzun ömürlü imparatorluklarından birine Osmanlı İmparatorluğu'na ruh, şekil ve güç vermiştir"

Ordusunun eline tutsak düşen rejim için yeni bir biçim aranıyordu.Yeni biçim eski insanla ulaşılamazdı. Çünkü onlar eski insan tipi çürüdüğüne inanıyordu. Atatürk Yüksek Kurumu'nun üyelerine göre *"faydacı, hayatı umursamaz, mütecaviz, otoritesiz,devleti takmza, milleti düşünmez, yanlışı adeta inanç edinmiş"* bozulmuş bir insan tipiydi bu. Düzeltmenin yolu dinden geçiyordu:

"Milletlerin oluşmasında dinin rolü inkar edilemez. Din sosyal hayatta geri plana itilmeden, toplumun ahlak, maneviyat ve kültür değerlerini besleyen milli kaynak olma durumunu korumalıdır. Ümmet ile millet arasındaki ayrım doğru yapıldığı takdirde, dinin milli kültüre destek olacağı görülecektir."

Bu amaca ulaşmak için ciddi örgütlenme gerekiyordu. Örgütçülüğün geçerliliğine inanan bir üye TRT ve Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan yararlanılmasını önerecekti:

"Yeri gelmişken yazmadan edemeyeceğim. Tek başına iktisadi imkânlar sağlamakla bölücülük önlenemez. İktisadi faaliyeti kültürle beslemek lazımdır. Bu konuda da belli illerde görevlendirilecek insan unsuru birinci plana gelir. Vali, kaymakam, nahiye müdürü, müftü, imam-hatip, vaiz, Türkçe ve edebiyat öğretmenlerini mutlaka özel bir şekilde seçmek gerekir. Bu konuda, kanunun yüksek kuruma verdiği yetkiye dayanarak ilgili bakanlarla işbirliği yapmak ve yukarıda saydığım görevlileri seçmek gerekir.

Tarih, Türkçe, edebiyat, din dersi kitapları buna göre özel bir şekilde

hazırlatılmalıdır veya bu konuya dair parçalar bu kitaplara yerleştirilmelidir."

Bir başka üye tarihin yadsınamaz önemine ve kurtarıcılığına inanıyordu:

"Bölücü propagandaları önlemek maksadıyla birlik ve beraberlik fikrini işleyen bir kitabın muhteviyatını çok dikkati seçmek gerekir. Tarihimizde birlik olduğumuz zaman neler elde ettiğimizin, parçalanıp bölündüğümüz zaman neler kaybettiğimizin pek çok örnekleri vardır. Mesela bir Türk ülkesi olan Kırım'ı ele alalım. Ruslar Devlet Giray'ın yerine Şahin Giray'ın gelmesini sağlamışlardır. Rus nişanlarına aldanan ve serih bir insan olan karşı da iç isyanı körüklemiş; neticede ayaklanan halk Şahin Giray'ı tahttan indirerek Bahadır Giray'ı tahta çıkarmıştır. Perde arkasındaki Rusya ise General Potemkine'i Şahin Giray'a yardıma göndermiş ve bir gecede 30.000 Türkü kılıçtan geçirtmiş, ihtilâl bastırılmış, Bahadır Giray kaçmış, ama artık Şahin Giray da iktidarı görememiş, Kırım tamamen Rus kışkırtmalarına alet olan Kırım Türkü'nün kaderini yaşamak isteyen vatandaşlarımız bugün maalesef var. İşte tarihimizdeki bu ve benzeri olaylar çok veciz ve manalı bir şekilde böyle bir kitapta yer almalıdır."

Bu üyeye göre tarihi deneyimlerden hareket etmek kurtuluşun tek yoluydu:

"Biz ne kadar bazı vatandaşlarımızı Türk kabul etsek de onlar kendilerini bizden saymıyorlar. O zaman müslümanlık fikrinden hareket edebilirsiniz. Bunun laikliğe aykırı bir tarafı yoktur. Zümre ve gruplara göre hitap etmek gerekecektir. Bazen de onların Türk olduğunu anlatacak tarihi gerçekler aramalıyız. Bunu anlatmanın en güzel vasıtalarından biri de Oğuz Kağan Destanı'dır."

Hazırlanacak bir iki ciltlik kitaplarla sorunun şıp diye çözüleceğine inanalar da vardı:

"Türklerin Abbasi halifesi el-Mehdi zamanında Bizans'a karşı gaza amacıyla Anadolu'ya gelmelerinden başlayarak. Anadolu'ya tevcih edilen Türk giriş, istila ve fetihlerini,özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kurulan irili ufaklı Türk devletlerinin siyasi tarihleri ile kültür ve medeniyetlerini içeren bir veya iki ciltlik halk tipi eserler yazılabilir."

Atatürk de çözümleyici bir unsurdu, üyelerden bir kısmına göre:

"Özellikle Malazgirt Savaşı, İstiklal Savaşı gibi milletimizin kahramanlığını sergileyen olaylar anlatılmalıdır. Atatürk'ün insan sevgisine, yurtta barışın önemine, vatanın kutsallığına nasıl eğildiği anlatılmalıdır. Yurttaşlarımızın arasında sınıf farkının olmadığı, cumhuriyetin halka dayandığı ve fazilet yönetimi olduğu malumdur. Bu hususların üzerinde durularak 'Ben Türküm diyen herkesin Türk olduğu' açıklanmalıdır."

Kitap sevgisini aşılamak için masaya getirilen bir öneri de *"dinin buyruklarından bazı örnekler verilerek eserlerin çekici kılınabileceği"* belirtiliyordu. Bir başka öneri ise *"Eski Anadolu gazilerinin memleket bütünlüğünü sağlamadaki rollerinin anlatıldığı olaylardan başlanarak, son büyük Gazi Atatürk'le biten milli bütünleşmeyi biraz da tarihi hikâye havası içinde verebilecek bir eser"* hazırlanması biçiminde düzenleniyordu.

Milli Halk Masallarıyla

Kitaplar ancak okul çağında olanlar ve okuma yazma bilenler için yararlı olabilirdi; okuma yazma bilmeyenler ne olacaktı?

"Sözü geçen yörelerde kitaptan daha etkili ve arzu edilen hedefe varmada zaman kazandırıcı faktör TV'dir. Bu araçtan her nedense yeterince yararlanılamamaktadır. İkinci bir kanal açılması veya hususi paket programlara dayalı sabah ve akşam saatlerini içine alan yayınların yapılması gerekir. Türkiye'nin bütünlüğü meselesinde, ikinci kanalın maliyeti üzerinde durdurmayı sağduyu ile bağdaştıramıyorum. Bunu ilgililere ısrarla tekrarlamaktan yanayım. Bizim kanunumuzun 6/b maddesi gereğince bunu 'hayati nitelikli' çerçeve içinde değerlendirip, tatbikini şiddetle talep etme hakkımız vardır"

Bir üyeden bölücülerin eline koz vermemek için cin gibi bir uyarı geliyordu:

"Bu kitapların ilmi ölçüler içinde ve milli hedeflere uygun olarak hazırlanması gerektiğinde hiç kimsenin şüphesi yoktur. Ancak, dikkat edilmesi gereken en önemli hususun, bunların belli bölgeler için hazırlandığı intibaının verilmemesi olduğunu sanıyorum."

Hazırlanacak kitaptaki ağırlığı Orta Asya'yı kaydıran bir üye Türklerin kökenine gidiyordu. Bir kurulca *"Göktürk yazıtlarından, Dede Korkut*

Masallarından, Oğuz Kağan, Manas gibi destanlardan, halk şiirinden, divan şiirinin sade dili örneklerinden" seçme yapılmasını öneriyordu.

Sosyolojiye meraklı bir üye *"Yaylakçı-Kışlakçı Göçebelerde Hayat" konulu sosyoloji metoduna göre; Türkmen-Karapapak-Kürt-Zaza kollarındaki ortak âdet ve gelenekler ile etnografik eşya ve halı, kilim, giyim-kuşam, çift-çabuk, yapı ve mesken gibi maddi nesnelerin resim ve çizgilerle tespitini gösteren bir kitap hazırlanması"* önerisini ortaya atıyordu. Ama "Kürt, Zaza filan .." diyerek büyük pot kırıyor hatta suç işliyordu. Çünkü o yıllarda Türkiye'de Kürt yoktu.

Önerisine burun kıvıranların çoğunlukta olduğunu görünce 1928'lere dönüp bir başka öneriyi gündeme getirdi. Öneriler öylesine boldu ki:

"Türkçe'yi benimsetmek amacıyla, vaktiyle 1928 Türk Harf İnkılabını müteakip, Maarif Vekâletimizin yaptığı gibi; sade Türkçe ile resimle, yer yer manzum Köroğlu, Âşık Garip, Şah İsmail, Aslı ile Kerem, Ferhat ile Şirin, Emrah ile Selvi, Mem ile Zin, Battal Gazi, Danişment Gazi gibi milli halk masalları ile her şehir ve kasabamızda dağbaşları ve su kaynaklarında yatan 'Evliyalar, Yatırlar ve Ziyaretler' üzerine olan yaygın menkıbeleri kaynaklarından derleyip yaymak ve bunlar için köy imamlarına varıncaya kadar resmi görevli din hizmetlerinden yararlanmak gerekmektedir"

Bir zamanlar Milli Eğitim Bakanı olan doğulu bir eski milletvekili ise, kendine göre en gerçekçi kurul üyesiydi:

"Bu kitaplarda din birliği, tarih birliği, mukadderat birliği fikirleri ağırlık taşımalıdır. Doğu bölgelerimizde ırk ve mezhep bahislerine girmek faydasız, hatta mahzurlu olmaktadır. Çünkü burada ayrı bir milliyet şuuru yerleşmemiş olmakla beraber kavmiyet duygusu kuvvetlidir. Orda bütünleşmeyi, ancak dil birliğini sağlamak yolu ile gerçekleştirebileceğimize inanıyorum.

Özür dilerim, Milli Eğitim Bakanlığım var ve 7 sene doğudan, Bingöl'den millitvekili oldum. Bölgeyi ve halkı iyi tanıdım. Tecrübem o oldu ki, ırk birliği iddiaları burada tepki ile karşılanıyor. Devletin dili olan Türkçe'yi öğrenmek ve kullanmak ise bir zarurettir. Zaten Türkçe bu halkın medeniyet dili olmaktadır. Yazılacak kitaplar hakkında en yetkili ve hazırlıklı

arkadaşımız Yüksek Kurul üyesi Prof. Şükrü Elçin'dir" [182]

1967 yılından beri Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan bir başka kurul üyesi hazırlanacak kitaplarda, bu bölgelerde çok sevilen halk hikâyeleri, masallar ve efsanelerin sade bir dille *"fazla olmamak kaydıyla küçük müdahalelerle.."* toplanabileceğini söylüyordu.

Üç yılını Elazığ, Tunceli, Bingöl, Malatya, Adıyaman ve Diyarbakır yörelerinde yaptığı araştırmaya hasreden bir kurul üyesinin önerileri ile sona eren toplantıda, Türkiye'nin nereye götürülmek istendiği artık açıkça anlaşılıyordu:

"Bu tür yayınlar hazırlanırken, yöre derlemelerine öncelik tanınmalı, derlenen masal, efsane, destan gibi folklor malzemeleri işlenirken Türklük, milli bütünlük, bayrak ve vatan sevgisi, Atatürk milliyetçiliği gibi unsurlar bu malzemeler içine, fakat polemiğe meydan vermeyecek şekilde ustalıkla yerleştirilmelidir.

Yörede genellikle Kürmanç ve Zaza ağızlarının konuşulduğu ve 0-6 yaş çocukları ile yaşı 35'in üzerinde olan pek çok kadının Türkçe bilmediği unutulmamalıdır.

Yukarıda belirttiğim gibi, yöreden yapılan derlemeler işlenirken inandırıcı olması bakımından, mahalli terim ve deyimler, yer ve şahıs adları, mahalli kelimeler ustalıkla kullanılmalıdır. Örnek olarak Hatice Gülensoy'un Tunceli yöresinden derlediği ve yazdığı Tunceli'de Munzur Efsanesi adlı hikâyeyi gösterebilirim. Bu hikâye suluboya tekniği ile yapılmış renkli 32 resimle genişleterek Milli Güvenlik Kurulu'na takdim edilmiştir. Kendisi halen Tunceli'nin Nazimiye ilçesi Gökova köyünden bizzat derlediği Gelin Pınarı efsanesi üzerinde çalışmaktadır. Sırasıyla 'Buyur Baba', 'Tujik Baba', 'Gelin Kayası', 'Cin Kayaları' ve 'Hasan Baba' gibi yöreden derlediği efsaneleri yazıp resimleyerek Türk gençliğine kazandıracaktır."

Biliyorum şimdi sen "o yörelerde Türkçe bilmeyen çocukların ve kadınların.." hangi dille konuştuklarını sormaya hazırlanıyorsun. Fransızca

[182] Yazılacak kitaplar bu tartışmalarla programlanırken, tartışılmasına gerek duyulmadan devlet eliyle piyasaya sürülen kitaplar da vardı. Başbakanlık genelgeleri ile satışa sunulan "Atatürkçü Düşünce Yaklaşım Tarzı, Atatürk'ün Ekonomik Görüşleri" gibi kitaplar kapış kapış sattırılınca, en sonunda Atatürk'ün görüşleri bir el kitabında toplattırıldı. Genelge ve emirlerle okutulması zorunlu kılınarak satışa sunuldu.

desem inanmazsın. İngilizce de olmaz. Kürtçe desem sana doğru yanıt vermemiş olurum. Kaçmaktan göçmekten konuşmaya fırsat bulamıyorlar desem kocaman kahkahalarınla gülersin. En iyisi "o yöredeki çocuk ve kadınların ana dilleriyle konuşup anlaştıklarını" söylemek olacak. Yasal olarak doğru olan yanıt bu. Halkımızın büyük çoğunlukla kabul ettiği "Beş Paşa Anayasası'na.." göre Türkiye'de yaşayanların anadili Türkçe değil mi?

Cuma Vaazı Konferanstır

Kendileri gibi düşünmeyenlerin toplumsal ve siyasal yaşamdan temizlenmesini çok kısa bir sürede gerçekleştirdiler. Ama yine de koca imparatorluk gücüne güç katacak ideolojik bir destekten yoksundu. Siyasal yelpazenin soluna vurulan tırpanı dengelemek için başvurulan yolda, sağın desteğini de yitirmişlerdi. Darbenin ilk günlerinde faşist parti ve dinci partinin de hesabı görülmüştü. İmparatorluğun siyasi şefleri, gönülleri istese de siyasal yelpazenin sağını açıktan koruyup, kollayamıyorlardı.

Büyük umutlarla bel bağlanan Atatürkçülük, yanlış uygulamalarla, her geçen gün geçerliliğini yitiriyordu. Milliyetçi ve dinci kadroların liderleri cezaevindeydiler.

Toplumu bir arada tutacak yeni bir harç gerekiyordu. Okyanusun ötesinde uzun bir süredir kuramsal çalışmaları yapılan Türk-İslam sentezi ilk kez uygulama ortamına kavuşuyordu.

Eylül İmparatorluğu dört elle "dine" sarıldı. Din kültürü dersleri aldatmacasıyla ilk ve ortaöğretime zorunlu din dersleri konularak, gerekli taban arayışlarına başlanıldı.

Eylül İmparatorluğu toplum içinde dini güçlendirerek toplumculuğun, çoğulculuğun karşısına ideolojik bir "barikat" kuruyordu. Halk üzerindeki zora dayalı egemenliğini İslam'la pekiştirmek yolunu seçmişti. Siyasetin dizginlerini elinde tutan Evren Paşa bir imamın çocuğuydu. Ekonominin dizginleri Nakşibendilerin göz bebeği Turgut Özal'daydı.

Milli Güvenlik Konseyi 1981 mali yılı bütçe görüşmelerini yapıyordu. Konferans ücretlerinin saptanması sırasında Kenan Paşa'nın aklı karışmıştı:

"O kadar değişik türde ek görev var ki; konferans ücreti profesöre bu

kadar, doçente şu kadar, uzmana şu kadar. Bunun içinden çıkmak gerçekten bir mesele. Çok değişik türde yan ödemeler yapılıyor. Onun için önümüzdeki bütçe tasarısını hazırlarken ben hükümetten rica edeceğim; bunu daha basit usullere çevirelim. Şu anda haklısınız, böyle gelmiş böyle gidiyor ama bunu ileride mutlaka düzeltelim.

Şimdi vaizler de konferans diyeceklerdir. Cuma namazlarında verilen vaazlar da konferanstır. Vaiz bir nevi konferans veriyor. Konferans denildiğine göre, onlara da ödenir."

Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Paşa tek cümle ile soruna çözüm buluyordu. "*Camilerde verilen vaaz konferans sayılmaz diye bir madde ilave edilir böylece mesele kalmaz sayın başkanım*" dedi.

Ezan'ın Türkçe okutulması, Kuran'ın Türkçeleştirilmesi gibi birtakım girişimler "üzüntü" ile karşılanıyordu.

"Son günlerde bir kısım basınımızda Ezan'ın Türkçe okutulması, Kuran'ın Türkçeleştirilmesi konusunda tartışmaların yer adığı üzüntü ile görülmektedir.

Milli Güvenlik Konseyi'nde bu hususta hiçbir çalışma yapılmadığı halde, halkımızın çok hassas olduğu bu konunun ortaya atılışının asıl sebebinin Türk milletini tekrar bölme ve Milli Güvenlik Konseyi'ne karşı beslenen büyük itimadı sarsma çabaları olduğu anlaşılmaktadır.

Bu gibi asılsız haberlere dayatılan ve bilimsellikle hiçbir ilişkisi olmayan lüzumsuz münakaşaların zararlı sonuçlar vereceği, vatandaşlarımızın arasında yanlış anlamalara sebep olabileceği değerlendirmektedir.

Bölücülere ve yurtiçinde kargaşalık yaratmaktan fayda bekleyenlere yeni bir istismar konusu olarak uydurulmuş bir habere dayandırılan bu münakaşalara son verilecek ve sıkıyönetim komutanlıkları da bu konuda gerekli tedbirleri alacaklardır.

Sıkıyönetim bölgelerinde anılan bildiri doğrultusunda gerekli önlemler alacaklardır"[183]

Başlangıçta din öğesinin kullanılmasında kararsızdılar. Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam Paşa 18 Ağustos 1981'de "*zorunlu din eğitiminin*

[183] Ezan'ın Türkçe okutulmayacağı, Kuran'ın Türkçeleştirilmeyeceği emri 19 Şubat 1981 tarihinde Skyn Koor: 7130-82.81 ile ilgililere duyuruldu.

söz konusu olmadığını" söylüyordu. 20 Ekim 1982'de ise "*din derslerinin zorunlu olduğunu*" söyleyecekti.

Din ve devlet işlerinin birlikteliği konusunda küçük deneylere de girişmişlerdi, 19 Ocak 1981'de hazırlanan bir tasarı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesine, "*cezaevlerinde vaaz, nasihat, konferans verilmesi, tutuklu ve hükümlülerin manevi kalkınmalarının sağlanması*" görevi veriliyordu. Cezaevindekilerin "*Din Fişleri*" tutulacaktı.

Din ve kuralları da artık imparatorluğun güvencesi altındaydı. Bundan kimsenin kuşkusu olmamalıydı.

Kuran Kursları, Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri, İlim Yayma Cemiyeti gibi örgütlerin, başlangıçta yasaklanan çalışmaları, zaman içinde serbest bırakılacaktı.[184] Böylece ileride orduyu yeniden kışlasından çıkaracak şeriat örgütlenmesine göz yumuluyordu.

İmparatorluğun gücünün tartışılamadığı bir dönemde "İslam Tarihi, Sanatı ve Kültürü Araştırma Merkezi'nin İstanbul'da kurulmasına ilişkin antlaşma" imzalanıyordu.

Rabıta, Hizbullah ve İslama Davet örgütlerinin oluşturduğu İslam Konferansı Örgütü ile imzalanan antlaşmanın amacı , imzacıların "demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti" ilkelerinden uzaklaştıklarının ilk resmi belgesi olarak tarihe yazılıyordu. Örgütün kuruluş amacına bakınca Türkiye'nin yakın gelecekte içine düşeceği tuzak tüm açıklığıyla ortaya çıkıyordu.

Türkiye'nin kapılarını Amerikan kaynaklı bir İslam yayılmacılığına açıyordu. Antlaşmanın karşı tarafı İslam Konferansı Örgütü "*Müslüman halklar arasındaki tarihi ve kültürel bağları güçlendirmek, sınırsız İslam kültürü ve medeniyeti üstünde yükselen samimi, kardeşçe bir ilişki yaratmak, ortak İslam medeniyetini ve kültür mirasını tanıtmak ve İslam'ın dünya medeniyetine katkılarını belirlemek*" amacıyla kurulmuştu.

Olan oldu. Cumhuriyet döneminin en çok resmi hacısı 12 Eylül 1980'den sonra ortaya çıktı. Haccı kılıçlarıyla İstanbul'a getiren Osmanlı padişahla-

[184] Genelkurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığı "Kurs ve Okul Öğrencilerini Koruma Dernekleri hakkında kesin hüküm verilinceye kadar dernek binalarının kapatılmaması, yasal olarak kapatılmasını gerektirecek suç unsurlarının gönderilmesi" istiyordu. 21 Ocak 1982 tarih ve Synt. Koor: 7130-32-82/İsth. Hrk. 32 sayılı yazı.

rından daha geri bir tutum sergilenecekti.

"Hicaza giden ilk padişah, Cumhuriyet'in kılıcından kaçan son padişah Vahdettin'di. Ama, o bile haccı olmamıştı"

Evren Paşa başta olmak üzere, Başbakan Bülend Ulusu, yardımcısıTurgut Özal, Ekonomi Bakanı Kaya Erdem ve daha başka birçok devlet adamı teker teker "Hac farizalarını" yerine getiriyorlardı.

"Devletin resmi hacılarının fotoğraflarının yayımlanması yasaklanarak.." korunan laiklik ilkesi anlatılan ilginç hac öyküleri ile süsleniyordu.

Çıplak ten üzerine giyilen, özel hac giysileri ile boğuşan yüksek bürokrat hacı adaylarının birbirine söyledikleri anlatılıyordu.

Namaz kılmayı bilmeyen bir bakanın, devlet başkanının yaptıklarını taklit ederken, durmadan başını kaşımasına ve bunun namazın bir kuralı olduğunu sanmasına gülünüyordu.

Bir de peştamalın düğümü çözülüp kutsal emanetlerin karşısından anadan doğma kalan Kaya Erdem'in öfkesi konuşuluyordu.

"Canınızı yakarım bu fotoğrafları bir yerde yayınlarsanız."! demişti Evren Paşa kendilerini izleyen Anadolu Ajansı foto muhabirine.

İkamete Rapt Nakşibendi

Başbakan Ulusu Paşa'nın imzasını taşıyan bir yazıda bir Nakşibendi şeyhinin yarattığı sorunların çözüm yöntemi öneriliyordu.

Bir sayfalık yazının arkasına *"bu bilgiler istihbari mahiyette olup, dokümanter değidir. Bu haliyle hukuki delil olarak kullanılamaz"* notu eklenmişti.

Bir tümcelik "emniyet ifadeleri" ile ölüm cezalarına çarptırılan yüzlerce idamlık genç insanın bulunduğu bir ülkede, böyle bir raporun insanı bir değil, iki kez ipe götürmesi işten bile değildi.

Türk-İslam sentezi arasında Nakşibendiler de, Nurcular da, Süleymancılar da vardı. Ve bunlar korunup, gözetilecekti.

"Türkiye'ye Suriye'den gelen ve Doğubeyazıt, Bitlis, Siirt yörelerinde ikamet ettikten sonra Adıyaman/Kâhta/Menzil köyüne yerleşen ve 1972 yılında vefat eden Kürt orjinli Nakşibendi Şeyhi Abdülhakim Erol'un oğlu olduğu,

Babasının ölümü üzerine söz konusu tarikat şeyhliğini üstlendiği,

20 Mart 1973 tarihinde, Urfa'dan bir kamyona yeşil bayrak çekerek kendisini ziyarete gelen müritleri ile birlikte takibata uğratıldığı,

Müritlerince 'Türkiye'nin Humeynisi' olarak nitelenen mezkûr şahsın çeşitli il ve ilçelerde vekillerinin bulunduğu,

Mürit ve sempatizan sayısı giderek artan şeyhi ziyaret maksadıyla çok sayıda tarikat yanlısının Menzil köyüne gittiği,

Anılan köydeki dükkânlarda Abdülhakim Erol'un yazdığı 'Sohbetler' adlı kitap ile 'Hatme' kitabı kaset, bantlar ve Reşit Erol'un resimlerinin el altından satılarak sözü edilen şeyh adına maddi çıkar sağlandığı,

MSP ve MHP'ye mensup şahıslar ile temasının olduğu ve söz konusu partilerin üst düzey yöneticileri ile görüşmeler yaptığı,

MSP'nin eylem gücü olarak tanımlanan Akıncı unsurlar arasında önemli sayıda taraftarlarının olduğu,

Çoğunluğu Erzurum, Erzincan, Antalya, Ankara, Balıkesir illerinde olmak üzere, bazı illerdeki ülkücü şahısların da söz konusu şeyhin müritleri arasında bulunduğu istihbar edilmişti"

Böylesine küçük "vukuatları" olan bir Nakşibendi Şeyhi'nin yarattığı sorunların çözümü için Başbakanlığın önerdiği yöntem akıl almaz biçimde demokratikti:

"Adı geçen şahsın, tarikatın faaliyetlerinin gizli bir şekilde dikkatlice izlenip yapılacak bir operasyonda suç delilleri ile beraber yakalanıp adli makamlara sevk edilmesi sorunun çözümü için, tek alternatiftir."

On binlerce genç insanı gözaltına alan Eylül İmparatorluğu, Nakşibendi Şeyh Reşit Erol'un Çanakkale'de *"İkamete raptedilmesini faydalı mütalaa.."* ediyordu.

Şeyhin Çanakkale'de bulunduğu günlerde, demokratik parlamenter yaşamın silah zoru ile alaşağı edilen 16 şeçkin politikacısı da aynı yörede, tel örgülerle çevrili bir yerde *"ikamete raptedilmişlerdi"*[185]

Şeyh için uzun uzun düşünülüp karar verilmişti; 16 politikacının Zincir

[185] Milli Güvenlik Konseyi 31 Mayıs 1983 tarihinde AP'den Süleyman Demirel, İhsan Sabri Çağlayangil, Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan, Nahit Menteşe, Saadettin Bilgiç, Ekrem Ceyhun, Yiğit Köker, Ali Naili Erdem ile CHP'den Deniz Baykal, Sırrı Atalay, Süleyman Genç, Metin Tüzün, Yüksel Çakmur, Ferhat Aslantaş ve Celal Doğan'ı Zincirbozan Askeri tesislerine kapattı.

bozan tutsaklığı kararı ise bir gecede alınıvermişti.

Nakşibendi Şeyhinin yargı karşısına çıkmasını uygun bulanlar, 16 politikacıyı yargıç kararı olmadan tutuklayabiliyorlardı.

Şeyh Raşit Erol'un affı için aracı olanların arasında siyasette yıldızı parlayan Turgut Özal'ın bulunduğu söyleniyordu kulislerde.

Nakşibendi Şeyhinin affı için aracılar kabul edenler, ülkenin seçkin devlet ve siyaset adamları için akıl almaz şeyler söyleyebiliyorlardı:

"Ümit ederiz ki, Çanakkale'den 1. Cihan Harbinde Atatürk'ün komutasında gerçekleştirilmiş Çanakkale muharebelerinin o sahalarını seyreder ve Atatürk'ün ruhu onların kalplerini biraz olsun belki aydınlatabilir" [186]

Dini Kisve Altında

Eylül İmparatorluğu *"solun dışındaki her şeye.."* hoşgörü gösterebiliyordu.

Yehova Şahitleri Cemaat'in toplantı isteklerine yanıt vermek durumundaydılar. Resmen başvuru yapılmıştı çünkü. Yanıt verildi:

"Anayasanın 24. maddesi 'Herkesin vicdan, dini inançları ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu' belirtmekte; dolayısıyla ilgilinin Eskişehir Yehova Şahitleri Cemaatinin toplantı isteği hakkında başvurusunun olumlu karşılanması gerekmektedir.

Ancak yapılacak toplantı ve ayinlerin Anayasanın 14. ve 24. maddelerine aykırı olması halinde gerekli işlemi yapabilmek için toplantı ve ayinler olanaklar nispetinde izlenecektir.

Başvuru sahibine cevap verilirken, cemaatin muhatap alınmamasına, kişilere cevap verilmesine özen gösterilecektir."

Başbakan Ulusu Paşa'nın imzasıyla toplantı yapılmasına izin verilen yazının bir de eki vardı. *"Yehova Şahitleri Cemaati Hakkında Özet Bilgi"* veriliyordu.

"Cemaat; dini kisve altında siyasi bir gaye gütmekte; kökü dışarda olan bu milletlerarası teşkilat, devletin, siyasi, ekonomik ve yasal düzenini bozmayı, sosyal milli düzeni dini esaslara göre değiştirmeyi istemektedir.

Fırat Nehri'nden Nil Nehri'ne kadar olan bölgenin Yehova (Tanrı) ta-

[186] Kenan Evren'in Çorum konuşması.

rafından İsraillilere ve İbrahim'in nesillerine verildiğini işleyerek Türkiye üzerinde bölücü emeller taşımaktadır.

Ayrıca askerlik görevine, vatan savunması için silah tutmaya, bayrağa ve milli liderlere karşı menfi propaganda yaparak bir Yehova İmparatorluğuna ulaşmayı amaç edinmektedirler.

Musevilik etkisi altında bir Hıristiyan mezhebi olduğu belirtilen bu teşkilatın kesin ve yasal deliller elde edilmesinden dolayı toplantı ve faaliyetlerine izin veren mahkeme kararları ve sıkıyönetim komutanlıkları yazıları bulunmaktadır."

Sendikaları, dernekleri, kooperatifleri bir kalemde *"ihtilâlci, bölücü, anarşist..."* örgüt sayan İmparatorluk gücü böyle zamanlarda zorlanıyordu.

Kendi kurumlarının raporlarıyla *"devletin, siyasi, ekonomik ve yasal düzenini bozmayı, sosyal milli düzeni din esaslarına göre değiştirmeyi amaçladığı.."* söylenen bir derneğe toplantı ve ayin yapma izni veriliyordu.

Ama Mimar Sinan'ı anma toplantısına izin verilmeyebiliyordu. Tuğgeneral Ali Fikret Atun *"4. Kolordu ve Ankara-Çankırı-Kastamonu illeri Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yayımlanmış bulunan bildirilerdeki esaslar göz önüne alınarak.."* Sinan Haftası programının uygun bulunmadığı yazının altına imza atıyordu.

Uygun bulunmayan programda Sinan Döneminde Osmanlı Kent Yapısı, Sinan Devrinde Osmanlı İmparatorluğu gibi teknik konular tartışılıp, 10 Nisan günü düzenlenecek Mimarlar Gecesi'nde meslekte 30 yılını dolduranlara birer anı verilecekti

Yehova Şahitleri toplantısına izin veren Eylül İmparatorluğu, Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği'nin olağan genel kurul toplantısında solcu avlamayı düşleyerek akla gelmeyecek isteklerde bulunuyordu. 22 Mayıs'ta toplanacak genel kurul için 21 Mayısta yazdığı bir yazı ile tüm delegelerin isimleri, işyerleri, oturma adresleri isteniyordu.

1190 delege için istenenlerin gönderilmesi durumunda *"genel kurulunuzun yapılıp yapılmayacağı ayrıca bildirilecektir.."* uyarısı ile biten yazının altında ise Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube Müdürü'nün imzası bulunuyordu.

Büyüdüğünde sen de görüp anlayacaktın ki, Mimar Sinan solcu değildi. Ama Eylül İmparatorluğu *"bir Türk büyüğünün.."* yönetiminde solcuların bulunduğu bir kitle ve meslek örgütü tarafından anılmasına bile karşıydı.

Dernekler konusunda en kalıcı çözüm Ege'den geldi. İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 6 sayfalık bir emirle 589 derneğin kapısına kilit vurarak, bu alanda rekor kırıyordu.

Eşrefpaşa'yı Sevenler Derneğinden, Torbalı Kasaplar Kulübü, Kınık Traktörcüler Derneği, Ödemiş Televizyon Sevenler Derneği'ne kadar bölgede ne kadar dernek varsa tümü kapatılıyordu. Ödemiş Patates Ekincileri, Fidancılar ve Pamukçular Derneği de, Oto Tamircilerini Yaşatma ve Koruma Derneği de, Ege Briç ve Satranç Derneği de, Sağırları Koruma Derneği de, Fakir Hastalara Yardım Derneği de, ülke ve milletin bölünmez bütünlüğüne her an zarar getirebilirlerdi.

İmparatorluk halkına Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, İlim Yayma Cemiyeti ve Türk-İş yeter de artardı bile...

Eylül İmparatorluğu'nun eli bir süre sonra meslek odalarına kadar uzanacaktı.

Sendikalar, dernekler, birlikler derken, sıra meslek odalarına geldi. Başbakan Ulusu Paşa'nın bir genelgeyle *"muzır faaliyetlerini" sürdürdüğünü açıkladığı Türkiye Barolar Birliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Tabipler Birliği, gibi meslek kuruluşlarından kurtulmanın* bir tek çaresi vardı.Çalışma alanları ile ilgili bakanlıklara bağlanan meslek kuruluşları artık *"özerkliklerinin arkasına sığınarak.."* ülke sorunlarına burunlarını sokamayacaklardı.[187]

Türkiye Barolar Birliği Adalet Bakanlığı'na, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Bayındırlık Bakanlığı'na, Türk Tabipler Birliği Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlansa sorun kalmazdı. Çözümün böylesi bile düşünülüyordu.

Devlet gözetimi ile imparatorluk gözetimi birbirine karıştırmıştı.

---

[187] Genelkurmay Başkanlığı 5 Şubat 1982'de "Yurtiçinde faaliyette bulunan ve henüz faaliyetleri devam eden dernek, mesleki kuruluş ve vakıfları gösterir liste" başlığı ile bir liste yayımlandı. Başlık beğenilmedi. Altı ay sonra başlığın değiştirilmesini isteyen ikinci bir emir geldi. Başlığın "Üyeleri arasında sınırlı da olsa sakıncalı faaliyetleri bulunan dernek, mesleki kuruluş ve vakıfları gösterir liste" olarak değiştirilmesi isteniyordu.

Politika yapması yasaklanan kuruluşların, politika üreten bakanlıklara bağlanması, ancak Eylül İmparatorluğu'nun zora dayalı devlet anlayışı ile açıklanabiliyordu.

Toplum önüne çıkarılan engellerle, aydınlık geleceği ile arasına örülen duvarlarla Türk-İslam sentezinin belirleyeceği yeni bir düzene götürülmek isteniyordu.

Toplumsal dayanışmanın,örgütlenmenin yasal organları susturulmuştu.

Sendikalar, dernekler, demokratik kitle ve meslek örgütleri Türkiye'de artık sivil toplum örgütleri değildiler. Kendileri konuşacaktı.Kendileri gibi düşünenler konuşacaktı. Toplumun uzun bir süre susmasının hiç sakıncası yoktu..

Her şeyi biliyorlardı ama, insanları suskunluğa itmenin tarih boyunca hiç kimseye yarar sağlamadığını bilmiyorlardı.

Bir gün senin konuşabileceğini bilselerdi, bence bu yanlışı yapmazlardı.

Bunaldık Tek Tek Delireceğiz

Koca bir halkı yollarını bekler duruma getirdikten sonra, her sorun umduklarından daha kolay çözüldü.Hiçbir zorlukla karşılaşmadan bildikleri gibi yönetiyorlardı, bir korku imparatorluğuna dönüşen ülkeyi.

Bir tek sen umursamıyordun onları. Bir tek sen önemsemiyordun.

Yüzlerce karar, bildiri, yasa ve yönetmelik çıkarıldı.Tümü baskıyı anlatıyordu. Tümü çağdışıydı.

Ama bir tanesi vardı ki, gerçek yüzlerini yansıtıyordu. İktidar hırsının insanlara neler yaptırabileceğini anlatmak için imparatorluk buyruklarından en çarpıcısını seçtim senin için. Bu bir karardı. Milli Güvenlik Konseyi'nin 52 Numaralı Kararı korku yüklüydü.

"Türkiye Cumhuriyeti devletinin varlığına, bağımsızlığına ve rejimine yönelik fikri ve fiziki hain saldırıların olağanca geliştiği ve şiddetiyle süregeldiği bir ortamda milletimiz için başka çıkış yolu kalmadığı anda, Türk Silahlı Kuvvetleri emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yönetime el koymuş, 12 Eylül harekâtını zorunlu kılan sebeplerle harekâtın amaçları Devlet Başkanı'nın konuşmaları ile kamuoyuna açıklanmıştır" diye başlıyordu.

Onların da korkuları vardı.Sıkıntıları AP ve CHP'li eski parlamenterlerin bu büyük oyunu bozabilecekleri kuşkusundan kaynaklanıyordu. Eski devlet ve siyaset adamlarının Türkiye'nin geçmişte ve gelecekteki siyasi ve hukuki yapısıyla ilgili düşünmeleri yasaklanmıştı. Anılar ve düşler yasaktı yani. Ama onlar imparatorluğu hiçe sayarak düşünmeyi sürdürüyorlardı. Açıklamada bulunmalarını, yorum yapmalarını, yayın yapmalarını yasaklamışlardı. Dinleyen yoktu. Siyasi gösteri izlenimi veren özel

toplantılar bile düzenliyorlardı. Son kez uyarıldılar. *"Her kademedeki her türlü siyasi faaliyet yasağı ile birlikte.."* başka yasakları da vardı:

"Faaliyeti yasaklanmış siyasi partiler ve parti mensupları arasındaki siyasi çekişmenin sürdürülmesi" yasaktı. Bu birinci maddeydi, yasakların.

"11 Eylül 1980 tarihinde parlamentoda üyesi bulunan siyasi parti mensupları ile her kademede siyasi parti yöneticisi ve mensuplarının Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısıyla ilgili olarak kendi anlayışları doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları veya makale yazmaları ve bu amaçlarla toplantı yapmaları" yasaktı. Bu da ikinci madde...

Bülent Ecevit yazıyor, Süleyman Demirel konuşuyordu. Yazmaz ve konuşmazlardı onlar istedikten sonra. Düşünmekten de alıkonulamazdılar ya... Onu da deneyeceklerdi. *"Sıkıyönetim uygulamalarına ilişkin olarak sıkıyönetim komutanlıklarının koyduğu yasakların ve aldığı kararların herhangi bir şekilde tartışılması"* da yasaktı. Bu düşünce değil, düşünme yasağı olmalıydı. Sıkıyönetim komutanlıklarının uygulamalarını *"herhangi bir şekilde"* tartışmak yasaktı ama *"herhangi bir şeklin kapsadığı alan.."* belli değildi.

Örneğin *"yakaladıkları sanıkları sorguda kurşuna dizen.."* güvenlik kuvvetlerini *"devletten yana oldukları için"* hoş gören savcıları vardı artık Eylül İmparatorluğu'nun. Bu tartışılamazdı.

Eski yasakları bir kez daha vurgulayan 52 Numaralı Bildiri yalnız halkı değil, uygulayıcılarını da şaşkına çevirmişti. *"Ne oluyor.."* diye sesler çıkmaya başlıyordu.

Emir Niteliğinde Yasaklar

Aşağıdaki inanılmaz belgeyi yayımladıklarında, sen daha bir aylık bile değildin.

"Ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü durum gereği bazı önlemlerin alınması gerekli görülmüş ve bu cümleden olarak MGK'ce 52 Numaralı karar alınmıştır.

Uygulamada birlik ve beraberliğin sağlanması ve tereddütlerin giderilmesi amacıyla, 52 Numaralı Karar'ın içeriği ve uygulama alanı bakımından bu açıklamanın yapılmasına gerek görülmüştür.

Bütün tedbirlerin ve yasakların sıkıyönetim komutanlıklarınca koordineli ve benzer biçimde uygulanması, kararlılığı gösterir ve etkiyi arttırır. Bu maksatla;

a. Yetkiyi arttırmak için sıkıyönetim komutanlıkları kontrol edemedikleri ve lüzumuna kani olmadıkları tedbirleri ve yasakları kaldırabileceklerdir.

b. Sıkıyönetim komutanlıklarının koyduğu yasaklar, emir niteliğini taşıyacak ve kim, ne zaman, nerede, ne yapacak veya yapmayacak sorularına mümkün olduğu kadar cevap verecektir.

c. Sıkıyönetim komutanları bölgelerindeki durum itibariyle hemen uygulama zorunluluğu olmayan tedbir ve yasakları, Genelkurmay Başkanlığı ile koordine ederek koyacaklardır.

d. Sıkıyönetim komutanları bölgelerindeki durum itibariyle hemen uygulama zorunluluğu olmayan tedbir ve yasakları, Genelkurmay Başkanlığı ile koordine ederek koyacaklardır.

e. Sıkıyönetim komutanlıkları konulmuş yasakların ve alınmış kararların yazılı veya sözlü tartışması ve bu tartışmaların yer ve zaman olarak sınırlı veya yalnız kendi bölgelerine inhisar etmesi halinde, Genelkurmay Başkanlığı'na bilgi vererek suçlular hakkında takibat yapacaklardır"

Bunları gerçekleştirmek elbette kolay değildi, iş birliği gerekiyordu. Bunun için "*Kuvvetli bir istihbarat ve basının takibi..* " kaçınılmazdı..

"*Bu amaçla sıkıyönetim komutanlıkları ve MİT Müsteşarlığı, bilhassa AP ve CHP mensuplarının 12 Eylül'den evvel olduğu gibi birbirlerini suçlayıp suçlamadıklarını, gazete, mecmua ve diğer yayınlardan araştıracaklardır. Bu tür açıklamalara ve yorumlara rastlanırsa, Genelkurmay Başkanlığı'na bildirilecektir.*

Sıkıyönetim komutanlıkları, yasakladıkları ve Genelkurmay Başkanlığı'na bildirdikleri açıklama, haber ve yorumun 'neden siyasi çekişme' niteliğinde olduğuna ilişkin görüşlerini de bildireceklerdir.

Bu tür suçların saptanmasında, doğrudan konu ile ilgisine bakılacak, suçu işleyenin partili veya partisiz olması dikkate alınmayacaktır.

Bu konuda siyasi parti ileri gelenlerinin seçimlerde ve meclislerde yaptıkları konuşmalar ve beyanatlara ait birçok örnekler vardır. Bu tür yazı-

ların nitelikleri aşağıdadır:

a. Birbirlerini demokrasiye ihanetle suçlamak.

b. Bir tarafın öbür tarafı komünizmi ve solcu terörist unsurları himaye ettiğini, diğer tarafın sağcı unsurları koruduğunu belirtmek,

c. Bir tarafın bugünkü uygulamaları kendi uygulamalarına benzeterek övmek, diğer tarafın da kendi uygulamalarına uymadığını belirterek tenkit etmek.

d. Bugünkü gerçeklerin, ortaya çıkarılan delillerin kendilerini haklı gösterdiğini söylemek.

Yukarıdaki nitelikler de dikkate alınarak titiz bir incelemeye tabi tutulacak ve bu hususun partiler arasındaki siyasi çekişmenin sürdürüldüğü şeklinde olup olmadığını kıymetlendirilecektir.

Genel olarak partili veya partisiz herhangi bir kimsenin, bir partinin gelecek seçimlerde oy toplamak üzere yapacağı vaatleri ve karşı partiyi anarşi, ekonomik, politik konularda 12 Eylül'e kadar olan icraatından dolayı tenkit etmeyi veya övmeyi amaçlayan yazıları 'parti çekişmesi' olarak kıymetlendirilebilir.

Kastedilen partiler öncelikle AP ve CHP'dir. MHP, MSP ve aşırı sol partiler hakkında bağımsız ve bu partilere karşın yazılar yazan 5. maddenin kapsamına girmektedir."[188]

Herhangi Bir Yerde, Evlerinde

Alaşağı ettiği hükümetlere, kapattığı parlamentolara karşı böylesine acımasız davranan bir başka yönetim işbaşına gelmemişti Anadolu Yarımadası'nda. Timur'un filleri daha insaflıydı.

Yenilmemek için her şeyi göze almışlardı. Türk halkının yaşamını kuru bir ağaca çevirmek için, her şeyi yapabilirlerdi. Yapıyorlardı.

Ünlü 52 Sayılı Kararın bir maddesi *"bazı kişilerin Türkiye'nin geçmiş ve gelecek siyasi ve hukuki yapısına ilişkin yazı yazamayacaklarına ve beyanat veremeyeceklerine ve toplantı yapamayacaklarına.."* ilişkindi. Bu

[188] MGK'nin "52 Numaralı Kararın uygulama esaslarını" açıklayan emir 17 Haziran 1981 tarihinde Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztoru imzasıyla yayımlandı. Emir, sıkıyönetim komutanlarının 2 Mart 1981 tarihinde yaptıkları koordinasyon toplantısında aldıkları ilke kararlarını da içeriyordu.

konuda *"aşağıdaki hususlar.."* dikkate alınacaktı. İyi de *"bazı kişilerin"* kim olduğu bilinmiyordu. Partilere kayıtlı üyeler, kongre ve kurultay delegeleri, il genel meclisi, belediye üyeleri, muhtarlar, ihtiyar heyeti üyeleri paçayı kurtarıyordu. Karara göre yasaklar *"bütün siyasi partilerin, başkan, başkan vekili ve yardımcıları, genel sekreterleri, yönetim kurulu üyeleri, il ve ilçe idarecileri, eski milletvekilleri ve senatörleri"* kapsayacaktı. İnsanların "ben yasak kapsamına giriyor muyum.." telaşı yasakların ne olduğu gerçeğini unutturmuştu. İki satır sonra yasaklar vardı. *"Bunlar aşağıdaki hususlarda yazı yazamazlar, bildiri yayımlayamazlar ve toplantı düzenleyemezler"* denildikten sonra akıl ve ahlak dışı bir yasak listesiyle karşılaşılacaktı:

"Mevcut ve düzenlenecek yeni anayasa tasarısı ile ilgili olarak her türlü fikir beyanı,

Türkiye'de devletin ve gelecek yönetim yapısı ile ilgili uygulamalar ve gelişmeler ile geleceğe ilişkin yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki ilişkiler,

Kurulacak olan kurucu meclise ilişkin her türlü öneri ve görüşler ile meclise katılacakların nitelikleri,

Yargı sistemine ilişkin görüşler, öneriler ve tenkitler,

Siyasi parti ve partilere ilişkin görüşler."

Yapamayacakları işler bu kadarla kalmıyordu eski siyasilerin. Yazı yazamayacakları konularla, açıklama yapamayacakları konuların dışında yapmaması gerekenler de vardı Eylül İmparatorluğu'nun geleceği için.

"Anılan kişiler herhangi bir yerde veya evlerinde geniş topluluklar halinde toplantılar yaparak yukarıdaki hususlarda görüşmeleri yasaklanmıştır.

Sıkıyönetim komutanlıkları bu kişileri ve basını izleyerek şüpheli gördükleri hususları Genelkurmay Başkanlığı'na bildirecek ve verilecek talimata göre hareket edeceklerdir."

Yazamayacakları, açıklama yapamayacakları konularda, evlerindeki toplantılarda da konuşamayacaklardı.

CHP'li kurmaylar Mustafa Üstündağ'ın, AP'li yöneticiler Süleyman Demirel'in evinde tartışacaklardı kendilerine getirilen yasakları.

MHP ve DİSK ile İlgilileri

52 Sayılı Karar'ın uygulanıp uygulanmamasında basın ve yayın organlarının etkisi büyüktü. Bu ilişkilerin nasıl düzenleneceğine ilişkin ayrıntılı bilgi vermek gerekiyordu, uygulayıcılara:

"Haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılan parti, dernek, sendika ve siyasi kişiler ile ilgili yayın ve yorum yapılması yasaklanmıştır.

Yurtiçinde ve dışında yayımlanan bu tür yayınların amacı güvenlik kuvvetlerini, savcı ve hâkimleri etki altına almak, halkta şüphe uyandırmak, sağ sol çatışmasını, mezhep sürtüşmesini sürdürmek ve irticanın güçlü olduğunu göstermektir.

MHP ve DİSK ile ilgilileri için geniş çapta yapılmakta olan bu tür yayınlar yasak yayın kabul edilecek buna göre işlem yapılacaktır.

Bu yayınlar, aşırı uçların kendi aralarında ve mevcut yönetime karşı sürdürdükleri yeni bir mücadele biçimidir.Genç kuşaklar üzerinde etkisi olma ihtimali fazladır. Hapishanelerde bulunanlara güç katabilir. Silahlı Kuvvetler mensupları arasında taraftar bulabilir ve az da olsa huzursuzluk yaratabilir."

Koca bir ulusun yaşadığı eşi görülmemiş baskı ve zulüm günleri yeni buyruklarla yaşamı her geçen gün katlanılmaz kılıyordu.

Açıklamalar başka, uygulamalar çok başkaydı. Dosyaların arasından çıkmayacağını sandıkları buyruklarında *"öncelikle AP ve CHP'yi"* hedef alıyor ama, radyo ve televizyonda halka başka şeyler açıklıyorlardı.

Eylül İmparatorluğu bir baştan bir başa yalan batağına batıyordu.Her yalancı gibi kurnazdılar. *"Sürdürülen idari ve adil soruşturmalar hakkında kamuoyunu yanıltıcı bazı yanlış değerlendirmelerin yapıldığına dair duyumlar.."* bazı alınmıştı.

"Yargılama safhasına intikal etmiş olaylar hakkında ayrıntılı açıklama yapılması, bu safhada soruşturulan olayların nitelik ve özellikleri yönünden sakıncalı olduğu gibi hazırlık soruşturmasının gizliliği dolayısıyla, hukuki durum da buna engeldir.

Soruşturma ve kovuşturmalar, elde mevcut suç delillerinin incelenmesinden sonra, sağ ve sol parti ayrımı yapılmaksızın tam bir tarafsızlıkla kanun hâkimiyeti altında yürütülmektedir"

Güvenlik güçlerine *"ille de AP ve CHP.."* diye öncelik belirtenler, halka *"ne AP ne CHP.."* diye tarafsızlık açıklamaları yapıyordu.

Açıklamalar başka, uygulamalar çok başkaydı.

Yasama dokunulmazlıkları kaldırılan parlamenterlerin, dokunulmazlıkları nedeniyle bekletilen soruşturmalar yetkili ve görevli adli organlarca sürdürülüyordu.

"Bazı parti mensuplarının eylemlerinin anayasal düzeni değiştirip din esasına dayalı bir devlet düzeni getirmeye yönelik olması, bazılarının da Türkiye halkını birbiri aleyhinde silahlandırarak, toplu kıyıma yönlendirecek niteliği varması sebebiyle yasalarımıza göre ağır cezayı gerektiren bu suçların tespit edilen sorumluları hakkında, yasal önlem olarak yetkili ve görevli bağımsız mahkemeler tutuklama kararı vermiştir."

"Bu yüce adalet.." gün geçtikçe bozulacak "ağır cezayı gerektiren suçları işleyenler" bir bir aklanarak serbest bırakılacaklardı.[189]

Düz beyaz kâğıtlara yazılan açıklamalar istendiğinde nasıl da inandırıcı olabiliyorlardı.

"Bütün idari işlemler ve yargı işlemleri yasalara uygun olarak sürdürülmektedir. Vatanımızı bölmeye çalışanlar, milletimizi kardeş kavgasına sürüklemek isteyenler, vatandaşlarımızın en büyük hakkı olan yaşama hakkını elinden alanlar, onlara serbest dolaşma, serbest iş edinme, serbest düşünme hakkı tanımayanlar ve diğer bütün sanıklar hakkında sürdürülen adli işlemlerde suçlu kim olursa olsun, suç esas alınmaktadır"

Kamuoyuna yapılan bu duyuru baştan başa yalan doluydu.

Suçlular darbeye karar verildiği 1978'lerden belliydi. Darbe sabahına kadar nedenler üretilmişti. Bundan sonra Eylül İmparatorluğu'nu destekleyecek kitle tabanı üretilecekti.

---

[189] 12 Eylül'ün gerekçeleri arasında gösterilen MSP eylemlerinin sanıkları 13 Şubat 1985 tarihinde yargılandıkları askeri mahkemece aklanacaklardı.
MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davası ile ilgili karar 7 Nisan 1987 tarihinde verildi. Alpaslan Türkeş 5 yıl 11 ay 8 gün hapis cezasına çarptırıldı. 392 sanıklı davanın öteki sanıklarından 5'i ölüm, 9'una ömür boyu hapis, 219'una ise çeşitli hapis cezası verildi. Aklanan 150 kişi arasında MHP Genel İdare Kurulu üyelerinin tümü yer aldı.

Gördükleri Yerde

Vali muavini Ankara'dan gelen şifreli mesajın çözülmüş biçimine bakınca, yüreğinde derin bir sızı duydu. Bir kısım yurttaşın *"görüldükleri yerde yakalanmaları"* isteniyordu.

Çok partili parlamenter demokrasinin vazgeçilmez unsuru siyasi partilerin yöneticilerinin adlarını okudu tek tek. Yaptıklarını yapamadıklarını düşündü. Hiçbiri eline silah alıp hükümeti devirme girişiminde bulunmamıştı. Hiçbiri yalana dayanan bir yetki kullanmamıştı, hiçbiri bağımsızlığımıza gölge düşürmemişti. Şifreli mesajda çok kaba bir dil kullanılıyordu oysa;

"Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın HRK. 730922-83. Ks. 12099 sayı ve 18 Eylül 1980 tarihli yazılarıyla Genelkurmay Başkanlığı'nın 13 Eylül 1980 gün HRK. 3050-37-80 Müş. Pl. Mesaj emri eli yakalanmaları istenen siyasi parti yöneticilerinin isimleri aşağıya çıkarılmıştır.

Adı geçenlerin[190] *görüldükleri yerde yakalanmaları ve yakalandıklarında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim edilmeleri Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kapalı şifre yazılarıyla bildirilmiştir."*

Vali Muavini çoğu CHP'li olan milletvekillerinin adlarını duymuş, bir kötülüklerini duymamıştı. AP'liler vardı ama MHP ve MSP'lilere rastlamadı.

Görüldükleri yerde yakalanıp sıkıyönetime teslim edilmeleri istenenlerden hiçbirinin gözle görülür, elle tutulur bir zararı olmamıştı ülkeye, devlete. Tümü *"çok yaşa 12 Eylül..."* demeyecek kadar sindirmişlerdi demokrasiyi yüreklerine ama. Temel sorun da bu olmalıydı.

Mesaj emrinin altına iki satır da o ekledi. *"Adı geçen parti yöneticilerinin görüldükleri yerde yakalanarak aldırmak üzere valiliğimize bilgi verilmesini rica ederim"* diye.

---

[190] Nedim Tarhan, Altan Tuna, Ahmet Türk, Neccar Türkcan, Metin Tüzün, Veli Yıldız, Hasan Zengin, Yılmaz Alpaslan, İbrahim Akdoğan, Halil Akgül, Kemal Anadol, Ferhat Aslantaş, Temel Ateş, Kaya Bengisu, Yılmaz Cemal Bor, Eşref Cengiz, Yüksel Çakmur, Nizamettin Çoban, Süleyman Genç, Şerafettin Elçi, Semih Eryılmaz, Süleyman Sırrı Ergun, Ertuğrul Günay, Nurettin Karsu, Nebil Oktay, Gündüz Onat, Süleyman Sabri Öznal, Celal Paydaş, Rıza Polat, Akın Simav, Burhan Garip Şavlı, Hayri Öner, Adem Sarıoğlu, Ali Rıza Septioğlu, Ali Yılmaz, İhsan Ataöv, Ahmet Çakmak, M. Kemal Aykurt, Müfit Bayraktar, Ahmet Buldanlı, Ünat Demir, Güngör Hun, Ali Naili Erdem, Kasım Önadım

Ülkenin tüm valiliklerinde harıl harıl aynı mesaj emri üzerinde çalışıldığını düşündü. Böylesine kaba bir yaklaşımla ele alınan konunun uygulamada çıkaracağı sorunları görür gibi oldu.

"Kastedilen partiler öncelikle AP ve CHP" olunca uygulayıcılar akla gelmeyecek önlemler geliştiriyorlardı.

Yozgat'ta CHP İl Başkanı Harun Kurt ve arkadaşlarının gözaltına alınmalarından sonra birbiriyle bağlanarak götürüldükleri *"Çayıralan, Akdağmadeni ve Sorgun ilçelerinde halka teşhir.." edilmelerinin.."* amacı, eski politikacıların artık işlerinin bittiğini anlatmaktı.

Eylül İmparatorluğu zora bel bağladıkça güçleniyordu. Halkın pek umurunda değildi olup bitenler.Evren Paşa'yı her gittiği yerde alkışlamakla akıp geçiyordu zaman.

Ama yine de siyaset adamlarının *"görüldükleri yerde yakalanmaları"* yeterli bir önlem değildi Eylül İmparatorluğu yöneticilerine göre. Tüm ülkede örgütlüydüler. Yandaşları olduğu gibi, taşınır taşınmaz malları da vardı. CHP'nin ise 3 AP'nin 1 milyar lira değerinde mal varlığı Hazine'ye devredilecekti.[191]

Siyasi partilerin mal varlığına el koymakla sorun çözülmüyordu. Partilere yardım edenler vardı. Binalarını yapanlar, kiralayanlar vardı. Bunlar da tek tek bulunup çıkarılmalıydı ki, kökleri kazınsın. Görüldükleri yerde yakalanmaları yetmiyordu parti yöneticilerinin.

Bir *"mesaj emri.."* tıkırdamaya başladı sıkıyönetim komutanlıklarının telekslerinde:[192]

"Bilindiği gibi 12 Eylül 1980 tarihine kadar kurulmuş olan siyasi partiler 2533 Sayılı Kanun'la feshedilmiş ve bunlara ait taşınır ve taşınmaz malların hazineye geçeceği hükme bağlanmıştı.

Ancak bazı münfesih siyasi partilere ait taşınmaz malların parti adına değil de, partiye mensup gerçek kişiler adına tapuda kayıtlı olduğu görül-

[191] Demokrat Parti CHP'nin mal varlığına el konulmasına ilişkin yasayı 15 Aralık 1953 tarihinde kabul etti. Atatürk'ün vasiyeti gereğince bazı kurumlara ödenen paraya göz dikenler arasında Milli Güvenlik Konseyi de olacaktı. Konsey 17 Ağustos 1983 tarihinde kabul ettiği yasayla Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nu kapattı. CHP'nin kapatılmasıyla da Türkiye İş Bankası hisselerinden bu kurumlara yapılacak ödeme durduruldu..

[192] Genelkurmay Başkanlığı'nın 27 Temmuz 1983 gün ve 7130-119-83 sayılı mesaj emri.

müştü.

Bu malların hazineye intikalinin mümkün olmadığına dair duyumlar alınması üzerine durumun araştırılması istenmişti.

Yapılan incelemede, parti binası olarak kullanılan, fakat partiye mensup kişilere ait birçok dairede olduğu görülmüştü. Bu binaların bazılarından kira alınmıyordu. Bazılarında ise elde edilen kiradan gelir vergisi verilmiyordu. Bu konuda derinleştirilecek araştırmalarda partilerin gerçek mal varlıkları ortaya çıkarılabilirdi.

Nitekim İzmir Muhakemat Müdürlüğü münfesih MHP Genel Başkanı Alpaslar Türkeş adına kayıtlı İzmir merkez MHP binasının partiye ait olduğu iddiasıyla İzmir 6. Asliye Mahkemesinde dava açmıştı".

Bu yol, tüm ülkede deneyebilirlerdi, uyanık olmak gerekiyordu. Tutuklananlar, gözaltına alanınlar yetmemişti.Siyasi partilere dair kiralayanlar, mal bağışlayanlar, siyasi partilerden kira almayanlar tek tek araştırılmalıydı..

Siyaset ve Siyasetçi Olmayınca

Sevgili kızımın siyaseti sevip sevmeyeceğini elbette bilmiyordum Ama televizyon haberlerini izlerken takındığın ağırbaşlı tavır beni sevindiriyordu. Herkesin çok sesli bir koro gibi siyaseti kötülediği, aşağıladığı günlerde, gözlerini kocaman açarak haberleri izlemeni bir eleştiri olarak algılayıp avunuyordum.

Olanak olsa siyaset sözcüğünü çıkartacaklardı dilimizden. Siyaset adamı denilince anımsanan eski başbakanları, bakanları ve parlamenterlerin adlarını kazıyacaklardı, yazıldıkları ve görüldükleri her yerden.

Bir imparatorluğun gücünü kullanıyor olsalar da bazı şeylere güçleri yetmedi.

12 Eylül sabahından başlayarak tam onaltı ay tüm yetkileri ellerinde bulundurarak yepyeni bir rejim kurma düşü ile yaşadılar. Her şey eskisinden çok iyiydi. İki meclislialtıyüz üyeli parlamentonun yıllardır yapamadıklarını 5 kişi yapabiliyordu. Kısa sürede tam 229 yasanın altına imzalarını attılar.

Siyaset ve siyaset adamı olmayınca dünya batmıyordu. Salt Demirel'ler Ecevit'ler değil "onlar" da yönetebiliyorlardı ülkeyi. Hem de gül gibi.

Halkın siyasetle bütün ilgisi kesilmişti ama, çok şükür hiçbir eksikleri yoktu. Yedikleri önlerinde yemedikleri arkalarındaydı.

"Bize gitmeyin, başımıza kalın diye mektuplar geliyor" diye konuşmalar yapmaya başladılar Eylül İmparatorluğu'nun güçlü adamları.

Onaltı ay göz açıp kapayıncaya kadar geçmişti. Yüzyıllık parlamentolu siyasal yaşam, üç beş kişinin elinde oyuncak oluyordu. Daha fazla ayıp etmemek için bir meclis kurulması için çalışmalar başlatıldı.

Danışma Meclisi böyle bir gereksinimden doğdu. Hani neredeyse kilosu, boyu, ayakkabı ve gömlek numaraları daha önceden belirlenmiş tek tip 160 üyeden oluşan bu topluluk, sözde yasama görevlerini yapacaktı. Milli Güvenlik Konseyince seçilen üyelerin yasama yetkisi son derece sınırlı tutulmuştu. Eylül İmparatorluğu'nu yönetenler attıkları her adımda, "Bu halka güvenilmez" dürtüsü ile hareket ettiklerinden, yasama erkini ellerinden kaçırmak istiyorlardı. Sözde yasama görevi yapan Danışma Meclisin'den geçen yasalar Milli Güvenlik Konseyi'nce reddedilebiliyor, değiştirilebiliyor ya da yayımlanabiliyordu. Güçlerinden kaynaklanan yetkileri öylesine çoktu ki, örneğin Danışma Meclisi ile ilgili yasada öngörülmesine karşın, Milli Güvenlik Konseyi bazı yasaları Danışma Meclisin'den geçirmeden çıkartabiliyordu.[193]

Danışma Meclisi de, 12 Eylül sabahı al aşağı edilen Türkiye Büyük Millet Meclisinden daha iyi çalışıyordu. 160 danışman 23 ayda 397 yasa çıkararak, 5 kişinin 16 ayda 229 yasa çıkarma başarılarını zorluyordu. Onlara göre yeni olan her şey iyi, eskilerin tümü kötüydü. Yeniye sarılmaktan eskiyi unutmaktan başka çıkar yol yoktu.

"Son günlerde yeniden Demirel ve Ecevit furyası başladı. Biz onları unutturmak istiyoruz. Onların yüzünden ülke 12 Eylül'e geldi.Ama basın durmadan yazıyor. Bu konuda sizi sık sık uyardık. Ama yeniden demeç furyası başladı. Cumhuriyet'te Kıbrıs harekatının 10. yıl dönümü nedeniyle bir yazı dizisi başladı. Normaldir, hakkıdır diye düşündük, izin verdik.10 günde bu iş biter dedik. Ama baktık ki ne Amerika, ne

[193] Yasama Faaliyetleri Açısından 12 Eylül; Doç. Dr. Nurkut İnan, Cüneyt Ozansoy; Yapıt, 14 Ocak-Şubat 1986, Dost Kitabevi Yayınları.

Yunanistan ne haşhaş kaldı. Aralıksız devam ediyor"[194]

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Üruğ Paşa karşısına aldığı gazete yöneticisinden dizisini durdurulmasını isteyecekti.. Ülkenin yüksek çıkarları için *"her ne suretle olursa olsun.."* eski hatırlatılmamalıydı. Danışma Meclisi'ne, iş başındaki hükümete fırsat tanınmalıydı.

Danışma Meclisi'nin oluşturulmasında izlenen yöntem, Türkiye halkının yatkın olduğu siyaset biçiminin anlaşılmasını da sağlıyordu.

O günlerde şunu anladım; demokrasiyi birkaç kişinin istemesi, onun için birkaç kişinin kavga etmesi ve bedel ödemesi yeterli değildi. Halkın istemesi gerekliydi. Özgürce seçme ve seçilme haklarının kullanılabildiği dönemlerde, çok partili parlamenter demokratik yaşamı küçümseyenler, imparatorluk meclisine aday olmak için acımasız bir yarışa kalkıştılar. Ara dönem politikasına soyunanların büyük bir çoğunluğunun, birkaç yıl önce serbest seçimlere girme hakları olduğunu düşününce düş kırıklığına uğruyordu insanlar.

Sağda ve solda katılımcı demokrasiyi reddeden birçok kişinin, imparatorluk danışmanı olmak için kıyasıya bir savaşa girdiklerini unutmama gerek.

Komünistlerin İftirası

Özel bir yasa ile seçildi Danışma Meclisi'nin 160 üyesi. Özgürlüğe , demokrasiye susamışlıklarından değil, politikacılığın kolayından tat aldıkları için koltuklarında oturacaklardı.

Seçmece *"daniş"* ve *"danişmendlerden"* oluşan Danışma Meclisi'nin Türklerin yönetim geleneğinden ilham alarak oluşturulduğu söyleniyordu. Orta Asya'daki Türk boylarının *"Kurultayları.."* vardı. Osmanlıların *"Meşveret Meclisleri"* ya da *"büyük ve küçük Tazminat Meclisleri"* veya *"Saltanat Şûraları."* Onlar da Türk oğlu Türk olduklarından onların da danişleri danişmentleri olacaktı.

MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davası sürüyordu. Sanıklardan Mehmet Pınar'a ilişkin mahkemeye gönderilen bir belgede hiç beklenmeyen bir ada da rastlanacaktı.

---

[194] 30 Temmuz 1984

MHP Çanakkale Merkez İlçe *"Aza Kayıt Defterinde"* Danışma Meclisi üyesi Mehmet Pamak'ın da adı çıkmıştı.

Bin bir titizlikle seçilen Danışma Meclisi üyelerinden biri, yeni rejimin yargıladığı partilerden birinin; MHP'nin üyesiydi. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi iken, 22 Ekim 1969'da partiye üye olmuştu. Daha önce TMGT ve SBF Ülkü Ocakları'nda çalışmış, MHP'nin Çanakkale'de kurucu üyesi olmuştu.

Danışma Meclisi'ndeki üyeliğinin sona erdirileceği düşünülürken, bu kez de bir diploma sahteciliği sorunu ile karşılaşıyordu Mehmet Pamak.

Sorun, imparatorluğun büyükleri arasında görüşüldü. Çankaya'dan sızan haberlere göre Danışma Meclisi'nin pırıl pırıl üyesi Mehmet Pamak *"komünistlerin iftirasına"* uğramıştı. Üyeliği sona erdirilirse, onların oyununa gelinmiş olurdu.

Aslı astarı olmayan bilgilerle ocak söndüren, can alan imparatorluk, böyle bir belgeye göz yumuyordu.

Çünkü Nurettin Paşa Türkeş'i canı gibi, Pamak'ı canının canı gibi seviyordu.

Bizim Demokrasimiz

Danışma Meclisi'nin Atatürkçü ve de elbette 12 Eylüle inanan bir başkanı olmalıydı. Bütün merakını o yıl yapılacak Mevlana Celalettin Rumi'yi anma törenlerinde, kendisine söz verilip verilmeyeceğine yoğunlaştıran Prof. Dr. Sadi Irmak Danışma Meclisi başkanlığına seçiliyordu. Mevlana konusunda *"her an bir iki saat konuşabilecek.."* kadar donanımlıydı. Ama artık yeni görevi nedeniyle konuşamazdı. Bu yıl dinlenecekti. *"Israr"* etmezlerse konuşmamaya kararlıydı.

Mevlana törenlerinde konuşmadı ama *"keşke konuşsaydı da Anayasa ve demokrasi gibi konulara hiç karışmasaydı"* diyenler çok oldu. Irmak' a göre *"Türk milleti fiili bir demokrasiye gitmeye kararlıydı. Bu demokrasi, bizim demokrasimiz olacaktı."* Demokrasi'nin yeryüzünde bir tek modeli yoktu *" biz kendimize mahsus bir"* demokrasi kuracaktık. Kendisi her ne kadar *"bir Anayasa alimi"* değilse de *"yarı başkanlık sistemi milli bünyemize uygun"* düşüyordu.

Yeni Anayasa'nın ne kadar bir sürede tamamlanacağını ise hiç bilemi-

yordu Prof. Sadi Irmak. Süre konusundaki sorulara kaçamak yanıt veriyordu.

Bunca yıl *"devlet umuru görmüş"* bir bilim ve siyaset adamı *"bu işi altı ayda bitirin"* dese, bu Anayasa Komisyonu'na bir baskı olurdu. Bunu kendisi de Milli Güvenlik Konseyi de istemiyordu. Bunu kimse isteyemezdi de. Gerek komisyon, gerek Danışma Meclisi genel kurulu her türlü baskıdan azade olarak çalışacaktı.

Kendisini Cumhuriyet gazetesinin yazarlarından sayıyordu. Pırıl pırıl belleği eğer onu yanıltmıyorsa *"beşbinin üzerinde makalesi"* çıkmıştı.

En çok merak ettiği bir konuyu konuşma olanağı yakaladığı için çok mutluydu; ne zamandan beri aklındaydı da, denk düşürüp kimseye soramamıştı. *"Burhan Felek niye yazmıyordu"* Bu soruyu yanıtlamak güçtü. Çünkü üstad-ı azam Burhan Felek on yıldır Milliyet'teydi. Felek'in yazılarını okuyarak yetişmişti, "O da, kendisi gibi çok erken yaşta yazmaya başlamıştı. Bir ara sesini alçaltıp "Evren Paşa'nın elini öpmesi hiç iyi olmadı" dediğine sonradan pişman oldu. Bin yıllık işaret parmağını uzatıp "aramızda kalsın" diyecekti.

Danışma Meclisi başkanından üyelerine kadar tıkır tıkır çalışıyordu. Tıpkı meclis gibiydi, hiçbir baskı yoktu. Arasıra olanlar ise, her yerde olurdu. Meclisin içişlerinden, tertip ve düzeninden sorumlu Şamil Paşa üyelerin, memurların ve gazetecilerin saçlarına bıyıklarına karışıyordu. Bazı üyeleri bir kenara çekip *"sana Konsey'in emrini tebliğ ediyorum, çok sert politika yaptığını söylüyorlar ve bundan vazgeçmeni istiyorlar"* diye uyarıyordu.

Adalet Bakanlığı Kanunlar Planlama ve Araştırma Genel Müdürlüğünden Kemalettin Hacıkaşifoğlu'nun, berberde başına gelenler konuşuldu günlerce. Şamil Paşa emretmişti *"herkesin favorileri üç numara ile tıraş edilecekti"* Berber de, koltuğunda oturan hukukçu da çaresizdi.

Anayasa taslağına hayır oyu veren Tunceli Üyesi Kamer Genç'in başına gelenler, rejimin Danışma Meclisi'ne nasıl yansıdığını anlatıyordu. Devletin iç güvenlik işlerine öteden beri ilgi duyan Danışma Meclisi üyesi Hidayet Uğur, Kamer Genç'i bir kenara çekip *"kendini düşünmüyorsan iki çocuğunu düşün"* diyordu. Ve ülkede çok sık rastlanan trafik

kazalarından söz ediliyordu.

Eşref Akıncı Paşa soruna bir baba ağırlığı ile yaklaşıp *"sen bu meclise niye hep zıt gidiyorsun"* diye kulağını çekiyordu Genç'in.

Danışma Meclisi'nin çalışmalarını izlerken boğulacak gibi oluyordum. Gazetecilerin *"tek sıra dizilip öğle yemekleri için bodrum katında bir yere gideceklerini"* açıklayan albayı dinlerken gözlerimden yaş süzülüyordu.

Bir sabah Parlamento Muhabirleri Derneği odasının sorgusuz sualsiz boşaltıldığını gördüğümde de çok kızmıştım.

Her olanaktan yararlanıp herkese güçlerini gösteriyorlardı.

Gazetecileri bulaşıcı bir hastalığın iki ayaklı mikropları gibi görüyorlardı. Kulislere gitmek, meclisin içinde dolaşmak, komisyonlara çıkmak yasaktı. Berbere, ayakkabı boyacısına bile izinle gitmemizi istiyorlardı.

Armatörlük, Fabikatörlük, Profesörlük

Eylül İmparatorluğu'nun gücü, her geçen gün daha iyi anlaşılıyordu.

Yasama, yürütme ve yargı yetkisini elinde bulunduran üç beş kişi, her zorluğu aşmış, ülkeyi düzlüğe çıkarmışlardı.

Yeni bir devlet örgütü oluşmuştu. Geri dönüş olamazdı. Darbenin anarşiyi önleme ve birtakım düzeltme, iyileştirmeler yapma amacı çoktan unutulmuştu. Devlet gemisinin dümeninin tarihinde çok ender rastlanılacak biçimde yetkin kişilerin eline geçtiği unutulmamalıydı..Unutanlara anımsatılmalıydı.

Yeni devlet örgütünü ve devlet birey ilişkilerini düzenleyecek bir yazılı metne gereksinimleri vardı. İmparatorluk ideolojisinin ağır basacağı bir Anayasa metni gerekiyordu. Aslında, Kırca'ların, Kafaoğlu'ların, Paksüt'lerin, Öztrak'ların darbe öncesi hazırladıkları metindeydi gönülleri. Ama *"işte bizim Anayasamız"* diyemiyorlardı. Darbeye hazırladıkları ortaya çıkar, dünyaya rezil olurlardı.

Günlerce düşünüldü. Düşledikleri anayasayı hazırlamayı üstlenecek bir kahraman arandı. Nabız yoklamaları, pazarlıklar yapıldı. Aracılar gitti geldi. Ve profesör Orhan Aldıkaçtı bulundu. Adının yanına *"anayasayı hazırlayacak.."* diye bir not düşüldü.

Orhan Aldıkaçtı Danışma Meclisi'nin kapısından adımını atarken yeni anayasanın babası olacağını biliyordu. Yaşamında hiç olmadığı kadar gü-

ler yüzlü, hoş sohbet biri oluvermişti. Armatörlük, fabrikatörlük üstüne bir de profesörlükle biçimlenen hareketli yaşamı ona anayasa ihalesinden kolayca sıyrılmasını sağlayacaktı. Yaşamının gerçekleştiremediği belki de tek amacı kalmıştı. Yüzen gemiler, bacası tüten fabrikalar hep geçiciydi. O kalıcı bir iş yapmak istiyordu. Yüzyıllarca *"O yaptı ,Orhan Aldıkaçtı hazırladı.."* denilecek bir iş olmalıydı.

Bilimsel saflığı ona yeni anayasanın bir öncekine benzeyeceğini hatta fazla değişiklik olmayacağını söyletiyordu. Oysa yaşamının tek amacı olan anayasa hazırlama işinde başına gelecekleri bilmiyordu. Çok çalıştı çok üzüldü. Korktuğu da oldu. İncindi, kırıldı.. Zaman zaman onurunu bile kırdılar onun.

Yeni anayasa tamamlandığında sinirleri yıpranmıştı.Anayasa tamamdı ama o tartışılmasını istiyordu. Yeni Anayasa'nın tartışılmasını yasaklayan kararın kaldırılmasını istedi. Ve bir gün dili çözüldü *"benim asıl zorluğum, demokratik olmayan bir ortamda, demokratik bir anayasa yapmaktır"* dedi.

Bu sözleri nedeniyle çok üzeceklerdi onu. Aslında suçsuzdu. Ama o da konuşamıyordu. 1982 Anayasası'nı ne Danışma Meclisi, ne de Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu hazırlamıştı gerçekte.

Milli Güvenlik Konseyi'nin kendi uzmanları vardı. Prof. Orhan Aldıkaçtı'dan daha yetkin askeri yargıç Muzaffer Başkaynak Paşa vardı örneğin. Konseyin üç kişilik Anayasa Komisyonu'nda kimlerin çalıştığıysa hiç bilinmeyecekti. Askeri Yargıtay Üyesi İsmet Onur, Askeri İdare Mahkemesi üyesi Zeki Güngör askeri yargının vazgeçilmez insanlarıydılar. Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşaviri Edip Gültekin'in de çok emeği geçmişti.

Coşkun Kırca, Emin Paksüt, Adnan Başer Kafaoğlu, Şeref Gözüpek, İlhan Öztrak, Rıfat Beyazıt, Ali Bozer, Ali Arcak ve Fikret Ekinci *"çalışmaya talep edilen ölçüde"* katkıda bulunuyorlardı.

Temel yasa üç beş kişinin üstün vatan sevgileriyle biçimleniyordu. Bilime, donanıma, deneyime, uzmanlığa önem verilmeyen günlerden geçiliyordu.

Kabul Ettireceksiniz Bu Anayasayı

Özgürlük ve demokrasiye sırt çeviren, devlet ve otoriteye kucak açan bir anayasa hazırlanmıştı.

Ulusal güvenlik gerekçesiyle devletin el atmadığı hiçbir alan kalmamıştı. Kamusal, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve özel yaşamın düzenlenmesinde ilk ölçü ulusal güvenlikti. Ulusal güvenlik artık salt iç ve dış savunma ve güvenlik konularıyla ilgili bir askeri kavram olmaktan öte bütün alanları kucaklayan politik ve ideolojik bir kavram haline geliyordu.[195] Bu bağlamda da "anayasa, hukukun üstünlüğü, demokrasi ve özgürlük gibi kavram ve ilkeler de jeostratejik bir içerik kazanıyordu.

Evren Paşa'nın "*biz kendi özelliklerimize, şartlarımıza uygun ve stratejik konumumuzu düşünerek bir anayasa yapmak durumundayız, Batılı anayasalara uymak zorunda değiliz*" yaklaşımının getireceği tehlike toz duman arasında kayboluyordu.

Oysa "Türkiye'de her askeri müdahalede olduğu gibi 12 Eylül 1980 sonrası"nda da, özellikle yeni Anayasa ile ordunun genel olarak kamusal hayat, özel olarak da devlet cihazı ve bürokrasi içindeki yeri ve gücü genişletilmişti. 1960'tan başlayarak Genelkurmay Başkanı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olmaktan çıkarılıp Başbakanlığa bağlanması, yeni Milli Güvenlik Kurulu'nun asker ağırlıklı ve daha etkili hale gelmesi, Cumhuriyet döneminde ilk defa olarak, Cumhurbaşkanının 'Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek' yetkisiyle donatılarak TBMM'nin bu alandaki yetki tekelinin kırılması ve asker kökenli Cumhurbaşkanları geleneğinin böylece daha da güçlendirilmesi, askeri yargı alanının sivil yargı aleyhinde sürekli gelişmesi" yeni Anayasa'nın Pentagon kaynaklı Ulusal Güvenlik Doktrini açısından da düşünülmesini gerekli kılıyordu.

Ulusal güvenlik üstüne yapılandırılan yeni devletin anayasasının da "*güvenlik içinde*" sandıktan çıkarılması gerekiyordu.

Anayasa'nın demokratik ve özgür olmayan bir ortamda halkoylamasına sunulduğunu söylemek, o günlerin siyasal ortamını anlatmaya yetmiyor. Çünkü bu yönteme tarihte çok başvurulmuştu. Haksızlıkları örtmek, bas-

[195] 1980 Sonrasının Anayasal Bilançosu, Bülent Tanör, Yapıt, 14 Ocak-Şubat 1986.

kıları gizlemek için en geçerli yoldu halk oyuna başvurmak.. Örneğin İtalyan faşizminde de bu yol açıktı ve birçok kez kullanılmıştı. Ama hiçbir zaman çoğulcu bir düşünce dile getirilmiyordu. Halk bir konuya oy vermeye çağrılıyor, önüne konulan olaya ya evet, ya da hayır diyordu. Bu bir dayatmaydı.

Trakya'da küçük bir ilçede yaşanan olay halk oyuna başvurmanın, oyuna dönüşebileceğini kanıtlıyordu.

"Bu halkın parası ile okuyanlar, bu halkın içinden çıkanlar neden bizlere eziyet ediyorlar. Kendi fikirlerini zorla kabul ettiriyorlar. Size Vezirköprü Kaymakamının, muhtarları toplayıp söylediklerini yazacağım.

Kaymakam bey, bütün muhtarları toplayıp 'Bu anayasayı kabul etti-receksiniz, kim ret oyu verirse onu bileceksiniz ve bana ihbar edeceksiniz' diyor.

Bu Anayasa'nın çok iyi bir Anayasa olduğunu ve 'bizi düzlüğe çıkaracağını' da söylüyor.

Ne yapacağımızı şaşırdık. Devletin kaymakamı böyle mi olmalı. Yasa demek kaymakam demek mi, bir türlü anlayamıyoruz. Bugünler böyle giderse, bizler o eski anarşi dönemini aramaya başlarız.

Olmaz diyoruz, hayır diyoruz. Şaşırdık, bunaldık. Yetti artık. Tek tek delireceğiz.

Size içimizi döktük. Korktuğumuzdan isminizi yazamıyoruz. İsterseniz korkak deyin ama, çok acı gördük tekrar dayanma gücümüz kalmadı."

Korku ile bekliyorlardı.. Korkudan sinmişlerdi. Korkudan gerilmişlerdi. Her tür önlemi en ince ayrıntısına dek düşünüyorlardı. Halkoylamasının bir an önce yapılıp, sonuçların bir an önce duyurulması istiyorlardı.

Ekim başlarında, televizyonun en güvenli yöntem olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştı. Küçük pürüzleri vardı:

"Yurt sathına dağılmış TRT muhabirlerinin, Anayasa oylaması sonuçlarını merkez üniteye süratle ulaştırmaları için Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı 17 Ekim 1983 gün ve 1980-26 sayılı yazı ile il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına talimat vermişti"

Buna karşın *"bazı il ve ilçenin seçim kurulu başkanlıklarının gerekli kolaylığı göstermeme eğiliminde olduklarına ilişkin bir duyum"* alınmıştı.

Halkoylamasına birkaç gün kala yeni bir anımsatma yapılıyordu.

Son anımsatmalar son geceye bırakılmıştı. Evler tek tek dolaşılacak, gözler korkutulacaktı.

Evren Paşa'nın Anayasa'yı tanıtma gezilerinden, halkoylaması sonuçlarının Ankara'ya bildirilmesine kadar her şey *"nizam ve intizam"* içinde geçmeliydi. Paşa'nın Diyarbakır konuşmasında kent elektriğinin *"on saniye kadar.."* kesilmesini belediye elektrik işlerinden sorumlu mühendis Selahattin Parıltı'nın görevden alınmasına, sorgulanmasına ve acı çekmesine neden olacaktı. Diyarbakır halkını devlet başkanının sesinden on saniye olsa da *"mahrum etmek"* suçtu ve cezasız kalamazdı.

Beklenmeyenden korkmak olağandı. Korkmamak elinde olmuyordu insanların. Kapı zilinin çalması, benim hapşırmam, annemin öksürmesi, havalara fırlatırdı seni korkudan. Beklemediğin şeylerdi. Gözlerini kocaman açar havalara sıçrar, sonra da güzel güzel gülerdin.

Beklediğin, bildiğin korkuların da vardı.Aşı olmak bir korkuydu. Nasıl uzun uzun ağlar ve nasıl korku ile bakardın enjektöre. Anayasa oylamasında kullanılan zarflardan, tıpkı senin korktuğun gibi korkuyordu herkes. İçindeki oyun renginin belirleneceği şeffaf bir kâğıttan yaptırılmıştı zarflar çünkü. Gazeteci merakıyla, halkoylamasında şeffaf zarf kullanılmasının kimin aklına geldiğini araştırıyorduk. SEKA'a kâğıt bittiği söylendi önce. Elde kalan bunlar denildi. 1981 genel seçimleri için hazırlanan zarflar dendi sonra; boşa gitmesin diye kullanılıyordu.

William L. Shirer geldi aklımıza birden. Ona göre Gestapo ile birlikte çalışan Alman polisinin ilginç görevlerinden biri de Hitler'in sık sık yaptığı halkoylamalarında kimlerin *"hayır"* dediğini saptamaktı. Bir oylama sonunda polisin verdiği gizli bir raporu ele geçirmişti Shirer:

"Kappel'de 'hayır' oyu kullanan ya da geçersiz oy verenlerin listesi ekli olarak sunulmuştur. Kontrol şu şekilde yapılmıştır. Seçim komitesinin bazı üyeleri oy pusulalarına numara koydular. Oy verme sırasında bir seçmenler listesi hazırlandı. Oy pusulaları da, konulan numaraya göre sırayla verildi. Böylece sonradan... kimlerin hayır dediği ya da geçersiz oy verdiğini saptamak mümkün olabilirdi. Numaralar oy pusulalarının

arkasında gizli mürekkeple yazılmıştı.[196]

Avrupa'yı bir uçtan bir uca fethetmeye kalkan Alman zekâsı mı hortluyordu? Onlar mı geriydi, biz mi ilerlemiştik? Gizli mürekkep mi, şeffaf zarf mı daha çağdaştı? Yeni bir tartışma başladı. Oysa hiç gerek yoktu. Halkoylaması bitip, zafer elde edilince, her şey unutulacaktı nasıl olsa.

Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı gibi makam ve ünvanları olan Orgeneral Kenan Evren Paşa, halkoylamasıyla bu sıfatlarının başına eklediği cumhurbaşkanı olarak yaptığı ilk konuşmada soruna değindi:

"Efendim bazı yerlerde muhtarlar ve kaymakamlar oylama öncesinde, halka baskı yapıyorlarmış 'illa beyaz oy kullanacaksınız' diyorlarmış diye söylentiler ortaya çıkarıyorlar şimdi de. Seçim milletin gözü önünde hatta ecnebi temsilcilerin önünde yapıldı. Bu temsilciler sandık başlarında dolaştılar; raporlarında değil asker, polis bile görmediklerini belirttiler. Bu kadar serbest bir oylamaydı."

Çıplaklara sahneye çıkmak yasaktı ama, içini gösteren giysilerle şarkı söyleyenler as solist oluveriyordu o günlerde Türkiye'de... "Evet" demeye zorlanan halkın, "hayır" diyenlerin sonlarını görmesi de gerekiyordu. Yükseköğretim Kurumu başkanlığına gönderilen bir yazıda da, "hayır" demenin bedelinin ne olduğu anlaşılıyordu:

"Dicle Üniversitesi'ndeki bir kısım görevlilerin Anayasa oylamasında kamuoyu üzerinde olumsuz etkilerin olduğu, bir kısım öğretim üyelerinin geçmişte suç delili bırakmadan çeşitli olaylara karıştıkları,bu şahıslarla ilgili bir suç unsuru bulunamadığından haklarında adli takibat yapılamadığı anlaşılmıştır.

Ancak menfi tutum ve davranışlarına rağmen bu personele kurum içinde üst yöneticilik veya unvanlar verildiği bilinmektedir.

Bu nedenle, geçmişte suç işleyenlerin ilmi ve idari kademelere yükselmelerini önlemek amacıyla üniversitelere asistan alınırken, doçent veya profesör olmadan her kademede ayrı ayrı olmak üzere haklarında Başbakanlık kanalı ile güvenlik tahkikatı yaptırılması uygun görülmüştür."

---

[196] Nazi İmparatorluğu; Doğuş, William Shirer, Hürriyet Yayınları sayfa 267

Anayasaya "hayır" diyenin geçmişini karıştırıp başına çorap örülmesini isteyen bir hükümetin işbaşında olduğu ülkede yaşamak gerçekten zordu. Ama sen hiçbir şeyin ayrımında değildin. Halk ise aklı ile yadsıdığı şeyleri, içgüdüleri ile onaylar bir duruma düşürülmüştü.

"Sayın Devlet Başkanımızın gezi programları" konusunda yayımlanan emirlerde *"Gezi programlarında göze hitap eden bölüme ağırlık verilmelidir"* diyecek ölçüde gözlerini hırs bürümüştü.[197] Padişah çadırlarına benzeyen konuşma kürsüleri aslında, birer görsel öğeydi. Göze *"hitap.."* ediyordu.

Okullardan, devlet dairelerine kadar bütün kenti bir alana doldurarak yaratılan büyük kalabalıklar da birer görsel öğeydi.

Televizyon izleyen, gazete okuyan insanlar Devlet Başkanlarını taparcasına seven bir halk görüyorlardı.

"Karşılama ve uğurlama törenleriyle şehir içi gezilerinde kendilerine çeşitli kuruluşlar tarafından ayrı ayrı yüzlerce buket verilmesi veya şehir içindeki yol güzergâhlarında korteje çiçek atılması, şehrin hemşirelik beratı ile birlikte altın anahtarının takdim edilmesi, fazla miktarda kurban kesilmesi gibi gösterilerde bulunulmasından mütehasisti.." .Evren Paşa Ama dedikodular başlamıştı. Bir emir yayımlanacak sorun çözümlenecekti.

"Karşılamalarda verilmesi gerekiyorsa bir büyük veya birden fazla buket çiçek yerine bir tek sap çiçek takdim edilmeliydi.

"Şehir ve kasabalarda hemşehrilik beratı ile birlikte, şehrin anahtarı, her türlü plaket ve amblem vs. takdim edilmesi gerekiyorsa, bunlar altından değil, maliyeti düşük ve fakat manevi değeri yüksek olan metalden, krom nikel veya bronzdan yapılmış olmasına dikkat edilmeliydi."[198]

Düşünmek yasak, anahtar vermek serbestti. Altın olsa da olur olmasa da diyebiliyordu. Hiç önemli değildi. Önemli olan Anayasa'nın kabul edilmesiydi.

Evren Paşa anayasanın nasıl kabul edildiğini daha sonra kendi anlatacaktı. Anayasa'nın "kabul ettirildiğini.." söylemekten çekinmeyecekti:

---

[197] 28 Nisan1982 tarih ve 1982/35 sayılı Başbakanlık genelgesi.

[198] 26.2.1982 tarih ve 1982/45 sayılı Başbakanlık genelgesi.

"12 Eylül'den sonra yönetimi devralan MGK hükümeti, çıkardığı bir yasa ile ve halka kabul ettirdiği Anayasa ile Türkiye'yi 12 Eylül'e getiren partilerin, artık bir daha seçime giremeyeceklerini ve bu partilerin devamı niteliğinde olan partilerin de kurulamayacağını kabul etmiştir."

Anayasa'nın nasıl hazırlandığını, halkoyuna nasıl sunulduğunu ve nasıl bir yöntemle kabul ettirildiğini herkes biliyordu. Bu çarkın bilinmeyen dişlisi, geçici maddelerle ilgiliydi. Kim hazırlamıştı, nasıl tartışılmıştı?

Yıllar sonra ortaya çıktı. İmparatorluğun üzerinde en çok konuşulan yöneticilerinden Tahsi Şahinkaya'nın anlatımı ile hem de.

Eylül İmparatorluğu'nun eleştirilmeye, tartışılmaya başlandığı yıllardı.Konsey üyesi Tahsin Paşa'nın yolsuzlukları anlatılıyordu her yerde. Sorun TBMM'de çözümlenme aşamasına gelmişti. Araştırma komisyonu kurulacak paşam hesap verecekti.Tahsin Paşa alı al, moru mor bir yüzle, DYP'li Mehmet Dülger'in yanına yaklaştı. DYP grubunun kendisine karşı takındığı tavırdan yakındı. Tahsin Paşa'ya göre, DYP kendisini savunmalıydı.

Biliyordu, Anayasa'nın geçici maddeleri ile konulan siyaset yasakları nedeniyle kendisine kırgındılar. Ama, geçici 4. maddeden bir tek kişi sorumluydu. Kimsenin haberi yoktu böyle bir yasaktan. Geçici 4. madde onaylanmış, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri evet diye ellerini kaldırmışlardı ama, neyi kabul ettiklerini bile bilmiyorlardı.

Tahsin Paşa toplantıyı anlattı.

1, 2 ve 3. maddeler görüşülüp, oylanmıştı. 1. madde ile Anayasa'nın kabulünden sonra Evren Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiş sayılacaktı. Üniformasıyla cumhurbaşkanı olacaktı ama başka çare yoktu. 2. madde kendileri ile ilgiliydi; Cumhurbaşkanlığı Konseyi oluşturuluyordu. Darbeciler darbe sonrasını düşünmek zorundaydı. 3. madde ise Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi'nin yasal varlıkları sonlandırılıyordu.

Sıra 4. maddeye gelmişti. 4. madde, ilk genel seçimlerden sonra TBMM'nin en yaşlı üyesinin başkanlığında toplanmasını düzenliyordu.

Ne olduysa, 3. maddenin oylanmasından sonra olmuştu.

Evren, tam 4. maddeye geçileceği sırada *"bir dakika beyler.."* demişti. Eli sol üst cebine gitmiş, bir kâğıt çıkarmıştı. *"Eski siyasilerle ilgili bir mad-*

de var önümde, oylarınıza sunuyorum" diye konuşmuştu.

Tahsin Paşa Evren Paşa'nın eski siyasilere yasak getiren bu maddeyi. tartıştırmadan oyladığını söylüyordu. Tahsin Paşa'ya göre de, iyi olmamıştı bu yasaklar. Ama bunda Evren Paşa'dan başka kimsenin suçu günahı yoktu. Gerçeklerin bilinmesini istiyordu Tahsin Paşa. Birbirlerini suçlamaya erken başlamışlardı.

Bu hep böyle olmuştu, imparatorlukların yazgısıydı belki de.

"Hayır"lar Düşüktü Ama

Anayasa oylamasından herkes başka bir sonuç çıkarıyordu. Eylül İmparatorluğu'nun çıkardığı sonuç; Anayasaya *"hayır"* diyenlerin temizlenmesi gerektiği yolundaydı.

"TC Anayasası'nın halkoyuna sunulmasında en yüksek katılma oranına ulaşılması ve oy patlaması sayılabilecek bir çoğunlukla kabul edilmiş olması, genelde yıkıcı unsurların Anayasa aleyhine yürüttükleri propaganda faaliyetlerinde ne derece etkili olduklarının da bir göstergesi olarak dikkati çeker mahiyettedir.

Anayasa ile devlet yapısı yeniden düzenlenirken; politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve devlet organlarının üst yapılarında öngörülen ve tüm toplumu kapsayan şekillenmelerin ve getirilen bir kısım yeni oluşumların ideolojik yaklaşımlar dışında da bazı muhalefet unsurları yaratması doğal olan sosyal bir vakıadır...

Ancak hayır oylarının oran olarak düşüklüğüne rağmen, yönetime karşı bir tavır almayı da göstermektedir. İdeolojik yaklaşımların ve etnik durumun, sosyal, politik, kültürel ve ekonomik yapı ile birlikte değerlendirilmesi suretiyle ulaşılan bazı sonuçların ortaya konulmasının, alınabilecek önlemler bakımından yol gösterici bir nitelik de taşıdığı mütalaa edilmektedir..

"Toplanması mümkün olabilen verilerden hareketle, bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan değerlendirme çalışması, illere göre bazı sonuçlar ortaya koymakta ve ekindeki haritalar üzerinde yapılan renklendirmelerde de müşahede edildiği gibi hayır oyu ve katılma oranları itibariyle bölgesel yoğunlaşmaların olduğunu da göstermektedir

"12 Eylül'den sonra olumsuz gelişmelerin yarattığı değişikliklerin de etkisiyle farklılıklar gösteren duyarlı il ve ilçelerin yeniden tespiti çalışmalarına

ışık tutması bakımından önemlidir."

Hayır oyları düşük olsa da Eylül İmparatorluğu'na karşı bir tavrı anlattığına inanılıyordu.Önlem alınmalıydı. Konu Yüksek Askeri Şûra toplantısına götürüldü. Önlem alındı.Konu enine boyuna tartışılıp karara bağlandı. Evren'in *"dikkat çektiği hususlar"* bir emir[199] olarak yayımlandı:

"Yüksek Askeri Şûra'nın Kasım 1982 toplantısında Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı Sayın Kenan Evren aşağıdaki hususlarda dikkat çekmişti.

Üniversite bulunan illerde, bu çevrelerin Anayasa halkoylamasında olumsuz yönden etkin oldukları değerlendirilmekteydi.Gerekli önlemler alınmalıydı.

Anayasa halkoylamasından, bölücü ve irticai unsurların bazı illerde yaygınlaştığı anlaşılmaktaydı.

Bu amaçla, diğer yerlerden buralara gelip yerleşmeleri hususunda çok dikkatli olunmalı, gerekli önlemler alınmalıydı.

Bazı kamu ve YÖK görevlilerinin gönüllü olarak diğer illere atanmalarını istedikleri duyulmuştu. Sakıncalı kişilerin de kendi amaçları doğrultusunda çalışmalar yapmak için duyarlı illere atanmalarını isteyebilecekleri dikkate alınarak, bu konuda dikkatli bulunulmalıydı"

Tarihte bir Anayasa oylamasından belki ilk kez böylesi sonuçlar[200] çıkarılıyordu.

Devletin güvenlik örgütleri *"hayır oylarının düşük olmasına yöneticilerin inanmamalarını.."* istiyordu. *"Düşük oy oranı yönetime karşı olanların bir tavrı"* olabilirdi.

Bu yaklaşımları benimseyen Cumhurbaşkanı Orgeneral Evren Paşa da *"bazı hususlarda dikkatli.."* davranılması için *"aman ha ..!"* buyrukları veriyordu.

Yeni Önlemler Demeti

Eylül İmparatorluğu denetimi elden bırakmamak koşuluyla siyasal yaşamı başlatıyordu. Üç yıl boyunca *"siyaset ve siyasetçinin zararları.."* konu-

[199] 30 Kasım 1982 gün ve Skyn.Koor: 7130/490 sayı ile yayımlandı.

[200] 7 Kasım 1982'de yapılan halkoylamasından 16.945.545 "Evet", 1.594.661 "Hayır" oyu çıktı.

sunda eğitilen halka, yeni yönetimin belirlediği insanları *"vekilleri olarak onaylamak görevi"* veriliyordu.

Siyasal yaşam bundan sonra böyle olacaktı. Siyaset kutsal devletin güçlü partilerine devredilmeliydi..

Parlamenter demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerden oluşacak yeni meclisin hiçbir işlevi olmayacaktı neredeyse. Yeni meclis anayasa yapmaktan, hesap sormaktan ve hatta cumhurbaşkanı seçmekten yoksun bırakılmıştı. Cumhurbaşkanı'na gereksini mi vardı ülkenin. Halkoylaması sandığından nasıl olsa bir cumhurbaşkanı çıkmıştı. Türkiye'nin apoletleri parlak yıldızlarla dolu oturuşu kalkışıyla Atatürk'ü andıran, Atatürk'e tapan çakı gibi asker bir devlet başkanı vardı artık.

Siyasi partilerin, kurulmasını, örgütlenmesini ve seçimlere katılmasını kolaylaştırıcı değil, zorlaştırıcı bir önlemler demeti düşünülüyordu. Sendikalarla, derneklerle, demokratik kitle ve meslek örgütleriyle, üniversitelerle organik bağları koparılmış, kadın ve gençlik kollarından yoksun partilerle başlatılıyordu siyasal yaşam.

Siyasi partilerle ilgili düzenlemenin görünmeyen özelliği Türkiye'nin görünen geleceğini belirliyordu. Büyük sermaye çevreleri ile yakın ilişki kuramayan siyasi partilere yaşam hakkı tanınmayacaktı.

Eylül İmparatorluğu yeni dönemde siyaset yapacakların seçilmesinde olağanüstü bir duyarlılık gösteriyordu. Siyasi parti kurucularının gelmişleri, geçmişleri tüm ülkede araştırılmaya başlandı. Vetolarla yaratılmaya çalışılan siyasi çöplükte, akla gelebilecek her türlü çirkinlik vardı. Başkent Ankara'da bir politika borsası kurulmuştu; herkes herkesle pazarlık içindeydi.

Bahar dallarının çiçeğe durduğu bir nisan gününde, AP'li bir senatörün telefonu çaldı. Başbakan Bülend Ulusu Paşa'nın görüşme dileği iletildi.

Buluşmanın günü, saati ve yeri kararlaştırıldı.

Telefon 10 dakika sonra, saat 13.40'da yeniden çaldığında Başbakan Bülend Ulusu karşısındaydı. Cuma gününe kadar beklemekle *"geç kalınmış olabileceğini"* söylüyordu. 12 Nisan 1983 Salı günü, saat 18.00'de kendisini beklediğini söyledi Ankara Senatörü Yiğit Köker'e.

Ulusu Paşayla görüşmesi için onlarca insan aracı olmuştu Demirel'e ama bir türlü gerçekleşmiyordu. Konsey tarafından devlet partisi kurmakla görevlendirilen Ulusu, Demirel'e gönderdiği mesajların sağlıklı bir biçimde ulaştırılmadığı yargısındaydı.

Başbakanlık konutunun önünde, müsteşarı Necdet Calp'la konuşan Ulusu, kapıya doğru yürüdü *"hoş geldiniz"* dedi. Calp arabasına binerek uzaklaştı. Solda bir parti kurmanın duygusallığı içinde eski bir AP'li senatöre merhaba demek aklına gelmedi Calp'ın. Onu görmemişti bile. Heyecanlıydı.

Saat 17.55'te kapıdan girince sağdaki kırmızı odada karşılıklı oturuldu. Ulusu'nun son pazarlığı başlıyordu. Demirel bunun son pazarlık olduğunu biliyordu ama...

Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile Süleyman Demirel arasındaki diyaloğun parça parça olduğunu söyleyerek söze başladı Ulusu. İlişkilerin düzeltilmesi için kendisinden başa hiç kimsenin yararlı olamayacağına inanıyordu Ulusu. Bunun için başlangıçtan beri çaba harcıyordu. Demirel'e iki kez haber göndermişti. Ancak, gelen yanıtlardan anladığı biçimiyle aracılar başarılı olamamışlardı. Bu görevi son kez Yiğit Köker aracılığı yapmak istiyordu. Yiğit Köker'in bunu başaracağına güveniyordu.

Küçük bir bloknot uzattı konuğunun önüne *"isterseniz not tutun"* dedi. Görüşmelerin ertelenmesi nedeniyle yoğurttan ağzı yanmıştı. İşi sağlama alıyordu. Siyaset yapmanın zorluklarından söz ederek konuya girdi. Emekli edilmeseydi, önce Deniz Kuvvetleri Komutanı sonra da Konsey üyesi olacaktı. Siyaset insanı bir yerden alıp bir yere savuruyordu. Konsey üyesi bir oramiral olacaktı ama o şimdi amiralim, paşam Başbakan olmuştu. Paşam diyenlere kızıyor amiralim diyenleri seviyordu. Başbakanım denmesine alışamadı. Başbakanım sözcüğünü duyunca "başbakan geldi.." diye heyecanladığı bile oluyordu. Amiral tam 60 yaşındaydı ve devlet görevi tam 5 yıl sonra bitecekti.

"Beni Sayın Demirel Hükümeti, Vatikan büyükelçiliğine gönderdi" dedi. Darbeden önce diplomatlığın tadını almıştı. Ve içten bir özlemini dile getirdi.

"Başbakanlık görevim bitince, bana kalsa, Vatikan'a dönmek isterim,

ya da başka bir boş merkeze; örneğin Tokyo'ya."

Başbakan Bülend Ulusu devlete bir kaç yıl daha büyükelçi olarak "hizmet etmek" istiyordu. Elimde olsa böyle düzenlerdi yaşamını, ama elimde değildi.

"Mutlaka bir siyasi parti kurması için kendisine ısrar ediliyordu. Bu öneri yalnızca, 12 Eylül yönetiminden gelmiyordu. AP çevrelerinden ve AP içinden çıkan bazı arkadaşlarımız da benzer görüşteydiler. İşi, çok ileri götürenler bile vardı. Yeni politik yaşamda Demirel ve grubunun saf dışı bırakılması isteniyordu. Ama onların söylediklerine itibar edilmiyordu".

Demirel'le görüşme arzusunu sürdürdüğünü, kendisini *"başbakanlık konutunda"* görüşmeye *"ikna etmesini"* istedi. *"Bu nasıl olacak?"* diye sordu Köker. *"10 yılı aşkın bir süre buraya başbakan olarak gelmiş bir kimse konuta görüşmeci olarak nasıl gelebilirdi"* Örneğin *"Siz Başbakan kimliğinizle Sayın Demirel'in Güniz Sokaktaki evine gidebilir miydiniz?"*

Birkaç gün önce CIA başkanını havaalanında karşılayan bir başbakan olsa da koltuğundan indirdiği eski başbakan Demirel'in evine gidemezdi o..

Ulusu Paşa *"gece gelir kimse görmez"* diye üsteledi. Konutu askerler koruyordu, polisler de bir gecelik uzaklaştırılırdı..

Yiğit Köker kaldığı yerden yeniden anlatmaya başladı. Görüşme Demirel tarafından kabul edilirse *"ancak tarafsız bir sahada.."* gerçekleştirilebilirdi.

"Sizin evinizde ya da İhsan Sabri Beyin evinde görüşebilirim" dedi Bülend Ulusu. *"Aynen ileteceğini"* söyledi Yiğit Köker.

Al aşağı edilen hükümeti kuran bir siyasi partinin yöneticisi ile konuşuyordu Ulusu. Hazır olanak varken nabız yoklama kalktı. Sözü uzatmadan, açık ve net bir biçimde sordu:

"Mesela siz benim kuracağım bir partiye destek olur musun Sayın Köker?

- Bugünkü koşullarda zatıâlinizin kuracağı bir partiye destek olmamız mümkün değildir. Ama bu benim kişisel düşüncemdir. Sayın Demirel'e iletirim.

- Biliyorum, bize kırgın ve belki de dargınsınız.

- Biz böyle bir kırgınlık ve dargınlık içinde değiliz.

- Hayır, hayır. Siyasi yasaklar dolayısıyla bize kırgınsınız. Ama Sayın Demirel'le bir mutabakat gerçekleştirilebilirse; siyasi yasakların kaldırılacağı hususunu bir vesile ile dile getirebilirim.

-Şahıslarımızla ilgili hiçbir pazarlığı kabul etmediğimizi arz etmek durumundayım."

Siyaset borsasının en sıkı pazarlığı gerçekleşiyordu. En önemli mesaj, en güvenilir aracıya anlatılmıştı. Siyasal tabandan yoksun Eylül İmparatorluğu dün koyduğu yasağı bugün kaldıracak kadar çaresizdi.

Başbakanla eski başbakanın aracısı sohbeti derinleştirdiler. 24 Ocak kararlarından, Fatsa'nın vali yapılan eski kaymakamlarına kadar daha birçok konuda görüş alışverişinde bulunuldu.

Saat, tam 19.55'te Başbakanlık konutunu Cumhurbaşkanlığı'na bağlayan telefon çalıyordu. Telefonun bir ucundan *"Sayın Cumhurbakanım konuşmamız henüz bitmedi. Biter bitmez arzı malumat etmek üzere köşke geleceğim efendim.."* dedi Ulusu.

Köşkte görüşmenin değerlendirilmenin yapıldığı saatlerde, Zonguldak, Kozlu'da kömür ocakları gazaba geliyor, 102 maden işçisini yutuyordu.

Kozlu'daki kükreme sanki siyasal ortamı da etkilemişti..

"Bizi kızdırmasınlar.." diye Evren de kükredi. "Üçüncü yumruğu da vururuz" dedi.

Bahardan yaza geçiliyordu ki, üçüncü yumruk geldi: Büyük Türkiye Partisi'ni kapatılıp yöneticilerini Zincirbozan askeri kampına gönderdiler.

Son görüşme, ilk yumuşama ve sonrası olaylar böyle gelişti. Pazarlıklar sonuç vermemiş Demirel ve arkadaşları kurulacak devlet partisi yanına çekilememişti. Sıra gözdağı vermeye geldi.

AP Başbakanlık Divanı üyeleri Çanakkale'de *"ikamete mecbur"* tutuluyorlardı.

Politikanın inceliklerini her geçen gün daha iyi öğrenen Konsey Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa'nın *"olmaz"* dediği *"bunların yanına bazı CHP'lilerin de eklenmesi gerektiği"* konusunda ısrarlı olduğu, konuşuluyordu.

9 AP'den, 7 CHP'den toplam 16 kişi üzerinde karar kılındı. 193 kişilik

bir liste üzerinde çalışıp, sayı 16'ya indirilmişti. Alınan akıl dışı önlemlerle, getirilen utança verici kısıtlamalarla, dayatılan ahlak dışı korkutmalarla 1983 baharı kara kışa döndürülecekti.[201]

Siyasi yelpazenin sağı, tarihinde belki ilk kez böylesine sahipsiz ve böylesine çözümsüzdü.

İktidar görevi Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne verilmiş, işler arapsaçına dönmüştü.

Başbakan Ulusu'ya kök söktüren Demirel, kapatıldığı askeri kampta da boş durmayacak ve yeni parti kurma girişimini başlatacaktı. Yeni partilerden solda SODEP gibi sağda DYP'nin de seçime girmesi engellenecekti.

Yelpazenin sağı hüzün içindeydi. "*Demirel bu kadar inat etmese olmaz mı?*" sesleri yükselmeye başlıyordu. Sağdaki mirastan, demokrasiyi öldürenler elbette pay alacaktı. Ölüm hak, miras helaldi. En büyük paya Eylül İmparatorluğu'nun göz dikmesiydi tartışmanın temel nedeni.

Süleyman Demirel, Bülend Ulusu, Turgut Sunalp, Turgut Özal arasında dolaşan ulaklar sağdaki dağınıklık temasını işliyorlardı. Onlar böyle giderse, sol yeniden iktidar olabilirdi. 1973 ve 1977 seçimleri unutulmamalı, herkes aklını başına toplamalıydı. 12 Eylül niye yapılmıştı?

Sağ kanattaki boşluğun doldurulması görevine gönüllü katılanların sayısı her geçen gün artıyordu.

---

[201] Eski siyasetçileri uyaran Evren "siyasi parti kuruluşları tehlikeli gidiş içinde.Yasaklar unutuluyor. Sıkıyönetim komutanları gerekeni yapacak"dedi.(8 Mayıs); Milliyetçi Demokrasi Partisi kuruldu.(16 Mayıs); Büyük Türkiye Partisi –BTP-, Anavatan Partisi –ANAP , Halkçı Parti –HP- kuruldu.(21 Mayıs); Kapatılan AP ve CHP'den 16 siyaset adamı Zincirbozan askeri kampına gönderildi.(31 Mayıs); Evren "gerekirse seçimleri erteleriz" dedi. Büyük Türkiye Partisi kapatıldı (1 Haziran); SODEP kuruldu. (6 Haziran); ANAP ve HP'den 7'şer kurucu üye veto edildi.(7 Haziran); Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasası kabul edildi.(16 Haziran); DYP kuruldu. SODEP'ten Prof. Erdal İnönü ve 20 kurucu üye veto edildi.(23 Haziran); DYP'nin 34 kurucu üyesinden 30'u veto edildi.(7 Temmuz); RP kuruldu (19 Tem); MGK 30 kurucusu veton edilen siyasi partilerin seçimlere katılamayacağına karar verdi. (26 Temmuz); Örgütlenme koşullarını gerçekleştiren SODEP ve DYP'nin seçimlere katılamayacağı açıklandı. (24 Ağustos); Valilere gazete, dergi kapatmak, matbaa dahil haberleşme araçlarına el koymak yetkisi veren basın yasası değişikliği kabul edildi. (30 Ağustos); MGK üyesi oramiral Nejat Tümer'in önerisiyle 6 Kasım seçimlerine giremeyen siyasi partilerin yapılacak ilk genel seçimlere de girmesini yasaklayacak çalışma başlatıldı.(6 Eylül); Zincirbozan askeri kampında tutulan 16 eski siyasi serbest bırakıldı.(30 Eylül)

Suları sessizce yara yara bir amiral daha çıktı ortaya. Danışma Meclisi üyeliğini burun farkıya kaçıran Deniz Kuvvetleri eski komutanı, Cumhurbaşkanlığı kontenjan Senatörü Oramiral Hilmi Fırat, politika kıyısına yapılacak çıkartmada, bir köprü başı tutarak ön almak istiyordu. Amiral Fırat'a göre *"sağı birleştirmek başka, sağda parti kurmak isteyenleri bir araya getirmek başka bir işti"*. Canla başla uğraşıyor, Çankaya'ya her çıkışında *"Cumhurbaşkanı Evren Paşa onu kucaklayarak"* karşılıyordu.

Pruvasını Çankaya fenerine döndüren kurt denizci, Ankara'daki grupları bir araya getirmeyi başarıyor ama, İstanbul ve İzmir'e gücü yetmiyordu. Nuh deyip peygamber demeyen sağın Faruk Ilgaz, Naim Talu, Ali Doğan Ünlü, Nazlı Ilıcak, Orhan Aldıkaçtı, Ünal Yaltırık, Suat Erez, Orhan Morgil gibi *"siyaset tacirleri.."* bu usta kaptanın değerini anlamıyorlardı.

Gemi batıyordu, kaptan aranıyordu. Dümene geçmesine çok az kalan kaptanın da eli ayağı birbirine dolaşmıştı. *"Yükün sahibiyle"* anlaşamıyordu.

Oramiral Ulusu batan geminin dümenine geçemeyişini şöyle anlatacaktı daha sonra:

"Eğer seçimi kazanırsak ben başbakanlığı üzerime alayım diyordum. İktidara gelen bir partinin işleri de, tıpkı askerlikte olduğu gibi kurmay başkanlığı ile yürütülür. Bu nitelikte bir insanın görev üstlenmesine önem veriyordum. Ne yazık ki, benim olmadığım ya da meşgul olamadığım zaman partinin işlerin çekip ç evirecek bir insan bulma olanağı bulamadım."

Bulamazdı. Bulamazdı çünkü, Demirel'in aracıları Ulusu Paşa'nın aklını çoktan karıştırmışlardı. Demirel Ulusu'nun siyasete atılma isteğine " *böyle bir teşebbüste ısrarlıysa, bütün sıfatlarından sıyrılarak ortaya çıkmasını tavsiye ederim"* yaklaşımıyla set çekiyordu.

Herkesin Geleceği

Eylül İmparatorluğu'nun siyasi şefleri siyasi yelpazenin solunda yaşanan yenilgiden büyük haz duyuyorlardı.

Solda tek parti kurmaktan yana 6 grup birlikte hareket ediyordu. Bir

de *"Bu aşmada partileşme görüşüne karşı çıkan"* eski lider Bülent Ecevit vardı. Solda bir parti kurma görevi ise Başbakanlık Müsteşarı ve İsmet İnönü'nün özel kalem müdürü Necdet Calp'a verilmişti. Bu görevin Calp'ten önce "oğulların.." olduğunu düşünenler Prof. Erdal İnönü'yü politikaya razı edebilmek için üstün çaba harcıyordu. *"Demokrasiye geçiş için görev almaktan"* kaçınmayacağını söyleyen Prof. İnönü ve arkadaşları, SODEP'i kuracaklardı ama, veto tırpanından kurtulup seçim sandığına ulaşamayacaklardı.

Tarihin en büyük yenilgisini yaşayan Türkiye solu için legal olan tek kapı, kurulan ve kurulmakta olan iki sosyal demokrat partiden birisiydi. Solda siyaset, ilginç olaylar dizisiyle daha başladığı günlerde erimeye başlamıştı bile.

CHP'nin eski il ve belediye başkanlarının ayrı ayrı ve büyük bir özveri ile sürdürdükleri *"tabandan tavana doğru örgütlenme"* görüşü, büyük bir sevecenlikle karşılanıyordu. *"Sosyal Demokrat Güç"* adı altında birleşmiş, solda ilk birlik sağlanmıştı.

"Sosyal demokrasi ilkelerini yaşam biçimi kabul etmiş ama, bu ilkeleri yaşatmak için demokrasinin temel kuralı olan demokratik uzlaşmaya inanmış arkadaşlarla birlikte çalışıyoruz" diye gazete bürolarına ulaşan ilk açıklama yürekleri serinletiyordu.

Soldaki tekseslilik çok kısa sürecekti. Anayasanın siyaset yasağı kapsamına girmeyen *"deneyimli ağabeyler"* son seçimleri yitirdiklerinden bu yana *"sanki parti kursak"* diye bekliyor gibiydi. Eski genel sekreter ve grup başkanlarından oluşan deneyimli ağabeyler *"Sosyal Demokrat Hareket Ankara Eşgüdüm Komitesi"* olarak durmadan açıklama yapmaya başladılar.

"Bu taban geçmişte kendisini yönetmiş ve her türlü erdem sınavından yüzünün akıyla çıkmış deneyimli ağabeyleri olarak gördüğü bizlere, 'Bizi tek ve güçlü örgüt olarak toplayın, geçmişte getirildiğiniz yüksek mevkiler nedeniyle bize olan minnet borcunuzu bu yoldan ödeyin' diye seslendiği için bu hizmete soyunuyorlardı.

"İlkeler çevresinde bütünleşme hareketinin" öncüsü TRT eski Genel Müdürü İsmail Cem'di. CHP eski Gençlik Kolları Başkanı Dr. Çağlar

Kırçak, partileşme sürecinin çekiciliğine kapılmış, sürükleniyordu. Türk-İş eski Genel Başkanı Halil Tunç'un sesi, *"Sosyal demokrat partilerin tapusu dünyanın her yerinde işçilere aittir"* diyerek dünyayı yeniden keşfedecekti. CHP eski lideri Bülent Ecevit solda partileşmeyi seçim sonuna bırakmayı savunanların başını çekecekti.

Soldaki ilk çatışma İnönü'nün vetosundan sonra genel başkanlığı üstlenen Cezmi Kartay'ın eleştirisi ile başlatılıyordu. Yeni bir parti kurulmasını yadırgamadığını söyleyen Kartay *"Herkesin geleceği biraz da geçmişinde yazılıdır"* diye bitmeyecek bir kavgayı başlatıyordu.

Herkesin yanıt aradığı bir soru vardı 1983 sonbaharında Türkiye'de: Kısa ve orta vadede sosyal demokrat hareketin öncü partisi kim olacaktı? Solda tek başına koşturulduğu yarışta, beklenmedik bir başarı kazanan HP mi, yoksa parlamento dışında örgütü SODEP mi?

Bu sorunun yanıtlanması hiç de önemli değildi, üstelik gereği de yoktu. Eylül İmparatorluğu Türkiye solunu *"ehil ellere"* teslim etmişti, gözü arkada kalmazdı. Türkiye solunu parlamentoda temsil eden devlet memuru olan Necdet Calp'ın söyledikleri *"ehliyetinin"* kanıtıydı.

Eylül İmparatorluğu'nun güçlü elleri ile oluşturulan bu geri düzeni *"Yeni Demokrasi"* olarak yeğleyenlerin başında HP Genel Başkanı geliyordu. Çankaya'dan kendisine muhalefet görevi verildiğini seçime girmeden önce söyleyen sosyal demokrat liderin görevi, daha ilk günden beri imparatorluğun *"sürpriz"* partisi ANAP iktidarını desteklemek olacaktı.

"-Özal'a tanıdığınız hoşgörü daha ne kadar sürecek?

- Uygar ölçüler içinde muhalefet yapıyoruz.

- Uygar bir siyasal ortam var mı ki?

- 1980 öncesi de yoktu. Meclislerde muhalefet dediğiniz şey, kavga, dövüş ve küfürdü.

- O mecliste oyları ile hükümet düşüren bir muhalefet vardı, haksızlık etmeyin.

- Şimdi iki muhalefet partisini üst üste koysanız, mümkün değil bu.

- Muhalefeti niçin parlamento ile sınırlıyorsunuz, iktidarı etkilemenin başka yolları yok mu?

- Var ama, bunları gerçekleştirmek için ülkenin şartlarının normal ol-

ması gerek. Bir miting için bile sıkıyönetim izni gerekiyor.

- Sizi dinleyen, Türkiye'de siyasetin yasak olduğunu söyleyebilir rahatlıkla?

- Normal şartlarda yapılabilecekleri istiyorsunuz bizden. Türkiye'de yeni demokrasiye geçiş dönemindeyiz.

- Demokrasiye geçiş sürecinin sizce en önemli sorunu ne?

- Geçişin başka bir müdahale ile engellenmemesidir.

- Geçiş süreci yaşanırken, demokrasinin temel kurallarından vazgeçme gibi bir sorun mu var?

- Demokratik haklarımızdan zaten vazgeçmişiz, almışlar elimizden...

- Geçiş süreci uzun olacak mı diyorsunuz?

- Söylediğiniz anlamda bugünden yarına bir geçişi sağlamak mümkün değil. Bu, böyle müdahalelerin tabiatına aykırıdır.

- Özveri mi gerekli yani?

- Bu geçiş süreci normaldir, prestijlerini düşünmek zorundayız. Ülkeyi demokrasiye dönemez hale getirip getirmemek sorunudur bu.

- Ekonomik sorunlar geçiş sürecini etkiler mi?

- Bize göre en önemli sorun bu.

- Ekonomik sorunlar sürerse, yeni demokrasiniz de tehlikeye girer mi?

- Demokrasiye bir engelleme geldiği zaman, ekonomik koşullar şöyle olmuş, böyle olmuş ne yazar.

- Muhalefet politikanızın, başka yerlerden programlandığı izlenimini veriyorsunuz?

- Hem haklı, hem de haksız olabilirsiniz. Bu eleştirileri yaparken içinde bulunduğumuz şartları gözden uzak tutmamak gerek. Bizim ne kadar ileri gidebileceğimiz ve nerede duracağımız belli.

- Gözettiğiniz dengeler mi var?

- Evet, arkadaşlarımız zaman zaman sizin gibi düşünerek ileri gidiyorlar, ama bir denge gözetmenin zorunlu olduğunu daha sonra anlıyorlar.

- Demokrasilerde, parlamento içi ve dışı muhalefet ve iktidarlar dışında bir denge olduğunu sanmıyorum. Sizin denge dediğiniz şeyde başka güçler mi var?

- Siz politik bir muhabir olarak başka güçleri bilmiyorsanız, benim burada söylememin bir anlamı kalmaz. Ama biliyor da bana söyletmek istiyornanız, bu da iyi bir gazetecilik olmaz.

- Bir propaganda konuşmanız nedeniyle sıkıyönetim komutanlığında ifadeniz alındı mı?

- Bir milletvekili olarak ifade vermedim.

- İfade verdiniz mi peki?

- *Bir milletvekili olarak hayır, doğru değil.*"[202]

Yeni siyasal ortamın en solundaki lideri, Eylül İmparatorluğu'nun seçimini doğruluyordu. Seçimlerde umulanın üstünde varlık gösteren bir lider, tabanından daha çok Eylül İmparatorluğu'na bağlıydı.

Müktedir Komutan

"*En büyük parti bizim parti..*" diye diye insanları kendine aylarca güldüren Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı emekli Orgeneral Turgut Sunalp "*dedenin sınıf arkadaşı turşu Turgut amca..*" imparatorluğun istediği enerjiyi gösteremeyecekti.

İktidara mahkûmluktan kurtulup, muhalefete hüküm giyen Turgut Paşa, sergilediği siyasal söylemle imparatorluk katında ciddi sorunlar yaratmış bir liderdi.

Türkiye sağının teslim edilmek istendiği Turgut Paşa, kendi deyişi ile "*otoriter*" bir insan değildi ama "Silahlı Kuvvetlerde "*muktedir bir komutan*" olarak tanınıyordu. .

"- *Askeri darbeden sonra seçim yapılıyor ama, adayları generaller seçiyorlar. Ordunun adayı da sizsiniz. Bu seçim gerçek bir seçim oluyor mu, şimdi?*

- *Gayet tabii bir seçim bu ve ben artık general değil, bir sivilim.*

- *Ordunun adayısınız ama?*

- *Ben öyle görmüyorum.*

- *Milliyetçi Demokrasi Partisi'ni kurma fikrini size kim verdi?*

- *Benim fikrim değildi, ama kimse de emir vermiş değil. Beni sıradan bir asker olarak görmeyin lütfen.*

---

[202] Erbil Tuşalp, Cumhuriyet, Ocak 1984

- Görmüyorsunuz ama, ordunun adayısınız. General arkadaşlarınız yüzlerce adayı veto ediyorlar?

- Veto bütün demokrasilerde vardır, Birleşmiş Milletler'de bile var.

- Seçilip başbakan olursanız hangi sorunlara öncelik vereceksiniz?

- İlk önemli sorun, huzur ve düzenin sürdürülmesidir.

- Ordudaki arkadaşlarınız bu sorunu çözmediler mi?

- Evet ama bu sürmeli, eski kaos günlerine bir daha dönmemeliyiz.

- Huzur ve güveni binlerce insanı cezaevlerine doldurarak sağlamanız eleştiriliyor, ceza evleriniz siyasi mahkûm dolu?

- Türkiye'de siyasi suçlu yok.

- Ne dediniz?

- Teröristlerle siyasi suçluları karıştırmayın lütfen.

- Ekonomiyi nasıl düzene sokacaksınız?

- Karma ekonomiyi hedef alıyoruz.

- Türkiye'ye kimse yatırım yapmıyor; yaşam standardını düşünürseniz yeni huzursuzluklar olur mu?

- Meydan okumalara karşı, devlet ve hükümet yeterli güce sahip olacaktır. 12 Eylül felsefesine dayanan yeni bir Türkiye yaratacağız. 12 Eylül, şerefli ve alnı açık insanlar tarafından yapıldı.

- Darbe yaptılar ama?

- Ülkesini sevenler yaptı. Cumhurbaşkanımıza bakın, daha iyisini bulamazsınız.

- 12 Eylül felsefesi dediniz: askerin felsefesi çok basit ve yerine getirilmesi gereken emirlerden oluşur. Ülkeyi de böyle mi yöneteceksiniz?

- Türkiye'nin Atasının, Atatürk'ün unutulan değerlerine dönüyoruz.

- Muhalefetiniz çok yumuşak, Özal'ı destekliyor gibisiniz?

- Sesimiz duyulmuyor. Muhalefet yapmaktan ne anlıyorsunuz, anlamıyorum. Meclisi topa, tüfeğe mi tutalım istiyorsunuz.

- Halkın feryat ettiğini söylüyorsunuz ama, çözümü yok mu?

- Düzeni değiştirmekte değil çözüm, geliştirmek gerek.

- Parlamento dışındaki partiler yerel seçimlerde başarılı olurlarsa, bir seçim gerekmez mi?

- Onlar başarılı olurlarsa, parlamento içindeki partiler olmayacak mı yani?

- Oy oranları artarsa, sizin durumunuz ne olacak?

- Sık sık seçime gidilecek olursa, bu millet mütemadiyen siyasetle uğraşacak, işi ile uğraşamayacak.

- Muhalefet göreviniz her durumda sürecek yani?

- Muhalefet mecliste yapılır. Dışarıdaki partiler, aydınlar, gazetecilerin yaptıkları eleştiridir.

- Sendikalarıyla, dernekleriyle parlamento dışı muhalefeti kabul etmiyor musunuz?

- Hayır, onlar ancak eleştiri yapabilirler.

- Partiniz çok büyüktü, küçüldü?

- 4 milyon oy az değil. Halk Turgut Özal'ı seçtiği için pişmandır. Gidin sorun, keşke Sunalp Paşa'ya oy verseydim diyorlar.

- Partinizin bu duruma gelmesi, otoriter yapınızdan kaynaklanıyor olmasın?

- *Ben otoriter değilim. Silahlı Kuvvetler'in muktedir bir komutanıyım.*"[203]

Hoş Geldiniz Paşam

Her askeri darbeden sonra yüksek rütbeli bir askerin arkasına sığınarak politika yapmak neredeyse gelenek olmuştu.

Büyükelçilik görevini bitirerek özel bir uçakla önce New York'a oradan da Zürich'e getirilen Türkiye'nin Kanada'daki temsilcisi büyükelçi Turgut Sunalp Paşa'nın ülkesine ayak bastığı ilk gündü. İstanbul'da ilk kez telefonu çalıyordu.

Partileşme sürecinin kuramsal olarak başlatıldığı bir dönemdi. Siyasetin şöyle ya da böyle nasıl olsa başlayacağını bilenler kapıyı ilk tıktıklayan olmak istiyorlardı.

"- *Hoş geldiniz paşam.*

- *Hoş bulduk, nasılsınız, Süleyman Bey nasıl?*

- *İyi olmaya çalışıyoruz, beyfendi istanbul'da Tuzla'da.*

- *Selamlarımı iletiniz, ilk fırsatta kendisini ziyaret edeceğim.*

- *İletirim paşam.*"

Bu konuşma, iktidara mahkûmluktan, muhalefete hükümlü olan MDP

[203] Erbil Tuşalp, Cumhuriyet, 18 Ocak 1984

Genel Başkanı Turgut Sunalp ile AP'li bir senatör arasında geçiyordu.

Kapıyı ilk çalan onlar olmuştu ama, yazgısı Turgut Paşa'yı başka yerlere sürükleyecekti. Turgut Paşa olacaklardan habersiz Tuzla'ya doğru yola çıktı.

Turgut Sunalp ve eşi, hiç zaman yitirmeden, Süleyman Demirel ve eşini ziyaret ediyordu. Marmara'nın mavisi bir başka görünüyordu Tuzla'dan.

Kendisi ile ilgili hesaplardan habersiz yurt özlemini gideriyordu Turgut Paşa. Bir süre sonra telefonunun bir kez daha çalacağını bilemezdi. Eylül İmparatorluğu tarafından *"bir iktidara partisi kurmakla görevlendirileceğinden"* habersizdi. Siyaseti dinliyor, denizi izliyordu.

Yurdunu çok özlediğinden mi, yoksa konuların ağırlığından mı,bilinmiyordu ama, Turgut Paşa hiç konuşmuyordu. Silahlı Kuvvetler'in muktedir komutanı, kapanın elinde kalacağını sanki biliyor gibiydi.

Turgut Sunalp ve eşi Tuzla'dan İstanbul'a dönerlerken Gümüşpala'lı yılları düşünüyorlardı. Gümüşpala Paşa, Demokrat Parti'nin hazin sonundan yararlanamamış, sağdaki boşluğu dolduramamıştı.

Bir boşluk yakalayıp siyasete atılmak isteyen ara dönem fırsatçısı salt o değildi. Bu işin profesyonellerinin kapı kapı dolaştığı günlerden geçiliyordu.

Örneğin o yüzkarası 1982 Anayasası'nın mimarı Prof. Orhan Aldıkaçtı, bir sabah, herkesin *"uyku sersemliğine"* bağladığı bir nedenle, siyasete atılmak için Danışma Meclisi üyeliğinden istifa etti.

Anayasa Komisyonu ile Güniz Sokak arasında gidip gelmekten yorgun düşen emekli Orgeneral Tevfik Fikret Alpaslan, Aldıkaçtı'nın istifasını haklı bulanlardandı. Tevfik Paşa *"Hoca kendisine reva görülen muameleye tahammül edemedi"* diyordu. Büyük Türkiye Partisi'nin, orman yasalarını aratır bir anlayışla kapatılmasından sonra *"sağa sivil lider"* arayışında bulunanlara Aldıkaçtı'nın başkanlığında kurulacak bir partinin *"kâr oranı yüksek"* bir alışveriş olacağını söylüyordu.

Mehmet Yazar, Avni Şahin, Prof. Şener Akyol, Aldıkaçtı'nın liderliğini içlerine sindirmişlerdi.

Anayasa, Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası gibi temel yasalara damgasını vuran ünlü anayasa hocası, koltuğunun altına yerleştirdiği dosyaları ile

Marmaris'e partisinin tüzüğünü hazırlamaya gidiyordu.

Siyasal tarihimizin ünlü isimleri arasına bileğinin gücü ile giren Prof. Aldıkaçtı yumuşak başlı bir insandı aslında. Gel denince gelir, git denince giderdi. Yaşamı gelgitler arasında kavga vermekle geçmişti.

Anayasa Komisyonu Başkanı Marmaris'te günlerce boşuna bekleyecekti. Böyle bir beyinden ancak çok büyük bir yanlışı nedeniyle vazgeçebilirdi.

Prof. Aldıkaçtı, Danışma Meclisi Üyesi eski Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı Paşa'nın *"Yasama yetkisinin tümü ile Milli Güvenlik Konseyi'ne devredilip Danışma Meclisi'nin tatil edilmesine ilişkin önerisine"* fetva vermişti.

Bugün Danışma Meclisi'ni satan, yarın partiyi de, daha da kötümser bir yorumla, Eylül İmparatorluğu'nu da satardı.

Haziran ayının ilk günlerinde bir araya gelen Danışma Meclisi üyeleri Başkan Vefik Kitapçıgil'in deyişi ile *"özel ve gizli bir toplantı"* yapıyorlardı. Danışma Meclisi'nin kapatılıp, tüm yetkilerin Milli Güvenik Konseyi'ne devredilmesi gibi *"masum bir girişimin basına sızdırılmasını ihanet"* olarak niteleyecekti.

"İhanet" bir kez daha ayağa düşürülmüştü, ülke öteden beri bir baştan bir başa ihanet kokuyordu..

Son çırpınışlar fayda vermeyecekti. Danışma Meclisi de su almış, batıyordu.. Bir üyenin, can simidi gibi önerisine bile gülünüp geçiliyordu artık. *"Yapılacak ilk milletvekilliği genel seçimlerinde siyasi partilerin, Danışma Meclisi üyelerinin istemeleri durumunda, temsil etmekte oldukları illerin aday listelerinin ilk sıralarında kontenjan adayı gösterilmeleri"* için verilen önerge kahkahalarla karşılandı.[204]

Bir *"çamur ve çirkef deryası.."* olarak niteledikleri siyaset daha başlamadan büyük yaralar alacaktı..

Boşluk Dolduranlar

Sağdaki boşluk tartışması sürüyordu. Yeni Doğuş'tan Doğru Yol'a, Bayrak'tan Yeni Düzen'e, Milli Ekonomi'den Liberal Ekonomi Partisi'ne,

[204] DM üyesi Nuri Özgöker'in önerisinde MGK'ce doğrudan seçilen kontenjan üyelerinin Ankara, İstanbul, İzmir, Konya ve Adana illerinin ilk sıralarında yer almaları da istendi.

Fazilet Partisi'ne kadar bir düzineye yakın parti oluşumundan söz ediliyordu. Ama yine de sağın boşluğu bir türlü doldurulamıyordu.

Doğru Yol Partisi'nin kuruluş haberi, radyonun 13.00 bülteninde verilirken gazete bürolarının telefonları birbiri peşi sıra çalıyordu.

"Partiyi biz kuracaktık ama Yeni Doğuş Partisin'den ayrılanlar kurmuş, biz de Milli Ekonomi Partisi'ni kuruyoruz.."

Adını sanını bilen yoktu ama Mustafa Ateş'in yüreğinde parti lideri olma ateşi yanıyordu. Partiyi kuracak ve sağdaki boşluğu ortadan kaldıracaktı.

Boşluğun doldurulması heyecanı bulaşıcı bir hastalık gibiydi. Herkes tarihi sorumluluğun getireceği, parlak bir gelecek için uğraş veriyordu.[205]

Demirel bir elinde kâğıt, bir elinde kalem davaya ihanet edenlerin adlarını çizdiriyordu Güniz Sokakta.

Gönlü boşluk doldurmaktan yana olanların tümü, Başbakan Bülend Ulusu'dan vazgeçemiyorlardı. MDP'nin kuruluşunu gerçekleştiremediği için Turgut Sunalp'ı siyasi yaşama hediye eden Ulusu'nun da tam vazgeçmişliği yoktu.

1977 genel seçimlerinde oyların yüzde 36,9'unu alan AP potansiyeline Anayasa referandumunun yüzde 91'lik gücünü eklemek için ince hesaplar yapanların başında yer alıyordu Ulusu Paşa . Siyasetin *"S' sini.."* ağza almanın yürek istediği günlerde, yasakla yasaksız herkesle görüşüp konuşuyordu.

Parti kurmayı başaramayan Ulusu'nun, siyasete atılacağı haberi, en çok devlet partisinin başına atanan Turgut Sunalp'ı üzmüştü. *"Başbakanın avukatı değilim, asla da olmayacağım"* gibi huysuzluklar yapıyor, ama Eylül İmparatorluğu'na gücü yetmiyordu.

Ulusu ile uzun ikili görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, kırmızı gör-

[205] Prof. Bedri Gürsoy, Ünal Yalturk, Doç. Dr. Orhan Morgil, Mesut Erez, Prof. Orhan Oğuz, Orhan Erçelik, Prof. Fahir Armaoğlu, Ergun Göze, Mehmet Atagün, Arif Atalay, İsmail Beyoğlu, Mustafa Akan, Ali İhsan Çelikkan, Güner Sarısözen, Halit Zarbun, Nushet Bakır, İlhan Sözgen, Ahmet Yılmaz, Haşim Bingöl, Aydın Sönmez, Mustafa Cesur, Zeyyad Kocamemi, İlhan Önal, Ayhan Karaoğlu, Birten Gökyay, Naci Çerezci, Ahmet Yılmaz, Ahmet Hamdi Tan, Nevzat Yalçıntaş, Alaaddin Çerçel, Emin Paksüt.

se saldıracak boğa gibi burnundan soluyordu Turgut Sunalp:

"- *Başbakanla ikinci görüşmenizin içeriği ne olacak?*

- *İçerik nedir?*

- *Kapsamı efendim, görüşmenin kapsamı?*

- *Kapsam nedir?*"

Eylül İmparatorluğu'nun zirvesi Ulusu Paşa'yı "*MDP'nin yapacağı iktidar taarruzunun güçlü ihtiyatı olmaya..*" ikna edilmişti. "*Turgut'un ne zaman, ne yapacağı belli olmazdı*" çünkü.

"*Faşizm, komünizm kadar tehlikeli değildir..*"[206] diyen Turgut Paşa'nın lideri olduğu bir partide siyaset yapmak sanıldığı kadar kolay değildi.

Ulusu için çok şey söyleniyordu "*MDP'li mi, MDP ile mi..*"sorusu yanıtsızdı. "*MDP'li de değil, MDP'siz de..*" yargısı yalandı.

MDP kurmaylarının yüzünden düşen bin parçaydı.

Genel Sekreter Kasaroğlu'na soruyorlardı "Sen kimin TRT genel müdürüsün?" diye.

Anadolu Ajansı eski Genel Müdürü Atilla Onuk'a soruyorlardı "*Kolundaki saati kimden aldın?*" diye.

Ahmet İhsa Kırımlı'ya soruyorlardı "*Sunalp Paşa'yı madem Gürler olayından beri tanıyordun da bizi niye getirdin bu partiye?*"

Demirel'in eli MDP'ye uzanıyor ve parti fokurdamaya başlıyordu. Parti'nin temelini oluşturan eski AP'liler ikiye ayrılmıştı. Bir kısmı Turgut Paşa'nın daha çok konuşmasını istiyor, bir kısmı seçime kadar konuşmaması için formül arıyorlardı.

Demirel erken öten horozun başını koparmıştı.Evren seçimlere iki gün kala kendi elleriyle tarihe gömecekti partisini...

ANAP'ı kuran Turgut Özal'ın "*hükümeti ve konseyi yok saydığını*" söyleyecekti. Evren Paşa'ya göre Özal "*daha iktidara gelmeden şimdiden hilafı hakikat beyanda..*" bulunuyor yani yalan söylüyordu. Kendi yalanlarını unutmak bir yana bir de kime oy verilmesi gerektiğini gösteriyordu. Öyle ya halk onun için karşısında "içtima eden.." bir kalabalıktı. O ne derse onlar aynen yapardı.

"*Eğer Milli Güvenlik Konseyi'nin üç senelik icraatından memnunsanız,*

[206] 29 Ekim 1983

Konsey icraatını devam ettirecek olan bir yönetimi iş başına getireceğinize inanıyorum"

Müdahele Ettiğimiz Anlaşılmasın

Halka yüzyıldır alışkın olmadığı partisiz bir siyasal yaşamı öngören Eylül İmparatorluğu, demokrasiye geçiş döneminin başlangıcında yola çıkan15 siyasi partiden üçünün çıkış noktasına gelmesini uygun buluyordu. Siyasete atılmak için başvuran kurucu üyelerin imparatorluğun veto çarklarında eritilmişti. Yeni kurulan partilerin 750 kurucu üyesinden 435'inin üzeri çizilecekti.

Kurucu üyelikten veto edilenler, milletvekili adayı olma yollarını arıyorlardı. İmparatorluğun vetolu seçim sistemi milletvekili adaylarında da işletildi. Akla gelmeyecek nedenlerle ve milletvekili olamaz yargısıyla damgalanıyordu insanlar. 1682 milletvekili adayının 672'si imparatorluğun veto damgasından kaçamayacaktı.

Veto nedenini soranların yanıt aradıkları tek soru *"partilerin bugüne dek belirlenen kimliklerinin vetolara korunup korunamadığı"* oluyordu. İmparatorluğun siyasi şefleri, parti disiplini ile devlet gücünü yer değiştirmişlerdi. Onlara göre sorunun büyütülecek yanı yoktu.

Vetolar için gerekli *"malzemenin"* toplanması buyruğunda, yeni siyaset adamlarının çok ayrıntılı bir ön denetimden geçirilmesi isteniyordu. Ordu merkezlerine giden teleks mesajında, bilgi toplama işlemlerinin *"mahalli karakollara"* kadar herkesçe yapılması isteniyordu. Mesaj emrinin son satırında, soruşturmanın gizliliğine dikkat çekilerek *"seçimlere müdahale edildiğinin anlaşılmaması"* isteniyordu.

Kars ilinden İktisatçı İlhan Aküzüm ile emekli Sağlık Memuru Kerem Güneş için toplanan bilgilerin vetoların siyasal amacını anlamak için yeterli olduğunu sanıyorum.

"İlhan Aküzüm; Kars, 1947 doğumlu, İktisatçı. Azeri asıllı olup Kars'ta bulunduğu süre zarfında Azerilik propagandası yapmış, Ankara'daki öğrencilik yıllarında münfesih MHP il teşkilatına kayıt yaptırmıştır."

"Kerem Güneş; Kars 1930 doğumlu. Emekli sağlık memuru. Kars'ta çalıştığı dönemde şahsi menfaat yanlısı bir tutum izlemiştir. Ailece aşırı sol görüşlü militanların yetiştirilmesinde rolleri vardır. Adaylığı halk arasın-

da tepkiyle karşılanmıştır."

Gerek siyasi parti kurucu üyeliğinde, gerekse milletvekili aday seçiminde işletilen veto mekanizması, Eylül İmparatorluğu'nun seçimini ortaya koyuyordu.

Solcuların yetiştirilmesinde etkin bir aileden gelen Kerem Güneş veto ediliyor, MHP'ye kayıtlı İlhan Aküzüm, 17. dönem milletvekili olarak parlamentoya geliyordu.

Söylenen ne güzel söylemişti *"düşüncesi iktidarda, kendisi zindanda bir siyasi parti görülmemiştir"* diye. [207]

Siyasal yelpazenin soluna *"müdahale"* ediliyor, sağına büyük bir *"hoşgörü"* ile bakılıyordu.

Eylül İmparatorluğu Türkeş ve arkadaşlarının faaliyetlerini de yakından izliyordu. Raporlar dosyalarda biriktiriliyordu.

Siyasal yelpazenin solundakilere acı verecek bilgiler, sağda yer alanlar için kanıt oluşturmuyordu.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'ne gelen bir yazı *"güvenilir bir kaynaktan..."* sözleri ile başlıyordu.

"MHP ve ülkücü kesimin siyasi parti kurma çalışmaları ile ilgili olarak, A.T'nin S.S'ye koordinatörlük görevi verdiği, bazı ülkücülerce desteklenen avukat M.Ö.'nün koordinatörlük görevinden S.S'nin çekilmesini istediği, S.S'nin M.Ö'ye MHP yerine kurulacak partinin genel başkanlığını teklif ettiği, M.Ö'nün kurucu heyetine kendi seçeceği kişilerin yer alacağını ve kurulacak partinin MHP'nin devamı olması isteniyorsa MHP'ye ait 500 milyon liranın ortaya çıkarılmasını istediği, tutuklu bulunan 4000 ülkücünün geleceğini güvence altına alabilecek politikanın saptanmasını beyan ettiği öğrenilmişti...

"M.Ö'nün kuracağı partinin Adana'da MHP avukatı H.B. avukat S.T ve M.H tarafından desteklendiği, Ankara'da yürütülen parti kurma çalışmalarının A.G tarafından organize edildiği, 1983 yılı Nisan ayı içerisinde Erzincan'da Y.O'nun da katıldığı toplantıda parti kurma çalışmaları için 100 milyon lira toplanmasının kararlaştırıldığı da öğrenilmişti" [208]

[207] MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davası sanıklarından Agâh Oktay Güner.

[208] Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığı'nın 6 Haziran 1983 tarihli yazısı.

Eski parti kapatılmıştı ama ortada buharlaştırılan milyonlarca lira vardı. Hoş görülüyordu. Yeni parti kurulacaktı ama milyonlarca lira toplanması gerekiyordu. Hoş görülecekti. 1983 yılında sayılanların çok daha azını yapanlar *"örgütlerini yeniden toparlama çalışması yapmakla.."* suçlanarak görülmemiş, duyulmamış acılara uğratılıyorlardı.

Eylül İmparatorluğu siyasal yelpazenin solunda yer alanların tümünü potansiyel suçlu olarak görmeye koşullanmıştı. *"Sağ duyulu..!"* davranıyor, sağın dinci ve ırkçı uçlarını görmezden geliyorlardı..

Sendika Mahkeme Her Yer

"İşveren kuruluşları yetkilileri ile sanayicilerin kabul ve taahhüt ettikleri ana kurallarla.." ilgili metni okurken, sevinçten uçuyordu.

İşçilerin sık sık kullandıkları "sınıf bilinci" sözünü duydukça tüylerinin diken diken olmasına engel olamıyordu. İşverenler de topluca hareket etme eğilimini anlatan metni onun için sevmişti.

Özel sektörün her alanına girip çıkmıştı. Her şeyleri vardı, ama birlikte hareket edemiyorlardı. 1976'da imzalanan ortak metni bu nedenle önemsiyordu. Bir başlangıç olması dileğindeydi.

Grevlerde geçen sürelere ilişkin işveren herhangi bir ödeme yapmayacaktı. İşçilerin yönetime katılma hakları tanınmayacaktı. Disiplin kurullarında çoğunluk işverenlerden oluşacaktı. İşverenin hizmet akdini fesih hakkı vardı. Akit yapma serbestliği vardı. Haftalık çalışma süresi sözleşmelerle kısaltılamayacaktı. Seyyanen ücret zammı uygulamasına son verilecekti. Kıdem tazminatının yasal şartları aşmaması sağlanacaktı. Ücretli tatil günlerinin sınırı belirlenecekti. Fazla çalışma ücretlerinde bir limit belirlenecekti. Ücret zamlarının dışında işçilerin kıdem zamları kabul edilmeyecekti. Sözleşme süreleri 2 yıldan daha az olmayacaktı.

"Bizimkiler adam oluyor.." diye geçirdi içinden; bu kurallarda birleşebilirlerse, işçilerin grev silahının geri tepmesi işten bile değildi.

Ona göre Türkiye İşverenler Konfederasyonu'nun bünyesinde bir merkezi fonun kurulup geliştirilmesi ise alınabilecek en akıllı önlemdi.. Konfederasyona bağlı işveren sendikalarının oluşturacağı bir başka fon olan grev ve lokavt fonunun geliştirilmesi ise yıllardır düşünü kurduğu

bir şeydi.[209]

Madeni Eşya İşveren Sendikası'nda, hani o ünlü MEES'te, görev alarak yönetim kurulu başkanlığına dek yükselen bu insanın, Eylül İmparatorluğu'nda ekonomiyi yönetecek bir devlet adamı olacağını kimse bilmiyordu.

Turgut Özal 12 Eylül öncesinin *"ana zorluğu sendika yöneticileriydi"* diyecek kadar işi ileri götürecekti.

Özlediği evrene kavuşmuştu:

"- İşçiler yasalardan, serbest toplu pazarlık yapamamaktan yakınıyorlar?

- Grev yapmalarına mani bir engel yok.

- Hak grevi yapılamayan bir çalışma düzeni var ama?

- Eskiden de çok kısıtlıydı. Eski rejimde de öyle kolay değildi, hak grevi yapmak.

- Birçok konuda yasal düzenlemeler yapıyorsunuz; çalışma yaşamını düzenleyen yasaları değiştirmeyi düşünüyor musunuz?

- Türkiye'nin geçirdiği deneyimlerden esinlenerek geçtiğimiz dönemde bazı ana konularda yasal düzenlemeler yapılmıştır. YÖK, Sendikalar Yasası, Toplu İş Sözleşmesi Grev Lokavt Yasası, Siyasi Partiler Yasası gibi yasalar çıkartılmıştır. Bu konulardaki yanlışlıklar Türkiye'yi 12 Eylül öncesine getirmiştir. Bu yasaları bir süre denemek gerek, öyle zırt pırt değiştirmemek lazım.

- Bu yasaların bedelini 12 Eylül öncesi ödendiğini söylüyorsunuz, şimdi ödenen bedel için söyleyeceğiniz yok mu?

- Ben bu yasalarda işçi hakları bakımından esasa yönelik bir nokta görmüyorum. Bu meseleyi işçilerin arasında yaşadım. Çok önemli bir dönemde, o zamanın en zorlu sendikası Maden-İş'i yendik. İşçi greve hayır dedi. Ben bu yasaları gayet iyi biliyorum. Geçtiğimiz dönemde ana zorluk şuydu; sendikaların başında olanlarla ilgili zorluklar vardı. İşçileri bunlardan ayırmak lazım. İşçilerin elbette sorunları vardır, bunu kabul ediyorum. Sendikaların başında olanlar fevkalade rahat yaşıyorlardı ve

[209] İşveren kuruluşları yetkilileriyle sanayicilerin 28 Temmuz 1976'da toplanarak "Ana kurallar" adı altında birleştirdikleri bir dizi önlemle ilgili protokol.

hiç kimse onları kontrol edemiyordu. Biliyorsunuz 'sendika ağaları' tabiri bile kullanılmıştır. Bugünkü düzenlemelerle yıkılan budur. Bugün eskisi gibi rahat değiller, eskiden rekabet vardı. 'Ben şu sendikanın başına geçersem, altıma çekerim arabayı, işçilere de atarım martavalı' dönemi kapanmıştır. Değişen yasaların çoğunda sendikaların başındakilerin kötü yönetimlerine engel olmak için, onların faaliyetlerini sınırlamak için önlemler getirilmiştir. İşçileri ve sendikaların patronları var, ağaları var; aşağıda ise işçiler. Türkiye'de bozulan takım yukarıdakilerdi. Kötü insanlar sendika yönetimlerine gelmesinler diye yapıldı bu değişiklikler. Her şey onların yüzünden oldu, yönetimlere kötü insanlar geldiği için oldu."[210]

Sandıksız seçimsiz iktidara gelen bir politikacı gibi, rahattı Özal. Sendika yöneticilerini suçlayan koronun öteden beri vazgeçilmez sesiydi o.

12 Eylül öncesinde örgütlenen işçi ve sendika düşmanlığının meyveleri, imparatorluk günlerinde toplanmaya başlanmıştı.İşveren sendikalarının ağası "20 yıldır biz ağladık, onlar güldüler" diyordu. *"Eskiler sizin yasalarınızdı, bunlar da bizim, hep biz ağladık biraz da siz ağlayın.."* [211] diyor ve kahkahayı basıyordu.

Eylül İmparatorluğu sermaye gücünün önemini kavramıştı. Onların yararı için yasal düzenlemeler yapıyordu.

1983 Şubatında cumhuriyet tarihin en büyük *"mali affı"* gerçekleştiriliyordu. 1981'de 100 milyarlık *"takipli alacaktan"* vazgeçilmişti. Bir süre sonra bir başka yasa çıkarılıp 33 milyarlık kara servet belgeleniyordu ama, karşılığında 1,5 milyon *"ihtilaflı dosyanın"* izlenmesinden vazgeçiliyordu. 1983'te en büyük af gerçekleştirildi. Eylül İmparatorluğu'nun *"özel uzlaşma"* yöntemi ile bir bankaya bloke edilen para ve döviz 273 milyara ulaşıyordu. *"Servet beyanı"* yönetimiyle 1,5 trilyon lira tutarında taşınır ve tanınmaz mal bildirilerek aklanıyordu.

Sermayeyle böylesine içlidışlı olan Eylül İmparatorluğu, işçilerin kıdem tazminatı ve ikramiye gibi yasal alacaklarından kaynaklanan 20 milyar lirayı ödememek için ayak diriyordu. İnanması güçtü ama işçi alacakları mal olarak ödenmeye başlanacaktı.. Kıdem tazminatına karşı kimine

[210] Erbil Tuşalp, Cumhuriyet, 31 Mart 1984
[211] Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halit Narin.

çimento, demir, kereste,tuğla veriliyordu..

Sendikal haklarından yoksun bırakılan işçiler *"Ortaçağ köylüsünü derebeyine bağlanışı gibi, efendisi patrona bağlı sanayi kölesi"* olacaktı.

DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türklerin öldürülmesiyle başlayan pazarlık bu noktaya varmıştı. Sendikal hareketin gücü Ordu Komutanı Necdet Üruğ Paşa'nın Türkler'in cenaze törenine katılacak işçilerin sayısı üzerinde pazarlık yaptığı günlerden kalma bir korkuydu..

1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Üruğ Paşa *"10 bin işçiden fazla katılım olursa, kimsenin gözünün yaşına bakmayacaklarını.."* söylüyordu DİSK liderleri Abdullah Baştürk'e.

Türkler'in cenazesi 500 bin kişinin elleri üzerinde yükselince, darbe planı değiştirilecekti. İşçinin, sendikanın şakası olmazdı. Birkaç yıla kalmaz, iktidara ortak bile olurdu bunlar.. Ordu bile sözünü dinletemiyordu. 10 bin kişi katılacak deniyordu, 500 bin kişi katılıyordu bir işçi liderinin cenaze törenine. Bir önceki darbenin nedenlerinden biri olarak ileri sürülen *"15-16 Haziran1970 kalkışması.."*[212] 12 Eylül harekat planını hazırlayanların belleklerindeki yerini koruyordu. Bu bir savaştı ve bu savaşa katılacakların sayısı iyi hesaplanmalıydı. Hesap *"bir DİSK militanına karşı, sekiz er hesaplaması"* olarak yapılacaktı.[213]

İmparatorluğun hazırlanması sırasında da, kurulup gelişmesinde de en çok işçilerle ilgili konular üzerinde düşünüldü.

Eylül İmparatorluğu'nun ilk günlerinde oluşturulan Yüksek Hakem Kurulu, kuramsal olarak sendikaların yerini almıştı, ama işçilerin çıkarlarını korumayı amaçlamıyordu.Yüksek Hakem Kurulu'nu oluşturanların aklı, Kemal Türkler'in tabutunu elleri üzerinde yükselten işçi sınıfındaydı. Önce namluların ucunda yok olmalıydılar, sonra Yüksek Hakem Kurulu gibi kurumların kararlarında...

---

[212] 274 sayılı Sendikalar Yasası'nda yapılan değişiklik nedeniyle sayıları 150 bini bulan işçi kitlesi sendika seçme özgürlüklerinin kısıtlanmasını protesto etmek için bir araya geldi. Haliç köprüsü açıldı, tank birlikleri yolları kesti, işçiyle polis karşı karşıya geldi. AP iktidarı her gün biraz daha güçlenen DİSK'in önüne kesmek için başvurduğu kısıtlama yüzlerce yaralı ve 5 kişinin ölümüyle sonuçlandı.

[213] Bayrak Harekât Planı

Yüksek Hakem Kurulu işçilerin ekonomik ve sosyal haklarının koruması bir yana, devleti onlardan koruyan bir örgüt görünümündeydi.

Bu ve benzeri örgütlerin oluşturulmasında benim hiçbir zaman anlamadığım senin de, sizlerin de anlayabileceğinizi sanmadığım genel bir gerekçe vardı. Her yasanın başlangıç bölümüne, her kurumun kuruluş amacına bulaştırılan bir gerekçeydi bu. *"Devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğü"* ilkesi Yüksek Hakem Kurulu'nun kuruluş amaçlarına ve görevleri arasına da sızmıştı.

Onlara göre işçiler ekonomik ve sosyal isteklerini dile getirerek ülkeyi 12 Eylül öncesine getirmişlerdi. Yüksek Hakem Kurulu da bu kötü alışkanlıkları, yersiz istekleri göze almadan toplu iş sözleşmeleri yapmalıydı. Kurulun, yürürlüğe koyacağı toplu iş sözleşmeleri yapmalıydı. Kurulun, yürürlüğe koyacağı toplu iş sözleşmelerinde *"devletin ülke ve milleti ile bütünlüğünü, milli güvenliği, kamu düzenini ve genel asayişe aykırı hükümler yer almayacaktı."*

Doğu Anadolu'daki yeraltı maden işçilerinin "bölge zammı" istemeleri ülkeyi milleti ile bölme olarak algılanabilecekti. Batı Anadolu'da ücretlerine enflasyon oranında artış istemek kamu düzenini bozucu bir istem olabilecekti.

Ayrıca *"kanunların suç saydığı fiilleri teşvik ve himaye eden hükümler yeni sözleşmelerde bulunmayacaktı."* Örneğin 1 Mayısı işçi ve emek bayramı olarak toplu sözleşme metinlerine geçirmek yasaktı..

Kurulun ücret artışları ile ilgili ilke kararına bakıldığında İmparatorluğun kimin için kurulduğu çok kolay anlaşılıyordu. Ücret artışları *"ülkenin ve işletmenin içinde bulunduğu ekonomik duruma göre ayarlanacaktı." o kadar.*

1976'larda işveren kuruluşlarının temsilcileri ve sanayicilerin başlattıkları çalışma, Eylül İmparatorluğu'nun askeri gücü ile gerçekleştiriliyordu.

O yıllarda MEES'in başında olan Turgut Özal, yıllar sonra Eylül İmparatorluğu'nun ekonomisini de yönetiyordu.

İdeolojik öç alma fırsatını ele geçmişti. Sıra Yüksek Hakem Kurulu'nu istedikleri gibi kullanmaya gelmişti.. Kurulun Türk-İş'li üyeleri, DİSK'e

bağlı sendikaların toplu iş sözleşmesi metinlerinin altındaki *"faaliyeti yasaklanmış sedikaların"* adlarını siliyor, Türk-İş'e bağlı sendikaların adlarını yazıyorlardı. DİSK'li işçilerin sendika ödentileri böylece Türk-İş'e bağlı sendikaların kasalarına gidiyordu.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkanı iken, bordrolardan Zonguldak Spor'a para kesilmesine karşı çıkan Naci Varlık; Yüksek Hakem Kurulu Başkanlığı'nı da üstlendikten sonra Tek-Gıda İş sendikası adına Çay-Kur işyerlerinde yeniden yürürlüğe koyduğu sözleşmede, işçilerin *"rızası aranmadan"* Rize Spor'a para vermelerini zorunlu tutuyordu.

Yüksek Hakem Kurulu'nun yeniden yürürlüğe koyduğu sözleşmelerde *"işverenlerin aile efradına küfreden işçilerin, işten atılmaları"* ya da *"umumi nizam ve ahengi bozan sözler söyleyen işçilerin işten atılmaları"* veya *"işyerindeki işçi ve memurlara hakaret edenlerin işten atılmalarını"* hoş gören hükümler yer alıyordu.

Şarkı mırıldanmak bile yasaktı işbaşında. Yüksek sesle konuşmak, işten atılmak için yeterli bir nedendi.

Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası'nın Yüksek Hakem Kurulu'nca bağıtlanan toplu iş sözleşmesi, işçilerin bağırarak konuşmalarını ve şarkı söylemelerini yasaklıyordu. *"Ayda toplam olarak 45 dakika işe geç gelmek, arkadaşını gereksiz yere meşgul etmek, arkadaşlarına ve iş sahiplerine karşı kaba davranmak"* cezalandırılacak eylemler olarak sıralanıyordu.

Doğrudan doğruya, ya da dolaylı olarak hediye almak da yasaklanmıştı.

Bizim bu yasaklara şaşırıp kaldığımız o günlerde, Yüksek Hakem Kurulu'nun bir raportörünün evine *"armağan olarak yollanan çamaşır makinesinin rengi beğenilmiyor"* geri yollanıyordu. Çünkü banyo duvarlarının fayansına krem rengi bir çamaşır makinesi daha uygun düşüyordu. Beyaz değil, krem rengi bir makine rica ediliyor, gösterilen ilgiye teşekkür ediliyordu.

Ne sendikalar, ne de sendikal haklar kalmıştı. Tarihsel kinleri kusmaya başlamışlardı ve bunun önü alınamıyordu.

Türk-İş Asya Afrika Hür Çalışma Enstitüsü (AAFLİ),Pathfinder Vakfı, Uluslararası Aile Planlaması Derneği (FDİA), Aydınlar Ocağı, Orhim ve

Kutyay gibi kuruluşların kuşatması altındaydı. Amerikan kuruluşları ile Türkiye sağının gerici ve militarist odakları işçi sınıfının üzerine düşen Eylül karanlığını fırsat sayıyordu.

Kişisel ilişkileri nedeniyle eli kolu bağlı duruma getirilen Türk-İş yöneticilerine yapacak bir iş kalmamıştı. Bir dernek kurmaktan başka çare yoktu. Boş zamanlar dernek lokalinde çay, kahve içerek tüketilecekti..

Sıkıyönetim ve Bakanlık Görüşleri

Ölçü öyle kaçırılacaktı ki, sıkıyönetim komutanlığının sendikal yasaklar tanımı, Çalışma Bakanlığının tanımından daha olumlu olacaktı.Sendikal faliyetleri yasaklanmış, DİSK ve MİSK'e bağlı sendikaların yönetimlerine yargı kararı ile atamalar yapılmıştı ama, neyin sendikal çalışma olduğunu, neyin sendikal çalışma olmadığını tanımlanmamıştı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na göre *"sendikaya üye olmayan işçilerin, sendikal haklardan yararlanmak amacıyla faaliyeti yasaklanmış sendikalardan birine üye olmaları"* sendikal faaliyet sayılmıyordu.

Çalışma Bakanlığına göreyse, sayılıyordu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na göre *"işverenlerin kayyımla yönetilen sendikaların yetkili olduğu işyerlerinde işçilere uyguladığı iddia olunan sendika üyeliğinden ayrılmaya zorlama, toplu sözleşme hükümlerine aykırı olarak yer değiştirme gibi işlemlere karşı yasal yollara kayyımlarca başvurulması"* sendikal faaliyet sayılmıyordu.

Çalışma Bakanlığı'na göreyse, sayılıyordu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı *"sendika menfaatlerinin korunması amacına yönelik faaliyetlerin geniş yorumlanması gerektiği ve sayılan bu faaliyetlerin kayyumlar tarafından yerine getirilebileceği"* görüşündeydi.

"Faaliyetleri yasaklanmış" sendikaların, yargı kararı ile yönetimine getirilen kayyımların; sendika mallarının korunması, bloke edilmiş paralardan ödeme yaılması gibi görevleri vardı.[214]

İşçiler, çalışma hukuku alanında ün yapmış bilim adamları aracılığı ile, Eylül İmparatorluğu'nun köleleri durumuna getirilmek isteniyordu.

[214] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 15.12.1980 gün ve 1980/Sendika Müt. 1. sayılı yazısı. Çalışma Bakanlığı'nın 9.2.1981 gün ve 1066-1-3/000843 sayılı yazısı.

"İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesindeki sendikal faaliyetlere ilişkin açıklama" Çalışma Bakanlığı, İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü'nce yapılıyordu

İşçi ve sendika haberleri derleyen bir ajans, Çalışma Bakanlığının bu açıklamasını, sıkıyönetim bildirileri başlığı altında duyuruluyordu. Haklıydı:

İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Çalışma Müdürlüğü gibi bir söylem içindeydi. Bölge Çalışma Müdürlüğü, sanki sıkıyönetim komutanlığına bağlanmıştı.

"1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın sorumluluk bölgesini kapsayan İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale ve Edirne illerinde; işçi-işveren ve sendikal faaliyetlerin, komutanlığın emirleri gereği aşağıda beliritilen esaslar içerisinde yürütülmesi gerekmektedir.." diye başlıyordu.

Kapatılan sendikalara "yasak faaliyetler" sıralamasındaki 1. maddeye kimsenin aklı ermemişti. Komutanlık öyle emir vermişti, öyle olacaktı okadar.

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 1. ve 2 maddeleri ile 3 maddenin 1 fıkrası ve 4. maddesi, 19. maddesinin 5. fıkrası ve 57. maddesinin 1. fıkrasında açıklanan faaliyetlerde.." bulunulmayacaktı.

1 yıl 5 ay 2 gün önce rafa kaldırılan 1961 Anayasası'nı yüreği burkularak eline alıp, yasaklanan faaliyetlerin neler olduğuna bakanlar, büyük şaşkınlığa uğruyorlardı.

Anayasa'nın 1. maddesi *"Türkiye Devleti bir cumhuriyettir"* diyordu. sendikalar monarşi ya da oligarşi yolunda bir çalışma içindeydiler sanki.

2. maddede *"Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir"* ilkesi vardı.

Bunların tersi için çalışan sendikalar vardı sanki.

3. maddenin 1. fıkrasında *"Türk devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündü,"* deniliyordu.

Anlaşılan ülkesini milletini bölenler işçilerdi, ülkeyi milleti bölmeleri yasaklanıyordu.

1961 Anayasası'nın yasak faaliyet kapsamına sokulan 4. maddesi çok

ilginçti.

"Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletinindir. Millet, egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması hiçbir surette belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz."

DİSK'in kitle ve sınıf sendikacılığı ilkesinden korkmuşlardı. Kitle ve sınıf sendikacılığını yasaklayarak korkudan kurtulabilirlerdi. Ama bu tür yasaklamalarla kendi varlıklarını yadsıdıklarının ayırdında değildiler..

1961 Anayasası'nın sanki *"on yılda bir askerler yönetime gelir.."* diye bir maddesi vardı. Ya da Milli Güvenlik Konseyi Anayasa'nın *"koyduğu bir organdı,* millet egemenliğini kullanıyordu. 1961 Anayasası egemenliğin kullanılmasını *"beş kişiye vermişti"* sanki. Milli Güvenlik Konseyi, kaynağını Anayasa'dan alan yetkiler kullanıyordu sanki...

Rafa kaldırılan Anayasa'daki ilkelerden hareketle getirilen yasaklar böyle sürüp gidiyordu. İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü, sıkıyönetim yasaklarını açıklıyordu.

"Toplu pazarlık faaliyeti" yasaktı. *"Bu nedenle iş uyuşmazlığı çıkarmak"* yasaktı. *"Sendikal propagandaya yönelik kapalı ve açık toplantı düzenlemek"* yasaktı. *"İşverenlerinde sendikal faaliyetlere yönelik veya sıkıyönetim emir ve bildirilerini eleştiren demeç vermeleri"* yasaktı. *"Ulusal bayram ve tatil günlerinin dışında bayram ve tatil adı altında gün belirlemek ve üyelerine bu yolda çağrıda bulunmak"* yasaktı. *"Toplu gezi ve eğlence programları uygulamak"* yasaktı.[215]

İşçilere Çalışma Bakanlığı aracılığı ile akıl almaz baskılar uygulanıyordu. Bakanlık çoğu zaman darbecilerden daha acımasızdı.

Genelkurmay; grev fonu kesintisi uygulamasında bir değişiklik olmadığını açıklarken *"MGK'ce grev ve lokavt faaliyetlerin ertelenmiş olmasının, grev hakkının ortadan kaldırılması ve sendikal faaliyetlerin durdurulması anlamında kabul edilmeyeceğini"* vurguluyordu.

Çalışma Bakanlığı'nın yorumu başkaydı.

Sıkıyönetim komutanlıklarının onayı ile işten çıkarılan işçilerin, işlem-

[215] Çalışma Bakanlığı İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün 12.1.1982 gün ve 647 sayılı yazısı.

ler sonuçlanıncaya dek geçen sürede ücretli izinli sayılması gerektiği açıklanıyordu.

Çalışma Bakanlığı'nın yorumu başkaydı.

Çalışma yaşamı öyle karışmıştı ki, Yüksek Hakem Kurulu'nun öngördüğü zamları az bulan bazı işverenler, gizli zamlar uyguluyordu.

İşçiler ve sendikaları konusunda dikkatler iki noktada toplanmıştı. Çalışma Bakanlığı *"işçi sınıfının kazanımlarını geri götürmek için"* çabalıyordu. Sıkıyönetim komutanlıklarıysa *"faaliyetlerine son verilen sendikaların mal varlıkları ve kasalarında biriken paralarını"* gözlüyordu.

1981 yılının mayıs ayında yapılan bir açıklamada DİSK ve MİSK'e bağlı Ankara'daki 25 sendikanın, üye ödentilerinin toplamının 35 milyon liradan 263 milyona çıkarıldığı belirtiliyordu. Küçük ve anlamlı bir çamur atılıyordu:

"Kısa bir süre içinde 227 milyon lira artış sağlanmıştı. Yıllardır grev fonundan harcamada bulunmadıkları bilinen bu sendikaların üye ödentilerindeki dünkü ve bugünkü fark calibi dikkatti"

Eylül İmparatorluğu sendikal yaşama darbe vurmak için elinden geleni ardına koymuyordu. Sendikaların mal ve para varlıkları ile ilgili gelişmeler giderek yanıtsız kalan sorularda boğulacaktı. 1986 yılına gelindiğinde hesaplarda anlaşılması güç gariplikler ortaya çıktı.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün *"Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi'nin"* hazırladığı raporlarda, kapatılan sendikaların mal ve para varlıklarının azalmakta olduğu görülüyordu.

İstanbul'da faaliyeti yasaklanan sendikaların paraları ile sıkıyönetim güvenlik güçlerine araç gereç alınıyordu. Sıkıyönetim, kayyımların sendikaların paralarını istedikleri bankaya yatırmalarına göz yumuyordu.

Türk-İş'e bağlı demokrat nitelikli sendikalar aralıksız denetliyor, kayyımlarsa hiç denetlenmiyordu.

Komutanın Kabul Töreninde

Yüksek Hakem Kurulu çalışma yaşamının her alanında borusunu öttürmeye başlamıştı. Kurulun NATO ile toplu iş sözleşmesi yaptığını duyanlar önce şaşırdı sonra da inanmadı. Güneydoğu Avrupa Kara Kuvvetleri Komutanlığı işyerinde yürürlüğe konulan toplu iş sözleşmesinde taraf-

lardan birini, NATO oluşturuyordu. Toplu sözleşme yürürlüğe girmişti, ama uygulanmıyordu. Taraflardan biri olan sendikanın öğrendiğine göre, NATO işvereni Yüksek Hakem Kurulu'na itirazda bulunmuştu.

NATO huysuzluk ediyor, işçiler bekliyordu.

Türk Harp-İş sendikası *"Üç ay önce incelenerek yeniden yürürlüğe konulan bir toplu iş sözleşmesinin Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın işveren olarak değiştirme isteminin haklı olmadığı"* görüşündeydi.

Bunca işimizi altüst eden tankı, topu, tüfeğiyle bir anlamda bağımsızlığımızı ortadan kaldıran NATO, artık fazla oluyordu. Sendikacıların, Yüksek Hakem Kurulu'na yaptıkları başvuru şöyle bitiyordu.

"Kuvvetsiz adalet aciz, adaletsiz kuvvet zalimdir. Sayın kurulumuz zalim olmayacaktır. Aksine kamuoyu önünde ve vicdanlarında adaletli olacaktır."

"Yaşam standardı ve Yaşam pahalılığı" zamlarını vermekten yana değildi NATO işvereni. *"Tutukluluk, gözetim altına alınma ve mahkûmiyet halinde fesih ve tekrar işe alınma"* maddelerine itiraz ediyordu NATO işvereni.

NATO işvereninin bir itirazı vardı ki, akıl almıyordu. Günlük 8 saat veya haftalık 40 saat normal çalışma sürelerinin üzerinde yapılan her türlü çalışma fazla çalışma olarak nitelendiriliyordu. Ama, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanı veya 6. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanı'nın bir kabul töreni ya da bir kokteyli olursa *"orada görevli işçilerin fazla mesaileri.."* nasıl ödenecekti? Yüzde yüz zamlı mı ödenecekti, haftalık tatil ücretine bir yevmiye mi eklenecekti, günlük ücrete iki kat mı eklenecekti? Bilinmiyordu...

Yüksek Hakem Kurulu komutanların kabullerini ya da kokteyl vermemelerini göze alamayıp soruna hakça bir çözüm getiriyordu..! Kurul *"işçilerin fazla mesailerinin hesaplanmasında bu madde yerine yasa hükümleri uygulanır"* diyerek hem işçileri koruyor, hem de komutanların toplantılarını tehlikeye düşürmüyordu.

Yüksek Hakem Kurulu bu bağlamda çok işe yarıyordu. Eylül İmparatorluğu'nun anarşi ve terörle mücadelesine bile katkılar sağlıyor-

du. "*Tutukluluk, gözetim altına alınma ve mahkûmiyet tarihinde fesih ve tekrar işe alınma*" maddeleri bir tek kez konuşulmuş, yeniden yürürlüğe giren sözleşmelerin tümüne konulmuştu.

Gözetim altına alınan işçiler, işlerini yitirmemek için yasal gözaltı süresinin uzatılmasına hiç ses çıkarmıyorlardı. 15, 30, 45 gün derken 90 güne kadar çıkartılan gözetim altına alma süresinde en kârlı çıkanlar, gözetim yerlerinde sorgusuz sualsiz 90 gün bekletilenler oluyordu. Yılların yorgunluklarını gideriyorlardı, uygulanan sorgulama yöntemleri ile elektrik tedavisi görüyorlar, romatizma ve siyatik gibi dertlerden kurtuluyorlardı. İşlerinden olma korkuları da yoktu. Yüksek Hakem Kurulu nasıl olsa "*yasal gözaltı süresini, ücretsiz izinli*" sayıyordu. Kan ve gözyaşı dolu günleri dinlence sayan anlayışın tarihte bir tek tanımı vardı.

Yeniden yürürlüğe konulan toplu iş sözleşmelerinde otomatik olarak yer alan bir başka madde ise, insanları yaşamları boyunca açlığa mahkûm edecek boyutta, acımasızca kaleme alınmıştı.

"*Yüz kızartıcı suçlar ile, sabotaj, devletin ülke ve milleti ile bütünlüğüne, milli güvenliğine, kamu düzenine, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı işlenen suçlardan hükümler giyenler; cezalarının ertelenmesi, paraya çevrilmesi veya affa uğraması hallerinde bile hiçbir suretle tekrar işe alınamazlardı*"

Yaşam boyunca açlığa mahkûm etmenin siyaset bilimindeki tek tanımı "*faşizmdi*"...

Komünizm Eğitimi Yaptıracaklardır

Çalışma yaşamını düzenleyenler yasalar değiştirilinceye kadar, Yüksek Hakem Kurulu ile işçi yerli yerine oturtuluyordu. İşverenler de 12 Eylül felsefesine bağlılıklarını kanıtlamak koşuluyla "*mutlak efendi..*" konumuna yükseltiliyordu.

İşçiler köleler gibi işyerlerine bağlıydılar artık. Ancak onlara sosyal haklarını veren, alın terlerini gözeten işverenler değildi. Bu işleri artık Eylül İmparatorluğu yapıyordu..

Çok düşük ücretlerle birer köle durumuna düşürülen işçiler, üzerlerindeki baskıdan acı duymaz duruma gelmişlerdi. Türk işçisi disipline sokulmuştu, arada sırada korkutuluyordu ama herkes aynı durumdaydı. Korku günlerinde kendisine söyleneni yapmaya alışmıştı.

DİSK duruşmalarına gidilmeyecek deniliyordu; gitmiyorlardı.

İşçi liderlerinden Rıza Kuas'ın cenaze törenine gidilmeyecek deniliyordu; gitmiyorlardı.

Sendikal hak ve özgürlüklerini ellerinden alan 1982 Anayasası'na evet denilecek deniliyordu; evet diyorlardı.

Örgütsüz bırakılan ve lidersiz duruma getirilen Türkiye işçi sınıfının baskıya ne kadar dayanabileceği sınanıyordu sanki.[216]

Adana'da binlerce kişi Devlet Başkanı'nın konuşmasını bekliyordu.[217] *"Evren Paşa..Evren Paşa.."* diye bağırmaktan nefesleri tükenmişti. İlkokul çocukları sağanak yağmur altında üşümeye başlamışlardı. Ortaokul çocukları yaramazlığa...

İnanılmayacak kadar çok pankart vardı. Aynı ölçüde, aynı elden çıkmış. *"Tek Yol Kemalizm..Size Güveniyoruz..En Büyük Önder Atatürk.."* yazılı yüzlerce pankartın boyalarını etkilemiyordu yağmur. Pankartları taşıyanlar; meydan mahallesinden, devrim mahallesinden denizli ve yurt mahallelerinden gelmişlerdi.

Evren Paşa konuşmaya başladı. *"Nereye vatanperver ve çalışkan işçilerimiz varsa, anarşistlerin oraları seçtiklerini"* söyledi öce. Toplu sözleşme farklarıyla ilgili alacakların verilmediğini, çünkü devletin ödeme

---

[216] Toplu iş sözleşmesinin demokratik hükümlerinin ayıklanmasından sonra, işçilere enflasyonun altında ücret artışları verilmeye başlandı. Aziz Çelik'in yaptığı bir çalışmada, "İşgücünün değerinin uluslararası planda bu kadar kısa sürede bu kadar hızla ucuzlatılabildiği başka bir ülke olmadığı" vurgulanıyordu. İşçi sınıfı 1963'ten 1977'ye kadar kazandıklarının çok daha fazlasını 8 yılda, 1977-1985 yılları arasında yitirildi. Sendikal mücadelenin yasalaştığı 1963 yılında 66,6 olan gerçek ücret endeksi, 1977'de 100'e çıktı. 1985 yılında yeniden bir düşüş göstererek 66,6'ya düştü. Sömürü oranı 1977'yi % 100 varsaydığımızda, 1985'te % 260 oldu. Bu yoksullaşmanın temel nedeni, ücret düzeyinin arttırılmasının en önemli yolu olan sendikal mücadelenin ortadan kaldırılmasıdır. 1980'de 5.721.074'e ulaşan sendikalı işçi sayısı, 1985'te 1.711.524'e düştü. Memurların durumu da farklı değildi. 1963 yılında ortalama 776 lira maaşla çalışan bir memur 1 kilogram dana eti satın alabilmek için 1 saat 48 dakika çalışırken, Şubat 2003'de ise 424milyon lira maaşı olan bir memurun aynı miktarda et satın alabilmek için 2 saat 36 dakika çalışması gerekiyor.
Para politikalarının temel ölçüsü olan dolar karşısında işçilerin durumu inanılmayacak ölçülerde geriledi. 1979'da 8,4 dolara kadar çıkan günlük ücret, 1985'te 2,8 dolara düştü. Türkiye'de ortalama saat ücretleri 0,4 dolar, yani 40 senttir. Oysa Amsterdam'da bir işçi saatte 6, Atina'da 3,1, Şikago'da 11,2, Hongkong'ta 3.1 dolar karşılığında çalışıyor. (Dipçikli Tahkim Altında Yoksullaşan İşçiler, Aziz Çelik, Görüş, sayı: 7, s. 24).

[217] 16 Ocak 1981

gücü olmadığını söyledi. Binlerce insan *"Yaşa, varol!"* diye bağırıyordu bıkmadan, usanmadan. Paraya pula gereksinimleri yoktu onların, kurtarıcının bir çift sözü yeterdi onlara.

"12 Eylül konuşmamda sendika ağalarından bahsetmiştim. Şimdi sizin paralarınızla neler yaptıklarını anlatacağım size. İsimlerini veremem, çünkü adalete intikal ediyor, bu yaptıkları.

Bir sendikanın 8 milyar liraya varan malvarlığı var. Bu sendika kendisine bağlı işçiler greve gittiği zaman ayda lütfen bin lira, bin beş yüz lira veriyor. Ama Ankara'da sendika merkezi olarak 16 katlı 160 odalı bir gökdelen yaptırıyor. Bu gökdelen 200 milyon liraya ihale edilmiş, bir kişinin oluru, ile, olur demesiyle. O kişinin ismini vermeyeceğim. Bugüne kadar 250 milyon lira sarf edilmiş. Bundan sonra sarf edileceklerin de hesabını soracağız. Bu gökdelenin yanında 800 kişilik bir eğitim salonu var. Ne eğitimi yaptıracaklar bilemiyoruz. Komünizm eğitimi yaptıracaklardır.

Yine bu sendikanın Ege kıyılarında dinlenme yada eğitim yeri diye yaptırdıkları tesisleri var. 300 kişi kapasiteli bu kampta, 7 adet lüks villa, 12 adet iki kişilik çok lüks dinlenme odaları, yüzme havuzları, spor tesisleri var. Feda olsun ama buraya işçiler gitmiyor. Sendikaların başındakiler gidiyor buraya.

10 sendika Ankara'da bir matbaa yaptırmış. 200 milyon liraya. Avrupa'da mevcut matbaaların altıncısı. Ofset baskı yapıyor. 3 tane kompüterle ne yapıyor bu matbaa biliyor musunuz? Dev-Yol'un bildirilerini, gazetelerini, mecmualarını basıyor. Yakalandı.

Bu sendikanın yine Ankara'da 100'den fazla otomobili var. Mersedes'ler dahil. Fakat 4-5 tane şoförleri var. Gerisi sendikacılar tarafından kullanılıyor. Sizin paranızla."

Binlerce işçi gözaltına alınmak için sıra beklerken Kenan Evren, onların örgütleri ve liderleri için konuşuyordu ve suçluyordu.

Dönemin yöneticileri ağızlarını her açtıklarında dayanıksız suçlama yöntemine başvuruyorlardı." *Çamur at izi kalsın"* kuralına uyum sağlamada hiç zorluk çekmeyeceklerdi. Uygulama yaşamın tümünü kapsıyordu. Devlet başkanından, duruşma yargıcına kadar herkes suçluyordu.

Genel İş Sendikası'nın Çankaya'da yaptırdığı genel merkezini Anayasa Mahkemesi'ne verirken, Disk'in Ören'deki dinlenme tesislerini karanlık kişilere pazarlarken kimse onlara *"peki sizin yaptığınız bu işin adı nedir"* diye sormayacaktı.

Kendini suskunluğa mahkum eden halk köşesine çekilince *"değneksiz köyün köpeği.."* özdeyişini anımsatan saldırı başlayacaktı.

Bence bu saldırıların en ölçüsüzü Barış Derneği Davası'nda Askeri Savcı Mustafa Gül'ün suçlamasıydı. Gül ülkenin yüz akları olan sanıklara *"barışın beyazı ile komünizmin kızılını örttüklerini"* savlayarak saldırıyordu..

Askeri savcının hesabına göre bunları nasıl olsa kimse anımsamaz anımsatmazdı.

10 Eylül Günü Teklif Alırız

Gücü elinde bulunduranların dışındaki insanlar da suçluyordu. İnanması güç ama suçlayanlar kervanına sendikacılar da katılacaktı. Kimi mektuplar yazıp "onlar teröre karıştılar" diye aklamaya çalışıyordu Eylül İmparatorluğu'nu. Kimi, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay'la birlikte askeri yönetimin kapısına kilit vurmadığı üç kuruştan birinin Türk-İş olmasıyla böbürleniyordu. Açık açık suçlamayı göze alamayanlar ise, susuyorlardı.

Üçü de yaşamlarına işçi olarak başlamışlardı. Sendikal mücadelede saçlarını ağartmışlardı. Emeğin temsilcileri Mustafa Alpdündar, Feridun Öğünç ve Vahap Güvenç'ti.

Danışma Meclisi üyesi olarak sendikacılıklarını sürdürüyorlardı. Çalışma yaşamının temel yasalarının 17 yıllık bir uygulama döneminden sonra değiştirilmesi konusunda bildiklerini anlatıyorlardı.Bildikleri, unuttuklarından fazlaydı. Partiler üstü politika alışkanlıklarını, sınıflar üstü sendikacılık anlayışı ile değiştirip, imparatorluk indinde durumlarını kurtarmışlardı.

Tutuklu sendikacıların suçlarının ne olduğunu söylemektense, tırnaklarını yemeyi yeğliyorlardı. Sendikal mücadelede saçları ağarmış deneyimli işçi liderleri, yöneticileri ceza evlerinde çile dolduran büyük sendikal örgütlerin adını bile anmıyordu.

Suçlamalarının ölçüsü yoktu. Kaya Özdemir Türk-İş genel eğitim sekreteri değildi sanki:

"Polonya'da kızıl emperyalizm hâkimdir. Ama Polonya'da bağımsız işçi hareketini gerçekleştirmek isteyen Valessa, asıl kışıtıcı Sovyetlere karşı duruyor. Biz, kime karşı duracağız? Türk-İş'i karşı karşıya getirmek istiyorlar. Düne kadar Valessa'ya karşı Sovyetler'i tutanlar, şimdi Valessa'yı örnek gösterip, bizi Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı çıkarmaya çalışıyorlar, biz oyuna gelmeyiz."[218]

Susanlar böyle susuyor, konuşanlar ise böyle konuşuyordu.

Eylül İmparatorluğu ile Türk-İş'i karşı karşıya getirmek söz konusu olamazdı. İç içe, yan yanaydılar.

Genel Sekreter Sadık Şide, Türk-İş'in askeri darbeyi desteklediğini açık açık anlatıyor ve tüm yönetimin bundan onur duyduğunu vurguluyordu.

Sendikal hak ve özgürlüklerin yitirileceği bir uygulamayı başlatacak askeri darbeden, iki gün önce bilgileri olduğunu açıklamakta hiçbir sakınca görmüyordu:

"Büyük tehlikenin eşiğinden kurtaran şerefli Türk ordusu bu defa ülkeyi yine yangın içinden çekip kenara alabilmiştir.

Ama demiştir ki 'ıslahat adına çok işimiz var ve bir hükümet kurmaya mecburuz. Yangını söndürecek bir hükümet olacak, ıslahat yapacak bir hükümet olacak. 'Bu hükümete 10 Eylül günü teklif alırız. Bu teklifi icra kurulu bilir; ama kuliste bizim haberimiz yok diyenler olduğunu duyuyorum. Bütün icra kurulu üyeleri böyle bir teklife 'şeref olur, onur kabul ederiz..' demişlerdir. Bu görevin alınmasının çok doğru olacağını ittifakla karara bağlamışlardır"[219]

Sanki işçi sınıfı iktidara geliyordu. Darbecilerin iki gün önce yönetime el koyacaklarını ülkenin en büyük sendikal örgütüne haber vermekte sakınca görmüyordu.Türk-İş yönetimi askeri hükümete elbette bakan verecekti.

Sosyal Güvenlik Bakanı Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide, 22 Eylül'de göreve başladığında *"bir paket."* alacaktı albay Talat Sargın'dan.

---

[218] Türk-Metal Sendikası'nın Aralık 1980'de düzenlediği "Kalkınma ve Kooperatifçilik Semineri"nde.

[219] Türk- İş 13. Genel Kurul Tutanağı; 21-25 Aralık 1983.

Bağlanmış, mumlanmış ve mühürlenmiş paketin bir eşi de Çalışma Bakanı Prof. Turan Esener'in masasına bırakılacaktı.

İpler çözülüp, mumlar eritilince o dosyalardan da DİSK'e bağlı sendikalara ilişkin raporlar çıkacaktı.

Gözler böyle korkutulacak, başkaldırı böyle önlenecekti.

Korkudan daha çarpıcı bir olgu ile tarihe geçiyordu Türk-İş. Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymadan 2 gün önce, kararını Türk-İş'in yetkili organlarına bildiriyordu. Türk-İş yöneticileri iki gün önce "Onur kabul edeceklerini" söylüyorlardı.

Bu kadarı da fazlaydı...

Besteler Yapar Türküler Söyler

Tarihinin hiçbir döneminde görülmeyen bir sendikacı kırımı yaşanıyordu Türkiye'de.

DİSK'in tüm örgütünü gözaltına almayı planlamışlardı. MİSK'in ise şubeleri İstanbul'da bulunan sendikalarının başkalarına çağrı yapmışlardı.

DİSK *"teşkilatını oluşturan; konfederasyon yönetim, yürütme, denetim ve onur kurulları başkan ve üyeleri ile bunların genel başkanlık dahil genel sekreter, sekreter ve yardımcıları, genel saymanları ile konfederasyona bağlı merkezi veya şubesi İstanbul'da bulunan sendikaların başkan, şube başkanı, başkan yardımcıları, genel sekreterleri, genel saymanları ve merkez yürütme ve yönetim kurullarının başkan ve üyeleri ile işyerleri temsilcilerinin"* İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na başvurmaları gerekiyordu.

O kadar çok insanı teslim almayı planlamışlardı ki, sanıkları ne otobüsler aldı, ne de dolmuşlar. Teslim olunacak askeri kışlalara ulaşmak bir dert olmuştu. Herkesin birbirine nasıl teslim olacağını sormaya başladığı sırada yapılan bir komutanlık açıklaması imdada yetişti.

"48 numaralı belediye otobüsü seferlerine başlanmıştı. Teslim olmak isteyen DİSK sanıkları, yararlanabilirlerdi"

Belediye otobüsüne razı olmayanlar, askeri araçlara götürüleceklerdi. Gelen gelmiş, gelmeyenlerse, gidilip alınmışlardı.

Bileğine, kesesine ya da dayısına güvenenler uzun bir süre direndiler, teslim olmadılar. Teslim olmayanlar için üst üste çağrılar çıkarılıyordu. Sorgulanmadan sanık yapılan DİSK'liler için emirler yayımlanıyordu.

"Sosyal-İş sanıklarının yakalanması hakkında.." ya da *"Maden-İş sanıklarının yakalanması hakkında.."* diyerek listeler hazırlanıp tüm yurda dağıtılıyordu.

Yakalama listesinde sorgulanmadan sanık yapılan 49 kişinin adları alt alta dizilmişti. Yakalandıklarında bir duvarın önüne yan yana dizileceklerin 26. sırasında herkesin tanıdığı biri vardı. Yakalama listesinin 26. sırasında yer alan tanıdık Sosyal-İş sendikasının denetim kurulu üyesiydi. Müzisyenliği sendikacılığın önündeydi. Türkiye işçi sınıfı için besteler yapar, türküler söylerdi.

Herkes gibi o da aranıyordu. Herkes gölgesinden korkarken o, ortalıkta dolaşıyordu. Korktuğu çekindiği kimse yoktu. Güzel günlerin düşünü kuruyordu. Müziği, sazı,sözü, sendikacılığı, sanıklığı konuşulmuyordu 26 numaranın. Gönülden gönüle uzanan, yürekten yüreğe kazınan bir aşkın öznesiydi. Diktatörün kızının beyaz atlı prensiydi o.

Kırk gün kırk gece düğün yapmak gerekiyordu böyle bir sevgiye. Şölen düzenlenecek günler değildi oysa, bir baştan bir başa kana bulanmış bir ülkede evlenen kim olursa olsun dillere destan bir düğün töreni olmazdı. Olmadı da.Türkiye işçi sınıfına besteler yapan, türküler söyleyen,Sosyal-İş'in genel merkez denetleme kurulu üyesi sendikacı yalın bir törenle dünya evine girdi.

Eylül İmparatorluğu'na damat olmanın birçok yararı olabilirdi. Bir tek yararı oldu. O günlerde yayınlanan; 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 2 Aralık 1982 tarih ve 1980/3971 sayılı yakalama emrine ekli listenin 267. sırasındaki yer alan *"Türkiye Komünist Partisi üyesi.."* damat beyi hiç kimse hiçbir zaman görmedi..

Yakalama emrindeki arkadaşlardan birçoğu cezaevlerinde ömür tüketecek, işkence görecek, vatandaşlıklarından edileceklerdi.

Listenin 26. sırasında yer alan İbrahim oğlu 1948 Malatya doğumlu Ankara Erzurum Mahallesi, Geçim Sokak 37/8'de oturan TKP'li Maksut Göksu artık işinden evine, evinden işine gidip gelen ailesine ve rejime bağlı sade bir insan olmuştu. Evren Paşa'nın kızı Şenay ve Erkan Gürvit çifti kabul edemeyecekti. MİT'te görevliydiler damadın dosyası ellerindeydi. *"Sadece Maksut olsa bir diyecekleri yoktu. TKP'li damadın ablası Yeter de*

aynı yolun yolcusuydu.." Dosyalar Gürvit'lerin elindeydi, bildikleri adam astırırdı. "*Komünistlikten hapis yatan, üstelik yurtdışında askeri yönetime karşı bayrak açan vatan hainlerini destekleyen Yeter hanımla akraba olmak ağırlarına gidiyordu haklı olarak..*"

Evren Paşa'yı Aydın'da dinleyen bir işçi, hem arandığına, hem de bunca sıfatı olan bir insandan duyduklarına yanıyordu. Böylesine kötü yazgısı olur muydu, bir ülkenin, bir halkın:

"*Diğer bir husus, vatandaşları siyasi kanaatlerinden dolayı, din, dil, ırk, mezhep ayrılığına tabi tutmaktır.*

Bu ayrım sureti katiyede yapılmamalıdır. Bu büyük bir haksızlık ve suçtur. Unutmayalım ki ülkedeki bütün vatandaşlar eşittir, yine unutmayalım ki devletimiz içinde ve ülkemizde imtiyazlı kimse yoktur; ben de imtiyazlı değilim."

Onun "*imtiyazlı*" olmadığı doğruydu. "*İmtiyazın*" tümünü ele geçirmişti. Gönlünce kullanıyordu.

Türk İşçisi Olgun ve Akıllıdır

Radyodan, televizyondan, basından ve alanlardan yükselen karşı propagandada ölçü kaçırılmıştı. "*İşçilerin huzur içinde çalışmalarında büyük rolü olan sıkıyönetim, onlara sesleniyor..*" başlıklı bildiler yazılıp dağıtılmaya başladı.

Gözetim yerlerinde, cezaevlerinde bildiri dağıtmaktan, afiş yapıştırmaktan dolayı özgürlüğünden yoksun binlerce insan vardı. Onların özgürlüklerini alanlar, şimdi kendi bildirilerini özgürce yazıyor, dağıtıyor, yayımlıyorlardı:

"*İşçilerimizin korunmasında, günlük gelirlerinin arttırılmasında, kafa ve ruhunun huzur içinde çalışmasında rolü olan, sıkıyönetim, işçilere sesleniyor.*

Size huzur mu getirdik, huzursuzluk mu? 12 Eylül'den beri elini kolunu sallayarak gezmiyor musun? Yurdumuzda ruhlarımızı baskıya alan korkudan sonra 'Oh' demedin mi? Memleketi çıkmaza sürükleyen, kafa ve ruhlarımızı çeşitli zehirlerle bozmaya çalışanların karşısında seni koruyan, tek dayanağın Türk ordusu değil mi?..

"*Demokrasinin korunması için eksiklikleri düzeltmek, bozulanları onar-*

mak, Türk ordusunun görevidir... Bu görev Türkiye'nin bağrından çıkardığı kalbi, gözü, kısacası canı olan Türk ordusunun yasal hakkıdır..

"Ordu hayallerle hareket etmez, o gerçekçidir. O bütün vatanını seven, onu koruyan, ilerlemesini gönülden arzulayan evlatlarımızın vatan aşkı ile dolu çalışmalarının yardımcısı ve koruyucusudur..

"Türk ordusu işçisinin karşısında değil, yanındadır. Ona baskı değil, huzur sağlamak çabasındadır... İlk günden itibaren hayat seviyesini yükseltmenin şart olduğunu, durmuş olan fabrikalardaki işçiye yüzde 70 fark vererek 'durmayın çalışın, üretin ki, hepimiz mutlu olalım' demiştir. Başarılı olan işçilerimize prim vaat etmiştir. Bu bir hayal midir? Gerçeğin ta kendisidir..

"Türk işçisi olgun ve akıllıdır. Kanunun kendisine verdiği sınırlar içerisinde menfaatlerini alnının teri ile kazanır. Arada kuklalık yapanların kendini korur görünerek, başka devletlere hizmet edenlerin niyetini kursağında bırakır. Türk ordusu tek bir amaca hizmet eder; o da vatandır.."

Valizleri ellerinde sıkıyönetim komutanlıklarının önünde kuyruğa giren işçi liderlerini görenler artık ne dese haklıydı.Karşılarında gel deyince gelen, git deyince giden insanlar vardı. Üstelik *"emekçi işçi kardeşlerimden..* "hiç biri üretimden doğan güçlerinin ayırdında değildi. Onlara göre et tırnaktan nasıl ayrılmazsa, işçi ve emekçiler de güvendiği ordusundan ayrılamazdı.

"Bütün komünist ve faşist ülkelerde işçilere 'emekçi işçi kardeşim' diyerek hitap ederler. Fakat hiçbir zaman hak ve hürriyet vermezler. Süngünün gölgesinde işçinin alın terini huzurunu düşünmeden çalıştırırlar. İşçilerden fazla verim alabilmek için onları belli saatlerde uyumak zorunda bırakırlar...

Tüm vatandaşlarımız; gizlice dağıttıkları bildirilere, hayasızca, bu vatanda gözü olan yabancıların bayrağını işaretleyerek, onların savunucusu olanlara sen hiçbir zaman inanmazsın. Değer vermezsin, çünkü sen Türksün. Vatanını ve birliğini koruyanlardan başkasının sözlerinin adiliğine ve saçmalığına aldanmazsın. Geçmişte de bu tür vatan hainlerinin varlığının sonucunun ne olduğunu bilirsin.

Türk ordusu yeni teşebbüsü ile başarıya ulaşmıştır. Gönülleri birleştir-

miştir. Üzgün ve umutsuz yüzleri güldürmüştür. Kısacası son çırpıntısını vererek karşılık çıkaranlar, gayelerine eremeyeceklerdir. Bütün çabalarına rağmen Türk halkının huzurunu bozamayacaklardır. Bu vatan hainleri, kölesi olduğu devletin gayesine yönelik çabalarında mutlaka başarısız kalacaklardır."

Emekçi ve işçi kardeşlere seslenirken onların doğal yandaşı olan gençler göz ardı edilemezdi. Elbette bu gençleri acılarla doğuran, ninnilerle büyüten analara da seslenmek gerekiyordu:

"Ey Türk gençliği, birinci vazifen Türk istiklalini ve cumhuriyetini muhafaza ve müdafa etmektir' diyen Atamız, bu sözleri ile sizlere hangi görevi vermiştir? Türkiye'mizi bölmek parçalamak isteyenlere hizmet mi? Yoksa onun korunmasını, yüceltilmesini mi?...

"Ey vefakâr Türk anası, Türk hanımları; beşiğini sallarken söylediğin ninninin, büyüttüğün gence seslenirken söylediğin onun kalbinde ve kafasında büyük yeri olacaktır."

Sıkıyönetim bildirisinin *"Yaşasın vatan, yaşasın demokrasi, yaşasın Kemalizm.."* sloganıyla bitmesi kimseyi şaşırtmayacaktı. Şaşırtmayacaktı çünkü, her askeri darbede hep aynı şarkıyı dinletmişlerdi bize. Dilerim siz dinlemezsiniz sevgili kızım...

Askeri Cunta Deyimi

Türk işçisinin olgun ve akıllı olduğu kadar, Türk sendikacıları da olgun ve akıllıydılar.

Uluslararası Kamu Hizmetleri Federasyonu'nun Singapur'da toplanan genel kurulunda, Türk sendikacılarının Eylül İmparatorluğu'na bağlılıklarını gösterme olanağı doğmuştu:

"Uluslararası Kamu Hizmetleri Federasyonu (PSI) yönetim kurulu Türk Hükümeti tabiri yerine, askeri cunta deyiminin kullanılması yolundaki baskılara karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Genelkurmay Başkanı'nın verdiği; ülkeyi, ulusu ve demokrasiyi koruma görevini yerine getirmesinden dolayı askeri cunta olarak adlandıramayacaklarını, böyle bir tabirin hem çok yanlış, hem de çok haksız olduğunu, kabul edildiği takdirde PSI'dan çekilebileceğimizi belirtmemizden sonra" askeri cunta deyimi, Türkiye askeri yönetimi olarak düzeltilmişti...

"Abdullah Baştürk'ün yeniden yönetim kurulu üyesi yapılması önerisine öncülük eden İşveç ve çok sayıdaki destekçisinin tutumları, ciddi bir sorundu. Delegasyonumuz bu konuda da her düzeyde ciddi tepkiler göstererek varılmak istenen sonuca engel olmuştur. Baştürk'ün Yönetim Kurulu Onur Üyesi yapılması, daha yumuşak bir çözüm olarak görülmüştü.."

PSI Genel Kuruluna ilişkin Türk Harp-İş sendikasınca Eylül İmparatorluğu'na verilen raporla sıkıyönetim komutanının yayımladığı bildiri arasında büyük ayrımlar yoktu:

"Delegasyonumuz ülkemizin içinde bulunduğu durumu kongre boyunca çeşitli ülkelerden gelen delegelere objektif ölçüler içinde anlatmış, ülkemizin 12 Eylülden öncesi içine sürüklediği kaostan mevcut şartlarla kurtarılabilmesinin olanaksızlığı; o dönemde her çabanın ülkeyi biraz daha çıkmaza sürüklediği; ulusal bütünlüğün dış etkenlerle de desteklenerek büyük ölçüde bozulduğu; giderek bir iç savaş tehlikesinin belirdiği; kendi kendine kurtuluş umudunun yittiği bir sırada ise Türk Silahlı Kuvvetleri en büyük komutanından en küçük rütbeli erine kadar bütünlük içinde ulusunun gücü olarak Anayasa'nın kendisine verdiği yetki ve sorumluluğun gereğini yerine getirmek, rayından çıkmış, işlemez hale getirilmiş demokrasiyi yeniden işler hale getirmek ve parlamenter sisteme dönmek üzere yönetim sorumluluğunu üstlendiği anlatılmaya çalışılmıştı.

Büyük ölçüde durumu kavrayanların ülkemize bakış açıları değişmiş ve demokrasiye koşulların el verdiği ölçüde ve bir an önce geçilebileceği inancı yaygınlaştırılmıştı."[220]

Senin bile inanmayacağın yalanlara 71 ülkeden 210 Kamu Hizmetleri Sendikası yöneticisini inandırmaya çalışıyorlardı.

Olgun ve akıllı Türk sendikacılarına göre, askeri darbe Silahlı Kuvvetler'e tanınan bir Anayasal haktı.

Güçlü Devlete, Güçlü Sendikacılık

Yüksek Hakem Kurulu şoku, 1982 sonbaharına dek sürdü. Büyük saldırı Sendikalar Yasası ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasalarının hazırlanması ile başlıyordu.

---

[220] PSI, 22. Dünya Genel Kurulu'na ilişkin 30 Kasım-4 Aralık 1981 Singapore özet raporu.

Ülkenin iş hukuku alanında önemli bilim adamlarına bir sabah Orgeneral Haydar Saltık imzası ile bir haber ulaştırıldı. Genel Sekreter Haydar Paşa, bilim adamlarının Kalamış'taki Orduevi'nde toplanmalarını istiyordu.

Bilim adamları bir hafta süre ile Orduevi'ne kapatıldılar. Çalışma yaşamının temel yasaları üzerindeki birikimlerini tartıştılar, taslaklar hazırladılar.

Taslaklar üzerindeki not, içine düştükleri durumu anlamak için yeterliydi. Notta, *"Öğretim üyelerinin görüş birliğine varamadıkları tartışma konuları bakanlık istemlerine göre hazırlanmıştır"* yazılıydı. Bir aydın kurnazlığıyla *"suç bizim değil..."* demek istiyorlardı.

Prof. Münir Ekonomi, Prof. Kemal Oğuzman, Prof. Nuri Çelik, Prof. Metin Kutal ve Prof. Seza Reisoğlu bu notla tarihe karşı kendilerini savunuyorlardı. Çalışma Bakanlığı temsilcisi Albay Talat Sargın'ın savunmaya gereksinimi yoktu.

Çalışma Bakanı da alanında uzman bir bilim adamı olan Prof. Turan Esener'di. Esenler ikili görüşmelerinde *"kendileri olmasa askerlerin nasıl bir yasa çıkaracaklarını"* anlatıyordu.

Çalışma yaşamının düzenlenmesinde işverenlerin üstün çabaları Eylül İmparatorluğu yöneticilerinin gözlerini yaşartıyordu. Ne çok biliyorlar, ne çok çalışıyorlardı.İsmet Sipahi, Erol Turgut, Nuri Yurdakul gibi böylesine iyi yetişmiş, ülkesine böyle bağlı insanlar tanımanın tadına doyum olmuyordu.

Bilim adamlarının, sendikaların ve işverenlerin görüşlerinin son uğrağı ise, iki albayın masası olacaktı.

Deniz Albay Erberk İnam ile Hava Albay Fazıl Kaynakdemir çalışma yaşamının iki temel yasasının gerekçesinin altına imzalarını koymakta hiçbir sakınca görmüyorlardı.

Sendikalar Yasası ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasasının hazırlanmasında *"1980 öncesi cereyan eden olayların deneylerinden yararlandıklarını"* açık açık yazacaklardı. Sendikal mücadelenin *"devletin iktisadi, sosyal ve siyasal düzenini sarsmamasına"* özen göstermişlerdi. Güçlü devlete, güçlü sendikacılık yakışırdı.

Beterin beteri vardı. *"İşçilerin huzur içinde çalışmalarında büyük rolü olan sıkıyönetim, onlara sesleniyor.."* diye bildiri hazırlayan sıkıyönetim komutanlığında görevli bir subay da "icap ederse.." oturur çalışma yasalarını hazırlayabilirdi.

Çalışma yaşamıyla ilgili yasaları onlar hazırlamadılar. Ama çalışma yasalarının özneleri olan sendika liderlerini, işçi önderlerini onlar sorguladı, onlar yargıladı. DİSK yöneticilerinin ve DİSK'li işçilerin çağdışı yöntemlerle sorgularını yapan İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1. Şube Müdür Muavini Ramiz Taşdemir'in hazırladığı *"fezleke.."* 66.Mekanize Tümen Komutanı Tümgeneral İbrahim Türkgenci'nin imzası ile sıkıyönetim komutanlığına gönderildi.

Yazıda DİSK soruşturmasından sorumlu timin Tümgeneral Nihat Bener'in emir ve komutasında olduğu belirtiliyordu.

Yargılama aşamasında DİSK'lilerin uğradıkları işkencelere ilişkin suç duyuruları üzerine 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca bir soruşturma başlatılacak ve kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecekti. Bu işkence savlarının gerçek olmadığı anlamına gelen bir sonuçtu.Ve bu sonuç her nedense taraflara duyurulmadı. Bu belge gün ışığına çıktıktan sonra DİSK'lilere işkence yapanların kimlikleri öğrenilebilecekti.

"İşçisinin karşısında değil, yanında olan.." Eylül İmparatorluğu başını kuma gömmüştü. İşler çok kısa sürede alt üst oluverdi. Türk işçisine bu sözlerle seslenenler, ücretten, üretime; sendikal çalışmadan toplu iş sözleşmesine dek her sorunu çözmeye kalktılar. *"Kamu düzeni ile ilgili.."* diyerek her sorunu çözmek olanaksızlaşınca yeni bir emir yayımlandı, ister istemez.

"İşçi-İşveren ilişkilerinin mevcut yasa hükümetlerine göre yürütülmesi ve birinin, diğerinin hak ve hukukuna tecavüz etmemesi hususu, kamu düzeni ile ilgili olduğu cihetle, bunun sağlanmasında sıkıyönetim komutanının görevli ve sorumlu olacağı açıktı...

İşçi-İşveren ilişkilerinde doğabilecek anlaşmazlıkların yasa, tüzük, yönetmelik ve genelgeler çerçevesinde çözümlenmesinden, Çalışma Bakanlığı görevli olduğundan, bu tür anlaşmazlıkların giderilmesinde anılan ba-

kanlığın sorumlu olduğunu vurgulamak ve bu alanda esasen işleri çok yoğun olan sıkıyönetim komutanlıklarını meşgul etmemek gerekliydi"

Sıkıyönetim komutanlıkları mevzuatın öngördüğü önlemleri almaya "şüphesiz yetkiliydiler" ama, biraz ileri gidiyorlardı.

Kolayına Geldiği İçin Unutmak

Tarih bir kez daha yineleniyor, zora dayalı politika kaçınılmaz olarak işkenceyi bir kez daha gündeme getiriyordu. İnsanın özgür iradesini yok eden, kişiliğini ortadan kaldıran bu uygulama, Eylül İmparatorluğu yöneticilerine doğal geliyordu. Hiç çekinmeden, *"bizden önce de vardı, şimdi de var"* diyebilecek kadar güven içindeydiler.

Güvenlik güçlerinin alışkanlığına dönüşen işkence için yapılan soruşturmalar, uygulamanın bir politika gereği olduğunun kanıtıydı. İşkence savlarına karşı raporlar hazırlanıyor, bir gün hesap sorulması kuşkusuyla dosyalarına konuyordu.

"15 Haziran 1985 tarihli 32 numaralı.." raporu sana olduğu gibi aktarmak istiyorum. Bu rapor dosyasından havalanıp masama konduğunda sen aramıza katılalı tam dört yıl geçmişti. Doğduğun günden bu yana değişen hiçbir şey yoktu. Şimdi bu satırları yazarken yedi yaşındasın, yine değişen hiçbir şey yok.

Uluslararası Af Örgütü Eylül İmparatorluğu'nun sözde ortadan kalktığı 6 Kasım 1983'ten bu yana işkence ile öldürülenlerin sayısının 100'e ulaştığını açıkladı birkaç gün önce...

Sayılar birbiriyle çelişti, sayılarla oynandı. Askeri hükümetin sözcüsü devlet bakanı Uluslararası Af Örgütü'nün savlarını yanıtlarken *"işkence nedeniyle 60 değil 15 kişinin öldüğünü"* söyleyerek[221] Türkiye'nin bir işkence ülkesi olduğunu duyuruyordu dünyaya. 60 sayısı 204'e yükselince

[221] Prof.İlhan Öztrak'ın açıklaması.16 Mart 1982

yeni bir açıklama yapılacaktı. 204 değil sadece 4 kişi ölmüştü.[222] 6 Kasım seçimlerinden sonra yapılan hükümet açıklamasında serbest piyasa kaypaklığı vardı. Devletin güvencesindeki yurttaşların 14'ü intihar, 23'ü hastalık, 7'si açlık grevinde ölmüştü. İşkenceden ölen 2 kişi vardı. [223]

Sen büyürken onların yalanları da büyüyecekti..

Af Örgütü Eylül 1980'den Nisan 1988'e kadar 47 kişinin işkene nedeniyle öldüğünü kesinleştiği dünyaya duyuruyordu.

"Bu tarihler arasında gözaltında işkence sonucu ölen 220 kişiden 154'ü hakkında Türk hükümetinden bilgi sağlandı.Türk otoriteleri 40 kişinin işkence sonucu öldüğünü doğruladı. 7 kişiyi de Af Örgütü belirledi.Geriye kalan 172 kişinin ölüm nedenlerinin açıklığa kavuşması için hükümete yeniden başvuruldu."[224]

İç ve dış kamuoylarına göre açıklama yapıyorlardı. Dışarıya *"evet var.."* içeriye *"hayır yok.."* diyerek acınası duruma düşüyorlardı.

Türkiye'nin İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi'ni kabul ettiği gün Emniyet Genel Müdürü[225] *"son beş yıl içinde işkence sonucu yaşamını yitiren hiç kimse olmadığını"* söyleyecekti. Ama çenesini tutamayacak yine bir *"devlet potu.."* kırılacaktı. İşkenceden ölen hiç kimse yoktu ama *"işkenceyle adam öldürmek nedeniye 26 güvenlik görevlisi hakkında soruşturma açılmıştı."*

Yazdıklarımı okuyup anlayacağın günlere geldiğinde[226], işkencenin doğal karşılanmadığı bir ülkede yaşamını diliyorum.

Tek sözcüğünü değiştirmediğim 32 numaralı rapordaki anlatımın doğallığına dikkatini çekmek istiyorum.

"1. Bugüne kadar yayınlanan 31 adet işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin raporlarda, haklarında bilgi verilmemiş, yeni oluşmuş olaylar

---

[222] Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklaması. 4 Ekim 1982

[223] İçişleri Bakanlığı'nın açıklaması, 7 Nisan 1984

[224] Uluslararası Af Örgütü'nün "Türkiye-İşkence ve Gözaltında Ölümler, Nisan 1989" başlıklı raporu

[225] Sebahattin Çakmakoğlu, 25 Şubat 1988

[226] Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na göre 2003 yılında vakfın 5 merkezine "işkence nedeniye 925 kişi" başvurdu. İzmir Barosu İşkenceyi Önleme Grubu "2002 Şubat-22Aralık 2004 tarihleri arasında İzmir'de işkence yaptıkları savıyla 328 polisin yargılandığını" açıkladı. Davaların 24'ü Ağır Ceza,73'ü ise Asliye Ceza mahkemelerinde sürüyor.(BİA, 22 Nisan 2004)

ve Sıkıyönetim Komutanlıklarınca yapılan yasal işlemlerden;

a. 1'nci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Bölgesinde;

(1) Adil Can'ın ölümü olayı;

Devrimci Halkın Yolu Yasadışı örgüt üyesi olmaktan 17 Mayıs 1985 tarihinde tutuklanan ve 1'nci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesi'nde, TCK nun 168/2 maddesinde muhalefet suçundan yargılanacak Süleyman oğlu 1958 doğumlu Adil Can, 9 Nisan 1985 tarihinde tutuklu bulunduğu Metris Askeri Ceza ve Tutukevinde Menenjit ve Tüberküloz teşhisi ile kaldırıldığı Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde 15 Nisan 1985 tarihinde ölmüştür. Olaya Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca el konulmuş olup soruşturma halen devam etmektedir.

(2) Hamdi Eroğlu'na işkence ve kötü muamele yapıldığı iddiası üzerine Sıkıyönetim Askeri Savcılığınca[227] *soruşturma açılmıştır.*

b. 3'ncü Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Bölgesinde;

(1) Fikri Sönmez'in ölüm olayı;

Amasya Özel Askeri Ceza ve Tutukevinde tutuklu bulunan Fatsa Dev-Yol davası sanıklarından Fatsa ilçesi Eski Belediye Başkanı Fikri Sönmez (Terzi Fikri), rahatsızlığı nedeniyle kaldırıldığı Amasya Devlet Hastanesi'nde yapılan tıbbi müdahaleye rağmen 4 Mayıs 1985 tarihinde kalp krizi sonucu ölmüştür.

c. 4'ncü Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Bölgesinde;

(1) Yalçın Solaklar'ın ölümü olayı;

Eroin kaçakçılığı suçundan tutuklu bulunan Şıh Mehmet oğlu 1950 Gaziantep doğumlu Yalçın Solaklar, tutuklu bulunduğu Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde 26 Mart 1985 tarihinde kalp krizi geçirmiş, cezaevi tabibinin müdahalesi ile Gülhane Askeri Hastanesi'ne sevk edilirken yolda saat 16.30'da ölmüştür.

Ölüm olayı üzerine Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturması devam etmektedir.

(2) Haluk Aydın'ın ölüm olayı:

Gümrük kaçakçılığı suçundan tutuklu bulunan Hıfzı Cezmi oğlu 1926 doğumlu Haluk Aydın tutuklu bulunduğu Mamak Askeri Ceza ve

227 İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri savcılığı 1985/181 esas sayılı soruşturma

Tutukevi'nde geçirdiği ani rahatsızlık sonucu kaldırıldığı Gülhane Askeri Hastanesi'nde 15 Mart 1985 saat 00.30'da kalp krizi sonucu ölmüştür.

(d) Cafer Alış'ın ölüm olayı:

26.3.1981 tarihinde Diyarbakır ili Çüngüş ilçesi Koçören köyünde bir ihbarın değerlendirilmesi için yapılan operasyon esnasında görevli ekibe ateş açılması sonucu çıkan müsademede kaçmaya çalışan 4 kişiden biri açılan ateş sonucu ölmüştür. Ölen şahsın aynı köyden Cafer ALIŞ olduğunun anlaşılması üzerine Bnb. Zeki Tayyar Gencer ve emrindeki 36 kişi hakkında açılan kamu davası sonucunda ile Ceza tertibine mahal olmadığı kararı[228] *verilmiştir.*

(2) İbrahim Kurt'un ölümü olayı:

Şırnak Tali Bölge Komutanlığında gözetim altında iken 7Kasım1984 tarihinde rahatsızlanarak ölen İbrahim Kurt hakkında Şırnak Cumhuriyet Savcılığı'nca yaptırılan otopsi sonucunda anılan kişinin ölümünün 'Midral Sitenoru ve Aktif Perikart' sonucu meydana geldiği anlaşılması üzerine sıkıyönetim askeri savcılığınca kovuşturmaya yer olmadığı kararı[229] *verilmiştir.*

(3) Mustafa Erdal'ın ölüm olayı:

9 Ekim 1984 tarihinde Hakkâri ili Çukurca ilçesinde 8 Erimizin şehit edilmesi olayına katıldığı tespit edilerek gözaltına alınan Mustafa Erdal, 29 Aralık1984 tarihinde ancak tek bir kişinin ilerleyebileceği 60 metrelik uçurumun kenarından geçen yolda sakladığı silahların yerini göstermek üzere kendisine müsade edildiğinde, aşağıya atlayarak intihar etmiştir. Ölüm olayı üzerine açılan soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı[230] *verilmiştir.*

(4) Mehmet Emin Çoklu'nun intihara teşebbüs olayı;

İdeolojik amaç ile adam öldürmek suçundan sanık Mehmet Emin Çoklu, tutuklu bulunduğu Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde20 Şubat 1985

---

[228] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (1) Nolu Askeri Mahkemesi'nin 21Mart 1985 gün ve 1983/494, 1985/105 sayılı kararı.

[229] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 11 Mart 1985 gün ve 1985/1002-52 sayılı kararı

[230] 7'nci Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 28 Ocak 1985 tarih 1985/1006-15 Esas sayılı kararı

tarihinde yalnız kaldığı 36'ncı koğuşun 10 numaralı odasında yatak çarşafları kâğıt v.b. malzemelerin yardımı ile kendisini yakma teşebbüsünde bulunmuştur. Koğuş arkadaşlarının son zamanlarda ruhi dengesizlik içerisinde bulunduğunu belirttikleri tutuklu hakkında Askeri Savcılıkça açılan soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı[231] *verilmiştir.*

2. Daha önce haklarında bilgi verilmiş, işkence ve kötü muamele iddiaları ile ölüm olaylarından haklarında yasal değişiklik olanlardan;

a. 1'nci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nca açılan bölgesinde;

(1) Sıkıyönetim Askeri Savcılığınca açılan soruşturma neticesinde iddianame tanzim edilenlerden;

(a) Yavuz Selçuk hakkındaki kötü muamele iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturma neticesinde Sıkıyönetim (1) Nolu Askeri Mahkeme'de kamu davası açıldığı 31 Numaralı Rapor ile bildirilmişti. Sıkıyönetim (1) Nolu Askeri Mahkemesi'nce yapılan yargılama sonucunda sanıklar halen Bitlis siyasi şube müdürlüğünde görevli Emniyet Amiri Mustafa Bal ve halen İstanbul siyasi şubede görevli polis memuru Nusret Deniz hakkında 16 Nisan1985 gün ve 1985/155 sayılı beraat kararı verilmiştir.

(b) Hüseyin Albayrak hakkındaki kötü muamele iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturma neticesinde Sıkıyönetim (1) Nolu Askeri Mahkemesi'nde kamu davası açıldığı 31 Numaralı Rapor ile bildirilmişti.Sıkıyönetim (1) Nolu Askeri Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda sanıklar Eminönü Merkez Karakolu'nda görevli Başkomiser Necdet Göksel, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde görevli Komiser Muavini Fikret Işıkkaralar, Polis Memuru Kemal Sarıoğlu, Polis Memuru Yaşar Uzun ve Polis Memuru Yılmaz Hemen haklarında 27 Mart 1985 gün ve 1985/114 sayılı beraat kararı verilmiştir.

(c) Ahmet KARLANGIÇ'ın ölümü olayı;

Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturma neticesinde sıkıyönetim (3)-(1) Nolu Askeri Mahkemesi'nce kamu davası açıldığı 28 Numaralı

[231] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 5 Mart 1985 gün ve 1985/1067-50 Esas ve karar sayılı kararı

Rapor ile bildirilmişti. (3)-(1) Nolu Askeri Mahkemesi'nce yapılan yargılama sonucunda sanıklar, halen Urfa Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubede Komiser Sabahattin Tür, Bulandık ilçesi Emniyet Amirliği'nde görevli Emniyet Amiri vekili Ahmet Gök, Sirkeci Gar Amirliği'nde görevli polis memuru Satılmış Köroğlu, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde görevli polis memuru Halis Yelmen ve Ankara Polis Enstitüsü'nde öğrenci Aydın Yıldırım haklarında 16 Mayıs 1985 gün ve 1985/143 sayılı mahkumiyet kararı verilmiştir.

(d) Bilal Çölgeçen ve arkadaşları hakkında Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 28 Numaralı Raporda bildirilen soruşturma neticesinde kamu davası açılmış ve Askeri Mahkemece yargılanması sonucu sanıklar beraat kararı vermiştir.

(2) Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilenler;

(a) S. Bülent Akın hakkındaki işkence iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 28 Numaralı rapor ile bildirilen soruşturma neticesinde 6.5.1985 gün ve 1985/60 sayılı karar ile kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(b) Tarık Tazeçiçek hakkında kötü muamele iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 30 Numaralı rapor ile bildirilen soruşturma neticesinde 24 Nisan1985 gün ve 1985/44 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(c) Cemal Çarmıklı hakkında işkence iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığınca açılan ve 30 Numaralı Rapor ile bildirilen soruşturma neticesinde 12 Nisan1985 gün ve 1985/34 sayılı Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı verilmiştir.

(d) Bülent Aydın hakkında kötü muamele iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 31 Numaralı Rapor ile bildirilen soruştuma neticesinde 29 Nisan1985 gün ve 1985/46 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(e) Filiz Tarakçı hakkında işkence iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 31 Numaralı gün ve 1985/64 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(f) Seyfi Öngider hakkında kötü muamele iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 31 Numaralı Rapor ile bildirilen soruşturma neticesinde 24 Nisan1985 gün ve 1985/43 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(g) Halit Tekin ve Metin Torun haklarında işkence iddiası nedeniyle Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan ve 31 Numaralı Rapor ile bildirilen Soruşturma neticesinde 6 Mart1985 gün ve 1985/22 sayılı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir.

(h) Halit Tarakçı hakkında kötü muamele yapıldığı iddiası ile Sıkıyönetim Askeri Savcılığınca açılan ve 31 Numaralı Rapor ile bildirilen soruşturma neticesinde 22 Mayıs 1985 gün ve 1985/60 sayılı Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı verilmiştir

b. 9'ncu Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Bölgesinde işkence iddiaları ile ölüm olaylarından,

(1) Cengiz Aksakal'ın ölümü olayı;

Dev-Yol adlı yasadışı örgüt'e girmek suçundan dolayı Artvin'de gözetim altında iken rahatsızlanarak kaldırıldığı Trabzon Numune Hastanesi'nde ölen Cengiz Aksakal hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce açılan kamu davası sonucunda 29 Numaralı Rapor ile bildirilen mahkûmiyet kararı verilmiştir. Sanıklar Komiser Muavini Hilmi Özmen, Polis memuru Seyhan Açıkel ve Polis Memuru İbrahim Üçok haklarında isnat edilen suçtan dolayı mahkemece verilen karar Askeri Yargıtay'da'noksan soruşturma' yapıldığı gerekçesi ile bozulmuş ve tekrar açılan dava devam etmektedir.

(2) Ensar Karahan'ın ölümü olayı;

Dev-Yol adlı yasadışı örgüte girmek suçundan dolayı Artvin'de gözetim altında iken gözaltında tutulduğu odada 31 Mayıs1981 tarihinde ölü olarak bulunması üzerine 10 emniyet görevlisi hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce kamu davası açıldığı 27 Numaralı Rapor ile bildirilmişti. Sanıklar hakkında ölüm olayı ile ilgili olarak yapılan yargılama sonucunda; sanıklardan Ahmet Seçek ve Mustafa Eken'in beratlerine diğer 8 sanığın ise netice ve toplam olarak 5 yıl 4 ay müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmalarına ve ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklanması-

na karar verilmiş olup tebliğ aşamasında olan bu karar henüz kesinleşmemiştir.

3. Yukarıda açıklanan işkence ve kötü muamele iddiaları ve ölüm olayları ile ilgili olarak hazırlanmış olan işkence ve kötü muamele iddiaları çizelgesi ve ölüm olayları çizelgesi Lahika 1 ve II olarak sunulmuştur."

Dosyasından kanatlanıp masamın üstüne konan 32 sayılı rapor yaşanmakta olan acıları yeteri kadar anlatıyordu.Bu sayıya gelinceye kadar yaşananların boyutu 32 sayılı raporun gönderme yaptığı yazışmalardan[232] belliydi.

Bu belgenin bir başka anlamı daha olmalı senin ve arkadaşların için güzel kızım.. Eylül İmparatorluğu'nu sürekli kılan etkenlerin, 6 Kasım 1983'ten bu yana bilinçli olarak gündemde tutulduğunu bilmelisin. Korkuyla kurulan imparatorluğun, korkuyla sürdürülmek istendiğini öğrenmelisin.

İşkence savlarının soruşturulduğunu söyleyerek kendilerini savunanların büyük bir yalanın arkasına sığındıklarını rahatlıkla gösteriyor *"32 numaralı rapor."*

Tarihlerin tuzağına düşmüşler raporu hazırlayanlar. Yıllar önce öldürülen insanlar için, yıllar sonra yargı yolunun açılması *"işkenceyi kurumlaştıran"* resmi politikanın bir kanıtı sadece.. Ahmet Karlangaç, Cengiz Aksakal, Ensar Karahan'ın ölüm tarihlerine[233] bakmak yeterli durumu anlamak için.

Aynı acıları yaşayan bir Alman'ın, Alman Cumhurbaşkanı Thedor Heuss'un söyledikleri ile bu belgenin düşündürdüklerini bir arada yo-

---

[232] "İlgi: (a) 1'nci Ordu ve Synt. K.lığının 16 Nisan 1985 gün ve Ad-Müş: 1985/316 sayılı mesajı.
(b) 1.Ordu ve Synt. K. lığının 3.6.1985 gün ve Ad. Müş: 1985/27 sayılı yazısı.
(c) 3. Ordu ve Synt. K. lığının 6 Mayıs 1985 gün ve Ad-Müş: 1985/610-39 sayılı mesajı.
(e) 4. Kolordu ve Synt. K. lığının 22 Mart 1985 gün ve Ad-Müş: 1984/35-99-2767 sayılı raporu.
(f) 7. Kolordu ve Synt. K. lığının 18 Mart 1985 gün ve Ad-Müş: 1985/47 sayılı yazısı.
(g) 7. Kolordu ve Synt. K. lığının 18 Mart 1985 gün ve Ad-Müş: 1985/51 sayılı yazısı.
(h) 7. Kolordu ve Synt. K. lığının 18 Mart 1985 gün ve Ad-Müş: 1985/134 sayılı yazısı.
(i) 7. Kolordu ve Synt. K. lığının 16 Nisan 1985 gün ve Ad. Müş: 1985/743 sayılı yazısı.
(j) 9. Kolordu ve Synt. K. lığının 5 Mart 1985 gün ve Ad. Müş: 1985/221 sayılı yazısı.

[233] Ahmet Karlangaç 12 Ekim 1980, Cengiz Aksakal 12 Kasım 1980, Ensar Karahan ise Haziran 1981 tarihinde işkenceyle öldürüldü.

rumlamanı istiyorum.

Thedor Heuss, "O dönemden geriye ortak bir utanç kaldı" diyor:

"Hitler bize çok kötülük yapmıştır. Fakat bunların en büyüğü kendisinin ve yandaşlarının bizi Alman ismi taşımak utancına uğratmalarıdır. İnsanlar kolaylarına geldiği için bazı olayları unutmak isterler. Oysa bizim unutmamamız gerekir. Nerunberg yasalarını, Sinagog yangınlarını, Yahudilerin yabancı diyarlara, ölüme ve felakete sürüklendiklerini unutmamalıyız. Bunlar unutamayacağımız, unutmaya hakkımız olmayan gerçeklerdir.Unutmak işin kolayına kaçmaktır."

Bizim unutmamak zorunda olduğumuz, ancak, daha şimdilerde unutmaya başladığımız öyle çok acı ve haksızlık var ki... Bizim unuttuklarımızı, sizin anımsamanızı istememiz de işin kolayına kaçmak gibi geliyor bana.

Bir Türkle Bir Ermeni

Yargı kararlarının da, tarihin yargısına bırakıldığı günlerden geçiliyordu.

Sıkıyönetim mahkemesinin askeri yargıcı bir toplu davanın ilk duruşmasını açarken *"Bu tarihi kürsüden her şeyi yasalar içinde ve vicdanımızın sesine uyarak yürüteceğimizi belirtmek isterim"* diyordu.

Başından beri her şey yasalar içinde yürünüyordu aslında. Yasaları kendileri yapıyorlar, sonra da yaptıkları işin yasalar içinde yüründüğünü söylüyorlardı.

Türkiye yasalarla yönetilen bir toplum görünümündeydi. Her şey yasal kılıfına uydurulmuştu. Oysa devlet 12 Eylül sabahından beri hukuk devleti olmaktan çıkmıştı. Her şey yasaldı, ama hiçbir şey hukuksal değildi.

Yasal olmanın başka, hukuksal olmanın başka şeyler olduğunu anlamak için bu ülkenin çocukları ağır bedeller ödüyor, büyük acılar çekiyordu.

Gelişigüzel yapılan tutuklamalara ,tutuklananların cezaevlerine gönderilmelerine, cezaevlerinden sorgu merkezlerine geri yollanmalara yasal işlem süsü veriliyordu.

Yargının saplandığı bataklığı anlatacak örneklere her gün bir yenisi ekleniyordu.

Duruşmada, cezaevinin koşullarından yakınan sanıklara, bir askeri

yargıç *"dua edin durumunuza.."* diyordu, *"İran'a bakın, orada her gün 100 kişiyi asıyorlar. Siz de burada işkenceden söz ediyorsunuz. Bu ülkede ihtilâl olmuştur, ihtilâl."* [234]

Türk olmak, Türk kalmak, Türk ölmek, Türk'ü sevmek, Türk'e inanmak, Türklüğü ile övünmek, Türklüğü yüceltmek anlayışı yargı kararına kadar uzatmıştı ellerini.

"Ne acınacak haldir ki" diye başlıyordu askeri mahkemenin kararı:

"Türk'üm diyen ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduklarını söyleyen sanıklardan Nezir Toraman, İlhan Yakut, Mustafa Şimşek, Süleyman Sarı, Arif Demiray, Veysel Demiral, Muhittin Demiray, Sami Paksoy, Ümit Fırat ve Ahmet Haşim Doğançayır'ın, ülkemizde gözü olan, insanlarını acımasızca ve rahatlıkla öldüren ve üzerinde hak iddia eden, kalpleri kin ve nefret duyguları ile dopdolu hali firardaki Ermeni asıllı ve İstanbul'da 'Köz' yayınevi sahibi Masis Kürkçügil adındaki sözüm ona TC uyruklu birisiyle[235]*, çekinmeden anlaşarak ve mahiyetine girerek amacı doğrultusunda Troçkist adlı gizli örgütü, İstanbul, Ankara, İzmir ve İnegöl'de kurarak ve üyeliğini de benimseyerek Kürtçülük hareketleriyle birlikte yürüterek 12 Eylül 1980 harekâtına kadar aralıksız yıkıcı faaliyetlerini sürdürmüşlerdir."*[236]

Bir Türk'ün bir Ermeni ile Troçkist bir örgüt kurup, Kürtçülük yapması gibi akıl almaz sonuçlar çıkıyordu yargılamalardan. *"Bir Türk bir Ermeni ile Troçkist bir örgüt kurup, Kürtçülük yapamazdı.."* Böyle bir yargı tarihe ve bilime yanıt hakkı doğuruyordu.

Özel mahkemeler kurulmadığı söylenerek, yargıdaki yapısal değişik-

---

[234] 1981/408 sayılı TDKP davasının Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ndeki duruşmasında Hak. Yb. Atalay Tokat'ın tutanaklara geçmeyen sözleri.

[235] Yargılama hukuku alanında 12 Eylül döneminin simge isimlerinden biri olan Masis Kürkçügil için hazırlanan başka bir iddianamede de akıl dışı suçlamalar yer alacaktı. Kürkçügil'den " Her nasılsa Türkiye'de doğmuş, Türk tabiyetinde olan kolejlerde cemaat adına okuyan,Boğaziçi Üniversitesi'nde tahsil gören, hasılı devlet ve milletin bahşettiği en büyük nimetleri nefsinde taşıyan bu Ermeni oğlu Ermeni .." diye söz edilecekti.(Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Hatay, İçel illeri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 26 Ağustos 1982 tarih ve 1981/375 esas,1982/557 sayılı iddianame.Sayfa 35)

[236] Gölcük Donanma ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin 1982/356 esas, 1983/170 karar sayılı gerekçeli hükmü, sayfa 73-74.

likler gizlenmeye çalışıyordu. Gerçekten özel mahkemeler kurulmadı ama, Eylül İmparatorluğu'na *"çağdışı ama yeni.."* bir hukuk anlayışı egemendi..

Sanıkların yargıç önüne gelinceye dek geçirdikleri serüven, özel mahkemeler kurulmasına gerek duyurmayacak biçimde örgütlenmişti.

İlk kez 1933'lerde Almanya'da kullanılan *"Schuzhaft"* yani *"güvence altına almak"* sözcüğü, senin doğduğun yılların korkulu düşü olmuştu. Güvence altına almak yasal bir eylemdi. Ama Eylül İmparatorluğu'nda bir insanın *"gözetim altına alınarak güvenceye kavuşturulması"* insanın başına gelecek tehlikelerden korunması anlamına gelmiyordu.

Devlet adamlarından, parlamenterlere, örgüt militanlarından, sıradan vatandaşlara kadar herkes güvence altına alınmanın ne demek olduğunu çok kısa sürede öğrenmişti.

Dikenli tel, taş duvar demekti. Dayak, sövgü, aşağılanma ve işkence demekti. Cezalandırılmak demekti gözaltına alınmak, güvence altına alınmak...

İlk günlerde uygulamaların ne anlama geldiğini anlatan insanlar vardı. İnsanüstü çabalar göstererek dilekçeler yazıyor, gazete dergi dolaşıyor başvurular yapıyordu. Anlayan yoktu; anlamak isteyen de yoktu:

Gözetim altına alınanlar hazırlık soruşturmalarında karşılaştıkları kimi uygulamalardan yakınıyorlardı.

"Bir noktayı dikkatinize hemen sunmak isteriz; elbette yasallıkla hukuka uygunluk aynı şey değildir. Öyle yasalar vardır ki hukuka aykırıdırlar. Örneğin sorgulama için sanığın emniyete götürülmesi yetkisinin bulunduğu söylenen yasa kuşkusuz tartışma götürmez bir açıklıkla hukuka aykırıdır.

Görünüşte yasaya uygun ama gerçekte hukuka aykırı bir uygulama ile sanıkların tutuklandıktan sonra emniyete götürülmelerindeki çarpıklığı burada vurgulamazsak gerçekleri saklamış oluruz.

Şu halde bu davanın hazırlanışında yetkisiz bir organın, emniyetin yaptığı sorgulama ve soruşturmaların, askeri savcılığın kimi uygulamalarının hukuk ve yasa dışılığının verilecek kararı gölgelemeyeceğini de vurgulamak gerekir. Her ne kadar burada bunları tartışsak ve bu belgelerin

geçersiz sayılması gerektiğini belirtsek de, yasadışı yollardan elde edilmiş belgeler, soruşturma ve sorgulama evrakı dosyada kalacak ve vicdani delil sistemine göre, son değerlendirmede etkili olacaktı."

Gözetim altındaki uygulamalar, yargılanma süresinde de sürüyordu. Cezaevi koşullarından yakınanlar ya da polis ifadesinin zora dayandığı söyleyenler *"sorgulanmak üzere yeniden emniyete.."* götürülebiliyorlardı.Bu yeniden dayak, küfür, aşağılama ve işkence demekti. Bu işkencecilere bir yasa değişikliğiyle sağlanmış bir olanaktı. Hakkında dava açılan kişi, mahkemelerin güvencesi altında değildi. Örneğin yargıç huzurundaki ifadesi ile hoşa gitmeyen şeyler söyleyenler de "yeniden sorguya" götürülebiliyordu. Falakaları, copları, sopaları, askıları, elektrik üreteçleriyle siyasi şubeler yasa, hukuk ve her şey demekti.

İşte Babanız

Askeri cezaevi müdürlerinin derdi büyüktü. Bir çoğu yeniden emniyete gönderilip de bir daha haber alamadıkları tutuklularını aramaya başlayacaktı.

12 Eylül'den kısa bir süre sonra yakalanarak Mamak Askeri Cezaevi'nde üç yıldır yatan Mehmet Çeralan savunma avukatlarının ve ailesinin tüm aramalarına karşın Mamak Askeri Cezaevi'nde bulunamıyordu.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Müracaat ve Şikâyetleri İnceleme Müdürlüğü'ne, Milli Savunma Bakanlığı'na, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na yapılan başvuruların hiçbirisi yanıtsız bırakılmıyordu. Sorunun ciddiyetle araştırıldığı belliydi:

"Dilekçeniz alınmış ve gerekli incelemenin yaptırılarak işlem sonucunda size ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne bilgi verilmek üzere aynı tarih ve sayılı yazı ekinde Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'na gönderilmiştir.." yazısı bir yanıttı. Ya da *"Avukat İsmail Sami Çakmak'ın Mamak Özel Askeri Cezaevi'nde tutuklu bulunduğunu bildirdiği müvekkillerinden Mehmet Çeralan, Hamdullah Erbil ve Şerafettin Yılmaz'ın durumu konusundaki şikâyetlerini içeren ilgi dilekçesi aidiyeti cihetiyle ilişikte sunulmuştur.."* yazısı da bir yanıttı.

İyi de savunmaları üstlenilen müvekkiller Mehmet, Abdullah, Şerafettin

ortada yoktu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığın'dan gelen yanıttaysa Mehmet Çeralan adlı bir kişiye *"cezaevi kayıtlarında rastlanmadığı"* belirtiliyordu. Oysa o 28 Ekim 1980'den beri Mamak'taydı.

14 yıllık öğretmen Çeralan, yeniden sorgulanmak üzere götürüldüğü Ankara Emniyetin'den, yeniden sorgulanmak üzere Çorum Emniyeti'ne götürülüyordu.

Mahkemelerin güvencesinde olan sanıklar için öngörülen yeni bir "seyahat türüydü.." bu.

Çorum'da gözaltına alınıp salınan bir öğrencisi sesinden tanımıştı öğretmenini. Mehmet öğretmen yaşıyordu . Çorum Emniyet Müdürlüğü'nde sorgulanıyordu.

Eşinin izini Çorum'da bulan İnci Çeralan'a, Çorum Emniyeti'nde kocasıyla görüşmesine izin veriliyordu.

İnci Çeralan *"çocukları da getirebilir miyim?"* diye sorunca *"hadi getir bakalım.. "* yanıtını alacak dünyalar, onun olacaktı.

Çorum'dan uçarak gidiliyordu Sungurlu'ya. Sungurlu'dan uçarak geliniyordu Çorum'a.

Sibel ve Deniz sıkı sıkı sarılmışlardı annelerinin eline.Çorum Emniyet Müdürlüğü'nün bir merdiveninden iniyorlar, bir merdiveninden çıkıyorlardı çoşkuyla. Sonunda babalarını bulmuşlardı. Bir kapı açılıyor, bir kapı kapanıyordu. Birini arkasından babalarını kucaklayacaklardı. En alt katta bir kapı açıldı gıcırdayarak. Karanlık küçük odanın kapısı ağlıyor gibiydi..

"Babaaa.." diye bir çığlık koptu yüreklerinden ama, ağızlarından çıkmadı baba sözcüğü. Karanlıkta görmüyorlardı. Aydınlık olsa da göremezlerdi ki, tanıyamazlardı ki.

İki kolundan duvara asılmış bir babayı hiç düşlememişlerdi şimdiye değin. Askıya alınmış bir babayı hiç görmemişlerdi düşlerinde.

"İşte babanız..!" diye kükredi görevli polis. *"babanız bu.."* derken gülüyordu. Babalarını böyle görmeliydiler ki, büyüdüklerinde onun gibi olmasınlar.

Sibel ile Deniz günlerce, aylarca o sesi duydular. *"İşte babınız.."* kük-

remesiyle fırlıyorlardı gecenin ortasında yataklarından. Baba özlemine, babayı görme korkusu da katılmıştı artık.

Sonraki kucaklaşmalarında daha sıkı sarıldılar babalarının boynuna. *"İşte babanız.."* korkutması küçük yüreklerinde derin yaralar açmış olsa da babalarına olan sevgiyi azaltmayacaktı. Uzakta da olsa, yakında da olsa babalarını daha çok seviyorlardı artık.

Böyle bir ortamda özel mahkemeler kurulmasına elbette gereksinim olmazdı. Özel mahkemeler kurmak yerine, sanıkların özel işlemlerden geçirilmesi yöntemini kurumlaştırdılar. Yargılama aşamasında, istenildiğinde yeniden götürülüp sorgulanmak üzere yepyeni bir kurum oluşturulmuştu..

Mahkemede yargıç karşısındaki sorguda bulunmayan sanığın durumu, tutanaklara "Vekili, müvekkilinin sorgu için emniyete götürüldüğünü söyledi.." diye geçiriliyordu.

Gözaltına alınmayla başlayan serüven, hüküm verilinceye kadar akıl almaz haksızlıklarla doluydu.

Mamak Cezaevi'nden 52 gün süreyle kaybolan Sedat Göçmen; Ankara, Samsun, Elazığ ve Trabzon'da sorgulanırken yakınları, onun yaşayıp yaşamadığını düşünerek yepyeni bir işkenceye uğratılıyorlardı.

Sayısız örnek vardı cezaevlerinde kaybolanlara, yeniden sorgulamak için il il dolaştırılanlara dair. *"Adil yargılama ilkesinin"* temel haklardan sayıldığı bir çağda binlerce utanç belgesi vardı Eylül İmparatorluğu'nun.

Seks İhtiyaçlarının Karşılanması

Gün ışığına çıkmamış bir belgeyle ülke geleceğinin *"polis soruşturmalarına"* kurban edildiğini anlatmak istiyorum. Ülke geleceğinin senin ve arkadaşlarının geleceği olduğunu düşündükçe gözüme uyku girmiyordu.

Gözaltına alınmaya başlayan serüvenin, yargıç karşısına çıkıncaya dek nasıl acımasızlıklarla dolu olduğunu herkes biliyordu. Ama elimden geçen binlerce belge arasında acımasızlığı böylesine anlatanı görmedim.

Cins ayrımcılığının ayrı bir sorun olduğu ülkemizde, polisin eline düşen kadınların nasıl hırpaladıklarını, nasıl aşağıladıklarını anlaman için tek başına bu örnek yeterli.

Karadeniz'in şirin ilçelerinden birinde, eğitim enstitüsü öğrencileri

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası tağyir, tebdili veya ilgaya, TBMM'yi iskata veya vazifesini yapmaktan mene cebren teşebbüs" etmişlerdi.."

Ruhsatsız silah taşımış, ilçenin duvarlarına izinsiz yazı yazıp, afiş yapıştırmışlardı. Suç işleyenleri saklamışlardı.

Bu savlarla kadın erkek 120 genç insan gözaltına alınmıştı.

Polis sorgusu başlamış askeri savcıya gönderilecek dosyalar *"sanıkların kendi anlatımlarıyla.."* doldurulmuştu.

Komiser muavinleri İbrahim Açıkgöz ve Satılmış Çeçen'in altına imzalarını atarak dosyaya koydukları bir *"ifade zabıt varakasından.."* bir genç kızın içine düşürüldüğü tuzağın korkunçluğu anlaşılıyordu.

Sorgucular soruyor, tutsaklar yanıtlıyor, dosyalar doluyordu.

"Okulunda kızlı ve erkekli öğrencileri öğretmen..... ile öğretmen.....'nin gözetim ve nezaretinde bir evde toplantı yaptığınız ve bu toplantıda devrimci erkek öğrencilerin seks ihtiyaçlarının karşılanması için size ve sizin gibi kız öğrencilere belirli görevler verildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu konu doğru mudur? Doğru ise nasıl ve ne şekli oldu?"

Haklarında ölüm cezası istenen yüzlerce, binlerce insan bu ve benzeri sorulara verdikleri yanıtlarla, imparatorluğun idam hükümlüleri arasına katılıyorlardı.

"Devrimci erkek öğrencilerin seks gereksinimlerini karşılamak .." diye bir suç olmadığını biliyorlardı. Ama karakoldan, televizyona kadar her alanda solcuların aşağılanmasından yanaydı Eylül İmparatorluğu. Toplumun tümü tiksinmeliydi onlardan.

Askeri savcıya gönderilen dosyada, onsekizinde bir genç kız olan sanık *"hür iradesiyle.."* verdiği yanıtta olup bitenleri *"hiçbir zorlama görmediğini de.."* söylemeyi unutmadan *"rahatlıkla.."* anlatıyordu.

"Bana sorduğunuz devrimci öğrencilerin seks ihtiyaçlarının karşılanması konusu doğrudur. Bana ilk teklif öğretmen.....'dan geldi. Bir gün onun evindeydim, mademki biz devrimciyiz yerine getirilmesi gerekli bazı görevlerimiz vardır diyerek seks konusunu açtı. Haftanın belirli günlerinde, devrimci erkeklerle kızların bir araya gelerek seks ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğini anlattı. Ve ismini unuttuğum bir şahsın fındık fabrikasının üst kısmındaki evinde toplanarak, cinsel ilişkide bulunmak üzere

eşleştirme toplantısı yapılacağını söyledi..

"Bu işin tertipçisi olan... ..şöyle bir konuşma yaptı: Biz burada devrimci arkadaşların seks ihtiyaçlarını karşılamak için toplanmış bulunuyoruz. Biraz sonra herkes beğendiğini seçip haftanın belirli günlerinde okulun kapalı spor salonunun soyunma odalarında seks yapacaklar, dedi..

"Bu sırrın dışarı çıkması durumunda 'kendinizi yok bilin' diyerek bizi ölümle tehdit etti..

"Bu konuşma sırasında militan erkek öğrenciler öğretmen.....'u destekliyorlardı ..

"İlk olarak..... ile.....eşleşerek dışarı çıktılar. Beni..... seçti. Birleşme günü olarak çarşamba ve cuma günlerini düşündüğünü söyledi. Dışarı çıktık; ben istediklerini yerine getiremeyeceğimi söyledim. 'Sözlü bir kızım, sözlümü ne kadar çok sevdiğimi biliyorsun..' dedim. Gideceğim insana tertemiz el değmemiş olarak gitmek istediğimi söyledim. O da bana, 'Mademki biz devrimciyiz yerine getirmemiz gereken bazı kurallar vardır. Beni bu şekilde reddettiğine göre sen devrimci değilsin' dedi. Ertesi gün bu işin baş tertipçisi olan öğretmen hanım beni çağırdı 'İyi düşün son pişmanlık fayda vermez' dedi.."

Komiser Mustafa Türkmen ile polis memuru Yunus Kemaloğlu da bir başka genç kızın sorgusunu yapmıştı o gece. O da "*kendi hür iradesiyle..*" ifade vermişti ve anlattıklarının doğruluğunu "*imzası ile tasdik..*" etmişti.

Bunları sana utanarak anlatıyorum. Bilinmesini istediğim için anlatıyorum. Dosyalarında kaldıkları sürece Eylül İmparatorluğu'nun anlaşılamayacağını bildiğim için anlatıyorum...

Sorgucular soruyor, tutsaklar yanıtlıyordu. Söyleyecekleri önemliydi. Çünkü "*devrimci öğrencilerin seks ihtiyaçlarının karşılanması konusunu kendi hür iradesiyle ..*" anlatan kız öğrenci A.D ile sıkı arkadaşlık kurmuştu.

"Beraber gezip dolaşmaya başladık; samimiyetimiz ilerlediği günlerden bir gün, bana kendisinin devrimci erkek arkadaşlarının seks ihtiyaçlarını karşılamak görevini aldığını; kendisine sıra geldiğinde; spor salonundaki banyolarda; pazartesi ve perşembe günleri, birer saat olmak üzere, okul müdürünün karısının organize ettiği biçimde devrimci erkeklerle buluşa-

rak, onların seks ihtiyaçlarını karşıladığını anlattı..

"Bana, devrimci olduğumu söyleyip, 'böyle bir görev verseler kabul eder misin?' diye sordu. Ben de, daha önce iğfal edildiğimi, bir dul olduğumu bildiğim için, teklifi kabul ettim..

"Öğretmen hanımın evine gittim. Kilotumu kendisi çıkardı ve sağ elinin orta parmağını tenasül uzvuma sokarak dul olup olmadığımı kontrol etti. 'Sen dulsun devrimci erkek arkadaşlarının seks ihtiyaçlarını karşılayacaksın' dedi..

"Güney Mahallesinde.....'nın evinde toplandık. Öğretmen hanım bizlere kapalı spor salonunda yapacağımız görev için bilgi verdi.

Yapılan eşleşmede bana çarşamba günleri için..... çıktı. İkinci hafta için çatışmada ölen..... ile eşleştirildim. Hanım öğretmene de kendi köylüsü ve öğrencisi..... çıktı. Benimle birlikte eşleşen tanıdığım kızların isimleri şunlardır:..

"Yapılan eşleşmede, haftanın çarşamba ve cuma günleri görevi Emine'ye de çıkmıştı. Çarşamba günü ..... Van ilinden ismini bilmediğim bir gençle kapalı spor salonuna birlikte gitti. Ben ..... ile beraberdim. Banyoda cinsi münasebette bulunduk. Önce normal bir cinsi münasebet oldu. Sonra ... .'ın zorlamasıyla makattan oldu.

Bizleri eşleştiren öğretmen hanım, en az iki kez cinsi münasebette bulunacaksınız diye tembih ettiği için, bizler de iki sefer yapıyorduk.

Eşleşmelerde bulunan bir hanım öğretmen daha vardı. Kendisine kimin düştüğünü bilmiyorum. Onun, bizlerin seks görevi ifa ettiğimiz spor salonundaki banyolara girip girmediğini yani öğrencileri ile cinsi münasebette bulunup bulunmadığını bilmiyorum.

....'ın evinde yapılan toplantılarda kız ve erkek devrimcilere hitaben yaptığı konuşmalarda 'bacı kardeş bilinmeyecek, ana baba bilinmeyecek, Allah olduğuna inanılmayacak, herkes eşit olacak, Kürtlük yayılacak, oruç tutulmayacak, dinden bahsedilmeyecek diyor ve böyle yapıldığı takdirde devrim gerçekleşecek diyordu."

Kızların Bakire Raporu

Bir insanın kendisini ölçüsüzce aşağılayan bir ifade vermesinin tek koşulu vardı. Dünyayı değiştirmeye amaçlayan, ülke sorunlarını bilen, oku-

yan ve düşünen insanlar ancak baskı altında böyle konuşabilirlerdi. Ya da hiç konuşmazlar sorguculaın *"sanık ifadesidir.."* diye hazırladıkları düzmece metinleri işkence ile dayakla imzalardı.

Yargıç önüne *"bu hazırlık ifadeleriyle.."* gönderilen bu genç insanlar için verilen kararda yazılanlar *"ifade zabıt varakalarının.."* nasıl hazırlandığını ortaya koymak için yeterliydi.

3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin kararında, ülke geleceğinin, polis soruşturmalarına kurban edildiği bir kez daha anlaşılıyordu.

Dönemin en geçerli kanıtı olan *"sanıkların kendi anlatımlarının .."* içyüzü, bazı mahkeme kararlarında ortaya çıkarılıyordu.

1984 yılında karar yazılıncaya dek, ağır suçlamalarla karşı karşıya bırakılan genç insanların bu söylediklerinin "kendi anlatımları" olmadıkları kanıtlanıyordu, ama Eylül İmparatorluğu'nun yalanları kamuoyuna yansımayacaktı.

Böylesine büyük bir savı görmezlikten gelemeyen yargıçlar, sorguculaın yalanını şöyle ortaya çıkarıyorlardı:

"Dinlenen tanıklar, sanıkların bir kısmının hazırlık soruşturmasında vermiş oldukları ifade ve ikrarlar çerçevesinde ... Eğitim Enstitüsü'nde seminerler verildiği, bu seminerlere bir kısım öğretmen ve öğrencilerin katıldığı, duvarlara yazılar yazıldığı, okulda öğrenci olmayan kişilerin barındığı, sabit olmuştur. Ancak bu dosya münderecatına göre, örgüt üyelerinin seks ihtiyacını giderir mahiyette partiler düzenlendiği yolundaki iddialar ispatlanamamış, bu iddialar dikkate alınarak muayeneye sevk edilen tüm kızlar bakire olarak doktor raporuyla belirlenmiş, üstelik bu iddiaları doğrulayan şahadette de bulunulmamıştır."[237]

İnsanların her türlü değerlerine acımasızca saldıran Eylül İmparatorluğunun, geriye bıraktığı binlerce utancın asıl sorumlularıysa hiçbir zaman ortaya çıkarılmayacaktı.

"Kendi anlatımları.." ile seks partileri yaptıklarını söyleyen insanların

[237] 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 29 Şubat 1984 tarih ve 1981/283 esas, 1984/33 sayılı gerekçeli hükmü. Sayfa 56. Bu hükmün altında yargıç Kemal Köse, Hak.Kd. Yzb Hilmi Karagözoğlu, savcı Ercüment Kahyaoğlu'nun imzaları vardı.

"ifadelerini alan.." sorguculara hiçbir soru yönetilmeyecek, kendilerini suçlayan belgelerin altına hangi yöntemle imza attırıldığı hiçbir zaman sorulmayacaktı.

İbrahim Açıkgöz, Satılmış Çeçen, Mustafa Türkmen ve Yunus Kemaloğlu insanlık dışı uygulamalarla *"ifade zabıt varakaları tanzim etmeyi.."* sürdürüleceklerdi.

Yalanı ortaya çıkaran yargıçlar kendilerini yanılgıya sürükleyen asıl suçlularını görmezlikten geliyordu.

Sana bunları anlatmaktan utanıyorum. Ama, Eylül İmparatorluğu'nun acımasızlığını bilmeni istiyorum. Aramıza katıldığın günden başlayarak böyle yüzlerce, binlerce örneğin yaşadığını bilmeni istiyorum.

Savunurken, Savunmaya Muhtaç

Kutsal Türk devletini her şeyin üstünde tek değer olarak gören Eylül İmparatorluğu için yargı, yargı güvencesi, yargının bağımsızlığı gibi konular bir kenara itilmişti. Yeryüzü Tanrısı kesilen imparatorluğun adalet anlayışını tartışmak gereksizdi artık.

Tarafsız ve bağımsız bir yargıca ne kadar gereksinim olduğu her geçen gün daha iyi anlaşılıyordu.

Savunma; savunma avukatlarının suçlanmasıyla etkisizleştiriliyordu. Savunma avukatları *"örgüt adamı"* olarak nitelendiriliyordu.

"Yakalarlar ve hapsederler. Hayır daha önce işkenceden geçirirler. Ortaçağ egemenlerinin egemenliklerini işkence ile sürdürdüklerini okuruz. Çağdaş egemenler de çağdaş işkence yöntemleri geliştirmişlerdir. Her eylemimiz suçtur artık. Böylesi günler çelişkinin kesinleştiği, ekonomik bunalımın siyasi bunalıma dönüştüğü süreçlerdir. Bu süreçte bu tür davaların bağımsız mahkemelerde görüldüklerinde, suçlamalarında haksız çıkacakları anlaşılacağı için yeni baskı yasaları çıkarırlar, yeni mahkemeler kurarlar. İşte bu noktada yargıç ve mahkemelerin bağımsızlığı biter.

Mahkemeniz sanık müvekkilim hakkında sevk maddesinden ceza verecektir. Verilecek olan bu karar mahkemenizin değil, Genelkurmay'ın, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın müvekkilim hakkında verdiği karar olacaktır."

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde 17 Mart 1980 tarihinde yapılan bu savunma, müvekkilini savunan avukatı *"adaletin pençesine.."* düşürüyordu.[238]

Türkiye'de müvekkillerini savunurken kendileri savunmaya muhtaç hale gelmek, avukatlar için artık olağan bir durum olacaktı. Avukat Mehdi Bektaş savunması nedeniyle hem 20 gün hapis yatıyordu. Tüm-Der üyesi tutuklu Alaattin Taşlık'ın tahliyesini isteyen Bektaş, Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'na bir dilekçe veriyordu. Müvekkilini savcılıkta ve sorgu yargıçlığında verdiği ifadelerde kendisine yapılan suçlamaları kabul etmediğini belirtiyordu. Başka söyelecekleri de olmalıydı:

"Görüşlerin kısıtlandığı, savcılıkta iş takibinin süreye bağlandığı, görüşlerin dinlenip sanıklar ve vekiller üzerinde baskı kurulduğu, gözaltı süresinin üç aya çıkarıldığı, işkencenin sistematik hale getirildiği ve böylelikle hukukun katledildiği, hepimizin ve vicdan sahibi hukukçuların bundan böyle yargıya başvurmaktan başka çareleri kalmadığı ortadadır."

Dilekçede yer alan bu sözleri dolayısıyla Avukat Bektaş'ın *"TBMM'yi alenen tahkir ve tezyif ettiği.."* kabul ediliyordu. Üstelik bununla da yeterli görülmeyerek Bektaş'ın bundan böyle *"bir teşkilata üye olamayacağı ve bir parti kuramayacağı"* karara bağlanıyordu. Ama tüm bu cezalar Mehdi Bektaş'ın aynı yıl müvekkilleri Halil Bulut ve Cemalettin Karagülle ile ilgili olarak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce verilen hükmü temyiz etmesine ve temyiz dilekçesinde mahkemenin *"ön yargılı olduğunu belirtmesine.."* engel değildi.

Avukatlar İsmail Sami Çakmak, Mehdi Bektaş, Nihat Tokay, Zeki Oruç Erel ve İhsan Doğan, Konya Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde görülen Ulukışla Dev-Yol Davası'nda ortak olarak hazırladıkları bir dilekçeyi mahkeme heyetine sunuyorlardı. Dilekçelerindeki *"hukuk ve insanlık dışı yöntemlerle alınmış ve birer utanç belgesi olan, poliste imzalatılmış kâğıtların dosyadan çıkarılması kaçınılmazdır"* yak-

[238] Onsekiz yaşının doldurmadan yetersiz kanıtlarla darağacına gönderilen Erdal Eren'in savunma avukatı İsmail Sami Çakmak bu savunması nedeniyle TCK'nin 268/1-3 maddeleri uyarınca 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.

laşımı *"devletin emniyet ve muhafaza güçlerini alalen tahkir ve tezyif etmek"* olarak kabul edilecek ve savunurken savunmaya muhtaç duruma getirileceklerdi. DİSK avukatlarından Ercüment Tahiroğlu ise savunman olarak girdiği duruşmada; önce sanık olacak sonra da hüküm giyecekti.

1983 yılında Tahiroğlu hakkında *"duruşma nizamını bozuyor"* gerekçesiyle dava açılıyordu. Tahiroğlu, hakkında dava açılmasını isteyen duruşma yargıcı Hâkim Binbaşı Çetin Güvener'in karşısına, savunman sandalyesinden kalkıp sanık sandalyesine oturarak çıkıyordu. Tahiroğlu'nun avukatı Halit Çelenk bu durumun yasalara aykırı olduğunu belirtiyor ve davaya başka bir hâkimin bakmasını istiyordu. Çelenk'in bu istemi reddediliyor ve Tahiroğlu bir gün hapis cezasına çarptırılıyordu.

MLSPB Davası sanıklarından itirafçı Şemsi Özkan'ın duruşmasının kapalı kapılar ardından yapılmasına karşı çıkan Avukat Ali Rıza Dizdar, bu durumun savunma hakkını kısıtladığını ileri sürüyordu. Bu sözler mahkemeye hakaret sayılarak hakkında dava açılıyordu.

TKP İşçinin Sesi Davasında iddianamenin okunmasından sonra Avukat Zeki Tavşancıl, mahkemeye bir dilekçe vererek *"iddianamenin Emniyet'teki işkence ifadelerine dayalı hazırlandığını ve bunun hukuka aykırı olduğunu.."* belirtiyordu. Davanın avukatlarından Emin Değer de dilekçedeki savlara katıldığını söylerken *"işkenceyi meşrulaştırırcasına bir tutum içinde bulunan savcıları"* eleştiriyordu. 1982 yılında yapılan bu savunma da mahkemeye hakaret kabul edilecek avukat Değer Ankara 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde yargılanacaktı.

Barış Derneği avukatlarından Çetin Özek de savunması dolayısıyla başı derde girenler arasındaydı. Özek 1984 Ekim ayındaki duruşmada *"duruşma yargıcının kanunu çiğnemeyi göze alarak delil toplamaya çalıştığını..."* söylüyor ve bu sözleri, hakkında dava açılmasına neden oluyordu. Özek *"yargıcın şeref ve haysiyetine tecavüz"* iddiasıyla yargılanıyordu.

Savunmanın bir parçası olan müvekkille görüşme de kimi zaman suç kabul edilerek avukatlar sanık sandalyesine oturtulabiliyordu. TKP

üyesi olduğu savlanan müvekkili Fethiye Çetin ile görüşmek üzere Mamak Cezaevi'ne giden Avukat Halit Çelenk, bu görüşme dolayısıyla da bir davaya muhatap oluyordu. Çelenk hakkında *"tutukluları isyana teşvik ettiği gerekçesiyle.."* dava açılıyordu. Bir hukuk abidesi olan Çelenk Ankara Sıkıyönetim 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde yargıçlara ders veren gibiydi:

"Hukuk çevrelerince bilinen polis yöntemleri ile gerçekdışı tutanaklar düzenlenerek, maksatlı bir tutumla, davacı iken sanık durumuna getirildim. Ama adalet ve hukuk ilkeleri karşısında sanık sıfatımı kabul etmedim. Savunma yapmıyorum. Çünkü bu olayda savunma, adalete ve hukuk kavramına saygısızlık olur. Böyle bir saygısızlıktan uzak durmayı yeğliyorum."

Yapılan sorgulama sonucu Halit Çelenk de aklanıyordu. Aklanmalar yeryüzü tanrısı imparatorluğunun adaletine hiçbir katkı getirmiyordu oysa...

Savunmanın bağımsızlığını tehlike gibi görenler; düşünen ve üretenleri iyice savunmasız bırakmak için yeni önlemler getireceklerdi.

Hakkında kamu davası açılan avukatların, işten yasaklanması için yasal düzenlemeler yapılacaktı. Bir avukatın *"rüşvet, sahtecilik, hırsızlık, dolandırıcılık.."* gibi nedenlerle hakkında kamu davası açılması, hakça bir işten yasaklama nedeni olabilirdi. Ama, imparatorluğun akıl hocaları işten yasaklama nedenleri arasına *"devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümleri de.."* sokacaktı. Siyasal uğraşları nedeniyle haklarında kamu davası açılan avukatların kökü kurutulmak isteniyordu. Birinci Barış davası savunma avukatları, İkinci Barış davasında sanık durumuna getirilerek, imparatorluk yargılanmasının en çarpıcı örneklerinden biri daha veriliyordu. DİSK davasını savunmasız bırakmak için İstanbul Barosu yönetiminin yargı karşısına çıkarılması girişimi de bu çağdışı yaklaşımlarının bir parçasıydı. Ve bundan hiç utanmayacaklardı.

Savunmanın belini kırmışlardı ama yüksek yargı direniyordu. El atmak gerekliydi. Evren Paşa ve arkadaşları Danıştay'da görevli bazı daire başkanlarının kararlarından hoşnut değildi. 16 Daire Başkanı "tenzil-i rütbe.." kırımına uğratıldı, daire başkanları daire üyeliğine getirildi.

"12 Eylül'den iki ay sonra.." Danıştay Başkanı'nın kapısından *"bir jandarma albayı girdi. Verilen bir karardan söz ederek , kararı beğenmediklerini söyledi. Komutanının istediği biçimde bir karar alınmasını istedi.."*

Yılların hukuk adamı elbette şaşıracak *"Olur mu öyle şey.Karar size tebliğ edilir, sizde yasal yola başvurursunuz"* diyecekti. Jandarma albayı konuşmasını sürdürüyordu. Belli ki *"git gözlerini korkut.."* denmişti.

"O zaman bana Tercüman gazetesinde Danıştay aleyhinde yayınlanan bazı yazıları anımsattı.Yapacak bir şey kalmamıştı. Ben de bu bir tehditse,korkutmaysa yargıçlıkla korku bir arada yürümez dedim.."[239]

MHP ve ÜGD'yi Karıştırmayın

Yargılanmalarda, bir gün kaçınılmaz olarak çıkarılacak affa dönük bir yöntem izlendiği gözlemleniyordu. Eylül İmparatorluğu aynı suçu işlemiş olsalar da, bir kısım insanların af dışı kalmasını buyurmuş, Anayasa bu buyruğa göre düzenlenmişti. Anayasa'nın 14. maddesine giren suçlardan hüküm giyenler hiçbir zaman aftan yararlanamayacaklardı.

Yargı organları yüzyıllardır sürdürmeye çalıştıkları eşitlik ilkesinden kolayca vazgeçiyorlar ve değişik yorumlarda bulunuyorlardı.

"Bu kadarı da fazla.." dedirtecek uygulamalar demokratik hukuk deveti adına yapılıyordu üstelik.

Askeri Yargıtay'ın sol ve sağ örgütlenmeler ve eylemler konusundaki kararları çok ilginçti.

Soldaki örgütlenmeler ve eylemlerle ilgili bir değerlendirmede sol bir örgüt adına düzenlenmiş makbuzlarla para toplayan bir kişiye bu eylemi nedeniyle verilen kararda Askeri Yargıtay Daireler kurulu, ister inan ister inanma ama şu yorumu yapıyordu:

"Sanığın yasadışı bir örgütün üyesi olduğu kabul edildikten sonra, eylemlerinin teşkil ettiği suç vasfı bakımından TCK'deki yasadışı örgütlerin mahiyetleri üzerinde durulması gerekli görülmüştür.

Türkiye'de örgütler değişik mahiyet ve özellikler arz etmekte olduğundan bu özellikleri göz önüne alınarak faillerin eylemlerinin değerlendi-

[239] -Danıştay Başkanı Orhan Tüzemen, 13 Aralık 1988

rilmesi gerekmektedir. Herhangi bir örgüt silahlanmış olup da, bir kısım silahlı hücreler eylemlere geçmiş, diğer bir kısım hücreler ise bilinçlendirme, şartlandırma ortamı oluşturmak, tahrik, teşvik, propaganda safhasındaki çalışmalar içerisinde olabilir.

Eğer genelde örgütün amacı Anayasal düzeni değiştirmekse, silahlı eyleme geçenler için TCK'nin 146/1 maddesinin, aynı amaç için silahlı vaziyette bekleyenlere 168/1 maddesinin, diğerlerine 168/2 ve 169. maddelerinin uygulanması gerekecektir.

Şayet failin mensup olduğu örgütün amacı Anayasal düzeni değiştirmek olmakla birlikte, hiçbir silahlı eylemi yoksa ve örgüt mensupları hakkında, örgütün niteliğinin amacına göre TCK'nin 141. maddesi uygulanacaktır."[240]

Birçok insan gibi, sen de, bu yorumdan olumlu sonuçlar çıkarabilirsin. Dahası *"ne kötümsersin baba.."* bile diyebilirsin kızım. Biraz büyüyüp okullara gidince, derslerini sular seller gibi öğrenince sıkı sorular da sorabilirsin. Örneğin *"böyle bir yorum, sol siyasi mücadelede, yöntem ayrımlarını ortaya koymak için yapılış olmaz mı?"* diyebilirsin. *"Bu yorumdan, yargılamalarda sağ ve sol örgütlere ve eylemlere ayrı bakıldığı sonucunu çıkarmak, ancak kötümser bir yapı ile olasıdır"* desen de kızmam, kırılmam inan.

Çünkü ben kötümser olduğumu biliyorum. Sen daha küçücükken, azıcık ateşin yükselse aklıma bin bir türlü ölümcül hastalık gelirdi. Menenjit, kuşpalazı, tifo, tifüs. Küçük bir soğukkanlılığı, grip ya da anjin olabileceğini hiç düşünmezdim. Suçiçeği, kızamık aklımın kenarından bile geçmezdi. Emeklemeye başladığında seni ne zaman balkonda görsem, o gece düşümde, mutlaka uçup giderdin beş kat aşağıya.

Bunlar sevgiden kaynaklanan kötümserliklerdi.

Askeri Yargıtay'ın öyle bir kararı vardı ki, insanı ister istemez *"ihtiyatlı bir kötümserlik ..."* içine sürüklüyordu..

Askeri Yargıtay *"Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü Gençlik Derneği'nin legal kuruluşlar olduğu, bunlara üyeliğin, cürüm işlemek için*

[240] Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 25 Şubat 1982 gün ve 1982/34-35 sayılı kararı.

oluşturulan teşekküllerle karıştırılmaması gerektiği" görüşündeydi..[241]

Ayrıca, hukuksal niteliği TCK'nin 313. maddesi içerisinde değerlendirilerek, adam öldürme olayı nedeniyle *"Adiyen adam öldürmeye ilişkin ceza maddelerinin uygulanması gerekeceği"* görüşüne yer veriliyordu.

Mahkeme kararlarının ortaya çıkardığı somut sonuçlara göre, sol örgütlerin adının karıştığı bir kısım cinayetler ve soygunlar, silah bulundurmalar, pankart ve afiş asmalar, bildiri dağıtmalar, para toplamalar "Halkı korkutup devleti güçsüz gösterme ve otorite boşluğu yaratarak iktidarı ele geçirme, TC Devleti'nin yapısını ve Anayasal düzeni değiştirmek" sayılıyordu. Sağ örgütlerin aynı nitelikteki bir kısım eylemleriyse her nedense, devlet aleyhine işlendiği kabul edilmiyordu.

Bir askeri mahkemenin gerekçeli kararında ÜGD için somutlaştırdığı yargı, kimsenin dikkatini çekmiyordu. Kararda *"sağda yer alan silahlı örgütlerin en acımasızı, legal görünümü altında illegal faaliyette bulunan ÜGD isimli silahlı teşekküldür"* deniliyordu oysa.[242]

Eylül İmparatorluğu'nun büyük temizliğine hukukun verdiği destek, aslında ülkenin geleceğini karartıyordu. Bu konuda hazırlıklıydılar da. Kimleri darağaçlarında sallandıracakları, kimleri cezaevlerinde büyütecekleri bile düşünülmüştü. İlk uygulamalar 12 Eylül'den çok kısa bir süre önce yapılmıştı.

Ferhat Tüysüz'ün parmakları devrimcilere çevrilen her namlunun tetiğiydi. Faşist hareketle ilişkisini bilmeyen yoktu. Ferhat Tüysüz yasa diliyle *"şahıs aleyhine cürüm işlemek için silahlı cemiyet kurmak, adam*

[241] Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun 23 Aralık 1982 gün ve 82/241-261 sayılı kararı.

[242] Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1. Numaralı Askeri Mahkemesi'nin Bahçelievler'de 7 TİP'linin katledilmeleri ile ilgili davada verdiği karar. Katliama katılan Abdullah Çatlı'dan Haluk Kırcı'ya kadar bir çok MHP'li ülkücünün adı 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkan Susurluk Çetesi olayında geçecekti. 7 genci tek tek boğarak öldüren Haluk Kırcı yakalanacaktı ama eski polis şeflerinden şimdiki DYP Genel Bakanı olan Mehmet Ağar tarafından gözaltından kaçırılacaktı. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin "siyasete girmesinde sakınca görmediği.." Kırcı, Rahşan Ecevit affıyla özgürlüğüne kavuşacak ancak daha sonra yeniden tutuklanarak cezaevine konacaktı. 2004'te ise Kırcı'nın yanında AKP'li Adalet Bakanı eski MHP'li Cemil Çiçek vardır. Haluk Kırcı bu kez PKK'lıların affi için ABD tarafından dayatılan Çiçek'in mimarı olduğu ünlü " eve dönüş yasası" ile kurtarılmaya çalışılacaktı.Yazılı olarak müdahale etme olanağı bulunan Adalet Bakanlığı cezaevi infaz savcılığının tahliye kararına seyirci kalarak Kırcı'ya özgürlüğünü verecekti. 2004 nisan ayında basında Kırcı'nın aranmakta olduğu haberleri yer alıyordu.

öldürmek, adam öldürmeye teşebbüs etmekle.." suçlanıyordu.

Oysa Ferhat Tüysüz'ün, TCK'nin 313/2, 450/4, 450/2, 450/5, "8, 264/5," 1, 33, 36 ve 353 Sayılı Yasanın 251. maddeleri ile cezalandırılması isteniyordu.[243]

Askeri savcıya göre Ferhat Tüyzüs "*devlet aleyhine cürüm*" işlememişti. Ortada ne değiştirilen bir Anayasa vardı, ne yeni Anayasa, ne deyeni anayasanın "*af ile ilgili..*" maddesi...

Yönetime el konulmamıştı ama yönetime el koyma hazırlıklarına çoktan başlamıştı.

Cengiz Ayhan da bir ölüm makinesiydi. Canı sıkıldıkça devrimci öldürmeyi iş edinmişti. Onun da faşist hareketle ilişkisini bilmeyen, duymayan kalmamıştı.

Cengiz Ayhan'ın suçlarından biri "*ideolojik amaçla adam öldürmeye tam teşebbüs, görevli polis memurunu öldürmeye tam teşebbüs*" olarak tanımlanıyordu.

Askeri Savcı, Cengiz Ayhan'ın TCK'nin 450/4,4,62, 450/9,62 maddeleri ile cezalandırılmasını istiyordu.[244]

1961 Anayasası değiştirilmiş, yeni anayasanın 14. maddesine giren suçların aftan yararlandırılmayacağı hükme bağlanmıştı.

Cengiz Ayhan belki de bir aftan yararlanacaktı.

Askeri savcılığın hazırladığı bir başka iddianamede yine "*ideolojik nedenle adam öldürmekle*" suçlanıyordu Cengiz Ayhan.

Nasıl suçlandığını anladıktan sonra, Eylül İmparatorluğu'nun kimleri af kapsamına sokmak için çaba harcadığını görmek daha anlamlı oluyor.

"*Cengiz Ayhan'ın ülkücü görüşe sahip olduğu, suç tarihinden önce silahlı birçok eyleme karışmış olduğu, bu konuda hakkında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde davaların bulunduğu, sanığın aynı semtte oturan Cuma Oruç'un ideolojik görüş ayrılığı sebebiyle öldürülmesi gerektiğine karar verdiği, bu sebeple maktül ile ilişki kurmaya başladığı, Tekirdağ öğrenci yurdu istikametine doğru gittikleri bir sırada, sağ kesime mensup*

[243] 6. Kolordu ve Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 22 Nisan1981 ve 1980/248 karar sayılı iddianamesi.

[244] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 29 Kasım 1982 tarih ve 1982/2753 esas, 1982/2112 karar sayılı iddianamesi.

bir grup tarafından Cuma'ya hakaret edildiği, Cengiz Ayhan'ın olayı yatıştırmak istediği, Cuma'nın, Cengiz Ayhan'a 'Sen de faşistsin' dediği, bunun üzerine, daha önce hazırlıklı olan Cengiz Ayhan üzerinde taşıdığı ruhsatsız tabancasını çekerek 8 el ateş ettiği anlaşılmış olmakla..." deniliyordu iddianamede.

Cengiz Ayhan'ın, TCK'nin 450/4 ve /138 Sayılı Yasanın 13/1. maddelerinden cezalandırılması isteniyordu.[245]

Askeri yargıtay "*MHP ve Ülkücü Gençlik Derneği'nin legal kuruluşlar olduğuna, bunlara üyeliğin cürüm işlemek için oluşturulan teşekküllerle karıştırılmaması gerektiğine..*" karar verdikten sonra askeri savcılara yapacak bir şey kalmıyordu.

Ömer Ay da tanınmış bir tetikçiydi. "*İdeolojik amaçla taammüden adam öldürmek suçuna azmettirmek, ideolojik amaçla taammüden adam öldürmek suçuna iştirak etmek ve bu suçun icrası sırasında kendisini cezaevinden kurtarmak maksadıyla adam öldürmek, silahlı gasp, 6136 Sayılı Yasa'ya muhalefet, sahte hüviyet kullanmakla..*" suçlanıyordu.

Belli ki onun da bir gün çıkarılması kaçınılmaz olan affa göre cezalandırılması isteyenler vardı.. TCK'nin 62/2, 450/4-9, '97/2, 522, 525, 350/2 ve 71. maddeleri ile cezalandırılmasını isteyecekti, askeri savcı.

Eylül İmparatorluğu'nun büyük temizliğine tam destek veriyordu imparatorluk hukuku. Yüzlerce örnek sıralayabilirim sana.[246]

---

[245] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 26 Kasım 1982 tarih 1982/2731 esas, 1982/2084 sayılı iddianamesi.

[246] 12 Nisan 1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'na eklenen bir maddeyle çıkarılan aftan yararlanan arasında Abdi İpekçi cinayetinden Mehmet Ali Ağca ve Oral Çelik; Doç. Orhan Yavuz'u öldüren Cezayir Baysal, Prof. Cavit Orhan Tütengil'i öldüren Recep Öztürk, Prof. Bedrettin Cömert'i öldüren Rıfat Yıldırım ve Üzeyir Bayraklı gibi isimler vardı. TİP'li 7 gencin katilleri Abdullah Çatlı, Haluk Kırcı ve Ercüment Gedikli yasa kapsamındaydı. Kemal Türkler'in katilleri Aydın Eryılmaz ve Abdülsamet Karakuş; Cevat Yurdakul'un katilleri Kadir Akgöllü ve Mustafa Gülnar; Ümit Kaftancıoğlu'nun katili Ahmet Mustafa Kıvılcım; Necdet Bulut'un katili Miktat Şimşek; Abdurrahman Köksaloğlu'nun katili Osman Tüfekçi de aftan yararlanacaktı. MHP'li ülkücülerden Ferhat Tüysüz, Cengiz Ayhan, Seyfettin Top, Seydi Barkaç, Mehmet Çıtak, Mahmut Doğan, Mustafa Bahar, Ahmet Denizdolduran, Faruk Köse, Şevket Ünal, Süleyman Domurcuk, Recep Genç, Zülfikar Taş, Mehmet Kaya, Hüseyin Güngör,Hasan Aras, Mustafa Uca, İsmail Fuat Tarhan, Şevket Erdaş, Bülent Bülbül, Recep

Hasan Alkaç ve 30 arkadaşı da "*anayasal nizamı silahlı eylem yoluyla yıkmak için silahlı çete teşkil etmek, sağ görüşlü olan bu çete adına adam öldürmek, gasp silahlı tehdit, meskun mahalde silah ve patlayıcı madde taşımakla..*" suçlanıyordu.

Haklarında hazırlanan iddianamede yine 450. madde egemendi.[247]

Askeri savcıya göre, onlar yine Anayasa'nın 14. madde kapsamında değillerdi. "*Anayasal nizamı silahlı eylem yoluyla yıkmak için silahlı çete oluşturuyorlardı..*" sağ görüşlü bu çete adına "*adam öldürüp, gasp yapıyorlardı..*" Ama, 14. maddede belirtilen "*Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmuyorlardı; Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmüyorlardı; temel hak ve hürriyetleri yok etmiyorlardı; Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamaktan yana değillerdi; dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yapmıyorlardı...*"

Bunları yapanlar sol görüşlü kişilerdi Eylül İmparatorluğu'na göre.

Türk İntikam Tugayı sanıklarından Ergün Ceylan ve 20 arkadaşı her ne kadar, "*ideolojik nedenle adam öldürmek, adam öldürmeye teşebbüs etmek, bomba atmak, silahla taramak, suç işlemek için cemiyet kurmak, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na muhalefet etmek, ideolojik nedenle yazı yazmak, 6136 Sayılı Kanun'a muhalefet etmekle*" suçlanıyorlarsa da, eylemlerinin devlete karşı işlenen cürümlerle bir ilişkileri kurulamazdı.[248] Kurulamazdı çünkü, Eylül İmparatorluğu'nun görüşü buydu.

Tahir Aydın, Cemal Uyar, Murat Sevinç, Ramazan Doğan ve Yılmaz Hasgül'ün, "*İdeolojik görüş ayrılığı nedeniyle taammüden ve kasten iki kişiyi öldürmelerinin..* ya da "*ideolojik amaçla taammüden adam öldürmeye teşebbüs etmelerinin*" de hiçbir önemi yoktu. Onlar her ne kadar "*güvenlik kuvvetlerine silahlı mukavemette bulunmuşlarsa da*" bunca zaman onlara destek de olmuşlardı.

Küçükişssiz, Taylan Çoklar, Halil Ceylan, Mehmet Emeç, Önder Ersoy, Kemallettin Koca da af kapsamındaydılar.

[247] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 3 Aralık 1982 tarih ve 1982/2785 esas, 1982/2133 karar sayılı iddianamesi.

[248] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 17 Şubat 1983 tarih ve 1980/3985 esas, 1983/144 sayılı iddianamesi.

TCK'nin 450/4-5, 450/4, 62, 493/1-son, 191/2 gibi maddeleriyle cezalandırılmaları yeterdi.[249]

Eylül İmparatorluğu'nun bu hoşgörülü yaklaşımı, aynı suçları işleyen sol görüşlü sanıklar için hiçbir zaman kullanılmadı.

Aynı suçları işleyen sol görüşlü insanlar için, ucunda mutlak bir ölüm olan TCK'nin 146/1. maddesi uygulandı.

Oysa, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 1979-1980 yıllarında *"adam öldürme ve adam öldürmeye teşebbüs suçlarından"* verdiği cezaların dökümü bize *"silahlı eylemle anayasal düzeni kimlerin değiştirmek istediklerini"* çok güzel anlatıyordu.

Askeri Mahkeme 24 ölüm olayında sol görüşlü 28 kişinin yaşamlarına son verildiğini, 16 öldürmeye teşebbüs olayında ise sol görüşlü 16 kişinin ağır yaralandığını belirtiyordu.

Bu sayıların sana; saldıranların kimler, savunanların kimler olduğunu anlatacağını umut ediyorum.

Saldırganlarla, savunanlar yer değiştirmişti.Çünkü Eylül İmparatorluğu öyle istemişti.

Ferhat Tüysüzler, Cengiz Ayhanlar, Ömer Aylar, Hasan Alkaçlar, Ergün Ceylanlar, Tahir Aydınlar, Mustafa Baki Gülcanlar ne de olsa milliyetçi gençlerdi, her ne pahasına olursa olsun korunmalıydılar görüşüyle biçimleniyordu Türkiye.

Cezalarını yatıp çıkarlardı. Türk-İslam sentezine dört elle sarılırlardı. İmparatorluğu alkışlarlardı.

Türkiye solu bir baştan bir başa temizlendikten sonra, yeni yapısıyla ülkenin, imparatorluk ideolojilerini savunacak insanlara da gereksinimi vardı.

Onlarca insan darağaçlarına gönderilirken, yüzlerce insan darağaçlarından titizlikle korunarak yargıdaki ikili uygulamanın ilginç örnekleri yaşanıyordu.

"Solcuysa as, sağcıysa besle.." politikasının, böylesine açık açık izlendiği bir başka dönem yaşanmadı Anadolu topraklarında.

---

[249] İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın 18 Mart 1983 tarih ve 1982/2637 esas, 1983/256 karar sayılı iddianamesi.

Hukukun katli, güneşin katli kadar önemliydi. Hukuka yetiyordu güçleri; yargıçların katı hukuk kuralları arasında sıkışıp kalmamaları önerildi bir gün:

"Her şeyden önce toplumun yararı, toplumun huzuru, milletin var olması göz önünde bulundurulmalıydı..".Ama onlara göre "Bugün yakalanan anarşist ve teröristlerden birçoklarının 12 Eylül'den önce ve sonra salıverilmiş veya kısa sürekli hapis cezalarını tamamlamış olanlar arasından çıktıklarını belirtmekle yarar görülüyordu."[250]

Üst üste toplanabilseydi verilen cezalarla yeniden bir ilkçağ yaratılabildiği görülebilirdi.

Bir zamanların *"Türkiye'de faşizm ve emperyalizme karşı çıkma her Türk vatandaşının görevidir, namus borcudur, insan olma onurunun gereğidir.."* diye karar veren yargıçları yoktu artık. *"Faşizme ve emperyalizme karşı çıkmayan bir toplumun varolan koşullar içinde insanca yaşamaya, insan olmaya, onurlu bir yaşam sürmeye hakkı yoktur.."* diyen yargıçlar birer masal kahramanıydılar.[251]

Başvuru Olursa

Sıkılan, bunalan ve yaptığı işi içine sindiremeyen yargıçlar da vardı. Çıkartılan yasalara bakıyorlar, uygulamaları değerlendiriyorlar, işin sonunu görüyorlardı.

Askeri yargıçların bile 1402'ye kurban edilebileceği gösterilirse, bu işin sonun görenlerin sesi kısılabilirdi..

Bir sabah askeri yargıç Albay Hamdi Sevinç'in, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası hükümlerine göre emekliye sevk edildiğini duyduk..

Uygulamayı eleştiren Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin yargıçlarından Binbaşı Üstün Günsan'ın başvurusu yargının içine düşürüldüğü çıkmazı çok iyi anlatıyordu.

"Sistem ve yönetimi ne olursa olsun; her rejimde yargıcın, toplumu düzenleyen hukuk kurallarını doğrudan doğruya uygulayan bir robot olmadığını vurgulayarak, aynı zamanda yargıcın toplumdaki oluşumları,

[250] Kenan Evren, 4 Kasım 1983

[251] Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 25 Haziran 1975 tarih ve 1975/106 esas, 1975/297 sayılı kararı.

toplumun etki ve tepkisini de gözeterek yasaların olması gerektiği şekil ve kapsamı belirtmekle de ödevli olduğunu" belirtiyordu.

Yapılan yasalaştırma ve uygulamalar nedeni ile düşmüş olduğu endişe ve sıkıntıyı yansıtmak zorunluluğunu duyuyordu. Yargı görevinin kutsallığını düşünerek bunları belirtmeyi vazgeçilmez bir görev sayıyordu.

"Öncelikle belirtmek ve kabul etmek gerekir ki; ülkemizi bu duruma yasalar getirmemiştir. Bütün kusurun yasalarda getirmemiştir. Bütün kusurun yasalarda aranıyor olması tarihi bir yanılgı ifade eder.

Sadece yasalarda belirtilen suçlara verilen cezaların artırılması; yargılama yapan mahkemelere kısıtlayıcı önlemler getirilmesi; suçların belirli bir süre azalmasına neden olabilir. Ama, köklü ve kalıcı önlemler değildir. Yapılması gereken suçun işlendiği ortamı ortadan kaldırmanın ivedi önlemlerini almaktadır."

Askeri yargıç Günsan *"1402 Sayılı Yasa ile askeri yargıçların görevlerinden alındıkları, emekli edildikleri bir dönemde.."* yargıç olarak düştüğü sıkıntıyı anlatıyordu. Sıkılıyor, bunalıyor, yaptığı işi içine sindiremiyordu.

"Bu duygu ve dileğin etkisiyle, belirtmek zorundayım ki; 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'na 2301 Sayılı Yasa ile yapılan değişikliklerden önce; uygulamacı olan yargıçlardan tasarı ve öneriler istenmiş, uzun ve emekli çalışmalar sonucunda tasarı ve teklifler yetkili kurullara sunulmuş, ancak uygulamacı olan yargıçların zorunlu gördükleri teklifler dikkate alınmamış, sadece idari önlem yetkileri ve cezalar arttırılmış, yasal haklar ve başvurular kısıtlanmış veya toptan kaldırılmıştır.

Hatta bazı idari tedbir ve işlemler hakkında yasal başvurular tamamen kaldırılmış, bu işlemleri yapan yöneticilerin hukuksal sorumlulukları dahi yasa düzenlemesiyle engellenmiştir.

Bu uygulama yargıya güvensizliğin belirtisidir.

Gözetim sürecinin 30 günden 3 aya çıkarılmış olması, örgütlerin ortaya çıkarılmasından çok kişilerin, emniyette daha uzun baskı altında bırakılması sonucunu doğurmuştur. Sadece emniyette ikrarın alınmış olması suçun oluşması için yeterli sayılmamalıdır.

Sıkıyönetim mahkemelerince 3 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza ve-

rilmesi halinde, bu cezaların değil sanıklar, askeri savcı tarafından bile temyiz edilemeyeceğine dair yasa maddesi hukuk dışıdır.

Yasanın yargılama yapan yargıca verdiği bir yetki olan TCY 59'uncu maddesi dahi, kısıtlanmış, yargıç bu maddeyi kullanmada zorlanır hale getirilmiştir.

Olağanüstü zamanlarda görev yapan sıkıyönetim mahkemeleri; görev ve işlevleri gereği devletin varlık ve kişiliğine yönelik davalara bakmak ve süratle sonuçlandırmak görevi ile yükümlü oldukları unutularak; adliye mahkemelerinin yerine kaim edilen ve bu mahkemelerin görevlerini de üstlenen mahkemeler haline getirilmiştir. Bundan ötürü çok yoğun iş karşısında kalınmış; büyük özveri ile görev yapmasına karşın işe yetişemez duruma düşürülmüştür.

Davaların gecikmesinin tek nedeni bu olduğu halde, kamuoyunda çalışmıyor şeklinde çok haksız bir izlenim uyandırılmış, bunun sonucu olarak davaları 1 aydan fazla erteleyememe durumu ile karşı karşıya bırakılmıştır.

Askeri mahkemelerde ve sıkıyönetim mahkemelerinde görev yapan askeri yargıçlar; bu zamana kadar teminatlı yargıç olarak hizmet sürdürmekte iken; Sıkıyönetim Komutanlıklarına verilen görevden alma yetkisinin kullanılmasıyla , Askeri Yargıçların resen emekliye sevk edildiği uygulamalara gelinmiştir.

Kişi olarak hiçbir teminatımın söz konusu olmayacağı bir ortamda dahi, hak ve hukuk bildiği yoldan asla dönmeyecek, hiçbir tehdit ve baskının etkisi altında kalmayacak bir yargıç olmama rağmen;

Çıkmakta olduğum duruşmalarda sanıklar veya sanıklar vekilleri tarafından, benim teminatlı bir yargıç olmamamdan ötürü, yargılanmasına katıldığım davalarda bağımsız ve tarafsız davranamayacağım konusunda yapılması çok muhtemel başvurular hakkında anlatılması imkansız sıkıntı ve tereddüt içindeyim.

Yargılama yapan bir yargıcın bu sıkıntı ve tereddüdünün ortadan kaldırılması konusunun idareye düşen çok önemli bir görev olduğunu belirterek, gerekli önlemlerin ve düzenlemelerin çok acele alınması için

dilekçemin yetkili makamlara ulaşmasını arz ederim." [252]

Dilekçe yetkili makamlara ulaşıyordu. Ama Eylül İmparatorluğu'nun her köşesinde, herkes herkesten yetkili olduğu için sonuç alınamıyordu.

[252] Dilekçe 28 Kasım 1980 gün ve 980/274 sayı ile Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Recep Ergun'a yollandı.

İnsanın Yeri Yoktu

Hepimiz deneyimliydik. Her darbe sonrası işler sarpa sardığında sivil –asker ilişkilerinin düzenlenmesi için bir çıkış yolu aranmaya başlanırdı. Boğazına dek siyasete bulaşan ordudan yeniden yurt savunması görevine dönmesi beklenirdi.

Darbe sonrası süreçlerin en önemli sorunlarından biriydi bu. Üçüncü darbeden sonrada aynı süreçten geçilecekti.

"Normal siyasi hayat ve parlamenter düzen" başlamıştı. *"Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü hedef alan ve tehdit eden anarşi ve terörizm 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana büyük ölçüde yok edilmiş, yurtta huzur ortamı sağlanmıştı.."*

Siyaset bittiğine, ordu kışlasına döndüğüne göre son anımsatmalar yapılacaktı:

"Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları: Türk milleti adına yasama yetkisini kullanan TBMM'nin manevi varlığına gölge düşürülecek beyan, tutum ve davranışlardan kesinlikle kaçınacaklardı.

Siyasi görüşme ve tartışmalara hiçbir şekilde karışılmayacak ve taraf olmayacaklardı.

Tüm subay ve astsubaylar; TBMM binasına görevli veya davetli olarak bulunmadıkça gitmeyecekler, TBMM'ye üniforma ile girmeyecekler ve özel temaslarında ölçülü davranacaklardı.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Konseyi ve Genel Sekreterliği ile ilgili ilişkiler ve işbirliği Türk Silahlı Kuvvetleri adına Genelkurmay Başkanlığı tarafından sağlanacak ve yürütülecekti. Bu nedenle anılan makamlarla doğ-

rudan temas ve yazışmalarda bulunulmayacaktı. Tüm subay ve astsubaylar davetli veya görevli bulunmadıkça bu makamlara özel istek ve amaçla yazışma yapmayacak, başvuru ve ziyarette bulunmayacaklardı.

Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları Karargâhları tarafından Milli Güvenlik Konseyi yönetimi zamanında mevcut durum ve şartlar gereği olarak bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarına tavsiye, yardım ve yol gösterme, bilgi isteme, nezaret etme vb. ve müdahalelere kesinlikle son verilecekti.

Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarını siyaset içinde gösterecek her türlü tutum ve davranışlardan, hükümetin merkez ve taşra teşkilatlarında yürüttüğü faaliyetlerine doğrudan veya dolaylı müzaharat ve müdahaleden kesinlikle kaçınılacaktı.."

Cumhurbaşkanı koltuğunda üniformalı bir general oturuyordu. Cumhurbaşkanlığı Konseyi dört emekli generalden oluşuyordu. Ordu siyasetle ilişkisinin kesilmesi isteniyordu.

Bu kolay iş değildi. Siyasetle ilişki olay kolay da kesilemezdi. Kesilemezdi çünkü; Ankara Belediye Başkanlığı'na aday gösterilen bir albayın[253] *"ordu ile ilişkisini kesmediği"* son anda akla gelmiş, gülünüp geçilmişti.

Devlet Başkanı üniformalı bir general oluyorsa, belediye başkanı pekala üniformalı bir albay olabilirdi.

Orduyu siyasetten arındırma çabaları yetmiyordu. Buyruk buyruk üstüne yayımlanıyordu. Birinde *"üniforma ile meclise girilmemesi.."* isteniyor, diğerinde *"üniforma ile meclise girmenin bir sakıncası olmadığını.."* belirtiyordu.

Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı Konseyi üyeleri ile direkt ilişki yasaklanıyor, sonra emir değiştirilerek, ilişkiler izne bağlanıyordu.

Bir politik tabana dayanmadan, devletin başına geçenler; silahlı kuvvetlerle ilişkilerini kolay kolay kesemiyorlardı.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevi, yeniden gelebilirdi. Yeniden cumhurbaşkanı seçilmek vardı...

---

[253] ANAP'ın Ankara Belediye Başkan adayı Beden Terbiyesi Genel Müdürü Albay Yücel Seçkiner'di.

Kolay vazgeçilemeyecek bir güçtü Silahlı Kuvvetler.

Niçin, Neyi Kurtarıyorlardı

Silahlı Kuvvetler salt, onun sırtına basarak iktidara gelenler için vazgeçilmeyecek bir güç değildi. Siyaset için soluk alıp veren herkesin vazgeçemediği bir güçtü ordu..

Ben daha senin yaşındayken, 1950'lerde ABD Dışişleri Bakanı Acheson, ülkesinin Batı Avrupa siyasetini anlatırken *"Batı Avrupa'da büyük bir kara kuveti bulundurmak zorunluluğu"* olduğunu ve *"Avrupa ülkelerinde içerden yapılacak sosyalist bir devrim hareketi tehlikesinin ancak bu yolla önlenebileceğini"* söylüyordu.

"Önleme-Tutma stratejilerinin.." benimsenmesinde bu bulgunun önemli bir yeri vardı. Bize bir zafer olarak anlatılan aslında ABD ve müttefikleri için büyük bir yenilgi olan Kore Savaşları sonunda *"Önleme-Tutma doktrininin"* bir işe yaramadığı anlaşılacak, Pentagon 1952'lerde önleme ve tutmadan vazgeçip *"kurtarma stratejisini.."* benimsemeyecekti.

Sosyalistlere, savaş sonrasında kendisini toparlama fırsatı tanınmıştı; böyle giderse, sosyalizm yayılması önlenemezdi. Amerika'ya bulaşamazlardı ama dünya ülkelerini kurtarmak gerekiyordu.

Kurtarma stratejisinin ana ilkeleri belirlendi:

Batı Avrupa'da sosyalizmin yayılmasını önlemek kaçınılmazdı.

Sosyalizm Doğu Avrupa'da tutulmalı, Asya'ya doğru itilmeliydi.

Çin'de sosyalizmin kurulup, gelişmesi önlenmeliydi.

Antisosyalizm salgınının baş gösterdiği, utanç verici, McCarty'cilik yılları yaşanıyordu okyanusun öteki ucundaki yakında dostu ve müttefiki olacağımız Amerika Birleşik Devletleri'nde.

Bugün o yıllar cinayet yılları olarak da anımsanıyor. Hani şu, suçsuz Rosenberglerin asılsız savlarla ölüme gönderildiği yılları. Küçücük çocuklarını evde bırakıp ölüme giden anne ve babayı izlemiştik televizyondan. Ne çok şey sormuştun. Her sorunun, yanıtlanması gereken bir yaştaydın. Vatan, vatan haini, suç, ceza, ölüm, idam ve aklına gelen her şeyi bıkıp usanmadan soruyor ve yanıt istiyordun.

Rosenberglerin elektrikli sandalyede ölüme gönderilmelerine gelmişti sıra. Sandalyenin elektrikli oluşuna senin küçücük yüreğin de isyan

etmişti. Elektriği insanları öldürmek için kullanılışına aklın ermemişti. Öylesine haklıydın ki, seni susturmaktan başka çıkar yolumuz kalmamıştı. Rosenberglerin oğlu Daniel'in sesinden, elektriğin ne olduğunu dinlemiştik sonra. "Anladın mı?" diye sormuştum. Yüzün allak bullaktı, yatmaya giderken. Annene *"babam kızdı mı.. "* diye sorduğunu duymuştum üstelik. Anlatılmaz bir hüzün çökmüştü içime.

Her sorunun yanıtlanması gerekiyordu ama, sen elektrikli sandalyenin ne olduğunu soruyordun.

İnsanlığın yararlandığı elektriğin ne olduğunu elbette öğrenecektin bir gün. Ama hiç kimse Daniel gibi anlatamayacaktı elektriğin ne olduğunu:

"Elektrik bir enerji türüdür.." diye başlıyordu Daniel: *"Su buharı ya da atom füzyonlarından elde edilir. Dünyanın elektrik üretiminde iki lider ülkesi ABD ve SSCB'dir. Elektrik kuramı; atomların elektron yitirmesine ya da kazanmasına ve böylece pozitif ya da negatif olarak yüklenmesine dayanır. Elektrik bu yöntemle üretilir ve bu akım devre oluşumunda kullanılır"* diye sürdürüyordu.

Günü, zamanı geldiğinde bunları sen de öğrenecektin. Ama elektrikli sandalyeyi hiç kimse sana, Daniel gibi anlatmayacaktı. Anlatamazdı çünkü... *"Daniel'in anne ve babası salt düşünceleri nedeniyle elektrikli sandalyede can vermişlerdi. İnsanlığı aydınlatan elektrik; ilk kez bir sandalyeye bağlanarak bir insanı öldürmek için 1889 yılında New York'ta kullanılmıştı."*

Rosenbergler kim bilir kaçıncı kurbanıydı elektriğin, ben de bilmiyordum. Senin elektriğin nasıl bir şey olduğunu sorduğun yıllarda elektriğe kurban verilen onlarca genç insanın öyküsünü biliyorum ama. O yıllarda insanların çeşitli organlarına kablolar bağlanarak, elektrikle işkence yapılıyordu ülkemizin sorgu odalarında.

Sorunun temel nedenine inmek istiyorsan Amerika'nın 1950'li yıllardan başlayarak izlediği yöntemi bilmek, araştırmak ve sorgulamak zorundasın.

Bir ipucu olması bakımından bir şeyler anlatmalıyım sana güzel kızım.

Salgın bir siyasal hastalığın baskısıyla 1953'lerde uygulamaya koyulan dünyayı sosyalizmden kurtarma stratejisiyle ABD dünya jandarması rolü-

nü üstleniyordu.

O yıllar saldırgan Amerikan stratejisinin Türkiye'ye de yansımaya başladığı yıllardı.

Amerikalı generallerden George C. Reinhart, o yıllarda şunları yazıyordu:

"Vurucu güçlerin yoğun biçimde yığınak yapılması gereken en elverişli bölge Yakındoğu'dur. Bu bölge Sovyetler Birliği için en hassas ve allerjik bölgedir... Yakın ve Ortadoğu'nun böyle bir savaş operasyonu için anlamlı olan elverişli stratejik durumundan yararlanmak amacıyla, Amerikan hükümeti bu bölgedeki devletlerden, özellikle Türkiye ve İran hükümetlerinden, ülkelerinde askeri üsler kurulması yollarını aramalıdır "

"Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemi.." diye dillerden düşürülmeyen kavramın nerelerden kaynaklandığını sanıyorum anlamış olman gerekiyor. Daha iyi kavraman için anlatılacak daha neler neler var bir bilsen. Yıllar geçse çabucak büyüsen, siyaset bilimi okusan, karşılıklı otursak konuşşak.

"Amerikan hükümetinin yargısına göre, aynı anda iki politika güdülmesi zorunludur. Birisi açık ve resmi olan politika. İkincisi de resmi olmayan, gizli politikadır."

Bu görüş, Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) uzmanlarından Burnham'indi. ABD Senatörü Kertsen, 1951 yılında Burnham'in söylediklerinin nasıl uygulanacağını açıklayacaktı:

"Benim yasa önerim, bu ülkelerde faaliyet göstermek amacıyla kurulmuş ve kurulacak olan yer altı örgütlerine yardım ve kurulacak olan yer altı örgütlerine yardım edilmesini öngörmektedir. Yapılacak yardımların amacı, bu ülkelerdeki hükümetlerin devrilmesidir."

Eiesenhower 1953 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olunca ilk işi yeni stratejilerini açıklamak oldu. Yeni programa göre *"komünist ülkelere yakın ve komşu kapitalist ülkelerin kendi silahları kuvvetlerini başlıca iki görevin yerine getirilmesine dönük bir güce ve eğitime sahip kılınmaları gerekiyordu. Birinci görev; ülkelerin içerinden gelebilecek saldırıya karşı korunması, yani bu ülkelerde bağımsızlık yanlısı hareketlerin, ilerici hareketlerin ezilmesiydi. İkinci ise, dışardan gelebilecek saldırılara*

karşı konulmasıydı.."

İran'ın bağımsızlık yanlısı Başbakanı Musaddık o yıl devrildi. 1954'te Guatemala'da gerici bir askeri darbe yapıldı. Bağımsızlığına kavuşan Kongo'nun ilk Devlet Başkanı Lumumba 1961'de öldürüldü. 1961'de Küba'ya silahlı müdahale girişimi yapıldı. 1963'te Güney Vietnam Devlet Başkanı Ngo Dihn Diem öldürüldü. 1967'de Yunanistan, albaylar cuntasına teslim edildi.

"*Kurtarma stratejisinin..*" başarılarından 1970'li yıllarda ülkemiz de payına düşüne alacaktı.

Olup bitenlerin tümünü temel bir nedene bağlayarak, aklını karıştırmak istemiyorum. Dünya görüşün oluştukça bu sorunların yanıtlarını kendin bulacaksın. Ama, özgürlük ve barış adına yapılanların neler olduğunu anlaman için, okyanusun ortasına elinde meşalesi ile özgürlük anıtı diken bir Amerika'nın bize ve bizim gibi ülkelere ilişkin düşündüklerini bilmen gerektiğini sanıyorum.

Yunanistan'dan Şili'ye, Endonezya'dan Angola'ya. Güney Kore'den Pakistan'a, İran'dan Türkiye'ye kadar uzanan uygulamanın ne olduğunu anlamak için "*kurtarma stratejisinin..*" ne olduğunu bilmek ve iyi algılamak gerekiyor.

Ne için kurtarıyorlardı, neyi kurtarıyorlardı, neden kurtarıyorlardı?

Açıklamalarının her satırında suçüstü yakalanıyorlardı aslında:

"*Birleşik Amerika hoşuna gitmeyen solcu veya solcu olmayan hükümetleri devirmek için gerilla taktiğini kullanabilir, kullanmalıdır da. Bu tip hükümetlerin en belirgin örnekleri, özellikle sosyalist ülkelere komşu veya yakın olan bölgelerde bulunmaktadır. Bunların çoğu uydu durumundadırlar... Bu sorunları çözümlerken bizim amacımız hoşa gitmeyen ve bizimle dost olmayan hükümetlerin yerine dost hükümleri geçirmek olmalıdır*" [254]

Hoşa gitmeyen hükümet oldu mu, solcu ya da sağcı olduğuna bakılmadan devrilebiliyordu.

"*Birleşik Amerika, solcu rejim ve hükümetleri devirmek için, yerli kuvvetleri komandocu-partizan metotlarına göre eğitmeli ve gerekli silah,*

[254] Amerikan Harp Doktrinleri; M. Fahri, Terörün Kaynağı, Politika gazetesi, 28 Kasım 1979.

malzemeyle donatmalıdır."[255]

Solcu hükümetleri devirmek için silahlı güç kullanmak gerekebilirdi:

"Bizim güvenliğimizi, salt açık saldırılar tehdit etmiyor. Bu açık saldırıların yanında, ondan daha tehlikeli, fakat saldırı görünüşünde olmayan başka tür tehlikeler de vardır. Bu tehditler içerde yapılmak istenen değişim ve dönüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar bazen iç savaş biçiminde, bazen ihtilâlci hareket biçiminde, bazen de demokratik akımlar ve reformlar biçiminde karşınıza çıkmaktadır.

Bizim amacımız bu ve benzeri akımları önlemek olmalıdır. Bu akımlar dikkat çekecek aşamaya ulaştıklarında, izlememiz gereken iki yol vardır. Gerek bizim, gerekse komünist olmayan öteki dünya devletlerinin güvenliğini sağlamak için yerel kuvvetler ve akımlar tarafından sıkışık durumda bırakılmış bulunan dost hükümet ve rejimlere silah yardımı yapmak zorunluluğunu duymalıyız. Bu zorunlulukla yapılacak askeri müdahele ne klasik askeri stratejiye uymakta, ne de geleneksel diplomatik müdaheleye benzemektedir. Bu askeri müdahelenin kendine özgü bir biçimi ve niteliği vardır."[256]

Söylenenlere bakılırsa *"askeri darbeler.."* yapanlar kadar yaptıranlar için de bir zorunluluktu. Silahlı kuvvetler, salt, onu kullanarak yönetime gelenler için vazgeçilmeyecek bir güç değildi. 1950'lerde yazılmaya başlanan senaryo, 1980'lere uzanıyordu.

Senaryonun gizli kapaklı bir yanı kalmamıştı. Başbakan Bülend Ulusu Amerian Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) Başkanı William Casey'le resmi görüşmeler yaptığını doğrulayacak kadar ileri giden ilk devlet ve siyaset adamlarımızdan biri olacaktı. Bağımsız bir ülkenin başbakanı diplomasideki karşılılık ilkesini çiğneyerek yüksek dereceli bir Amerikan memurunu havaalanında karşılıyor ülke ve bölge sorunlarını konuşuyordu. Bize göre bu kadarı fazlaydı ama Ulusu Paşa'ya göre doğaldı. Ama CIA Başkanı ile neler görüştüklerini açıklayamazdı. Ulusu *"Her dost ve müttefik ülkeyle çeşitli konularda işbirliği söz konusudur. Haberalma ve*

[255] Amerikan Kara Kuvvetleri Bilimsel Araştırma Dairesi'nin görüşü; Terörün Kaynağı; Politika gazetesi, 29 Kasım 1979.

[256] Amerikan Harp Doktrinleri, M. Fahri, Rockefeller Grubu raporu

istihbarat konusunda da işbirliği yapılması tabiidir. Görüşülen konular arasında nelerin olduğunu söylemem mümkün değildir. Konuların devlet istihbaratı ile ilgili olduğu açıktır" derken başbakan olduğunu unutmuş görünüyordu.

Türkiye'de son 30 yıldır, coşku ile karşılanan, korku ile yaşanıp kuşkuyla uğurlanan askeri darbelerin temelinde yatan tek neden buydu.

Böyle bir temel üzerine kurulan Eylül İmparatorluğu'nda insana yer yoktu.

Sense güzel kızım geleceği onların elinde olan küçük bir insandın. Anneni beni ve bizim arkadaşlarımızı kahreden de buydu.

Başlarını Eğmediler

Eylül İmparatorluğu'na gerçeklerin hazırlanmaya başlandığı 1970'li yılların sonlarında siyaset bilimciler, askeri yönetim sorununun çözülmesiyle uğraşıyorlardı.

Ne olmuştu da, azgelişmiş ülkeler batılı ülkelerin acımasız yöntemleriyle çağdaşlaşma umutlarını yitirmişlerdi? Nasıl olmuştu da, gelişmiş ülkeler izledikleri demokratikleşme aşamasından giderek uzaklaşıyorlardı?

Kapitalist dünya sistemiyle bağımlılık ilişkilerini geliştiren çevre ülkelerde teokratik-askeri ve seçkinci yönetimlerden, sivil-çoğulcu ve demokratik yönetimlere geçiş umutları askeri darbelerle nasıl yok olup gidiyordu?

Bu sorulara yanıt aranmaya başlandığında Türkiye'de son darbenin kararı çoktan verilmişti bile.

Askeri darbelerin sayılarla anlatımı demokratik özlemleri ortadan kaldıracak ölçüde korkunçtu. Tartışılabilseydi darbe niyetleri ortaya çıkarılabilir miydi, son darbe önlenebilir miydi?

1958-1978 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin parmağının uzandığı 58 ülkede 143 askeri darbe gerçekleştirilmişti. Anılan dönemin ilk on yılında 37 ülkede 76, ikinci on yılında ise, 41 ülkede 67 askeri darbe yapılmıştı.

Sayılar askeri darbelerin kurumsallaştığını gösteriyordu.

Askeri darbelerin coğrafi dağılımlarında da, ekonomik göstergelerle ilişkilerinde de çarpıcı özellikler vardı.

Kapitalist dönüşümlerini tamamlayan ülkelerle, sosyalist ülkelerin yer aldığı bölgeler askeri darbelerden arınmıştı. Örneğin; Kuzey Amerika ve Okyanusya'da askeri darbe yoktu. Ya da 28 Avrupa ülkesinden yalnız çevre ülke konumundan kurtarılmamış Yunanistan ve Portekiz'de askeri darbeler olmuştu.

Buna karşılık Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin çoğunda, Ortadoğu ve Asya'daki ülkelerin ise yarıya yakınında askeri darbeler neredeyse bir yargı niteliğine büründürülmüştü. Bellekler 1958'den önceye döndüğünde, Latin Amerika'da askeri darbe yaşamamış bir tek ülke bile kalmadığı görülecekti.

Ekonomik göstergelerle askeri darbelerin ilişkilerinde ilginç veriler ortaya çıkarılıyordu.

Kişi başına ulusal geliri 100 doların altında kalan ülkelerden yüzde 68'i askeri darbe ile karşılaşmıştı. Ulusal gelir düzeyi 1000 doları aşan ülkelerde bu oran yüzde 3'e düşüyordu. 100-200 dolar grubunda yüzde 58'e, 200-500 dolar grubunda yüzde 39'a düşen darbe oranının, 500-1000 grubunda yeniden yüzde 47'ye fırladığını gösteriyordu.

Türkiye geçirdiği üç büyük ve çok sayıda küçük darbelerle bu son gruba giriyordu.

Bilim çevreleri; askeri güçlerin siyasal örgütlenmiş biçimleri ile yakın ilişkileri üzerinde çalışırlarken, askeri çevreler son darbenin alt yapısını oluşturmakla uğraşıyorlardı.

Sağlam ve kapsayıcı bir parti örgütünün bulunduğu ülkelerde darbe oranı yüzde 20'lerde kalıyordu.

Etkili siyasal parti örgütlerini geliştirememiş, kapitalist dönüşümün belli aşamasına erişmiş ülkelerde ise darbe oranı yüksekti. Bu ülkelerin çok partili sisteme yönelmiş olmaları, onları çevre ülke durumundan ve sonuçta da askeri darbelerden kurtaramıyordu.

Bunlar askeri darbelerin dolaylı nedenleriydi. Bir de asker-sivil ilişkileri çerçevesinde dolaysız nedenler de vardı.

Askeri gücün niteliklerini, toplumun sivil güçleri karşısındaki konumunu da araştırmışlardı batılı siyaset bilimciler.

"Finer'e göre askerlerin toplumdaki sivil güçler karşısında bazı zayıf-

lıkları ve üstünlükleri vardı. En belirgin zayıflıkları, ülkeyi yönetmek için gerekli teknik bilgilerin yetersizliği ve olağan koşullarda ülkeyi yönetmek hakkına sahip olmayışları yani, meşruiyet tabanlarının zayıflığıydı.

Buna karşılık örgütlenme düzeylerinin yüksekliği, kendi içlerindeki dayanışma ve birlik ruhu ve sahip oldukları öldürücü silah üstünlüğü, askeri güçlere sivil güçler karşısında bazı üstünlükler sağlıyordu. Askeri güçlerin yönetime 'müdahale yeteneği'nin temelinde de bu üstünlük yatıyordu.

Bir askeri darbenin gerçekleştirilmesi için 'müdahale yeteneği' tek başına yeterli değildi. Askeri güçlerin bu yeteneğe ek olarak 'darbe eğilimi'ne de sahip olması gerekliydi. Bu koşulların bir darbe ile noktalanması için ise 'yönetime el koyma fırsatı'nın ele geçirilmesi gerekliydi.

Profesyonel bilinç düzeyi yüksek; toplumdaki işlevsel işbölümüne saygılı; silahlı kuvvetlerin dış düşmana karşı savaşma gücünün titizlikle korunması ve iç siyasal saflaşmada yansız kalması konularında kararlı bir tutum ortaya koyan ordularda 'darbe eğilimi' görülmüyordu.

Buna karşılık kendi yazgısını ulusun yazgısıyla özdeş sayan; yerine göre ulusal çıkarı, belli bir sınıfın ya da etnik grubun çıkarlarını, askeri güçlerin toplu çıkarını ya da kimi komutanların kişisel çıkarlarını korumayı görev alanları içinde gören ordular ise sürekli darbe eğilimi içinde oluyorlardı.

Yönetime el koyma fırsatı genellikle olağanüstü koşullardan ve sivil güçlerin eğitimsizliklerinden[257] *kaynaklanıyordu. Olağanüstü durumlarda belirleyici olan toplumun 'siyasal kültürü' oluyordu. Köklü bir siyasal kültüre sahip toplumlarda iktidarın el değiştirme koşulları toplumun geniş kesimlerince benimsenmiş ve yerleşmiş kurallarla belirleniyordu.*

Toplumda, egemenliğin hangi güçlerce kullanılabileceği konusunda yaygın bir görüş birliği vardı. Sivil halk, sendikalar, üretici ve tüketici birlikleri, dernek ve siyasi partiler gibi örgütler siyasal iktidarın oluşmasında ve denetlenmesinde büyük ağırlık taşıyorlardı. Bu tür toplumlarda askeri güçlerin, olağanüstü koşullarda bile, sivil yönetime el koyma olasılığı çok zayıftı.

---

[257] 12 Eylül 1980'de Türkiye'de her 100 kişiden 44'ü okuma yazma bilmiyordu. 40'ı ilkokul, 5'i lise, 4'ü ise bir yüksek okuldan mezundu. 1980'de 18 üniversite vardı. 2000'de bu sayı 74 oldu. Ama yüksek öğretim mezunlarının oranı yüzde 4'ten yüzde 8'e çıkacaktı. (Radikal, 16 Eylül 2003)

Sayılan koşullardan birinin, ikisinin ya da hiçbirinin geçerli olmadığı toplumlarda ise, siyasal kültür düzeyi derece derece alçalırken askeri darbe olasılığı da derece derece yükseliyordu.

Siyasal kültür düzeyi askeri güçlerin sivil yönetime müdahalelerin biçim ve kapsamını belirliyordu. Olgun siyasal kültüre sahip toplumlarda askeri güçlerin sivil yönetime müdahalesi öneri sınırlarını aşmazken, geri siyasal kültüre sahip toplumlarda şantaja, sivil iktidarı değiştirme denemelerine hatta bilfiil iktidara sahip çıkmaya kadar varabiliyordu.." [258]

Bunları okuyup anlayacak yaşa geldiğinde; imparatorlukların tümünden korkmak gerektiğini, tümü ile savaşmanın kaçılmaz olduğunu dilerim anlamış olursun. Aralarında hiçbir ayrım olmadığını birilerinin daha önce, birinin daha sonra aynı acıları ürettiklerini saptamış olursun.

Kibrit çöpü gibi parmaklarınla elime ilk kez uzandığında, doğduğun yılları sana anlatabilmenin bir sorumluluk olduğunu biliyordum.

Seçtiğim örneklerle biçimlenen yaşam hiç kimseye yarar getirmedi. Hesaplar sonuçlandırıldığında bu yıkımın faturasını ülkede yaşayan tüm halkın ödediğini göreceksin.

Çekilen acıların ve dökülen gözyaşlarının bedelinin özgür ve bağımsız bir ülke olmasını diliyorum.

Son sözlerin söylenmesine sıra geldi sanıyorum:

Eylül İmparatorluğu'nu bir tek sıfatla tanı sevgili kızım. Faşizmi öğren ve bir daha yaşanmaması için onunla kavgaya hazır ol.

Eylül İmparatorluğu'nun tarihini dünya tarihi ile ve özellikle benzerleri ile birlikte araştır ve sorgula.

Ve şunu hiç göz ardı etme, doğduğun günlerde ülkende ağır bir yenilgi ile sonuçlanmış olsa da Eylül İmparatorluğu'na karşı güçlü bir savaşım verildi. Yüzlerce, binlerce onurlu insan başlarını eğmedi.

Doğuşunun ve yükselişinin acılarını yüreklerimizde duyduğumuz imparatorluğun çöküşünün kutlanacağı günleri elbette yaşayacağız. O sevinci yaşarken, demokrasiyi canlarını hiçe sayarak savunan insanları ve onla-

[258] Dünyamızda Askeri Yönetim Sorunu, Osman Ulugay, Cumhuriyet, 5 Aralık 1978. Ulugay bu araştırmasında S.E. Finer, The Man on Horseback, Harmondworth 1976; The Word Almanac 1976, 1977, 1978, Puplishedby Daily News; BM Yıllığı 1972; Political Order in Changing Societies New Howen 1972 gibi kaynaklardan yararlandığını belirtiyor.

rın inançlarını paylaşanları varlık nedenin say. Onların çocukları ile gurur duy, onlara sarıl.

Evinin eşiğinde yakınlarının kanını görenleri unutma. En önemlisi sevgili kızım, o yılların yenilgilerinden ve gözyaşlarından utanç duyma.

****

Şükrü Balcı'nın, Prof. Dr. Uğur Alacakaptan aracılığıyla gönderdiği, kitabın Nisan 1988 Tarihli 1. basımında yer alan "LİZBON TARİKİ İLE TÜRKİYE" başlığını taşıyan bölümle ilgili açıklaması:

Uzun ve zahmetli bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılan "EYLÜL İMPARATORLUĞU" adını taşıyan kitabınızın 1. basımının ve sonraki sahifelerinde, 'Lizbon Tariki ile Türkiye' başlığı altında yayınlanan bölümü üzüntü ile okudum.

Kitabınızda beni bir menfaat çarkının parçası gibi gösteren kısımların kaynağını Dündar Kılıç'ın gözaltında tutulduğu sırada sağlanan bir beyanının teşkil ettiği, sahifedeki 57 sayılı dipnottan anlaşılıyor.

Bu sözde beyan, kapalı kapılar ardında, karanlık çıkar ve emelleri için karanlık oyunlar oynamayı, tertiplere girmeyi bir yaşam kuralı haline getirmiş olan bazı resmi görevlilerin marifetlerinin ürünüdür. Bu beyan (!), anılan dipnottaki atfın belirtmeyecek çalıştığı gibi bir 'Sorgu İfadesi'de değildir. Yasalara göre yapılan sorgularda, sorguya çekenin adı, sıfatı ve imzası, zabıt katibinin adı ve imzası ile sorguya çekilenini adı ve imzası, ayrıca, sorgunun yapıldığı yerin ve sorgulama tarihinin yazılması mecburidir. Oysa, size kaynak olsun diye verilen metinde, ne sorguyu yapanın isim, sıfat ve imzası, ne zabıt katibinin isim ve imzası, ne sorgunun yapıldığı yer, ne de tutanağın (!) sonunda sorguya çekilenin ismi vardır. Sorgulamanın ne gün bittiği de belli değildir.

İşte böyle bir kaynaktan yararlanmışsınız. Oysa, bu metin o denli yasa dışıdır ki, yargılama sırasında delil olarak dikkate bile alınmamıştır. Kaldı ki Dündar Kılıç, duruşma aşamasında serbest iradesiyle ifade verirken, ilk beyanlarının işkence ile alındığını, Şükrü Balcı hakkındaki tertipleri

Atilla Aytek'in hazırladığını, Balcı'nın namuslu bir adam olduğunu açıkça ifade etmiştir. (Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi, Talimat, 1985/143 sayılı 5.3.1985 tarihli ifade), Kılıç'ın bu beyanı çalışmakta olduğunuz Cumhuriyet Gazetesi'nde de beş sütunda "Dündar Kılıç: Balcı Namusludur" başlığı altında yayınlanmıştır (1 Haziran 1985).

Hepsinden önemlisi, kitabınızda da yer alan suçlamalar nedeniyle yargılanarak İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, İddia Makamı'nın da istemine uygun olarak oybirliğiyle 2.12.1986 gün ve 31/213 sayılı olarak verdiği kararıyla beraat ettim. Bu karar, taraflar temyiz etmediklerinden 9.12.1986 günü kesinleşti. Görüyorsunuz ki, sadece bazı usuli teknikalitelerin ardına gizlenmeye çalışmıyorum.

Şimdi, bütün iddiaları ve tertipleri boşa çıkaran bu kesin beraat kararından sonra, sizin tarafınızdan bu şekilde suçlanmamın, tarihi yazmak, ileriye bilgi ve belge aktarmak bir dönemin muhassılasını yapmak gibi bazı makbul amaçlara bağlanması mümkün müdür?

Bu açıklamam, bir iddiada yer alan bir görüşe karşı bir görüş de değildir. Gerçeğin tam kendisidir. Zira, yazıdaki anlatım, tamamen gerçek dışı oldukları kesin yargı ile saptanan bazı iddialara dayanmaktan öteye bir anlam taşımamaktadır. Şunu da belirteyim ki, ABD'den dönerken ne Lizbon'a uğradım ne de Sayın Org. Üruğ ile her hangi bir yerde buluştum.

Dizin

- Abdi İpekçi: 38, 255, 437
- Abdullah Aldoğan: 258
- Abdullah Baştürk: 73, 388, 406
- Abdullah Cevdet: 325
- Abdullah Çatlı: 435, 437
- Abdullah Gülbudak: 217
- Abdurrahman Köksaloğlu: 437
- Abdülhakim Erol: 335
- Abdülhalik Çay: 313
- Abdülkadir Yıldız: 217
- Abdülsamet Karakuş: 437
- Aclan Sayılgan: 269
- Adalet Ağaoğlu: 283, 289
- Adem Sarıoğlu: 348
- Adil Avşaroğlu: 290
- Adil Can: 413
- Adnan Başer Kafaoğlu: 170, 355-356
- Adnan Menderes: 71
- Adnan Özyalçıner: 289
- Adolf Hitler: 90, 141, 154, 224, 236-237, 239, 253, 300, 359, 419
- Afganistan: 14, 30, 36, 265
- Agâh Oktay Güner: 382
- Ahmet Altan: 314, 316
- Ahmet Buldanlı: 348
- Ahmet Çağlı: 258
- Ahmet Çakmak: 348
- Ahmet Denizdolduran: 437
- Ahmet Dölgen: 136
- Ahmet Ercüment Gedikli: 36
- Ahmet Fuat Özkan: 217
- Ahmet Gök: 416
- Ahmet Hamdi Tan: 379
- Ahmet Haşim Doğançayır: 420
- Ahmet İhsan Birincioğlu: 46, 62
- Ahmet İnce: 217
- Ahmet Kardam: 290
- Ahmet Karlangıç: 415, 418
- Ahmet Melek: 217
- Ahmet Mustafa Kıvılcım: 437
- Ahmet Özdemir: 131
- Ahmet Seçek: 417
- Ahmet Taner Kışlalı: 306
- Ahmet Türk: 348
- Ahmet Yılmaz: 379
- Akın Simav: 348
- Alaaddin Çerçel: 379
- Alaattin Taşlık: 430
- Aleksander Soljenitsin: 269
- Ali Arcak: 356
- Ali Bozer: 356
- Ali Doğan Ünlü: 370
- Ali Fethi Esener: 50, 189
- Ali Haydar Cengiz: 255, 258
- Ali İhsan Çelikkan: 379
- Ali Kemal Yaylı: 217
- Ali Koçman: 174
- Ali Naci Tuncer: 258
- Ali Naili Erdem: 336, 348
- Ali Püsküllioğlu: 292
- Ali Rıza Aydın: 217
- Ali Rıza Dizdar: 431
- Ali Rıza Öztürk: 105-106
- Ali Rıza Septioğlu: 348
- Ali Topuz: 38
- Ali Yılmaz: 348
- Alpaslan Türkeş: 38, 48, 90-91, 133, 159-160, 275, 281, 347, 350, 353, 382
- Alpay Kabacalı: 289
- Altan Günalp: 258
- Altan Saysel: 258
- Altan Tuna: 348
- Amerika Birleşik Devletleri: 9, 13-14, 29-30, 33, 58-61, 87, 89-90, 95, 103, 122, 175- 176, 184, 191- 194,234, 255, 266, 351, 435, 447-448, 450, 452, 457
- Amerikan Ülkeleri Okulu: 30
- Andre Decoco: 258
- Andrei Sakharov: 269
- Ankara Üniversitesi: 213
- AP: 40-41, 46, 63, 72, 108, 197, 260, 275, 341, 343-344, 346-349, 368-369
- Arif Atalay: 379
- Arif Damar: 284-285
- Arif Demiray: 420
- Arizona: 29
- Arthur Koestler: 269
- Asım Bezirci: 284-285, 289
- Asil Çelik: 178
- Aslan Terzioğlu: 323
- Aşık İhsani: 285
- Atalay Tokat: 420
- Ataol Behramoğlu: 289
- Atilla İlhan: 285

- Atilla Özkırımlı: 289
- Atilla Yayla: 258
- Augusto Pinochet: 62, 67-68, 70
- Avni Şahin: 377
- Aydın Engin: 290
- Aydın Eryılmaz: 437
- Aydın Sönmez: 379
- Aydın Şenliyurt: 217
- Aydın Yalçın: 258
- Aydın Yıldırım: 416
- Ayduk Koray: 198
- Ayhan Karaoğlu: 379
- Ayhan Kutlay: 217
- Ayhan Songar: 258
- Aziz Çalışlar: 289
- Aziz Çelik: 397
- Aziz Nesin: 289, 308
- Bağbank: 178
- Bağfaş: 192, 194-195
- Bahadır Giray: 327
- Baltimore Sun: 61
- Barış Derneği: 42, 129, 289, 311, 399, 431
- Başak Grubu: 178
- Bayrak Harekâtı: 44, 50, 75, 79-80, 388
- Bayram Ayaz: 217
- Bedia Akarsu: 284
- Bedrettin Cömert: 437
- Bedrettin Demirel: 66, 201, 248
- Bedri Gürsoy: 379
- Bekir Yıldız: 289, 308
- Bilal Çölgeçen: 416
- Bilim ve Sosyalizm Yayınları: 300-302, 304-305
- Birten Gökyay: 379
- Borsaş: 178-179
- Bruce Hoffman: 258
- Burhan Felek: 354
- Burhan Garip Şavlı: 348
- Burhan Kavuncu: 36
- Bülend Ulusu: 14, 58, 99, 119, 122-123, 129, 143, 152, 193, 199, 213, 251-252, 287,292, 321, 325, 334, 336, 338, 365 370, 379- 380, 451
- Bülent Akarcalı: 258
- Bülent Akın: 416
- Bülent Aydın: 416
- Bülent Bülbül: 438
- Bülent Ecevit: 31, 36-38, 40, 42-44, 51-52, 57-58, 63-64, 66, 73, 105, 107-108, 129, 159-160, 275, 281, 283, 342, 350-351, 371-372
- Bülent Tanör: 357
- Bünyamin Adanalı: 36
- Cafer Akyüz: 217
- Cahit Karakaş: 38-39
- Cahit Kayra: 38
- Cahit Özdikiş: 255, 258
- Cahit Sıtkı Tarancı: 326
- Can Polat: 199
- Can Yücel: 285, 289
- Cavit Orhan Tütengil: 437
- Cavit Tuncer: 290
- Celal Baloğlu: 217
- Celal Doğan: 336
- Celal Paydaş: 348
- Cemal Çarmıklı: 416
- Cemal Ersoy: 131
- Cemal Gürsel: 40
- Cemal Saygılı: 217
- Cemal Süreyya: 284
- Cemal Uyar: 438
- Cemalettin Karagülle: 430
- Cemil Çiçek: 435
- Cengiz Abaoğlu: 186
- Cengiz Aksakal: 417-418
- Cengiz Ayhan: 436-437, 439
- Cengiz Yanıkoğlu: 319-320
- Cevat Yurdakul: 437
- Cevdet Sunay: 40
- Cezayir Baysal: 437
- Cezmi Kartay: 135, 372
- CHP: 35-36, 38, 40-41, 44, 46, 51, 56-58, 60, 73, 72, 102, 107-108, 122, 199, 275, 306, 336, 341, 343-349, 368-369, 371-372
- CIA: 36, 60, 129, 255, 266, 367, 449, 451
- Coşkun Kırca: 310, 356
- Cüneyt Arcayürek: 40, 230
- Cüneyt Arkın: 283
- Cüneyt Canver: 196
- Cüneyt Ozansoy: 351
- Çağlar Aksoy: 281
- Çağlar Kırçak: 372
- Çanakkale Seramik: 192, 197
- Çayeli Bakır: 194
- Çay-Kur: 390
- Çetin Güvener: 431
- Çetin Özek: 431
- Danışma Meclisi: 139, 179, 230, 281, 298, 351-355, 362, 370, 377-378, 399
- Demirtaş Ceyhun: 289
- Deniz Baykal: 38, 336
- Deniz Çeralan: 423
- Devlet Bahçeli: 435
- DİSK: 73, 281, 288-289, 346, 388-391, 393-

394, 397, 399, 401-402, 408, 431-432
- Doğan Hızlan: 284
- Doğan Oğuzer: 217
- Doğan Toktamış: 190
- Doğan Yurdakul: 38, 102, 119
- Dursun Akçam: 308
- Dündar Ali Kılıç: 175, 177-178, 187-188, 456-457
- Dündar Seyhan: 58
- DYP: 362, 369, 379, 435
- Edip Gültekin: 356
- Edward Luttwak: 93, 95
- Ekrem Ceyhun: 336
- El Salvador: 14, 30, 310
- Emil Galip Sandalcı: 289
- Emin Bilgiç: 146
- Emin Değer: 431
- Emin Paksüt: 356, 379
- Emre Kongar: 143
- Enis Bakışkan: 49
- Enis Coşkun: 311
- Enka: 198
- Ensar Karahan: 417-418
- Enver İnceler: 217
- Eralp Özgen: 313
- Erberk İnam: 407
- Ercüment Gedikli: 36, 437
- Ercüment Kahyaoğlu: 428
- Ercüment Tahiroğlu: 431
- Erdal Eren: 430
- Erdal İnönü: 135, 263, 369, 371-372
- Erdal Tüzün: 187
- Erdem Aksoy: 212
- Ergun Göze: 379
- Ergün Ceylan: 438, 439
- Erhan Acar: 143, 213
- Erol Aksoy: 180
- Erol Toy: 283, 285
- Erol Turgut: 407
- Ertan Yüksel: 319
- Ertem Türker: 258
- Ertuğrul Günay: 348
- Eşref Akıncı: 355, 378
- Eşref Cengiz: 348
- Ethem Menderes: 40
- Eyüp Menteş: 281
- F. Ferracuti: 255, 258
- Fadıl Kocagöz: 237
- Fahir Armaoğlu: 379
- Fahrettin Aslan: 184-185
- Fahrettin Kırzıoğlu: 269
- Fahri Bıçak: 217
- Fahri Korutürk: 40, 230
- Fahri Özdilek: 165, 170
- Faik Ali: 325
- Faik Türün: 175
- Faruk Atalar: 217
- Faruk Gürler: 42, 63, 65, 196-197, 380
- Faruk Ilgaz: 370
- Faruk Köse: 437
- Fatih Erbakan: 106
- Fatih Güllapoğlu: 260
- Fatih Yıldız: 285
- Fatma Yazıcı: 200
- Fazıl Kaynakdemir: 407
- FDİA: 390
- Federico Coirdero: 29
- Ferdağ Güley: 38
- Ferhat Aslantaş: 336, 348
- Ferhat Tüysüz: 435-437, 439
- Feridun Aydınlı: 132
- Feridun Öğünç: 399
- Ferit Melen: 64
- Ferruh Sezgin: 91
- Fethi Çelikbaş: 258
- Fethiye Çetin: 432
- Fikret Ekinci: 356
- Fikret Otyam: 285
- Fikri Sağlar: 198-199
- Fikri Sönmez: 134, 413
- Filiz Tarakçı: 416
- Fosttan Gübre: 192
- Franco: 29
- Francoise Germain-Robin: 314
- Franz Reissing: 140
- Fred Schwarz: 269
- Fuat Çobanoğlu: 131
- Fuat Doğu: 65
- Funda Çelebioğlu: 161
- Füsun Erbulak: 247-248
- Gama: 195
- Gandi: 285
- Gayrettepe: 173
- Gelip Demirel: 188
- Genel İş Sendikası: 399
- General Dynamics: 193-195
- George C. Reinhart: 449
- Georgia-Fort Benning: 30
- Guatemala: 30, 310, 450
- Gülhane Askeri Hastanesi: 413-414
- Gültekin Gazioğlu: 217-219, 221
- Gülten Akın: 285
- Gündüz Onat: 348
- Güner Omay: 258

- Güner Sarısözen: 379
- Güney Omay: 255
- Güney Sanayi: 178
- Güngör Hun: 348
- H. Von Moltke: 263
- Hacettepe Üniversitesi: 143, 211
- Halâskâr Zabitan Grubu: 78
- Haldun Özen: 224
- Halil Akgül: 348
- Halil Bulut: 430
- Halil Ceylan: 438
- Halil Soydan: 180
- Halil Uslu: 217
- Halis Yelmen: 416
- Halit Cengiz: 181-183
- Halit Çelenk: 431-432
- Halit Narin: 387
- Halit Tarakçı: 417
- Halit Tekin: 417
- Halit Toroslu: 325
- Halit Zarbun: 379
- Haluk Akder: 186
- Haluk Aydın: 413
- Haluk Gerger: 93
- Haluk Kırcı: 36, 435, 437
- Hamdi Eroğlu: 413
- Hamdullah Erbil: 422
- Hamid Fendoğlu: 38
- Hanefi Avcı: 180
- Harun Karadeniz: 285
- Hasan Albayrak: 105
- Hasan Alkaçlar: 439
- Hasan Aras: 438
- Hasan Esat Işık: 31, 38, 41
- Hasan İzzettin Dinamo: 285, 289
- Hasan Kıyafet: 283, 285
- Hasan Sağlam: 325, 333
- Hasan Sarıoğlu: 190
- Hasan Yiğit: 217
- Hasan Zengin: 348
- Haşim Bektaş: 105
- Haşim Bingöl: 379
- Haşim Çiçek: 217
- Haşmet Zeybek: 289
- Hatice Gülensoy: 330
- Hayati Asılyazıcı: 290
- Haydar Saltık: 40, 43-44, 53, 57, 105, 146, 149-150, 156, 159, 190, 368, 407
- Hayrettin Neşeli: 131
- Hayri Kuşçu: 36
- Hayri Öner: 348
- Hayri Ündül: 164
- Hayri Yalçıner: 47, 50
- Hayrullah Örs: 263
- Hazma Eroğlu: 325
- Heath Lowry: 258
- Hicabi Temur: 217
- Hidayet Uğur: 354
- Hikmet Çetinkaya: 290
- Hikmet Yapar: 185
- Hilmi Karagözoğlu: 428
- Hisarbank: 178
- Höschst: 194
- Hulusi Turgut: 91
- Hüdai Oral: 63
- Hüsamettin Cindoruk: 336
- Hüseyin Ağca: 244, 256, 258
- Hüseyin Albayrak: 415
- Hüseyin İsen: 217
- Hüseyin Özkan: 318
- Hüseyin Turgut: 258
- Hüseyin Yıldız: 36
- Hüsnü Özyeğin: 180
- Işık Biren: 190
- Işık Yenersu: 311
- İbrahim Açan: 163
- İbrahim Açıkgöz: 425, 429
- İbrahim Akdoğan: 348
- İbrahim Bodur: 192
- İbrahim Çerçi: 217
- İbrahim İşyar: 217
- İbrahim Kafesoğlu: 325
- İbrahim Kurt: 414
- İbrahim Nacar Yalçın: 217
- İbrahim Sevimli: 217
- İbrahim Şen: 217
- İbrahim Şenocak: 35
- İbrahim Üçok: 417
- İdi Amin: 240
- İdris Çelik: 290
- İGD: 289
- İhsan Ataöv: 348
- İhsan Beriş: 287
- İhsan Doğan: 430
- İhsan Doğramacı: 258, 325
- İhsan Kapusuz: 217
- İhsan Sabri Çağlayangil: 39, 41, 55, 66, 336
- İKD: 289
- İlhami Sancar: 34
- İlhan Erdost: 307
- İlhan Aküzüm: 381-382
- İlhan Evliyaoğlu: 325
- İlhan Önal: 379
- İlhan Öztrak: 15, 298, 325, 356, 411

- İlhan Sözgen: 379
- İlhan Yakut: 420
- İlter Türkmen: 309-310
- İlya Ehrenburg: 285
- İnci Çeralan: 423
- İrfan Özaydınlı: 31, 35, 37-39
- İslam Varlı: 105
- İsmail Beyoğlu: 379
- İsmail Fuat Tarhan: 438
- İsmail Sami Çakmak: 422, 430
- İsmail Ufuk: 36
- İsmet Onur: 356
- İsmet Özdemir: 217
- İsmet Sipahi: 407
- İsmet Yalçınkaya: 217
- İstanbul Bankası: 178
- İşkur: 192, 195
- İttihat ve Terakki: 50, 202, 286
- Jacop Sundberg: 258
- James Spain: 59-61
- Jimmy Carter: 255
- John Tower: 61
- Kabakoz: 173, 175, 177, 184-187
- Kadir Akgöllü: 437
- Kahramanmaraş: 34, 36, 39, 46, 49, 69, 127, 165, 183, 214, 420
- Kalebodur Seramik: 190, 192-193, 195
- Kamer Genç: 354
- Kamran İnan: 46
- Karl Marks: 269
- Kasım Önadım: 348
- Kaya Bengisu: 348
- Kaya Erdem: 170, 334
- Kaya Mutlu: 199
- Kaya Özdemir: 400
- Kemal Aksoy: 106
- Kemal Anadol: 348
- Kemal Gökçe: 89
- Kemal Kara: 133
- Kemal Köse: 428
- Kemal Oğuzman: 407
- Kemal Sarıoğlu: 415
- Kemal Sülker: 289
- Kemal Tahir: 286-287
- Kemal Türkler: 388, 437
- Kemal Uzun: 217
- Kemal Ünlüer: 131
- Kemal Yüksel: 217
- Kemal Zeki Gençosman: 293
- Kemalettin Ali Kâşifoğlu: 153
- Kenan Aras: 217
- Kenan Evren: 31, 33-34, 37, 40, 42-44, 46-48, 54-56, 70-72, 82, 86, 98-99, 104, 119, 125, 129, 134-136, 146-156, 167, 170, 179, 182-183, 190, 193, 197, 199-201, 204, 219, 221, 224-225, 257, 274, 277, 281, 285-286, 293, 296-297, 303, 307
- Kerem Güneş: 381-382
- KGB: 255
- Kızılay: 338, 399
- Komet: 117
- Konrad Kellen: 258
- Konur Ertop: 284
- Kutlutaş: 178
- Küçük Kırmızı Balık: 284
- L. Fabius: 309
- Lew Ellen: 58
- Leyla Erbil: 289
- Lillian Hellman: 234
- Lumumba: 450
- Lütfü Oflaz: 290
- Lütfü Tuncel: 66
- M. Haile Mariam: 72
- M. Şerif Fırat: 269
- Macit Akman: 287
- Mahmut Dikerdem: 42
- Mahmut Doğan: 437
- Mahmut Türkmenoğlu: 38
- Maksut Göksu: 402
- Mamak Askeri Cezaevi: 69, 102, 299, 413, 422-424, 432
- Maraş olayları: 34, 36-38, 49, 127
- Martin Abend: 258
- Masis Kürkçügil: 420
- MDP: 91, 186, 369, 374, 377, 379-380
- Meban: 178
- Mehdi Bektaş: 430
- Mehmet Can: 46
- Mehmet Ağar: 435
- Mehmet Ali Ağca: 437
- Mehmet Ali Sebük: 289
- Mehmet Ali Yılmaz: 198
- Mehmet Atagün: 379
- Mehmet Bilgili: 183
- Mehmet Buyruk: 32
- Mehmet Çeralan: 422-423
- Mehmet Çıtak: 437
- Mehmet Dülger: 60, 362
- Mehmet Emeç: 438
- Mehmet Emin Çoklu: 414
- Mehmet Gölhan: 336
- Mehmet Gürses: 36
- Mehmet Kaya: 437
- Mehmet Keçeciler: 66

- Mehmet Kemal: 290
- Mehmet Pamak: 353
- Mehmet Şafak: 105-106
- Mehmet Ural: 258
- Mehmet Yaşın: 285
- Mehmet Yazar: 377
- Memduh Tağmaç: 50
- Mensucat Santral: 173-174
- Mesut Erez: 379
- Mete Tunçay: 283
- Metin Çulhaoğlu: 290
- Metin Kutal: 407
- Metin Münir: 29
- Metin Toker: 290
- Metin Torun: 417
- Metin Tüzün: 336, 348
- Miami Herald: 59
- Michael Leeden: 258
- Michel Ceraminot: 7, 141
- Miktat Şimşek: 437
- Milli Birlik Grubu: 31, 41-42, 64, 165, 170
- Milli Güvenlik Konseyi: 14, 29, 53, 58, 68, 70-73, 84, 91, 96, 108, 136, 139, 146-151, 153-157, 159, 170, 179, 181, 183, 188-189, 191-192, 198-199, 206, 219, 257, 270, 280, 282, 287, 295, 325, 331-332, 335, 341, 349, 351, 354, 356, 360, 362, 378, 381-382, 393, 422, 446
- Miray Emine Göksu: 200
- MİSK: 391, 394, 401
- Muammer Aksoy: 57
- Muammer Yula: 258
- Muazzez Menemencioğlu: 285
- Mucip Ataklı: 165, 170
- Muhittin Demiray: 420
- Muhsin Batur: 40, 50, 58
- Murat Pınar: 131
- Murat Sevinç: 438
- Murat Yetkin: 260
- Murtaza Vural: 290
- Mustafa Akan: 379
- Mustafa Aksoy: 49
- Mustafa Alpdündar: 399
- Mustafa Bahar: 437
- Mustafa Baki Gülcanlar: 439
- Mustafa Bal: 415
- Mustafa Cesur: 379
- Mustafa Çetin: 217
- Mustafa Demir: 36
- Mustafa Deprem: 217
- Mustafa Dilci: 131
- Mustafa Duru: 217
- Mustafa Dülger: 36
- Mustafa Düzgün: 217
- Mustafa Eken: 417
- Mustafa Erdal: 414
- Mustafa Ergeldi: 217
- Mustafa Erkal: 256, 258
- Mustafa Gül: 399
- Mustafa Gülcügil: 44, 46
- Mustafa Gülnar: 437
- Mustafa Kemal Atatürk: 7, 45, 49, 77, 83-85, 89, 95-96, 120, 135-136, 141, 145, 151, 155-156, 168-169, 202-203, 205, 213, 215-216, 222, 225-228, 235, 253, 270, 273, 283, 286, 290-291, 295, 317-323, 328, 330, 336, 349, 365, 375, 397
- Mustafa Korkmaz: 36
- Mustafa Ok: 38
- Mustafa Özmen: 36
- Mustafa Şimşek: 420
- Mustafa Tören: 258
- Mustafa Türkmen: 426, 429
- Mustafa Uca: 438
- Mustafa Üstündağ: 38, 56, 345
- Muzaffer Başkaynak: 148-150, 153, 155-156, 356
- Muzaffer Erdost: 299, 307-308
- Müfit Bayraktar: 348
- Müjdat Gezen: 285
- Mükerrem Taşcıoğlu: 306
- Mümtaz Soysal: 237
- Münir Ekonomi: 407
- Mürüvvet Çakırerk: 161-162
- Naci Çerezci: 379
- Naci Varlık: 390
- Nadir Nadi: 290-291
- Nahit Menteşe: 336
- Naim Talu: 65, 370
- NATO: 34, 42, 48, 59-61, 87, 119, 184, 229, 394-395
- Nâzım Hikmet: 285, 288-289, 293, 295, 308, 311-314
- Nazlı Ilıcak: 52, 290, 370
- Nazmi Sevgen: 269
- Nebahat Şenay Gürvit: 200, 402-403
- Nebil Felekoğlu: 217
- Nebil Oktay: 348
- Necat Erder: 60
- Necati Güngör: 285
- Neccar Türkcan: 348
- Necdet Bulut: 437
- Necdet Calp: 366, 371-372
- Necdet Göksel: 415

- Necdet Öztorun: 170, 190
- Necdet Üruğ: 42-43, 168, 174, 183, 189-190, 196-197, 280-281, 352, 388, 457
- Necip Bektaş: 217
- Necmettin Erbakan: 105-106, 159
- Necmi Ayanoğlu: 322
- Nedim Gürsel: 285
- Nedim Tarhan: 348
- Neil C. Livingstone: 258
- Nejat Serim: 32
- Nejat Tümer: 155, 198-199, 369
- Nesil Ünal: 217
- Nevzat Karayün: 132
- Nevzat Toroslu: 313
- Nevzat Yalçıntaş: 379
- Nezir Toraman: 420
- Ngo Dihn Diem: 450
- Nihat Behram: 285, 289
- Nihat Erim: 53
- Nihat Güldoğan: 7, 141
- Nihat Özer: 36, 40
- Nihat Ülkekul: 131
- Nizamettin Çoban: 348
- Nurettin Ersin: 41, 63-64, 66, 91, 148, 179, 281
- Nurettin Karsu: 348
- Nuri Çelik: 407
- Nuri Özgöker: 378
- Nuri Yurdakul: 407
- Nurkut İnan: 351
- Nushet Bakır: 379
- Nusret Deniz: 415
- Odibank: 178
- ODTÜ: 143, 213
- Oğuz Kalelioğlu: 259-260, 263
- Okay Gönensin: 290
- Oktay Akbal: 284, 290
- Oktay Ekşi: 135
- Oktay Ögel: 258
- Olgun Delikanlı: 217
- Oluş Arık: 213
- Oral Çalışlar: 280
- Oral Çelik: 437
- Orhan Aldıkaçtı: 355-356, 370, 377-378
- Orhan Apaydın: 289
- Orhan Arıburnu: 289
- Orhan Birgit: 38
- Orhan Erçelik: 379
- Orhan Eren: 59, 61-62
- Orhan Ergüder: 258
- Orhan Eyüboğlu: 38-39, 58
- Orhan Karahanlar: 190
- Orhan Morgil: 370, 379
- Orhan Oğuz: 379
- Orhan Şenyüz: 290
- Orhan Tüzemen: 433
- Orhan Yavuz: 437
- Osman Akgün: 106
- Osman Akman: 217
- Osman Akyol: 270
- Osman Çoban: 217
- Osman Saffet Arolat: 289
- Osman Tüfekçi: 437
- Osman Yılmaz: 105, 130
- OYAK: 87, 178
- Ömer Aslan: 217
- Ömer Ay: 437, 439
- Ömer Madra: 238
- Önder Ersoy: 438
- Önder Sav: 38
- Öner Yağcı: 217
- Özcan Özgür: 290
- Pakistan: 36, 71-72, 285, 450
- Paktaş: 178
- Paul Henze: 60, 255, 258
- Philips-Dodge: 194-195
- Pınar Kür: 283, 285
- Pierre Auberi: 159
- R.L. Clutterbuck: 255
- Radio France Internationale: 36
- Rafet Genç: 298
- Rahim Yaldız: 129
- Rahmi Yıldırım: 88
- Rahşan Ecevit: 435
- Raymond Braun: 140
- Ramazan Doğan: 438
- Ramiz Taşdemir: 408
- Rand Corporation: 255
- Rasim Aktaş: 217
- Rasim Çakır: 49
- Recep Ergun: 63, 65, 100, 258, 443
- Recep Gencer: 192, 195
- Recep Genç: 437
- Recep Küçükişsiz: 438
- Recep Öztürk: 437
- Refik Baytar: 306
- Remzi Çayır: 36
- Reşat Akkaya: 131-133
- Reşat Kaynarca: 325
- Reşit Erol: 335
- Rıfat Beyazıt: 253, 356
- Rıfat Ilgaz: 290
- Rıfat Yıldırım: 437
- Rıza Duru: 217

- Rıza Kuas: 397
- Rıza Polat: 348
- Rıza Zelyurt: 285, 290
- Richard Attenborough: 285
- Robert Mc Namara: 89
- Ronald Reagan: 95, 193
- Ruhi Su: 307
- Rüksan Günaysu: 307
- Rüştü Kazandağı: 63
- S. Pisano: 258
- Saadettin Bilgiç: 41, 336
- Sabahattin Ali: 308
- Sadık Şide: 400
- Sadi Irmak: 179, 353-354
- Sadi Koçaş: 53-54, 58
- Sadi Ozansü: 290
- Saffet Arıkan Bedük: 258
- Salah Birsel: 284
- Sami Baluken: 217
- Sami Paksoy: 420
- Sami Şekeroğlu: 287
- Satılmış Çeçen: 425, 429
- Satılmış Köroğlu: 416
- Savaş Dinçel: 285
- SBF: 130, 176, 237, 353
- School of Americas: 30
- Sebahattin Akıncı: 53
- Sebahattin Çakmakoğlu: 412
- Sedat Celasun: 139, 185, 199
- Sedat Ergin: 29
- Sedat Göçmen: 424
- Sedat Güneral: 59
- Selahattin Cambazoğlu: 54
- Selahattin Cizrelioğlu: 38
- Selahattin Çetiner: 69, 130, 230
- Selahattin Yetkin: 217
- Selçuk Arhan: 217
- Selçuk Doğu: 287
- Selim Kaptanoğlu: 281
- Sema Şahinkaya: 192, 194-195
- Semahat Gülay Alpaslan: 200
- Semih Eryılmaz: 348
- Semih Sancar: 31, 42-43, 65
- Server Taninli: 283
- Sevgi Özel: 291
- Sevgi Şahinkaya: 197
- Seydi Barkaç: 437
- Seyfettin Alemdaroğlu: 287
- Seyfettin Top: 437
- Seyfi Öngider: 417
- Seyhan Açıkel: 417
- Seza Reisoğlu: 407
- Sırrı Atalay: 41, 336
- Sırrı Öztürk: 290
- Sibel Çeralan: 423
- Simon Albrecht: 140
- Simon Bourgin: 256
- SODEP: 135, 369, 371-372
- Soner Yalçın: 38, 102
- SSCB: 14, 87, 228, 230, 295, 313, 400, 448-449
- Suat Erez: 370
- Suat İlhan: 325
- Sudan: 30
- Sulhi Dönmezler: 258
- Suphi Karaman: 41-42, 64, 165, 170, 197
- Suzan Label: 269
- Süleyman Arıca: 185
- Süleyman Coşkun: 290
- Süleyman Demirel: 40, 44, 46, 48, 54-55, 61-63, 65-67, 105, 107, 134, 148, 159-160, 189, 230, 275, 287, 335, 342, 345, 350-351, 366-370, 377, 379-380
- Süleyman Demirkan: 281
- Süleyman Domurcuk: 437
- Süleyman Ege: 301-304
- Süleyman Genç: 336, 348
- Süleyman Nafiz: 325
- Süleyman Önder: 69
- Süleyman Sabri Öznal: 348
- Süleyman Sarı: 420
- Süleyman Sırrı Ergun: 348
- Süleyman Yaşar: 217
- Şahin Giray: 327
- Şeker Portakalı: 284
- Şemsi Gök: 258
- Şemsi Özkan: 431
- Şemsi Ülengin: 186
- Şener Akyol: 377
- Şerafettin Elçi: 348
- Şerafettin Yılmaz: 422-423
- Şeref Gözüpek: 356
- Şeref Şanlıçay: 217
- Şevkat Çetin: 36
- Şevket Erdaş: 438
- Şevket Ünal: 437
- Şiar Yalçın: 290
- Şili: 30, 62, 67-68, 90, 310, 450
- Şükran Kurdakul: 289
- Şükrü Balcı: 184-185, 456
- Şükrü Elçin: 325, 330
- Tahir Aydın: 438-439
- Tahsin Gürdal: 187
- Tahsin Şahinkaya: 39, 58, 91, 150, 179,

191-198, 362
- Talat Sargın: 401, 407
- Talip Apaydın: 285, 290
- Tamer Kayaş: 290
- Tamgün Yasası: 31-32
- Tarık Tazeçiçek: 416
- Tarık Ümit: 184
- Taylan Çoklar: 438
- Tek-Gıda İş sendikası: 390
- Tekin Günver: 200
- Tekin Sönmez: 285, 289
- Tekin Üstün: 217
- Temel Ateş: 348
- Tevfik Fikret Alpaslan: 377
- Thedor Heuss: 418-419
- Theodor Eick: 157
- Tomris Uyar: 234, 289
- TÖB-DER: 127-128, 217, 219-220, 289
- Transtürk: 178
- Tuncay Terekli: 36
- Turan Esener: 401, 407
- Turan Güneş: 38, 41, 57
- Turan İtil: 243, 255, 258
- Turan Yılmaz: 217
- Turgut Haksan: 217
- Turgut Özal: 15, 44, 52, 67, 170, 180-181, 189, 199, 263, 282, 303, 331, 334, 336, 369, 372, 375-376, 380, 386-387, 389
- Turgut Sunalp: 91, 369, 374, 376-377, 379-380
- Turgut Uyar: 289
- Turgut Yılmaz: 217
- Turhan Feyzioğlu: 170-171
- Turhan Olcayto: 172
- Tuzla Deniz Harp Okulu: 198
- Tüba Yanar: 115
- Tülay German: 311
- Türk Harp-İş sendikası: 395, 406
- Türker Alkan: 294
- Türk-İş: 216, 338, 389-391, 394, 399-401
- Türk-Metal Sendikası: 400
- Uğur Alacakaptan: 57, 456
- Uğur Kökten: 290
- Uğur Mumcu: 255
- Uluslararası Af Örgütü: 15, 256, 411-412
- Ümit Fırat: 420
- Ümit Kaftancıoğlu: 437
- Ünal Osmanağaoğlu: 36
- Ünal Yaltırık: 370, 379
- Ünat Demir: 348
- Üzeyir Bayraklı: 437
- Vahap Güvenç: 399
- Vartan İhmalyan: 28
- Vecdi Özgül: 325
- Vecihi Akın: 43
- Vecihi Timuroğlu: 285
- Vedat Türkali: 289
- Vefik Kitapçıgil: 378
- Veli Yıldız: 348
- Veysel Demiral: 420
- Veysel Güney: 148
- Vittor Franco: 258
- William Casey: 451
- William Colby: 129
- William Crowe: 29
- William L. Shirer: 237, 274, 298, 359-360
- Wohle Metal Gesselschalf: 195
- Yakup Cemil: 50
- Yalçın Celasun: 185
- Yalçın Küçük: 290
- Yalçın Solaklar: 413
- Yalçın Tümer: 199
- Yaşar Alagündüz: 217
- Yaşar Kemal: 289
- Yaşar Miraç: 284-285
- Yaşar Uzun: 415
- Yaşar Yamak: 186
- Yıldırım Türkmen: 258
- Yılmaz Apaydın: 217
- Yılmaz Cemal Bor: 348
- Yılmaz Erkekoğlu: 51
- Yılmaz Güney: 283, 285, 309-310, 312
- Yılmaz Hasgül: 438
- Yılmaz Hemen: 415
- Yılmaz Mete: 38
- Yiğit Köker: 32, 336, 365-367
- Yonah Alexander: 258
- Yorgun Savaşçı: 286-288
- Yunus Kemaloğlu: 426, 429
- Yusuf Haznedaroğlu: 181-183
- Yusuf Yıldırım: 269
- Yücel Muzaffer Akkaya: 258
- Yücel Seçkiner: 446
- Yüksek Askeri Şûra: 31, 42, 53, 364
- Yüksek Hakem Kurulu: 388-390, 394-396, 406
- Yüksel Çakmur: 336, 348
- Zafer Arapkirli: 30
- Zeki Güngör: 356
- Zeki Hafızoğulları: 313
- Zeki Oruç Erel: 430
- Zeki Tavşancıl: 431
- Zeki Tayyar Gencer: 414
- Zeynep Erdoğan: 161

- Zeyyad Kocamemi: 379
- Zeyyat Baykara: 179
- Zincirbozan: 336, 368-369
- Ziya Gökalp: 325-326
- Ziya-Ül Hak: 71-72, 285
- Züfikar Ali Butto: 71
- Zülfikar Taş: 437

Erbil Tuşalp "Eylül İmparatorluğu" adını veriyor 12 Eylül'ün yarattığı insanlık dışı rejime. İnsanı, insanlığı yok etme hedefini vurgulamak istercesine. O dönemi anlatan diğer yapıtlarında olduğu gibi bütün çıplaklığıyla anlatıyor yaşananları. Yine hatırlatıyor onca yasağı, halkı bunaltan baskıları, haksızlıkları, hukuksuzlukları, yakılan kitapları ve dönemin başka pek çok gerçeğini. Hatırlatıyor, ama daha önemlisi, unutturmuyor.

Öte yandan, elinizdeki kitap, bugün içinde yaşadığımız AKP faşizmi ile Eylül İmparatorluğu arasındaki sürekliliği kanıtlıyor. Tuşalp'in bu yapıtı da, onlarca yıl sonra, ne yazık ki, hâlâ güncelliğini koruyor.

787657
ASH

22 TL

YAZILAMA

9 786055 892654